

గౌ. సర్గార్ పటేల్

—==ఉద్ధాటన:==—

“మనము దూబరాచేసే జాతికాము; మనము కర్షకులమైనను, కార్మికులమైనను, వ్యాపారస్తులమైనను, లాయర్లమైనను, సివిల్ ఉద్యోగులమైనను, కూడబెట్టడం మన జాతీయ తత్వం.

అందరు తమకు శక్తివున్న ప్రతి మైసాగూడ కూడబెట్టి, జాతి నిర్మాణ కార్యములకుగాను ప్రభుత్వ పరము చేయవలెను.

“తక్కువ ఖర్చు పెట్టవలెను. ఎక్కువ కూడబెట్టవలెను. శక్తియున్నంత వరకు పెట్టుబడి పెట్టవలెను. ఇదే యిప్పటి నుండి దేశములో ప్రతి పౌరుడు అవలంబింపవలసిన విధానము. ఆ విధానమే మీజీవితమునకు మార్గదర్శిగానుండేట్లు అందరు కృషిచేయవలెను.”

పెట్టు బడి పెట్టుటకు

నేషనల్ సేవింగ్సు సర్టిఫికెట్లు

కన్న ఉత్తమమైన మార్గము మీరు ఆలోచింపలేరు.
 మూడు తరగతులుగా దొరకును : 5 సం॥ లు, 7 సం॥ లు, 12 సం॥ లు.
 వడ్డీ : 3% 3½%, 4½% కంపెనీలచే ఎక్కువ.
 5, 7 సం॥ ల సర్టిఫికెట్లు ఎప్పుడైనను నగదుకు మార్చుకొనవచ్చును. 12 సం॥ ల సర్టిఫికెట్లు, అవి కొన్నప్పటినుండి 18 నెలల తరువాత నగదుకు మార్చుకొనదగినవి.
 అన్ని పోస్టాఫీసులలోను, అధికారముపొందిన ఏజెంట్లవద్దను (నియమింపబడినచోట్ల) సేవింగ్సు బ్యూరోలలోను దొరకును,

వివరములకు :

ప్రొవిన్షియల్ నేషనల్ సేవింగ్సు ఆఫీసరు,

“నట్ షెల్”

38-ఏ, మాంట్రోడ్డు : : కెతడ్రల్ పోస్టు-మద్రాసు 6.

ఫోన్ : 86808

ఉగాది అభినందనములు

10 సం॥ గ్యారంటీగల రాజా ఆభరణములనే ధరించండి.

బంగారు హెచ్చు ధరల్లో పాటిలేని మేటి ఆభరణములని కొనియాడబడినవి "రాజా బ్రాండ్" ఆభరణములు. నమ్మకానికి, నాణ్యతకి ఆకర్షణీయమైన "రాజా" ఆభరణాలనే కొని ధరించండి.

కలెరు 10 సంవత్సరాలు గ్యారంటీ అమూల్య లోహముమీద అసలు బంగారురేకును వేడివల్ల అంటించిన రేకు తీగలతో తయారుచేయబడినవి. అట్లుకాదని నిరూపించువారికి రు. 500 బహుమానం యివ్వబడును.

ఆర్డరు ఇచ్చిన వెంటనే పంపబడును. పోస్టు ఖర్చులు 0-14-0 ఆదనం. ఇంకా ఆనేక రకములు. కేటాగు వలయువారికి ఉచితము.

వివరాలకు: రాజా గోల్డ్ కవరింగ్ కంపెనీ, రాజా బిల్డింగ్స్ పోస్టాఫీసు, కంబో-మెంటురోడ్డు, మచిలీపట్నం.

మొట్టమొదటి ఇండియన్ తయారు

మద్రాసు, మెనూరు ప్రభుత్వములచేలిన గవర్నమెంటు టెక్నికల్ ఎగ్జామినేషన్లకు, ఆమోదింపబడింది.

REVATHI

రోటరీ డూప్లికేటర్లు

చేతితోను, దానంతట అదే నెట్టుగాను, ఫీడింగుయిచ్చే మాడల్ను ఇంకను

రేవతి ప్లాట్-బెడ్ సైక్లోస్టయిల్ మెషిన్లు కలవు. సచిత్రమైన కరపత్రాలకు, ధరలకు దిగువ మాన్యుస్క్రిప్టురర్ల పేర వ్రాయండి:

శ్రీనివాస ప్రెస్సింగ్ కంపెనీ.

ఏషియాటిక్ బిల్డింగ్స్, సుంగంబాకం, బెంగుళూరు సిటీ. మద్రాసు 6.

మా సంతోషమైన

ఉగాది అభినందనములు

మా పట్టాదారులకు, కాతాదారులకు యావన్మందికీ యీ నూత్న ఉగాది దినమున సంతోషమైన అభినందనముల నందజేయుచు, వారి భీమా అవసరముల నన్నిటిని తీర్చేదమని వాగ్దాన మొనర్చుచున్నాము.

వాన్ గార్డు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్.,

హెడ్ డాఫీసు: మద్రాసు.

విజయవాడ బ్రాంచి:

"వాన్ గార్డు హౌస్" గవర్నరు పేట, విజయవాడ.

ఉగాది నాడే
రాగిచీవారి,

అరుగుబాటు

వ. పేరి

విడుదల,

శాంతకుమారి.
కృష్ణవేణి.....
నారాణరావు.
అలవ & పద్మిని.

డైరెక్టర్
సి. పుల్లయ్యబాబు

ఆంధ్ర, రాయలసీమ, బ్రహ్మయ్య.. మైసూరు, నైజాం.. కర్ణాటక.. విపరములకు, రాగిచీ

శ్రీ వికృతి సంవత్సర పంచాంగ పీఠిక

దేశాంతరచక్రము

పట్టణములు	మేష తుల	వృష కన్యా	మిథున సింహ	కర్క టక	మృశ్మిక మీన	ధనుః కుంభ	మకర
శృంగేరి	౬౫	౭౩	౭౯	౮౦	౫౭	౫౦	౪౯
మెసూరు	౫౦	౬౦	౬౮	౭౨	౪౦	౩౨	౨౮
బెంగళూరు	౪౨	౫౦	౫౮	౬౦	౩౩	౨౬	౨౩
అనంతపురం	౪౨	౪౭	౫౦	౫౩	౩౭	౩౩	౩౦
కర్నూలు	౩౭	౪౦	౪౨	౪౩	౩౪	౩౨	౩౦
నెల్లూరు	౦౭	౨౩	౨౭	౩౯	౦౦	౭	౫
హైదరాబాద్	౩౨	౩౦	౩౦	౩౦	౩౩	౩౩	౩౪
తంజావూరు	౨౭	౪౦	౫౦	౫౪	౦౪	౪	౦
కంచి (కామకోటి)	౨౦	౨౯	౩౭	౩౯	౦౦	౩	౦
వరంగల్లు	౨౪	౨౩	౨౩	౨౨	౨౫	౨౫	౨౬
బెజవాడ	౦౨	౦౩	౦౪	౦౪	౦౦	౦౦	౦౦
చెన్నపురి	౦౫	౨౪	౩౦	౩౩	౬	౦	౩
కుంభకోణం	౨౩	౩౭	౪౭	౫౦	౯	౨	౫
విజయనగరం	౦౬	౦౮	౨౦	౨౨	౦౪	౦౨	౦౦
బరంపురం	౩౦	౩౪	౩౮	౪౦	౨౬	౨౨	౨౦
రంగూన్	౦౪౫	౦౪౫	౦౪౪	౦౪౪	౦౪౫	౦౪౬	౦౪౬

రాజమండ్రినుండి స్వగ్రామమునకు మార్పుట.

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేషాదిసాయనమాసము లందు గలుగు దేశాంతరవిభుటికలు పైచక్రమునందు గలవు. ఆయా రాశ్యయనప్రవేశముమొదలు ఆయారాశి సాయనమాసము లగు చుండును. పై దేశాంతరవిభుటికలు సాయనమాసారంభమునందగును. స్వగ్రామమునకు సమీపము దున్న పట్టణమునకు అభివృద్ధిసాయన మాస మందగు దేశాంతరవిభుటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్లని రేఖకు పైనున్న వాటిని తీసివేయవలెను. క్రిందనున్న వాటిని కలుపవలయును. అట్లు చేయగా స్వగ్రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

మేషాదినిరయనరాశిప్రమాణములు

మేషము	౪-౨౨	సింహము	౫-౦౭	ధనుస్సు	౫-౦౮
వృషభము	౫-౦౧	కన్య	౫-౦౩	మకరము	౪-౩౯
మిథునము	౫-౩౦	తుల	౫-౨౪	కుంభము	౪-౮
కర్కటకము	౫-౩౦	మృశ్మికము	౫-౩౫	మీనము	౪-౧

మేషాదిసాయనరాశిప్రమాణములు

(నిరక్షాదేశమునకు)

మీనమేషములు	౪-౩౯	కర్కట ధనుస్సులు	౫-౨౨
వృషభకుంభములు	౪-౫౯	సింహవృశ్మికములు	౪-౫౯
మిథునమకరములు	౫-౨౨	కన్యాతులలు	౪-౩౯

ఇవి దశమలగ్నాయనమున కావశ్యకములు

అయనాంశములు ౨౩-౮-౫౬. అయనగతి ౫౦-౨౬.

సంవత్సరఫల విమర్శనము.

మే మీ				మే మీ			
			రచ రా			రబు	రా
			బు గు				చంగ గు
శ			కు				కు
కు							
కే	ల			శ		ల	

జగల్లగ్నాధిపతియగు శుక్రుడు, వర్షలగ్నాధిపతి యగు కుజునకు జగల్లగ్నచక్రమున పంచమమున నుండెను. గాని వర్షలగ్న చక్రమునందు వృషస్థానముం దుండెను. వర్షలగ్నాధిపతియగు కుజు నకు కేతుసంబంధము గలదు. జగల్లగ్నాధిపతియగు శుక్రునకు పాప సంబంధము లేదు. వర్షలగ్నచక్రమునందు శుభసంబంధముగూడ గలదు. కావున నీ సంవత్సరమున ప్రపంచమునకు కొన్ని గోగాద్యు పద్రవములు గలిగినను, అవియన్నియు చక్కగ పరిహరింపబడి గలవు. కాని బంగారము వెండి ఇనుపసామగ్రి గోధూమిలు మినములు పశువులు మొదలగునవి ధరగలిగి యుండును. జగల్లగ్నరాజ్యాధిపతి యగు చంద్రుడు వర్షలగ్నరాజ్యాధిపతియగు రవియును జగల్లగ్న మునకు శత్రుస్థానముం దుండిరి. వర్షలగ్నాధిపతి రవి శత్రుస్థాన ముం దుండెను. గాన రాజకీయకలహములు, యుద్ధయములును వృద్ధి యగును. సంవత్సరాధిపతియగు రవి వృషముం దుండటచే ప్రపంచము ఈతిబాధలచే పీడింపబడును. లాభిస్థానమున పాప లుండటచే అన్యాయారణము హెచ్చుగ నుండును. గాని రాజకీయపరివాలనము అనగా నీతి, మంత్రస్థాన మగు పంచమము శుభశుభముశ్రితముగటచే తీవ్రరూపమైన దైనను న్యాయభూయిష్టముగ నుండును. మొత్తము మీద ఎంతలాభమో అంత వ్యయము అంతకు అధికముగ వ్యయమును గలుగును. కేంద్రముందు శుభసంబంధము గలిగియుండుటచే ప్రపంచము ఎన్నిబాధలతో నున్నను సౌఖ్యము వృద్ధియగుచుండును.

ఇతర యోగవిశేషములచే ఆంధ్రదేశమునకు హాని యధిక మని తోచుచున్నది. గాని నవనాయకులలో శుభులకే విశేషాధి పత్యము లుండుటచే కొంతక్షేమము గలుగుచుండునని చెప్పదగి యున్నది. ఈసంవత్సరమునను కొంతవరకు సింహాంగారకము కుజ శనిసంబంధము గలదు. శని గుగు సమస్తము, శనిగుగు వృషాష్టకము మొదలగు ప్రపంచపీడాకరయోగములు గలవు. ధర్మస్థానాధిపతు లకు బుధచంద్రులకు శనిపీక్షణ మున్నను శుభగ్రహసంబంధ ముం డుటచే ఎంతగ కలిమాహాత్మ్యముచే కొట్టబడుచున్నను వైదిక ధర్మము కొంతవరకు క్షీణింపక నిలచునట్లు అభివృద్ధి చెందు చుండును.

సర్వేశాం సమస్త సన్మంగళాని ఫివన్తు. శ్రీశ్రీశ్రీ.

పంచాంగసందర్భము-అయనాంశములు

ఇదివరలో ప్రతి సంవత్సరమునను సాయననిరయన శేషమున గూర్చి వ్రాయుచుంటిమి. ప్రస్తుతము నిరయన మేషారంభమున

సప్తరీచి సంగ్రహముగ వ్రాయబడుచున్నది. మేషాయనప్రవేశకాల సప్తమిన సూర్యు డెచట నుండెనో ఆ ప్రదేశము సాయనమేషాది. ఇది ౨౦ కొంతవృత్తివిభువృత్తములయొక్క (వసంత) సంపాతిము. దీనిని ప్ర. శ్రోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు వేసించి తెలిసికొనవచ్చును. కావున నిది ప్రత్యక్షైకగమ్యము.

నిరయనమేషాది శాస్త్రప్రామాణ్యముచేతనే నిశ్చయింపదగినది. ఇది నిరయనమేషాది అని గుర్తించుటకు ఆకాశమున ఒక చుక్కగాని జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రహేషాసిద్ధముగు చిహ్నముగాని లేదు. కావున అట్టి నిరయనమేషాదిని సాయనమేషాదిని గల అంతరమైన అయనాంశములను కొందరు దృక్పిద్ధాయనాంశము లని వాడుటయు క్రియుక్తము గాదు.

ఈ నిరయనమేషాదిని శాస్త్రప్రామాణ్యముచే నిశ్చయించుటలో రెండుమార్గములు ముఖ్యము లని చెప్పవచ్చును.

1. ప్రమాణములలో ప్రబలగుర్బలవిచారమును ధర్మశాస్త్రవచనములకువలె మీమాంసకపద్ధతిచే చేసి ప్రబలప్రమాణమును గ్రహించుట.

2 ఆధునికమార్గము ననుసరించి వేదములకు వేదాంగములకు స్యృతిపురాణసిద్ధాంతాదులకును నవీనచారిత్రముల కాలనిర్ణయము నంగీకరింపుచు శూన్యాయనాంశకాలము, నక్షత్రవిభాగకాలము, అశ్విన్యాదినక్షత్రవిభాగము, వాటిచే మేషాది నెయింగుట.

వాస్తవముచే నీ రెండుపద్ధతయందు ఇదివరలో ఒకపుడు మన పూర్వులు సాయనమేషాదిని నిరయనమేషాదిగ వ్యవహరించిరి. అని ఆ కాలమునుగూర్చి విమర్శించుట పరిపాటిగ నున్నది. కాని అట్లు మన పూర్వులు భ్రాన్త్యాదిదోషయుక్తులై ఒకపుడు సాయనమేషాదినే చలమని తెలిసికొనక దానిని నిరయముగ గ్రహించినచో అట్టి భ్రాన్త్యులచే గ్రహింపబడిన నిరయనమేషాదినిగూర్చి ఆవశ్యకతయే మనకు గ గదు. కావున నట్లు చారిత్రకదృష్టిచే విమర్శించు వారలకు దీనింగూర్చి చర్చించుట వృధాప్రయాసము. ఐనను ఆ పద్ధతిచే గూడ విమర్శించి నిర్ణయము మాపబడుచున్నది.

నిరయనమేషాదియు కర్మకాండతో సంబంధము గలది. జాతక ముహూర్తాదులందు మనము ఈ నిరయనపద్ధతినే గ్రహించుచుంటిమి. భావసాధనముచే గాక రాశినితీ విచారముచే ఫలము చెప్పుటలో ఒక లిప్తామాత్రము వ్యత్యాసము వచ్చినను ఫలభేదము గమనింపబడుచున్నది. అట్టి వ్యత్యాసము లేకుండుటకై పరియగు నిరయనమేషాదినిర్ణయ మావశ్యకము. గావున, నే నిచ్చట నిరయనమేషాదిని కల్పించెద ననుట నిష్ప్రయోజనము. చారిత్రులు సూర్యాదిసిద్ధాంతములు 5-6 శతాబ్దములలో నిర్మింపబడిన వని చెప్పెదరు. అందు సూర్యసిద్ధాంతము శకం 421 ప్రాంతమున నిర్మింపబడె ననుచున్నారు. కావుననే అందు 421 శూన్యాయనాంశకాలము వచ్చునట్లు భగవాగత్యాదికము చెప్పబడిన దనుచున్నారు. వీరు 421 శూన్యాయనాంశకాలముగ, గ్రహించి అప్పటినుండి ఇప్పటివరకు నగు సంవత్సర సంఖ్య 1451 చే అయనాంశవారి కగతిని గుణించిన ఎన్ని అయనాంశలు వచ్చునో ఆ అయనాంశ మితమారమున సాయనమేషాది నుండి నిరయనమేషాది గల దందురు. మరికొందరు—సిద్ధాంతములు ప్రత్యక్షముగ వేసించి రచింపబడినవి గావున స్పష్టసూర్యుడు ప్రత్యక్షవృద్ధిపడుటచే ప్రస్తుత దృగ్గణితగ్రంథములచే సాధించబడిన

సాయనస్ఫుట సూర్యుడును సూర్యసిద్ధాంతాంత స్ఫుటసూర్యుడును శకం 450 లో మేషసంక్రాంతినాడు సరిపడుటచే 450 శకం శూన్యాయనాంశకాల మనుచున్నారు. అట్లు సూర్యసిద్ధాంతమున లేవతి 359-50 లో నున్నదనుటచే అది ఖిటాపినియం అను చుక్కగ

గ్రహించి—అది 360 భాగలలో నున్నట్లు స్వల్పంతరముగ గ్రహించి ఇప్పటి దృగ్గణితగ్రంథములచే ఆ చుక్కవద్ద సాయనమేషాదికి సూర్యుడు ఎపుడు వచ్చినదియు విచారంప శకం 499 లో వచ్చెను గావున ఆ 499 శకం శూన్యాయనాంశకాల మందురు. ఇదియే వైవతపక్షము. ఈ చారిత్రకమార్గము ననుసరించియే వేదాంగజ్యోతిషమునందు, ధనిష్ఠావిభాగాదియందున్న ధనిష్ఠాయోగతారవద్దను తరాయణమైనట్లు గలదుగావున వేదాంగ జ్యోతిషకాలము శకారంభమునకు పూర్వము 1470 అని చెప్పచున్నారు. చారిత్రకదృష్టిచే శకం 450 ప్రాంతమునాటి సూర్యసిద్ధాంతము మేషాదికంటె శకపూర్వకాలము 1470 లో 28-20 అయనాంశలు గలవనియు ధనిష్ఠాదియందు ధనిష్ఠాయోగతార గలదనియును నక్షత్రవిభాగమును స్పష్టముగ నిర్దేశించిన వేదాంగజ్యోతిషప్రకారము అశ్విన్యాది ధనిష్ఠాయోగతారనుండి 66-40 లో గలదనియు కొందరు చెప్పుచున్నారు. చారిత్రులు పురాతన మనుటకు తగిన ఆధారము దొరకినచో అతిపురాతనమైనదానినే ప్రమాణముగ గ్రహించెదరు. భావస్వభావమునుబట్టియు గణితవిశేషములచేతను సూర్యసిద్ధాంతముకంటె వేదాంగజ్యోతిషము పురాతనము అని చారిత్రకవేత్తల దరు నంగీకరింతురు.

ఈ మార్గము వైదికమార్గదూరము. అట్లు వేదాదులకు కృతకత్వము నంగీకరించినయెడల ధర్మమునకు ప్రమాణము లేదు. అదియు గాక వారు నిర్ణయించుకాలము వారి యుక్తులును గణితపద్ధతిచే చూచినను నిలబడునవి కావు. ఐనను ఆమార్గముచే నైనను 421 శకం శూన్యాయనాంశ కాలమునుట యుక్తము గాదనుటకై వ్రాసితిమి.

ప్రామాణ్యపద్ధతిచే విమర్శించుట ముఖ్యమైనది. వేదాంగజ్యోతిషము సూర్యసిద్ధాంతము మొదలగునవి అందు చెప్పబడిన రీతిని పురాతనములు. సూర్యసిద్ధాంతము కృతయుగాంతకాలమున నిర్మింపబడినట్లందు గలదు. ఇది నారదపురాణాంతరత్వము. వేదాంగజ్యోతిషము సూత్రములలోనిది. “వేదైస్సహ సముద్భూతం” అను వృద్ధసూర్యగుణసంవాదవాక్యము ననుసరించి కల్పాదియందు పితృమహునిచే నిర్మింపబడినది. అట్టి గ్రంథములకు పరస్పరవిరోధము గలిగినయెడ మీమాంసకమార్గప్రకారము సూర్యసిద్ధాంతముకంటె వేదాంగజ్యోతిషము ప్రబలప్రమాణము. ఇందలి ధనిష్ఠాదిగణనము శృతిసిద్ధము. కావున ప్రామాణ్యవిచారముచే ప్రబలప్రమాణముగు వేదాంగజ్యోతిషాక్త నక్షత్రవిభాగము ననుసరించి అశ్విన్యాదిరూప నిరయనమేషాది గ్రహింపదగినది గావున ఆ నిరయనమేషాది నుండియే యిందు నిరయన గ్రహసంచారము చూపబడినది, కావున నీ దృగ్గణితము పూర్ణశాస్త్రీయమైనది.

చంద్రగ్రహణము

(ది 2-4-1950 సం)

ఈసంవత్సరచైత్ర శు ౧౫ శ, న ఖిచ్చన్నచంద్రగ్రహణము. కేతుగ్రస్తము. పింగళవర్ణము (ఇది సంపూర్ణగ్రహణమైనను ఇందు

మధ్యకాలమున దక్షిణదిక్కునందు చంద్రబింబమున కాంతి కేషించి నట్లు గన్పట్టును) కూర్మార్థ స్తమయాది

స్వర్ణకాలము ఘ ౧౫-౪౬ రా గం 12-38

నిమిలనకాలము ఘ ౧౯-౧౪ రా గం 1-57

మధ్యకాలము ఘ ౧౯-౪౫ రా గం 2-9

ఉన్నీలనకాలము ఘ ౨౦-౧౬ రా గం 2-21

శుద్ధమోక్షకాలము ఘ ౨3-౪౪ రా గం 3-45

అద్యంతపుణ్యకాలము ౭-౫౮ (౩-12) బింబాదర్శనకాలము ౧-౨ (0-25) దక్షిణగోలము, సవ్యగ్రహణము, ప్రాగ్విప్లవము, నైర్వృతి దిక్కున నిమిలనము, దక్షిణనైర్వృతిదిక్కులకు మధ్యయందు దున్నీలనము, వాయవ్యోత్తరమధ్యయందు మోక్షము.

నిత్యభోజనాది నిర్ణయము

ఈగ్రహణము అర్ధరాత్రానంతర మగుటచే పగటియందు నిత్య భోజనప్రత్యాబ్ధికాదుల నాచరించుటలో సందేహము లేదు.

శ్రీ రామనవమి

(దృక్పంచాంగము) చైత్ర శు ౯ మం ౨౧-౨౩ పున ౨౭-౩౮

మతత్రయమువారికిని మంగళవారముననే శ్రీరామనవమి యగును.

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగమున) శు ౮ సో ౮-౩౧ ఆర్ద్ర ౧౩-౫౯ శు ౯ మం ౯-౩౫ పున ౧౬-౨౮ దిన ౩౦-౧౪

ఇందు సోమవారమున మధ్యాహ్నకాలమునకు నవమిగలదు. మంగళవారమున మధ్యాహ్నకాలమునకు నవమిలేదు. మధ్యాహ్నవ్యాప్తిగల నవమినాడే శ్రీరామనవమియను బహుగ్రంథ ప్రామాణ్యముచే స్మార్తులకు సోమవారమున శ్రీరామనవమి. రామానుజమధ్యసంప్రదాయములలోని వైష్ణవులకు మంగళవారమున నగును. రామార్చనచంద్రికాప్రకారము మంగళవారమున మధ్యాహ్నవ్యాప్తి లేకున్నను, మతత్రయమువారికిని మంగళవారముననే శ్రీరామనవమి.

మహాదయాలభ్యయోగము

పాప బ ౧౪ సో ౨౩-౧౨ ఉషా ౨౦-౨౮ సిద్ధి ౨౩ దిన ౨౮-౩౧

చతుర్దశి దాటినపిమ్మట అమావాస్యకు శ్రవణవృత్తిపాతలు గలసినవి. అదివారము అమావాస్య శ్రవణము వృత్తిపాత గలసినచో అరోదయము. సోమవారామాశ్రవణ వృత్తిపాతలు గలసినచో మహాదయముగాన ప్రకృతము మహాదయ మైనది. ఇది పగటియందు గలిగిన చాలును గాని పూర్వాహ్నమున సంభవాంతకాలమున గలుగుట ముఖ్యము. ఇపుడు సాయంకాలమున గలిగెను. గావున ఇది ముఖ్య పక్షము గాదు. గావున అనుకల్యము అని గ్రహింపవలెను.

శ్రీ రస్తు

శ్రీహయగ్రీవాదు నమః

శ్రీ వికృతసంవత్సరపంచాంగపీఠికా

అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ సుజాత్యనే సమస్త జగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః॥ ౧॥ లంబోదరాంఘ్రిద్వయ

మంబుజశ్రీసర్వస్వహార్యస్వహ మర్చయామః॥ యదర్చయా బ్రహ్మముఖామరేశా నిరంతరాయం సఫలీకృతాః॥ ౨॥ ప్రావృట్టురస్యే నిశా భుజంగశయ్యావిభూషా విహగోక్షవాహకా॥ గోపాలమల్లేశ్వర దేవదావా స్తుమః ప్రియాద తహృదరదేహకా॥ ౩॥ వేదమయీం నా మయీం బిందుమయీం పరపదోద్యదిందుమయీం॥ మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నామి విశ్వవికృతిమయీం॥ ౪॥ గురు స్తుతిః॥ శీనోరీవంశాపిసోమం సూర్యరాయణాభిసం॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రే కులగురుం ధ్యాయామి మనసాఽనిశం॥ ౫॥ మహామహోపాధ్యాయం శ్రీరఘోపాఖ్యమురలీధరం॥ తం నామ్యసృష్ట్యుం జ్యోతిషావిహరం॥ గతో యతః॥ ౬॥ స్వయంశక్రమః॥ శ్రీకాండీస్యగోత్రే పిండిపర్వ ఖ్యాన్వయే ప్రసిద్ధతమే॥ త్రిస్కంధశాస్త్రకృతినో భవన్తి శేష్య ద్భహోః కాలాత్॥ ౭॥ చలమాఖ్యవేంకటచలాన్యాఖ్య స్తత్రాభవ ద్విబుధః॥ యో లుప్తమాసవిమయకవాదే నాగణయదపిచ విశ్వ పతిం॥ ౮॥ తస్య సుత స్తత్సదృశ శ్చేషాచలదైవవిత్ప్రవరః జజ్ఞాతే తస్య సుతా పూర్ణా విద్యాసు పరిపూర్ణా॥ తయో ర్ద్వితీయో ౭ద్వితీయప్రతిభావా స్ఫుధోత్తమః॥ శ్రీపూర్ణార్యః పుష్కరాదిసంస త్రాప్తోజ్వలద్యశాః॥ ౧౦॥ తదనుగ్రహోత్పద్యాః పంచ సుతా స్తస్య శంభువక్త్రసమాః॥ కల్యాణవీరభద్రస్సబ్రహ్మణ్యశ్చ కృష్ణ మూర్తిశ్చ॥ ౧౧॥ శేషాచలశ్చ కామేశ్వర ఇత్యాద్యో హవిర్యాజీ॥ శ్రీకృష్ణమూర్తినామా తార్కీయాకో హ మేషు మయా॥ ౧౨॥ తత్తద్గురుచరణసోజాని నమస్కృత్య పంచాంగం॥ ధర్మక్రియాహ్మ మేతత్త్రియతే శాస్త్రాత్కసంప్రదాయయుతం॥ ౧౩॥

సంవత్సరాదికృత్యం

అబ్దాదా మిత్రసంయుక్తో మంగళస్నానపూర్వకం॥ అలంకృతో గజాధ్యక్షం వాణిం దైవవిదం గ్రహాన్॥ ౧౪॥ గురూ నిష్ప్రాంశ్చ సంపూజ్య ముదితో బ్రహ్మజన్మతః॥ సంవత్సరఫలం శ్రుత్వా సుకృతానాం ఫలం లభేత్॥ ౧౫॥ య ద్వర్షాదా నింబసుమం శర్మరామ్ల ఘృతై ర్యుతం॥ భక్షితం పూర్వయామేన్యాత్తద్వర్షం సౌఖ్య దాయకమ్॥ ౧౬॥

బ్రహ్మయుఃప్రమాణాదికం

బ్రహ్మో స్సౌరమాసేన తృటికాలప్రమాణం మా ౫ ది ౨౭ ఘ ౬ విఘ ౪౦. లవకాల ప్ర. సం ౪౬ మా ౪ ది ౧౭ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. నిమేషకాలప్ర. సం ౧౪౮౧ మా ౫ దిన ౨౩ ఘ ౨౦. సుర్యక్షరోచ్చారణకాలప్ర సం ౪౦ సహస్రాణి. ప్రాణకాలప్ర. సం ౪ లక్ష. విఘటిప్ర. స. ౨౪ ల. ఘటి ప్ర. సం ౧౪ కో. ౪౦ ల. దిన ప్ర. సం. ౪౩౨ కోటయః అనేన బ్రహ్మయుః ప్రమాణసౌరాష్ట్రాః ౩,౧౧, ౦౪, ౦౦౦ కోటయః. వరమా నస్యాస్య బ్రహ్మణః పరాఖ్యస్యాయుయోర్ధం గతం॥ ద్వితీయ పరాచే ప్రథమవర్షే ప్రథమవాసరే గత ఘట్యాదయః ఘ ౧౩ విఘ ౪౨ ప్రా (౦) సుర్య ౩ నిమే ౧౯ ల వ ౧౮ తృ ౨౮ సంప్రత్యేకోనవింశతితమే తృటికాలే గతసౌరమాసాదయః మా ౧ ది ౨౩ ఘ ౨౦ విఘ౮. బ్రహ్మోస్సౌరమాసేన వయోగత వత్సరాః ౧,౫౫,౫౨,౧౯౭ కోట ౨౯ ల ౪౯ హ ౫౧ సం॥ ఇదానీంతన శ్వేతవరాహకల్పే స్వాయం భువాద్వాష్ట్రకల్పవో గతాః॥ సప్తమే వైవస్వతమన్వంతరే సప్తవింశతి మహాయుగాగతాః॥

సప్తమీ చంద్రమానామసి స్వమానే నాయుర్వర్షశతిమేవ. తిచ్చైక సప్తమి ౩౦ మహాయుగమితం. తత్ప్రమాణాంతాః ౩౦ కో ౬౭ ల ౨౦ సహ తత్సంవత్సర ప్ర. ౨ ల ౫౫ సహ ౬౦౦ సం॥ ఆహారాత్ర ప్ర. ౮౫౨౦ సం. అహా ప్ర ౩౨౬౦ సం. ఘటి ప్ర. ౧౩౨ సం. నర్తమానస్యాస్య చైవస్వతమనోర్వయోగతవత్సరాః ౧౨ కో ౫౬ ౩౩ సహ ౫౧ సం. ఏష్యాభాః ౧౮ కో ౬౧ ల ౮౬ సహ ౯౯౯ కలిగతాః ౫౦౫౧ సం. శ్రీమజ్జగదు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాద పూజ్యానతారాభాః ౨౦౨౨ కాలివాహనశకే గతాభాః ౧౮౭౨ ప్రభవాదిగతాభాః ౨౩ ఏష్యాభాః ౩౭.

వ్యవహారమాననిరూపణం

అధాస్మిన్నేతే లోకవ్యవహారం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః। వింగ్యస్యోత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః. అయమేవ ఫల జ్ఞానార్థం మాననామ్నా గ్రాహ్యః. చాంద్రమానేనాయం వికృతినామ సంవత్సరః, బార్హస్పత్యమానేన పరివత్సర నామకళ్యాణకృత్నామ సంవత్సరః, అయమేవ భాద్రపదాబ్ద ఇత్యున్యతే। ప్రభవాది షష్ఠి సంవత్సరేషు వర్తమానానాం ద్వాదశయుగానాం మధ్యే త్వష్టృ దేవతాకం పంచమయుగం। తత్రచ ప్రజాపతిదేవతాకాసువత్సర నామా సంవత్సరః। అస్మిన్దాన్యదానం మహాఫలం॥ సంవత్సరఫలం॥ పశ్చాజ్ఞలం మంచతి యచ్ఛుశురం, ఇతి॥ కించ, త్వాష్ట్రే యుగే స్యాద్భయదశ్చతురః ఇతి॥ బార్హస్పత్యమానేన పరి త్సర ఫలం॥ వృష్టిరీవతీయే ప్రముఖే భవేచ్ఛ॥ సంవత్సరస్సాస్య చ్ఛుభకృ ద్వివీతీయః॥ ఇతి.

తా. ఈ దేశమున చాంద్రమానముచే వికృతి సంవత్సరము. దీనికి అనువత్సరమనియు పేరు. ఇందు ధాన్యదానము మహాఫలము. ఇందు వర్షకాలమున తుదను వర్షములు బాగుగ నుండును. ఇందు ప్రజలు విశేషముగ భయముతో నుండగలగు. బార్హస్పత్య మానముచే పరివత్సరమనియు శోభకృత్సంవత్సర మనియును పేరు. పరివత్సర మున మొదట వర్షములు బాగుగ నుండును. శోభకృత్సంవత్సరమున శుభములు అధికముగ నగును.

వికృతిసంవత్సరఫలము

ప్రకృతిప్రయాతివికృతిం వికృతిరపి ప్రకృతి మాయాతి॥ వరే వికృతౌ సుజనా నిస్సాక్షాన్ప్రదా ధరణీ॥ బార్హస్పత్యమానాబ్ద ఫలం॥ శోభకృత్వత్సరే ధాత్రీ ప్రజానాం రోగశోకదా తిథాపి సుఖిణో లోకా బహుసస్యార్హ వృష్టిభిః। భాద్రపదాబ్దఫలం॥ భాద్రపదే వలీజం నిష్పత్తిం యాశి పూర్వసస్యంచ। నభవత్యిపరంసస్యం క్వచి త్సుభీతం క్వచిచ్ఛ భయం॥

తా॥ వికృతిసంవత్సరమున మార్పులు చాల జరుగును సజనులు ధనహీను లయ్యెదరు, ధరలు హెచ్చును, బార్హస్పత్యమానముచే శోభకృత్వత్సరమున ప్రజలకు వ్యాధులు దుఃఖములు గలుగును. ఐనను వర్షములు సస్యములు ధరలు అనుకూలముగ నుండుటచే సుఖించెదరు. భాద్రపదాబ్దముగుటచే పూర్వసస్యములును తీగెలవలన నగు పెసలు కాయకూరలు మొదలగునవియు ఫలించును. సంవత్సరం బాగుగ నుండదు. ఒక్కొక్కచో సుఖము. ఒక్కొక్కచో భయము గలుగును.

రా జా ది ని ర్ణ య ము

రవి—రాజు, సస్యాధిపతి, నీరసాధిపతియు నయ్యెను.

మరియు పురోహితుడు, రాష్ట్రాధిపతి, గజాధిపతి, దేవాధిపతి, జంగ మాధిపతి, పుభాధిపతియు నయ్యెను.

గురుడు—మంత్రి, అర్హాధిపతి, మేఘాధిపతియు నయ్యెను. మరియు, గ్రామపాలకుడు, సర్వదేశోద్యోగాధిపతి, ఆర్హాధిపతి, పశ్యధిపతి, వత్సాధిపతి, శ్రీల కధిపతియు నయ్యెను.

బుధుడు—సేనాధిపతి, యయ్యెను. మరియు, దైవజ్ఞుడు, మనుష్యాధిపతి, మృగాధిపతియు నయ్యెను.

శుక్రుడు—ధాన్యాధిపతి, యయ్యెను. మరియు పృథ్విధిపతి యయ్యెను.

కుజుడు—రసాధిపతి యయ్యెను. మరియు వస్త్రాధిపతి యయ్యెను.

శని—పరీక్షకుడు గ్రామనాయకుడు నయ్యెను.

చంద్రుడు—గణకుడు, సర్పాధిపతియు నయ్యెను.

రాజ రవి: ఫలము

సర్వత్ర భూర్విరలస్యయుతాపి కాశే నాత్యంబుదా జలముచోచలసన్నికాశాః॥ సీదన్తి తాపసకులని స గోకులని రుక్మేవజాని నతథాతిబలాన్వితాని॥ హస్త్యశ్వపత్తి మదసహ్యబలై రుపేతా బాణాసనాసి ముసలాతిశయాశ్చరీని॥ ఘ్నంతో నృపా యుధి నృపానుచక్రశ్చ దేశా న్సంవత్సరే దివపతే రభిసం ప్రచృతే॥ అద్దేశ్వరశ్చమూహానా సన్యేశోవాదివాకరః॥ తస్మిన్మదే నృపక్రోధానా వృష్టిభయకృత్సదా॥ తా॥ భూమియం దంటిటను సస్యములు అల్ప ముగనుండును. వర్ష కాలమందును కొండలంతమేఘములును తగిన వర్షము నియ్యజాలవు. మునికుటుంబములవారికిని గోవులకును పీడ. తగిన యావధములైనను వ్యాధినివర్తకములు గావు. ప్రభువులు వారి యనుచుగలతో నానావిధ నైవ్యములతో గూడినవాగై నానావిధమార కా యుధములచేతను దేశములను పీడింపచేయుచు సంచరిం దగు. మరియు—వత్సరాధిపతిగాని సేనాధి తిగాని సస్యాధిపతిగాని రవి యుగచో నాసంవత్సరమున రాజకీయభయము అనావృత్తిభయము కలుగును.

మంత్రి గురుడు : ఫలము

వివిధధాన్యయుతాశిలు మేదినీ ప్రచురతోయయుతా ముదితా భవేత్॥ నృపతయో జనపాలనతత్పరాస్సురరాశసచివత్వముపా గణే॥ తా॥ మంత్రి గురుడుచో వర్షములు బాగుగ నుండును. పంటలు అన్ని విధములై నవియు బాగుగ ఫలించును. ప్రభువులు బాగుగ పరిపాలింతురు.

సేనాధిపతి బుధుడు: ఫలము

వాతాహతావారీకరాః కదాచిద్వర్షన్తి సస్యాని ఫలాన్వితాని॥ లోకాస్సదాపీఠితామ చారాన్సస్యాధిప క్షేఖిలు చంద్రజస్య॥ తా॥ బుధుడు సేనాధిపతియగుచో మేఘములు గాలిచే కొట్టుబడి ఒక్కొక్కచో వర్షించును. పంటలు ఫలించును. జనులకు స్వేచ్ఛా చారము తగును.

సస్యాధిపతి సూర్యుడు : ఫలము

సస్యాధిపతేభాస్వతి విరళానిచ సర్వసస్యాని అతి విభులం త్వీతి భయం కుశుతచణకాదికం ఫలతి॥ తా॥ సూర్యుడు సస్యాధిపతి

శ్రీ విక్రతి సంవత్సర పరిచాలగ పీఠిక

యగుటచే ననుష్ఠానములు పంట తక్కువగును. ఈతివాదాలు (అతి వృష్టి అనావృష్టి ఎలుకలు మొదలగునవి) హెచ్చుగును. ఉలవలు శన గలు మొదలగు వృక్షాధారములు ఇలించును.

ధాన్యాగతి శుక్రము: ఫలము

అతిశయస్థి సునిశ్చిక్షించు ఫలితాస్పద్యజాతయః! మానవానీరుజ
స్పష్టే సుక్తే హ్యాధిపేసతి॥ తా॥ వర్తములు బాగుగ నుండును.
సమ్యయలన్నియు ఫలించును. మనుష్యు లారోగ్యము గలిగియుండురు.
సునిశ్చముగ నుండును.

అగాధిపతి గురుడు: ఫలము

జీవేష్వరస్వాధీనతా ప్రభుత్వ సహాయ సంపత్తి సర్వా
ప్రజాస్వామ్య సృష్టియధిభక్తి కృత్యకాశ్యవృత్తి తా సన్యములు
ధరలు బాగుగ నుండిను. నమస్కరప్రజలు ప్రజాపాలకులు చక్కగ
స్వస్థమము నిర్వహించ నానకు లయోధిదరు.

మేఘాధిపతి గురుడు : ఫలాము

సమస్త పుష్టిభిష్టపదవేదాత్రి నిరంతరం । పితౄగభయా
పుష్టే వేదాభిష్టపదవేదాత్రి నిరంతరం । పితౄగభయా

తా. ధూమియందొత్తటను వర్షములు సస్యములు ధరలును అనకూలము లగుచుండుటచే సంతోషము గలుగుచుండును. ఆర్థోగ్యము గలుగును.

రసాస్వాతి కుజుడు : ఫలము

జీవం లక్షణం సర్వ నిలత్వైల గుడాదయః । శూన్యాః ప్రయా
 త్తిర్నాన్యస్థిం ఖామో యది రసాధిపః॥ జీలకఱ్ఱ, ఉప్పు, నేయి,
 మానెలు, మావులు, జెల్లము పంచదార మొదలగు రసవస్తువులు దుర్ల
 భములై ధర గలిగియుండును.

సీరసాధి: తి సూర్యుడు: ఛ ము

నీరసాధిపతా నూర్వే తామ్రచందనయోరపి । రక్తనాణిక్యముక్తానాం జాయనే వృద్ధి రుత్తనా ॥ తా ॥ రాగి, చందనము, కెంపులు, ముత్త్యములును వృద్ధియగును.

తక్కిన పురోహితాదుల ఫలము

కూరగ్రహఫలం కూరం శుభగ్రహఫలం శుభం । పుగోపి
తా దినర్వేషం భవే దీశముద్భవం ॥ తా॥ నవనాయకులకంటె తక్కిన
సానాధిపతులు కూరలుగుచో చ్ఛేదఫలము. శుభులుగుచో మంచి
ఫలము. (రవి కుజ శనిలు కూరగ్రహములు. బుధ గురు శుక్ర
చంద్రులు శ.భులు.)

మేఘా ద్విర్జయము: ఫలము

తమోమేఘము—ఖండవృత్తి | పశ్చిమమున మేఘోత్పత్తి |
చతుర్వేధమునకును ద్రోణమేఘము—తూర్పువాన లధికము | వాయు
నామక వాయువు—వర్షములు తక్కువగును | సౌదామని యను మేఘపు-
సువృత్తి | నైరాళనమను ఉరుము—మధ్యవృత్తి | ఘృతోదధియను సము-
ద్రము సుఖిక్షుము | తక్కుడు | భూవాహకుడు—క్షత్రియులు ధనహీను
లయ్యెదరు. మెచ్చులకు సుఖము గలుగును.

అధికారానికి బ 30 శనివారం (ది 15-7-1950) సావనవర్ష ప్రారంభము.

మద్యధిపే సూర్యసుజే ధరిత్ర్యమప్యస్మి గోగార్ష మహీశ
 సిదా భూపాలకానామతులంచ యుద్ధ మనగతా సస్యవివాశనంచ॥
 తా॥ అనావృష్టిబాధ గోగవాధలు ఆగ్నిభయము. ౨ జజీయబాధలు
 యుద్ధభయము సస్యహాని ధగలు పెరుగుట గలుగును.

పసుపాలకుడునా, గోషాగారప్రావకుడును యముడు. శ్రీకృష్ణుడు
గోష్ఠాపీష్కారకాకడు. యసుని ఆధిపత్యముచే అల్పవృష్టి పసు
పిడు దుర్భిక్షము పాడిపంటలు తగ్గుట గలుగును గాని శ్రీకృష్ణుని యాధి
పత్యముగూడ నుండుటచే ముచ్చిష్టి సమృద్ధిని ఆగోగ్యము పసువులకు
క్షీరాభివృద్ధి గలుగును.

వ ర్ష ప రి మా ణ ము

కెండాపకముల వర్ణము—మధ్యస్థి. “దశభాగాన్యము
ముద్రేషు నిధిరేషున సస్తా ద్వాభాగా భువి పరన్యత్రైవం
వర్ణితచ త్రిదా||” నమద్రములందు 10 భాగములును పరీతిములందు
7 భాగములును, భూమియందు 2 భాగములును వర్ణించును.

ఆధిక ప్రసాదము:—పాపియోజనము స్త్రీం శత్రుయోజన
మున్నతిం! ఆధికస్య ప్రసాదంతు ల్లవమా నేన గ్రహ్యతే॥

ఆధిక నితః:—వల్సెరాది ప్రాంతములకు 3 గు. పల్ల వృద్ధి
వేష్యయు పిమ్మట జేష్ఠ, బ. ౧. ౧. పల్ల యంతి వేష్యయు పిమ్మట
వల్సెరాంత : ర్యంతిము బ్రాహ్మణబాలకును ఆధికము ను ధరించును.
ఫలము. వేష్య ఆధికమును ధరించిన సస్యా'వృద్ధి. బ్రాహ్మణబాలు
ధరించిన దుర్భిక్షము. బాల్యమున వర్షములు తగ్గినను, యౌవనమున
నుంచినవర్షము. వార్షికమున సభిక్షము.

రవీచార ఫణిము

చైత్ర బ ౧౧ సు ౦. ౯ మేషసంక్రాంతి ౨౦-౨౯. ఫలము.
 తిత్కల ద్వాదశ—సువృష్టి | సుగుణారము—సుభము | శేతతర—
 వర్షములు | శుక్లయోగము—ఆతివృష్టి | తైత్తిల—భము | పూర్వా
 షాఢాదినవకము—సుభము | వృశ్చికలగ్నము—యధభయము | రాత్రి
 —జగత్సౌఖ్యము |

ఉద్దాని ప్రవేశము: - క్షేమము గల ఒక బుద్ధుని గారం (రాత్రి
 ౪౭-౩౨) తిత్తల న స్తమి - కే. మహా | సుఖానందము - సుమాల
 మేనధరులు | పూర్వజ్ఞులని - శిష్యులు | సేవకము - కార్య
 లాభము | గరుడకణము - పుష్పములు | వివాహము - పుష్పము
 రాత్రి - సమయము | మహాదేవత - పుష్పము - మృత్యు
 సమయము.

ఆదాయ వ్యయ గుణము

మేష పృష్ఠికయోః ఆ ౨ వ్య ౧౮	సింహ పృష్ఠికయోః ఆ ౧౧ వ్య ౧౧
వృషభ తులయోః ఆ ౧౧ వ్య ౫	శుభ్ర పృష్ఠికయోః ఆ ౫ వ్య ౫
మిథున కన్యాయోః ఆ ౧౮ వ్య ౨	మృగశిరః పుంభయోః ఆ ౮ వ్య ౧౮
కర్కటక పృష్ఠికయోః ఆ ౮ వ్య ౫	నవమి పృష్ఠికయోః ఆ ౫ వ్య ౫

రాజప్రజావమూనములు

మేషస్య రాశి అతి నింశస్య రాశి అతి మేష రాశి అతి
 వృషభస్య రాశి అతి కన్యాస్య రాశి అతి వృషభ రాశి అతి
 మిథునస్య రాశి అతి మిథునస్య రాశి అతి నింభస్య రాశి అతి
 కర్కటకస్య రాశి అతి కృత్తికస్య రాశి అతి మిథున రాశి అతి

మకరసంక్రాంతిపురుషులక్షణము

అష్టకణ్ఠో విశాలాక్షో లంబస్రూర్ధ్వ నాసికః | అష్టభామశ్చ
శుక్లకృత్ సంక్రాంతి పురుషస్స కృత్తే | శతయోజన మాన్నత్యం
విస్తీర్ణం ద్వాదశస్త్మలం | ఏవం యావం హి విశ్వేయం సంక్రాంతి

పురుషాకృతే || ఈసం
క్రాంతి పురుషునకు
ఘోరుపని పేరు
శూద్రుల కరిషము |
అగరుజలముచే స్నాన
ము. శుభము | ప్రియం
గుధాన్యము (కొర్రల)
నక్షత్రాలుగ ధరించును
ఆసన్యమునకు హాని |
కంబళము వస్త్రము -
జటాధారులకు హాని |
పసపు గంధము-స్త్రీ
లకు అరిష్టము | నల్ల
కలవ పుష్పము ధరిం
చును. నీలమాణిక్యము
లకు హాని, పవడము
ఆధరణము, స్త్రీలకరి

ష్టము. ఇత్తడి పాత్రయందు దధి ఆహారము, ఇత్తడి దుర్బలమును పసు
నాళిము గలుగును. తాళిఫలమును భక్షించును, గజనాశన మగును. మహి
షము నాహనము, మహిషములకు, హాని. తోమర మాంతుగము.
యుద్ధభయము. ఆకుగొడుగు, గొప్పసుఖము, దూదిని ధరించును.
వ్యాఘ్రముల కరిష్టము. వాయవ్యదిక్కునకు ప్రయాణము, వాయవ్య
దేశములకు అరిష్టము చాంచల్యచేష్ట, ప్రజలకు పీడ. నివిష్టుడై
యుండును. సన్యవృద్ధి.

పక్షఫలం || శుక్లపక్షే యదాపాషే మకరసోదిహకరః | ప్రజా
నాం వ్యాధిపీడాచ నృపాణాం సమరం భవేత్ || తా || శుక్లపక్షమున
మకరసంక్రాంతి యగుటచే ప్రజలకు వ్యాధులు ప్రభువులకు యుద్ధ
ములు గలుగును. తిథ్యాదిఫలములు:—పాష శు ౩ ఆ ౧౧-౧౨లకు
మకర సంక్రాంతి. సప్తమి రోగనాశకము | ఆదివారము - దుర్భిక్ష
భయము | మృదునక్షత్రము (రేవతి) గోవులకు పీడి | శివయోగము-సు
వృష్టి | వణిక్కరణం-ధనధాన్యవృద్ధి | నాల్గవముహూర్తము-రోగపీడి |
కుంభగం్ని రోగపీడి. పూర్వాష్టమ-ప్రభువులకు హాని. శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

కం దా య ఫల ము లు

అ	భ	కృ	రో	మృగ	ఆర్ద్ర	పున	పు	ఆశ్లే
౦	౩	౬	౧	౩	౬	౨	౫	౦
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪
మఖ	పూ	ఉ	హస్త	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే
౩	౬	౧	౩	౬	౨	౫	౦	౩
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨

మా	పూ	ఉ	శ్రవ	ధని	శర	పూ	ఉ	౯
౬	౧	౩	౬	౨	౫	౦	౩	౬
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౪	౧	౩	౦	౩	౪	౧	౩	౦

ఫలం || విషమే వ్యర్థలాభస్సాస్య త్సమేషు సమతా భవేత్ |
కూశ్యేషు శూన్యంభవతి కంఠాయఫల మిదృశం ||
ఆదిమధ్యాంతకే శూన్యే వ్యాధిర్భవతి |
యోగేన విషమే లాభ స్సమే సామ్యం నచే న్నుహి ||

సంవత్సర ఫలము

అశ్విని	పుష్య	స్వాతి	అభిజిత్తు	వారలకు	మనస్తాపము
భిరణి	ఆశ్లేష	విశాఖ	శ్రవణం	,,	రాజపూజ
కృత్తిక	మఘ	అనూరాధ	ధనిష్ఠ	,,	యుద్ధభయం
రోహిణి	పూ	జ్యేష్ఠ	శతతార	,,	అలంకారప్రాప్తి
మృగశిర	ఉఫ	మూల	పూర్వా	,,	రోగభయము
ఆర్ద్ర	హస్త	పూషా	ఉర్వా	,,	ఆయుర్యవృద్ధి
పునర్వసు	చిత్ర	ఉషా	రేవతి	,,	ధనలాభము

చంద్రచారఫలము

జ్యేష్ఠ శు ౧ బుధవారము—సువృష్టి. సన్యవృద్ధి. తేమము
ఆరోగ్యము || గురువారముగుటచే సువృష్టి. సన్యవృద్ధి. పశువులకు
క్షీరాభివృద్ధి. సుభిక్షము ఇత్యాది శుభఫలము గలుగును. ఆషాఢ శు
౫ మి బుధవారము గురువారములతో గలసెను. తేమము ఆరోగ్యము
సుభిక్షము. ఆషాఢ శుక్లమున స్వాతి నవమితో గలసెను. చల్లిన విత్తి
నములు ఎగిరిపోవునట్టి గాలి విశేషముగ వీచును. ఈ బహుళమున
రోహిణి దశమితో గలసెను. సర్వసన్యసమృద్ధి.

మరియు చైత్రమున ౫ ఆదివారములు. వైశాఖమున ౫ మంగళ
వారములు. అధికౌషాఢమున ౫ శనివారములు. నిజాషాఢమున ౫
ఆదివారములు. శ్రావణమున ౫ మంగళవారములు. కార్తికమున ౫
శనివారములు. మార్గశిరమున ౫ ఆదివారములు. పాషమున ౫ మంగళ
వారములును ఐదవది. ఫలము. ఆదివారము లైదగుచో దుర్భిక్షము.
మంగళవారము లైదగుచో యుద్ధభయము. శనివారము లైదగుచో
జననాశము దుర్భిక్షము భూకంపము మొదలగు ఉపద్రవములు గలుగును.

సారా ర్థు లు

మేషకుంభమాసములందు యావనాళి, యాలకి, కుంకుమ,
హింగు, కాంస్య, తైల, వీరంజ, గోధూమ, కస్తూర్యాదులు అత్యర్థము
లగును. ధాన్య, ఆజ్య, చణక, వస్త్ర, కర్పూర, లవణ, తామ్ర
కుశుత్థ, లవంగపుష్ప, సీసాదులు సమార్థములు. సువర్ణ, రజత,
కార్పూర, మాష, ముద్గ, మరిచ, నాగవల్లీదళ, తిల, జీర, జాజి,
పిప్పలీ, పట్ట, ఆవిక, ఆయస, శ్రీగంధ, క్రిముక, శర్కరాదులు
శూన్యార్థములు.

వృషభ, కర్కట, తులా, వృశ్చిక, ధను, ర్మకరమాసము
లందు యావనాళిదులు శూన్యార్థములు. ధాన్యాదు లత్యర్థములు.
సువర్ణాదులు సమార్థములు.

మిథున, సింహ, కన్యా, మీనమాసములందు యావనాళిదులు
సమార్థములు | ధాన్యాదులు శూన్యార్థములు | సువర్ణాదు లత్యర్థములు |

చాంద్రార్థములు

చైత్ర, నిశాపాద, శ్రావణ, కార్తిక, మార్గశిర మాసములందు యావనాశాదులు శూన్యాదులు | ధాన్యాదు లత్యర్థములు | సువర్ణాదులు సమర్థములు.

వైశాఖ, అధికాపాద, ఆశ్వయుజ, మాఘమాసములందు యావనాశాదు లత్యర్థములు | ధాన్యాదులు సమర్థములు | సువర్ణాదులు శూన్యాదులు.

జ్యేష్ఠ, భాద్రపద, పౌష, ఫాల్గునమాసములందు యావనాశాదులు సమర్థములు | ధాన్యాదులు శూన్యాదులు | సువర్ణాదు లత్యర్థములు.

మాఘ నిర్ణయము

ఆశ్వ శు ౩ శ. ప్రతి మార్గశిర శు ౭ శ. పరి శుక్రమాఘము. మాఘ బ ౬ మం. ప్రతి ఫాల్గున బ ౭ శ. పరి గురుమాఘము.

సన్య విచారము

స్వస్వసమదాయమును ౧౬ వీసములలో ౧౦ వీసముల పంట నాయకులబట్టి గలిగినది. మరియు ఉత్తరస్వములకంటె పూర్వస్వములు ఇంచుక మేలని తోచుచున్నది.

కుజచారము

రోహిణి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, ఉత్తరాశ్రయము, స్వాతి, జ్యేష్ఠ, మూల, శ్రవణం ఈనక్షత్రములందు కుజాడు సంచరించినచో వర్షములు తక్కువయగును. మృగశిరము, చిత్ర, విశాఖలందు కుజాడు సంచరించుకాలమున విశేషవర్షములు గలుగును (విరోధి సంవత్సరమున కుజానకు అశ్రుముఖమును ముఖము గలుగుటచే నీ వికృతసంవత్సరమున ప్రజలకు వ్యాధులు హెచ్చును.)

బుధచారము

వైశాఖము, ఆషాఢము, శ్రావణము, ఆశ్వయుజము, కార్తికము, పౌషము, మాఘము ఈ మాసములందు బుధున కస్తమయము గలిగినచో ప్రపంచమునకు శేమము. ఈ మాసములందు బుధోదయమైనచో శస్త్రభయము, అగ్నిభయము, చోరభయము, రోగభయము, జలభయము, దుర్భిక్షము గలుగును. మరియు బుధోదయమైనపుడు ప్రపంచమునం దేదేని ఒకమార్పు గలుగుచుండును. వర్షములుండగ నుదయమైనచో ననావృష్టి. అనావృష్టిలో నుదయమునచో వర్షములు. ఇట్లు ధర్మలు వ్యాధులు గాలి మొదలగు వాటి విషయమునను అదివరకున్న సీతికి ఒక విషయమున మార్పు గలుగచేయును.

గురుచారము

సంవత్సరాదినుండి ఫాల్గున శు ౧౫ శ. పరి కుంభరాశిలో గురుడు. తరువాత మినమున గురుడు. ఇందు—వైశాఖ బ ౨ శ. ప్ర. శ్రావణ శు ౮ శ. పరి తిరుగ మార్గశిర శు ౧౨ ప్ర. మాఘ శు ౩ శ. పరి మున్ను కుంభమధ్యభాగమున గురుసంచారము: ఫలము. కుంభమున గురుడు సంచరించు కాలమున ప్రభువులకు మైత్రి గలుగును. పుష్పములు ఫలములు సమృద్ధములగును. రెండవంటలు బాగుగనుండును. దుష్టస్వభావముగలవారును కలింగగొడదేశములు పీడనందెడరు. కుంభమధ్యగురుసంచారకాలమున దుర్భిక్షము గలుగును. గురుడు మినమున చరించుకాలమున మంచి వర్షములు సన్య

సమృద్ధి గలిగియుండుటచే నుద్యానవనములు తిలకములు మొదలగు నవి మనోహరముగ నుండును. యాగాదిసత్కర్మలు ఉత్సవములు విశేషముగ నగును. గాని ప్రభువులు ధనహీను లయ్యెదరు. ఇతర సామాన్యజనులు సుఖించెదరు.

శుక్రచారము

ఈ సంవత్సరమున ఆశ్వయుజ శు ౩ శ. దక్షిణ మార్గముం దజ కీధియందు (హస్తలో) తూర్పున న సమించి మార్గశిర శు ౭ శ. న దక్షిణ మార్గముగ మృగకీధియందు (మూలలో) పడమటిదిక్కున నుదయించెను. దక్షిణమార్గ మగుటచే ధాన్యమును సంగ్రహించి భూము లందు నూవుల జల్లవలయునని శాస్త్రము. అజీధి యగుచో సువృష్టి, సన్యవృద్ధి గలుగును, బ్రహ్మచారు లధికమయ్యెదరు. సృగకీధి యగుచో పశువులకు తివస్వికలుంబములవారికి సన్యములకు రోగములు గలుగును. క్షపశీమున నుదయాస్తమయ లగుటచే యుద్ధభయము. జ్యేష్ఠాదిమండు లమున నుదయించుటచే గుర్భిక్షము, రోగభయము, చోరభయము గలుగును. కౌశ్మీరదేశము, మత్స్యదేశము, ఆశ్వికదేశము, అవంతి దేశము (ఉజ్జయినిప్రాంతము) చాగుదేవిపట్టణము ఈ దేశములు పీడ నంగును. ఈ ఉదయానంతరాస్తమయ కాలమున బుధసంబంధము గలిగినది. అట్లు ఇతరగ్రహముతో సన్నిహితసంబంధము గలిగినయెడల ఆరో హణముని దెప్పువచ్చును. అట్లారోహణము గలిగినచో ద్రవిడదేశము, భీరదేశము, అంబష్టదేశము, త్రిగర్తము, సారాష్ట్రము, సావీరకము, సింధుదేశము, ఇవి నశించును. కాశీనగరాధిపతి మరణించును అని శాస్త్రము.

శనిచారము

సంవత్సరాదినుండి శ్రావణ శు ౧౧ బు. పరి పూర్వఫల్గుని యందు శని. పిమ్మట భాద్రపద శు ౮ మం. పరి ఉత్తరఫల్గునియందు సింహమున శని, భాద్రపద శు ౮ మం. ప్రతి తుదవరకును ఉత్తర ఫల్గునియందు కన్యయందు శని|| ఫలం|| సింహమున శని సంచరించు కాలమున కిరాతులు పైశులు బాహిక గాంధారదేశములు (సింధు ప్రాంతము) చీనాదేశము మహారాష్ట్రదేశవాసులు, పురాతనప్రసిద్ధ నగరములు పీడనందును. వేశ్యలకును కన్యలకును హాని యగును. పూర్వఫల్గునీసంచారముచే రసవద్దవుల విక్రయించునాగు, వేశ్యలు, కన్యలు, మహారాష్ట్రదేశవాసులును పీడనందెడరు. ఉత్తరఫల్గునీ సంచారముచే ప్రభువులు భిక్షువులు తత్కాలినిగరప్రాంతము పీడ నంగును. మరియు గురుము శర్కరలవణములు ఉదకము దుర్గభము లగును, దుష్టములగును. కన్యాశాసంచారముచే సువృష్టి సన్యవృద్ధి గలుగును. ధర్మలు అనుకూలముగ నుండును. అశ్వములు, ఏనుగులు, మృగములు వృద్ధి యగును. గాని ప్రభువులకు హాని. మరియు కార్తిక లకు (నాపిత, చాక్రిక, రజక, నూచిక, చిత్రికాగ్రులు పంచకార్తి కులు) పశుసంపత్తువులకు హానియగును.

రెండునక్షత్రములందే సంచరించుట మంచిది గాదు.

కూర్కవక్రముచే—వింశ్యవాసులు, వింశ్యప్రాస్తవాసులు, చేదిదేశము, శత్రుదేశము, దశాగ్రదేశము, ఆంగ, వంగ, ఉపంగ, కలింగ, విదర్భ, శబర, కాంభోజ, కామరూప (బార్మా, సయాం), ఆంధ్ర, కిష్కింధాద్యాగ్నేయదేశములును, వింశ్య, పులయ, ఆవం తిక, దశపుర, దండక, ఋశ్యయాక, చోళ, కర్ణాటక, కొంకణ,

చిత్రకూట, సింహల, కాంపీ, వేజా, కావేరీ, తమిళనాడు ప్రాంతములగు దక్షిణదేశములకును అరిష్టమును.

రాహుచారము

చైత్రమాసమున చంద్రగ్రహణమున రాహుదర్శనము ఆగుటచే శ్రీకారులు లేఖకులు గానాసక్తులు వేళ్ళలు (సౌందర్యముచే జీవించువారు) వేదరాస్త్రపండితులు బంగారము వర్తకముచేయువారు, పాండ్ర, ఓడ్ర, కేకయ, అశ్మక, దేశవాసులును పీడనందెదరు. ఇందు చిత్రవృష్టి గలుగును.

శుభము మూర్తములు

(చైత్రమాసము)

మార్చి 19 శు ౧ ఆ. ఉభా. నవవస్త్రాభరణధారణాదులకు మిథునం ౧౭-౯ ప గం 1-2. 24 శు ౬ శు. రోహి. రాత్రి, వృశ్చికం. చోరపం|| ౧౦-౪ రా గం 10-15 25 శు ౬ శ. మృగశిర. గర్భాధానమునకు వృశ్చికం ౯-౫౩ రా గం 10-10 వివాహహల కర్మలకు మకరం ౨౧-౩౫ రా 2-51 షష్ఠచం|| 26 శు ౭ ఆ. మృగ. అన్నప్రాశన వివాహ హలకర్మాదులకు మేషం ౫-౩౫ ప గం 8-18 వృషభ చోరపం ౯-౪ ప గం 9-46 శనిదృష్టి. ఆర్ద్రకు. తులమతా|| ౭-౨౦ రా గం 9-9 27 శు ౮ సో. పున. గర్భాధానమునకు తుల ౭-౯ రా గం 9-6 29 శు ౧౦ బు. పుష్య. అన్నప్రాశన కేశఖండన హలకర్మయాత్రాదులకు మేషం ౫-౧౧ ప గం 8-6.

ఏప్రిల్ 7 బ ౫ శు. మూల. వివాహహలకర్మలకు మకరం చోరపం. ౧౯-౨౨ రా గం 2-0 రిషచంద్రుడు. 8 బ ౬ శ. మూల. క్రయవిక్రయాదులకు మిథునం ౧౪-౩౬ ప గం 11-45 పూష. గర్భాధానమునకు వృశ్చికం. మతా|| ౭-౨౯ రా గం 9-16 10 బ ౯ సో. ఉషా. అన్నప్రాశన హలకర్మాదులకు మేషం మతా|| 3-౩౭ ఉ గం 7-20 ఉపనయనాదులకు వృషభం ౭-౧౫ ప గం 8-47 శనిదృష్టి. శ్రవణం. గర్భాధానమునకు తుల రాజపం ౪-౪౫ రా గం 8-10 వృశ్చికం ౭-౮ రా గం 9-7 వర్జ్యస్పర్శ. హలకర్మకు మకరం మతా|| ౧౮-౫౨ రా గం 1-49.

(చైత్రమాసము)

ఏప్రిల్ 21 శు ౪ శు. మృగశిర. నవవస్త్రాప్రవేశ గర్భాధానములకు వృశ్చికం ౫-౧౨ రా 8-24 కుజదృష్టి. వివాహాదులకు ధనుస్సు మతా|| ౧౩-౧౧ రా గం 11-35 షష్ఠచంద్రుడు. 22 శు ౫ శ. ఆర్ద్ర. గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౧౩-౦ రా గం 11-31 23 శు ౬ ఆ. ఆర్ద్ర. ఆశ్వలాయనోపనయనమునకు మిథునం ౧౨-౩౨ ప గం 10-45 లగ్నచంద్రుడు. పున. నవవస్త్రాప్రవేశమునకు ధనుస్సు ౧౨-౫౦ రా గం 11-27 నక్షత్రసంధి 24 శు ౭ సో. పున అన్నప్రాశన కేశఖండన హలకర్మాదులకు వృషభం ౫-౧౮ ఉ గం 7-51 శనిదృష్టి. గర్భాధానమునకు వృశ్చికము మతా|| ౪-౪౦ రా గం 8-11 కుజదృష్టి. 26 శు ౯ బు. ఆశ్లే విద్యారంభాదులకు మిథునం ౧౨-౬ ప గం 10-32. 27 శు ౧౦ గు. మఘ వివాహహల

కర్మలకు వృషభం ౪-౫౩ ఉ గం 7-39 శనిదృష్టి. సగ్రహ చంద్రుడు వివాహము నకు వృశ్చికం చోరపం|| ౪-౯ రా గం 9-0 సగ్రహచంద్రుడు ధనుస్సును రహితం ౧౨-౮ రా గం 11-11 సగ్రహచంద్రుడు.

మే 1 శు ౧౪ సో. చిత్ర అన్నప్రాశన వివాహ నవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు మిథునం మతా|| ౧౧-౨౪ ప గం 10-14 ఏకాదశిము స్వాతిలో వివాహమునకు వృశ్చికము రాజ పం|| ౩-౨౭ రా గం 7-44 రిషచంద్రు, కుజదృష్టి. 8 బ ౧ బు. అనూ గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౧౧-౫ రా గం 10-48 4 బ ౨ గు. అనూ అన్నప్రాశనాదులకు వృషభం ౩-౫౪ ఉ గం. 7-12 జ్యేష్ఠలో నవవస్త్రాప్రవేశము వృశ్చికం ౨-౫౫ సా గం 7-32 లగ్నచంద్రుడు. 5 బ ౪ శు. మూల వివాహమునకు ధనుస్సు ౧౦-౪౪ రా గం 10-40 లగ్నచంద్రుడు. 6 బ ౫ శ. పూష ఆశ్వలాయనోపనయనమునకు మిథునం మతా|| ౧౦-౪౨ ప గం 9-53 ధనుస్సు మతా|| ౧౦-౩౪ రా గం 10-36 లగ్నచంద్రుడు. 8 బ ౭ సో. శ్రవణం నవవస్త్రాప్రవేశమునకు ధనుస్సు ౧౦-౧౩ రా గం 10-28. 10 బ ౯ బు. శతతార అన్నప్రాశనకేశఖండనాదులకు వృషభం ౩-౩ ఉ గం 6-48.

(జ్యేష్ఠమాసము)

మే 18 శు ౧ గు. రోహిణి వివాహగర్భాధానములకు మకరం ౧౨-౧౧ రా గం 11-18 మృగ వివాహాదులకు మేషం ౨౫-౪౯ తె గం 4-46. 19 శు ౨ శు. మృగ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కర్కటకం ౧౧-౯ ప గం 10-0 గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౮-౧౬ రా గం 9-44 కుజదృష్టి వివాహాదులకు మకరం మతా|| ౧౨-౦ రా గం 11-14 షష్ఠచం.

మే 20 శు ౩ శ ఆర్ద్ర గర్భాధానమునకు ధనుస్సు మతా|| ౮-౪ రా గం 9-41 కుజదృష్టి మకరం రహితం ౧౧-౪౯ రా గం 11-11 షష్ఠచంద్రుడు. 21 శు ౪ ఆ. పున అన్నప్రాశనకు మిథునం చోరపం|| ౮-౨౭ ప గం 8-55 కర్కటకం రహితం ౧౦-౫౦ ప గం 9-52 రిషచంద్రుడు. నవవస్త్రాప్రవేశమునకు మతా|| ౨౫-౧౭ తె గం 4-34. 22 శు ౫ సో. పుష్య అన్నప్రాశనోపనయనాదీనాం మిథునం ౮-౧౮ ప గం 8-51 నవవస్త్రాప్రవేశమునకు మకరం రోగపం|| ౧-౨ రా గం 11-3. 24 శు ౭ బు. మఘ వివాహమునకు కర్కటకం ౧౦-౧౨ ప గం 9-40 సగ్రహచంద్రుడు వివాహమునకు మేషం చోరపం ౨౪-౪౪ తె గం 4-22 ఏకార్దలము. 28 శు ౧౨ ఆ. చిత్ర వివాహమునకు కర్కటకం రాజపం ౯-౪౩ ప గం 9-24 సగ్రహచంద్రుడు వివాహ గర్భాధానాదులకు ధనుస్సు ౬-౩౭ రా గం 9-9 కుజదృష్టి నవవస్త్రాప్రవేశమునకు మేషం ౨౪-౧౧ తె. గం 4-6 29 శు ౧౩ సో స్వాతి వివాహాదులకు ధనుస్సు ౬-౨౬ రా. గం 9-4 కుజదృష్టి మకరం రాజ పం ౧౦-౧౦ రా గం 10-34 31 శు ౧౫ బు. అనూ వివాహాదులకు కర్కటకం మతా|| ౯-౧౪ ప గం 9-12 నవ వస్త్రాప్రవేశమునకు మకరం మతా|| ౯-౫౦ రా గం 10-26.

జూన్ 1 బ ౧ గు. మూల వివాహముకు మకరం ౯-౩౯ రా గం 10-28 రిశచంద్రుడు. 2 బ ౨ పు. పూషా గర్భాధానము లకు మకరం ౯-౨౮ రాగం 10-18 రిశచంద్రుడు, 3 బ 3 శ ఉషా వివాహగర్భాధానములకు మకరం చోరపం ౯-౧౮ రా గం 10-15 లగ్నచంద్రుడు వివాహాదులకు మేషం ౨౨-౫౬ రా గం 8-42. 4 బ ౪ ఆ. శ్రవణం వివాహాదులకు మేషం ౨౨-౪౫ రా గం 8-38. 5 బ ౬ సో. శ్రవణం అన్నప్రాశనాదులకు కర్కటం ౮-౨౬ ప గం 8-52 ధని వివాహాదులకు మకరం ౮-౫౬ రాగం 10-6 లగ్నచంద్రుడు. 6 బ ౭ మం. శతతార మేషం రహితం ౨౨-౨౪ రా గం 8-31. 7 బ ౮ బు. శతతార మిధునం రహితం ౫-౪౪ ఉ గం 7-48.

(అధికామాసము)

జూన్ 18 శు 3 ఆ. పున అన్నప్రాశనకు కర్కటకం చోరపం ౬-౧౯ ప గం 8-8 లగ్నచంద్రుడు. 19 శు ౪ సో. పుష్య అన్నప్రాశనకు కర్కటకం ౬-౪౮ ప గం 7-59 లగ్నచంద్రుడు. 26 శు ౧౧ సో. స్వామీమంతాదులకు కర్కటకం ౪-౫౪ ఉ గం 7-31.

జూలై 2 బ 3 ఆ. శ్రవణం అన్నప్రాశనకు కర్కటకం 3-౫౧ ఉ, గం 7-7 3 బ ౪ సో ధనిష్ఠ అన్నప్రాశనకు కర్కటకం మతాం 3-౪౧ ఉ గం 7-3.

(శ్రావణమాసము)

ఆగ 20 శు ౭ ఆ. అనూ వివాహాదులకు మిధునం ౨౧-౧౫ రా గం 2-58 వృషచంద్రుడు. 24 శు ౧౨ గు. ఉషా నవమహాప్రవేశముకు కర్కటకం మతాం ౨3-౬ రా గం 3-35. 26 శు ౧౪ శ. శ్రవణం అన్నప్రాశనకు వృశ్చికం మతాం ౧౫-౪౪ ప గం 12-4 ధని వివాహాదులకు మకరం బలిష్ఠము ౨౦-౨౮ రా గం 2-31. 28 బ ౧ సో. పూర్వా గర్భాధానముకు వృషభం మతాం ౧3-౭ రా గం 11-34.

సెప్టెం 8 బ ౭ ఆ. రోహి వివాహాదులకు కర్కటకం ౨౧-౪౬ రా గం 2-56 నక్ష సం. 5 బ ౮ మం. మృగ వివాహ నవమహారంభ ప్రవేశాదులకు మిధునం ౧౯-౯ రా గం 1-53 లగ్నచంద్రుడు కర్కటకం మతాం ౨౧-౩౧ రా గం 2-49 రిశచంద్రుడు.

(భాద్రపదమాసము)

సెప్టెం 17 శు ౬ ఆ. అనూ అన్నప్రాశనకు తుల మతాం ౯-౩౨ ప గం 9-42 సగ్రహచంద్రుడు. 21 శు ౧౦ గు. ఉషా అన్నప్రాశనకు తుల ౮-౫౧ ప గం 9-25. 23 శు ౧౨ శ. ధని అన్నప్రాశనకు తుల ౮-౩౦ ప గం 9-17.

(అశ్వయుజమాసము)

అక్టో 20 శు ౧౦ శు. ధని నవమహారంభరహితాదులకు కుంభం ౨3-౪౪ ప గం 3-28. 23 శు ౧౩ సో. ఉభా అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు ౧౩-౪౧ ప గం 11-27. 29 బ 3 ఆ. రోహిణి అన్నప్రాశనకు వృశ్చికం ౪-౩౭ ఉ గం 7-52.

(కార్తికమాసము)

నవం 11 శు ౨ శ. అనూ అన్నప్రాశనకు మకరం ౧౪-౦ ప గం

11-43. 15 శు ౬ బు. ఉషా అన్నప్రాశనకు వృశ్చికం ౧-౩౫ ఉ గం 6-47. 19 శు ౧౦ ఆ. ఉభా సీమంతదులకు మకరం ౧౨-౩౩ ప గం 11-12. 25 బ ౧ శ. రోహి అన్నప్రాశనకు మకరం మతాం ౧౧-౨౫ ప గం 10-48. 29 బ ౫ బు. పున అన్నప్రాశనకు మకరం మతాం ౧౦-౩౫ ప గం 10-31 నక్షత్రసంధి.

(మార్గశిరమాసము)

డిశం 18 శు ౫ బు. శ్రవణం అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు రాజపం ౪-౧౮ ఉ గం 8-8. 14 శు ౬ గు. ధని అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు ౪-౬ ఉ గం 8-3. 22 శు ౧౩ శు. రోహి నవమహాప్రవేశాదులకు వృశ్చికం ౨౬-౫౨ తె గం 4-18. 23 శు ౧౪ శ. మృగ వివాహముకు సింహం ౧3-౧౪ రా గం 10-51 ధూమితం. 26 బ ౨ మం. పుష్య నవమహాప్రవేశాదులకు వృశ్చికం ౨౬-౯ తె గం 4-3. 31 బ ౭ ఆ. హస్త వృశ్చికం రాజపం ౨౫-౧౩ రా గం 3-43.

(మాఘమాసము)

ఫిబ్ర 9 శు 3 శు. ఉభా వివాహాదులకు వృశ్చికం ౧౭-౪౨ రా గం 1-6. 10 శు ౪ శ. ఉభా అన్నప్రాశనాదులకు మేషం ౧౧-౩౫ ప గం 11-11 నక్షత్రసంధి రిశచంద్రుడు. 11 శు ౫ ఆ. అశ్వి నవమహాప్రవేశముకు ధనుస్సు ౨౫-౧౮ తె గం 4-9. 14 శు ౮ బు. రోహి నవమహాప్రవేశమునకు వృశ్చికం మతాం ౧౬-౪౭ రా గం 12-46 వివాహమునకు ధనుస్సు ౨౪-౪౬ రా గం 3-57 వృషచంద్రుడు. 15 శు ౯ గు. మృగ శిర వివాహముకు ధనుస్సు ౨౪-౩౫ రా గం 3-53 వృషచంద్రుడు. 17 శు ౧౧ శ. ఆర్ద్ర ఆశ్వలాయనోపనయనమునకు మేషం ౧౦-౩౯ ప గం 10-46 పునర్వసులో నవమహాప్రవేశముకు మకరం ౨౮-౦ తె గం 5-16 వృషచంద్రుడు. 18 శు ౧౨ ఆ. పునర్వసు అన్నప్రాశనాదులకు మేషం ౧౦-౩౧ ప గం 10-42 గర్భాధానముకు తుల ౧౩-౪౨ రా గం 11-33 నవమహాప్రవేశముకు మకరం ౨౭-౪౮ తె గం 5-11. 19 శు ౧౩ సో. పుష్య అన్నప్రాశనకు మేషం చోరపం ౧౦-౨౩ ప గం 10-38. 21 శు ౧౫ బు. మఘ వివాహముకు మేషం ౧౦-౬ ప గం 10-30 వివాహముకు ధనుస్సు ౨౩-౩౨ రా గం 3-౩౦. 24 బ 3 శ. హస్త అన్నప్రాశనకు వృషభం ౧౩-౨౦ ప గం 11-46 సగ్రహచంద్రుడు. 26 బ ౫ సో స్వాతి అన్నప్రాశనకు మేషం ౯-౨౪ ప గం 10-11 కవివేధ.

(ఫాల్గునమాసము)

మార్చి 5 శు ౭ గు. మృగ అన్నప్రాశనకు మేషం ౭-౪ ప గం 9-3 19 శు ౧౧ సో. పుష్య సీమంతాదులకు వృషభం ౧౦-౧౧ ప గం 10-14 26 బ ౩ సో. స్వాతి అన్నప్రాశనకు మేషం ౫-౩౭ ప గం 8-20 వృషభం రాజపం ౯-౧౫ ప గం 9-47 వృషచంద్రుడు.

వ్రతములు, పండుగలు వగైరా

చైత్రమాసము:—మార్చి 19 శు ౧ ఆ. సంవత్సరాది తెలాభ్యంగమునింబకు సుమధక్షిణము. వాసంతపరవ్రాప్తారంభము.

ప్రపాదానము. 20 శు ౨ సో. ఉమాశివాస్తి పూజ. 21 శు 3 మం. ఉత్తమమన్వాది. సౌభాగ్యగోచరతం. మాసగోరీవ్రతం. శివశోలోత్సవము. మేషాయనము. వసంతవిషువత్పుణ్యకాలము 22 శు ౪ బు. గణేశపూజ. 23 శు ౪ గు. శ్వేతవారాహకల్పము శ్రీ పంచమి (సౌరంలో ఈనాడే నాగపూజ) 24 శు ౫ గు. నాగపూజ. 25 శు ౬ శ. సూర్యపూజ. 26 శు ౭ ఆ. భానుసప్తమి అశోకరుద్రపూజ. అశోకకలికాప్రాశనం. 27 శు ౮ సో. భవానీయాత్ర. మత్తత్రయ శ్రీరామనవమి. (సౌరంలో స్కార్తశ్రీరామనవమి 28 శు ౯ మం. శ్రీ వైష్ణవమాధ్యశ్రీరామనవమి) 29 శు ౧౦ బు. ధర్మరాజవళిమి. 30 శు ౧౧ గు. గురువీకాదశి. శ్రీ కృష్ణడోలోత్సవము - దుక్కిణీదేవీపూజ. 31 శు ౧౨ శు. వామనద్వాదశి-అనంగపూజ-ఏప్రిల్ 1 శు ౧౩ శ. శనిత్రయోదశి, శైవచతుర్దశి, దమనముచే శివపూజ, కర్దమక్షిప్త. 2 శు ౧౪ ఆ. కాచ్యమన్వాది, చిత్రవస్త్రదానం, దమనముచే నింద్రాదిసర్వదేవపూజ, మహాచైత్రి అను అలభ్యయోగము, వంద్రగ్రహణము. 7 బ ౫ శు. మత్స్యజయంతి. 9 సౌరంలో భానుసప్తమి. 13 బ ౧౧ గు. గురువీకాదశి, మేషసంక్రమణపుణ్యకాలము. 14 బ ౧౨ శు. వరాహజయంతి. 15 బ ౧౩ శ. శనిత్రయోదశి, మాసశివరాత్రి. 16 బ ౧౪ ఆ. శివసన్నిధిస్నానం, కూర్మకృష్ణము. 17 బ ౩౦ సో. అమాసోమవారవ్రతం.

వైశాఖమాసము :—ఏప్రిల్ 18 శు ౧ మం. ధర్మఘటాదిదానం. 20 శు 3 గు. అక్షయతృతీయ. దన్యన్నవ్యజ్ఞన ఛత్రిపాదుకోపానహదానములు, ఉడకుంభదానం. లక్ష్మీనారాయణపూజ. శ్రేతాయుగాది. బలరామజయంతి. త్రిలోచనయాత్ర. సింహాచలంలో చందనోత్సవము. 20 వృషభాయనం హరిపదపుణ్యకాలము. సౌరగ్రీష్మర్తుప్రారంభం. 21 శు ౪ గు. నాగచతుర్థి. 22 శు ౫ శ. శంకరాచార్యజయంతి 24 శు ౭ సో. గంగాతృత్తి. శ్రీవిద్యారణ్యజయంతి. 25 శు ౮ మం. అపరాజితాదేవీపూజ. 26 శు ౯ బు. శ్రీ వైష్ణవశ్రీరామ జయంతి. చండికాదేవీపూజ 28 శు ౧౧ గు. అన్నవరక్షేత్రమున శ్రీ సత్యనారాయణస్వామివారి కల్యాణం. 29 శు ౧౨ శ. పరశు రామద్వాదశి. 30 శు ౧౩ ఆ. స్కార్తమాధ్యశ్రీ నృసింహజయంతి, మే 2 శు ౧౪ మం. మహావైశాఖి-దన్యన్నవ్యజ్ఞన ఛత్రిపాదుకోపానహదానములు, కృష్ణజనదానం. ఉడకుంభదానం. సంపదగోరీవ్రతం. మే 4 బ. 3 గు. కర్తరీప్రవేశము, పార్థివకల్పము. 10 బ ౮ బు. చండికాదేవీపూజ. 11 బ ౧౦ గు. మృద్ధారుశిలాగృహకర్మాణి వర్జ్యాని (పెద్దకర్త) 14 బ ౧౩ ఆ. వృషభసంక్రమణం, పుణ్యకాలము.

జ్యేష్ఠమాసము :—18 శు ౧ గు. సోపపదము. 19 శు ౨ శు. రంభావ్రతము. 20 శు 3 శ. ఉమాపూజ. ౧౭-3౦ ఘటికలసిమ్మట మహాచతుర్థి అను అలభ్యయోగం. (సౌరంలో ౧౧ ఘటికలసిమ్మట) 21 శు ౪ ఆ. మిథునాయనం, మణిశీతిపుణ్యకాలము. 22 శు ౫ సో. వింధ్యనాసినిదేవీపూజ. 25 శు ౮ గు. శుక్లాదేవీపూజ. బ్రహ్మాణిదేవీపూజ. 27 శు ౧౦ శ. దశపాపహర ౧౦మి. సేతుబంధనరామేశ్వరవ్రతము. నిర్జలైకాదశి. 28 శు ౧౧ ఆ. కర్తరీత్యాగం, రామలక్ష్మణద్వాదశి, పాతార్కయోగము, శ్రీమజ్జగద్గురశ్రీమచ్చంకరాచార్యులవారి కైలాసగమనం. 29 శు

౧౩ సో. శ్రీ మజ్జగద్గురశ్రీమద్విద్యారణ్యస్వామిలవారి ఆరాధనము 30 శు ౧౪ మం. శ్రీకృష్ణవక్త్రీ నృసింహజయంతి 31 శు ౧౫ బు. భోత్యమన్వాది. సావిత్రివ్రతం. తిలపాత్రనానం. జూన్ 2 బ ౨ గు. వృషభపూజ, హరివ్రతహం. 7 బ ౮ బు త్రిలోచనపూజ (సౌరంలో 8 బ ౮ గురువారం) 12 బ ౧౨ సో. కూర్మజయంతి 14 బ ౧౪ బు. మిథుచసంక్రమణం (పరదినే పుణ్యకాలం) 15 బ ౩౦ గు. చటసావిత్రివ్రతం.

అధికామాసము :—16 శు ౧ గు. త్రయస్తోత్రేదపూజవ్రతప్రారంభము. 18 శు 3 ఆ. మధ్యాహ్నాంతరం పుష్యార్కయోగము. 21 శు ౬ బు. కర్కటాయనం. దక్షిణాయన పుణ్యకాలము. సౌరవర్షర్తుప్రారంభము 29 శు ౧౫ గు. గురుపూర్ణిమ.

నిజామాసము :—జూలై 16 శు ౧ ఆ. పుష్యార్కయోగము కర్కటసంక్రమణపుణ్యకాలము. 17 శు ౨ సో. శ్రీ జగన్నాథక్షేత్రమున రథోత్సవము. 18 శు 3 మం. భౌమచతుర్థి (సౌరంలో 19 శు ౪ బు. స్కందపంచమి) 20 శు ౫ గు. స్కందపంచమి (ద్వ) కుమారవష్టి 21 శు ౬ గు. వివస్వత్సప్తమి. 22 శు ౮ శ. మహిషాసురమర్దనీదేవీపూజ 23 శు ౯ ఆ. విందీదేవీపూజ. సింహాయనం, హరిపదపుణ్యకాలము. 24 శు ౧౦ సో. చాతుర్మమన్వాది. మహాళక్షేత్రవ్రతప్రారంభం. శాకవ్రతప్రారంభం 25 శు ౧౧ మం. శయన వీకాదశి. గోపద్మవ్రతప్రారంభం 26 శు ౧౨ బు. వామదేవద్వాదశి. ప్రస్వాపనమహోత్సవము. చాతుర్మాస్యవ్రతప్రారంభం. 28 శు ౧౪ గు. శివపవిత్రార్చనం, శివశయనం కోకిలావ్రతం 29 శు ౧౫ శ. మహాషాఢి. వ్యాసపూజ. అన్నపానాదిదానం 30 బ ౧ ఆ. చాతుర్మాస్యద్వితీయ ఆగ 1 బ 3 మం. భౌమచతుర్థి. 5 బ ౭ శ. ధర్మసావర్ణి మన్వాది 6 బ ౮ ఆ. విందీదేవీపూజ 18 బ 3౦ ఆ. ౮-3౦ ఘటికలవరకు (సౌరంలో ౧౨ ఘటికలవరకు) వ్యతిపాతాఖ్యాంభ్యయోగము. పాతార్కయోగము.

శ్రావణమాసము :—15 శు ౨ మం. మంగళగోరీవ్రతప్రారంభం 16 శు 3 బు. మధుశ్రవావ్రతం. సింహసంక్రమణపుణ్యకాలము. 17 శు ౪ గు. నాగచతుర్థి. దూర్వాగణపతివ్రతం దృగ్గణిత పంచాంగంలో సామగోపాకర్మ (సౌరపంచాంగంలో సింహసంక్రాంతి) 18 శు ౫ గు. నాగపంచమి. 19 శు ౬ శ. సూర్యపూజ 20 శు ౭ ఆ. భానుసప్తమి, దూర్వాస్తమి. 21 శు ౮ సో. కామరీదేవీపూజ 22 శు ౧౦ మం. దధివ్రతారంభం, వేదవ్రతారంభం 23 శు ౧౧ బు. కన్యాయనం మణిశీతి పుణ్యకాలము సౌరశరద్వర్తుప్రారంభం 24 శు ౧౨ గు. దామోదరద్వాదశి. విష్ణుపవిత్రార్చనం 25 శు ౧౩ శు వరలక్ష్మీవ్రతం 26 శు ౧౪ శ. బహ్యుచోపాకర్మ 27 శు ౧౫ ఆ. హయగ్రీవోత్పత్తి-దేవీపవిత్రార్చనం. విభుననజయంతి. తెలిరియోపాకర్మ వాజసనేయ్యుపాకర్మ 29 బ ౨ మం. బృహత్పల్వద్వితీయ. అశాస్యశయనవ్రతం 31 బ ౪ గు. సంకష్టచతుర్థి పెసెం 3 బ ౭ ఆ. భానుసప్తమి. 4 బ ౭ సో. స్కార్తమాధ్యశ్రీకృష్ణజయంతి (సౌరంలో ఈ రోజున మత్తత్రయశ్రీకృష్ణజయంతి దశఫలవ్రతారంభం) 5 బ ౮ మం. శ్రీవైష్ణవ శ్రీకృష్ణజయంతి దశఫలవ్రతారంభం. కామరీ దేవీపూజ 9 బ ౧౨ శ. శని త్రయోదశి ప్రదోషం 10 బ ౧౩ ఆ. అగస్త్యార్చనం

11 బ ౧౪ సో. అమాసామవారవ్రతం. రుద్రసాన్నిధ్యమనాది. 12 బ 3౦ మం. కుశగ్రహణం. పోలావ్రతం. వైవమానాఖ్య మహాత్మ్యవ్రతం.

భాద్రపదమాసము :—సౌమ్యం 13 శు ౧ బు. కల్కి జయంతి. ఉత్తరీమావ్రతం (సౌరం లో సామగోపాకర్మ) 14 శు ౨ గు. తామసమనాది, హేళిమావ్రతం హరితాలికావ్రతం సువర్ణ గౌరీవ్రతం. 15 శు ౪ శు. సిద్ధివినియోగచతుర్థి, శివాచతుర్థి. 16 శు ౫ శ. ఋషిపంచమి, కన్యాసంక్రమణం, పుణ్యకాల. 17 శు ౬ ఆ. సూర్యవస్తి, స్కందదర్శనం, జాడజయన్తి, సౌరం లో కన్యాసంక్రమణం, పుణ్యకాలము. 18 శు ౭ సో. అమృతాభరణ సప్తమి, జ్యేష్ఠాదేవీపూజ. 19 శు ౮ మం. నందాదేవీపూజ. 20 శు ౯ బు. కేదారవ్రతం (సౌరం లో నందాదేవీపూజ). 21 శు ౧౦ గు. క్షీరవ్రతారంభం. 22 శు ౧౧ శు. పరివర్తన ఏకాదశి, కట వానం, విష్ణుశృంగులయోగం, వామనజయన్తి. 23 శు ౧౨ శ. శక్ర ద్వాదశి, శక్రధ్వజోత్సావం. విష్ణుపరివర్తన మహోత్సవము. కల్కి ద్వాదశి తులాయనం, శరద్విభవతుల్యకాలము. 25 శు ౧౪ సో. అనన్తవర్షనాభవ్రతం, లోకపాలకపూజ. 26 శు ౧౫ మం. ఉమా మహేశ్వరపూజ, ఉపాజ్ఞలలితాగౌరీవ్రతం, మహాలయపక్షప్రారంభం. 27 బ ౧ బు. అశూన్యశయనవ్రతం. 28 బ ౨ గు. బృహ త్సూక్తావ్రతం, బహులావ్రతం, విశాలాక్షీయాత్ర. 29 బ 3 శు. పితృతిథి, మహాభరణీ. అక్టో 1 బ ౫ ఆ. చంద్రవస్తి. 2 బ ౬ సో. వ్యతిపాతమహాలయం. 4 బ ౮ బు. సూర్యసావర్ణిమనాది, మధ్యా ప్నమి, ఆర్ద్రాష్టమి. 5 బ ౯ గు. అపినవమి, పితృతిథి దుర్గాదేవుల తాపనం. 8 బ ౧౨ ఆ. యతిమహాలయము. 9 బ ౧౩ సో. గజ ఛాయ, కలియుగాది. 10 బ ౧౪ మం. కృష్ణాంగారకచతుర్దశి శస్త్రహతమహాలయం. 11 బ ౩౦ బు. కుశగ్రహణం.

ఆశ్వయుజమాసము :—12 శు ౧ గు. దాహిత్రీవ్రతి పత్, కారదనవరాత్రప్రారంభం. కలశస్థాపనం, స్తవ్యవృద్ధిగౌరీ వ్రతం. 13 శు ౨ శు. శ్రీతిద్వితీయ. 15 శు ౪ ఆ. ఉపాంగలలితా గౌరీవ్రతం నాగపూజ. 16 శు ౬ సో. పుస్తకరూపాయా స్మరస్వత్యూః పూజా. 17 శు ౭ మం. దేవీతిరాత్రవ్రతప్రారంభం, తులసాంక్ర మణం పుణ్యకాలం. 18 శు ౮ బు. మహాష్టమి. 19 శు ౯ బు. మహానవమి, స్వాగోచిషమనాది, పుస్తకరూపసరస్వత్యూహనం. 20 శు ౧౦ శు. సోపపదం, విజయదశమి, అనరాజితాదేవీపూజ. శ్రీమీపూజ, దుర్గాదేవులద్వాసనం, దశరథగౌరీవ్రతం, ద్వివిధవ్రతా రంభం. 22 శు ౧౨ ఆ. గోద్వాదశి, పద్మనాభద్వాదశి, చానశుల వ్రత ప్రారంభం. 23 శు ౧౩ సో. వృశ్చికాయనం, సౌరహేమంతగ్న ప్రారంభం (పరదినే హరిపదపుణ్యకాలం). 24 శు ౧౪ మం. హరి పదపుణ్యకాలం. 25 శు ౧౫ బు. కామదీపార్ణిమ, ఆక్షరప్ర, ఆగ్రయణం. 27 బ ౨ శు. అశూన్యశయనవ్రతం. 28 బ ౩ శ. చంద్రోదయోమావ్రతం, లలితాదేవీయాత్ర. నవం 8 బ ౧౩ బు. ప్రేతపతుర్దశి, మామపత్రభక్షణం, దీపదానం, శస్త్రహతుల కుల్కా ప్రదర్శనము. ఈరోజున అపరరాత్రమున నరకచతుర్దశిప్రయుక్త తైలాభ్యంగము, స్వాత్మభ్యంగస్నానము, బహిర్దీపదానము, యమ తర్పణము. 9 బ ౧౪ గు. కేదారవ్రతము దీపానశ్యనానాద్య, ఉల్కా ప్రదర్శనము. దీపదానము లక్ష్మీపూజ దీనికే సుఖరాత్రివ్రతమనిపేరు. కామద్యుత్సవము.

కార్తికమాసము :—10 శు ౧ శు. దీపదానము, గోక్రీడ నము, బలిచక్రవర్తిపూజ, ఆకాశదీప ప్రారంభం. అఖండదీపప్రారంభం మంగళమాలిక. 11 శు ౨ శ. యమద్వితీయ, భగినీహస్తస్థానం. 12 శు 3 ఆ. త్రిలోచనగౌరీవ్రతం. 13 శు ౪ సో. నాగచతుర్థి. నవం 14 శు ౫ మం. నాగపంచమి. 16 శు ౭ గు. శ్రీమద్విశ్వశింకగులకు శ్రీ శంకరాచార్యులవారి లంబికాయోగప్రవేశము. వృశ్చికసంక్ర మణం, పుణ్యకాలము. 17 శు ౮ శు. గోష్ఠాష్టమి, కార్తవీర్యో త్పత్తి, విష్ణుతిరాత్రవ్రతం, కృతయుగాది (దృగ్గణితపంచాంగంలో) 18 శు ౯ శ. (సౌరం లో కృతయుగాది). 20 శు ౧౧ సో. బోధన ఏకాదశి, దేవోత్సావనం, భిష్ముపంచకప్రప్రారంభం, అనన్తైకా వశ్యలభ్యయోగపుణ్యకాలము. 21 శు ౧౨ మం. స్వాయంభువ మనాది, క్షీరాబ్ధిద్వాదశి, చుల్కుద్వాదశి, రోగిద్వాదశి. 22 శు ౧౩ బు. వైకుంఠచతుర్దశి, పాషాణచతుర్దశి ధనురయనం షడతీపుణ్య కాలము. 23 శు ౧౪ గు. ఉదయమున విశ్వేశ్వరవ్రతము, కార్తికవ్రతో ద్వాదశనము. 24 శు ౧౫ శు. దత్తసావర్ణిమనాది, మహాకార్తిక, వృశో త్సర్గము, త్రిపురోత్సవము, జ్వాలాతోరణము, కుమారస్వామి దర్శ నము, కేశబంధనగౌరీవ్రతము, ధాత్రీ (ఉశిరక)పూజ, తులస్యద్వాస నము. 26 బ ౨ ఆ. చాతుర్మాస్యద్వితీయ, అశూన్యశయనవ్రతము. 28 బ ౪ మం. శౌమచతుర్థి. డిశం 1 బ ౬ శు. సావిత్రికల్పము. 6 బ ౧౨ బు. గోవత్సద్వాదశి.

మార్గశిరమాసము :—డిశం 11 శు ౨ సో. రంభా వ్రతము. 12 శు ౩ మం. శౌమచతుర్థి. 13 శు ౪ బు. నాగపూజ. 14 శు ౬ గు. సుబ్రహ్మణ్యవస్తి, మల్లారివస్తి. 15 శు ౭ శు. మిత్ర సప్తమి, నందాసప్తమి, ధనుస్సంక్రమణం, పుణ్యకాలము. 16 శు ౮ శ. కాలభైరవాష్టమి. 17 శు ౯ ఆ. ప్రశయాకల్పము, నందినీదేవీ పూజ, పాతార్కయోగము. 19 శు ౧౧ మం. (దృగ్గణితం) వైకుంఠ ఏకాదశి, ముక్కోటి ఏకాదశి. 20 శు ౧౨ బు. (సౌరం లో ముక్కోటి (వైకుంఠ) ఏకాదశి) మత్స్యద్వాదశి, అఖండద్వాదశి. 21 శు ౧౩ గు. హనుమద్వ్రతం (సౌరం లో ఈరోజున మత్స్యద్వాదశి, అఖండద్వాదశి). 22 శు ౧౪ శు. మకరాయనం, ఉత్తరాయణ పుణ్య కాలము. సౌరశిశిరద్వప్రారంభం, పాషాణచతుర్దశి. 23 శు ౧౪ శ. దత్తాత్రేయజయన్తి. చంద్రపూజ, సువర్ణలవణదానం. 26 బ ౨ మం. వరపూజయన్తి. 31 బ ౭ ఆ. భానుసప్తమి. జనవరి 1 బ ౮ సో. అష్టకా (తిస్రాష్టకా). 4 బ ౧౧ గు. గురుఏకాదశి.

పౌషమాసము :—14 శు ౨ ఆ. భానుసప్తమి. మకర సంక్రమణం. పుణ్యకాలము 18 శు ౧౧ గు. గురుఏకాదశి. శ్రావణ మనాది. 19 శు ౧౨ శు. మూర్తద్వాదశి 20 శు ౧౩ శ. శనిత్రయో దశి ప్రవోదము. కుంభాయనం (పరదినే పుణ్యకాలం) 21 శు ౧౪ ఆ. హరిపద పుణ్యకాలం. 22 శు ౧౪ సో. తూలపక్షం 30 బ ౭ మం. అష్టకా (తిస్రాష్టకా) ఫిబ్రవరి 5 బ ౧౪ సో. అనకల్పముచే మహోదయపుణ్యకాలము.

మాఘమాసము :—9 శు ౩ శు. గుడిలవణదానం. సోపపదం. తిలచతుర్థి, శాంతచతుర్థి, వరదాచతుర్థి. 10 శు ౪ శ. మదనపంచమి, శ్రీపంచమి, వసంత తృతీయాంశము. 12 శు ౬ సో. కుంభ సంక్రమణము. 13 శు ౭ మం. వైశ్వంతరమనాది.

రథసప్తమి. సూర్యజయంతి, అభిషేకవ్రతము. ధాన్యలవ్రతం ద్యాపనము, సూర్యచంద్ర ప్రతారంభోద్వాపనములు. 14 శుభము బుధాష్టమి, భీష్మాష్టమి. 15 శుభము. నందినీడేవీపూజ ఫిబ్ర 17 శుభము. భీష్మపంచకవ్రతం, భీమవికాదశి, భీష్మవికాదశి, తిల పద్మవ్రతం. 18 శుభము. భీమద్వాదశి, వరాహద్వాదశి. సోమ పదం 19 శుభము. మినాయనం, మహాశివునిపూజకాలము. సౌర వసంతేర్డుప్రారంభం. వరాహకల్పము. 21 శుభము. మహామాఘ. తిలపాత్రకంచుకకంబళాదిదానములు మార్చి 1 బ ౧౧ గు. అష్టకా (తిస్తోష్టకాః) 4 బ ౧౧ ఆ. తిలద్వాదశి. 6 బ ౧౧ మం. కృష్ణాం గారిక చతుర్దశి. మహావిరాటాత్రి, ఆరటంత చతుర్దశి. 7 బ ౩౦ బు. ద్వాపరయుగాది. బ్రహ్మపూజ వసంతోద్ధేనుదానం.

ఫాల్గునమాసము:—మార్చి 11 శుభము. తిలచతుర్దశి పుత్రగణపతివ్రతం 14 శుభము. మినసంక్రమణం 15 శుభము. లక్ష్మీస్థి తాయాశ్చపూజా 20 శుభము. నృసింహద్వాదశి. 21 శుభము. మేషాయనం. వసంతవిభవత్పూజకాలము. కామ దహనము. 22 శుభము. హాళికాపూర్ణిమ 23 శుభము. బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాది. ప్రణీతానదీ పుష్కరప్రవేశము 24 బ ౧ శ. వసంతోత్సవము, చాతకుసుమ భక్షణము. 25 బ ౨ ఆ. చాతు రాత్ర్యద్వితీయ. బ్రహ్మకల్పము. 30 బ ౧ శు. అష్టకా. (తిస్తోష్టకాః)

శ్రీ వైష్ణవతిరునక్షత్రములు (సౌరపం)

చైత్ర శుభము. శల్వపిల్లర్ తి నల్ శుభము. రంగ నాచ్చియార్ నంజీయర్ తి నల్—బ ౧ సో. తిరునారాయణ పెరు మాళ్లు తి. న—బ ౧౧ ఆ. పెరియ పెరుమాళ్లు తి నల్ బ ౩౦ సో. వడుహనంబి తి నల్

నైశాఖ శుభము. ఉయ్యళిండాన్ తి నల్ శుభము. ఉడ యవర్ తి నల్ శుభము. మొదలిగూండాన్ తి నల్ శుభము. ఆ. తెప్పపెరుమాళ్లు తి నల్ శుభము. మధురకవియాళ్వార్ తి నల్

జ్యేష్ఠ శుభము. తిరుక్కోట్యూర్నంబి తి నల్ శుభము. నమ్మాళ్వార్ తిరువాయిమొళిళ్ల తి నల్ శుభము. పెరియభట్టర్ శ్రీరామప్పిళ్ల కోయిల్ కందాడైఅణ్ణన్. తి నల్

అధికాషాఢ శుభము. మంగనూర్నంబి తి నల్ శుభము. పెరియాళ్వార్ వడుక్కు తిరుగోదీపళ్ల తి నల్ శుభము. శ్రీమన్నాథముని తి నల్ శుభము. శతగోపరామానుజజియ్యార్ తి నల్ శ్రీరంగ తే.త్రే జ్యేష్ఠాభిషేకః.

నిజాషాఢ శుభము. బదరీ నారాయణ పెరుమాళ్లు తి నల్ శుభము. శ్రీ పుండరీకాక్షర్ శ్రీ ఆళ్వందార్ తి నల్ బ ౧౧ శ ప్రతివాది భయంకర అణ్ణన్ తి నల్

శ్రావణ శుభము. ఆండాళ్ యదుగిరినాచ్చియార్ కందా డైతోడప్పర్ తి నల్ బ ౧ సో. పెరియవాచ్చాంపిళ్ల తి నల్ బ ౧ మం. పరవస్తుపట్టరభిరాన్ జియ్యార్ తి నల్

భాద్రపద శుభము. తిరువేంగడముడయాన్ వేదాంత దేశికర్ తి నల్

ఆశ్వయుజ శుభము. పొయినూర్వాన్ పిళ్ల లోకాచార్యర్ తి నల్ శుభము. పూజ్తాళ్వార్ తి నల్ శుభము. వేయాళ్వార్ తి నల్

కార్తిక శుభము. మణనామనూని తి నల్ శుభము. ఆరుభాళ్ పెరుమాళ్లెంబెరుమానార్ తి నల్ శుభము. కృత్తికా దీపోత్సవః. సంపిళ్ల తిరుమంగయాళ్వార్ తి నల్ బ ౧ శ తిరుప్పాణి యాళ్వార్ తి నల్ శ్రీ జైష్ణవగృహేషు ద్రావిడప్రబంధనిగమనం.

మార్గశిర శుభము. వైకుంఠవికాదశి. శ్రీరంగద్వార్ధన్యధగవ దాలాకనముహూత్సవము. బ ౧౩ శ తొండరొడిప్పాడియాళ్వార్ పెరియనంబి తి నల్

పౌష శుభము. ఎంబార్ తి నల్ బ ౨ శు. తిరుముడిశ యాళ్వార్ తి నల్ బ ౫ ఆకూరత్తాళ్వార్ తి నల్

మాఘ శుభము. తిరుక్కచ్చినంబి తి నల్ శుభము. కుల శేఖరాళ్వార్ తి నల్ బ ౧౧ మం. విష్ణుచిత్త రామానుజస్వామిత్వీర్థం

ఫాల్గున శుభము. శల్వపిల్లర్ తి నల్ శుభము. రంగ నాచ్చియార్ నంజీయర్ తి నల్ బ ౧౧ శ. తిరునారాయణపెరు మాళ్లు తి నల్

(సౌరే) వైష్ణవ (మాఘ) పుణ్యదినములు

చైత్ర శుభము. వేదవ్యాసతీ పు|| శుభము. కపింద్రతీ|| పు|| శుభము. సత్యప్రియతీ|| పు|| బ ౩ బు. వాగీశతీ|| పు|| బ ౧౧ శు. సత్యవిజయతీ|| పు||

నైశాఖ శుభము. విద్యాధిరాజతీ|| పు|| శుభము. ఆ రామ చంద్రతీ|| పు||

జ్యేష్ఠ శుభము. సత్యసంధతీ|| పు|| శుభము. సత్యాభిన వతీ|| పు|| బ ౨ శు. సత్యపూర్ణ తీ|| పు|| బ ౩ శ. రఘువర్యతీ|| పు||

నిజాషాఢ శుభము. సత్యాధిరాజతీ|| పు|| బ ౫ శు. జయతీ|| పు|| బ ౩౦ ఆ. సత్యాధీశ తీ|| పు||

శ్రావణ శుభము. సత్యగరతీ|| పు|| బ ౨ మం. రాఘ వేంద్ర తీ|| పు||

భాద్రపద బ ౩౦ బు. మాధ-తీ|| పు||

ఆశ్వయుజ శుభము. సత్యపరాయణ తీ|| పు||

కార్తిక శుభము. వేదనిధి తీ|| పు|| బ ౧ శు. విద్యా నిధి తీ|| పు|| బ ౧౧ శు. పద్మనాభ తీ|| పు||

మార్గశిర శుభము. సత్యనిధి తీ|| పు|| శుభము. సత్య నాథ తీ|| పు|| బ ౧ సో. రఘునాథ తీ|| పు|| బ ౫ శు. అక్షోభ్యతీ|| పు||

పౌష శుభము. రఘునాథ తీ|| పు|| బ ౨ మం. సత్యకామ తీ|| పు|| నృహరితీ|| పు|| బ ౧౧ సో. విద్యాధీశతీ|| పు||

మాఘ శుభము. ఆనందతీ|| పు|| శుభము. సత్యజ్ఞానతీ|| పు||

ఫాల్గున శుభము. సత్యవ్రతతీ|| పు|| బ ౧ శ. సత్యబోధ తీ|| పు||

దేశార్య యోగములు

1. వత్సరాది ప్ర|| నైశాఖ శుభము. ప|| కన్యలో శుభ వక్రము. సింహంలో శనివక్రము. ఫలము: భూమండలమున యుద్ధము లచే జనహాని.

2. త్సరాది ప్రతి వైశాఖ బ ౧౪ సో. పరి సింహమున శని : క్రం. ఫలం : జనహాని, దుర్భిక్షము, యుద్ధభయము.

3. త్సరాది ప్రతి వైశాఖ బ ౧ బు. పరి కుజ శని గ్రహ ద్వయక్రం. ఫలం : ప్రభువులకు కలహములు హెచ్చును.

4. త్సరాది ప్రతి వైశాఖ బ 3౦ శ. పరి కుజ గురు సమ సప్తకం. అనావృష్టి, దుర్భిక్షము యుద్ధభయము.

5. త్సరాది ప్రతి భాద్రపద శు ౧౦ మం. పరి సింహమున శని: రోగములు, దుర్భిక్షము, శ్రద్ధభయము.

6. త్సరాది ప్రతి భాద్రపద శు ౧౦ మం. పరి గురు శని సమ సప్తకము: వింశ్యదక్షిణమున కావేరి కుత్తరమున జనహాని.

7. త్సరాది ప్రతి ఫాల్గున శు ౧౫ శు. పరి కుంభమున గురుడు. వైశాఖ బ ౨ గు. ప్రతి శ్రావణ ౧ సో. పరి కుంభముధ్యమున గురుడు. కుంభమధ్య గురు సంచారకాలమున దుర్భిక్షము.

8. వైశాఖ శు 3 గు. ప్రతి బ ౧ బు. పరి సింహమున కుజ శనిలకు క్రము, వైనికులు వాహనములు ప్రజలు విశేషముగ నశించెదరు.

9. వైశాఖ శు 3 గు. ప్రతి బ 3౦ మం. పరి సింహమున కుజ శనియోగము, అగ్నిభయము, వాయుభయమును గలుగును.

10. వైశాఖ శు 3 గు. ప్రతి బ 3౦ మం. పరి సింహమున కుజ శనిలు, కుంభమున గురుడు: అయోధ్యకును లంకాపట్టణమున కును మధ్యయందుగల దేశమునందు యుద్ధభయము దుర్భిక్షము గలుగును.

11. వైశాఖ బ ౧ మం. ప్రతి బ ౧౪ సో. పరి బుధ శనిగ్రహ ద్వయవక్రము. ప్రభువులకు యుద్ధప్రయత్నములు జరుగును.

12. వైశాఖ బ 3౦ బు. ప్రతి నిజామాధ శు ౧౫ శ. పరి కన్యాయందు కుజకేతు యోగము. ఫలం: అంగ, వంగ, కళింగదేశము లందు సన్యహాని యుద్ధభయము భూకంపాది భయము కలుగును.

13. నిజామాధ శు ౧౦ సో.న ఆశ్రేషయందు సంచరించు బుధున కుదయమయ్యెను. ఫలము: అనావృష్టి, దుర్భిక్షము, రోగములు, రాజవిప్రస్థము గలుగును.

14. శ్రావణ శు ౨ మం. ప్రతి భాద్రపద శు ౬ ఆ. పరి కుజ శనిల మధ్యయందు బుధుడు. ఫలము: అనావృష్టిభయము, యుద్ధభయము.

15. శ్రావణ బ ౨ ఆ. ప్రతి భాద్రపద శు ౧౫ మం. పరి బుధ గురు గ్రహద్వయవక్రము: యుద్ధభయము గలుగును.

16. శ్రావణ బ ౨ ఆ. ప్రతి ఆశ్వయుజ శు ౨ మం. పరి గురు శుక్ర సమసప్తకము. ఫలము: జలభయమో, అగ్నిభయమో, రోగభయమో, యుద్ధభయమో, చోరభయమో, నిశాచరభయమో, ఇట్టి భయములు గలుగును. (ఈ యోగమునం దొకపుడు అధికవర్షములు గూడ గలుగుచున్నవి.)

17. భాద్రపద శు ౫ శ. ప్రతి ఆశ్వ శు ౨ మం. పరి రవి గురు సమసప్తకం: అనావృష్టిచే ప్రపంచపీడ.

18. భాద్రపద శు ౧౦ మం. ప్రతి మార్గశిర శు ౧౫ ఆ. ప్రతి శనికేతుయోగం. ఫలం: వైనికులు చోరాలు దేశమును ధ్వంసము చేయుదురు. అగ్నిభయము సన్యహానము. దుర్భిక్షము ఇట్లు దేశక్షోభము కలుగును.

19. భాద్రపద శు ౧౦ మం. ప్రతి ఫాల్గున శు ౧౫ శు. పరి శనికే వశ్యమున గురుడు. ఫలం: వింశ్యదక్షిణదేశమున భారతభూమి యందు జనహాని.

20. భాద్రపద శు ౧౦ మం. పరి కుదవరకు కన్యలో శని. ఫలం: అంగ వంగ కళింగ గౌడ కాశ్మీర సారాప్రదేశములందు జనహాని.

21. ఆశ్వ శు ౧౫ గు. ప్రతి మాఘ శు ౧౩ సో. పరి కాలసర్ప యోగం. ఫలం: రాహుకేతువులనుడును తారాగ్రహములన్నియునుండిన కాలసర్పము. రాష్ట్రములకు రాష్ట్రాధిపతులకు సన్యములకు హాని.

22. మార్గశిర శు ౧౫ ఆ. ప్రతి ఫాల్గున శు ౧౫ శు. పరి గురు రాహుయోగం. ఫలము: దుర్భిక్షభయము.

23. పౌష శు ౪ గు. ప్రతి శు ౫ శు. పరి బుధశనిగ్రహ ద్వయవక్రము: యుద్ధభయము.

గ్రహ కూటములు

1. త్సరాది ప్రతి వైశాఖ శు 3 గు. పరి కుజకేతుయోగం: ఫలం: అంగ వంగ కళింగ దేశములందు సన్యహాని, యుద్ధభయము, భూకంపాదికము.

2. చైత్ర శు 3 మం. ప్రతి బ 3 బు. పరి మీనమున రవిబుధ రాహువులు. 3. కలహములు.

3. వైశాఖ శు 3 గు. ప్రతి జ్యేష్ఠ శు ౧ బు. పరి సింహమున కుజునకు శనిసంబంధము. ఫలం: రాజకీయబాధలు చోరబాధలు.

4. జ్యేష్ఠ శు ౧ బు. ప్రతి నిజామాధ శు ౧౫ శ. పరి కన్యలో కుజకేతుయోగం.

5. శ్రావణ శు ౪ గు. ప్రతి శు ౬ శ పరి సింహమునరవిబుధ శనిలు 3.

6. శ్రావణ బ ౧ సో. ప్రతి భాద్రపద శు ౬ ఆ. పరి రవి శుక్ర శనిలు 3.

7. భాద్రపద శు ౬ ఆ. ప్రతి శు ౧౦ మం. పరి సింహంలో బుధ శుక్ర శనిలు 3.

8. భాద్రపద శు ౧౦ మం. ప్రతి బ ౨ గు. పరి కన్యలో రవి శని కేతువులు 3.

9. భాద్రపద బ ౨ గు. ప్రతి బ ౧౦ బు. పరి కన్యలో రవి శుక్ర శని కేతువులు 4. ఫలము: ఎడతెగని సామంతభయము.

10. భాద్రపద బ ౧౦ బు. ప్రతి ఆశ్వ శు ౨ మం. పరి కన్యలో రవి బుధ శుక్ర శనికేతువులు 5. మధ్యచంద్రునితో 6 గ్రహములు. ఫలం: పంచగ్రహకూటము సమస్తప్రభువులకు హానికరము. మర్రివా కూటము సర్వదేశపీడాకరము. బుధక్షేత్రమున నగుటచే వాయుపీడ గలుగును.

11. ఆశ్వ శు ౨ మం. ప్రతి శు ౧౨ ఆ. పరి కన్యలో బుధ శుక్ర శని కేతువులు 4.

12. ఆశ్వ శు ౧౨ ఆ. ప్రతి శు ౧౩ సో. పరి కన్యలో బుధ శనికేతువులు 3.

13. ఆశ్వ శు ౧౩ సో. ప్రతి కార్తిక శు ౧౦ శు. పరి కులలో రవి బుధ శుక్రలు 3.

14. కార్తిక శు ౨ గు. ప్రతి బ ౬ గు. పరి కృత్తికమున రవి బుధ శుక్రలు 3.

15. మార్గశిర శు ౩ శు. ప్ర|| బ ౯ మం. ప|| ధనుస్సులో రవి బుధశుక్రలు ౩.

16. మార్గశిర బ ౯ మం. ప్ర|| పౌష శు ౬ శే. ప|| మకరంలో కుజనకు శుక్ర సంబంధం|| ఫలం|| అనావృష్టి.

17. పౌష శు ౬ శే. ప్ర|| బ ౩ శు. ప|| కుంభంలో కుజ గురు రాహువులు ౩. ఫలం|| యుద్ధభయం సస్యనాశం.

18. పౌష బ ౩ శు. ప్ర|| మాఘ శు. ౬ సో. ప|| కుంభమున కుజ గురు శుక్రరాహువులు 4. ఫలం. యుద్ధభయము అనావృష్టి సస్యనాశము. నిరంతరసామంతిభయము. రోగములు.

19. మాఘ శు ౬ సో. ప్ర|| శు ౧౩ సో. ప|| కుంభమున రవి కుజ గురు శుక్రరాహువులు 5. ఫలం: సమస్తప్రభువులకు పీడ. వ్యాధులు, యుద్ధములు, అనావృష్టి, సస్యహాని, భూకంపాదులు గలుగును.

20. మాఘ శు ౧౩ సో. ప్ర|| శు ౧౫ బు. ప|| కుంభంలో రవి కుజ గురు రాహువులు 4. ఫలం|| యుద్ధభయము. అనారోగ్యము. వ్యాధులు, సస్యహాని, నిరంతరసామంతిభయము గలుగును.

21. మాఘ శు ౧౫ బు. ప్ర|| ఫాల్గున శు ౫ సో. ప|| మిథునమున కుజ శుక్ర సంబంధం. ఫలం|| అనావృష్టి.

22. మాఘ శు ౧౫ బు. ప్ర|| బ ౩ శే. ప|| కుంభమున రవి గురు రాహువులు ౩. యుద్ధభయం.

23. మాఘ బ ౩ శే. ప్ర|| ఫాల్గున శు ౫ సో. ప|| కుంభంలో రవి బుధ గురు రాహువులు 4. ఫలం, వ్యాధులు, దుర్భిక్షము, యుద్ధభయం. సామంతిభయం.

24. ఫాల్గున శు ౫ సో. ప్ర|| శు ౬ బు. ప|| కుంభంలో రవి గురు రాహువులు ౩. మిథునమున కుజ బుధ శుక్రలు ౩. దుర్భిక్షము, యుద్ధభయము అనావృష్టి.

25. ఫాల్గున శు ౬ బు ప్ర|| శు ౭ గు. ప|| మిథునంలో రవి కుజ బుధ శుక్రలు 4. ఫలం. వ్యాధులు దుర్భిక్షము అనావృష్టి.

26. ఫాల్గున శు ౭ గు. ప్ర|| శు ౧౫ శు. ప|| రవికుజబుధులు ౩.

27. ఫాల్గున శు ౧౫ శు. ప్ర|| బ ౫ బు. ప|| రవికుజబుధ గురులు 4.

28. ఫాల్గున బ ౫ బు ప్ర|| బ ౯ శు. ప|| రవికుజ గురులు ౩.

29. ఫాల్గున బ ౯ శు. ప్ర|| వత్సరాంతప|| మేషమున కుజ బుధ శుక్రలు ౩. ఫలం, అనావృష్టి. దుర్భిక్షము.

వర్షములు

చైత్రమాసము:—శు ౧౨ శు (౩1 మార్చి) శేవతి కార్తి. బ ౧ గు (1౩.౪.ప్రి). ఆశ్విని కార్తి.

ఇందు సంవత్సరాదినుండి మాసమంతట ఉత్తరఫల్గుణ్యంగార కుడు, కుజగురుసమస్తప్రకము, శన్యగ్రకుజాడు (ఇది వ్యాధిప్రాబల్య యోగమును) కుజశనిగ్రహద్వయవక్రముగలవు. బ ౧౧ గు. ప|| రవికుజసమస్తప్రకము. శు ౯ మం. ప్ర|| బ ౨ మం. ప|| పురోబుధుడు కిమ్మట పురోబుధరవిమధ్యము (ఇందు రవిశుక్రలకు రాహువ్యవధానము) అనావృష్టియోగములు గలవు. వత్సరాదినుండి బ ౨ మం. ప|| శుక్రాగ్రగురుడు. (ఇది వడగండ్లవానకు యోగం) శు ౯ మం. ప|| గుర్వగ్రబుధుడు. శు ౧౧ గు. ప్ర|| గురుశుక్రలకేకరాశ్యగతయోగము.

బ ౨ మం. న సుశుక్రసంయుతి. బ ౨ మం. ప|| సుర్వగ్రకుక్రకు. ఇవి వర యోగములు. ఇందు గాడుపులు తీర్చునుగ నందును. చార్తి మాప్రాంతమున ఒక్కచో సాధారణవర్షములు గలుగుచున్నవి.

చైత్రాభిమాసము:—శు ౧౦ గు (27.౪.ప్రి) భరణి కార్తి. బ ౧౦ గు (11.మే) కృత్తిక కార్తి.

ఇందు శన్యగ్రకుజాడు, కుజగురుసమస్తప్రకము ఉత్తరఫల్గుణి కుజాడును, మాసమంతట గలవు. బ ౧ బు. ప|| కుజశనిగ్రహద్వయ వక్రము, బ ౧౩ ఆ. ప|| పురోబుధరవిమధ్యము (బుధ:శుక్రలమధ్య రవి. బ ౯ బు ప|| రవిశుక్రలమధ్య రాహువు) బ ౧ బు. ప్ర|| బ ౧౪ సో. ప|| బుధశనిగ్రహద్వయవక్రము. ఇవి అనావృష్టియోగములు. శు ౧౨ శే. ప|| గురుశుక్రసమాగమము. మాసమంతట సుర్వగ్ర శుక్రడు. (బ ౯ బు. ప్ర|| గురుశుక్రలకు రాహువ్యవధానం) బ ౧ బు. ప్ర. బుధ:శుక్రం. శు ౩ గు. సింహమునకు వక్రించిన కుజాడు. బ ౧ బు. కుజవక్రత్యాగం. బ ౧౪ సో. శనివక్రత్యాగం. బ ౧౪ సో. ప్ర|| శుక్రాగ్రబుధుడును వర్ష యోగములు. ఇందు రుకముకంఠ బహుళమున అచటచట గాలిమోరములతో గూడిన వర్షములు గలుగును. ఉత్తరాంధ్రమున పర్వత ప్రాంతములందు మంచి వర్షములు గలుగును.

శ్రేష్ఠమాసము:—శు ౭ బు (24.మే) రోహిణి కార్తి. బ ౧ బు (7.జూన్) మృగశిర కార్తి ప్రవేశము.

ఇందు శన్యగ్రకుజాడు, రవ్యగ్రశని, ఉత్తరఫల్గుణి కుజాడును మాసమంతట గలవు. (శన్యగ్రకుజానకు బ ౧౦ శే. ప్ర|| కేతువ్యవధానము) ఇవి అనావృష్టియోగములు. శు ౯ శు ప్ర|| సుర్వగ్రకుక్రడు. (రాహువ్యవధానము). శు ౧౦ శే. ప|| బుధశుక్రము. మాసమంతట శుక్రాగ్రబుధుడు. శు ౯ శు. ప్ర|| బ ౭ బు. ప|| బుధశుక్రల తొక రాశి. శు ౧ బు, కన్యకు కుజాడు. ఇవి వర యోగములు. మే 18, 19, 20, 27 నుండి 15 వరకును నాడీచాంద్రయోగములు గలవు. ఇందు సువృష్టి యనదగినట్లు అచటచట మంచి వర్షములు గలుగును. చైత్రేదులు గమనింపదగినవి.

అధికాషాఢమాసము:—శు ౬ బు (21.జూన్) ఆర్ద్రా కార్తి బ ౬ బు. (5.జూలై) పునర్వసు కార్తి.

మాసమంతట శన్యగ్రకుజాడు. బ ౧౧ సో. ప|| రవ్యగ్రశని. శు ౪ సో. ప|| ఉత్తరాంగారకుడు. శన్యగ్రకుజానకు కేతువ్యవధానము. బ ౧౨ మం. ప్ర|| పురోబుధరవిమధ్యమును వర్ష ప్రతిబంధకములు. బ ౧౧ సో. ప|| శుక్రాగ్రబుధుడు. శు ౧౩ బు. బుధాస్తమయము. శు ౬ బు. ప్ర|| శు ౧౫ గు. ప|| బుధశుక్రలకొకరాశి. జూన్ 25 నుండి జూలై 14 వరకు నాడీచాంద్రయోగములు గలవు. ఇందు సస్యానుకూలములగు మంచి వర్షములు అచటచట గలుగును.

నిజాషాఢమాసము:—శు ౩ మం (18.జూలై) పుష్య కార్తి. బ ౪ బు. (2.ఆగ) ఆశ్లేష కార్తి.

మాసమంతట పురోబుధరవిమధ్యము, శన్యగ్రకుజాడు (శనికుజ మధ్యకేతువు) శు ౧౦ సో. న ఆశ్లేషయందు బుధోదయము శు ౧౪ ప్ర|| బుధశనియోగము, బ ౧౨ గు. ప్ర|| స్వాత్వింగారకుడును కర ప్రతిబంధకములు. శు ౨ సో. ప్ర|| బ ౧౨ గు. ప|| చిత్రాంగార కుడు. శు ౧౫ శే. తులకు కుజాడు. ఇవి వర్ష యోగములు. జూలై 24 నుండి ఆగ 6 వరకును ఆగ 9, 10, 11, 13 లందును నాడీచాంద్ర

నె- గములు. సాధారణము లదిటాట గలుగును. పర్యతప్రాంతము లంగ వర్తములు గలుగవచ్చును. కొన్ని తావులందు అనావృష్టిచే ప్రజలు పీడినం దెదరు.

త్రావణమాసము :—శు 3 బు (16 ఆగ) మఘకార్తి. బ 3 బు. (30 ఆగ) పూషకార్తి.

శు ౨ మం. ప|| శన్యగ్రకుజుడు. పురోబుధరవిమధ్యము. శు ౨ మం. మన బుధశనిసంయుతి. శు ౬ శ. ప|| బుధశని సాగము. బ ౪ గు. ప|| స్వాత్యంగారకుడు శు ౨ మం. ప్ర|| కుజశనిల మధ్య బుధుడు, రవ్యగ్రశని, శన్యగ్రబుధుడు. బుధగ్రకుజుడు, (శు ౧౪ శ ప|| కుజబుధుల మధ్య కేతువు. ఆటనుండి బ ౧౪ సో. ప|| శనిబుధుల మధ్యకేతువు. పిమ్మట కుజబుధులమధ్య కేతువు) బ ౭ ఆ. ప్ర|| బుధ గురుగ్రహద్వయవక్రము, బ ౭ సో. ప్ర|| గురుశుక్రసమస్తకము ఇవి ప్రతిబంధకములు. బ ౨ మం. శన్యస్తయము. ఈ బ ౪ గు. ప|| విశాఖాంగారకుడు. బ ౭ ఆ. ప్ర|| బుధవక్రము బ ౮ సో. ప్ర|| ప్రాజ్యఘాదిపంచక శుక్రుడును వర్తయోగములు. ఆగ 14, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 నెపెం 1, 2, 5, 6, 7 లందు నాడీచాంద్రయోగములు. ఇందు కృష్ణపక్షోత్తరార్ధమునుండి మంచి వర్తములు గలుగును. తక్కిన కాలమందును అచటచట సాధారణ వర్తములు గలుగును.

భౌద్రపదమాసము :—శు ౧ బు (13 నెపెం) ఉత్తరకార్తి శు ౧౫ మం. (28 నెపెం) హస్తకార్తి బ ౧౪ మం. (10 అక్టో) చిత్రకార్తి.

మాసమంతట గురుశుక్రసమస్తకము (ఇది ఒకపుడు వర్తయోగ మున్ను అగును) శు ౬ ఆ. ప|| కుజశనిమధ్య బుధుడు, రవ్యగ్రశని, శన్యగ్రబుధుడు, బుధగ్రకుజుడు, (బుధకుజులకు కేతువ్యవధానము) శు ౬ ఆ. ప్రభృతి. పురోంగారకుడు, (శు ౧౧ శు. ప|| కేతువ్యవధానము) శు ౫ శ. ప్రభృతి. రవిగురుసమస్తకము, బ ౨ గు. ప్రభృతి శుక్రశనిల కేకరాశి. శు ౬ ఆ. ప్ర|| శు ౮ మం. ప|| బుధశని యోగము, శు ౭ సో. బుధశనిసంయుతి, శు ౬ ఆ. ప్ర|| శు ౧౩ ఆ. ప|| బుధగ్రశని శు ౧౩ ఆ. ప్ర|| బ ౩ శు. ప|| శుక్రాగ్రశని. బ ౩ శు. ప్ర|| బ ౪ గు. ప|| బుధగ్రశని, బ ౪ గు బుధ శనిసంయుతి, బ ౮ బు. ప్ర|| బుధశని సంయోగం, బ ౧౦ శు. బుధశని సంయుతి, బ ౧౩ సో. ప్ర|| జ్యేష్ఠాకుజుడును ప్రతిబంధకములు. మాస మంతయు ప్రాజ్యఘాదిపంచక శుక్రుడు. శు ౧౫ మం. ప|| బుధ వక్రము, శు ౪ బు. ప|| విశాఖాంగారకుడు, శు ౬ శ, బుధ శనిల గాధాస్తమ. శు ౪ శు. వశ్చికమున కుజుడు, శు ౮ మం. కన్యాయందు శని. శు ౭ సో. ప్ర|| శు ౧౩ ఆ. ప|| శుక్రాగ్రబుధుడు, శు ౬ ఆ. ప్ర|| బ ౨ గు. ప|| బుధశుక్రల కేకరాశ్యంశయతి. శు ౧౩ ఆ. బుధశుక్రసంయుతి. శు ౧౩ ఆ. ప్ర|| బ ౩ శు. ప|| బుధగ్ర శుక్రుడు (శుక్రాగ్రశని బ ౩ శు. శుక్రశనియుతి) బ ౭ మం. శన్య దయం. బ ౮ బు. ప్ర|| బుధశుక్రల కేకరాశి, బ ౪ గు. ప్ర|| బుధగ్ర శుక్రుడు ఇవి వర్తయోగములు. నెపెం 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30 అక్టో 1, 2, 4, 5, 6, 7, 10 నాడీచాంద్ర యోగములు. ఇందు శుక్లపక్షమున ప్రపంచమున విశేషవర్తములు గుర యును. ఉత్తరకార్తిలో గోదావర్యాదినదులు బాగుగ ప్రవహిం చును. కౌని వర్తయోగములు తక్కువగనున్నను బహుళములో ఆయాప్రాంతమున పంచగ్రహమణ్డ్యసా కూటములుండుటచే అచ

టాచట చంద్రవాయువుతో గూడిన మంచినగ ములు గలుగవచ్చును.

ఆశ్వయుజమాసము:—శు ౧౩ సో. (28 అక్టో) స్వాతికార్తి బ ౧౧ సో. 6 నవం విశాఖకార్తి.

శు ౭ మం. ప|| గురు శుక్ర సమస్తకము. రవి గురు సమస్తక ము. శు ౧౨ ఆ. ప|| శుక్రశనిల కేకరాశి. శు ౧౩ సో. ప|| బుధశనియోగం. బ ౫ మం. ప|| పురోంగారకుడు. మాసమంతటను జ్యేష్ఠామూలందు కుజుడు. శు ౩ శ. ప్ర|| బ ౨ శ. ప|| సార్వా దిపట్నాస్తమితశుక్రుడు. బ ౩ శ. ప్ర|| స్వాత్వాస్తీత్రయ శుక్రుడు బ ౫ మం. ప్ర|| పురోబుధరవిమధ్యము. బుధగ్రకుజుడును ప్రతి బంధకములు. శు ౧౨ ఆ. ప|| బుధశుక్రల కేకరాశి శు ౧౫ బు. ప|| బుధగ్రశుక్రుడు. బ ౩ శ. ప|| ప్రాజ్యఘాదిపంచకశుక్రుడు శు ౩ శ. శుక్రాస్తమయము శు ౧౩ సో. ప్ర|| బుధశుక్రల కేకరాశ్యంశ యుతి శు ౧౫ బు. శుక్రబుధసంయుతి. శు ౧౫ బు. ప్ర|| బ ౫ మం. ప|| శుక్రాగ్రబుధుడు. బ ౩ శ. ధనుస్సులో కుజుడు. ఇవి వర్త యోగములు. అక్టో 12, 13, 14, 16, 18, నుండి నవంబరు ౩ వరకును నాడీచాంద్రయోగములు—బహుళముకంటె శుక్లములో విశేషముగ నచటచట మంచినగ ములు గలుగును. పూర్ణిమాప్రాంతములందు వాయుయోగములున్ను గలవు. (పురోబుధుడును, శుక్రాగ్రబుధు డును వాయుయోగములు)

కార్తికమాసము:—శు ౧౦ ఆ (19 నవం) అనూరాధ కార్తి

శు ౩ ఆ. ప|| పురోబుధరవిమధ్యము. శు ౫ మం. ప|| మూలాంగారకుడు శు ౨ శ. ప. ప్రాత్వాస్తీత్రయశుక్రుడు. మాస మంతయు బుధగ్రకుజుడు బ ౮ శ. ప్ర|| ఉత్తరాషాఢలో కుజుడు ఇవి అనావృష్టియోగములు. శు ౩ ఆ. ప్ర|| పురశుక్రుడు. శుక్రాగ్ర బుధుడు శు ౩ ఆ. న శుక్రగాధాస్తమ. శు ౨ శ. ప్ర బ ౪ మం. ప|| పశ్చిమస్వాతీత్రయశుక్రుడు. శు ౬ బు. ప్ర|| బ. ౬ గు. ప|| బుధశుక్ర లొక రాశియందు బ ౧౨ బు. మకరమున కుజుడు ఇవి వర్తయోగ ములు. ఇందు వర్తయోగములు మంచివి గలవు గావున అభిషేపుడు మంచి వర్తములు గలుగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున విశేషవర్తములు గలుగవచ్చును. దక్షిణదేశమున వర్తము లధికముగను.

మార్గశిరమాసము:—బ ౩ బు ప|| బుధగ్రకుజుడు, బ ౧౫ శు ప|| ఉత్తరాషాఢాశ్రవణము లందు కుజుడు. బ ౩ బు. ప్ర. బ ౮ సో. ప. పురోబుధుడు. (బుధగ్రశుక్రుడు) శుక్రాగ్రకుజుడు, బ ౮ సో. ప్ర|| పురశుక్రరవిమధ్యము, బ ౪ మం. ప్ర|| కుజశుక్ర లొక రాశియందు. ఇవి ప్రతిబంధకములు. కార్తిక బ ౩౦ శ. ప్ర|| ఈ బ ౪ మం. ప|| బుధశుక్రల కేకరాశ్యంశసమాగమము. శు ౭ శు. శుక్రాదయము. శు ౧౪ శ. ప్ర|| బుధవక్రము. బ ౩ బు. బుధశుక్ర సంయుతి. బ ౩ బు. ప్ర|| బ ౮ సో. ప|| బుధగ్రశుక్రుడు బ ౮ సో. ప్ర|| పురశుక్రుడు, బ ౮ సో. న బుధగాధాస్తమ ఇవి వర్తయోగ ములు. ఇందు మేఘానెంబరము విశేషముగ నుండి అచటచట సాధారణ వర్తములు గలుగుచుండును. దక్షిణదేశమున మంచి నానలు గలుగును. బహుళముకంటె శుక్లమున వగాధికము.

పౌషమాసము:—పురశుక్రరవిమధ్యము, శుక్రాగ్రకుజుడు మాసమంతయు గలరు. శు ౬ శ. ప|| కుజశుక్రల కొక రాశి, శు ౪ గు. ప్ర. శు. ౫ శు. ప|| బుధ శనిగ్రహద్వయవక్రము, శు ౬ శ. ప్ర|| కుజ గురు లొక రాశియందు, బ ౩ శు. ప్ర|| కుజశుక్ర లొక రాశియందును గలరు. ఇవి అనావృష్టియోగములు. మాసమంతట పురశుక్రుడు.

శు ౫ శు. పరిబుధక్రము. శు ౬ శ. కుంభమున కుజుడు. బ ౩ శు. ప్ర|| గురుశుక్రల కేకరాశ్యంశసమాగమము ఇవి వర్షయోగములు. మాసాది యందును మాసాంతముందును వర్ష ఫీతి గలుగుచుండును.

మాఘమాసము :—శు ౧ గు. ప. శుక్రాగ్రకుజుడు. శు ౫ ఆ. ప. పురశుక్రరవి మధ్యము. శు ౧౩ సో. ప|| కుజశుక్ర లాక రాశియందు. శు ౧౫ బు. ప|| కుజగురు లాక రాశియందు. శు ౧ గు. ప్ర. శు ౫ ఆ. ప|| గుర్వగ్రకుజుడు. శు ౫ ఆ. ప్ర|| శు ౧౦ శు. ప|| శుక్రాగ్రకుజుడు. శు ౧౦ శు. కుజశుక్రయుతి. శు ౧౦ శు. ప్ర|| పురో గురుడు. గుర్వగ్రకుజుడు. కుజాగ్రశుక్రడు. శు ౧౫ బు. ప్ర. కుజ శుక్ర లాక రాశియందు. బ ౪ ఆ. ప్ర|| ఉత్తరాభాద్రాదాంగారకుడు ఇవి అనావృష్టియోగములు. శు ౫ ఆ. ప|| పురశుక్రకుడు. శు ౧౩ సో. ప|| గురుశుక్రల కేకరాశ్యంశయోగము. శు ౫ ఆ. గురుశుక్ర సంయుతి. శు ౧౫ బు న మీనమున కుజుడు. శు ౧ గు. ప్ర|| శు ౫ ఆ. ప|| శుక్రాగ్రగురుడు. శు ౫ ఆ. ప్ర. శు ౧౦ శు. ప|| గుర్వగ్ర శుక్రకుడు. బ ౩ మం. ప్ర|| బుధగురుల కేకరాశ్యంశసమాగమము. బ ౬ మం. గుర్వస్తము. ఇవి వర్షయోగములు. మాసాదియందును, మాసాంత మందును, వర్షభయము గల్గుదు.

ఫాల్గుణమాసము :—శు ౬ గు. ప|| కుజశుక్ర లాక రాశి యందు. ఉత్తరాభాద్రాకుజుడును, శు ౪ ఆ. ప|| పురోగురుడును, గుర్వగ్రకుజుడును, గలరు. బ ౩ సో. ప|| కుజాగ్రశుక్రకుడు. బ ౩ సో. కుజబుధయుతి. శు ౪ ఆ. ప్ర|| బ ౩ సో. ప|| పురోబుధుడు. బుధాగ్ర కుజుడు, కుజాగ్రశుక్రకుడు. శు ౫ సో. ప్ర|| బ ౪ శు. ప|| కుజబుధు లాక రాశియందు, శు ౧౫ శు. ప్ర|| బ ౪ శు. ప|| కుజగురు లాక రాశియందు, బ ౩ సో. ప్ర. పురోంగారకుడు. బ ౪ శు. ప్ర|| కుజ శుక్ర లాక రాశియం దుండిరి. ఇవి అనావృష్టియోగములు. శు ౪ ఆ. గురుగాధాస్తం, బుధగాధాస్తం. శు ౪ ఆ. బుధగురు సంయుతి. శు ౫ సో. ప. బుధగురుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౫ సో. ప్ర|| శు ౭ గు. ప|| బుధశుక్ర లాకరాశియందు, శు ౪ శ. మేషమున కుజుడు. శు ౧౫ బు. ప్ర|| బ ౫ బు. ప|| బుధగురుల కొకరాశి. బ ౩ సో. ప|| బుధాగ్ర

శుక్రకుడు (కుజాగ్ర బుధుడు) బ ౫ బు. ప్ర|| బుధశుక్రల కేకరాశ్యంశ యుతి. బ ౭ గు. సురూదయము. ఇవి వర్షయోగములు. ఇందు అపు డపుడు మేఘాదంబరము గలుగుచుండును. ఇహప్రాంతమున ఒక్కొక్కచోట సాధారణవర్షములు గలుగును.

వర్ష సారాంశము :—చైత్రమున నచటచట సాధారణవర్షములు వైశాఖమున బహుశములో మంచి వర్షములు. జ్యేష్ఠమున సువృష్టి యనదగిన మంచివర్షము లచటచట గలుగును. అధికావాఙ్మన సస్యానుకూల వృష్టి. నిజావాఙ్మనను శ్రావణముకృష్ణపక్షములో కొంతవరకును వర్షములు తక్కువగ నుండును. కృష్ణపక్షో తరార్థము నుండి శ్రావణమునను భాద్రపదమునను ఆశ్వయుజముననుగోదావర్యాది నదులు ప్రవహించునట్లు బాగుగ వర్షించును. కార్తిక మార్గశిరము లందు దక్షిణదేశమున మంచి వర్షములు గలుగును. తిరుగ మాఘమాస మున శివరాత్రిప్రాంతమున మంచివర్షములు గలుగునని తోచెడిని.

N. B. డైయోగములందు పురోగురుడు పురోంగారకుడు పురోబుధుడు ఇత్యాది పదములందు ముందువెనుకలు సూర్యునిబటి యని గ్రహింపవలెను.

సూ చ న

తిథులను సంగ్రహముగ వ్రాయదలచితిమి. కావున యోగకర్తా ములకు ఘటియలు మాత్రమే చూపబడినవి. ముహూర్తములు వర్షములు వ్రతపర్వాది విశేషములు, తిరునాళ్లములు మొదలగునవి వేరుగ మొదట చూపబడినవి.

గ్రహనక్షత్ర పాదప్రవేశములు, తిథుల తరువాతిపుటలలో చూడనగును. విషయము లన్నియు గలవు. కావున జాగ్రత్తగా చూచి తొని గ్రహింపగోరుచు న్నాము.

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలమును తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు:—	రవి:	చంద్ర:	కుజ:	బుధ:	గురు:	శుక్ర:	శని:	రాహు:	కేతు:
౧	సానచలనం	సౌజన్యం	భేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపత్తు	లాభ:	లాభం	వ్యయం	ఆపత్తు	సౌఖ్యం	సంపత్తు	సౌఖ్యం	సుఖం
౪	మానభంగం	రోగం	శత్రుపీడ	శత్రుభయం	నాశనం	సుఖం	కుక్షిరోగం	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యనాశన	రిపుభయం	దారిద్ర్యం	సంపత్	పుత్రలాభం	పీడ	ధనవ్యయం	ధనక్షయం
౬	శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్షేతం	మానహాని	లక్ష్మి	సుఖం	సుఖం
౭	దేహపీడ	లాభ:	కలహం	వ్యసనం	ఆరోగ్యం	క్షేతం	రాజదండం	భయం	భీతి
౮	రోగం	వ్యయం	భయం	సంతోషం	హాని	భయం	దుఃఖం	మృత్యువు	హాని
౯	భయం	వ్యాకులం	వ్యయం	దుఃఖం	ధనాగమనం	ధనలాభం	రోగం	సంతాపం	కలహం
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	విరోధం
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషం	సౌఖ్యం	లాభం	లాభం	ధనాగమ:
౧౨	వ్యయం	దుఃఖం	రోగం	వ్యయం	పీడా	లాభం	క్షేతం	హాని	హాని

విశ్వతి సంగ్రహమునకు శాఖావహనశకము 29 (మాధవపాపంతుః ఉత్తరాయణం) 1950 కలెండరు ప్రకారము

1950 సం. మార్చి నెల		1950 సం. ఏప్రిల్ నెల	
19	ర	1	ర
20	ర	2	ర
21	ర	3	ర
22	ర	4	ర
23	ర	5	ర
24	ర	6	ర
25	ర	7	ర
26	ర	8	ర
27	ర	9	ర
28	ర	10	ర
29	ర	11	ర
30	ర	12	ర
31	ర	13	ర
1	ర	14	ర
2	ర	15	ర
3	ర	16	ర
4	ర	17	ర
5	ర	18	ర
6	ర	19	ర
7	ర	20	ర
8	ర	21	ర
9	ర	22	ర
10	ర	23	ర
11	ర	24	ర
12	ర	25	ర
13	ర	26	ర
14	ర	27	ర
15	ర	28	ర
16	ర	29	ర
17	ర	30	ర
18	ర	31	ర

<p>19 శుభా ఆరంభం (రా 9-27) ఉభా 3 క-3౬ (రా 8-0) పం రాదిః</p> <p>20 విది సో కం-కం (రా 11-14) కేకం-౨౧ (రా 10-18)</p> <p>21 తది మం క-క (రా 1-16) అశ్వ క-క (రా 12-51)</p> <p>22 చవి బు ౫౩-౧౦ (రా 3-24) భర ౫౩-౨౨ (రా 8-29)</p> <p>23 పం ను ౧౧-౧౦ (తే 5-27) కృష్ణ-క (తే 6-2) దిన 3౦-౨</p> <p>24 మ శు ౬౦-౦ (24-0) రో ౬౦-౦ (2-40)</p> <p>25 మ శి ౨-౩౯ (ఉ 7-10) రోహి ౫-౨౬ (ప 8-16)</p> <p>26 స ఆ ౬-౯ (ప 8-83) మృ గం-౧౫ (ప 10 11) ఉభ</p> <p>యనధ్యాయః</p> <p>27 అష్ట సో ౮-౩౧ (ప 9-28) ఆర్ద్ర గి-౫౯ (11-40) స్వా ర్ష</p> <p>శ్రీ రామ యమి</p> <p>28 నవ మం ౯-౩౯ (ప 9-53) పున గ-౨౮ (ప 12-38) నైష్ఠిక</p> <p>శ్రీ రామ యమి</p> <p>29 చక్ర బు ౯-౨౧ (ప 9-46) పుష్య గ-౩౩ (ప 1-7) దిన 3౧-౧౭</p> <p>30 ఏ ను ౭-౫౫ (ప 9-12) ఆశ్లే గ-౩౯ (ప 1-8) మత</p> <p>త్రయగిరి</p> <p>31 ద్వా శు ౫-౨౦ (ప 8-9) మఘ గ-౩౩ (ప 12-42)</p> <p>1 త్రయో శ గ-౩౬ (ఉ 6-42) ఏష్యా ౫౫-౧౦ చతు (తే 4-58)</p> <p>పూ ష గ-౧౦ (ప 11-52)</p> <p>2 పూ ౦ ఆ ౫౨-౧౭ (రా 2-54) ఉభ గ-౧౦ (ప 10-43)</p> <p>అన్యధానం</p> <p>3 బ పా సో క-౩౩ (రా 12-36) హస్త ౮-౨౫ (ప 9-21)</p>	<p>యాగకాలః</p> <p>4 విది మం కం-౩౩ (రా 10-11) చిత్ర క-౩౧ (ఉ 7-46)</p> <p>దిన 3౦-౩౧</p> <p>5 తది బు 3 క-౩౦ (సా 7-45) స్వా ౦-౨౫ (ఉ 6-7) విశా</p> <p>౫౫-౫౫ (తే 4-25)</p> <p>6 చవి ను ౨౮-౩౨ (సా 5-21) అనూ ౫-౨౯ (రా 2-48)</p> <p>7 పంశు ౨౨-౫౭ (ప 3-6) జ్యేష్ఠా-౩౭ (రా 1-22) తిథి వ్యయం</p> <p>8 మ శ గ-౫౧ (ప 1-3) మూర్ఖా-౩౭ (రా 12-10) సప్తమి తిథిః</p> <p>9 స ఆ గ-౨౫ (ప 11-16) పూషా క-౨౮ (రా 11-17)</p> <p>ఉభయాన</p> <p>10 అష్ట సో ౯-౫౧ (ప 9-49) ఉషా క-౨౬ (రా 10-43)</p> <p>దిన 3౦-౪౬</p> <p>11 నవ మం ౭-౧౫ (ప 8-46) శ్ర క-౨౦ (రా 10-40)</p> <p>12 చ బు ౫-౫౧ (ప 8-12) భని క-౨౫ (రా 11-2)</p> <p>13 ఏకా ను ౫-౩౭ (ప 8-6) శత క-౫౧ (రా 11-56)</p> <p>మేషేర్కః 3౫-౦ మతత్రయ గిరి</p> <p>14 ద్వా శు ౬-౫౫ (ప 8-32) పూషా క-౩౮ (రా 1-7)</p> <p>15 త్ర శ ౯-౫ (ప 9-28) ఉభా ౫౩-౧౯ (రా 3-10) దిన 3౦-౫౮</p> <p>16 చతు ఆ గ-౩౭ (ప 10-52) కేక-౫౨ (తే 5-22) సర్వ</p> <p>3౦ స్వా</p> <p>17 అనూ ● సోమ గ-౦ (ప 12-26) అశ్వ ౬౦-౦ (24-0)</p> <p>తిథి ప్రతిపత్. అన్యధా పిం. పి.</p>
---	--

<p>18 బ పా మం ౨౧-౫౮ (ప 2-35) అశ్వ ౫-౧౬ (ప 7-54)</p> <p>కూన్యా తిథిః</p> <p>19 విది బు ౨౭-౧౨ (సా 4-40) భర గ-౧౦ (ప 10-31)</p> <p>తిథి ౨ యా</p> <p>20 తది ను ౩౨-౧౦ (సా 6-38) కృష్ణ-౧౯ (ప 1-4) అక్షయ ౩ యా</p> <p>21 చవి శు 3౬-౩౦ (రా 8-22) రోహి-౧౧ (ప 3-26) దిన 3౧-౧౨</p> <p>22 పం శ క గ-౧ (రా 9-45) మృగ ౨౯-౧౭ (సా 5-28) శింశర</p> <p>జయ నీ</p> <p>23 మ ఆ క-౧౫ (రా 10-38) ఆర్ద్ర ౩౩-౧౭ (సా 7-3)</p> <p>24 స సో క-౩౨ (రా 11-4) పున 3౬-౬ (రా 8-10) విద్యా</p> <p>రణ్యజ్ఞ </p> <p>25 అష్ట మం క-౨౯ (రా 10-55) పుష్య ౩౭-౩౫ (రా 8-45)</p> <p>26 నవ బు క-౩౨ (రా 10-19) ఆశ్లే ౩౭-౫౯ (రా 8-54)</p> <p>27 చక్ర ను ౩౮-౫౫ (రా 9-12) మఘ ౩౭-౫ (రా 8-32) దిన</p> <p>3౧-౨౫</p> <p>28 ఏకా శు ౩౫-౫ (సా 7-43) పూష ౩౫-౧౭ (సా 7-48)</p> <p>మ. త్ర గిరి శి</p> <p>29 ద్వా శ ౩౦-౩౯ (సా 5-54) ఉభ ౩౨-౩౮ (సా 6-48)</p> <p>30 త్ర ఆ ౨౫-౨౦ (ప 8-48) హస్త ౨౯-౧౮ (సా 5-28)</p> <p>1 చతు సో గ-౩౮ (ప 1-31) చిత్ర ౨౫-౨౯ (ప 3-52) తిథి</p> <p>ద్వయం [అన్యధా]</p> <p>2 పూ ౦ మం గ-౩౯ (ప 11-7) స్వా ౨౧-౨౯ (ప 2-18)</p>	<p>యాగకాలః</p> <p>3 బ పా బు ౭-౩౨ (ప 8-40) విశా గ-౧౨ (ప 12-32)</p> <p>అనధ్యాయ </p> <p>4 విది ను గ-౩౧ ఏష్యా ౫౫-౮ విది (ఉ 6-14) తది</p> <p>(తే 3-53) అనూ గ-౧౩ (ప 10-50)</p> <p>5 చవి శు ౫౦-౨౨ (రా 1-47) జ్యేష్ఠా-౩౩ (ప 9-27)</p> <p>దిన 3౧-౧౧</p> <p>6 పంచ శ క-౫౭ (రా 12-0) మూ ౬-౫౬ (ప 8-11)</p> <p>7 మ ఆ క-౧౨ (రా 10-30) పూషా క-౨ (ఉ 7-14)</p> <p>8 స సో ౩౯-౩౬ (రా 9-26) ఉషా ౨-౨౮ (ఉ 6-35)</p> <p>9 అష్ట మం ౩౮-౧ (రా 8-47) శ్ర ౨-౫ (ఉ 6-25)</p> <p>10 నవ బు ౩౭-౫౧ (రా 8-43) భని ౨-౪౬ (ఉ 6-41)</p> <p>11 చక్ర ను ౩౮-౫౫ (రా 9-5) శత క-౫౫ (ఉ 7-29)</p> <p>దిన 3౧-౫౩</p> <p>12 ఏకా శు క-౯ (రా 10-0) పూషా ౭-౫౬ (ప 8-44)</p> <p>మతత్రయ గిరి శి</p> <p>13 ద్వా శ క-౧౯ (రా 11-18) ఉభా ౧౨-౧౭</p> <p>14 త్ర ఆ క-౫౫ (రా 1-4) కేవ గ-౧౧ (ప 12-38)</p> <p>వృష భేర్కః ౩౧-౨</p> <p>15 చతు సో ౫౩-౩౫ (రా 2-59) అశ్వ ౨౩-౪౭ (ప 3-4)</p> <p>16 అనూ ● మం ౫౮-౪౯ (తే 5-5) భర ౩౦-౨౧</p> <p>(సా 5-41) అన్యధా పిం. పి.</p>
--	--

ఏకపత్రీ సం॥ వైశాఖమాసః (శుక్రః గ్రహః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౨ 1950 కలిః గింగిం ఫసలీ ౧౩గి

1950 సం. ఏప్రిల్ నెల

1950 ఫసలీ ఖరూద్ నెల

1950 సం. మే నెల

మే నెల

18	౬	శు పా మం౨౬-౪౭ (సా 1-31) అశ్విన్-రం (ప9-40) ప్రీతి౨౨౭ శేవ౨-౫౪ (ఉ6-58కు) రావ౨-౦౦ (రా8-30ల10-18కు) చంద్రవర్ణం.			
19	౭	విదియ 33-౧౨ (సా7-4) భరణి-౨౪ (ప12-45) ఆయుర కౌ 33 రావర్ణ-౫౪ (రా 2-16ల4-4కు) భుం-౪౫			
20	౮	తదిగు 3౯-౨౬ (రా 9-32) కృ ౨౫-౦ (ప 3-46) సౌ ౫౬తై ౬ వర్ణ్యంలేదు అశ్విత్పర్కః ౨౭-౪౫ వృషాయనం 3౯-౧౨			
21	౯	చవిశు ౪౫-౯ (రా 11-50) రో3౨-౧౧ (సా 6-38) శోగ౨వ౧౨ ప ౪౯-౪౭ (ప 9-41ల11-29కు) రా వ ౧౬-౧౮ (రా 12-50 ల 2-36కు)			
22	౧౦	పంశ ౪౯-౫౬ (రా1-43) మృ3౮-33 (రా9-10) అతిగ౯బ౧౨వర్ణ్యంలేదు దిన3౧-౨౫శంకరజయ నీ			
23	౧౧	మ ఆ ౫3-33 (రా8-9) ఆర్ద్ర ౪3-౪౯ (రా11-16) సుక ౫౯కౌ ౨౨ పవ ౧-౨౪ (ఉ6-18ల8-2కు) అశ్విచర్కః ౫౭-౫౯			
24	౧౨	స సో ౫౫-౪౨ (రా4-1) పున ౪౭-౪౫ (రా12-50) గృ ౫౮౫౫౫౫ పవ ౧౫-౪౭ (ప12-30ల1-45కు) విద్యారణ్యజయ నీ			
25	౧౩	అ మం ౫౬-౫ (రా 4-9) పుష్య ౪౯-౫౭ (రా 1-42) శూ ౫౭వి౨౬ వ మ౮-౨౯ (ప 9-7ల10-47కు) దిన3౧-3౧			
26	౧౪	న బు ౫౪-౩౯ (రా8-34) ఆశ్లేష-౨౫ (రా1-52) గం౫౨ బౌ ౨౫ పవ ౨౨-౧౨ (ప2-35ల4-12కు) భు ౧-౪౫			
27	౧౫	ద గు ౫౧-౧౫ (రా2-12) మఘరూ-౫౮ (రా1-17) వృ ౪౭ తై ౨౩ పవ ౧౯-౪౧ (ప1-8౪ల 3-8కు) భప్రర్కః ౧౮-౩౨ రవే సప్త గ్లా ఊ			
28	౧౬	ఏ శు ౪౬-౦ (రా 12-9) పూష ౪౫-౪౬ (రా 11-59) గ్రుళంవర్ణ (ప ౪8-51 ల 10-22కు) అన్నవరేకల్యాణంసర్వ ౧౧శీ పూష క్రాం			
29	౧౭	ద్వా శ 3౯-౨౧ (రా9-25) ఉఫళం-౫౫ (రా10-3) వ్యా3౨బ౧3 పవ ౨-౯ (ఉ6-37ల8-5కు) రావ ౨౮-౯ (తె 5-36ల) ఉఫక్రాం			
30	౧౮	త్ర ఆ 3౧-౨౦ (సా 6-12) హస్త 3౪-౫౨ (సా 7-87) హర్ష ౨౩ కౌ౫ (ఉవ7-2కు) రావ ౨౦-౫౦ (రా2-40 ల 4-5కు) భద్విర్కః ౪౪-౨౬ హస్తక్రాం			
1	౧౯	చతు సో ౨౨-౨౧ (ప2-36) చిత్ర౨౭-౫౦ (సా4-48) వజ్ర౧3వణి౨౨ద్వామ౮-౨౧ (రా9-41ల11-5కు) తిథిద్వయంఅన్వా			
2	౨౦	పూ మం ౧౨-౪౯ (ప10-47) స్వా ౨౦-౧౭ (ప1-46) సిద్ధి ౨ వర్ణరబ౧3 రావ ౦-౪౬ (సావ 6-39ల8-3కు) యాగః			
3	౨౧	బ పాబు 3-౧౩ ఏష్యా ౫౦-౪౧ (సా ఉ6-56) విది (తె 3-13) విశా ౧౨-౪౪ (ప10-45) వరీ ౪౧ కౌ 3 (ప వ2-16 ల 3-4కు అనూ పంచవే స్వాధ్య			
4	౨౨	తదిగు ౪౫-౨౨ (రా11-47) అనూ ౫-3౮ (ఉ7-58) శ్యే ౫3-౪౪ (తె5-23) పరి 3౧వణి ౨౦ (పవ12-54ల2-20కు) భరత్పర్కః ౧౦-౪౧ కర్తరీప్ర			
5	౨౩	చవిశు 3౮-౨ (రా 8-51) మూ ౫౪-౨౫ (రా 3-24) శివ ౨౨బ౧౨ప వ౧౭-౪3 (ప వ12-43ల2-11కు) రావ౧౮-౫౪ (రా 1-56ల3-24కు)			
6	౨౪	పంశ 3౨-౧౯ (సా6-33) పూషా౧౧-౮ (రా 2-4) సిద్ధి౪౪కౌ౫౫వ౧౭-౬ (ప 12-27ల1-58కు) దిన3౧-౫3			
7	౨౫	మ ఆ ౨౮-౨౪ (సా4-59) ఉషా౪౯-౪౪ (రా1-81) సౌగ౧౦-౨౧ (పవ9-53ల11-27కు) రావ౨౭-౫౫ (తె5-32ల) భరచర్కః 3౭-౧౬			
8	౨౬	స సో ౨౬-౨౭ (ప4-11) శ్ర౫౦-౨౦ (రా1-44) శుభ 3శుక్ల౫౭బ౨౬ (శేవ ఉ7-9కు) ఉభయానధ్యాయః భు 3-౨			
9	౨౭	అ మం ౨౬-3౬ (ప4-14) ధని ౫౨-౫౫ (రా2-46) బ్ర ౫౮ కౌ ౨౭ పవ ౦-౪౬ (ఉవ5-54ల7-34కు) దిన 3౧-౫౯ ౭			
10	౨౮	న బు ౨౮-3౫ (సా5-1) శత౫౭-౧౯ (తె4-31) బం ౫౮౫౫౫౫ పవ ౧౨-౧౪ (ప10-29ల12-12కు) భు 3-౪౪			
11	౨౯	ద గు 3౨-౧౭ (సా6-30) పూభౌ ౬౦-౦ (24-0) వైర్ణవం-౨౬ (పవ11-32ల1-17కు) కృప్రర్కః ౪౧-౧౬ పెద్దకర్తరీ			
12	3౦	ఏ శు 3౭-౧౭ (రా 8-30) పూభౌ 3-౭ (ఉ 6-50) విష్ణు ౬౦బ౫౫౫౫౫ (సా వ5-32ల7-19కు) ఉభా. వే. క్రాం సర్వ౧శీ			
13	౩౧	ద్వా శ ౪౩-౧౦ (రా 10-50) ఉభా౧౦-౦ (ప 9-34) విష్ణు౧౪కౌ౧౦రావి౧౧-౪౧ (రా వ 11-5ల12-58కు) రేవ వే			
14	౪	త్ర ఆ ౪౯-౩౧ (రా1-22) రేణి-3౪ (ప12-36) ప్రీ3౫౧౬ వర్ణ్యంలేదు. కృద్వివృషేర్కః 3౧-3౩ అశ్వి వే			
15	౫	చతు సో ౫౫-౫౯ (తె3-58) అశ్వి ౨౫-౨౧ (ప8-42) ఆయు౬వి౨౩ (పవ11-11ల1-08కు) (రావ2-3౪ల2-1కు)			
16	౬	అనూ మం ౬౦-౦ (24-0) భర3౩-౫ (సా 6-47) సౌ చతుర్ణ వర్ణ్యంలేదు. కృ క్రాం సర్వ౩౦ మా అన్వా			
17	౭	అనూ బు ౨-౧౧ (ఉ6-25) కృళం-౨౭ (రా9-44) శో౧౧ న౨౨ (పవ8-15ల10-1కు) కృత్పర్కః ౫౯-౭ పిండపి			

	నబు	రా
20 సెం. ప. మజః		
28 వృషేబుధః		గు
29 మిశ్రే సుక్రః		మ
మే 14 వృషేర్కః		
15 మే. వ. బుధః		
శు		
శే		

వికృత సం॥ జ్యేష్ఠమాసః (శుచిః గ్రీష్మః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౨ క్రీ.శ. 1950 సం. కలిశింగిం ఫసలింగిం

సం.	నెల	తేదీ	వివరము	సం.	నెల	తేదీ	వివరము
18	మే	౧౮	శుక్ల పా నక్షత్రం (౪౮-47) రోహిణి-౨౫ (రా-12-81) అతిగరిమ (పవ 8-35ల5-22కు) అనధ్యా చంద్రదర్శనం భుం-3౩	19	మే	౧౯	విశు గ-౧౫ (ప10-50) మృగశిర-3౩ (రా-2-58) సుకంకాగరి (ఉప6-40ల8-28కు) దిన 3౨-౧౫
20	మే	౨౦	తే శ గ-౩౩ (ప12-35) ఆర్ద్రా ౫౮-౫౮ (తె5-7) ధృ గ-౧౮ గా పవ ౧౬-౨౭ (ప12-7ల1-౯2కు)	21	మే	౨౧	చవి ఆ గ-౧౩ (ప2-1) పున ౬౦-౦ (24-0) శూ గ-౬ భ ౨౧ (సావ6-0ల7-43) కృతార్కః ౨౭-౦ మిధునాయనం 3౮-3౩
22	మే	౨౨	పం సో ౨౩-౩౩ (ప2-58) పున 3-౨౦ (ఉ6-52) గం గ-౬ బా ౨౪ పవ ౨౪-౨౪ (ప8-18ల4-59కు) శూన్యాతిధిః	23	మే	౨౩	ష మం ౨౪-౪౦ (ప8-28) పుష్య ౬-౩౧ (ప8-7) వృ గ-౧౮ తై ౨౫ రావ ౭-౮ (రా 9-19ల10-58కు) తిథి షష్ఠి
24	మే	౨౪	స బు ౨౪-౨౧ (ప8-15) ఆశ్లే శ-౧౯ (ప8-51) గ్రు గ-౨౪ పవ ౮-౯౪ (రావ 8-౯౪ ల 10-81కు) రోహిణి ౫౮-౫౮ ఉభయన॥	25	మే	౨౫	అ గు ౨౫-౮ (ప2-30) మఘ-౩౮ (ప8-58) వ్యాసబౌద్ధపవ-౧౧ (సావ4-47ల 6-21కు) పూషకాం తిథిద్వయం
26	మే	౨౬	న శు గ-౫౪ (ప1-5) పూష ౭-౧౮ (ప8-28) హర్ష 3 వజ్ర గ-౪ కా గ-౪ పవ ౨౪-౨౫ (ప8-17ల4-48కు) ఉభక్రాం తిథి గం మీ	27	మే	౨౭	ద శ గ-౪౪ (ప11-1) ఉభగ-౨౩ (ప7-16) హస్త ౫౮-౩౨ (తె 5-29) సిద్ధి కర గ-౪ (పవ 8-3౮ల4-82కు) హస్త వేక్రాం స్మార్త గ-౪
28	మే	౨౮	ఏ కా ఆ గ-౧ (ప8-19) ద్వా ఏష్యా ౫౮-౮ (తె5-11) చిత్ర గ-౧౦ (రా8-11) వ్య కంభ ౭ (పవ12-4౮ల2-10కు) రో ద్విర్కః ౨౩-౨౯ వైష్ణవ గ-౪	29	మే	౨౯	త్ర సో ౫౦-౨౬ (రా-1-40) స్వాగ-౩౩ (రా-12-82) వరీంకా ౨౫ (పవ8-9ల9-35కు) రావ (తె5-27ల) దిన 3౨-౨౯
30	మే	౩౦	చతు మం గ-౧౯ (రా9-58) విశా కం-౨౩ (రా 9-39) పరి ౨౦ గ-౧౬ శేవ 3-౨౪ (ఉ 6-52కు) (రావ 1-10ల 2-34కు) భు ౨-౨౯	31	మే	౩౧	పూ ౦ బు 3౧-౪౩ (సా6-11) అనూ 3౩-౦ (సా6-42) శివసిద్ధిగంవిష్టి (రావ11-38ల1-3కు) రోహిణి ౫౮-౮ అన్యాధానం
1	జూన్	౧	బ పా నక్షత్రం (౪౮-౩౩) జ్యే ౨౬-౦ (ప8-54) సాధ్యరకా ౨౩ (రావ12-25ల1-52కు) దిన 3౨-౩౦ తిథిద్వయం యాగః	2	జూన్	౨	విది శు గ-౨౧ (ప11-14) మూగ-౫౪ (ప1-28) శుభ కం గ-౪ గ-౪ (పవ 12-1౮ల1-28కు) (రావ 10-17ల11-45కు) తిథి ౩యాభు ౨-౫౮
3	జూన్	౩	తది శ ౭-౨౦ (ప8-26) పూష గ-౩ (ప11-81) శుక్ల ౩౨ భ ౭ రావ ౧-౫౮ (సా7-6ల8-37కు) అభిజిద్రవే ౫౭ ఉ	4	జూన్	౪	చవి ఆ గ-౫౮ (ఉ6-16) పంచమష్యా ౫౬-౩౨ (తె4-58) ఉషాగ-౫౮ (ప10-15) బ్రహ్మబౌ (పవ2-10ల3-44కు) రోహిణి ౫౮-౫౮
5	జూన్	౫	ప సో ౫౭-౦ (తె 4-22) శ్ర గం-౪౦ (ప 9-46) ఐం ౨౧ గ-౨౮ పవ ౨౦-౫౦ (ప 1-50ల8-28కు) దిన 3౨-౩౬ భు 3-౨౭	6	జూన్	౬	స మం ౫౭-౫౮ (తె4-41) ధని గ-౩౯ (ప10-10) వై గ-౮ విష్టి ౨౮ పవ 3౦-౩౩ (సావ5-48ల7-24కు)
7	జూన్	౭	అష్ట బు ౬౦-౦ (24-0) శతగ-౪౦ (ప11-22) విష్ణుగ-౪౨ పవ 3౧-౫౮ (సావ6-17ల8-1కు) మృత్యుప్రక-౪౮	8	జూన్	౮	అష్ట గు ౦-౪౭ (ఉ5-49) పూభాగ-౩౪ (ప1-20) ప్రీగ-౪౧ (రావ11-౬6ల1-42కు) ఉభా వేక్రాం స్వాధ్యాయః
9	జూన్	౯	న శు గ-౧౩ (ప7-35) ఉభా ౨౫-౫౩ (ప8-51) ఆయు గ-౫౮ రావ ౨౬-౫౬ త్యగ-౩౦ (తెవ5-20ల) శేవ వే	10	జూన్	౧౦	ద శ శ గం-౫౧ (ప9-50) శేవ 3౩-౧౬ (సా6-48) సౌగంధిగంశేవ-౪ (ఉ7-8కు) అశ్వ వేదిన 3౨-౩౯ భుగ-౧౫
11	జూన్	౧౧	ఏ ఆ గ-౫ (ప12-20) అశ్వ కం-౨ (రా9-55) శో ౨౪ బాగ-౭ (సావ5-24ల7-12కు) మృగప్రక-౪ గ-౧౧ తిథి గ-౨ శివర్ష గ-౪	12	జూన్	౧౨	ద్వా సో ౨౩-౩౦ (ప 2-54) భర క-౪౫ (రా 1-0) అతి ౨౬ తై ౨౪ పవ ౮-౭ (ప 8-45ల10-38కు) శూన్యాతిధిః
13	జూన్	౧౩	త్ర మం ౨౯-౩౫ (సా5-21) కృ ౫౬-౪ (రా 8-57) సు ౨౯ వశి 3౨ పవ ౨౨-౨౪ (ప2-29ల4-16కు) మా. శి. రా స్వాధ్యాయః	14	జూన్	౧౪	చతు బు 3౫-౨ (సా7-32) రో ౬౦-౦ (24-0) ధృ 3౧ విష్టి ౨ రావ ౭-౪౬ (రా 9-42ల11-28కు) దిన 3౨-౪౧ మిధునేర్కః క-౪౦
15	జూన్	౧౫	అనూ ౩౩-౩౮ (రా 9-22) రో ౨-౩౯ (ఉ6-85) శూ 3౨ చతు ౭ (పవ12-4౮ల2-28కు) మృగ. క్రాం సర్వ 3౦ స్యా అన్యా పిండశిత్పయజ్ఞః				

ర	బు	శు
మే 17 క న్యాకృ	26 మే మే కృ	గ
జూన్ 7 వృషే బు	14 మిగు. రవిః	
కే		

17 పా ను ౬౦-౦ (24-0) కృ ౩౬-౫౩ (రా 8-18) యాగకాలః	1 బా ను ౨౬-౪౨ (ప 4-11) జ్యే 3౦-౧౪ (సా 5-36) యాగకాలః
18 పా ను ౩-౩౮ (ఉ 6-59) రో ౪౨-౫౩ (రా 10-43) అన చంద్రవర్ణం	2 విది శు ౨౧ ౨౧-౨౬ (ప 2-4) మూ ౨౭-౦ (సా 4-18)
19 విది పు ౭-౫౯ (ప 8-44) మృ ౪౮-౧౬ (రా 12-50) దిన 3౨-౭	3 తది శ ౧౬-౪౯ (ప 12-14) పూష ౨౪-౨౫ (స 3-16) తిథి చతుర్థి
20 తది శ ౧౧-౧౮ (ప 10-3) ఆర్ద్ర ౫౨-౩౫ (రా 2-34)	4 చవి ఆ ౧౩ (ప 10-43) ఉష ౨౨-౪౩ (ప 2-35)
21 చవి ఆ ౧౩-౩౩ (ప 10-57) పున ౫౫-౫౧ (రా 3-52)	5 పం సో ౧౦-౧౫ (ప 9-35) శ్రవ ౨౧-౫౯ (ప 2-18) దిన 3౨-౨౮
22 పం సో ౧౪-౩౨ (ప 11-21) పుష్య ౫౭-౩౩ (తె 4-33)	6 మ మం ౮-౩౪ (ప 8-56) ధని ౨౨-౨౬ (ప 2-28)
23 మ మం ౧౪-౧౩ (ప 11-13) ఆశ్లే ౫౮-౧౫	7 స బు ౮-౯ (ప 8-46) శత ౨౪-౪ (ప 3-8) ఉభయనధ్యా
24 స బు ౧౨-౪౧ (ప 10-35) మఘ ౭-౨౯ ఉభయనధ్యా	8 అష్ట ను ౯-౦ (ప 9-6) పూభా ౨౭-౨ (సా 4-19)
25 అష్ట ను ౧౦-౧ (ప 9-31) పూష ౫౫-౫౮ (రా 2-54) దిన 3౨-౧౬	9 నవ శు ౧౧-౬ (ప 9-56) ఉభా ౩౧-౪ (సా 5-56) దిన ౩౨-౩౨
26 నవ శు ౬-౨౧ (ప 8-3 ఉఫ ౫౩-౨౦ (రా 2-51)	10 దశ శ ౧౪-౨౧ (ప 11-14) రేవ ౩౬-౧ (రా 7-59)
27 దశ శ ౧౪-౪ (ఉ 6-14) ఏష్యా ఏకా ౫౪-౫౩ (తె 4-11) హస్త ౫౦-౧౦ స్మార్త గం శీ	11 ఏకా ఆ ౧౮-౩౦ (ప 12-54) జ్యే ౪౨-౧౩ (రా 10-28) తి ౧౨ శీ సర్వ గం శీ
28 ద్వా ఆ ౫౦-౪౮ (రా 1-50) చిత్ర ౪౬-౨౦ (రా 12-3) శ్రీవై. మా. గం శీ	12 ద్వా సో ౨౩-౧౬ (ప 2-48) భర ౪౮-౪౩ (రా 12-59) కూన్యాతి
29 త్ర సో ౪౪-౪౬ (రా 11-24) స్వా ౪౨-౧౮ (రా 10-25)	13 త్ర మం ౨౮-౨౩ (సా 4-52) కృ ౫౫-౧౧ (రా 3-39) స్వాధ్యా
30 చతు మం ౩౮-౩౪ (రా 8-56) విశా ౩౮-౮ (రా 8-45)	14 చతు బు ౩౩-౧౨ (సా 6-48) రో ౬౦-౦ (24-0) మిథు నేర్కః ౫౬-౨౬
31 పూ ౦ బు ౩౨-౨౭ (సా 6-29) అనూ ౩౪-౦ (సా 7-6) అన్యాధానం	15 అమా ● ను ౩౭-౩౧ (రా 8-31) రో ౧-౨౪ (ఉ 6-5) సర్వ ౩౦ మా అన్యా. పింషపిత్థ

16 పా ను ౪౦-౫౪ (రా 9-53) మృ ౬-౫౬ (ప 8-17) యాగకాల	(రా 11-21 యాగకాల
17 విది శ ౪౩-౧౫ (రా 10-49) ఆర్ద్ర ౧౧-౨౪ (ప 10-5) చంద్రవర్ణం	1 విది శ ౪౩-౮ (రా 10-25) ఉష ౪౨-౩౭ (రా 10-37) దిన ౩౨-౩౫
18 తది ఆ ౪౪-౧౨ (రా 11-12) పున ౧౪-౪౫ (ప 11-25) దిన ౩౨-౩౬	2 తది ఆ ౩౯-౧౨ (రా 9-16) శ్ర ౪౧-౩౫ (రా 10-13)
19 చవి సో ౪౩-౫౯ (రా 11-8) పుష్య ౧౬-౫౦ (ప 12-16)	3 చవి సో ౩౭-౨౯ (రా 8-35) ధని ౪౧-౪౭ (రా 10-18) మ. శశితిముఖం ౫౫-౩౯
20 పం మం ౪౨-౨౩ (రా 10-29) ఆశ్లే ౧౭-౪౦ (ప 12-35)	4 పం మం ౩౬-౫౨ (రా 8-20) శత ౪౩-౩ (రా 10-48)
21 మ బు ౩౯-౩౮ (రా 9-23) మఘ ౧౭-౧౪ (ప 12-26) కర్కయనం	5 మ బు ౩౭-౪౦ (రా 8-40) పూభా ౪౫-౪౫ (రా 11-54)
22 స ను ౩౫-౫౯ (రా 7-56) పూష ౧౫-౫౯ (ప 11-56)	6 స ను ౩౯-౩౪ (రా 9-26) ఉభా ౪౯-౩౦ (రా 1-24)
23 అష్ట శు ౩౧-౨౮ (సా 6-7) ఉ ఫ ౧౩-౪౧ (ప 11-0)	7 అష్ట శు ౪౨-౪౬ (రా 10-43) పూ ౫౪-౨౮ (రా 3-25) దిన ౩౨-౩౨
24 నవ శ ౨౬-౧౨ (సా 4-2) హస్త ౧౦-౩౮ (ప 9-48)	8 న శ ౪౬-౪౮ (రా 12-20) జ్యే ౬౦-౦ (24-0)
25 దశ ఆ ౨౦-౨౮ (ప 1-44) చిత్ర ౭-౧ (ప 8-21) తిథిద్వయం	9 దశ ఆ ౫౧-౩౭ (రా 2-16) అశ్వి ౦-౨౬ (ఉ 5-47)
26 ఏకా సో ౧౪-౨౪ (ప 11-19) స్వా ౩-౧ (ఉ 6-45) విశా ౫౫-౪౭ (తె 5-4) సర్వ గం శీ	10 ఏకా సో ౫౬-౪౦ (రా 4-17) భ ౬-౪౯ (ప 8-21) స్మార్త గం శీ మాధ్యానా ముపనాసద్వయం
27 ద్వా మం ౮-౧౨ (ప 8-50) అనూ ౫౪-౩౯ రా 3-25	11 ద్వా మం ౬౦-౦ (24-0) కృ ౧౩-౨౨ (ప 10-59) సైన్యవ గం శీ
28 త్ర బు ౨-౩ (ఉ 6-23) చతు ఏ ౫౪-౫ (తె 4-1) జ్యే ౫౦-౪౫ (రా 1-52)	12 ద్వా బు ౧-౩౩ (ఉ 6-15) రో ౪౧-౪౧ (ప 1-30) దిన ౩౨-౨౮
29 పూ ౦ ను ౫౦-౪౦ (రా 1-50) మూ ౪౭-౧౮ (రా 12-29) అన్యాధానం	13 త్ర ను ౫-౫౨ (ప 7-59) మృ ౨౫-౨౧ (ప 3-46) మా శి. రా. సర్వ ౩౦ మా. అన్యా
30 బా ను శు ౪౫-౫౬ (రా 11-56) పూష ౪౪-౨౮	15 అమా ● శ ౧౧-౩౬ (ప 10-17) పున ౩౩-౪౩ (రా 7-8) పిం పి. య. యాగకాల

16	అ	పాప కర-౨౧ (రా 10-51) మృత-౨౩ (ప 8-52) గం ౩౩కింగం (సా ౩5-57ల 7-41కు) దిన ౩౨-౪౨ యాగ:	
17	౩	విది శ కర-౬ (పరా 11-57) ఆర్థిక-౧౬ (ప 10-49) వృత్తి-౩౩ గం (రా 11-37ల 1-19కు) చంద్రవర్ణం	
18	ర	క తది ఆ కర-౫౭ (రా 12-42) పునరి-౧౩ (ప 12-24) ధృతి-౨౭ గం (రా 8-48ల 10-29కు) మృత-౧౭ గం	
19	౫	చవి సో కర-౪౭ (రా 1-8) పుష్కల-౧౪ (ప 1-38) వ్యాపించిగం రావి-౩౫ (రా 2-51ల 4-30కు) భం-౪౪	
20	౬	పం మం కర-౩౧ (రా 12-56) ఆశ్రే ౨౨-౧౩ (ప 2-25) హర్ష ఆర్థిక-రావ గం-౫౦ (రా 2-36ల 4-14కు)	
21	ర	౭ మ య కర-౧౦ (రా 12-24) మఘ ౨౩-౭ (ప 2-47) వజ్ర ౨౫ కౌ గం (రా 10-46ల 12-22కు) ఆర్థిక-౪౭-౩౨ కర-౫౦ యాగ: ౫౯-౬	
22	౮	సగు కర-౩౫ (రా 11-22) పూప ౨౨-౫౫ (ప 2-42) సిద్ధి ౨౧ గం (రా 9-43ల 11-17కు) దిన ౩౨-౪౨ పూప-౧౦ ఉప-౧౦	
23	౯	అష్ట శు కం-౪౩ (రా 9-49) ఉప-౨౧-౨౪ (ప 2-6) వ్యంగి వింగి (రా 10-7ల 11-39కు) హస్త-౨౭ గం భం-౨౬	
24	౧౦	న శ ౩౫-౩౯ (సా 7-49) హస్త-౪౦ (ప 1-1) వర్ణ-౪౦ రావ క-౪౦ త్యా ౩-౪౪ (రా 8-30ల 10-0కు)	
25	ర	౧౧ ద ఆ ౨౯-౨౫ (సా 5-19) చిత్ర-౧౪-౫౫ (ప 11-27) పరి ౨ శివ ౫౨ తై ౩ (సా 4-36ల 6-4కు) ఆర్థిక-౪౭ గం-౧౩ భం-౪౭	
26	౧౨	౧౩ ఏ సో ౨౨-౧౬ (ప 2-27) స్వా ౯-౫౨ (ప 9-30) సిద్ధి ౪౫ భ ౨౨ (ప 2-34ల 4-1కు) తిథి-౪౫ గం-౪౫	
27	౧౩	౧౪ ద్యా మం గం-౨౨ (ప 11-18) విశా క-౧౦ (ఉ 7-13) అనూ ౫౩-౪౫ (తె 4-48) సాగ్య ౩౬ బా గం (ప 10-48ల 12-14కు) తిథి ౧౩ శి	
28	ర	౧౫ త్రయో బు ౬-౧ (ఉ 7-58) చతు ఏష్యా ౫౧-౪౧ (తె 4-39) జ్యే ౫౧-౩౬ (రా 2-12) శుభ ౨౬ తై ౬ (ప 9-45ల 11-11కు) ఆర్థిక-౪౭-౫౬	
29	౧౫	౧౬ పూ ౦ గు కర-౪౪ (రా 1-28) మూర-౩౯ (రా 11-50) శుక్ల ౧౭ వింగి (ప 9-25ల 10-51కు) రావ 10-28ల పూప-౨౭ అన్యధానం.	
30	౧౬	౧౭ బపా శు కర-౩౧ (రా 10-34) పూపా కం-౨౫ (రా 9-44) బ్రహ్మ వింగి ౫౨ బా గం (ప 8-35ల 10-3కు) రావ 10-12ల యాగ:	
1	౧౭	౧౮ విది శ ౩౬-౩౪ (రా 8-12) ఉపా ౩౬-౨౭ (రా 8-9) వై ౫౨ తై ౧౦ (శేవ 6-42కు రావ 12-0ల 1-32కు) దిన ౩౨-౪౦ భం-౨౫	
2	ర	౧౯ తది ఆ ౩౨-౧౦ (సా 6-30) శ్రీ ౩౪-౯ (సా 7-15) విష్ణు-౪౭ వణిగి (రా 11-13ల 12-48కు) ఆర్థిక-౪౭-౪౨	
3	౧౯	౨౦ చవి. సో ౨౯-౫౪ (సా 5-33) భవి ౩౩-౪౨ (సా 7-4) శ్రీ ౩౪-౧౦ (రా 2-27ల 4-5కు) పడశీతిమఖం గం-౩౬	
4	౨౦	౨౧ పం మం ౨౯-౨౯ (సా 5-23) శత ౩౫-౧౨ (సా 7-40) ఆయురం తై ౨౯ (రా 2-27ల 4-9కు) దిన ౩౨-౩౯	
5	ర	౨౨ మ య ౩౧-౧౦ (సా 6-3) పూపా ౩౦-౪౫ (రా 9-6) సో ౩౯ గం-౧౦ వర్ణ-౪౦ లేదు పున-౪౭ గం-౨౭ ఉపా-౨౭ గం-౩౩	
6	౨౨	౨౩ స గు ౩౪-౪౧ (సా 7-28) ఉపా-౪౪-౪౪ (రా 11-14) శో-౪౦ వింగి-౪౩ (ఉ 7-38ల 9-18కు) శేవ. వే దిన ౩౨-౩౭	
7	౨౩	౨౪ అష్ట శు ౩౯-౩౯ (రా 9-28) శేవ ౫౦-౪౪ (రా 1-54) అతి ౪౨ బా ౭ పవ ౧౭-౨౪ (ప 12-34ల 2-21కు)	
8	౨౪	౨౫ న శ ౪౫-౩౫ (రా 11-51) అశ్వ-౧౧ (తె 4-58) సు కర-౨౭ గం రావ-౨౦ (రా 12-28ల 2-11కు) అశ్వ. వే	
9	ర	౨౬ ద ఆ ౫౧-౪౬ (రా 2-19) భర ౬౦-౦ (24-0) ధృ ౪౭ వణి గం (ప 8-43ల 5-31కు) పున-౪౭ గం-౧౪	
10	౨౬	౨౭ ఏ సో ౫౭-౪౫ (తె 4-48) భర ౫౭-౪౯ (ప 7-57) శూ ౪౯ బ ౨౫ (రా 9-25ల 11-12కు) సాగ్య ౪౭ గం శి	
11	౨౭	౨౮ ద్యా మం ౬౦-౦ (24-0) కృగ-౧౦ (ప 10-58) గం-౧౦ రావ-౨౪-౫౫ (తె 4-37ల) వైష్ణవ-౧౧ శి దిన ౩౨-౩౪	
12	ర	౨౯ ద్యా బు ౩౦-౦ (ఉ 6-50) రో గం-౩౦ (ప 1-29) వృ ౫౨ తై ౩ శేవ గం-౪౪ (ఉ 6-24కు) రావ ౨౨౩ (సా 7-36ల 9-21కు) పున-౪౭ గం-౫౬	
13	౨౯	౩౦ త్ర గు ౭-౧౩ (ప 8-31) మృత-౫౦ (ప 8-41) ధృ ౫౨ వణిగి (రా 12-43ల 2-26కు) మాస-౪౦ గం-౪౭	
14	౩౦	౩౧ చతు శు గం-౨౧ (ప 9-47) ఆర్థిక-౨౯-౩౦ (సా 5-27) వ్యా ౫౨ శకు గం వర్ణ-౪౦ లేదు పున-౪౭ గం-౩౩ సాగ్య అన్యధానం	
15	౩౧	౩౨ అనూ శ ౧౨-౧౭ (ప 10-34) పున ౩౨-౪౭ (సా 6-46) హర్ష ౫౦ నా ౧౨ (ఉ 6-6ల 7-47కు రావ 8-4ల 4-44కు) పిండ-౪౭ గం-౪౭ యాగ:	

ర	య	స	రా
	జూన్ 21 వృషే		గు
శ	29 మిథునే		
	జులై 12 కర్కటే		
కు	బుధ:		
కే			

1950 సం. జూన్-జూలై

1950 సం. జూలై-సెప్టెంబరు

1950 సం. సెప్టెంబరు

వికృతినం॥ నిజామాధిపత్యః (సభాసభ్యైఃవహ్నైఃదక్షిణాయనం)శకఃగౌరౌ క్రీ.శ.1950సం. కలిఃగంగంగ ఫసలీగ3గ్గ

(1859 ఫసలీ మహారాష్ట్ర)

1950 సం. జూలై నెల

(1859 ఫసలీ మహారాష్ట్ర)

1950 సం. ఆగస్టు నెల

16	ర	గ	శు పా ఆ గ3-౬ (ప10-58) పుష్క 3౪-౫౫ (సా7-37) వజ్ర కరబగ3 వర్జ్యంలేదు.పునవ కర్కశేర్కః గ౫-౩౭ అనధ్యాయం	
17	౨	విది సో గ౫-౫౫ (ప10-48) ఆశ్రే 3౬-౮ (రా8-6) సిద్ధి క౫ కౌ గ3 పవ ౭-3౪ (ప8-41ల10-19కు) దిన3౨ ౨౭		
18	3	తది మం గ౫-౫౫ (ప10-22) మఘ 3౬-౨౯ వ్యకగగ౫ (రా8-16) (పవ8-11ల 9-48కు) రావ ౨౩-౫౩ (తె4-12ల) పూశక్రాం		
19	ర	౪ చవి బు ౪-౪౬ (ప 9-84) పూశ 3౬-౦ (రా8-4) వరీ ౩౭ భ గం శేవ ౦-౧౭ (ఉ5-47కు) (రావ 8-7ల4-41కు) పుష్క ప్రక్కః క౫-౧౨ ఉశక్రాం		
20	౫	పం గ౫-౫౫ (ప8-27) ఉశ 3౪-౪౩ (సా7-38) పరీ 3౨ బా ౭ (రావ 8-40ల 5-18కు) హస్తవే భు ౦-౩౯		
21	౬	మ శు 3-౨౩ (ఉ7-2) సప్త వీష్య ౫౫-౩౬ (తె 5-17) హస్త 3౨-౩౭ (సా 6-44) శిఖ ౩ (రావ 2-21ల8-58కు) చిత్రక్రాం		
22	౭	అష్ట శ ౫౩-౪౯ (రా 8-18) చిత్ర౯-౪౫ (సా5-35) సిద్ధి గ౯ విష్టి ౨౬ (రావ 10-51ల12-21కు) దిన 3౨-౨౦		
23	ర	౮ నవ ఆ క౮-౧ (రా12-58) స్వా ౨౬-౧౨ (సా4-10) సాధ్య ౧౨ బా ౨౧ (రావ 9-28ల10-52కు) పుష్క ద్వీర్కః గ౪-౪౩ సింహాయనం ౨౬-౧౨		
24	౯	ద సో క౮-౪౨ (రా 10-28) విశా ౨౨-౪ (ప2-32) శుభ౫ శుక్ల౫౨ తె గ౫ (సావ 6-18ల7-41కు) భు ౧-౨౨		
25	౧౦	వీష్య ౩౪-౫౬ (సా 7-40) అనూ గ౭-౨౩ (ప 12-39) బ్రహ్మ ౮౯ (సావ 5-48ల7-17కు) జ్యేష్ఠ వే సర్వ గ౧శీ		
26	ర	౧౧ ద్వా బు ౨౮-౬ (సా 4-56) జ్యే ౧౨-౩౫ (ప 10-44) విం కం బ ౨ (సావ 6-6ల7-35కు) పుష్క త్యర్కః క౪-౪౩		
27	౧౨	త్ర గ౫-౨౦-౩౦ (ప2-19) మూ ౭-౫౪ (ప8-58) సై 3౩ తె ౨౨ (ఉవ 7-24ల8-58కు) (సావ 5-48ల7-17కు) తిథిద్వయం అనధ్యాయం		
28	౧౩	చతు శు గ౫-౨౩ (ప11-52) పూషా 3-౩౮ (ఉ7-10) విష్ణు ౨౫ వణి గ౫ (పవ 2-42ల 4-18కు) అన్వాధానం		
29	౧౪	పూ శ గ౦-౬ (ప9-45) ఉషా-౯ (ఉ5-47) శ్రవ ౫౭-౩౫ (తె 4-49) ప్రీ గ౮ బ గ౦ (పవ 9-37ల11-9కు) యాగః		
30	ర	౧౫ బ పా ఆ ౬-౦ (ప 8-8) గిని ౫౬-౫౦ (తె 4-28) ఆయు ౧౨ కౌ ౬ (పవ 8-46ల10-20కు) పుష్క చర్కః గ౩-౧౬ అనధ్యాయః		
31	౧౬	విది సో 3-౨౬ (ఉ 7-6) శత ౫౭-౩౬ (తె 4-46) సా ౮ గ౪ 3 (పవ 11-46ల1-28కు) దిన 3౨-౭ భు ౨-౩౬		
1	౧౭	తది మం ౨-౩౬ (ఉ 6-46) పూభా ౬౦-౦ (24-0) శో ౫ భ౩ (పవ 11-27ల 1-7కు) దిన 3౨-౫ పూభావే భు ౨-౪౬		
2	ర	౧౮ చవి బు 3-౩౭ (ఉ 7-11) పూభా ౦-౧౩ (ఉ 5-49) అతి 3 బా ౪ (సావ 4-7ల 5-50కు) ఆశ్రే ప్రక్కః క౨-౨౦ ఉశక్రాం		
3	౧౯	పం గ౫-౨౮ (ప 8-30) ఉ భా ౪-౩౪ (ఉ 7-35) సు 3 తె ౬ (రావ 8-44ల 10-29 కు) శేవ వే భు 3-౬		
4	౨౦	మ శు గ౦-౪౫ (ప10-8) శే గ౦-౨౨ (ప 9-54) భృ ౪ వ గ౧ వర్జ్యం లేకు దిన 3౨-౦ అశ్వీ వే భు 3-౧౮		
5	౨౧	స శ గ౬-౧౧ (ప 12-13) అశ్వీ గ౭-౧౪ (ప 12-39) శూ ౬ బ గ౬ (పవ 8-11ల 9-58కు) (రావ11-27ల 1-15కు) ఆగస్త్యోదయః తి ర మీ ఉభయనధ్యాయం		
6	ర	౨౨ అష్ట ఆ ౨౨-౧౩ (ప 2-38) భ ౨౪-౪౧ ప 3-౩౭ గ౦ శక౨౨ (తెవ5-7ల) ఆశ్రేద్వీర్కః గ౧-౯ శూన్యాతిథిః		
7	౨౩	న సో ౨౮-౧౧ (సా 5-2) కృ 3౨-౪ (సా 6-36) వృగ౦ X ౨౮ శేవః ౨-౫౨ (ఉవ 6-55కు) దిన 3౧ - ౫౪ భు3-౫౦		
8	౨౪	ద మం 3౩-౩౬ (సా7-12) శో 3౮-౫౨ (రా 9-19) ధృగ౩వణిగ (పవ 12-24ల 2-11కు) (రావ 8-27ల5-12కు)		
9	ర	౨౫ వీష్య 3౭-౫౨ (రా 8-55) మృ క౪-౩౩ (రా 11-35) వ్యా గ౪ బ ౬ వర్జ్యంలేదు॥ ఆశ్రేత్యర్కః 3౯-౪౬ సశ్యే గ౧ శీ		
10	౨౬	ద్వా గ౫ క౦-౪౯ (రా10-7) ఆర్ద్రా క౮-౫౫ (రా 1-21) హర్ష గ౪ కౌ ౯ (పవ 8-37ల 10-20కు) దిన 3౧-౪౯ భు ౪-౨౧		
11	౨౭	త్ర శు ౪౨-౨౨ (రా 10-44) పున ౫౧-౫౬ (రా 2-38) వజ్ర గ౩ X గ౨ (పవ 1-57ల 8-38కు) మాసశివరాత్రి		
12	౨౮	చతు శ ౪౨-౨౮ (రా 10-46) పుష్క ౫౩-౨౯ (రా 8-11) సిద్ధి గ౨ విష్టిగ౨ (పవ1 0-46ల 12-24కు) ఆశ్రేక్రాం		
13	ర	౨౯ అమా ● ఆ క౮-౧౦ (రా 10-15) ఆశ్రే ౫౩-౪౬ (రా 8-17) వ్య ౯ చతు గ౨ (సావ 4-2ల 5-39కు) ఆశ్రే చర్కః ౮-౩౦ సర్వ 3౦ మా అన్వా॥ సింహశివయజ్ఞః		

ర	శు		రా
బు	జూలై 16 కర్కశేర్కః		గు
శ	,, మిథునేశుక్రః		
	28 సింహేబుధః		
	29 తులకుజః		
	ఆగ10 కర్కశేర్కః		
	శుక్రః		
మ			
కే			

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర నిజామాధమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ.సం. 1950 కలిః గింగిం ౨౫

16	బ పా ఆ ౧౨-౩౯ (ప 10-43) పువ్య 3౬-౯ (రా 8-7) కర్క తేర్కః 3౫-౧౨ అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం	30	బ పా ఆ ౮-౯ (ప 9-0) శ్రీ ౧౧-౧౫ (ఉ 6-14) అనధ్యాయః
17	విది సో ౧౨-౨౭ (ప 10-38) ఆశ్లే 3౭-౧౧ (రా 8-21) దిన 3౨-౨౩	31	విది సో ౬-౧౯ (ప 8-16) ధని ౧-౧౦ (ఉ 6-12)
18	తది మం ౧౧-౩ (ప 10-5) మఘ 3౭-౧౦ (రా 8-32)	1	తది మం ౫-౩౯ (ఉ 8-0) శత ౨-౧౩ (ఉ 6-37) దిన 3౨-౨
19	చవి బు ౮-౨౮ (ప 9-3) పూఫ 3౫-౫౪ (రా 8-7)	2	చవి బు ౬-౧౯ (ప 8-17) పూభా ౪-౩౩ (ఉ 7-38)
20	పం ను ౪-౫౧ (ఉ 7-36) ఉఫ 3౩-౪౮ (సా 7-12)	3	పం ను ౮-౧౨ (ప 9-2) ఉభా ౮-౫ (ప 8-59)
21	మ శు ౦-౨౬ (ఉ 5-51) ఏష్యాస ౫౪-౫౧ (రా 3-48) మా 3౧-౫౧ (సా 6-1)	4	మ శు ౧౧-౧౭ (ప 10-16) శేవ ౧౨-౪౭ (ప 10-52)
22	అష్ట శ ౪౯-౩౪ (రా 1-31) చిత్ర ౨౭-౨౦ (సా 4-37)	5	స శ ౧౫-౨౧ (ప 11-53) అశ్వి ౧౮-౨౪ (ప 1-7) తిథి మీ ఉభయానధ్యాయః
23	న ఆ ౪౩-౨౬ (రా 11-3) స్వా ౨౩-౨౪ (ప 3-3)	6	అష్ట ఆ ౨౦-౩ (ప 1-47) భ ౨౪-౩౯ (ప 3-38) శూన్యాతిథిః
24	దశ సో 3౭-౧౧ (రా 8-34) విశా ౧౯-౧౩ (ప 1-23)	7	న సో ౨౫-౮ (ప 3-49) కృ 3౧-౧౪ (సా 6-16) తిథి-మీ
25	ఏ మం 3౧-౨ (సా 6-7) అమా ౧౫-౩ (ప 11-43) సర్వేషాం ౧౧ శీ	8	ద మం 3౦-౧ (సా 5-46) రో 3౭-3౭ (రా 8-49) దిన 3౧-౪౯
26	ద్వా బు ౨౫-౧౯ (ప 3-40) శ్యే ౧౧-౬ (ప 10-8) తిథి ౧౨ శీ	9	ఏ బు 3౪-౨౫ (రా 7-32) మృ ౪౩-౨౮ (రా 11-9) సర్వ ౧౧ శీ
27	త్ర ను ౧౯-౫౪ (ప 1-41) మా ౭-౩౩ (ప 8-44) తిథిద్యయం	10	ద్వా ను 3౮-౦ (రా 8-59) ఆర్ద్ర ౪౮-౩౧ (రా 1-11)
28	చతు శు ౧౫-౩ (ప 11-44) పూషా ౪-౩౮ (ఉ 7-34) అన్యాధానం	11	త్ర శు ౪౦-౨౫ (రా 9-51) పున ౫౨-౨౩ (రా 2-44) మా. శి. రా
29	పూ ౦ శ ౧౧-౬ (ప 10-9) ఉషా ౨-౨౬ (ఉ 6-41) యాగకాలః	12	చతు శ ౪౧-౪౭ (రా 10-30) పువ్య ౫౫-౧౪ (రా 3-53)
		13	అమా ౦ ఆ ౪౧-౩౫ (రా 10-26) ఆశ్లే ౫౬-౩౧ (తే 4-24) సర్వ 3౦ మా. అన్యా. పిండపియ

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర శ్రావణమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. 1950 కలిః గింగిం

14	బ పా సో ౪౦-౨౦ (రా 9-56) మఘ ౫౬-౪౫ (తే 4-28) యాగకా [చంద్ర దర్శనం]	26	చతు శ 3౭-౪౧ (రా 8-54) శ్రీ ౨౦-౩౪ (ప 2-4)
15	విది మం 3౭-౪౪ (రా 8-54) పూఫ ౫౫-౪౦ (రా 4-4)	27	పూ ౦ ఆ 3౫-౫౪ (రా 8-12) ధని ౨౦-౧౪ (ప 1-56) అన్యాధానం
16	తది బు 3౪-౧౬ (సా 7-30) ఉఫ ౫౩-౪౬ (రా 3-18) దిన 3౧-౩౩	28	బ పా సో 3౫-౧౧ (సా 7-54) శత ౨౦-౫౯ (ప 2-14) యాగకా
17	చవి ను ౨౯-౪౭ (సా 5-43) హస్త ౫౦-౫౧ (రా 2-8) సింహేర్కః 3-౧౫	29	విది మం 3౫-౫౩ (రా 8-11) పూభా ౨౩-౧౧ (ప 3-2) దిన 3౧-౫
18	పం శు ౨౪-౪౫ (ప 3-42) చిత్ర ౪౭-౨౯ (రా 12-48) తిథిద్యయం	30	తది బు 3౭-౪౪ (రా 8-56) ఉభా ౨౬-౧౭ (ప 4-21)
19	మ శ ౧౯-౬ (ప 1-24) స్వా ౪౩-౩౧ (రా 11-12) సప్తమి తిథిః	31	చవి ను ౪౦-౪౩ (రా 10-7) శేవ 3౦-౪౦ (సా 6-6)
20	న ఆ ౧౩-౦ (ప 11-0) విశా 3౯-౨౨ (రా 9-38) ఉభ యానధ్యాయః	1	పం శు ౪౪-౫౨ (రా 11-48) అశ్వి 3౬-౭ (రా 8-18)
21	అష్ట సో ౬-౫౦ (ప 8-38) అమా 3౫-౯ (సా 7-53) దిన 3౧-౨౩	2	మ శ ౪౯-౪౦ (రా 1-43) భర ౪౨-౧౩ (రా 10-44)
22	నవ మం ౦-౪౪ ఏష్యాస ౫౪-౦ న (ఉ 6-7) ద రా 3-౪౩ శ్యే 3౧-౭ (సా 6-16)	3	స ఆ ౫౪-౫౨ (రా 3-48) కృ ౪౮-౪౮ (రా 1-22)
23	ఏకా బు ౪౯-౨౩ (రా 1-34) మా ౨౭-౨౮ (సా 4-48) స్మార్త ౧౧ శీ	4	అష్ట సో ౫౯-౩౮ (తే 5-42) రో ౫౫-౨౨ (రా 4-0) త్రి మతే శ్రీకృష్ణజయంతీ
24	ద్వా ను ౪౪-౩౪ (రా 11-39) పూషా ౨౪-౨౨ (ప 3-34) వైష్ణవ ౧౧ శీ	5	న మం ౬౦-౦ (24-0) మృగ ౬౦-౦ (24-0) దిన 3౦-౪౯
25	త్ర శు ౪౦-౪౪ (రా 10-8) ఉషా ౨౨-౩ (ప 2-39) అగస్త్యోదయం	6	న బు ౪-౧౯ (ఉ 7-35) మృగ ౧-౧౦ (ఉ 6-19)
		7	ద ను ౭-౫౬ (ప 9-1) ఆర్ద్ర ౬-౧౯ (ప 8-23)
		8	ఏకా శు ౧౦-౨౩ (ప 10-5) పున ౧౦-౨౮ (ప 10-3) సర్వ ౧౧ శీ
		9	ద్వా శ ౧౧-౫౧ (ప 10-36) పువ్య ౧౩-౨౪ (ప 11-14)
		10	త్ర ఆ ౧౧-౫౨ (ప 10-37) ఆశ్లే ౧౫-౩ (ప 11-53) మా. శి. రా
		11	చతు సో ౧౦-౪౦ (ప 10-8) మఘ ౧౫-౨౯ (ప 12-4) సర్వ 3౦ మా. అన్యాధానం
		12	అమా ౦ మం ౮-౧౮ (ప 9-11) పూఫ ౧౪-౪౮ (ప 11-47) పిండపిత్తయః యాగకా

[illegible]

వికృతినం॥ భాద్రపదమాసః (ఊర్జ్వశరత్ పక్షి.కాయనం)శకః ౧౮౭౨ శ్రీ.1950సం. కలిః ౧౦గింఘసర్వీం 3౫౯-౬౦

[illegible]

౨౮ (పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర భాద్రపదమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. 1950 కలిః గింగిరి

<p>13 పు పా బు ౪-౫౫ (ఉ 7-50) ఉఫ ౧౩-౪ (ప 11-6) స్వాధ్యా సామగోపాకర్మ</p> <p>14 విది గు ౦-౩౫ (ఉ 6-6) ఏష్యా ౫౫-౧౨ తది (తె 4-11) హస్త ౧౦-౨౯ (ప 10-4)</p> <p>15 చవి శు ౫౦-౧ (రా 1-52) చిత్ర ౭-౧౩ ప 8-45) దిన ౩౦-౨౫</p> <p>16 పం శ క౪-౫ (రా 11-30) స్వా ౩-౨౭ (ఉ 7-15) విశా ౫౬-౦ (తె 5-38)</p> <p>17 మ ఆ ౩౭-౫౪ (రా 9-3) అనూ ౫౫-౫ (తె 3-55) కన్యార్కః ౩-౪౮</p> <p>18 స సో ౩౧-౪౯ (సా 6-37) జ్యే ౫౦-౫౭ (రా 2-16)</p> <p>19 అష్ట మం ౨౬-౩ (సా 4-18) మా ౪౭-౧౧ (రా 12-45)</p> <p>20 న బు ౨౦-౪౪ (ప 2-11) పూషా ౪౩-౫౬ (రా 11-27) తిథిద్వయం</p> <p>21 ద గు ౧౬-౨ (ప 12-18) ఉషా ౪౧-౨౬ (రా 10-27) తి ౧౧ శీ</p> <p>22 ఏ శు ౧౨-౬ (ప 10-43) శ్రే ౩౯-౪౨ (రా 9-46) సర్వగణశీ</p> <p>23 ద్వా శ ౯-౨ (ప 9-32) ధని ౩౯-౬ (రా 9-31)</p> <p>24 శ్ర ఆ ౭-౨౨ (ప 8-50) శత ౩౯-౩౩ (రా 9-42) దిన ౩౦-౩</p> <p>25 చతు సో ౬-౪౫ (ప 8-36) పూభౌ ౪౧-౨౩ (రా 10-27) అన్యాధానం</p> <p>26 పూ ౦ మం ౭-౨౬ (ప 8-52) ఉభౌ ౪౪-౧౮ (రా 11-37)</p>	<p>యాగకా </p> <p>27 బ పా బు ౯-౧౦ (ప 9-34) శే ౪౮-౨౦ (రా 1-14) దిన ౨౯-౫౬ అనధ్యా </p> <p>28 విది గు ౧౨-౩౨ (ప 10-55) అశ్వి ౫౩-౪౦ (రా 3-22)</p> <p>29 తది శు ౧౬-౩౮ (ప 12-33) భర ౫౯-౪౪ (రా తె 5-48) తిథి ౪ శీ</p> <p>30 చవి శే ౨౧-౩౧ (ప 2-30) కృ ౬౦-౦ (24-0) శూన్యాతిథిః</p> <p>1 పం ఆ ౨౬-౪౪ (ప 4-36) కృ ౬౦-౩ (ప 8-23) దిన ౨౯-౪౬</p> <p>2 మ సో ౩౧-౫౩ (సా 6-39) రో 12-44 (ప 11-0)</p> <p>3 స మం ౩౬-౩౧ (రా 8-31) మృ ౧౮-౫౦ (ప 1-27)</p> <p>4 అష్ట బు ౪౦-౧౬ (రా 10-1) ఆర్ద్ర ౨౪-౧౩ (ప 3-36)</p> <p>5 నవ గు ౪౩-౪ (రా 11-9) పున ౨౮-౩౮ (సా 5-22, దిన ౨౯-౩౬</p> <p>6 దశ శు ౪౪-౨౫ (రా 11-41) పుష్య ౩౧-౫౦ (సా 6-39)</p> <p>7 ఏకా శ ౪౪-౪౦ (రా 11-47) ఆశ్లే ౩౩-౫౩ (సా 7-28) సర్వ గణ శీ</p> <p>8 ద్వా ఆ ౪౩-౨౪ (రా 11-18) మఘ ౩౪-౩౦ (సా 7-44) దిన ౨౯-౨౯ [మాస ౩. రా.</p> <p>9 శ్ర సో ౪౧-౧౧ (రా 10-24) పూష ౩౪-౬ (సా 7-34)</p> <p>10 చతు మం ౩౭-౪౪ (రా 9-2) ఉఫ ౩౨-౩౪ (సా 6-53)</p> <p>11 అమా ● బు ౩౩-౨౫ (సా 7-18) హస్త ౩౦-౭సా (5-59) సర్వ ౩౦ మా అన్యా సింహశిత్య </p>
---	--

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర ఆశ్వయుజమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. 1950 కలిః గింగిరి

<p>12 పు పా గు ౨౮-౨౨ (సా 5-17) చిత్ర ౨౬-౫౫ (సా 4-42) యాగకా </p> <p>13 విది శు ౨౨-౫౨ (ప 3-6) స్వా ౨౩-౧౫ (ప 3-15) తిథి ద్వయం</p> <p>14 తది శే ౧౭-౦ (ప 12-45) విశా ౧౯-౧౨ (ప 1-38) తిథి ౪ శీ</p> <p>15 చవి ఆ ౧౦-౫౭ (ప 10-20) అనూ ౧౫-౦ (ప 11-57) దిన ౨౯-౧౨</p> <p>16 పం సో ౪-౫౮ (ప 7-55) ఏష్యా మ ౫౪-౭ (తె 5-35) జ్యే ౧౦-౫౨ (ప 10-18)</p> <p>17 స మం ౫౩-౪౫ (రా 3-28) మా ౭-౦ (ప 8-46) తులార్కః ౨౯-౪౩</p> <p>18 అష్ట బు ౪౯-౧౩ (రా 1-39) పూషా ౩-౩౭ (ఉ 7-25)</p> <p>19 నవ గు ౪౫-౧౮ (రా 12-5) ఉషా ౦-౫౩ (ఉ 6-19) శ్ర ౫౭-౪౪ (తె 5-25)</p> <p>20 దశ శు ౪౨-౩౪ (రా 11 0) ధని ౫౭-౫౨ (తె 5-7) విజయ గం మీ</p> <p>21 ఏ శే ౪౦-౪౪ (రా 10-7) శత ౫౭-౫౭ (తె 5-10) సర్వగణశీ</p> <p>22 ద్వా ఆ ౪౦-౨౦ (రా 10-7) పూభౌ ౫౯-౩౦ (తె 5-47)</p> <p>23 శ్ర సో ౪౧-౩ (రా 10-24) ఉ భౌ ౬౦-౦ (24-0)</p> <p>24 చతు మం ౪౩-౧౧ (రా 11-6) ఉభౌ ౨౨-౫ (ఉ 6-58)</p> <p>25 పూ ౦ బు ౪౬-౨౫ (రా 12-34) శే ౬-౨౪ (ప 8-34) అన్యా ఆగ్రయ </p>	<p>యాగకా </p> <p>26 బ పా గు ౫౦-౪౫ (రా 2-18) అశ్వి ౧౧-౨౩ (ప 10-33)</p> <p>27 విది శు ౫౫-౪౧ (రా 4-17) భర ౧౭-౧౪ (ప 12-55)</p> <p>28 తది శే ౬౦-౦ (24-0) కృ ౨౩-౩౫ (ప 3-27)</p> <p>29 తది ఆ ౧-౧ (ఉ 6-25) రో ౩౦-౮</p> <p>30 చవి సో ౬-౧౫ (ప 8-32) మృ ౩౬-౨౩ (రా 8-35)</p> <p>31 పం మం ౧౦-౫౪ (ప 10-24) ఆర్ద్ర ౪౨-౨ (రా 10-51)</p> <p>1 మ బు ౧౪-౪౪ (ప 11-57) పున ౪౬-౪౭ (రా 12-46)</p> <p>2 స గు ౧౭-౨౫ (ప 1-1) పుష్య ౫౦-౧౭ (రా 2-10) ఉభయనధ్యాయః</p> <p>3 అష్ట శు ౧౮-౫౪ (ప 1-37) ఆశ్లే ౫౨-౩౬ (రా 3-5) తి ౯ మీ</p> <p>4 న శే ౧౯-౩ (ప 1-41) మఘ ౫౩-౩౧ (రా 3-28) తి గం మీ</p> <p>5 ద ఆ ౧౮-౦ (ప 1-16) పూష ౫౩-౨౭ (రా 3-27)</p> <p>6 ఏ సో ౧౫-౪౩ (ప 12-22) ఉఫ ౫౨-౧ (రా 2-53) సర్వ గణ శీ</p> <p>7 ద్వా మం ౧౨-౨౪ (ప 11-3) హృ ౪౯-౪౭ (రా 2-0)</p> <p>8 శ్ర బు ౮-౧౩ (ప 9-22) చిత్ర ౪౬-౪౧ (రా 12-45) మా. శి. రా. నరక గణ శీ</p> <p>9 చతు గు ౩-౧౭ (ఉ 7-25) ఏష్యా అమా ● ౫౪-౪౪ (తె 5-18) స్వా ౪౩-౮ (రా 11-21) అన్యా ధానం సింహశిత్య దీపావళి </p>
---	--

1950 సం॥ ఆశ్చర్యము	12	౨౭	శు పా గు ౨౪-౫౦ (ప ౪-౬౩) చిత్ర ౨౨-౧ (ప 2-45) పై గు బ ౨౫ (రావ 7-44౭-10౫) యాగకాలః దేవీనవ రాత్రప్రా				
	13	౪౨	విది శు ౧౬-౧౯ (ప 12-29) స్వా గు-౨౮ (ప 12-8) విష్ణు ౫ ప్రీ ౫౦ కా ౧౬ (సావ 5-8౦ 6-34౫) చిత్రా ద్వీర్కః క౩-౪౫ తిథిద్వయం చంద్రదర్శనం				
	14	౨౯	తది శ ౬-౫౨ (ప 9-8) చవి ఏష్యా ౫౧-౫౧ (తె 5-53) విశా ౮-౫౭ (ప 9-32) ఆయు ౪౫ ౫౮ (పవ 1-7౦ 2-34౫) దిన ౨౯-౨౧				రా
	15	3౦	పం ఆ ౫౨-౪౩ (రా 8-2) అమా ౨-౫౦ (ఉ 7-5) శ్రే ౫౪-౫౩ (తె 5-2) సౌ ౩౬ బ ౨౬ (పవ 12-12౦ 1-40౫) శ్రే క్రాం. భు ౪-౫౨		అష్టో 17 తులార 22 తులూ శు		గు
	16	3౧	మ సో ౪౬-౨౭ (రా 12-32) మూ ౫౩-౨౪ (రా 3-19) శో ౨౮ కా ౨౦ (పవ 12-28౦ 1-57౫) (రావ 1-50౦ 3-19౫) సరస్వతీపూజ		23 తులూబుధ 28 ధనుషికు		
	17	౪౧	స మం ౪౧-౨౭ (రా 10-38) పూషా ౫౦-౨౪ (రా 2-8) అతి ౨౦ ౫౧౪ (పవ 12-27౦ 1-58౫) చిత్రాతృతులార్కః ౫౨౭ దేవీత్రరాత్రం	ర బు శు శ కే		కు	
	18	౨	అష్ట బు 3౭-౫౦ (రా 9-6) ఉషా ౪౮-౫౨ (రా 1-31) సుగంధవిష్టిగం (పవ 9-55౦ 11-29౫) (తె 5-31౦) భుం-౧౦				
	19	3	న గు 3౫-౫౬ (రా 8-20) శ్రీ ౪౮-౫౦ (రా 1-30) ధృ వా ౭ (శేవ ఉ 7-7౫) (రా తెవ 5-36౦) మహా మి				
	20	౪	ద శు 3౫-౨౪ (రా 8-8) ధని ౫౦-౧౪ (రా 2-4) శూ ౬౨౬ (శేవ ఉ 7-14౫) చిత్రాచర్కః ౨౬-౪౮ విజయగంమి				
	21	౫	ఏ కా శ ౩౬-౧౮ (రా 8-30) శత ౫౨-౫౮ (రా 3-10) ౫౦ 3 వణి ౬ (పవ 9-36౦ 11-16౫) సర్వ గం శీ దిన ౨౯-౫ పూభా వే				
(1950 ధనుషీ ప్రారంభం ఆజ్ఞానం)	22	౬	ద్వా ఆ 3౮-౨౫ (రా 9-21) పూ భా ౫౬-౪౭ (తె 4-42) వృ గ బ ౭ (పవ 9-59౦ 11-41౫) పూభా క్రాం ౪౬ ఉ				
	23	౭	త్ర సో ౪౧-౩౫ (రా 10-32) ఉభా ౬౦-౦౦ (24-0) ధ్రు గ కా గం (పవ 3-4౦ 4-48౫) స్వాప్రర్కః ౪౭-౪౨ వృద్ధికాయనం ౫౮-౩౦				
	24	౮	చతు మం ౪౫-౪౬ (రా 12-18) ఉ భా ౧-౩౮ (ఉ 6-39) వ్యా గ గర గర (రావ సా 7-48౦ 9-38౫) దిన ౨౮-౫౮ శేవశే భు గ-౧౫				
	25	౯	పూ ౦ బు ౫౦-౪౧ (రా 2-16) శే ౭-౨౪ (ప 8-58) హర్ష గ విష్టి గా వర్జ్యంలేదు. అన్వాధానం. ఆగ్రయణం				
	26	౧౦	బ పా గు ౫౬-౧౬ (రా తె 4-30) అశ్వి ౧౩-౪౭ (ప 11-31) వజ్ర ౩ బా ౨౩ (ఉవ 7-5౦ 8-57౫) (రావ 10-14౦ 12-1౫౦) యాగకా॥				
	27	౧౧	విది శు ౬౦-౦౦ (24-0) భర ౨౦-౪౩ (ప 2-18) సిద్ధి ౪ తె ౨౯ (రావ 3-46౦ 5-34౫) స్వాద్విర్కః ౮-౧౭				
	28	౧౨	విది శ ౨-౧౪ (ఉ 6-55) కృ ౨౮-౩ (సా 5-14) వ్య ౬ గర ౨ వర్జ్యంలేదు దిన ౨౮-౫౨ భు గ-౪౭				
	29	౧౩	తది ఆ ౮-౩౧ (ప 9-25) రో ౩౫-౩౨ (రా 8-14) వర్షి భ౯ (పవ 11-14౦ 1-2౫౦) (రావ 2-31౦ 4-19౫)				
	30	౧౪	చవి సో ౧౪-౪౯ (ప 11-58) మృ ౪౨-౫౨ (రా 11-11) పరి గం బా గు వర్జ్యంలేదు స్వాత్మర్కః ౨౮-౨౫ తి ౫ మీ				
	31	౧౫	పం మం ౨౦ ౪౬ (ప 2-20) ఆర్ద్రా ౪౯-౪౨ (రా 1-55) శివ గ౩ తె ౨౨ (పవ 8-32౦ 10-19౫) పున వే కూన్యా తిథిః				
సమంబరు నెల	1	౧౬	మ బు ౨౫-౫౧ (ప 4-22) పున ౫౫-౩౨ (రా 4-15) సిద్ధ గర వ ౨౬ (పవ 3-5౦ 4-50౫) దిన ౨౮-౪౧ భు.౨-౪౧				
	2	౧౭	స గు ౨౯-౪౫ (సా 5-57) పుష్య ౬౦-౦౦ (24-0) సాధ్య గు బ ౩౦ (పవ 12-52౦ 2-35౫) స్వాచర్కః ౪౮-౧౮				
	3	౧౮	అష్ట శు ౩౨-౪ (సా 6-53) పుష్య ౦-౬ (ఉ 6-5) శుభ గర బా గ (సావ 7-30౦ 9-10౫) దిన ౨౮-౩౭ భు ౩-౩				
	4	౧౯	న శే ౩౨-౨౮ (సా 7-3) ఆశ్లే ౨-౫౭ (ఉ 7-18) శుక్ల ౧౨ తె ౨ (సావ 7-26౦ 9-4౫౦) భు ౩-౧౪				
	5	౨౦	ద ఆ ౩౦-౫౮ (సా 6-27) మఘ ౩-౫౩ (ఉ 7-37) బ్రహ వ ౨ (పవ 3-29౦ 5-4౫౦) దిన ౨౮-౩౩				
	6	౨౧	ఏ కా సో ౨౭-౨౧ (సా 5-1) పూష ౨-౫౨ (ఉ 7-14) ఉష ౫౭-౫ (తె 6-4) విం ౩ పై ౫౩ బా ౨౭ (పవ 2-5౦ 3-36౫) ఉష క్రాం సర్వ గం శీ				
	7	౨౨	ద్వా మం ౨౧-౪౭ (ప 2-48) హస్త ౫౧-౫౩ (రా 4-10) విష్ణు ౪౮ తె ౨౨ (పవ 1-48౦ 3-17౫) చిత్రశే తిథిద్వయం				
	8	౨౩	త్ర బు గర ౩౮ (ప 11-56) చిత్ర ౪౯-౪ (రా 1-48) ప్రీ ౩౯ వణి గు (పవ 11-21౦ 12-47౫) తి గర శీ మా. శి. రా. నరక గర శీ				
	9	౨౪	చతు గు ౬-౧౭ (ప 8-37) ఏష్యా ౫౦-౫౨ అమా (తె 4-58) స్వా ౪౧-౫౯ (రా 10-౬4) ఆయు ౯ శేవ. (ఉవ 6-40౦ 8-5౫౦) (రావ 3-47౦ 5-11౫) విశాద్విర్కః ౨౬-౫౪ విశాక్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధాం ౬ పిండపితృ॥ దీపావళి, లక్ష్మీపూజా.				

1950 సం. నవంబరు నెల

(1950 ఫస్ట్ టై నెల)

దేశం బయట నెల

బహుమతి నెల

10	అ	స పా ప ర-౧౬ (రా 1-6) విశా క-౨ (నా 7-50) సో గా కిం అ (రావ 11-19ల 12-43కు) యాగకాలః దినం ౨౦-౨౩ భు క-౧౮							
11	అ	విది శ 3౭-౫౯ (రా 9-19) అను-౨౬-౪౨ (సా 4-48) శో 2 అతి ర్క బా ౧౩ (రావ 9-43ల 11-8కు) చంద్రర్యసం							
12	ర	అ 2 తది ఆ ౨౯-౪ (సా 5-45) జ్యే గ-౩౧ (ప 1-55) సుక ర-౬ తై ర (రావ 9-6ల 10-32కు) విశాత్పర్కః క-౨-౪౩ మూలక్రాంతం							
13	అ	చవి సో ౨౧-౮ (ప 2-35) మూ ౧౩-౧౫ (ప 11-36) ధృ 3౭ భ ౨౧ (పవ 10-0ల 11-28కు) (రావ 8-15ల 9-43కు) తిథిద్వయం నాగ ర స్థి							
14	ఆ	పం మం ౧౪-౩౩ (ప 11-57) పూషా ౮-౧౮ (ప 9-27) శూ ౨౯ బా ౧౫ (సావ 5-1ల 6-32కు) దిన ౨౦-౧౫ తిథివస్తి							
15	మ	బు ౯-౪౪ (ప 10-8) ఉషా ౫-౧ (ప 8-9) గం ౨౩ తై గం (పవ 12-4ల 1-38కు) భు ౫-౧౨							
16	ర	గ సగు ౬-౫౨ (ప 8-54) శ్రీ 3-౪౧ (ఉ 7-37) వృ గా వ ౭ (పవ 11-39ల 1-16కు) విశాఖచన్ద్రార్ధికేర్కః క-౧౧ ధనిసప్తవే ఉభయాన॥							
17	అ	అష్ట శు ౫-౫౩ (ప 8-31) ధని క-౧౧ (ఉ 7-50) ధ్రు గ ౪ ౬ (పవ 3-19ల 4-58కు) దిన ౨౦-౧౦ భు ౦-౧౧							
18	3	నవ శ ౬-౪౭ (ప 8-53) శత ౬-౩౦ (ప 8-46) వ్యా గ౨ కా ౭ (పవ 3-35ల 5-17కు) పూర్వాక్రాంతం దిన ౨౦-౮							
19	ర	౪ దశ ఆ ౯-౨౧ (ప 9-55) పూర్వా ౧౦-౨౪ (ప 10-21) హస్త గ౧౪౯ (రావ 8-47ల 10-31కు) అనుప్రక్కః ౨౨-౨౩							
20	౫	ఏకా సో ౧౩-౧౯ (ప 11-31) ఉభా ౧౫-౪౦ (ప 12-27) వజ్ర గ౨ భ ౧౩ (రావ 1-42ల 3-28కు) శేవ. వే సర్వత్ర గం శీ బోధన గం శీ భు ౦-౪౪							
21	౬	ద్వా మం ౧౮-౧౮ (ప 1-31) శేవ ౨౧-౫౨ (ప 2-57) సిద్ధి గ౩ బా ౧౮ వర్జ్యంలేదు. శూన్యాతిథిః క్షీరాబ్దిగతిశ్చి							
22	ర	౭ త్ర బు ౨౩-౫౮ (ప 3-48) అశ్వీ ౨౯ (సా 5-4) వ్య గ ౪ తై ౨౪ (పవ 1-14ల 3-1కు) (రావ తె 4-26ల) అను ద్విర్కః కం-౨౦ ధనురాయనం ౫౦-౫౪ భరణంచవే తి గ౩ శీ స్వాధ్యాయ॥							
23	౮	చతు గు ౨౯-౫౮ (సా 6-12) భర 3౫-౫౦ (రా 8-33) పరి గ౬ వణి 3౦ (శేవ 6-14కు) దిన ౨౦-౦ భు ౧-౧౮							
24	౯	పూ ౦ శు 3౬-౧౪ (రా 8-44) కృత ౨-౧౨ (రా 11-31) పరి గ౮ విష్టి 3 (పవ 10-2ల 11-50కు) అన్వాధానం జ్యూలతోరణం							
25	ర	గం బ పా శి క-౨-౩౦ (రా 11-14) రో ౫౦-౩౩ (రా 2-27) శివ ౨౦ బా ౯ (సావ 5-28ల 7-16కు) అనుత్పర్కః ౫౮-౧ యాగకాలః							
26	౧౧	విది ఆ ౪౮-౩౫ (రా 1-41) మృ ౫౭-౪౪ (తె 5-21) సిద్ధ౨౨ తై గ౬ (పవ 8-45ల 10-32కు) దిన ౨౭-౫౬ భు ౧-౫౨							
27	౧౨	తది సో ౫౪-౨౦ (రా 4-0) ఆర్ద్ర ౬౦-౦ (24-0) సాధ్య ౨౪ వ ౨౧ (పవ 2-42ల 4-29కు)							
28	౧౩	చవి మం ౫౯-౨౯ (తె 6-4) ఆర్ద్ర ౪-౩౧ (ప 8-4) శుభ ౨౫ బ ౨౭ (రావ 9-19ల 11-5కు)							
29	ర	గ ౪ పం బు ౬౦-౦ (24-0) పున గం-౪౩ (ప 10-34) శుక్ల ౨౬ కా ౩౨ (సావ 7-17ల 9-1కు) అను క ర్కః గ౫-౨౯ భు ౨-౨౬							
30	౧౫	పం గు ౩-౪౯ (ఉ 7-49) పుష్య గ౬-౫ (ప 12-43) బ్ర ౨౬ తై ర (రావ 2-25ల 4-8కు) ఆశ్రేసప్తవే దిన ౨౭-౫౧							
1	౧౬	మ శు ౭-౦ (ప 9-5) ఆశ్రే ౨౦-౧౭ (ప 2-25) విం ౨౬ వణి ౭ (రావ 2-57ల 4-38కు) భు ౨-౪౮							
2	ర	గ ౭ స శ ౮-౩౮ (ప 9-45) మఘ ౨౨-౫౭ (ప 3-29) వై ౨౪ బ ౯ (రావ 11-36ల 1-14కు) జ్యే ప్రక్కః ౩౨-౪౨ ఉభయానధ్యాయః							
3	౧౮	అష్ట ఆ ౮-౩౩ (ప 9-44) పూఫ ౨౩-౫౩ (ప 3-52) విష్ణు ౨౦ కా ౯ (రావ 10-58ల 12-32కు) ఉషక్రాంతం							
4	౧౯	నవ సో ౬-౩౦ (ప 8-56) ఉఫ ౨౨-౫౬ (ప 3-30) శ్రీ గ౫ గ ౭ (రావ 11-30ల 1-2కు) దిన ౨౭-౪౭							
5	ర	౨౦ దశ మం ౨-౩౩ (ఉ 7-21) ఏష్యా ఏకా ౫౪-౧౪ (తె 5-3) హస్త ౨౦-౬ (ప 2-22) ఆయు ౪ ౩ (రావ 9-47ల 11-16కు) జ్యే ద్విర్కః క-౪౪ చిత్రవే స్మార గం శీ							
6	౨౧	ద్వా బు ౪౯-౨౪ (రా 2-7) చిత్ర గ౫-౩౨ (ప 12-34) సో గ శో ౫౦ కా ౨౩ (సావ 5-36ల 7-2కు) వైష్ణవ గం శీ భు ౩-౪౬							
7	౨౨	త్ర గు కం-౪౬ (రా 10-39) స్వా ౯-౨౬ (ప 10-7) అతి ర౨ గ ౮ గ౫ (పవ 3-3౦ల 4-28కు) దిన ౨౭-౪౪ మా. శి. రా							
8	౨౩	చతు శు 3౧-౨౨ (సా 6-55) విశా ౨-౧౬ (ఉ 7-16) అను ౫౨-౧౫ (తె 4-10) సుక ౩౧ విష్టి ౬ (పవ 10-45ల 12-9కు) జ్యే క్రాంతం. వాజసనేయ్యమా							
9	ర	అకా శ ౨౧-౩౩ (ప 3-0) జ్యే క౬-౩౭ (రా 1-2) ధృ ౨౦ నాగ ౨౨ (పవ 9-3ల 10-26కు) జ్యే త్పర్కః ౬-౩౬ తిథిద్వయం అన్వా, పిండపిత్త॥							

			రా
	నవం 10 వృశ్చికే		
	బుధః		గు
	15వృశ్చికేశుక్రః		
	16వృశ్చికేశుక్రః		
	30 శనిషి బుధః		
	శి 6 మకరేశుజః		
	9 శనిషి శుక్రః		
శక్తే	ర బు		కు
	శు		

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర కార్తీకమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. శ. 1950 సం. కలిః గింగిరి

<p>10 శు పా శు ౧౨-౩ (రా 2-55) విశా క-౩ (రా 9-44) యాగకాలః</p> <p>11 విది శ క-౨ (రా 12-32) అనూ ౩౪-౧౨ (రా 8-4)</p> <p>12 తది ఆ ౩౯-౧౩ (రా 10-4) జ్యే ౩౦-౩౧ (సా 6-19)</p> <p>13 చవి సా ౩౪-౨౪ (రా 7-54) మూ ౨౬-౪౩ (సా 4-49) నాగ కృత్తి [దిన ౨౦-౧౧]</p> <p>14 పం మం ౨౯-౧౧ (సా 5-50) పూషా ౨౩-౧౩ (ప 3-25)</p> <p>15 మ బు ౨౪-౪౩ (ప 4-2) ఉషా ౨౦-౨౦ (ప 2-17)</p> <p>16 స గు ౨౧-౧౧ (ప 2-33) శ్రవ ౧౮-౪౪ (ప 1-27) వృశ్చి కేరకైః ౨౩-౧ ఉభయసం తి ౨ మా</p> <p>17 అష్ట శు ౧౮-౧౯ (ప 1-29) ధని ౧౭-౭ (ప 1-1) దిన ౨౭-౧౯ తిథిద్వయం</p> <p>18 నవ శ ౧౬-౪౨ (ప 12-52) శత ౧౭-౧౧ (ప 1-1) తిథిగంధి</p> <p>19 దశ ఆ ౧౬-౨౧ (ప 12-43) పూర్వా ౧౮-౧౧ (ప 1-29) దిన ౨౭-౧౬</p> <p>20 ఏకా సా ౧౭-౧౧ (ప 1-6) ఉభా ౨౦-౨౮ (ప 2-27) తి ౧౨ శీ సర్వ గం శీ</p> <p>21 ద్వా మం ౧౯-౩౧ (ప 2-0) శేవ ౨౪-౧౭ (ప 3-55) శూన్యాతిథిః క్షీరాబ్ధి ౧౨ శీ</p> <p>22 త్ర బు ౨౨-౧౧ (ప 3-23) అశ్వి ౨౯-౩ (సా 5-50) స్వాధ్యాయః</p> <p>23 చతు గు ౨౭-౧౧ (సా 5-7) భర ౩౪-౪౧ (రా 8-5)</p> <p>24 పూ ౦ శు ౩౨-౨౨ (సా 7-10) కృ ౪౧-౧ (రా 10-87)</p>	<p>అన్యాధానం</p> <p>25 బ పా శ ౩౭-౪౭ (రా 9-21) శోషిక-౩౧ (రా 1-16) యాగకాలః</p> <p>26 విది ఆ ౪౩-౪౩ (రా 11-29) మృగ ౧౪-౦ (రా 3-51) దిన ౨౭-౪౪</p> <p>27 తది సా ౪౭-౧౨ (రా 1-25) ఆర్ద్ర ౧౯-౧౨ (తే 6-18)</p> <p>28 చవి మం ౧౧-౪౩ (రా 2-57) పున ౬౦-౦ (24-0)</p> <p>29 పం బు ౧౪-౩౭ (రా 4-8) పునర్-౨౯ (౪ 8-5) దిన ౨౭-౪౦</p> <p>30 మ గు ౧౧-౧౧ (తే 4-41) పుష్య ౮-౧౪ (ప 9-38)</p> <p>1 స శు ౧౬-౧౬ (తే 4-48) ఆశ్లే ౧౦-౪౬ (ప 10-38)</p> <p>2 అష్ట శ ౧౧-౧౧ (తే 4-24) మఘ ౧౨-౩ (ప 11-7)</p> <p>3 స ఆ ౧౨-౪౧ (రా 8-25) పూర్వా-౮ (ప 11-10) దిన ౨౭-౪౦</p> <p>4 దశ సా ౪౯-౨౭ (రా 2-6) ఉభ ౧౧-౬ (ప 10-45)</p> <p>5 ఏకా మం ౪౧-౬ (రా 12-22) మాఘ ౯-౩ (ప 9-59) సర్వ గం శీ</p> <p>6 ద్వా బు ౪౦-౮ (రా 10-24) చిత్ర ౬-౧౮ (ప 8-52)</p> <p>7 త్ర గు ౩౪-౩౮ (రా 8-12) స్వా ౨-౧౩ (శ 7-30) విశా ౧౬-౧౦ (తే 5-59) నూన శివరాత్రి</p> <p>8 చతు శు ౨౮-౧౦ (సా 5-54) అనూ ౧౪-౧౨ (తే 4-19) వాజసం ౩౦ మా</p> <p>9 అనూ శ ౨౭-౧౪ (ప 3-33) జ్యే ౧౦-౩౪ (రా 2-37) తి ౩౦ స్వా అన్యా పింగిపి</p>
---	---

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర మార్గశిరమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. శ. 1950-51 సం. కలిః గింగిరి

<p>10 శు పా ఆ ౧౭-౨ (స 1-12) మూ ౪౬-౩౨ (రా 1-0) తిథిద్వయం. యాగః</p> <p>11 విది సా ౧౧-౨౮ (స 10-59) పూషా ౪౨-౧౬ (రా 11-84)</p> <p>12 తది మం ౬-౨౩ (ప 8-౧7) ఉషా ౩౯-౧౦ (రా 10-21)</p> <p>13 చవి బు ౧-౧౭ (శ 7-12) పం ఏష్యాక-౭ (రా 10-39) శ్ర ౩౭-౩౭ (రా 9-2౪)</p> <p>14 మ గు ౧౧-౨౨ (తే 4-34) ధని ౩౬-౧౦ (రా 8-58) సుబ్ర. ౬ ప్తి</p> <p>15 స శు ౧౪-౪ (రా 4-4) శత ౩౧-౧౭ (రా 8-49) ధను వ్యరకైః ౧౧-౧౬</p> <p>16 అష్ట శ ౧౩-౪౪ (రా 3-56) పూర్వా ౩౬-౪౬ (రా 9-8)</p> <p>17 స ఆ ౧౪-౧౧ (రా 4-45) ఉభా ౩౮-౧౧ (రా 10-1)</p> <p>18 బ సా ౧౭-౧౧ (తే 5-22) శేవ ౪౨-౧౧ (రా 11-22)</p> <p>19 ఏ మం ౬౦-౦ (24-0) అశ్వి ౪౬-౧౪ (రా 1-14)</p> <p>20 ఏ బు ౧-౮ (శ 6-56) భర ౧౨-౧౮ (రా 8-24) సర్వ గం శీ (మూర్కాటి గం శీ)</p> <p>21 ద్వా గు ౧-౪౦ (ప 8-45) కృ ౧౮-౩ (తే 5-54)</p> <p>22 త్ర శు ౧౦-౧౦ (ప 10-50) శో ౬౦-౦ (24-0) ఉత్తిరాయణప్రా</p> <p>23 చతు శ ౧౬-౯ (ప 11-58) శో ౧౭-౭ (ప 8-33) దిన ౨౭-౨౩ తి గం మా</p>	<p>24 పూ ౦ ఆ ౨౧-౨౬ (ప 3-5) మృ గం-౪౪ (స 11-8) శూన్యాతిథిః అన్యా</p> <p>25 బ పా సా ౨౬-౧౭ (సా 5-2) ఆర్ద్ర ౧౭-౨౯ (ప 1-31) యాగః</p> <p>26 విది మం ౩౦-౭ (సా 6-35) పున ౨౨-౩౬ (ప 3-34)</p> <p>27 తది బు ౩౨-౪౧ (సా 7-38) పుష్య ౨౬-౩౯ (సా 5-12)</p> <p>28 చవి గు ౩౪-౧౦ (రా 3-18) ఆశ్లే ౨౯-౩౦ (సా 6-21)</p> <p>29 పం శు ౩౪-౧౩ (రా 8-14) మఘ ౩౧-౩ (సా 6-58)</p> <p>30 మ శ ౩౩-౭ (సా 7-49) పూర్వా ౩౧-౩౧ (సా 7-10)</p> <p>31 స ఆ ౩౦-౪౨ (సా 6-51) ఉభ ౩౦-౪౦ (సా 6-50)</p> <p>1 అష్ట సా ౨౭-౨౦ (సా 5-30) మాఘ ౨౮-౧౪ (సా 6-8)</p> <p>2 మం ౨౩-౭ (ప 3-50) చిత్ర ౨౬-౧౮ (సా 5-6) తి ౯ మా</p> <p>3 ద బు ౧౮-౧౦ (ప 1-51) స్వా ౨౨-౧౮ (ప 3-46) తిథిద్వయం</p> <p>4 ఏ గు ౧౨-౪౩ (ప 11-40) విశా ౧౯-౧౧ (ప 2-15) సర్వ గం శీ</p> <p>5 ద్వా శు ౬-౧౬ (ప 9-22) అనూ ౧౧-౬ (ప 12-88)</p> <p>6 త్ర శ ౧-౧ ఏష్యా ౧౪-౪ (త్ర శ 7-0) చతు తే 4-38) జ్యే ౧౦-౧౩ (ప 10-57)</p> <p>7 అనూ ఆ ౪౯-౩౧ (రా 2-26) మూ ౬-౧౧ (ప 9-20) సర్వ ౩౦ మా. అన్యా పింగిపిత్వయ</p>
--	--

1950 డిశంబరు నెల

(1860 ఘనలీ బహుమతీ నెల)

1951 చం.జనవరి నెల ప్రారంభం

10	అ	స పా ఆ గం-౫౨ (ప 11-8) మూ ౨౯-౭ (రా 10-2) శూ ౫౦ ౪౯ బ ౧౨ (ప 8-2౮ 9-26కు) (రావ 8-38ల 10-2కు) యాగః అన॥ చంద్రదశ॥					
11	అ	విది సో ౨-౫౩ (ఉ 7-38) తది వీష్యా ౫౨-౭ (తె 4-24) పూషా 3౨-3౧ (సా 7-24) వృ ౪౮ ౪౩ (ప 6-36ల 8-2కు) (రావ 2-43ల 4-11కు) ఉషాక్రౌం					
12	ర	అ	చవి మం ౪౮-౪౧ (రా 1-52) ఉషా ౨౭-౧౮ (సా 5-19) ధ్రు ౪౦ వ ౨౨ (రావ 9-5౮ 10-36కు) దిన ౨౭-౪౧ శ్రే చర్కః ౨3-౧౭ భు ౪-౫3				రా
13	రా	సం బు ౪౪-౧౫ (రా 12-7) శ్రే ౨3-౪౮ (ప 3-56) వ్యా 3౩ బ ౧౬ (సావ 7-51ల 9-24కు)					
14	ఆ	ప గు ౪౧-౫౬ (రా 11-11) ధని ౨౨-౨౨ (ప 3-22) హర్ష ౨౮ ౪౩ ౧౩ (రావ 10-38ల 12-15కు) సుబ్రహ్మణ్య వస్తి					
15	ర	స శు ౪౪-౪౭ (రా 11-9) శతే ౨3-౦ (ప 3-38) వజ్ర ౨౪ ౫౪ ౧౨ (రావ 10-20ల 12-0కు) మూ ప్రధనువ్యర్కః ౩౯-౪౮ పూ భా క్రౌం					
16	అ	అష్ట శ ౪౩-౪౪ (రా 11-56) పూ భా ౨౫-౪౩ (సా 4-43) సిద్ధి ౨౨ విష్టి ౧౩ (రావ 3-3౮ 4-46కు) దినం ౨౭-౩౯					
17	3	నవ ఆ ౪౭-౨౯ (రా 1-27) ఉ భా 3౦-౧౪ (సా 6-33) వ్య ౨౨ బా ౧౬ వర్జ్యం లేదు లేవ వే భు ౦-౧౪					
18	ర	౪ దశ సో ౫౨-౩౫ (రా 3-30) లేవ 3౬-౧౫ (రా 8-58) వరీ ౨౨ తె ౨౦ (ఉవ 7-46ల 9-31కు) మూద్విర్కః ౫౬-౧౩					
19	౫	వీ మం ౫౮-౩౮ (తె 5-55) అశ్వీ ౪౩-౧౧ (రా 11-44) పరీ ౨౪ వణి ౨౬ (సావ 7-17ల 9-4కు) సాగ్రమాధ్య ౧౧ శి					
20	౬	ద్వా బు ౬౦-౦ (24-0) భర ౫౦-౩౫ (రా 2-43) శివ ౨౬ బ ౩౨ (ప 10-38ల 12-21కు) కృత్తి స పవే వైష్ణవ ౧౧ శి					
21	౭	ద్వా గు ౫-౨ (ప 8-30) కృ ౫౮-౬ (తె 5-43) సిద్ధ ౨౮ బా ౫ (సావ 4-13ల 6-1కు) హనుమద్వ్రతం భు ౦-౫౮					
22	ర	త్ర శు ౧౧-౨౯ (ప 11-6) రో ౬౦-౦ (24-0) సాధ్య 3౦ తె ౧౧ (రావ 11-41ల 1-29కు) మూత్పర్కః ౧౨-౩౫ మక (ఉ త్రరా) యనం ౨౨-౫౭					
23	౯	చతు శ ౧౭-౩౭ (ప 1-38) రో ౫-౨౩ (ప 8-39) శుభ 3౨ వణి ౧౮ (ప 2-54ల 4-41కు) దిన ౨౭-౩౮ శూన్యా తిథిః దత్తజ॥					
24	౧౦	పూ ౦ ఆ ౨౩-౨౨ (ప 3-52) మృ ౧౨-౧౭ (ప 11-26) శుక్ల 3౪ బ ౨౩ (రావ 8-43ల 10-30కు) తిథి ౧౫ మా అన్యాధానం భు ౧-౩౦					
25	ర	౧౧	బ పా సో ౨౮-౩౪ (సా 5-57) ఆర్ద్ర ౧౮-౪౧ (ప 1-59) బ్ర 3౫ ౪౨ ౨౯ (రావ 3-8ల 4-54కు) మూ చర్కః ౨౮-౪౮ పునర్వశే. యాగః				
26	౧౨	విది మం 3౩-౬ (సా 7-46) పున ౨౪-౨౭ (సా 4-19) విం 3౫ తె ౧ (రావ 12-59ల 2-44కు) పరశురామజయ స్త్రీ					
27	౧౩	తది బు 3౬-౫౨ (రా 9-17) పుష్య ౨౯-౩౩ (సా 6-21) వై 3౫ వణి ౫ వర్జ్యం లేదు. దిన ౨౭-౩౮ భు ౨-౨					
28	ర	౧౪	చవి గు ౩౯-౪౭ (రా 10-27) ఆశ్లే 3౩-౫౦ (రా 8-4) విష్ణు 3౫ బ ౮ (ప 8-4౮ల 9-47కు) పూషా ప్రర్కః ౪౫-౦ మఘపంచమే.				
29	౧౫	పం శు ౪౧-౩౮ (రా 11-12) మఘ 3౭-౭ (రా 9-24) ప్రి 3౩ ౪౧౧ (ప 8-44ల 10-25కు) (తెవ 5-41ల) దిన ౨౭-౩౯					
30	౧౬	ప శ ౪౨-౧౪ (రా 11-28) పూష ౩౯-౧౧ (రా 10-14) ఆయు 3౧ ౫౪ ౧౨ (శేవ ఉ 7-20కు) (తెవ 5-32ల) ఉషా క్రౌం భు ౨ ౩౫					
31	౧౭	స ఆ ౪౧-౨౨ (రా 11-7) ఉషా ౩౯-౫౩ (రా 10-31) సా ౨౭ విష్టి ౧౨ (శేవ ఉ 7-9కు)					
1	ర	౧౮	అష్ట సో 3౮-౫౨ (రా 10-7) హస్త 3౮-౫౮ (రా 10-9) శో ౨౩ బా ౧౦ (ఉవ 6-48ల 8-22కు) (రావ తె 5-49ల) పూషా ద్విర్కః ౧-౮ చిత్ర వే				
2	౧౯	నవ మం 3౪-౪౪ (రా 8-29) చిత్ర 3౫-౨౮ (రా 9-10) అతి ౧౭ తె ౭ (శేవ ఉ 7-22కు) (రావ 2-23ల 3-53కు)					
3	౨౦	దశ బు ౨౯-౩ (సా 6-12) స్యా 3౨-౨౬ (సా 7-38) సుక వణి ౨ (రావ 12-40ల 2-8కు) దిన ౨౭-౪౨ భు 3-౧౮					
4	ర	౨౧	వీకా గు ౨౨-౧ (ప 3-23) విశా ౨౭-౮ (సా 5-26) ధృ ౧౪౫ ౫౧ బా ౨౨ (రావ 9-1ల 10-27కు) పూషా తృర్కః ౧౭-౧౪ తిథిద్వయం సర్వ ౧౧ శి				
5	౨౨	ద్వా శు ౧౪-౨ (ప 12-13) అనూ ౨౦-౫౧ (ప 2-56) ౫౦ ౪౨ తె ౧౪ (సావ 7-53ల 9-18కు) తిథి ౧౩ శి భు 3-౪౧					
6	౨౩	త్ర శ ౫-౨౩ (తె 8-45) చతు వీష్యా ౫౧-౩ (తె 5-10) శ్రే ౧౩-౫౬ (ప 12-10) వృ 3౧ వణి ౫ (సావ 7-13ల 8-38కు) మాసశివరా॥					
7	9	౨౪	అనూ ౪ ఆ ౪౭-౪౦ (రా 1-40) మూ ౬-౫౧ (ప 9 20) ధ్రు ౨౧ చతు ౨౨ (ఉవ 7-55ల 9-20కు) (సావ 5-5ల 7-17కు) పూషా చర్కః 3౩-౨౩ పూషా క్రౌం సర్వ 3౦ స్యా అన్యా. పిండపితృ॥				

			రా
	డి 15 ధనువ్యర్కః 24 కుంభే		గు
	రాహుః సింహేశ్వరః జన 2 మకరేశ్వర		కు
శ కే		ర	బు శు

1860 ఫసలీ ఇన్ద్రావ్యం నెల	8	అం పా సో ౩౯౪౦ (రా 10-28) పూషా ౦-౫ (ఉ 6-38) ఉషా ౫౪-౨ (తె 4-15) వ్యా ౧౧ కిం ౧౪ (పవ 1-50ల 3-17కు) దిన ౨౭-౪౬ యాగకా॥				
	9	అల విది మం ౩౨-౪౪ (సా 7-42) శ్రే ౪౯-౨౧ (రా 2-20) హర్ష ౨ వజ్ర ౫౨ బా ౬ (పవ 7-56ల 9-24కు) తెవ 6-8ల) ధనిక్రాం చంద్రదర్శనం ము ౪-౨౩				
	10	ర ౨౭ తది బు ౨౭-౨౧ (సా 5-38) ధని కల-౧౩ (రా 1-6) సిద్ధి కల తె ౦-౨ శేవ (ఉ 7-40కు) ఉషా ప్రక్కః ౪౯-౩౪ పవశీతిముఖం				
	11	అ౮ చవి ను ౨౩-౫౨ (ప 4-10) శత కల-౩ (రా 12-38) వ్య కం భ ౨౪ (పవ 8-10ల 9-44కు) పూభాక్రాం				
	12	అ౯ పం శు ౨౨-౩౧ (ప 3-37) పూభా కల-౧ (రా 1-1) వశీ ౩౮ బా ౨౩ (ఉవ 7-8ల 8-46కు) దిన ౨౭-౫౦ భు ౪-౫౪				
1951 ఫసలీ జనవరి నెల	18	౩౦ ప శ ౨౩-౨౦ (ప 3-58) ఉభా ౪౯-౦ (రా 2-14) పర ౩౬ తె ౨౩ (పవ 11-7ల 12-48కు) శేవ వే భు ౫-౬				
	14	ర ౧ స ఆ ౨౬-౬ (ప 5-4) శేవ ౫౩-౪౪ (రా 4-8) శివ ౩౫ వశీ ౨౬ (పవ 3-11ల 4-55కు) ఉషా ద్వి మకరేర్కః ౫-౫౨ స్వాధ్యా॥				
	15	అ అష్ట సో ౩౦-౩౫ (సా 6-52) అశ్వి ౬౦-౦ (24-0) సిద్ధ ౩౬ బ ౩౧ (రావ 2-18ల 3-59కు) దిన ౨౭-౫౩ భు ౦-౯				
	16	౩ నవ మం ౩౬-౧౭ (రా 9-9) భర ౬౦-౦ (24-0) సాధ్య ౩౭ బా ౩ (సావ 5-28ల 7-11కు)				
	17	ర ౪ దశ బు ౪౨-౪౧ (రా 11-42) భర ౭-౧౦ (ప 9-30) శుభ ౩౯-౨౯ (రావ 11-0ల 12-48కు) ఉషా తృర్కః ౨౨-౧౧				
	18	౫ ఏకా ను ౪౯-౮ (రా 2-17) కృ ౧౪-౪౩ (ప 12-31) శుక్ల ౪౨ వశీ ౧౬ (రా తెవ 6-30ల) సర్వత్ర ౧౧ శీ భు ౦-౩౭				
	19	౬ ద్వా శు ౫౫-౧౮ (తె 4-45) రో ౨౨-౭ (ప 3-29) బ్రహ్మ ౨౨ (శేవ 8-18కు) (రావ 9-48ల 11-31కు) మృగ వే				
	20	ర ౭ త్ర శ ౬౦-౦ (24-0) మృగ ౨౯-౩ (సా 6-15) విం ౪౫ కా ౨౮ (రావ 3-31ల 5-17కు) ఉషా చర్కః ౩౮-౪౦ కుంభాయనం ౪౯-౧				
	21	౮ త్ర ఆ ౦-౪౬ (ఉ 6-56) ఆర్ద్ర ౩౫-౧౩ (రా 8-43) వై ౪౬ తె ౧ వర్జ్యం లేదు. దిన ౨౮-౨ భు ౧-౫				
	22	౯ చతు సో ౫-౨౫ (ప 8-48) పున ౪౦-౩౫ (రా 10-52) విష్ణు ౪౬ వశీ ౫ (పవ 9-48ల 11-32కు) అన్యా ధానం. తూలపరీక్ష.				
1951 ఫసలీ ఫిబ్రవరి నెల	23	ర ౧౦ పూ ౦ మం ౯-౬ (ప 10-16) పుష్య ౪౪-౫౬ (రా 12-36) శ్రీ ౪౬ బ ౯ (ఉవ 7-27ల 9-10కు) శ్రే ప్రక్కః ౫౫-౧౫ యాగః				
	24	౧౧ బహు బు ౧౧-౪౭ (ప 11-21) ఆశ్లేశ ౨౫ (రా 2-0) ఆయురకర్క ౧౨ (పవ 2-9ల 3-51కు) మఘ పంచమే అనధ్యాయః				
	25	౧౨ విది ను ౧౩-౩౦ (ప 12-2) మఘ ౫౦-౫౯ (రా 3-2) సౌ ౪౩ ౫ ౧౪ (పవ 2-31ల 4-11కు) దిన ౨౮-౮ భు ౧-౪౩				
	26	౧౩ తది శు ౧౪-౧౮ (ప 12-20) పూష ౫౨-౩౭ (రా 3-40) శో ౪౦ భగ (పవ 11-14ల 12-53కు) ఉషక్రాం తిథిరశీ				
	27	ర ౧౪ చవి శ ౧౪-౮ (ప 12-16) ఉష ౫౩-౧౯ (రా 3-57) అతి ౩౬ బా ౧౪ (పవ 10-57ల 12-34కు) శ్రద్ధిర్కః ౧౨-౦				
	28	౧౫ పం ఆ ౧౨-౫౮ (ప 11-48) హస్త ౫౨-౫౯ (రా 3-49) సుక ౩౨ తె ౧౩ (పవ 12-18ల 1-54కు) చిత్ర వే భు ౨-౧౧				
	29	౧౬ ప సో ౧౦-౪౫ (ప 10-55) చిత్ర ౫౧-౩౪ (రా 3-15) ధృ ౨౭ వశీ ౧౧ (పవ 11-37ల 1-11కు) స్వాతి వే దిన ౨౮-౧౫				
	30	ర ౧౭ స మం ౭-౨౩ (ప 9-34) స్వా ౪౯-౭ (రా 2-16) శూ ౨౧ బ ౭ (పవ 8-37ల 10-9కు) శ్రతృర్కః ౨౮-౪౯				
	31	౧౮ అష్ట బు ౨-౫౯ (ఉ 7-49) నవ వీష్యా ౫౪-౩౮ (తె 5-40) విశా ౪౫-౪౩ (రా 12-54) ౫౦ ౧౪ కా ౩ (ఉవ 7-38ల 9-3కు) (రా తెవ 4-36ల 6-5కు) స్వాధ్యా॥				
	1	ఫిబ్ర ౧౯ దశ ను ౫౧-౨౪ (రా 3-10) అనూ ౪౧-౨౭ (రా 11-11) వృ ౭ ధృ ౫౨ వశీ ౨౫ (రా తెవ 4-19ల 5-47కు) భు ౨-౪౯				
1951 ఫసలీ మార్చి నెల	2	ర ౨౦ ఏకా శు ౪౪-౩౨ (రా 12-25) శ్శ్య ౩౬-౨౫ (రా 9-10) వ్యా ౫౦ బ ౧౮ (రా తెవ 4-27ల 5-54కు) శ్రచర్కః ౫-౫౫ సర్వ ౧౧ శీ				
	3	౧౧ ద్వా శ ౩౬-౨౩ (రా 9-38) మూ ౩౧-౪ (సా 7-2) హర్ష ౪౧ కా ౧౧ (సావ 5-34ల 7-2కు) (రావ 8-45ల 5-14కు) దిన ౨౮-౨౫				
	4	౨౨ త్ర ఆ ౩౦-౮ (సా 6-39) పూష ౨౫-౩౮ (సా 4-51) వజ్ర ౩౨ ౪౪౪౪ (రావ 12-10ల 1-38కు) మాసశి. రా. భు ౩-౧౭				
	5	౨౩ చతు సో ౨౩-౧౧ (ప 3-51) ఉషా ౨౦-౨౯ (ప 2-47) సిద్ధి ౩౪ ౩౪ ౨౩ (సావ 6-29ల 7-58కు) శ్రవక్రాం వాజ ౩౦ స్వా				
	6	౨౪ అనూ మం ౧౭-౩ (ప 1-24) శ్రే ౧౬-౩ (ప 1-0) వ్య ౧౫ వా ౧౭ (సావ 44-7ల 6-18కు) ధని ప్రక్కః ౩. ౧౪ శ్ర. క్రాం ౪ ప. ధనిక్రాం. తిథి ద్వయం. అన్యా. పిండపిత్త॥				

	జన 13 కుంభే పుజ	న	
	14 మకరేర్కః	రా	
	26 కుంభే పుజ	ర బు	
	ఫిబ్ర 4 మకరేర్కః		
శ			ర బు

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర పౌషమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. శ. 1951 సం. కలిః గింగిరి

<p>8 శు పా సో కర-౩౦ (రా 12-25) పూషా ౩-౧౦ (ఉ 7-58) ఉషా ౫౬-౨౮ (తె 6-28) యాగ </p> <p>9 విది మం కం-౧౩ (రా 10-42) శ్రే ౫౭-౧౧ (తె 5-29)</p> <p>10 తది బు ౩౬-౧౦ (రా 9-17) ధని ౫౫-౨౯ (తె 4-49)</p> <p>11 చవి శు ౩౪-౧౭ (రా 8-20) శత ౫౫-౩ (తె 4-38)</p> <p>12 పం శు ౩౨-౫౬ (సా 7-47) పూభా ౫౫-౩౩ (తె 4-50) దిన ౨౭-౩౪</p> <p>13 మ శ ౩౨-౫౮ (సా 7-48) ఉభా ౫౭-౩౩ (తె 5-38)</p> <p>14 స ఆ ౩౪-౪ (రా 8-15) రేడం-౦ (24-0) మకశేర్కః ౧౧-౧౨</p> <p>15 అష్ట సో ౩౬-౪౧ (రా 9-18) రేవ ౦-౫౩ (ఉ 6-56)</p> <p>16 నవ మం కం-౧౪ (రా 10-44) అశ్వి ౫-౧౧ (ప 8-42)</p> <p>17 దశ బు కర-౫౬ (రా 12-36) భర ౧౦-౨౯ (ప 10-50) దిన ౨౭-౪౦</p> <p>18 ఏ ను ౫౦-౮ (రా 2-41) కృ ౧౬-౩౩ (ప 1-15) సర్వత్ర గిరి శీ</p> <p>19 ద్వా శు ౫౫-౪౪ (రా తె 4-56) రో ౨౩-౩ (ప 3-51)</p> <p>20 త్ర శ ౬౦-౦ (24-0) మృ ౨౯-౩౬ (సా 6-28) శని ౧౩ శీ</p> <p>21 త్ర ఆ ౦-౫౨ (ఉ 6-59) ఆర్ద్ర ౩౫-౪౨ (రా 8-55)</p> <p>22 చతు సో ౫-౩౨ (ప 8-51) పున కం-౧ (రా 11-2) అస్వాధానం</p> <p>23 పూ ౦ మం ౯-౧౩ (ప 10-19) పుష్య క౫-౨౫ (రా 12-48) యాగః</p>	<p>24 బ పా బు ౧౧-౪౬ (ప 11-20) ఆశ్లే కర-౪౩ (రా 2-7) అనధ్యాయః</p> <p>25 విది శు ౧౩-౦ (ప 11-50) మఘ ౫౦-౩౨ (రా 2-51) దిన ౨౭-౫౨</p> <p>26 తది శు ౧౩-౦ (ప 11-49) పూష ౫౧-౧౮ (రా 3-8)</p> <p>29 చవి శ ౧౧-౪౪ (ప 11-19) ఉష ౫౦-౩౮ (రా 2-52)</p> <p>28 పం ఆ ౯-౧౬ (ప 10-19) హస్త ౯-౯ (రా 2-17) దిన ౨౭-౫౭</p> <p>29 మ సో ౫-౫౨ (ప 8-58) చిత్ర ౪౬-౩౬ (రా 1-15)</p> <p>30 స మం ౧-౩౧ (ఉ 7-18) ఏష్యా ౫౫-౯ అష్ట (తె 5-17) స్వా ౪౩-౨౭ (రా 12-0)</p> <p>31 నవ బు ౫౧-౨ (రా 3-1) విశా ౩౯-౪౧ (రా 10-28) దిన ౨౮-౪</p> <p>1 దశ శు క౫-౧౩ (రా 12-41) అనూ ౩౫-౪౦ (రా 8-52)</p> <p>2 ఏ శు ౩౯-౧౮ (రా 10-19) శ్రే ౩౧-౩౧ (సా 7-12) సర్వేషాం గిరి శీ</p> <p>3 ద్వా శ ౩౩-౨౬ (రా 7-58) మూ ౨౭-౨౨ (సా 5-38)</p> <p>4 త్ర ఆ ౨౭-౫౭ (సా 5-47) పూషా ౨౩-౩౪ (సా 4-2) మాస శివరా </p> <p>5 చతు సో ౨౩-౦ (ప 3-47) ఉషా ౨౦-౧౮ (ప 2-42) తి గిరి శీ వాజ ౩౦ స్వా</p> <p>6 అనూ ౦ మం ౧౮-౪౧ (ప 2-3) శ్రే ౧౭-౩౮ (ప 1-38) తిథి ద్వయం అస్వా పిండపి </p>
---	---

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) వికృతి సంవత్సర మాఘమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. శ. 1951 సం. కలిః గింగిరి

<p>7 శు పా బు ౧౫-౧౬ (ప 12-41) ధని ౧౫-౧౧ (ప 12-55) తి ౩ యా, యాగః</p> <p>8 విది శు ౧౨-౫౪ (ప 11-44) శత. ౧౫-౫ (ప 12-36) దిన ౨౮-౧౯</p> <p>9 తది శు ౧౧-౩౪ (ప ౧౧-౧౩) పూభా ౧౫-౨౫ (ప 12-44)</p> <p>10 చవి శ ౧౧-౪౦ (ప 11-13) ఉభా ౧౬-౫౯ (ప 1-21) దిన ౨౮-౨౩</p> <p>11 పం ఆ ౧౨-౫౮ (ప 11-44) రేవ ౧౯-౪౯ (ప 2-29)</p> <p>12 మ సో ౧౫-౩౨ (ప 12-46) అశ్వి ౨౩-౫౦ (సా 4-5) కుంభేర్కః ౩౮-౩౭</p> <p>13 స మం ౧౯-౧౦ (ప 2-12) భర ౨౮-౫౨ (సా 6-5) రథ సప్తమి శూన్యాతిథిః</p> <p>14 అష్ట బు ౨౩-౪౮ (ప 4-3) కృ ౩౪-౫౦ (రా 8-28) దిన ౨౮-౩౨</p> <p>15 నవ శు ౨౯-౨ (సా 6-8) రో కం-౧౭ (రా 11-2)</p> <p>16 దశ శు ౩౪-౨౯ (రా 8-19) మృగ ౪౭-౫౬ (రా 1-41)</p> <p>17 ఏ శ ౩౯-౩౯ (రా 10-22) ఆర్ద్ర ౫౪-౯ (తె 4-10) సర్వత్ర గిరి శీ భిష్మ గిరి శీ</p> <p>18 ద్వా ఆ కర-౧౫ (రా 12-12) పున ౫౯-౫౪ (తె 6-27)</p> <p>19 త్ర సో ౪౭-౫౩ (రా 1-38) పుష్య ౬౦-౦ (24-0) మిశాయనం</p> <p>20 చతు మం ౫౦-౨౩ (రా 2-38) పుష్య ౪-౧౨ (ఉ 8-10) దిన ౨౮-౪౬</p>	<p>21 పూ ౮ బు ౫౧-౨౭ (రా 3-3) ఆశ్లే ౭-౩౯ (ప 9-32) అస్వాధానం</p> <p>22 బపా శు ౫౧-౨౨ (రా 3-1) మఘ ౯-౪౯ (ప 10-24) యాగకాలః</p> <p>23 విది శు ౪౯-౪౫ (రా 2-21) పూష ౧౦-౪౬ (ప 10-45)</p> <p>24 తది శ ౪౭-౭ (రా 1-17) ఉష ౧౦-౨౫ (ప 10-36) దిన ౨౮-౫౫</p> <p>25 చవి ఆ ౪౩-౩౩ (రా 11-51) హస్త ౯-౧౬ (ప 10-8)</p> <p>26 పం సో ౩౯-౧౦ (రా 10-5) చిత్ర ౭-౨ (ప 9-14)</p> <p>27 మ మం ౩౪-౦ (రా 8-1) స్వా ౪-౩ (ప 8-2) దిన ౨౯-౨</p> <p>28 స బు ౨౮-౨౬ (సా 5-46) విశా ౦-౨౯ (ఉ 6-36) అనూ ౫౬ ౪ (తె 5-1) స్వాధ్యాయః [తిథిద్వయం]</p> <p>1 అష్ట శు ౨౨-౧౩ (ప 3-24) శ్రే ౫౨-౨౦ (రా 2-19)</p> <p>2 నవ శు ౧౬-౩౪ (ప 1-0) మూరగా-౯ (రా 1-38) తిథిగిరిమి</p> <p>3 దశ శ ౧౦-౪౫ (ప 10-40) పూషా ౪౪-౧౫ (రా 12-4)</p> <p>4 ఏకా ఆ ౫-౧౫ (ప 8-7) ఉషా ౪౦-౪౬ (రా 10-39) సర్వగిరిశీ</p> <p>5 ద్వా సో ౦-౧౬ (ఉ 6-27) త్ర ఏష్యా ౫౫-౧౭ (రా తె 4-34) శ్రే ౩౭-౫౬ (రా 9-31)</p> <p>6 చతు మం ౫౨-౧౬ (రా 3-14) ధని ౩౫-౫౮ (రా 8-43) మహాశివరాత్రి</p> <p>7 అనూ ౦ బు ౪౯-౪౭ (రా 2-14) శత ౩౪-౫౫ (రా 8-17) అస్వాధానం</p>
--	--

విశ్వతిలం॥ మాఘమాసః (మధుః వసంతః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౨ శ్రీ.శ.1951 కలిఃగింగిం ఫసలీగ3౭౦

1951 సం॥ ఫిబ్రవరి నెల	(1860 ఫసలీ ఫర్వది నెల)	7	అ	శు పా బు ౧౧-౧౯ (ప 11-23) ధని ౧౨-౪౪ (ప 11-41) వరీ ౮ బ ౧౨ (సావ 6-38 ల 8-11కు) శతక్రాంతి ౨ యాయాగః అనధ్యా॥ చంద్రవర్చనం					
		8	అ	విది గు ౮-౨౦ (ప 9-54) శత ౧౦-౪౭ (ప 10-53) పరి ౨ శివ ౫౫ కా ౮ (సావ 5-15ల 6-51కు) దిన ౨౮-3౫ పూభాక్రాం					
		9	ర	అ	కది శు ౬-౨౪ (ప 9-8) పూభా ౧౦-3౧ (ప 10-45) సిద్ధ ౫౪ ౫ ౬ (రావ 8-38ల 10-16కు) ధనిద్వర్కః ౨౦-౪౩ భు ౪-౫				
		10	అ	చవి శ ౬-౨౧ (ప9-5) ఉభా ౧౨-౬ (ప11-23) సాధ్య ౫౨ భ ౬ (రావ 12-5ల 1-47కు) శివశే.భు.ర-౧౪					
1951 సం॥ మార్చి నెల	(1860 ఫసలీ అర్ధమాసం)	11	అ	పం ఆ ౮-౧౫ (ప 9-51) శేవ ౧౫-3౨ (ప 12-46) శుభ ౫౨ బా ౮ వర్జ్యంలేదు దిన ౨౮-౪౧			ఫి2వం ఛేర్కః 19 మినేకుక్రః 21 మినేకుజః 24వం ఛేబుధః	కు గు శు రా ర బు	
		12	ర	౧	ప సో ౧౧-౪౯ (ప 11-17) ఆశ్వి ౨౦-3౩ (ప 2-46) శుక్ల ౫౨ తై ౧౨ (పవ 10-26ల 12-10కు) (రావ 1-24ల 3-10కు) ధనితృ మంఛేర్కః 3౮-౨౯				
		13	అ	స మం ౧౬-౪౯ (ప 1-16) భర ౨౬-౫౯ (సా 5-20) బ్ర ౫౪ వణి ౧౭ వర్జ్యం లేదు. తి ౮ మీ ఉభయానధ్యా॥					
		14	౩	అ	అష్ట బు ౨౨-౪౭ (ప 8-39) కృ 3౪-౮ (రా 8-11) ఐ ౫౬ బ ౨౩ (ఉవ6-45ల 8-33కు) శూన్యా తిథిః				
		15	ర	ర	నవ గు ౨౯-౭ (సా6-10) రోహిణి ౩౫ (రా11-9) వైశాఖ ౨౯ (పవ2-9ల 3-57కు, రావ తే 2-26ల) ధని ద్వర్కః ౫౬-౨౭				
		16	౫	ద	శ శు 3౫-౨౨ (రా 8-40) మృ ౪౮-౫౧ (రా 2-3) విష్ణు ౬౦ తై ౨ (శేవఉ 7-13కు) దిన ౨౮-౫౨				
		17	౬	ఏ	శ రం-౪౯ (రా 10-50) ఆర్ద్ర ౫౫-౧౨ (తే 4-35) విష్ణు ౦-౧౦ వణి ౮ (పవ 11-20ల 1-6కు) సర్వ ౧౧ శీ భీష్మ ౧౧ శీ				
		18	౭	ద్వా	ఆ ౪౫-౭ (రా12-23) పున ౬౦-౦ (24-0) శ్రీ ౧ బ ౧౩ (సావ 5-38ల 7-23కు) భు ౦-౪౪				
		19	ర	౮	త్ర సో ౪౮-౧౬ (రా1-48) పున ౦-3౦ (ఉ6-42) ఆయు ౨ కా ౧౭ (పవ 3-16ల 4-59కు) శతప్రకః ౧౪-౪౧ మినాయనం ౨౫-౫				
		20	౯	చ	తు మం ౫౦-౬ (రా2-31) పుష్య ౪-౪౧ (ప 8-21) సౌమ్యో ౫౮ ౫౪ ౧౯ (రావ 9-45ల 11-26కు) దిన ౨౯-౧౧				
21	౧౦	ల	లూ ౮ బు ౫౦-3౪ (రా 2-42) ఆశ్లే ౭-3౨ (ప 9-29) అతి ౫౭ విష్టి ౨౦ (రావ 9-48ల 11-27కు) అన్యా॥ భు-౯			[3౩-౧౫ యాగః			
22	ర	౧౧	బ పా గు ౪౯-౫౧ (రా 2-24) మఘ ౯-౧౦ (ప 10-8) శు ౫౩ బా ౨౦ (రాసావ 6-12ల 7-49కు) శతద్వర్కః						
23	౧౨	వి	ది శు ౪౮-౫ (రా1-41) పూఫ ౯-3౮ (ప10-18) ధృ ౪౯ తై ౧౯ (పసావ 5-27ల7-23కు) ఉఫక్రాం భు ౧-౨౬						
24	౧౩	త	ది శే ౪౫-౨౨ (రా 12-35) ఉఫ ౯-౧౦ (ప 10-6) శూ ౪౪ వ ౧౭ (సావ 6-18ల 7-52కు) దిన ౨౯-౧౦						
25	౧౪	ప	చవి ఆ ౪౧-౫౨ (రా 11-11) హస్త ౭-౪౬ (ప 9-33) గం 3౮ బ ౧౪ (సావ 5-16ల 6-49కు) శతత్వర్కః ౫౨-౪ చిత్రవే						
26	౧౫	ప	సో 3౭-౪౩ (రా 9-30) చిత్ర ౫-౪౧ (ప 8-41) వృ 3౨ కా ౧౦ (పవ 2-2౦ల3-34కు) దిన ౨౯-౧౫ స్వా శే భు ౧-౫౧						
27	౧౬	మ	మం 3౩-౫ (సా7-39) స్వా3-౨(ఉ7-88) విశాఖ ౬-౫౫ (తే6-24)ధ్రువ౫౪౫ (పవ12-57ల2-28కు) భు-౫౯						
28	౧౭	స	బు ౨౮-౪ (సా5-38) అనూ ౫౬-3౧ (తే 5-0) వ్యాసవిష్టి ౧ (పవ 10-9ల11-40కు) దిన 3౯-౧౯ స్వాధ్యాయః						
1	ర	౧౮	అష్ట గు ౨౨-౪౧ (ప8-27) జ్యే ౫౨-౪౭ (రా 3-30) హర్ష ౧౧ కా ౨౩ (పవ 10-15ల 11-45కు) శత చర్కః ౧౧- ౧౪ తిథిద్వయం						
2	౧౯	న	వ శు ౧౭-౬ (ప1-13) మూ ౪౮-౫౮ (రా1-58) వజ్ర 3 సిద్ధి ౫౩ ౫౪ ౧౭ (పవ 10-59ల 12-29కు) (రావ 12- 28ల 1-58కు) తి ౧౦ మీ						
3	౨౦	ద	శ శే ౧౧-3౩ (ప 10-59) పూషా ౪౫-౧౫ (రా12-28) వృ ౪౮ భ ౧౨ (పవ 10-58ల 12-28కు) దిన ౨౯-౨౬						
4	ర	౨౧	ఏ ఆ ౬-౭ (ప 8-48) ఉషా ౪౧-౫౨ (రా 11-6) వరీ ౪౧ బా ౬ (పవ 8-0ల 9-30కు) (రావ 2-54ల4-25కు) పూభా ప్రకః 3౦-౪౭ సర్వ ౧౧ శీ						
5	౨౨	ద్వా	సో ౧-౭ (ఉ 6-48) ఏష్యా త్రయో ౫౫-౨౫ (తే 4-58) శ్రే 3౮-౫౨ (రా 9-54) పరి 3౪ తై ౧ (రావ 1- 44ల 3-16కు) భు ౨-౪౯						
6	౨౩	చ	తు మం ౫౨-౪౭ (రా3-27) ధని 3౬-3౭ (రా 8-59) శివ ౨౮ విష్టి ౨౫ (రాతేవ 4-1ల5-35కు) మహాశివరాత్రి.						
7	ర	౨౪	అనూ ● బు ౫౦-౯ (రా 2-23) శత 3౫-౨౧ (రా 8-27) సిద్ధ ౨౩ చతు ౨౧ (రావ 2-5౦ల 4-28కు) పూ భే ద్వర్కః ౫౦-3౭ పూభాక్రాం సర్వ 3౦ స్వా. అన్యా. పిండపిః						

1951 సం॥ మార్చి నెల	8	౨౫ శు పా ను కృ-౩౯ (రా 1-47) పూ భా ౩౫-౧౦ (రా 8-28) సా గృ కిం గ౯ (రా తెవ 6-10ల) దిన ౨౯-౩౮ ఉభాక్రాం యాగః							
	9	౨౬ విది శు కృ-౩౭ (రా 1-45) ఉ భా ౩౬-౨౩ (రా 8-51) శు భృ ౧౫ బా గ౯ (శేవ ఉ 7-48కు) రేవ. వే చంద్ర దర్శనం భు ౩-౨౨							
	10	౨౭ తది శృ ౫౦-౧౨ (రా 2-22) రేవ ౩౯-౮ (రా 9-56) శుక్ల ౧౨ తై గ౯ (పవ 9-28ల 11-38కు) అశ్వవే దిన ౨౯-౪౩ [7-19ల 9-28కు]							
	11	౨౮ చవి ఆ ౫౩-౧౬ (రా 3-34) అశ్వ ౪౩-౨౧ (రా 11-36) బ్ర గిం వణి౨౨ (సావ ౨౯ పం సో ౫౨-౩౯ (తె 5-20) భర కృ-౫౧ (రా 1-48) విం గిం బ ౨౫ (పవ 10-5ల 11-50కు) దిన ౨౯-౪౮							
1951 సం॥ మే నెల	12	౩౦ మ మం ౬౦-౦ (24-0) కృ ౫౫-౩౦ (తె 4-27) వై ౧౨ కా ౩౦ (పవ 3-7ల 4-54కు) భు ౩-౫౫							
	13	౩౧ గ మ బు ౩-౧౪ (ఉ 7-32) రో ౬౦-౦ (24-0) విష్ణు గ౪ తై ౩ (రావ 10-21ల 12-9కు) పూ భా చ మానేర్కః ౩౧-౨౪							
	14	౧ స ను ౯-౧౬ (ప 9-55) రో ౨-౪౧ (ఉ 7-17) ప్రి గ౬ వణి ౯ (పవ 1-35ల 3-28కు) దిన ౨౯-౫౫ ఉభయానధ్యా							
	15	౩ అష్ట శు గ౫-౩౦ (ప 12-25) మృ గిం-గిం (ప 10-17) ఆయు గ౮ బ గ౫ (రా సావ 7-38ల 9-25కు) తిథి ౯ మీ							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	16	౪ ర నవ శృ ౨౧-౬ (ప 2-38) ఆర్ద్ర గ౪-౨ (ప 1-1) సా ౨౦ కా ౨౧ (రావ 2-12ల 3-౯8కు) ఉభా ప్రర్కః ౫౨-౨౦ కూన్యా తిథిః భు ౦-౨౦							
	17	౫ దశ ఆ ౨౫-౪౩ (ప 4-28) పున ౨౩-౧ (ప 3-28) శో ౨౧ గ౪ ౨౬ (రావ 12-1ల 1-44కు) దిన ౩౦-౨							
	18	౬ ఏ సో ౨౮-౫౭ (సా 5-45) పుష్య ౨౭-౪౦ (సా 5-14) అతి ౨౧ భద్ర ౨౯ వర్జ్యం లేదు సర్వ గిం శీ							
	19	౭ ద్వా మం ౩౦-౩౩ (సా 6-22) ఆశ్లే ౩౦-౪౫ (సా 6-27) సుకర్ణబా ౩౧ (ఉవ 6-41ల 8-22కు) దిన ౩౦-౭ భు ౦-౪౩							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	20	౮ త్ర బు ౩౦-౨౭ (సా 6-20) మఘ ౩౨-౧౨ (సా 7-2) దృ గ౪ కా ౧ (ఉవ 6-44ల 8-22కు) (రావ 3-1౪౪-86కు) ఉ భా ద్విర్కః గ౩-౪౦ మేషాయనం ౨౪-౮ పూషక్రాం							
	21	౯ చతు ను ౨౮-౪౧ (సా 5-36) పూష ౩౨-౩ (సా 6-57) కూ గ౩ వణి౨౯ (రావ 1-58ల 8-32కు) ఉభక్రాం భు ౦-౫౯							
	22	౧౦ పూ ౦ శు ౨౫-౩౦ (ప 4-19) ఉష ౩౦-౩౦ (సా 6-19) గంబ ౨౫ (రావ 2-21ల 8-53కు) దిన ౩౦-౧౪ హస్తవే అన్యాధానం							
	23	౧౧ ర గిం బ పా శృ ౨౧-౮ (ప 2-34) హస్త ౨౭-౫౦ (సా 5-15) వృ ౨ ధ్రు ౫౩ కా ౨౧ (రావ 12-46ల 2-17కు) ఉ భా త్యర్కః ౩౫-౨౩ చిత్రవే తిథిద్వయం యాగః							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	24	౧౨ విది ఆ ౧౫-౫౨ (ప 12-27) చిత్ర౨౪-౧౭ (ప 8-49) వ్యా క౪ గ౪ గ౬ (రావ 9-1ల 10-30కు) తిథి ౩ యా భు ౧-౨౩							
	25	౧౩ తది సో ౫౭-౫౭ (ప 10-4) స్వా ౨౦-౯ (ప 2-9) హర్ష ౩౯ భ గిం (రావ సా 7-19ల 8-48కు)							
	26	౧౪ ర గ౪ చవి మం ౩-౪౧ (ఉ 7-32) పం ఏష్య ౫౩-౩౯ (తె 5-0) విశా గ౫-౪౨ (ప 12-21) వజ్ర ౩౧ బా ౪ (పవ 4-3ల 5-32కు) ఉ భా చర్కః ౫౭-౨౮							
	27	౧౫ గ౫ మ బు ౫౧-౧౩ (రా 2-32) అనూ ౧౧-౧౫ (ప 10-38) సిద్ధి ౨౩ గ౪ ౨౪ (పవ 3-45ల 5-15కు) దిన ౩౦-౨౬							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	28	౧౬ గ౬ స ను ౪౫-౩౦ (రా 12-15) శ్రే ౨-౩ (ప 8-52) వ్య గ౬ విష్ణి గ౮ (పసావ 4-28ల 5-58కు) (తెవ 5-58ల) భు ౧-౫౫							
	29	౧౭ గ౭ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							
	30	౧౮ ర గ౮ న శృ ౩౫-౩౬ (రా 8-15) పూషా ౦-౭ (ఉ 6-4) ఉషా ౫౭-౩౦ (తె 5-4) పరిగ శిమగ౪ తై౮ (పవ 1-44ల 3-16కు) రేవ ప్రర్కః గ౯-౫౭							
	31	౧౯ గ౯ దశ ఆ ౩౧-౪౮ (సా 6-48) శ్ర౫౫-౫౬ (తె 4-22) సిద్ధ ర్గవణి౪ (పవ 8-56ల 10-29కు) దిన ౩౦-౩౬ భు ౨-౧౮							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	1	౨౦ ఏ సో ౨౮-౫౩ (సా 5-38) ధని ౫౫-౫ (తె 4-2) సోధ్య క౫ బ ౦-౨౦ (పవ 8-19ల 9-౯4కు) సర్వ గిం శీ							
	2	౨౧ ర గ౮ ద్వా మం ౨౬-౪౫ (సా 4-41) శత ౫౫-౪ (తె 4-1) శుభ ౪౦ తై ౨౭ (పవ 41-13ల 12-49కు) రేవద్విర్కః క౨-౫౧ పూ భా క్రాం							
	3	౨౨ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							
	4	౨౩ త్ర బు ౨౫-౩౩ (సా 4-11) పూ భా ౫౫-౫౬ (తె 4-20) శక్ల ౩౭ వణి ౨౬ (పవ 10-29ల 12-6కు) మా. శి. రా							
(1860 ఫనలీ అగ్రితేహను నెల)	5	౨౪ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							
	6	౨౫ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							
	7	౨౬ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							
	8	౨౭ అష్ట శు ౪౦-౧౩ (రా 10-7) మూ ౩-౨౦ (ఉ 7-22) వరీబా ౩౧ (శేవ 7-22కు) (సావ 4-27ల 5-58కు) దిన ౩౦-౩౧							

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగం) విశ్వతి సంవత్సర ఫాల్గునమాసః శకః ౧౮౭౨ క్రీ. శ. 1951 సం. కలిః గిరిగిరి

8 శు పా ను కర-౩౭ (రా 1-46) పూభౌ ౩౫-౨ (రా 8-20)	24 బ పా శ ౨౩-౭ (ప ౩-22) హస్త ౨౯-౩౬ (సా 5-57)
9 విది శు కర-౩౨ (రా 1-43) ఉభౌ ౩౬-౧౫ (రా 8-48)	తిథి ౧ మి యగః
10 తది శ కర-౫౬ (రా 2-15) కే ౩౮-౫౧ (రా 9-49)	25 విది ఆ గు-౨౭ (ప 1-58) చిత్ర ౨౭-౩౬ (సా 5-8) తిథి ద్వయం
11 చవి ఆ ౫౨-౨౫ (రా ౩-14) అశ్వీ ౩౨-౩౩ (రా 11-17)	26 తది సో గర-౫౭ (ప 12-4) స్వాతి-౪౪ (ప ౩-59) దిన ౩౦-౯
దిన ౨౯-౩౧	27 చవి మం -౪౬ (ప 9-58) విశా ౨౧-౧౮ (ప 2-35)
12 పం సో ౫౬-౧౪ (రా తె 4-46) భర కర-౨౮ (రా 1-15)	28 పం బు క-౪ (ఉ 7-42) ప నీహ్య ౫౪-౩ (తె 5-19)
13 ప మం ౬౦-౦ (24-0) కృ ౫౩-౧౦ (రా ౩-31)	అనూ ౧౭-౨౪ (ప 1-1)
14 ప బు ౦-౫౯ (ఉ 6-38) రో ౫౯-౩౬ (తె 6-4)	29 స గు ౫౨-౫ (రా 2-52) శ్రే గ౩-౧౬ (ప 11-20)
(రావ 9-1౩ ల 10-59 కు) మిశిరగ్గః ౨౮-౨౫	30 అష్ట శు కర-౯ (రా 12-30) మూ ౯-౭ (ప 9-41)
15 స గు ౬-౧౧ (ప 8-41) మృ ౬౦-౦ (24-0)	31 నవ శ కం-౩౫ (రా 10-15) పూషా ౫-౧౦ (ప 8-5)
16 అష్ట శు ౧౧-౨౯ (ప 10-49) మృ ౬-౧౬ (ప 8-48)	1 దశ ఆ ౩౫-౩౪ (రా 8-14) ఉషా ౧-౩౬ (ఉ 6-38)
దినం ౨౯-౪౪	శ్రే ౫౬-౫౦ (తె 5-22)
17 నవ శ గు-౩౩ (ప 12-49) ఆర్ద్ర ౧౨-౩౮ (ప 11-15) తిథి ౧ మి	2 ఏకా సో ౩౧-౧౩ (సా 6-28) ధని ౫౬-౧ (రా 4-27)
18 దశ ఆ ౨౦-౫౭ (ప 2-34) పున ౧౮-౨౧ (ప 1-31)	౩ ద్వామం ౨౭-౪౭ (సా 5-5) శతభి-౫౭ (రా 8-57) దిన ౩౦-౨౮
కూన్యా తిథిః	4 శ్ర బు ౨౫-౨౦ (ప 4-5) పూభౌ ౫౪-౪౦ (రా ౩-50)
19 ఏకా సో ౨౪-౨౬ (ప ౩-56) పుష్య ౨౩-౧౪ (ప ౩-28)	మా. శి. రా అనధ్యా
సర్వ ౧౧ శి	5 చతు గు ౨౪-౩ (ప ౩-34) ఉభౌ ౫౫-౩౪ (రా 4-11)
20 ద్వా మం ౨౬-౩౯ (సా 4-50) ఆశ్లే ౨౬-౫౫ (సా 4-56)	వాజ ౩౦ మా
21 శ్ర బు ౨౭-౪౧ (సా 5-13) మఘ ౨౯-౨౮ (సా 5-56)	6 అమా • శు ౨౪-౩ (ప ౩-38) కే ౫౭-౫౬ (తె 5-6)
మేషాయనం	అన్యా పిండపితృయ
22 శు గర గు ౨౭-౧౯ (సా 5-4) పూష ౩౦-౩౯ (సా 6-24)	1 శ్రీ భిరసం వైశ్రమానశకః ౧౮౭౨ క్రీ. 1951 సంకలిగిరిగిరి
23 గు ౫౨-౫౦ (సా 4-27) ఉభ ౩౦-౪౪ సా 6-25 అన్యాధానం	7 శు పా శ ౫౬-౧౫ సా 4-2 అశ్వీ ౬౦-౦ (24-0) మా గ కాలః క్రీః క్రీః

విశ్వతినం. ఉదయాస్త(స్థాండర్షుమైము)గం.(1950-51)						ఆయాకార్త్యులందలి వాహనములు, ఋషములు				
నెల తేదీ	రాజమం.	మదరాసు	నెల తేదీ	రాజమం.	మదరాసు	తేదీ	మాస తిథి	కార్తి నక్షత్రం	వాహనం	వర్ష వివరము
1950 సం.	ఉ.గ అ.గ	ఉ.గ అ.గ	1950 సం.	ఉ.గ అ.గ	ఉ.గ అ.గ					
మార్చి	19 6-10 6-12 6-16 6-18	సెప్టెం	25 5-54 5-56 6- 0 6- 2	మార్చి	31 ౬-౧౨ ౬-౧౪ ౬-౧౬ ౬-౧౮	౧౧	౧౨	౧౩	౧౪	౧౫
29 6- 2 6-14 6- 9 6-19	అక్టోబరు	5 5-55 5-48 6- 0 5-55	ఏప్రి	18 ౬-౧౪ ౬-౧౬ ౬-౧౮ ౬-౨౦	౧౬	౧౭	౧౮	౧౯	౨౦	౨౧
ఏప్రి	8 5-55 6-16 6- 3 6-20	15 5-57 ౬-41 6- 1 5-50	27	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౪	౨౫	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
18 5-48 6-18 5-57 6-11	2౯ 6- 0 5-34 6- 2 5-44	మే	11 ౬-౧౦ ౬-౧౨ ౬-౧౪ ౬-౧౬	౨౪	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౫	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
28 5-41 6-20 5-51 6-18	౧౪ 6- ౪ 5-30 6- 5 5-41	24	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
మే	8 5-36 6-23 5-47 6-22	14 6- 8 5-2౩ 6- 9 5-37	౭	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
18 5-32 6-26 5-44 6-26	24 6-18 5-25 6-13 5-37	౧౪	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
28 5-31 6-30 5-43 6-30	౧౪ 6-19 5-26 6-19 5-38	౧౫	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
జూన్	7 5-30 6-33 5-43 6-32	14 6-25 5-29 6-24 5-42	౧౫	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
17 5-31 6-36 5-44 6-35	24 6-31 5-34 6-30 5-47	౧౬	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
27 5-33 6-38 5-46 6-37	1951 జన ౩ 6-35 5-40 6-34 5-58	౧౭	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
జూలై	7 5-37 6-39 5-49 6-39	18 6-37 5-45 6-37 5-57	౧౮	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
17 5-39 6-38 5-51 6-38	28 6-38 5-52 6-38 6- 4	౧౯	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
27 5-43 6-36 5-55 6-36	౧౬ 6-36 5-57 6-37 6- 8	౨౦	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
ఆగస్టు	6 5-46 6-32 5-57 6-33	12 6-3౪ 6- 2 6-31 6-10	౨౧	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
16 5-48 6-27 5-58 6-29	22 6-28 6- 6 6-30 6-14	౨౨	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
26 5-50 6-20 5-59 6-23	౧౪ 6-21 6- 9 6-25 6-17	౨౩	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦
సెప్టెం	5 5-51 6-12 5-59 6-16	14 6-14 6-11 6-19 6-18	౨౪	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯
15 5-52 6- 4 5-59 6- 9	24 6- 7 6-13 6-18 6-19	౨౫	౬-౨౪ ౬-౨౬ ౬-౨౮ ౬-౩౦	౨౫	౬-౨౭ ౬-౨౯ ౬-౩౧ ౬-౩౩	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦

శుభ వార్త

ముఖ్యంగా ముద్రాపకులు గమనించవలసినది కొత్త టైపులు

మేము పోతపోసి యిస్తాము. గేటువైపువారు, ఆంటిక్, ఇంగ్లీషుబాడీలలో
ఏ టైపులు కావలెనన్నా, ఎన్ని పానులు కావలెనన్నా, చెప్పిన
గడువుకు, సరసమైన రేట్లకు, చక్కగా తయారుచేసి
యిస్తాము. నేడే వివరాలకు వ్రాయండి.

మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రిక మద్రాసు 1.

ముచ్చటయిన ముద్రణ

పుస్తకాలు, క్యాలెండర్లు,
ఉరపత్రాలు, క్యాటలాగులు

ముద్దుగా, ముచ్చటగా, సరసమైన రేట్లకు
అచ్చువేసి యిస్తాము.

బొమ్మలులేనిదే రాణింపులేదు

బొమ్మలు లేనిదే నేడు ప్రతికలుగాని, పుస్తకాలుగాని,
కాలెండర్లుగాని రాణించడంలేదు. మంచి
బొమ్మలకు మంచి బ్లాకులు ఆధారం.
కనుక ఎవరికి ఏ బ్లాకులు కావలెనన్నా

లైను, హాఫ్ టోన్, కలరు

అన్నిరకాల బ్లాకులూ, అన్నిరకాల ముద్రణకూ
అనుకూలంగా ముచ్చటగా
తయారుచేసి ఇస్తాము.

వివరాలకు వ్రాయండి:

మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రిక మద్రాసు 1.

అర్ఘ్య (ధరల) విచారణ

ఈ సంవత్సరమునను దుర్భిక్షయోగములు విశేషముగ నుండుటచే అన్ని వస్తువులను ధరగలిగియే యుండును. అందును భాద్రపదమువరకు బెల్లం, శర్కర, మిర్చి మొదలగు వడ్డనవస్తువులును, గోధుమలు, కందులు, పెసలు, మినుములు మొదలగు పప్పుజాతులును, విశేషముగ ధరగలిగియుండును. మధ్యకాలములందు ధాన్యాదులును ధర గలిగియుండును. వెండిబంగారములును మధ్యమధ్య స్వల్పముగ ధర తగ్గినను మొత్తము ధరగలిగియే యుండును. ఆయా పదార్థముల యొక్క ధరలు సాధారణముగ మాసక్రమముగ నీ దిగువ చూపబడుచున్నవి. (వెండి బంగారముల ధరలు ఇందు నూలముగ నుండును. రోజువారీగా ఇందు చూపుటకు వీలుపడదు)

చైత్రమాసము :—ఈ మాసమునందు వడ్డనవస్తువులకు ధర కొంచెం మందముగను. బహుళములో మిర్చి కొంచెం సులభమగును. మార్చి 29 నుండి బంగారంధర కొంచెము సులువట్లు తోచుచున్నది. మార్చి 25 నుండి 28 వరకును తిరుగ వ్రేచెల్ 2 నుండి 6 వరకును. 14 నుండి 17 వరకును వెండికి ధర గలుగవచ్చును. పప్పుజాతులు ధర గలిగియుండును.

వైశాఖమాసము :—ఇందు బంగారంధర కొంచెం తగ్గియుండును. బెల్లము శర్కర ఈ నెల దుర్లభము లగును. బహుళములో మిర్చిధర కొంచెం మందముగను. వెంగూడ కొంచెం మందముగ నుండును. బహుళములో చురుకుగును. కొబ్బరి ధరగలిగియుండును. పప్పుజాతులును బహుళమున సులభము లగును.

జ్యేష్ఠమాసము :—ఇందు తిరుగ వెండి బంగారములు చురుకుగును. బెల్లం కొంచెం సులభముగను వడ్డనవస్తువులు పప్పుజాతులు మిర్చి అన్నియు ధరగలిగియుండును. అమాప్రాంతమునుండియు ధాన్యమునకు ధరగలిగిను.

ఆధికౌషాఢమాసము :—ఇందును అన్ని పదార్థములును దుర్లభముగనే యుండును. గాని బహుళములో ధాన్యము కొంచెము వస్త్రములు సులభము లగును. మాసాదియందు వెండి కొంచెము చురుకుగ నుండును. క్రమముగ మందముగను. తిరుగ కృష్ణపక్షమున మధ్యకాలములో ధరగలిగి యుండును. బెల్లం కొంచెం సులభమగును.

నిజామాదమాసము :—వడ్డనవస్తువులు పప్పుజాతులు కొబ్బరి మొదలగు పదార్థము లన్నియు ధరగలిగియుండును. బహుళములో బెల్లం శర్కర మొదలగు వడ్డనవస్తువులు కొంచెం సులభము లగును. జూలై 23, 24, 25 లలో వెండి బంగారములు ధర కొంచెము మందముగను. తరువాత పూర్ణమాప్రాస్తమున వెండి చురుకుగును. బహుళములో సగకాలంవరకు వెండి బంగారములు మందముగ నుండునని తోచుచున్నది.

శ్రావణమాసము :—ఇందు బంగారమున్ను వెండిన్ని చురుకుగానే యుండును. బెల్లం మొదలగు వడ్డనవస్తువులు దుర్లభము లగును. మాసాంతమున కొంచెం సులభమగును. కృష్ణపక్షంలో కొంత వరకున్ను గొబ్బరి కొంచెం మందముగను. గోధుమలు మినుములు విశేష ధరగలిగి దుర్లభము లగును. ఆగ 14-15 లందు తిరుగ పూర్ణి మాప్రాంతమునకు వెండికి ధర పెరగవచ్చును. ఆగ 24 నుండి బంగారం ధర గలిగి యుండును.

భాద్రపదమాసము :—ఇందు, పప్పుజాతులు కొంచెం సులభము లగును. బెల్లం మొదలగు వడ్డనవస్తువులకు మాసాంతమున ధర పెరుగును. వెండి బంగారములు పూర్ణి మాప్రాంతమున అనగా శుక్లపక్షోత్తరార్ధము కృష్ణపక్షపూర్వార్ధమున ధర మందముగను.

కార్తికమాసము :—ఇందు ధాన్యములు వస్త్రములు ధర గలిగియుండును. బెల్లం పంచదార వడ్డనవస్తువులు సులభము లగును. పప్పుజాతులు మిర్చి నూవులు ధరగలిగి యుండును. వెండికి ధర మందముగను. బహుళములో నవంబరుమాసాంతమున బంగారమునకు ధర గలుగును.

మార్గశిరమాసము :—ఇందు ధాన్యమునకు వస్త్రములకు ధర మండుముగ నుండును. బహుళములో బెల్లం వగైరా వడ్డనవస్తువులకు ధర చురుకుగును. మిర్చిధర కొంచెం మందముగను. పప్పుపదార్థము లున్ను బహుళమున కొంచెము సులభముగావచ్చును. బహుళములో బంగారంధర చురుకుగును. డిశంబరు 28 నుండి జనవరి 5 వరకును వెండి ధర చురుకుగ నుండును. డిశం 31 జన 1 వెండి ధర చురుకుని తోచుచున్నది.

పౌషమాసము :—ఇందు పప్పుజాతులు, రత్నములు ముత్యములు బెల్లం మొదలగు వడ్డనవస్తువులు బెల్లములు బంగారము అన్నియు ధరగలిగి యుండును. మిర్చి మందముగనుండును. ధాన్యం వస్త్రములు ఇనుము సులభములగును. వెండిధర కొంచెం తగ్గియుండువచ్చును.

మాఘమాసము :—పప్పుపదార్థములు వగైరా పౌషమందు వలె పూర్ణిమవరకు నుండి బహుళమున దుర్లభములగును. మాసాదియందు బంగారం ధర చురుకుగా నుండును. తిరుగ మాసాంతమున వెండి బంగారములకు ధరగలుగును.

ఛాల్దనమాసము :—వడ్డనవస్తువులు మిర్చివగైరా పదార్థము లిందు సులభము గావచ్చును. ముత్యములు, రత్నములు వత్సరాంతము మందముగ నుండువచ్చును. బంగారమునకు వెండికిని బహుళములో కొంతవరకున్ను ధర చురుకుగా నుండునట్లు గన్పించుచున్నది.

వార దర్శనమాసములు

వారములు	దిన 30-0 కు	దిన 31-0 కు	దిన 32-0 కు
ఆది	పదు 24-0 త్యా 2-0	పదు 25-0 త్యా 3-0	పదు 26-0 త్యా 4-0
సోమ	పదు 27-0 పుదు 28-0	పదు 28-0 పుదు 29-0	పదు 29-0 పుదు 30-0
మంగళ	పదు 30-0 త్యా 1-0	పదు 31-0 త్యా 2-0	పదు 32-0 త్యా 3-0
బుధ	పదు 33-0 పుదు 34-0	పదు 34-0 పుదు 35-0	పదు 35-0 పుదు 36-0
గురు	పదు 37-0 పుదు 38-0	పదు 38-0 పుదు 39-0	పదు 39-0 పుదు 40-0
శుక్ర	పదు 41-0 పుదు 42-0	పదు 42-0 పుదు 43-0	పదు 43-0 పుదు 44-0
శని	దు 0-0 త్యా 1-0	దు 1-0 త్యా 2-0	దు 2-0 త్యా 3-0

కుజాదిగ్రహచారములు

వైశ్రమానః

కుజచారః—మార్చి 19 శు పా ఆ. ఉభవ వక్రీకుజః ౨౩-౨౪
మార్చి 28 శు ఫ మం ఉభవ వక్రీకుజః ౫౮-౧౩—ఏప్రి 7 బ ౫
శు ఉభవ వక్రీకుజః ౬-౩౪.

బుధచారః—మార్చి 9 శు పా ఆ. పూ భా తృ బుధః ౧౬-౧౫
మార్చి 21 శు తది మం పూ భా చ మినే నీచేబుధః 3-౪౧ మార్చి 22
శు చ. బు ఉభా ప్ర బుధః ౪౮-౪౪, మార్చి 24 శు ప శు ఉభా
ద్వి బుధః 3౧-౪౬—మార్చి 26 శు స ఆ ఉభా తృ బుధః ౫౩-౧౧
మార్చి 29 శు దశ బు రేవ ప్ర బుధః 3౧-౪౮—మార్చి 31 శు
ద్వా య రేవ ద్వి బుధః ౪-౩౨ ఏప్రి 1 శు త్రయో శ రేవ తృ
బుధః ౪౬-౩౪—ఏప్రి ౪ బ పా సో. రేవ చ బుధః ౨౩-౪౪—
ఏప్రి 5 బ తది బు. అశ్వి ప్ర. మేషేసమస్థో బుధః ౧-౩౨—
ఏప్రి 6 బ చవి. గు. అశ్వి ద్వి బుధః ౪౦-౧౬—ఏప్రి 8 బ వ శ
అశ్వి తృ బుధః ౨౦-౩౨—ఏ 10 బ అష్ట సో అశ్వి చ బుధః
౪-౩౬—ఏప్రి 11 బ నవ మం. భర ప్ర బుధః 3౨-౪౪—ఏప్రి
13 బ ఏకా గు. భర ద్వి బుధః ౪౬-౨౪—ఏప్రి 15 బ త్రయో
శ భర తృ బుధః ౪౪-౧౪.

గురుచారః—మార్చి 28 శు ఫ మం ధని చ గురుః ౨౪-౪౧ ఏప్రి
14 బ ౧౨ శు శత ప్ర గురుః ౧౬-౨౪

శుక్రచారః—మార్చి 22 శు చవి బు ధని ప్ర శుక్రః 3-౮ మా
26 శు సప్త ఆ ధని ద్వి శుక్రః ౧౧-౩౫—మా 3౦ శు ౧౧ గు
ధని తృ పంథే మిత్రస్థ శుక్రః ౬-౦—ఏప్రి 2 శు పూ ఆ ధని చ
శుక్రః ౪౪-౧౦ ఏప్రి 6 బ చవి శత ప్ర శుక్రః ౨౪-౨౪—గు
ఏప్రి 9 బ సప్త ఆ, శత ద్వి శుక్రః ౫౪-౪—ఏప్రి 13 బ ఏకా
గు శత తృ శుక్రః ౧౭-౫౭—ఏప్రి 16 బ చతు ఆ. శత చ
శుక్రః 3౭-౪౪.

శనిచారః—ఈ నెలలో పూభ తృ వక్రీ శనిః.
రాహు కేతు చారా—ఏప్రి 17 బ అమా. సో ఉభా తృ
రాహు, హస్త ప్ర కేతుః 3-౫౨.

వై శాఖిమానః

కుజచారః—ఏప్రి 20 శు తది గు ఉభ ప్ర. సింహవక్రీ కుజః
౪౧-౩౩—మే 8 బ పా బు కుజ వక్రీ త్యాగః 3౭-౫౮ వక్రీ
త్యాగేరాశ్యాది కుజః ౪౪-౨౮-౫౭-౨.

బుధచారః—ఏప్రి 18 శు పా మం భర చ బుధః ౪-౫౬—ఏప్రి
20 శు తది గు కృ ప్ర బుధః ౪౦-౫౪—ఏ 28 శు ప ఆ కృ ద్వి
వృషభే మిత్రస్థో బుధః ౫౩-౧౬—ఏ 28 శు ఏకా శు కృ తృ
బుధః ౫౩-౧౦—మే 3 బ పా బు. బుధవక్రీ త్యాగః ౪౦-౫౮
రాశ్యాది బుధః ౧౪-౨౭-౨౦—మే 6 బ పం శ పశ్చాద్వస్తమితో
బుధః ౧౭-౧౬—మే 8 బ సప్త సో కృ గ్వి వక్రీబుధః ౪౨-
౧౪—మే 15 బ చతు సో. కృ ప్ర మేషేవక్రీ బుధః ౬-౨౧.

గురుచారః—మే 4 బ విది గు. శతద్వి గురుః ౬-౧౪.

శుక్రచారః—ఏప్రి 19 శు విది బు. పూభా ప్ర శుక్రః ౫౪-౧౮

ఏప్రి 28 శు ప ఆ. పూభా ద్వి శుక్రః ౭-౨౩—ఏ 28 శు నవ
బు పూభా తృ శుక్రః ౧౮-౧౫—ఏ 29 శు ద్వా శ పూభా చ మినే
ఉచ్చే శుక్రః ౨౬-౫౦—మే 2 శు పూశుక్రః 3౩-౪—మం ఉభా ప్ర
మే 5 బ చవి శు ఉభా ద్వి శుక్రః 3౭-౪౦—మే 8 బ సప్త సో
ఉభా తృ శుక్రః ౪౦-౫౦—మే 11 బ దశ గు. ఉభా చ
శుక్రః ౪౨-౨౭ మే 14 బ త్రయో ఆ. రేవ ప్ర శుక్రః ౪౨-౪౮.

శనిచారః—ఏప్రి 20 శు తది గు పూ భ ద్వి వక్రీ శనిః ౨౬-౧౮
మే 15 బ చతు సో. శని వక్రీ త్యాగః ౪౨-౧౦ రాశ్యాది శనిః
౪-౧౪-౨౮-౧౬

జ్యేష్ఠ మా నః

కుజచారః—మే 17 శు పా బు. ఉ భ ద్వి కన్యా యామృజః
కుజః 3౨-౫౪—జూన్ 1 బ పా గు ఉ భ తృ కుజః ౮-౫౭—
జూన్ 11 బ ఏకా ఆ ఉ భ చ కుజః ౨౩-౩౪.

బుధచారః—మే 21 శు చవి ఆ. భరచ వక్రీ బుధః ౨౪-౧౪
మే 22 శు పం. సో. ప్రాగుదితో బుధః ౫౬-౨౬—మే 27 శు
దశ. శ బుధ వక్రీ త్యాగః 3౧-౧౪ రాశ్యాది బుధః ౦-౨౫
౨౦-౧౨—జూన్ 2 బ విది శు కృ త్రి ప్రబుజర్బుధః ౨౬-౬
జూన్ 7 బ సప్త బు. కృ త్రి ద్వివృషభే బుజర్బుధః ౪౭-౮
జూన్ 11 బ ఏకా ఆ. కృ త్రి తృ బుధః ౨౬-౭—జూన్ 14 బ
చతు బు. కృ చబుధః ౨౬-౪౦.

గురుచారః—జూన్ 2 బ విది శు శత ౩ గురుః ౮-౧౮.

శుక్రచారః—మే 17 శు పా బు రేవ ద్వి శుక్రః ౪౨-౧౬—
మే 20 శు తది శ రేవ తృ శుక్రః ౪౦-౩౪—మే 28 శు ప మం
రేవ చ శుక్రః 3౮-౧౩—మే 28 శు నవ శు అశ్వి ప్రమేషే
సమస్థశుక్రః 3౪-౪౪—మే 29 శు త్రయో సో. అశ్వి ద్వి
శుక్రః 3౦-౩౨—జూన్ 1 బ పా గు అశ్వి త్రి శుక్రః ౨౫-౪౦
జూన్ 4 బ చవి ఆ. అశ్వి చ శుక్రః ౨౦-౧౫—జూన్ 7 బ
సప్త బు భర ప్ర శుక్రః ౧౪-౪—జూన్ 10 బ దశ. శభరద్వి
శుక్రః ౭-౧౪—జూన్ 13 బ త్రమం భరతృ శుక్రః ౦-౧౪—
జూన్ 15 బ అమా గు భరచ శుక్రః ౫౬-౧౪.

శనిచారః—జూన్ 9 బ నవ శు. పూభ తృ బుజశ్శనిః ౨౧-౧౩.

అ ధి కా షా థ మా నః

కుజచారః—జూన్ 19 శు చవి సో. హస్త ప్రకుజః ౫౫-౦—
జూన్ 27 శు ద్వా మం హస్త ద్వి కుజః 3౭-౪—జూలై 4 బ
పం మం హస్త తృ కుజః ౪౫-౪౨—జూలై 11 బ ద్వా మం.
హస్త చ కుజః ౨౪-౪.

బుధచారః—జూన్ 17 శు విది శ. రోహి ప్రబుధః 3-౪౪—
జూన్ 19 శు చవి సో. రోహి ద్విబుధః ౨౭-౨౨—జూన్ 21 శు
ప బు. రోహి తృ బుధః 3౪-౩—జూన్ 23 శు అష్ట శు రోహి చ
బుధః ౪౧-౧౪ జూన్ 25 శు దశ ఆ మృగ ప్రబుధః 3౬-౫౮—
జూన్ 27 శు ద్వా మం. మృగ ద్విబుధః ౨౬-౨౮—జూన్ 28
శు త్ర బు. ప్రాగస్తమితోబుధః ౫౩-౫౦—జూన్ 29 శు పూ
గు మృగతృమిధునే స్వరేబుధః ౧౧-౨౮—జూన్ 30 బ పా శు

మృగచ బుధః ౫౨-౫౮—జూలై 2 బ తది ఆ. ఆర్ద్రా ప్రబుధః 3౧-౧౬—జూలై 4 బ పం ఆర్ద్రా ద్విబుధః ౭-౧౫—జూలై 5 బ ప. బు. ఆర్ద్రా తృ బుధః ౪౧-౨3 జూలై 7 బ అష్ట శు ఆర్ద్రా చ బుధః ౧౪-౨౮—జూలై 8 బ నవ శేవున ప్రబుధః ౪౭-౬—జూలై 10 బ ఏకా సో. పున ద్విబుధః ౧౯-3౧—జూలై 11 బ ద్వా మం. పున తృ బుధః ౫౨-౧౫ జూలై 13 బ త్ర గు పున చ కర్కటే శత్రుసో బుధః ౨౫-౪3 జూలై 15 బ అమా శ పుష్య ప్రబుధః ౦-౮.

గురుచారః—జూన్ 26 శు ఏకా సో. గురువక్రారంభః ౫3-౨౬ రాశ్యాదిగురుః ౧౦-౧౪-౧౮-౨౮.

శుక్రచారః—జూన్ 18 శు తది అ కృత్తి ప్ర శుక్రః ౪౪-౦ జూన్ 21 శు ప. బు కృత్తి ద్వి వృషభే స్వత్రే శుక్రః 3౫-౧౬—జూన్ 24 శు న శ కృత్తి తృ శుక్రః ౨౬-౯—జూన్ 27 శు ద్వా మం. కృత్తి చ శుక్రః ౧౬-౪౦—జూన్ 30 బ పా శు. రోహి ప్ర శుక్రః ౬-౪౪—జూలై 2 బ తది ఆ రోహి ద్వి శుక్రః ౫౬-౨౯—జూలై 5 బ ప. బు రోహి తృ శుక్రః ౪౫-౪౯ జూలై 8 బ శ రోహి చ శుక్రః 5౪-౫౦ జూలై 11 బ ద్వా మం. మృగ ప్ర శుక్రః ౨3-౨౫—జూలై 14 బ చతు శు మృగ ద్వి శుక్రః ౧౧-౪౦.

రాహుకేతుః—జూన్ 18 శు తది ఆ ఉభాద్విరాహుః ఉ ఛ కేతుః ౫౮-౫౦.

ని జా మా థ మా నః

కుజచారః—జూలై 17 శు విది సో చిత్రా ప్ర కుజః ౫౨-౪౧ జూలై ౨౪ శు దశ సో. చిత్రాద్వి కుజః ౧౧-౨౨—జూలై 29 శు పూ శ చిత్రా తృ తులాయాం సమస్తః కుజః ౫౭-౪౯ ఆగ బ ప. శు చిత్రా చ కుజః ౪౪-౫—ఆగ 10 బ ద్వా గు స్వా ప్ర కుజః ౨౧-౫౬.

బుధచారః—జూలై 16 శు పా ఆ పుష్య ద్వి బుధః 3౬-3౫—జూలై 18 శు తే మం. పుష్య తృ బుధః ౧౪-౫౫—జూలై 19 శు చవి బు పుష్య చ బుధః ౫౫-౦—జూలై 21 శు ప. శు ఆశ్రే ప్ర బుధః 3౭-౪౬ జూలై 23 శు నవ ఆ ఆశ్రే ద్విబుధః ౨3-3—జూలై 24 శు దశ సో. పశ్చాదుదితో బుధః ౧౬-3౮—జూలై 25 శు ఏకా మం. ఆశ్రే తృ బుధః ౧౧-౧౪—జూలై 27 శు త్రయో గు ఆశ్రే చ బుధః ౨-౨౨—జూలై 28 శు చతు శు మహాప్రసింహే మిత్రస్తోబుధః ౫౭-౨౪ జూలై 30 బ పా ఆ మహాద్విబుధః ౫౬-౧౨—ఆగ 1 బ తది మం మహాతృ బుధః ౫౯-౪—ఆగ 4 బ ప. శు మహాచ బుధః ౬-౪౬—ఆగ 6 బ అష్ట ఆ పూ ష ప్ర బుధః ౧౯-౬—ఆగ 8 బ దశ మం పూ ష ద్వి బుధః 3౭-౨౮—ఆగ 11 బ త్ర శు పూ ష తృ బుధః 3.3—ఆగ 13 బ అమా ఆ పూ ష చ బుధః 3౮-౨.

గురుచారః—జూలై 21 శు ప. శు శత ద్వివక్రీగురుః ౪౭-౨.

శుక్రచారః—జూలై 16 శు పా ఆ. మృగ తృ మిథునేమిత్ర శుక్రః ౫౯-౪౫—జూలై 19 శు చవి బు. మృగ చ శుక్రః ౪౭-౨—జూలై 22 శు అష్ట శ. ఆర్ద్రా ప్రశుక్రః 3౪-౧౫—జూలై 25 శు ఏకా మం. ఆర్ద్రా ద్వి శుక్రః ౨౧-౧౪—

జూలై 28 శు చతు శు ఆర్ద్రా తృ శుక్రః ౭-౫౧—జూలై 30 బ సా ఆ ఆర్ద్రా చ శుక్రః ౫౪-౭—ఆగ 2 బ చవి బు. పున ప్ర శుక్రః ౪౦-౮—ఆగ 5 బ సప్త శే పున ద్వి శుక్రః ౨౫-౪౮—ఆగ 8 బ దశ మం. పున తృ శుక్రః ౧౧-౧౨—ఆగ 10 బ ద్వా గు పున చ కర్కటకే శత్రుస్థుక్రః ౫౬-౧5—ఆగ 13 బ అమా ఆ. పుష్య ప్ర శుక్రః ౪౦-౫౪.

శనిచారః—జూలై 24 శు ౧౦ సో. పూ ష క శనిః 5౭-5౧

శ్రావణమాసః

కుజచారః—ఆగ 15 శు విది మం స్వాద్వి కుజః ౫౧-౧౯—ఆగ 21 శు అష్ట సో స్వా తృ కుజః ౨౮-౪౦—ఆగ 26 శు చతు శే స్వాచ కుజః 5౦-౧3—ఆగ 31 బ చవి గు విశా ప్ర కుజః ౪౧-౧3 నెపై 5 బ నవ మం విశాద్వికుజః ౪౮-53—నెపై 10 బ త్రయో ఆ విశా తృ కుజః ౪౯-౫౫.

బుధచారః—ఆగ 16 శు తది బు ఉభప్రబుధః ౨౪-౧౨ ఆగ 19 శు ప. శే ఉభ ద్వి కన్యాముచ్చేబుధః ౨౫-౫౨—ఆగ 22 శు నవ మం ఉభ తృ బుధః ౫౪-౧౪—ఆగ 27 శు పూ ఆ. ఉభ చ బుధః ౧౭-౫—నెపై 3 బ సప్త ఆ. బుధవక్రారంభః ౫౦-౧3 రాశ్యాది బుధః ౫౯-౧౫—నెపై 10 బ త్రయో ఆ ఉభ తృ వక్రీ బుధః ౫౮-౨3—నెపై 11 బ చతు సో. పశ్చా దస్తమితః ౨-౪౧.

గురుచారః—ఆగ 21 శు అష్ట సో శత్రవక్రీగురుః ౧3-౫౫.

శుక్రచారః—ఆగ 16 శు తది బు. పుష్య ద్వి శుక్రః ౨౫-౨౧ ఆగ 19 శు ప. శే పుష్య తృ శుక్రః ౯-33—ఆగ 21 శు అష్ట సో పుష్య చ శుక్రః ౫3-3౪—ఆగ 24 శు ద్వా గు. ఆశ్రే ప్ర శుక్రః 3౭-౧౦—ఆగ 27 శు పూ ఆ ఆశ్రే ద్వి శుక్రః ౨౦-3౫—ఆగ 30 శు తది బు ఆశ్రే తృ శుక్రః 3-౪౭—నెపై 1 బ పం శు. ఆశ్రే చ శుక్రః ౪౬-౪౦—నెపై 4 బ అష్ట సో. మహాప్రసింహే శత్రుస్థుక్రః ౨౯-౧౧—నెపై 7 బ దశ గు. మహాద్విశుక్రః ౧౧-౨౯—నెపై 9 బ ద్వా శే. మహాతృశుక్రః ౫3-3౯.

శనిచారః—ఆగ 23 శు ఏకా బు. ఉభ ప్ర శనిః 3౪-౪౪ ఆగ 29 విది మం. పశ్చాదస్తమిత శ్శనిః ౨౫-౨౮.

రాహుకేతుః—ఆగ 20 శు సప్త ఆ. ఉ భా ప్ర రాహుః ఉ ఛ తృ కేతుః ౫౨-౨౫.

భా ద్ర ప ద మా నః

కుజచారః—నెపై 15 శు చవి శు విశా చవృశ్చికే స్వరకుజః ౪౮-3౬ నెపై 20 శు నవ బు. అనూ ప్ర కుజః ౪౦-౪౪—నెపై 25 శు చతు సో. అనూ ద్వి కుజః 3౦-౫౧—నెపై 30 బ చవి శే. అనూ తృ కుజః ౧౭-౫౫—అక్టో 5 బ నవ గు. అనూచ కుజః ౧-౫3—అక్టో 9 బ త్ర సో. శ్యే ప్ర కుజః ౪౨-౫౦.

బుధచారః—నెపై 14 శు విది గు ఉభ ద్వివక్రీ బుధః ౪౫-౨౪—నెపై 17 శు ప. ఆ. ఉభ ప్ర సింహే వక్రీబుధః ౫౫-౨౧—

నెపై 21 శు దశ గు. పూస చ వక్రీ బుధః ౩౯-౫౭—నెపై 24 శు త్ర ఆ. ప్రాగుదితోబుధః ౨-౨౨—నెపై 26 శు పూ మం. బుధవక్రత్యాగః ౨౯-౧౯ రాశ్యాదిబుధః ౪-౨౪-౫౭-౩౦ అట్టో 1 బ పం ఆ. ఉఫ ప్ర బుజుర్బుధః ౧౩-౦—అట్టో 4 బ అష్ట బు. ఉఫద్వి కన్యాయాం బుజుర్బుధః ౩౬-౨౪—అట్టో 7 బ ఏకా శ. ఉఫ తృ బుధః ౧౨-౧౫—అట్టో 9 బ త్ర సో. ఉఫ చ బుధః ౨౬-౩౯—అట్టో 11 బ అమా హస్తప్రబుధః ౩౪-౧౪ గురుచారః—నెపై 16 శు పం శ. ధని చ వక్రీగురుః ౪౬-౩౩.

శుక్రచారః—నె 15 శు చవి శు పూ ఫ ప్ర శుక్రః ౧౭-౨౬—నెపై 17 శు మ ఆ పూ ఫ ద్వి శుక్రః ౫౯-౦—నెపై 20 శు నవ బు పూ ఫ తృ శుక్రః ౪౦-౩౧—నెపై 23 శు ద్వా శ. పూ ఫ చ శుక్రః ౨౨-౧౩—నెపై 26 శు పూ మం. ఉఫ ప్ర శుక్రః ౨-౨౪—నెపై 28 బ విది గు. ఉఫ ద్వి కన్యాయాం నీచే శుక్రః ౪౩-౧౪—అట్టో 1 బ పం ఆ. ఉఫ తృ శుక్రః ౨౩-౪౬—అట్టో 4 బ అష్ట బు. ఉఫ చ శుక్రః ౪-౧౬—అట్టో 6 బ దశ శు హ ప్ర శుక్రః ౪౪-౨౮ అట్టో 9 బ త్ర సో. హస్త ద్వి శుక్రః ౨౫-౧౦.

శనిచారః—నెపై 19 శు అష్ట మం. ఉఫ ద్వి కన్యాయాం మిత్రస్థ శ్శనిః ౩౫-౪౦—అట్టో ౩ బ సప్త మం. ప్రాగుదితశ్శనిః ౪౧-౨౪.

ఆ శ్వ యు జ మా నః

కుజచారః—అట్టో 14 శు తది శ శ్వే ద్వి కుజః—19 శు నవ గు. శ్వే తృ కుజః ౨౪-౫౪—23 శు త్ర సో. శ్వే చ కుజః ౫౬-౩౮—28 బ విది శ. మా ప్ర ధనుషి మిత్రస్థ కుజః ౧-౪౯ నవం 1 బ మ. బు. మా ద్వి కుజః ౩౧-౩ నవం 5 బ దశ ఆ. మా తృ కుజః.

బుధచారః—అట్టో 12 శు పా గు. ప్రాగస్తమితోబుధః ౨౪-౧౩ 18 శు విది శు హస్త ద్వి బుధః ౩౫-౩౦—15 శు పం ఆ. హస్త తృ బుధః ౩౪-౦—17 శు స మం. హస్త చ బుధః ౩౧-౭—19 శు నవ గు. చిత్రా ప్ర బుధః ౨౭-౩౨—21 శు ఏకా శ. చిత్రా ద్వి బుధః ౨౪-౧౩—28 శు త్ర సో. చిత్రా తృ తులాయాం మిత్రస్థ బుధః ౨౧-౨౨—25 శు పూ బు చిత్రా చ బుధః ౧౯-౧౩—27 బ విది శు. స్వా గ బుధః ౧౮-౧౩—29 బ తది ఆ. స్వా ద్వి బుధః ౧౮-౧౩—31 బ పం మం. స్వా తృ బుధః ౧౯-౨౬—నవం 2 బ స గు స్వాచ బుధః ౨-౨౧—4 బ నవ శ. విశా ప్ర బుధః ౨౫-౩౭—6 బ ఏకా సో. విశా ద్వి బుధః ౨౯-౩౯—8 బ త్ర బు. విశా తృ బుధః ౩-౬౦.

గురుచారః—అట్టో 28 శు త్ర సో. గురువక్రత్యాగః ౩౧-౫ వక్రత్యాగే రాశ్యాదిగురుః ౧౦-౪-౨౬-౪౯.

శుక్రచారః—అట్టో 12 శు పా గు. హస్త తృ శుక్రః ౪-౫౦—14 శు తది శ. హస్త చ శుక్రః ౪౪-౫౨ ప్రాగస్తమితృశుక్రః ౫౭-౧౧—17 శు స మం. చిత్రా ప్ర శుక్రః ౨౪-౪౬—20 శు దశ శు చిత్రాద్వి శుక్రః ౪-౩౪—22 శు ద్వా ఆ. చిత్రా

తృ తులాయాం స్వశ్వేతే శుక్రః ౪౪-౯—25 శు పూ బు. చిత్రా చ శుక్రః ౨౩-౫౩—28 బ విది శ. స్వా ప్ర శుక్రః ౩-౧౮—30 బ చ సో. స్వాద్వి శుక్రః ౪౨-౫౨—నవం 2 బ స గు. స్వా తృ శుక్రః ౨౨-౧౫—5 బ ద ఆ. స్వా చ శుక్రః ౧-౩౧—7 బ ద్వా మం. విశా ప్ర శుక్రః ౪౦-౪౮,

శనిచారః—అట్టో 16 శు మ సో. ఉఫ తృ శనిః ౫౯-౪౫.

రాహుకేతూః—అట్టో 22 శు ద్వా మం. పూ భా. చ రాహుః ఉఫ ద్వికేతుః ౪౬-౧౬.

కార్తి క మా నః

కుజచారః—నవం 10 శు పా శు. మూలచ కుజః ౨౦-౧౬—14 శు పం మం. పూషా ప్ర కుజః ౪౬-౨—19 శు దశ ఆ. పూషా ద్వి కుజః ౧౧-౪౨—23 శు చ తు గు పూషా తృ కుజః ౩౩-౫౧—27 బ త్ర సో. పూ షా చ కుజః ౫౩-౨౩ డిశం 2 బ స శ. ఉషా ప్ర కుజః ౧౨-౨౮—6 బ ద్వా బు. ఉషా ద్వి మకరే ఉచ్చే కుజః ౩౦-౨౦.

బుధచారః—నవం 10 శు పా శు. విశాచ వృశ్చికే సమస్తో బుధః ౪౨-౪౦—12 శు త ఆ. అనూ ప్రబుధః ౫౦-౨౯—14 శు పం మం. అనూ ద్వి బుధః ౫౯-౧౨—17 శు అష్ట శు. అనూ తృ బుధః ౭-౪౪—19 శు దశ ఆ. అనూ చ బుధః ౧౮-౧—2 శు ద్వా మం. శ్వే ప్రబుధః—28 శు చతు గు శ్వే ద్వి బుధః ౪౦-౩౩—25 బ పా శ. శ్వే తృ బుధః ౫౨-౫౮—27 బ త్ర సో. పశ్చాదుదితోబుధః ౪-౫౮—28 బ చవి మం. శ్వే చ బుధః ౬-౬—30 బ పం గు మూ ప్ర ధనుషి సమస్తో బుధః ౨౦-౬—డిశం 2 బ స శ. మా ద్వి బుధః ౩౬-౨౫—డిశం 4 బ న సో. మా తృ బుధః ౫౪-౪౮—7 బ త్ర గు. మా చ బుధః ౧౬-౩౫—డిశం 9 బ అమా శ. పూషా ప్రబుధః ౪౩-౫౪.

గురుచారః—నవం 30 బ పం గు. శత ప్రబుజుర్గురుః ౧౦-౪౩.

శుక్రచారః—నవం 10 శు పా శు. విశా ద్వి శుక్రః ౨౦-౨—12 శు పం ఆ. విశా తృ శుక్రః ౫౯-౧౪—15 శు మ. బు. విశా చ వృశ్చికే సమస్తశుక్రః ౩౮-౩౦—18 శు న శ. అనూ ప్ర శుక్రః ౧౭-౩౯—20 శు ఏకా సో. అనూ ద్వి శుక్రః ౫౬-౪౮ 23 శు చతు గు. అనూ తృ శుక్రః ౩౫-౫౭—26 బ విది ఆ. అనూ చ శుక్రః ౧౫-౨—28 బ చవి మం. శ్వే ప్ర శుక్రః ౫౪-౪ డిశం 1 బ మ శు శ్వే ద్వి శుక్రః ౩౩-౧౨—4 బ న సో. శ్వే తృ శుక్రః ౧౧-౧౨ డిశం 6 బ ద్వా బు శ్వే చ శుక్రః ౫౧-౧౪—9 బ అమాశ మూప్ర ధనుషి సమస్తశుక్రః ౩౦-౧౮.

శనిచారః—నవం 18 శు నవ శ. ఉఫ చ శనిః ౭-౧౭.

మార్గ శి ర మా నః

కుజచారః—డిశం శు పా ఆ. ఉషా తృ కుజః ౪౮-౭—15 శు స శు ఉషా చ కుజః ౪-౩౬—19 శు ఏకా మం. శ్ర ప్ర కుజః ౨౦-౨౬ డిశం 23 శు చతు శ. శ్రద్వి కుజః ౩౫-౫౧—౨౭ బ తది బు శ్ర తృ కుజః ౫౦-౩౨—1951 సం. జనవరి 1 బ అష్ట సో. శ్ర కుజః ౫-౨ జన రి బ ద్వా శు. ధని ప్రకుజః ౨౦-౧౩

బుధచార:—డిశం 12 శు చ మం. పూషా ద్వి బుధః ౨౧-౧౩
15 శు స శు. పూషా తృ బుధః ౧౬-౧౧—19 బ ఏకా మం.
పూషా చ బుధః ౨-౪ డిశం 28 శు చతు శ. బుధవక్రారంభః
3౧-౪౪ రాశ్యాదిబుధః ౮-౨౫-౦-౯ డిశం 27 బ తది బు.
పూషా తృ వక్రీబుధః ౪౨-3—30 బ మ శ పూషా ద్వి వక్రీ
బుధః ౫3-౫౨—1951 పం. జన 2 బ నన మం పూషా ప్ర
వక్రీబుధః ౨3-3౮—జన 4 బ ఏకా గు. మూ చ వక్రీబుధః
౫౮-౪౮—జన 6 బ త్ర శ ప్రాగుదితోబుధః ౪౨-౧౪.

గురుచార:—డిశం 28 శు చతు శ. శత ద్వి గురుః ౧౬-౫౭.

శుక్రచార:—డిశం 12 శు చవి మం. మూ ద్వి శుక్రః ౯-౨౧—
14 శు మ గు మూ తృ శుక్రః ౪౮-౨౬—17 శు నవ ఆ. మాచ
శుక్రః ౨౭-3౫ డిశం 20 శు ద్వాబు. పూషా శుక్రః ౬-౪౦—
22 శు త్ర శు. పూషా ద్వి శుక్రః ౪౫-౪౭—25 బ పా సో.
పూషా తృ శుక్రః ౨౪-౫౬—28 బ చవి గు పూషా చ శుక్రః
౪-౪—3౦ బ మ శ. ఉషా ప్ర శుక్రః ౪౨-౫౬—1951 జన
వరి బ నన మం ఉషా ద్వి మకరే మిత్రస్థశుక్రః ౨౨-3౧—
జన 5 బ ద్వా శు ఉషా తృ శుక్రః ౧-౪౮—జన 7 బ అమా
ఆ. ఉషా చ శుక్రః ౪౧-౮.

రాహుకేతు:—డిశం 24 శు పూ ఆ. పూ భా తృ కుంభే
రాహు, ఉభ ప్ర సింహకేతుః 3౯-౧౬.

పా వ మా నః

కుజచార:—జన 9 శు విది మం. ధని ద్వి కుజః 3౪-౫౧—18
శు మ శ. ధని తృ కుంభే సమస్తః కుజః ౪౮-౫3—18 శు ఏకా
గు. ధని చ కుజః ౨-౪3—22 శు చతు సో. శత ప్ర కుజః
౧౬-౪౭—26 బ తది శు శతద్వికుజః 3౦-౫౬—30 బస మం
శత తృ కుజః ౪౫-3—జన 4 బ త్ర శత చ కుజః ౦-౫

బుధచార:—జన 8 శు పా సో మాతృ వక్రీబుధః 3౮-౮—12
శు పం శు బుధవక్రత్యాగః 3౭-3౪ రాశ్యాదిబుధః ౮-౮-౪౫-౫౪
16 శు నన మం మూచ బుజుర్బుధః ౫౮-3౯—21 శు త్రలపూషా
ప్ర బుధః 3౬-౫—25 బ విది గు పూషా ద్విబుధః ౧-3౭—28
బ పం ఆ పూషా తృ బుధః ౧-౫౫—30 బ స మం పూషా చ
బుధః ౪౫-3 ఫిబ్రవరి 2 బ ఏకా శు ఉషా ప్ర బుధః ౨౧-౮
—4 బ త్ర ఆ ఉషా ద్వి మకరే సమస్తోబుధః ౫౦-౪౮.

గురుచార:—జన 10 శు తది బు శత తృ గురుః ౯-౨౯ 25 బ విది
గు శత చ గురుః ౫౭-3౭.

శుక్రచార:—జన 10 శు తది బు శ్రవప్ర శుక్రః ౨౦-3౪—18
శు మ శ శ్రద్విశుక్రః ౦-౧—15 శు అష్ట సో శ్రవ తృ శుక్రః
3౯-33—18 శు ఏకా గు శ్రవ శుక్రః ౧3-౨3—20 శు త్ర
శ ధని ప్ర శుక్రః ౫౯-౦—28 శు పూ మం ధని ద్వి శుక్రః
3౮-౫౧ 26 బ తది శు ధని తృ కుంభే మిత్రస్థశుక్రః ౧౮-౪౭
—28 బ పం ఆ ధని చ శుక్రః ౫౮-౪౭—31 బ అష్ట బు శత
ప్ర శుక్రః 3౮-౫౪—ఫిబ్ర 3 బ ద్వా శ శత ద్వి శుక్రః ౧౯-
౧౪ 5 బ చతు సో శత తృ శుక్రః ౫౯-౨౫.

శనిచార:—జన 11 శు చవి గు శనివక్రారంభః ౫౯-3౧ రాశ్యాది
శని ౫౯-౧౪-౧౫.

మా ఘ మా నః

కుజచార:—ఫిబ్ర 8 శు విది గు పూభా ప్ర కుజః ౧౫-౨౧—12
బ మ సో పూ భా ద్వి కుజః 3౦-3౫—16 శు దశ శు పూభా
తృ కుజః ౪౨-౧౬—20 శు పూ బు పూభా చ మినే మిత్రస్థః
కుజః ౪-౮—25 బ చవి ఆ ఉభా ప్ర కుజః ౨౧-3౭—మార్చి
1 బ అష్ట గు ఉభా ద్వి కుజః 3౯-౫—5 బ ద్వా సో ఉభా తృ
కుజః ౫౯-౧౧.

బుధచార:—ఫిబ్ర 7 శు పా బు ఉషా తృ బుధః ౧౪-౧౭ 9 బ
తది శు ఉషా చ బుధః 3౪-౨౭—11 శు పం ఆ శ్ర ప్ర బుధః
౫౦-3౫—14 శు అష్ట బు శ్రవ ద్వి బుధః ౪-౪—16 శు దశ
శ శ్రవ తృ బుధః ౧౪-౧౭—18 శు ద్వా ఆ శ్రవ బుధః
౨౧-౪3—20 శు చతు మం ధని ప్ర బుధః ౨౬-౫౧—21 శు
పూ బు ప్రాగస్తమితోబుధః ౨౦-౯—22 బ పా గు ధని ద్వి
బుధః ౨౯-౨౬—24 బ తది శ ధని తృ కుంభే సమస్తో బుధః
౨౯-౪౯—26 పం సో ధని చ బుధః ౨౭-౪౯—28 బ స
బు శత ప్ర బుధః ౨3-౪3—మార్చి 2 బ న శు శత ద్వి బుధః
౧౭-౧౯—4 బ ఏకా ఆ శత తృ బుధః ౮-౫౫ 5 బ ద్వా సో
శత చ బుధః ౫౮-33—7 బ అమా బు పూభా ప్ర బుధః
౪౬-౧౨.

గురుచార:—ఫిబ్ర 9 శు త శు పూభా ప్ర గురుః 3౮-౨౯—28
బ విది శు పూభా ద్వి గురుః ౪౪-౨౧—27 బ మ మం పశ్చా
దస్తమితో గురుః ౧౯-౭.

శుక్రచార:—ఫిబ్ర 8 శు విది గు శత చ శుక్రః ౪౦-౧౦ ఫి 11
శు పం ఆ. పూభా ప్ర శుక్రః ౨౧-౦—14 శు అష్ట బు పూభా
ద్వి శుక్రః ౧-౫౨—16 శు దశ శు పూభా తృ శుక్రః ౪3-౦
—19 శు త్ర పూభా చ మినే ఉచ్చే శుక్రః ౨౪-౧౯—22 బ పా
గు ఉభా ప్ర శుక్రః ౨-౫౪—24 బ తది శ ఉభా ద్వి శుక్రః
౪౭-౨౮—27 బ మ మం ఉభా తృ శుక్రః ౨౯-౨౮—మార్చి
2 బ వన శు ఉభా చ శుక్రః ౧౧-3౭—4 బ ఏకా ఆ శ్రవ ప్ర
శుక్రః ౫౪-3—7 బ అమా బు శ్రవ ద్వి శుక్రః 3౬-౪౭.

రాహుకేతు:—ఫిబ్ర 25 బ చవి ఆ పూభా ద్వి రాహు, పూభ
చ కేతుః 33-౪౭.

పా ణ మా నః

కుజచార:—మార్చి 10 శు తది శ ఉభా చ కుజః ౧౮-౪3—14
శు మ బు శ్రవ ప్ర కుజః ౪౦-౨3—19 శు ఏకా సో శ్రవ ద్వి
కుజః ౨-3౬—28 శు పూ శు శ్రవ తృ కుజః ౨౫-3౭—27 బ
చవి మం శ్రవ చ కుజః ౪౯-౫౮—ఏప్రి 1 బ దశ ఆ అశ్వి ప్ర
మేషే స్వశ్రేకుజః ౧౫-౨౫—5 బ చతు గు అశ్వి ద్వి కుజః
౪౨-౮.

బుధచార:—మార్చి 9 శు విది శు పూభా ద్వి బుధః 3౨-౯
11 శు చవి ఆ పూభా తృ బుధః ౧౬-౨౭—12 శు పం సో

పూర్వా చ మిశ్రే సీచే బుధః ౫౯-౨౬-14 శు క బు ఉభా
ప్ర బుధః ౪౦-౧౩-16 శు అష్ట శు ఉభా ద్య బుధః ౨౨-౪
18 దశ ఆ ఉభా త్య బుధః ౨-3౪-19 శు సీకా సా ఉభా
చ బుధః ౪౨-౫౫-21 శు త్ర బు రేవ ప్ర బుధః ౨౪-౨౦-
23 శు పూ శు రేవ ద్య బుధః ౬-౫౬-24 బ పా శ రేవ త్య
బుధః ౫౦-౪౫-26 బ తది సో రేవ చ బుధః ౪౦-౯-28
బ క బు అశ్వ ప్ర మేషే సమస్తా బుధః 3౬-౧౦-30 బ
అష్ట శు అశ్వ ద్య బుధః ౪౦-౧౬-1 సప్తే 1 బ దశ ఆ అశ్వ త్య
బుధః ౫౯-౨౨-4 బ త్ర బు అశ్వ చ బుధః ౪౫-౧౩.

గురుచారః—మార్చి 9 శు విది శు పూర్వా త్య గురుః 3౪-౧-
23 శు పూ శు పూర్వా చ మిశ్రే స్వరేగురుః ౨౧-3౪-29 బ
సగు ప్రాసుదితో గురుః 3౫-౪౯-1 సప్తి 6 బ అమా శు ఉభా
ప్ర గురుః ౨౧-౪౬.

శుక్రచారః—మార్చి 10 శు త శ రేవ త్య శుక్రః ౪౯-౧౩-
18 శు క మం రేవ చ శుక్ర ౨-౫౦-15 శు సగు అశ్వ
ప్ర మేషే సమస్తా శుక్రః ౪౬-3౪-18 శు దశ ఆ అశ్వ ద్య
శుక్రః 3౦-౨౯-21 శు త్ర బు అశ్వ త్య శుక్రః ౧౪-౪౩-
23 శు పూ శు అశ్వ చ శుక్రః ౫౯-౨౫-26 బ త సో భర ప్ర
శుక్రః ౪౪-3౦-29 బ సగు భర ద్య శుక్రః—సప్తే 1 బ
దశ ఆ భర త్య శుక్రః—4 బ త్ర బు భర చ శుక్రః ౨-౨-6
బ అమా శు కృత్తి ప్ర శుక్రః ౪౦-౫౦.

శనిచారః—మార్చి 10 శు తది శ ఉభ త్య వక్రే శనిః ౫-౪.

వృషభచక్రము

గృహారంభ గృహప్రవేశముల విషయమై వృషభ కలశచక్ర
ములు గమనింపదగినవి. వృషభచక్రమునకు సూర్యు డున్న నక్షత్రము
మొదలుకొని చంద్రనక్షత్రమువరకు అభిజిత్తును గలిపి లెక్కించి ఈ
ఫలము తెలియవలయును.

3 మృత్యువు	౪ శైవ్యం	౪ ధనలాభం	3 సంపత్తు
౪ దుర్దశ	3 భ్రమణం	౪ ధాన్యం	3 పశువృద్ధి

కలశ చక్రము

ఇం దభిజిత్తును కలుపనక్కరలేదు. తక్కినది వృషభచక్రమువలె.

౧ హాని	౪ అభయం	౪ నితనం	3 లక్ష్మీ
౪ ప్రవాసం	౪ ధాన్యం	౪ గర్భప్రాసం	3 ఆయుర్వృద్ధి

తిర్యజ్ముఖ నక్షత్రములు

అశ్వ, పున, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, అనూ, జ్యేష్ఠ, రేవతులు
స్తంభప్రతిష్ఠాదులకు శుభములు.

ఉర్ధ్వముఖ నక్షత్రములు

రోహిణి, ఆర్ద్ర, పుష్య, ఉత్తరాత్రయం, శ్రవణం, ధనిష్ఠ,
శతతారలు వృక్షలతాస్థాపనాదులకు శుభములు.

అధోముఖ నక్షత్రములు

భరణి, కృత్తిక, మఘ, విశాఖ, పూర్వాత్రయం, ఆశ్లేష,
మూల—ఇవి వాసీ కూప తటాకాదులకు శుభములు.

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి

గడియలు 3౩. ఘంట ౧ నిమిషములు 3౦

పగటి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	గుళిం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	కుభం	కలహం	కలహం	కుభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	ఉద్యో	కుభం	కలహం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	కుభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	ఉద్యో	విషం	లాభం

రాత్రి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	కుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	కుభం	కలహం	ఉద్యో
౫	కలహం	రోగం	రోగం	కుభం	అమృ	లాభం	కుభం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	విషం	గుళిం	లాభం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	జ్వరం	అమృ	లాభం

అ మృ తా ది యో గ ము లు

అశ్వ భ కృ రోమృ ఆర్ద్ర పున పు ఆశ్లేష పుబ్బ ఉభ హ చి స్వా విశా అనూ జ్యే మూ పూషా ఉషా శ్ర ధ శత పూర్వా ఉభా రే
ఆది సి ప్ర అసి సి సి సి సి సి సి మ సి ఆ అసి సి సి ఉ మ మ అ సి అ అ మ సి సి ఆ ఆ
సోమ సి సి మ అ అసి సి సి అ సి మ సి సి సి ప్ర అతి మ సి సి సి ఉ మ అ సి సి మ సి సి
మంగళ అసి సి సి ఆ సి మ సి సి సి సి సి ఆ సి సి సి మ అసి ఉ అ సి ప్ర అతి సి మ మ అ సి
బుధ మ సి అ సి సి సి సి సి సి సి అ అ మ సి సి సి అసి సి మ అ అ సి ప్ర అసి అ సి సి
గురు అ సి మ ఉ మ మ అ అసి సి అ సి మ సి సి ఆ సి సి ప్ర అసి సి సి సి సి మ సి సి సి
శుక్ర అ సి సి మ సి మ సి సి మ మ సి సి ఆ సి సి సి సి మ ఆ ప్ర అ సి మ సి సి సి సి ఉ
శని సి సి అ అ సి సి సి సి మ అ సి ఉ మ మ అ సి సి సి సి సి సి సి అ మ మ ప్ర అ

అ=అమృతయోగము, సి=సిద్ధయోగము, అసి=అమృతసిద్ధయోగము, ఉ=ఉత్పాతయోగము, మ=మరణయోగము, ప్రఅ=ప్రబలారిష్టయోగము

విషయము	తీర్మానము	సారాంశము	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
గృహారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	వృ.మి. కన్య. ధ. కుం.	అష్టమశుద్ధి. కర్తరిమీనమిగున
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు	రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం హా చి స్వా అనూ శ్రే ధ శత రే	మి. (సిం. వృశ్చి)	సమర్థములు నింద్యములు
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి. కలశే చక్రమిది
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	(చతుర్థి)
పుంసవన	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	సంధ్యాపర్వ ప్రవాహ వ్రతక్రాద్ధ
సీమంతములు	౧౧-౧౩-౧౫	గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	దినములు నింద్యములు
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	సంధ్యాపర్వ వ్రత క్రాద్ధదినము
నామకరణములు	౧౧-౧౩	గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	లు నింద్యములు
దో-లో-హ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	పుంసవనమునకు ౩ మాసం.
ణము	౧౧-౧౩-౧౫	గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	సీమంతం ౪, ౬, ౮ మాసములు
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
కర్మ వేద	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
కేళింజనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
నవవధూప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
నవస్త్రాభరణధారణం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
వాపీకూపాదికము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
బీజావాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
వృక్షలతాదిసాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉ త్రా త్రయం	ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి.

అనందాది యోగములు

ఆ సో మం బు గు హ శ్రీ
ఆ మ్మ ఆ సా అనూ ఉషా శ్రీ అనందయోగము ౧౫ దినములలో కార్యసిద్ధి
భ ఆ మ చి జ్యే ఆ పూ కాలదండయో. ౨౭ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశకునం
కృ పు పు స్వా మా శ్ర ఉ ధూమ్రయో. ౧౫ ది. వరకు పని కాగు సామ్యునవ్వం
గో పు ఉ వి పూ ధ రే గో ధాత్రియో. ౧౫ ది. లో కార్యమగును నీళ్లకుండలు కనబడును
మృ ఆ హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ సామ్యయో. ౧౬ ది. లో కార్యమగును. సర్వసాఖ్యము
ఆ మ చి జ్యే ఆ పూ భ ధ్యాంతుయోగము కార్యహాని దుఃఖప్రాప్తి
పు పు స్వా మా శ్ర ఉ కృ గ్వజయోగము ౨౭ ది. లో కార్యసిద్ధి వేశ్యాగమనము
పు ఉ వి పూ ధ రే గో శ్రీవత్సయోగము లాభము
ఆ హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ వజయో. కార్యనాశనం చచ్చిన జంతువులు కనిపించును
మ చి జ్యే ఆ పూ భ ఆ ముద్గయోగము కలహము దుష్టశకునము
పు స్వా మా శ్ర ఉ కృ పు శాత్రయో. ౨౭ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
ఉ వి పూ ధ రే గో పు మిత్రయో. ౨౭ ది. లో తీర్థదర్శనము సన్నిత్రలాభము
హ అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆ మానసయోగము కార్యలాభము
చి జ్యే ఆ పూ భ ఆ మ పద్మయోగము ౧౫ దినములలో విశ్వరూప్రదము
స్వా మా శ్ర ఉ కృ పు పు లంబయోగము కార్యవిలంబము అపశకునము
౦ పూ ధ రే గో పు ఉ ఉత్పాతయోగము ద్రవ్యనాశనం అవమానం
అనూ ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆ హ మృత్యుయోగము హాని సర్పదర్శనము
జ్యే ఆ పూ భ ఆ మ చి కాలయోగము అవమానము వృద్ధబ్రాహ్మణదర్శనము
మా శ్ర ఉ కృ పు పు స్వా సిద్ధయో. ౧౪ ది. లో. పని యగును సువాసినిదర్శనము
పూషా ధ రే గో పు ఉ వి శుభయోగము ౧౪ దినములలో పనియగును
ఉషా శ్రీ ఆ మృ ఆ హ అనూ అమృతయోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
ఆ పూ భ ఆ మ చి జ్యే ముసలయోగము దుఃఖము
శ్ర ఉ కృ పు పు స్వా మా గదాయోగము చెరువు కలుగును
ధ రే గో పు ఉ వి పూ మాతంగయోగము అశ్వలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
శ్ర ఆ మృ ఆ హ అనూ ఉషా రాక్షసయోగము చెడది మిత్రకలహము
పూ భ ఆ మ చి జ్యే ఆ చరయోగము దుర్వాక్యశ్రవణము
ఉ కృ పు పు స్వా మా శ్ర సిరయోగము శుభాశుభమిత్రము కత్తి కనుపించును
రే గో పు ఉ వి పూ ధ వరమానయోగము శివాదర్శనము ఉత్తము

వివాహమునకు ముందు చూడవలసిన పాంతనములు

౧ నాడీకూటము
ఏకనాడీనక్షత్రములు:—జ్యేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, శత, పూభా, అశ్విని.

మధ్య నాడీనక్షత్రములు—
పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠా, పూఫ, ఉ-భా.

అంత్యనాడీ నక్షత్రములు
స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్లే, ఉషా, విశా, రోహి, మఘ, శ్రవ, రేవతి-ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకేనాడియందున్నచో అనిష్టము గలుగును. భిన్న నాడీగత నక్షత్రము లైనచో శుభప్రదములు.

౨ గణకూటము
దేవగణ నక్షత్రములు:—అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.

రాక్షసగణ నక్షత్రములు
మఘ, ఆశ్లే, ధని, జ్యేష్ఠ, మూల, శత, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.

మనుష్యగణనక్షత్రములు
పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా, పూభా, ఉభా, రోహి, భర, ఆర్ద్ర

౩ యోనికూటము

అశ్వినిశతతార లశ్యములు, భరణీరేవతులు గజములు, కృత్తికా పుష్యులు మేకలు, రోహిణీ మృగశిర్షులు సర్పములు, ఆర్ద్రామూలలు శునకములు, పునర్వసూ ఆశ్లేషులు మార్కటములు, మఘ పుబ్బ లెలు కలు, ఉత్తరఉత్తరాభాద్రలు గోవులు, హస్తస్వాతు లెనుబోతులు, చిత్రావిశాఖలు పెద్దపులులు, అనూజ్యేష్ఠులు లేళ్ళు, పూషాశ్రవణములు కోతులు, ధనిష్ఠాపూర్వాభాద్రలు సింహములు, ఉషాభిజిత్తులు ముంగిసలు, ఇట్లు యోచించి విరోధిజంతునక్షత్రములులేనిస్త్రీ పురుషులకు వివాహము చేయవలయును. విరోధిజంతువులు: కుక్కలు లేళ్ళు, పాములు ముంగిసలు, సింహగజములు, గుర్రము లెనుబోతులు గోవ్యాఘ్రములు, పిల్లులెలుకలు విరోధిజంతువులు.
ఇందు వధూవరులనక్షత్రములు రెండును ఒకేగణమం దున్నచో అత్యంతాసురకులై యుందురు. ఒకటి దేవగణములోనిది, రెండవది మనుష్యగణములోనిది అయినయెడల సామాన్యమైన అసురాగముగల వారగుదురు. ఒకటి రాక్షసగణములోనిదై, రెండవది మనుష్యగణము లోనిదై నను, దేవగణములోనిదై నను అశుభకరము.

ఉపయుక్తవిషయములు

1. రజస్వలవిషయమై దుష్టతిథివారనక్షత్రములు
శుకపక్షమందును, కృష్ణపక్షమందును పాడ్యమి, చవితి, నవమి ద్వాదశి, చతుర్దశిలును, అమావాస్య, ఆది, మంగళ, శనివారములును, భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, పూఫ, పున, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈనక్షత్రములును దుష్టములు. వీటియందు శ్రవణమరజస్వలయినచో శాస్త్రోక్త శాంతిజేసి తిరుగ మంచికాలముందు రజస్వలయగువరకు గర్భాధానము సేయింపజనదు. నక్షత్రము దుష్ట మయినచో హామవిధానముగ శాంతి చేయవలయును. నక్షత్రము మంచిదై తక్కినవి చెడుగైనచో సామాన్యశాంతి చేయవలయును. మరియు వ్యతిపాత, వైధృతి, పరిఘాపూర్వార్థము, సంక్రాంతి, గ్రహణకాలము, నిద్రాసమయము ఇవియును శుభమయినవి కావు. మరియు ప్రాతఃకాలమున సౌభాగ్యవతి, పూర్వాహ్నమందు యాత్రలు చేయునది, మధ్యాహ్నమున పుత్రవతియు ధనవతియు, సాయంకాల మున జారిణి, సంధ్యలయందు దుశ్చేష్టురాలును, అర్ధరాత్రియందు నిధవయును, ఉపశకాలమున సౌభాగ్యరహితయు నగును.

పంచమిష్టమృతకును, దశమ్యేకాదశకునా, పూర్ణిమా ప్రతి

పంచమిష్టమృతకును, దశమ్యైకాదశలకునూ, పూర్ణిమా ప్రతి
పర్వాలకునూ, ఆహవాన్య ప్రతిపర్వాలకును సంశ్రి ౨ గి.వేయలును, బహుళ
౧౪ శిలా మొదటి ౬వ శంకునాక తక్కిన భాగములను ముప్పము
త్రైవణి, వ్యతీపాతి, పైశ్చుతి, పరశు, శ్యేత్ర, పైప్రలన మహాపాతలు
నూ, సంభ్యాకాలము, ఆహవాన్య, చల్లి తండ్రి సోదరుడు పీరి
నక్షత్రములు నైనను గ్రహణకాలమయిననుగూని బాంధి జేయవలయును.

పైన కేప్పబడిన నక్షత్రములయందు లయ పాదములయందు జనినయినచో మహాదోషము గాన హామములు, సమారోధనము మొదలగు సంపూర్ణకాంతి చేయవలయును. కాప్పబడిన పాదములుగాక తక్కినపాదములయినను సామాన్యకాంతి చేసికొనుట యుక్తము. నక్షత్రము మంచిదై తక్కిన తిథి మొదలగునవి చెడుగైనను సామాన్య కాంతి చేసికొనవలయును.

మరియు మృగశిర ౧పా|| విశాఖ ౧పా|| అనూరాధ ౩పా||
 ధనిష్ఠ ౨పా|| శతతార ౧పా|| ఉత్తరాభాద్ర ౧పా|| ఇంద్రావతి ౧పా||
 సామంతకాంతి చేసికొనట యు కము.

వ్యాఖ్యాత: శ్రీకాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

వెలి రు 4-0=0 లు.

పోస్టుబాక్సు 212, ఆంధ్ర గ్రంథమాల మదరాసు 1

వారములు	రాహు కాలము		గుళిక కాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	3
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

దుష్టతిథి వార నక్షత్ర యోగ కరణములు (విష్కం, అతిగం, శూల, గండ, వ్యాధి, వజ్ర, వ్యతి, పరి, చైత్ర, దుష్టయోగములు. విష్టి, శకుని, చతు, నాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సంత్రాంతి, అయనదివ ములు, పాపాక్రాంత పాపద్యులగ్నములు, అష్టమ కుజాదు, షష్ట

శుక్రుడు, పాపగ్రహకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రులగ్నములను అవ్వమ
లగ్నము, షష్ఠాష్టద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేధ
క్రాంతలు, గ్రహాణక్షత్రము, వర్జ్యదుర్ముహూర్తములు, తిథినక్షత్ర
లగ్న సంధులు, మహాపాతలు—ఇవి విడువదగినవి.

మృతివిషయమై చెడునక్షత్రములు మొదలగునవి

౧-౨-౬-౭-౧౧-౧౨-౧౩-౧౪ ఈ తిథులు; అది మంగళ
కుక్ర శనివారములు; కృత్తిక రోహిణి మృగశిర్ష పున మఘ ఉఫ
చిత్ర విశా ఉషా ధని శత పూభా ఉభా శతతి ఈ నక్షత్రములును
దోషములు. పిటియందు మృతి సంభవించినచో గృహ మనకు
దోషము, నక్షత్రము చెడుగయినచో అధికదోషము నక్షత్రము.
మంచిదె మిగిలినవి చెడుగైనచో స్వల్పదోషము.

పండితారాధ్యచరిత్ర

వెలి రూ. 5-0-0 ప్యాకింగు పోస్టేజీ 1-4-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల, తపాలాపెట్టె 212, మద్రాసు 1.

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము

ప్రథమద్వితీయసంపుటములు

ప్రథమసంపుటమునందు డిమియర-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ పుటలు గలవు. ఇందు 'అ' నుండి 'అభ్యర్థ' వరకును గల విషయము గలదు. త్రివర్ణపుటములు ౮, ఇతరపుటములు ౧౨౫, వివిధవిషయములు ౪౦౦ కలవు.

రెండవ సంపుటమునందు డిమియర-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ లకు మించిన పుటలు కలవు. 'ఆ' నుండి 'అభ్యర్థ' వరకును గల విషయము గలదు. త్రివర్ణపుటములు ౧౦. వానిలో ౨ అమరావతీస్తూపమునకును ౨ అనాహతమునకును చెందినవియు, ౬౨ దేశభృతీపుటములును గలవు. ఇవిగాక ౫మరి సాదా దేశపుటములు కలవు. ప్రాచీనాంధ్రుల కళాసంపదను వ్యక్తముచేయు అమరావతీస్తూపమునుగురించిన గొప్పవ్యాసమునందు అమరావతీశిల్పమునకు సంబంధించిన హోఫ్‌టోన్ బొమ్మలు రమారమి ౧౦౦ ను, వేషధూషాదుల నెల్లడించు బొమ్మలు ౫౦ కంటకును గలవు. మరియు అభినయ మను వ్యాసమున భరతశాస్త్రమునందలి వేణు వేణు హస్తములను నూచించు బొమ్మలు ౫౭ ను 'అనాహతము' నందు వట్టుక్రాదుల చిత్రములును గలవు. ఇట్లు ఆయా వ్యాసములకు చెందిన చిత్రములు మొత్తముమీద ౨౫౦ కి పైగా నన్నవి. వివిధవిషయముల సంఖ్య ౪౦౦ వరకు నుండును. సంపుటము చక్కని స్వదేశీచర్యముతోడను బంగారురేఖలతోడను సంపుటికృతము. ప్రతిసంపుటమున ౬౦౦ పుట లుండును.

ప్రతిసంపుటము వెల రూ. ౧౦.

పోస్టు ఖర్చులు : రూ. ౧-౮-౦.

రైలుద్వారా నగరచోట్ల ఖర్చులు అ. ౧౨.

మేనేజరు,

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వకార్యాలయము

నెం. 7, తంబుకెట్టివీధి, మదరాసు 1.

కళాప్రపూర్ణ కీ॥ శే॥ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి

ఉత్కృష్టరచన

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర

నరికొత్తపద్ధతిని, సంగ్రహయాపంలో నడిచిన నమగ్రసమీక్ష. పె య్యేండ్ల వాఙ్మయచరిత్రకు విశుద్ధదర్పణం. పాతచరిత్రల నన్నిటిని అవలోడనచేసి, సమన్వయించి క్రోడీకరించిన సీసలయినచరిత్ర.

శాసనాలలోనూ వాటిలోనూ అవ్యక్తస్వరూపంలో ఉండి ఉండి, సన్నయధర్మమా అని ఒక్క ఊపున దీవ్యాకారంతో బైటపడి, నానాటికి నవనవోజ్జ్వలంగా వికసించిన మన వాఙ్మయం పోయిన పలుపోకడలను పోడిమితో చూపెట్టజాలిన ఉత్తమ గ్రంథం.

ఆంధ్రగ్రంథాల, తపాలాపెట్టె 212, మదరాసు 1.

అనుభవం మరొకరికి విశ్వాసం యిస్తుంది. సుఖజీవనానికి
పూలబాట వేస్తుంది. భరింపరాని గర్భవేదనతో, దిగజారిన
మనస్సుతో జీవితాన్ని యీడ్చు వలసిన మహిళలకు
“లోద్ర”, విశ్వ న సీ య జై న శ ర ణ్యం.

లోద్రో కుటుంబం దేశాన్ని దూరంచేసి
అర్ధగోష్ఠి కాలదర్శనాలను సేపిస్తోంది.

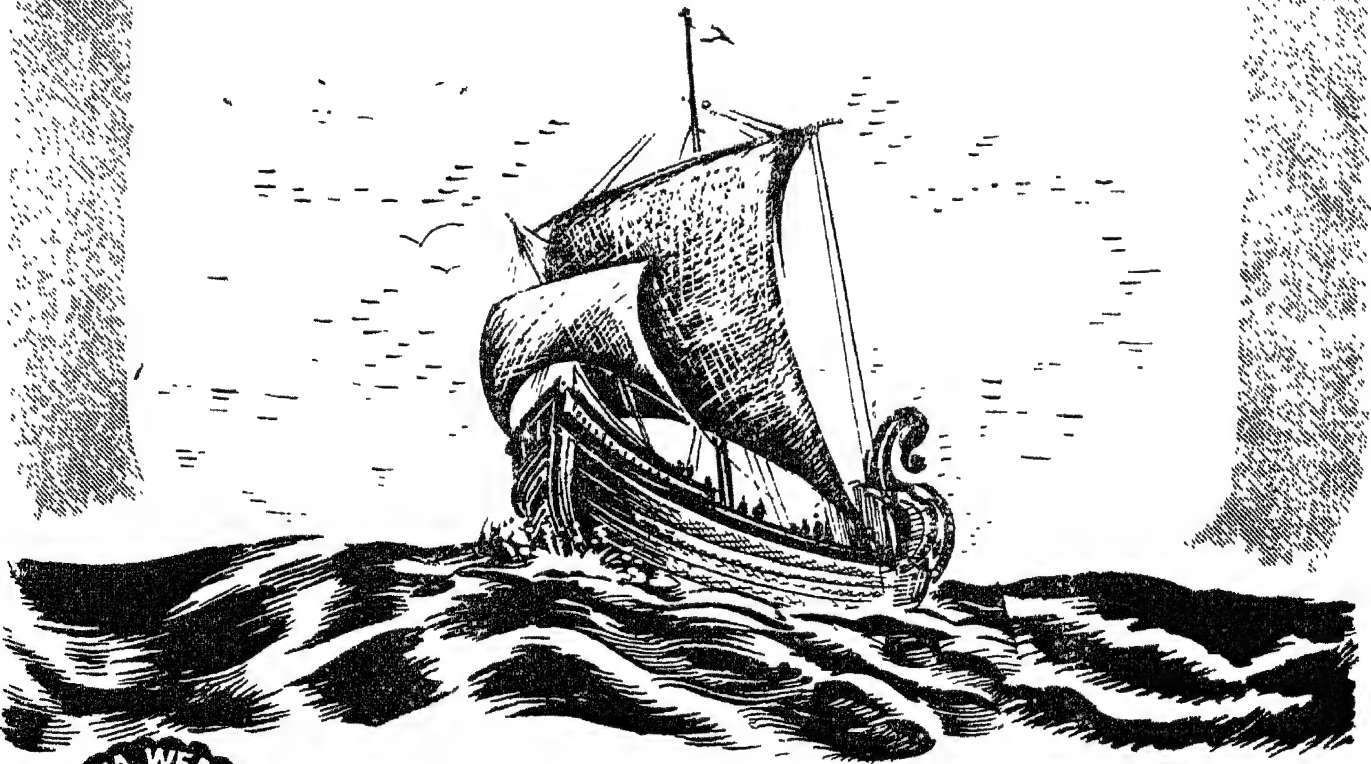
“లోద్ర” అన్నిచోట్లా లభ్యమవుతుంది.

“లోద్ర” అన్నిచోట్లా లభ్యమవుతుంది.

అనందకరముగ ఉగాది శుభసమయమున నూ పోషకులకు,
కాతాదార్లకు, హితైషులకు ఎల్లరకును నూ అభినందనములు.

Time marches on

అనివారితమై సాగిపోవు జీవయాత్రలో మానవుడు పరిపూర్ణత పొందుటకు
నిరంతరము యత్నించుచున్నాడు. ఇక, కాలగతి కనికర మెరుగనిదై
ప్రతివిషయమునను 'ఎన్నె' సరిగిన వాటినే మిగల్పుచున్నది. నిశ్చయముగ
ఉత్తమమైనవై కాలగతిని తరుగుచెందని వస్తువులను తయారుచేసి సర
ఫరా చేయుటయే మా లక్ష్యము.

AS-
478

Krishna Fabrics
manufactured by

SRI KRISHNA WEAVING MILLS, SUBRAMANYAPURA, BANGALORE CITY.

SOLE DEALERS: 'YADALAM' BROTHERS LTD., BANGALORE CITY...

చిత్రకారుడు : శ్రీ శేఖరరావుగౌడ
ఈ దు న గా త్రి

ప్రస్తావన

విరోధినందనత్సరమునకు వీడ్కోలు; వికృతి సంవత్సరమున కిక స్వాగతము. నూశ్నవత్సరము క్రొత్తకోరికలతో చిగురెత్తు ననుట తథ్యము. కాని పండితాలైన ఆకులును, పండితాలైన ఆకులును ఎన్నో కలుపు — ఆంధ్రజాతికి చిరకాలానుగతాభ్యుత్థమింకను సిద్ధించకపోవుట విరోధినందనత్సరమున కొక కళకము. కాని ఆంధ్రజాతికి అభ్యుదయకరమైన ఆంధ్రోన్యమును కాలావరోధముల కతీతమైనది. కాంగ్రెసుకు కూడా అది అతీతమైనది. ఇంతమాత్రమున ఆంధ్రులు సంకల్పబల మున్నమై శ్రీనింపజాలదు. మీదు మిక్కిలి అది ఇనుమడించగలదు. పట్టువీడని యుత్సాహాత్మికములతో లక్ష్యమును సాధించుట పురుషలక్షణము. ఆశాభాగమున కవకాశ మావంతయు లేదు. “విడచిలే యత్న మమృతంబు వొడముదనుక — నిచ్చితార్థంబు విడువరు నిపుణమతులు” — ఆంధ్రులు శిర సావహింసదగిన సుభాషిత మిది.

కాలపరిస్థితులు గతనందనత్సరముకంటెను రాగల సంవత్సరములో క్లిష్టముగా నుండునని రాజకీయవేత్తలు కొందరు భవిష్యత్తును గుణించుచున్నారు. నేటి నాగరికరాజ్యములన్నియు ఐక్యరాజ్యసమితియందు చేరి వ్యవహరించుచున్నవే గాని అది నేతిబీరకాయవలె ఐక్యరాజ్యసమితి యగుటకు మారుగా అనైక్యరాజ్యసమితిగా పరిణమించుచున్నది. అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, కెనడా మున్నగురాజ్యము లొక పశ్చిమ రాజ్యకూటముగా ఏర్పడినవి. రష్యా, రుమేనియా, బల్గేరియా మున్నగురాజ్యములు ప్రాచ్యరాజ్యకూటముగా నేర్పడినవి. ఈ రెండు భిన్నకూటములను పరస్పరసహకార సాహచర్యములు లేక పరస్పర విముఖత్వమునే ప్రతి వ్యవహారమునందును చాటుచున్నవి. అంతేకాదు. అణుశక్తిఉత్పత్తిలోను, తత్సంబంధమారణస్త్రానిర్మాణములోను అమెరికాప్రభుత్వము నానాటికి శ్రుతిమించి రాగమున బడుచున్నది. సర్వసంహారకమైన ఆటంబంబులే కాక, లోకవిలయసాధ

నములైన హైడ్రోజన్ ఆటంబంబులనుకూడ నిర్మించుటకు ఎన్నికోట్ల డాలరుల వైసను వెచ్చించెనమని అమెరికా ప్రెసిడెంటుగు ట్రూమన్ బాహాటముగా ప్రకటించెను. ఇట్టి బాంబులను తయారుచేయుట తగదని యాన్ స్టేనువంటి జగదేశాస్రవేత్తలు “జాగ్రత! జాగ్రత” యని హెచ్చరించుచునే యున్నారు. ఈ ఆటంబంబుల నిర్మాణమునకు అదరి బెదరి, అమెరికాప్రతాపమును జూచి, రష్యా లొంగి పంగి సలాములు చేయదని, రష్యా మాజీ విదేశాంగమంత్రి మోలటావ్ స్పష్టముగా వెల్లడించెను. ఆటంబంబుల విద్యలో రష్యాకూడ ఆరితేరుచున్నది. మానవవిజ్ఞానము వికృతరూపము దాల్చినది. ఈ ఆయుధసాధనములు సమరరంగమునకైనను సవ్యముగా ప్రయోగార్హములనుట సందేహస్పదము.

సామ్యవాదవ్యాప్తిని అరికట్టుటకు అమెరికా సంకల్పించి, కమ్యూనిస్టువిప్లవభణను కసిమసంగవలె నని తన కర్తవ్యమును చాటుచునేయున్నది. కాని, మరియొకవైపున చైనావంటి పెద్దరాజ్యము కమ్యూనిస్టురాజ్యముగా వెలసినది. రష్యను ప్రాబల్యము చైనాను దాటి ఇండో - చైనాలోనికి విస్తరించుటకై ప్రయత్నించుచున్నది. చైనాలోని కమ్యూనిస్టుసేనలు టిబెట్లోనికి ప్రవేశింపగలవు. ఇది భారతదేశమునకు పొరుగురాజ్యము.

ఇండోచైనాకు సమీప మందున్న మలయాలో కమ్యూనిస్టు తండముల ఉధృతిని అణచివేయుటకై బ్రిటిష్ వారు అచటకు విమానదళములను ఘూర్కాటాలములను చేర్చుచున్నారు. మలయాకు సమీప స్థమైన బర్మారాజ్యము కమ్యూనిస్టుల గూడువలె తయారైనది. ఈ శాన్యదిశనుండియు, తూర్పువైపు నుండియు కమ్యూనిస్టుదాడుల నీడలు భారతదేశము లోనికి వ్యాపించుచున్నవి.

భారతదేశమునకిప్పుడు తూర్పువైపునుండి కమ్యూనిస్టు ప్రమాదము కంటే పాకిస్తానుప్రజాపీడన

మధిక బాధాకరమైనది. తూర్పుపాకిస్తాన్ అగు తూర్పు బెంగాలునం దొకప్పుడు నవకాలీదురంతము లతి ఘోరముగా జరిగెను. ఆ దురంతములే ఆనాడు మహా తునకు అగ్నిపరీక్షయయ్యెను—ఆ యగ్ని యింకను చల్లారలేదు. నేటి నైహూప్రభుత్వమునకును ఇది విషమపరీక్షగా పరిణమించుచున్నది. ఒక వైపున కాశ్మీరమువిషయములో భారతప్రభుత్వము పాకిస్తానుప్రభుత్వముతో సామ్యవ్యవహారపరిష్కారము నకై విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నది. పాకిస్తాను ప్రభుత్వము, ఇదేసమయములో మరొకవైపున తూర్పు బెంగాలులోని హిందువులను మందునకైన గానరాకుండ మాడ్చివేయుట చూడగా, ఇది భారతప్రభుత్వము యొక్క సహనభావపరీక్షగా గోచరించుచున్నది. కయ్యమునకు కవింపుటవలె కన్పించుచున్నది. కాశ్మీర్ సమస్యపరిష్కార యజ్ఞభంగమున కిదియొక రాక్షసకృత్యముగా తోచుచున్నది. కాని యీతరుణమున రణావేశము తరణోపాయము కాదని నైహూప్రభుత్వము గ్రహించి, ఆగ్రహమును నిగ్రహించి వ్యవహరించుచుండుట దివ్యమైన, సవ్యమైన రాజనీతి. ఆ విషయము నిస్సంశయము—ఆవేశముల కవకాశ మిచ్చుట అవివేకము—ఆత్మవినాశకరము—

మన నూతన రాజ్యాంగచట్టము, గత జనవరి 26-వ తేదీనాడు అఖండవైభవోత్సవములతో అవతరించినది. భారతదేశపు కట్టకడపటి గవర్నరు జనరలుగా శ్రీరాజగోపాలాచారిగారు విరమించిరి. భారతదేశపు మొట్టమొదటి ప్రెసిడెంటుగా శ్రీరాజేంద్రప్రసాదుగారధికారము వహించిరి. రాజ్యాంగపరిషత్సార్ధి యీశదవి నధిష్ఠించుట శ్రేష్ఠము—శ్రేయస్కరము. కాని, నూతనరాజ్యాంగచట్ట మింకను పురాతనశాసన సభ్యవర్గములతోనే వర్తించుచున్నది. వివిధరాష్ట్ర ప్రభుత్వముల శాసనసభ్యవర్గము లింకను మారలేదు. కేంద్రప్రభుత్వపు శాసనసభ్యవర్గమునకును కొత్త ఎన్నికలు జరుగవలసియున్నవి. కాంగ్రెసుపక్ష మీ ఎన్నికలయందు తన పార్టీబలమును ఇతర పార్టీలతో పోల్చుకొని కొల్చుకొనవలసియున్నది. వయస్కుడైన ప్రతివానికిని కొత్తరాజ్యాంగము వోటు నిచ్చు హక్కును కల్పించుటవల్ల వోటర్ల సంఖ్య సముద్రము వలె విస్తరించినది. ఈ ప్రజాసముదాయసముద్రము

సక్రమమైన సుశిక్షితమైన జాతీయాశయతరంగితమైనప్పుడే, జలాశయమువంటి జనాశయము దేశమును సుభిక్షమొనర్పగలదు—లేనియెడల, కాంగ్రెసు నౌక తుపానులో జిక్కిన ఘక్కి నుండగలదు. రానున్న ఎన్నికలకై కాంగ్రెసునౌకను కట్టుదిట్టము చేయవలెననియు, దానిని ప్రజాశయగామిగా చేయవలెననియు కాంగ్రెసునాయకులు కృతనిశ్చయము లైరి. నూతన రాజ్యాంగము కాంగ్రెసుమహాసంస్థ కొక నూతన పరీక్షాఘట్టము.

నేటి కాంగ్రెసుప్రభుత్వము నకు ప్రారంభ దశలో కృత్యాద్యవస్థ ప్రాప్తించినది. భారతదేశమును ఆ నేతృశీతనగవర్యంతము ఏకైక కేంద్రాధికారము లోనికి తీసికొనివచ్చుటకై తొల్దొల్ల సద్దామపటేలు పాటుపడవలసివచ్చెను. సంస్థానముల నన్నింటిని సంపుటికరించుట మహారాజసూయయాగమువలె ముగిసినది. పటేల్ ప్రజ్ఞావిశేషముల కిది ప్రత్యక్షప్రమాణము. హైదరాబాదుసంస్థానమునం దొకను ప్రజాప్రతినిధి వర్గ మెన్నుకొనబడవలసియున్నది. తెలంగాణాసమస్య తేలవలసియున్నది. నూతనరాజ్యాంగానుసరణముగా భారతదేశమంతటను జరుగగల ఎన్నికలతోబాటు హైదరాబాదు సంస్థానపు ఎన్నికలకూడ జరుగగల వని నిర్ణయింపబడెను. ఈ ముహూర్త నిర్ణయమునకు ఈ సంస్థాన విశిష్టకిచ్చ పరిస్థితులు హేతుభూతము కావచ్చును. సంస్థానము ఇప్పటికిని పాకిస్తానుకుతంత్రముల కాటపట్టుగుటవల్ల భారత ప్రభుత్వమున కింకను ప్రక్కలో బల్లెమువలె ప్రవర్తించుచున్నది.

సంస్థానముల సమస్యకంటెను దేశస్వయం సమృద్ధిసమస్య అత్యంతశీఘ్రపరిష్కారమున కెదురు చూచుచున్నది. ఆర్థికముగా భారతదేశము సుభిక్షమై స్వయంసమర్థముగా లేదనుట అమంగళకరముగానున్నది. ఆహారపదార్థములు భారతదేశమునకు చాలినంతగా పండింపబడుటలేదు. ఇతరదేశములనుండి ధాన్యములను అమితద్రవ్యవ్యయముతో దిగుమతి చేసికొనవలసి వచ్చుచున్నది. ఆహారధాన్యము ల కొరతను వారించుటకును పంటను పెంపుచేయుటకును ప్రభుత్వము ప్రబలప్రయత్నము చేయుచున్నది. భారతదేశము అన్నమునకే గాక, వస్త్రమునకుగూడ తెను

గానక యున్నది. ఇదివరలో పాకిస్తానునుండి సమృద్ధిగా దిగుమతియగుచుండిన ప్రత్తి ఇప్పుడుసప్లయ కాక నిలిచి పోయినది. అందువలన ఆహారధాన్యోత్పత్తితోబాటు ప్రత్తినికూడ అధికముగా ఉత్పత్తిచేసి దేశములోని బట్టల మిల్లులకు సమృద్ధిగా సప్లయచేయవలసియున్నది.

అమెరికానుండి విరివిగా యంత్రసామగ్రిలను దిగుమతిచేసికొనుటకై డాలరుద్రవ్యనిధిని వృద్ధిచేసి కొనుట కనుకూలముగా, భారతప్రభుత్వము మన వర్తక వ్యాపారములను నిగ్రహింపవలసియున్నది. జనపనార సంచలను ఈదేశము అమెరికాకు ఎక్కువగా ఎగుమతి చేయుచున్నది. అందుమూలముగా డాలరుద్రవ్యమును సేకరింపగలుగుచున్నది. జనపనారసంచలను తయారుచేయుటకై కావలసిన జనపనార యంత్ర కాలమునుండియు తూర్పుపాకిస్తాను (తూర్పు బెంగాలు) సప్లయచేయుచుండెను. కాని, యిప్పుడు తూర్పు పాకిస్తానునుండి జనపనార సప్లయ కాకపోవుటవల్ల మన నారమిల్లులు నారసంచలను అమెరికావంటి డాలరు రాజ్యమునకు యథావిధిగా ఎగుమతిచేయజాలని స్థితి ఏర్పడెను. ఈ దుస్థితిని తొలగించుటకై జనపనారను కూడ భారతదేశమునందే కావలసిన పరిమితివరకు ఉత్పత్తిచేయుటకై యీపంటను వృద్ధిచేయవలసి వచ్చినది.

ఈవ్యాపార విచ్ఛిత్తు పాకిస్తానుకై నను శ్రేయస్కరము కాదు. అధికముగా పాకిస్తాను తాను భ్రష్టమగుటయే గాక, భారత దేశమునుకూడ చిక్కులపాలు చేయవలెనని యత్నించుచున్నట్లుగా అనుమానించవలసియున్నది. కాని, నెహ్రూప్రభుత్వము నిబ్బరముతో తన నిర్మాణాత్మక పథకముల కీవిఘ్నములిక విఘాతములను కల్పింపకుండ కర్తవ్యమును నిరూపించుచున్నది. పాకిస్తానుపై కత్తి కట్టుటయే కర్తవ్యమనుట కేవలము తత్తరపాటు. మీదు మిక్కిలి పొరబాటు. ఈ తరుణమున

కార్యవాదికే విజయముగాని ఖడ్గవాదికి కాదని నెహ్రూప్రభుత్వ మెరుంగును.

ఈ ప్రభుత్వసమస్య లీవికృతినంతస్సరమునందు విస్తృతములుగాక, విషమములు గాక, నిగ్రహింపబడుటకు తగిన పథకములు ప్రవీణులచే నిర్ణయింపబడుననుట నిశ్చయము. నెహ్రూపండితుని అభ్యుత్థాన పథకనిర్ణయసంఘ మొకటి ప్రతిష్ఠింపబడినది. దేశాభ్యుదయపథకములు సర్వసమగ్రస్వరూపములో చిత్రింపబడుటకు, కేంద్రప్రభుత్వమును రాష్ట్రప్రభుత్వములును కలిసి సమశ్రుతిలో వ్యవహరింపగల్గుట యవసరము.

మద్రాసురాష్ట్రప్రభుత్వము ఆంధ్రాభ్యుదయమునకై సహకరింపగల్గుటకు సవ్యమైన దేశాభ్యుదయ పథకములనైనను సాధింపవచ్చును. పట్టుదలయున్న యెడల “తివిరియిసుమున దైలంబుతీయవచ్చు.” ఆంధ్రుల స్వయంకృషి సమష్టిలాభైశ్వర్యములను సాధించుటకు కేంద్రీకరింపబడవలెను. వర్గభేదములు, కులకక్షలు, స్వార్థపరత్వము, సంకుచితత్వము పురోభివృద్ధికి వేరుపురుగులవంటివి. స్వార్థత్యాగులకే సకలార్థసిద్ధి. ఆంధ్రాభ్యుదయదీక్షాకంఠులకు వికృతియైనను అపకృతి చేయజాలదు.

గత విరోధినంతస్సరము పెక్కురీతుల ఆంధ్రుల విరోధియైన దనుట తథ్యము—కళా ప్రపూర్ణుని శతావధాని శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారిని మన సాన్నిధ్యమున లేకుండజేసినది. తన పొట్టబెట్టుకొని తానుకూడ కాలగర్భమున సంతర్ధానమైనది.

సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రప్రతిభ పునరుజ్జేజము నందుటకై ఆంధ్రజాతి తన ఆత్మబలమును కేంద్రీకరింపవలసి యున్నది. భారతావనికి వన్నెదెచ్చి వెన్నెముకయై నిలువవలసియున్నది. భారతజ్యోతిని లోకశాంతికరదీపికగా వెలిగించి మానవకోటికి మార్గమును చూపగల సుకృతాత్ముల కిది నిలయమై వెలయుగాక!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

ప్రథమ

1 క్ అధ్యక్షుడు

ఆంధ్రులు - సంస్కృతి

శ్రీ మల్లంపల్లి పోమరేఖారెడ్డి

ఆంధ్రులు - సంస్కృతి అన్నా, ఆంధ్రసంస్కృతి అన్నా మనమందరము భారతీయులముకదా, మనది భారతీయ సంస్కృతేకాని, ఆంధ్రసంస్కృతి అంటూ వేరే ఉన్నదా? ఆంధ్రసంస్కృతి, కన్నడసంస్కృతి, మహారాష్ట్రసంస్కృతి అని ఇన్ని సంస్కృతులు ఉంటవా? ఉన్నవా? అని చాలామందికి సంశయం కలుగుతం సహాం. అదీన్నీగాక సంస్కృతి, నాగరికత అనే పదాలను మనం తరచు చొర్రెత్తావుంటాం మన సంభాషణలో, మన గ్రామాలలో సంస్కృతి, నాగరికత ఒకటేవా అన్న అనుమానం కూడా కలుగుచున్నది. అందువల్ల నాగరికత అంటే యేమిటో, సంస్కృతి అంటే యేమిటో తెలుసుకొని ఆంధ్రసంస్కృతి అనే దొకటి ఉందో లేదో తరువాత విచారించాము.

నాగరికతకు, సంస్కృతికి మాన్యుకాంతరం; దానికి దీనికి ఎక్కడా పోలిక లేదు. నాగరికత అనేది సివిలిజేషన్ అన్న పదానికి మాగుగా వాడుతున్నాం. నగరములో ఉద్భవించినది, నగరానికి సంబంధించినది నాగరికత. బ్రిటిషువారిది, వారిచే కాదు, ఒకవిధంగా పాశ్చాత్యుల దందరిదీ నాగరికతే. నగరవాసము నాగారముగా తీసుకొని యేర్పరచిన వ్యవస్థ నాగరికత. ఎక్కువగా ఇది బాహిరమయినది. సంస్కృతి అన్నది దీనికి భిన్నమయినది. ఇది కేవలము ఆంతరిక ప్రధానమయిన సంస్కారము. భారతీయులదంతా సంస్కృతి, ఆంతరిక, ఆత్మసంస్కారమునకు సంబంధించిన వ్యవస్థ. ఇది అరణ్యములలో ఆశ్రయపడములలో ఉదయించినది. తపోనిర్మలమైన మహామునుల ఆత్మసాక్షాత్తులలో రూపొందిన దివ్యగుణము సంస్కృతి. భారతీయవ్యవస్థ అంతా సంస్కృతి పునాదిమీద, ఆత్మసంస్కారము ఆధారమున వినిర్మితమయినదే.

'కల్చర్' అనే ఇంగ్లీషుపదానికి మనము తెనుగులో 'సంస్కృతి' అంటున్నాము. 'కల్చర్' అన్నమాట 'కృషి' అన్న సంస్కృతభాషపునుండి వచ్చినదే. కృషి యన వ్యవసాయము. మొక్కలు నాటటం, పైరుచేయుట, ధాన్యము పండించుటాత్రమే వ్యవసాయం కాదు; మనిషి తన యభ్యుదయంకోసం, అభ్యున్నతి కోసం బాహిరముగా చేసే ప్రయత్నం, ఆంతరికంగా చేసే వ్యాసంగం అంతా కృషి. కాని మనిషి ఆధ్యాత్మికజీవనానికి, అనగా బుద్ధికి, మతానికి, నీతికి సంబంధించిన కృషినే సంస్కృతి అంటాము; అందువల్లనే ఇది ఆంతరికమయిన వ్యాసంగము. ఇంకా స్పష్టంగా గట్టిగా చెప్పవలెనంటే, తన ఆంతరిక, స్వతంత్ర ఆత్మప్రజ్ఞా ప్రకటనానికి మనిషిచేసే గాఢప్రయత్నమే సంస్కృతి. ఇదొకవిధమయిన సంస్కారము. వ్యక్తికిలాగే జాతికూడా ఈ సంస్కార

ముంటుంది. దానికి గుర్తు ఈ సంస్కారం ఆచారములలోను, నడవడికలోను, వాడుకచేసే పదవులలోను, భాషలోను, నాహిత్యములోను, కలాత్మకవికలలోను స్పష్టమవుతుంది. వ్యక్తికిలాగే జాతికీ సంస్కృతి అవసరముగా, సరంసరగా వచ్చే వాసరస్వంకంటిది. దానివల్లనే సంస్కృతి భేదిస్తుంది. నిజాతిసంస్కృతి ఆ జాతిదే. మనిషికి వ్యక్తిగతంగానే ఒక్కొక్కజాతికి గుర్తు ఈ సంస్కృతిలోని వ్యత్యాసమే ఆ జాతివిభిన్నత; అదే దాని వ్యక్తిత్వము. ఈ సంస్కార వాసన ఏ జాతికియినా ఆపుటికప్పుడు పుట్టుకునచ్చేది కాదు; ఇది చిరకాలానుగతమైన పితృవిశ్వాసయక వ్యాసంగమువలన, ఇరుగు, పొరుగు, ఆవ్యాపారములతో కలిగిన సంస్పర్శమువలన, సంప్రదాయానుగుణమయిన ఆచారప్రవర్తనాదికములవలన, సాంఘికాదర్శలక్ష్యములవలన, మతవిషయక నీతినియమనిష్ఠాప్రబోధములవలన ప్రవర్తమానమవుతున్న సాంస్కారము. అందువల్లనే ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యజాతీయుల సంస్కృతిలో భేదము. ప్రాచ్యదేశీయులలోకూడా ఏ జాతి సంస్కృతి ఆ జాతిదే. ఇరానీసంస్కృతికి, అఫ్గానుజాతి సంస్కృతికి, భారతీయసంస్కృతికి ఆంతరమయిన భేదమున్నది.

భారతదేశము శాస్త్రోత్కముగా చూస్తే ఒక చిన్నభండమే. అది మహారాష్ట్ర, వంగ, కర్ణాట, ఉర్కల, ఆంధ్ర తమిళాది అనేక జాతులకు నెలవు. ఎన్నెన్నో విదేశాలనుండి జాతులు వచ్చి ఇక్కడ నిరవశిహాయినవి. ఒకజాతీయమూకజాతికి ఆచారములలో భేదము, వ్యవహారములో భేదము, సంస్కారములో భేదము, మతవిషయక పర్యవేక్షలో భేదము—అంతా భేదమే. అయినప్పటికీ ధర్మమును కొలుస్తూపెట్టి, ఎవరి వ్యక్తిత్వము వారు నిలుపుకొనేటందుకును, ఆగ్ర, కాములు సాధించేటందుకును అనవుగా కొంత స్వాతంత్ర్యమిచ్చి ఒక సాంఘికవ్యవస్థను పున పూర్వులు రూపొందించినారు. ఇది ప్రధానములయిన కొన్ని సంస్కృతీనాత్రములమీద వినిర్మించిన వ్యవస్థ. అంగులన భారతదేశములో నివసించే జాతుల కన్నిటికీ ప్రధాన భారతీయసంస్కృతీనాత్రములు—అన్నిటిని బంధించేవి, అన్నిటికీ ప్రాతిపదికలయినవి ఒక్కటే. అయినప్పటికీ ఏజాతి కాజాతి ఆ సంస్కృతీపాలములోనే, ఆ పరిధిలోనే మెలగుతూ తన విశిష్టతను, తన వ్యక్తిత్వమును ప్రకటించుకొంటూవచ్చినది. ఈ భారతజాతుల సంస్కృతి స్థూలముగా ఒక్కటే అయినప్పటికీ ఆయాజాతులు సాధించిన విశిష్టతలోనే వాటి ప్రత్యేక సంస్కృతి ఉన్నది. బ్రాహ్మణ్యమంతా ఒక్కటేఅయినా, చతుర్వర్ణాభిజాలమంతా ఒక్కటేఅయినా, ఆచారములలోను, వ్యవహారములలోను, ఇంకా అనేకవిషయాలలో ఒక కులానికి మరొక కులానికి సంస్కారము వేరే. ఏ కులమువిశిష్టత దానిదే. ఈవిధంగానే

దేశంలోని జాతులన్నిటి సంస్కృతికి ప్రాతిపదికలై భాసిల్లే ప్రగా
నాంశాలు ఒక్కటే అయినప్పటికీ ఒక్కొక్కజాతి తన సంస్కారాన్ని
తన సంస్కృతిని ఒక్కొక్కతీరున సరిదిద్దుకుంటూవచ్చింది.
దీనికి ఒక ఉదాహరణ మిన్నే బాగా బోధపడుతుంది. భారత
దేశంలో నేడు వాడుకలోవున్న లిపులన్నీ అశోకచక్రవర్తి నాడు
దేశమంతటా వాడుకలోఉండిన బ్రాహ్మీలిపినుంచి వచ్చినవే.
ఉత్తరాన నేపాలదేశంమొదలు దక్షిణాన కావేరీదాకా బ్రాహ్మీలిపి
వాడుకలో ఉండేది అశోకచక్రవర్తి కాలంలో. నేడు వాడుకలో
ఉన్న బంగాలీలిపికానీ, ఒడ్రులిపికానీ, అరవలిపికానీ, మహారాష్ట్ర
లిపికానీ, గుజరాతీలిపికానీ, మన తెలుగులిపికానీ అన్నీ కాల
క్రమాన మార్పుపొందుతూవచ్చిన బ్రాహ్మీలిపితరాలే. ఒకటే
రకం అక్షరాలు ఇన్ని వేరువేరువిధాల ఎందుకు మార్పుపొందాలి ?
ఇందులోనే ఆయా భారతీయజాతుల ప్రత్యేకత, విశిష్టత ఉంది.
ఏ జాతి కాజాతి భారతీయసంస్కృతిప్రధానాంశాలను మూలధనంగా
తీసుకొని తన సంస్కారానికి, సంప్రదాయానికి, అభిరుచికి, వాతా
వరణానికి, పరిస్థితులకు తగినట్లు కృషిచేసి వింతవింత చాయలు సంత
రించి ఆ సంస్కృతికి మెరుగులు దిద్దుతూబోయినది. ఆయాజాతులు
దిద్దిన తీర్పుతీరులవల్లా, అందచందములవల్లా ప్రవృద్ధమై మేల్కొ
వహించింది సామూహికభారతీయసంస్కృతి. అఖండభారతీయ
సంస్కృతినితాన్ని ఏజాతి కాజాతే తన శక్తిననుసరించి, తన యిద్ది
పాటవా న్నునుసరించి, తన సంస్కారా న్నునుసరించి, సాంప్ర
దాయక విజ్ఞానాన్ననుసరించి కృషిచేసి కై నేసింది. భిన్నభిన్న
జాతులన్నీ కలిసి ఏకైక భారతజాతిగా రూపొందినట్లే ఏకైక ఆద్య
భారతీయసంస్కృతి భిన్నభిన్నజాతుల హస్తాశుభంవల్ల భిన్న
భిన్నములైన తీర్పుతీరులపొంది అందచందాలు నెలార్చింది. భిన్న
త్వంలో ఏకత్వము, ఏకత్వంలో భిన్నత్వం—ఇదే భారతజాతిలోని
ఘనత.

సంస్కృతి రాజకీయత కాదు. రాజకీయత ఒకవిధమైన పద్ధ
తికి కృషి. దానిఫలితం ఒకవిధానం. అది సంఘంలోని ప్రతిస్పృక్తికి
ఏవిధమయిన అటూకాలూ, ఉపద్రవాలూ లేకుండా సుఖిజీవనంచేసి
శ్రేయస్సు పొందడానికీ, విద్యావ్యాసంగంచేసి ఆత్మవికాసంపొంది
తనకు, తనదేశానికి అభ్యున్నతి సాధించి తరించడానికీ అవకాశాలు,
రక్షణకల్పించుట కేర్పడిన పార్థివవ్యవస్థ. అది ఒకసాధనమేకాని పర
మార్థం కాదు. మన పూర్వులీవిషయం చక్కగా గుర్తించినారుగను
కనే వారు సంస్కృతికే ప్రాధాన్యం ఇచ్చినారు. మన పూర్వులు
రాజ్యాలన్నీ సంస్కృతిరాజ్యాలు. అందువల్లనే మొన్న మొన్నటి
వరకు, అనగా దేశం పడ్డనిమిది, పందొమ్మిది శతాబ్దాలలో అరా
జకంపాలు కానంతవరకు మనకు సంస్కృతిచరిత్రే కాని రాజకీయ
చరిత్ర లేదు; రాజకీయాలూ లేవు. ఉన్న రాజకీయాలూ రాజులకూ
రాజులకూ గల విరోధాలూ, సంగ్రామాలే. మన చరిత్రలో రాజకీయ
ప్రాధాన్యం బ్రటిషుదాస్యంనుంచి విమోచనపొందడానికి ప్రయత్నం
రాజకీయమే వచ్చింది, అప్పటినుంచే రాజకీయరంగం ప్రజల

వియుగంనాటి సంస్కృతి—ఏజాతిలో నయినాసరే—
ఆ యుగంనాటి కళలలో దోష్టతమవుతుంది. ఒకజాతి ఉన్నతీని,
ప్రజ్ఞా, ప్రతిభను గొవడానికి అవే సాధనాలు. “ఒకజాతికళలో
అనగా లలితకళలు—శిల్పం, చిత్రలేఖనం, గవ్యపద్యసాహిత్యం—
పీఠిలో ఆ జాతిజనుల నీతినియమాలు ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటవి. ఆ జాతి
జనులలోని గుణావగుణాలు, పుణ్యపాపాలు తెలుసుకోడానికి ఆజాతి
కళలోని పరిసృద్ధతాపరిశుద్ధత లొక్కటే చక్కని సాధనం. ఉన్నత
సాయియైన కళ సంస్కారానికి, పురోగతికి తోడ్పడుతుంది; దుష్టు
మైన, నింద్యమైన కళ—ఆది శిల్పంకానీ, చిత్రలేఖనంకానీ,
సాహిత్యంకానీ—నిజమైన సభ్యతకే ఘాత తెస్తుంది” అని ఎవ్వరూ
స్టాక్ అనే భావుకుడు వచించాడు. విశ్వక్సేయానికి తోడ్పడడమే
సంస్కృతిలక్ష్యము. జీవితం అన్నిరంగాలలోను మానవత్వం
పెంపొందించి వ్యక్తిని ఉత్తమమానవునిగా సరిదిద్దేదే సంస్కృతి.

ఈపై మడిచిన ప్రమాణాలనుబట్టిమాస్తే మన కళలు ఉత్తమ
మయినవని చెప్పడానికి సంకేయం లేదు. మన శిల్పం, మన చిత్ర
లేఖనం, మన సాహిత్యం, మన సంగీతం అన్నీ ఉదాత్తవిషయాల
తోను, వస్తువులతోను కూడినవే.

మన జాతీయశిల్పం ఒక నూతనసంప్రదాయం మలచుకొని భార
తీయశిల్పకళకే గణ్యత నెచ్చింది. ఆంధ్రసాతవాహనులు వేసిన పునా
దులమీదనే దక్కనుదేశపు చిత్రకళ పెంపెనలారి విశిష్టత గడిం
చింది. తైన, జాతీయచిత్రాలన్నీ ఉదాత్తకావ్యకస్తుమహితములై
రంగులతోను రచనలోను విశిష్టత గడించినవి. మన కిపుడు చరిత్రకు
సంబంధించిన అన్నియుగాలనాటి వర్ణచిత్రములు మనదేశంలో
కానరాకపోయినప్పటికీ తంజావూరునాయకరాజులనాటి చిత్రాలు
మాస్తే సాతవాహనయుగంలో ఆరంభమైన చిత్రకళాసంప్రదాయం
మగ్య భగ్నంకాలేదన్న విషయం ధ్రువపడుతుంది. సంగీతంలో
ఆంధ్రులది కడుప్రాచీనకాలంనుంచీ అంచెవేసిన చేయి. వింధ్యకు
దక్షిణదేశంలోని జాతులవారందరూ కర్ణాటకసంగీతాన్ని, పోషించి
యభ్యసించి పెంపొందించినప్పటికీ సంస్కృతాంగ్రవాజ్యయులు
తరచిమాస్తే సంగీతానికి ఆంధ్రులు ప్రత్యేకంగా చేసినసేవ కలదనే
విషయం గోచరిస్తుంది. సంగీతమును నృత్యమును కాకతీయులకాలం
నుంచి ఆంధ్రులు ప్రత్యేకం ఆదరించి దానిలో కృషిచేసి విజయ
నగరాధీశులకు ఒప్పగింపగా వారు దానికి కొత్త తీర్పుతీరున లిచ్చి
పోషించారు. ఈ సంప్రదాయాన్నే తంజావూరు, మధురనాయక
రాజులు దక్షిణాదికి తీసుకుపోయి అక్కడ పైరుపెట్టారు. ఆంధ్రులు
చేపట్టినదానిలో విశిష్టత చూపని కళలేదు; ఉన్నతికి గొనిరాని
విద్య లేదు. ఒక్కొక్క కళలో ఆంధ్రులు చూపిన ప్రత్యేకతను
తెలుపవలెన్నటే, భారతీయసంస్కృతికి ఆయారంగములలో వారు
సమర్పించిన కాంక్షలను వివరించవలెనంటే గ్రంథ మతివిస్తర మవు
తుంది. ఈ ప్రత్యేకతనుగురించి తెలుసుకోడానికిముందు మన
సంస్కృతికి లక్ష్యాలుగా ఉన్న శిల్పాలు మొదలైనవాటిని ఒక్క
చోటికి నేకరించి భద్రపరచాలి.

ఆంధ్రదేశంఅంతటా తైననిగ్రహాలూ, జాతీయనిగ్రహాలూ
శిల్పాలూ చెల్లాచెదురుగా పడిఉన్నవి. వాటి అతి గతి విశారదజ్ఞులు

లేదు. మనజాతి పొందిన అభ్యున్నతిని తెలుసుకోడానికి ఇప్పుడు లక్షించే సాధనాలే. వాటిలోనే మన పూర్వులు సాధించిన కళాభ్యున్నతి వ్యక్తమవుతుంది. మన మిళితు వాటి అంద చందాలు గుర్తింపలేనంతటి దరిద్రస్థితికి వచ్చినాము. చిరకాలంగా పరదాశ్యంలో ఉండడంవల్ల మనకు అందం గ్రహించే శక్తి సన్న గిల్లింది. ఇటువంటి కళారచనలమీద ఎవరికీ శ్రద్ధ కనిపింపదు. పదిపది హేనేండ్లక్రింద ఉన్న శిల్పశిలాఫలకాలూ విగ్రహాలూ ఎన్నో నేడు కనిపించటంలేదు. మిగిలివున్నవాటికైనా ముక్కు చెవులు కాళ్లు— అన్నీ విరిగి ముక్కలవుతున్నవి. మన జాతి గొప్పది. మన శిల్పం గొప్పది అని డంబములు కొట్టడమే నేర్చుకొన్నాంగాని మన పూర్వులు కళారచనలను ప్రాణపదంగా కాపాడడం నేర్చుకోలేక పోయినాం. ఉన్న అమరావతీశిల్పచిత్రనిక్షేపం అత్యున్నతమయినది—పరదేశాల పాలయినది. నాగార్జునకొండశిల్పచిత్రాలకు కూడా కాళ్లువచ్చి గునగున నడిచిపోతున్నవి. నాగార్జునకొండలోని శిల్పాలు ఉంచడానికైనా తగిన మ్యూజియం లేదు. ఇప్పుడు ప్రస్తుతం నాగార్జునకొండలోనిదానిని మ్యూజియము అనిదానికే పిలుస్తారు. దేశంలో అక్కడా అక్కడా పడివున్న విగ్రహాలను, శిల్పాలను ఉంచడానికి కేంద్రప్రభుత్వప్రదర్శనశాల (Central Museum) అసలే లేదు.

ఇక వర్ణచిత్రాలవిషయం విచారితే, ప్రస్తుతం మనకు మిగిలి వున్న పూర్వులు వర్ణచిత్రాలు బహుశాద్దీ. వీటిలో కొన్ని దేవాలయాలలోను, లింజావూరులోను ఉన్నవి. మరికొన్ని పూర్వులు సంస్థానాలు పరిపాలించిన రాజవంశాలవారి యిండ్లలోను, ఇతర మంత్రివంశములవారి యిండ్లలోను ఉన్నవి. లేపాక్షిలోని వర్ణచిత్రాలను సముద్రరించడానికికాని, వాటికి ప్రతులు వ్రాయించి ప్రదర్శించి ప్రజలలో కళాప్రచారం కావించడానికికానీ పూనుకొనే మహాత్ములే లేరు. ఎక్కడెక్కడినుంచయినా విడివిడి వర్ణచిత్రాలను సంపాదించడాలచినా వాటిని భద్రపరిచి ప్రదర్శించడానికి జనుక చెప్పినదే కొరత—మనకు సెంట్రలుమ్యూజియమే లేదు. ఈ సందర్భంలో కీర్తిశేఖరైన శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులు గారు భారతిద్వారా చిత్రలేఖనానికి చేసిన సేవ నిరుపమానమయినది; స్మరించడం ముఖ్యం. వారు ఎన్నో పూర్వులు వర్ణచిత్రాలను సేకరించి భారతిలో ప్రకటించి ఆంధ్రుల దృష్టికి తెచ్చారు. ఇప్పటికీ భారతి వారి అడుగుజాడలలో నడుస్తూఉండడం ముదావహం.

ఇక సంగీతవిషయం చూస్తే త్యాగరాజు మా వాడు. తేత్రయ మావాడుఅని ప్రగల్భాలు కొట్టడంతో పూర్వులు సంగీతవాద్యయం—

ఆంధ్రులు తప్పించినది ప్రకటించడానికి తగినంత ప్రయత్నమే లేదు. తాళ్లపాకంవారి కీర్తనలు, తేత్రయపదాలు, త్యాగరాజ స్వామికీర్తనలు ప్రకటితమయినవన్న విషయం నాకు తెలుసు. కాని ఇంకా ప్రకటితములు కాని, ప్రకటింపబడవలసిన పూర్వులు సంగీతగ్రంథాలు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారంలోను, తంజావూరు పేలెన్ లైబ్రరీలోను ఎన్నో ఉన్నవి. వాటినిన్నిటినీ ప్రకటింపవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతయినా ఉంది. వాద్యయంమాట అటుండుగా అసలు కర్ణాటకసంగీతంమీద ఆంధ్రులకు శ్రద్ధే పోయింది. విజయవాడ, మద్రాసురేడియోలు వచ్చినతరువాత ఆంధ్రులలో కర్ణాటకసంగీతాభ్యాసానికి కొంత ప్రోత్సాహం కలిగింది. ఇప్పుడప్పుడే సంగీతసభలు చాలా పట్టణాలలో ఏర్పడి కర్ణాటకసంగీతానికి కొంత దోహద మిస్తున్నవి.

ఆయామహాతేత్రాలలోని దేవాలయాలలో అవి నిర్మించిన నాటి సాంఘిక, కళాపరిస్థితులను తెలుసుకొనేటందుకు పువచరించే బొమ్మలెన్నో ఉన్నవి. కొన్ని దేవాలయాలమీద శివకళా, మరి కొన్నిటిమీద విష్ణుకళలుకాకుండా ఆనాటి జంత్రివాద్యములు, నాట్యములు మొదలైన బొమ్మలకూడా చిత్రంపడసినవి. వీటి అన్నిటికీ చాయాచిత్రాలెత్తి వాటిని సరించి ప్రత్యేకకృషి చేసి వివరములతో ప్రకటించడం అవసరం.

ఈవిధంగా చేయవలసినపని ఎంతో ఉంది. మన ప్రాచీన సంస్కృతి ఎట్టిదో, ఏయేపద్ధతులలో పరిణమిల్లినదో, ఎట్టెట్టి మార్పులు పొందిందో తెలుసుకొంటేనే కాని సూతిన సృష్టికి బలం చేపడదు. అసలున్నది తెలుసుకొన్నప్పుడుకదా మనకు లేనిదీ, కొత్తదీ సృష్టించుకోడం. ఏదీ సృష్టించినా అది మన సంప్రదాయబలంమీద, సంస్కారబలంమీద ఆధారపడిఉంటుంది. సంప్రదాయం విడిచిన కృషి నేలవిడిచిన సాము. దేశంలో వికసిస్తూవున్న ప్రజ్ఞను ప్రతిభను దేశీయులర్థంచేసుకొని కళావంతులకు, కళారచనలకు ప్రోత్సాహం, చేయూత ఇవ్వడానికయినా కొంత కళాప్రచారం, సంస్కృతి ప్రబోధం జరగాలి! ఇందుకు ప్రత్యేకం అఖిలాంధ్రదేశానికి సంబంధించిన సంస్థకండడం ఆవశ్యకం. సంస్థను నిర్మించినంతమాత్రాన కార్యం లేదు. అది ప్రయోజనకారి కావాలి; కొంత పనిచేయాలి. అటువంటి సంస్కృతిసంస్థను ఎంత త్వరలో స్థాపిస్తే, కేంద్రప్రభుత్వప్రదర్శనశాలను ఎంతత్వరలో నిర్మిస్తే దేశానికంత మేలు, రాజకీయాలు కావు—కళలే, సంస్కృతే దేశానికి ఘనత గూర్చేవి; కీర్తి గడించేవి. దేశం సంస్కృతిమూలంగానే బాగుపడాలి.

పప్రథమా ఆంధ్ర ఆగోని

విశాఖాధికారిగారి సుగమము ప్రవృత్తి మాలిక

హామీం సే హామీ

సూతన సంవత్సర అభివృద్ధి సముదాయము

ఆంధ్రదేశమంతటా అన్ని కేంద్రములలోనూ

గుణగుండలి

కథ...

12, వారములుగా

విజయ యాత్ర చేయుచున్న సందర్భమున

ఇంత అద్భుతమైన విజయ గౌరవాన్ని సమకూర్చిన
త్రేక్షకలోకానికి - ఇవే హామీని వారు సమర్పించు
ప్రత్యక్షతాభిసందేహాలు...

ఇకముందునూ ఇతర విశిష్ట కేంద్ర సందర్భంతో
వారు సమర్పించి త్రేక్షకలోకానికి చిత్రములను, ఇతర విశిష్ట
కేంద్రములలో అందరినీ ప్రోత్సహించుటనీ త్రేక్షకలోకానికి
ఇవే హామీని వారి అభివృద్ధి సముదాయములు

గర్భ నిరోధిని

శరీరారోగ్యమునకు భంగంలేకుండ కొంత
కాలమువరకు గర్భం రాకుండ ఆపుటకు
జౌషధం రు. 10 లు. చాలాకాలంవరకు
రాకుండ చేయుటకు రు 25 లు. వి. పి.
చార్జీ రు 1-0-0

పుంస్తవ వర్ణనితైలం

నరములు బలహీనతచెంది సంతోషసౌఖ్య
ములకు దూరమైదుఃఖించువారలపాలిటవర
ప్రసాదిని మా నపుంసక తైలం. 1 సీసా
రు. 10 లు. వి. పి. చార్జీ రు 1-0-0
మరియు నేపాళదేశపు కస్తూరి, అంబర్
హేమం కలసి ప్రత్యేకంగా తయారుచేయ
బడి జగత్ప్రఖ్యాతి వహించిన తైలము గలదు.
సీసా 1 కి రు 25 లు. వి. పి. చార్జీ రు 1. ఆర
ర్థిచ్చువారు ముందుగా నైకం పంపుచూ
జవాబుకు కవరు పంపేది.

డాక్టర్ రత్నం నన్ను,

మలకపేట బిల్డింగ్స్. హైదరాబాద్, డక్కా

కొత్త సంవత్సరము
మీకు ఆనంద, ఐశ్వర్య ప్రదమగుగాక !

“రెడ్ బిర్డ్”

శ్రాంతు
కన్యకనరీ

నాణ్యతకు ప్రసిద్ధి చెందినది.

ఏజన్సీ పరతులకు వ్రాయండి:

శ్రీనివాస కన్యకనరీ,

42, భాష్య కార్డు నాయుడు వీధి,
కొండితోపు, మద్రాసు 1.

Telephone:
3 6 0 8

SMITH CORONA

Telegrams:
“LIGHTOUCH”

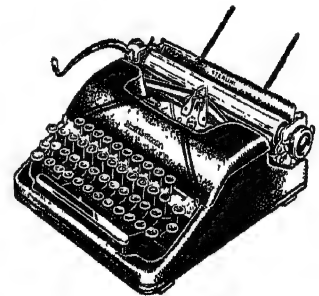

No finer Standard Typewriter

On the strength of trouble-free
performance and ease in operation
hundreds of users are eagerly
awaiting the latest models of
SMITH - CORONA S

We are anxious to supply these as
fast as we can get them but short
supply position and import restric-
tions are still in the way. * * *
In the meanwhile our expert
mechanical staff can keep your
old typewriters going.

Superior quality Typewriter &
Duplicator accessories are always
carried in stock.
Expert advice on office labour-
saving devices gladly given.

No finer Portable Typewriter

THE TYPEWRITER & OFFICE APPLIANCES (INDIA) CO. LTD.,

(Established in 1927)

17, ARMENIAN STREET

(Registered in 1933)

G. T. MADRAS-1.

The First PRESIDENT of REPUBLICAN INDIA
wrote *this Page* in our Visitor's Book

I am so pleased to see the factory where
electric fans and other electrical accessories are turned
out. It is a great Indian enterprise and the fans
produced by this factory should replace the very large
number of foreign fans that are imported. I understand
the price compares favourably with the remaining imports
as very much less. There might be sufficient inducement
of any manufacturer to start from this being successful, and
indeed for Indians to purchase India fans. I am sure
they will be a great success.

Dr. B.R. Ambedkar
20.9.32

గత మూడుదశాబ్దములలో రాజకీయ
ముగ కలిగిన పురోవృద్ధిలో బహు
పెద్దభాగము ఆయనది. రాజ్యాంగ
నిర్మాణమునను హెచ్చుపాలు ఆయ
నదే. ఆయనయే ప్రథమాధ్యక్షుడు.

* * *

అమోఘమైన ఆయన యాశీస్సులు
ఫలించినవి. ఏమన, గత రెండు
దశాబ్దములలో మేము ప్రశస్తయుగ
అభివృద్ధిపొంది నేడు ఈ పరి
శ్రమలో ప్రప్రథములమై
యున్నాము. అసూల్యమైన మీ
ఆదరణాభిమానములకు మేము
కృతజ్ఞులము. సర్వదా మీ సేవలో
ఇదేరీతిని పురోగమింప నిరంతరము
కృషిచేయుచుండగలమని విన్న
వింతుచున్నాము.

INDIA
BHARAT

ఎలక్ట్రిక్ ఫాన్లు, పామస్టు తయారుచేసే ఈ ఫ్యాక్టరీని
మాది చావంతోపించినాను. ఇది గొప్ప దేశీయ వ్యాపార
సంస్థ. ఇందు తయారయే ఫాన్లు విస్తారంగా దిగుమతి జరు
తున్నవిదేశీ ఫాన్ల ప్లానం ఆక్రమించాలి. విదేశీ ఫాన్లతో
పోల్చిన వీటిదర సరసమై యున్నదని. చవిలో వాటికన్న
వీటికి ఇద్దరు చాతకుదనవీ తెలియచున్నది. భారతీ
యులు ఇండియా ఫాన్ల అభిమానించటానికి ఇవి వర
స్యదేశీ వస్తువుగాక వేరు విశేషమే కావలసిన, అందుకు
ఈ విశేషాలు చాలు. ఈ సంస్థకు అఖండవిజయము
కలుగుగాక. (సం) రాజేంద్రప్రసాద్ 31-8-32.

The National Products with a Rational Reputation

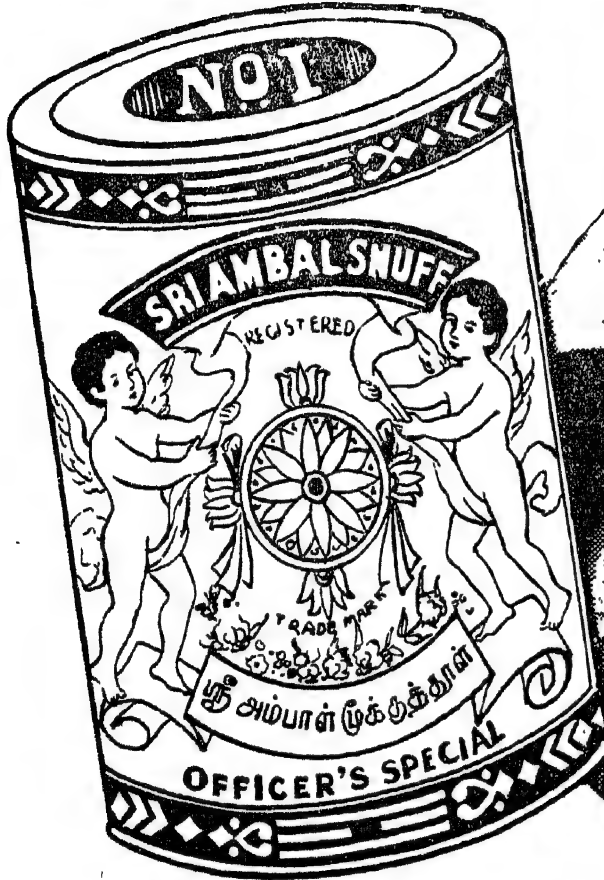
The India Electric Works Ltd.,

"Chatnath Buildings",

MOUNT ROAD

MADRAS-2

గొప్పవాళ్ళూ కూడ మెచ్చుకొనునది

శ్రీ అంబాల్

ఆఫీసర్ నశ్యం

శ్రీ అంబాల్ అండ్ కంపెనీ,
టెంపిల్ వెస్ట్ నం. 3, మదరాస్.

ఉ గా ది పూ ట

శ్రీమంత మగు కల్పభూమిహమామురీతి

గన్నబిడ్డల బ్రోవ గన్నతల్లి

భువనసంస్కృతికి బూర్వమే వేదవి

జ్ఞానమ్ము గాంచిన సదమలాత్మ

వేదాంతవీధుల విహారింప నుపనిష

త్తులు బోటులై కొల్వ జెలగు మాత

సర్వసిద్ధులు గల్గు సౌభాగ్యవతి జగ

జ్యోతిమై వెలిగెడి సుకృతచరిత

సర్వనాశకలయకాలచక్రనిహతి

గాంచి యెఱుగని యమృతయోగప్రసిద్ధ

భాగ్యశాలిని నిత్యయా భరతమాత

పాదముల వ్రాలిపోదు నుగాదిపూట.

అమరేంద్రులచేత స్తుత్యు డగు న

య్యంభోజపత్రాక్షు డ

య్యమరేంద్రులు చూడ దా వలచి మ

ర్త్యత్వమ్ము నైకొంచు నే

యమకుం బుట్టి దశావతారముల వి

ఖ్యాతాత్ముడై పొల్చె నా

యమ మద్భారతమాతృదేవతను భ

క్త్యావిష్టతన్ గొల్చెదన్.

వ్యాసవాల్మీకిదుర్వాసోపసిష్ఠాది

బ్రహ్మర్షినత్రపోభాగ్య మంది

పరమదత్తాత్రేయపాతంజలికణాద

యోగీంద్రచంద్రనద్యోగము గని

మేధాతిథిన్యాయపాథోధిచంద్రగా

తమదేవసద్ధర్మధన్యత గని

శ్రీరామభీష్మపార్థివ భార్గవాదివీ

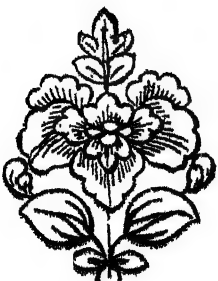
రవరేణ్యశౌర్యవైభవము గాంచి

కడుపుచల్లని తల్లిగా ఖ్యాతి మించి

కాళిదాసాదికవులను గాంచి యెనగు

భరతమాతకు హర్షసంభరితహృదిని

గరములు మొగుడ్తు భక్తి నుగాదిపూట.

‘వికృతి’కి నమస్కృతి

శ్రీ పెనుమర్తి కామేశ్వరరావు

నవనవనంతమధురసంధ్యాప్రశాంత - వేళ కిసలయముల దిను వికమ! పాడు
మాంధ్రుల పురావిభవకీర్తిచంద్రికామ - హోన్నతైశ్వర్యదీప్తి, త్యాగోన్నతాప్తి!

ఆంధ్రులు రాజ్యపాలకు లనంతయశస్సులు, కీర్తిచంద్రికా
సాంధ్రులు, భోజనప్రియులు, సాదరు లంచితధర్మకార్యని
స్తంధ్రు లుధారు లంబరవిశాలయశోధరు, లార్తరక్షణో
పేంధ్రులు, సాహసుల్, రణవిభీషణకౌశలు, లుత్తమాశయుల్!

కృష్ణవేణీప్రేమగీతాల రవళిలో తరగ లయ్యె మన స్వతంత్రవాంఛ,
వెన్నానదీసముత్పన్నసంగీతాన స్వరములయ్యె మన స్వభావరక్తి,
గోదావరీపూతపాదస్తులైనవి స్వారాష్ట్రపాలనాశంసనములు,
తుంగభద్రానదీసంగీతభంగిమపాట లయ్యె మన విపర్యయములు,
నేటి కదియేమొ స్వాతంత్ర్యనిధులమైతి - మనగ, రాష్ట్రము లభియించు నదను వోయె
ఓవికృతి! పేరుమాత్రమె యొప్పు నీకు - మాకు నైకమత్య మొనంగి సాకు మింక!

సర్వసంపన్న మాంధ్రరాష్ట్రము లభించ - వత్సరాల నిరీక్షణ ఫలితమొంద
ఐకమత్యాన మెలగు డోయాంధ్రులార! - రాజ్యపాలకులార! తంత్రజ్ఞులార!

వీరులు తెల్లువా రుదధివేల్లితరాజ్యరమావినోదు తా
ధీరులు, దేశమాతయనుదేశము దా విని త్యాగబుద్ధితో
బోరొనరించి స్వేచ్ఛయును పొందుటలో ఘనకీర్తి గొన్న ని
ర్భీరులు, దివ్యదీప్తిసముపేతులు, ఖ్యాతులు భారతావనిన్!

మాకు ‘విరోధి’ చూపె నొక మార్గము! రాష్ట్రము వొందు కాంక్షయు
బ్రాకెను పూలతీవయయి, పందిరికెక్కెను, విం దొనరెచ్చ న
స్తోకముదమ్ము గూర్చె! ఇదె చూచుచు నుండ విరోధి వంచనా
లోకనదృష్టి దాని మొదలుం దెగగోసె దయావిహీనతన్!

ఎన్నడు లేని ఐక్యత సుమించినవేళ మహాంధ్రజాతికి
ఋన్నత- రాష్ట్ర మేర్పడగ కేంద్రప్రభుత్వము సమ్మతింపలే
దన్న విషాదవార్త విని, ఆంధ్రులు విన్నదనమ్ముతోడ నే
మున్నది లే రిపబ్లికుమహోత్సవమం దని నిశ్చయించిరే!

ఓ వికృతివత్సరంబ! నీ వీవిరోధి - ప్రకృతి రూపజేసెడి పటిమ గలిగి
ఆంధ్రుల భవిష్యదర్థమునందగించి - విందొనర్పు మానందనిష్యంది వగుచు!

దేశీయ ఆర్థికాభ్యుదయం

శ్రీ శ్రీకృష్ణ

భారతరాజ్యాంగపరిణామభోరణిని అనుసరించే ఇప్పటివరకు దేశఆర్థికాభ్యుదయంకూడా నడిచింది. మాంట్ ఫర్డ్ రాజ్యాంగసంస్కరణల ఆచరణకు పూర్వం, దేశాభ్యుదయవికాసాలకు దోహద మిచ్చే వివిధరంగాలలోనూ అవిచ్ఛిన్నమైన నిరంకుశాధికారంతోనే పరిపాలనావిధానం సాగుతూవచ్చింది. దేశపురోభివృద్ధికి ఏవిధానమైతే తీవ్రప్రతిబంధకంగా పరిణమిస్తుందో, ఆ విధానాన్నే బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం అనుసరించింది. ఏ విధానాన్ని ఆవలంబించడంలోనైనా భారతీయులనుకూడా సంప్రతిస్తుంటూ మన వాగ్దానంచేసి బ్రిటిష్ వారు మాంట్ ఫర్డ్ సంస్కరణలను అమలుపరచడంతో, దేశఆర్థికరంగంలో రెండవయగం ప్రారంభమైన దని చెప్పవచ్చు. అంటే, అప్పటినుంచీ. బ్రిటిష్ వారు స్వీయప్రయోజనాలకు ఏమాత్రం ప్రమాదమూ సంభవించకుండా చూసుకుంటూ, భారతదేశఆర్థికాభివృద్ధికికూడా గుడ్డిలో మెల్లగా కృషిచేస్తూవచ్చారన్నమాట. 1935 ఇండియాప్రభుత్వచట్టంలో వాణిజ్యరక్షణ నిమిత్తం నిర్వచించిన ప్రత్యేకమినహాయింపులే ఇందుకు ప్రబల నిదర్శనాలు.

1947, ఆగస్టు 15-న స్వతంత్రభారత అవతరణతో, చిరకాలంనుంచీ వస్తున్న పాతప్రతిబంధకాలన్నీ ఒక్క దెబ్బతో తుడిచిపెట్టుకుపోయివి. అది భారతదేశం తన ఇంటికి తానే యాజమాన్యం వహించిన చరిత్రాత్మకదినం. సర్వస్వతంత్రప్రతిపత్తి లభ్యమైన ఆచిరకాలంలోనే, బ్రిటిష్ వారు లోగడ సృష్టించిన వాణిజ్యమినహాయింపులన్నిటినీ భారతదేశం పటాపంచలు చేసివేసింది. పైన చెప్పిన విషయమంతా పూర్వచరిత్ర. అది ఒక పీఠిక.

దేశఆర్థికాభివృద్ధి అతి జటిలమైన సమస్య. ఆర్థికరంగంలో ఏ పని చేయాలన్నా, ఏ కార్యక్రమానికి ఉపక్రమించాలన్నా, ముందుగానే జాగ్రత్తగా అందుకు అనువైన పథకాలను వేసుకోవలసి వుంటుంది; కావలసిన అంగబలాన్నీ, సాధనసంపదనూ సమకూర్చుకోవలసివుంటుంది. తత్సంబంధమైన వివిధశాఖల, వివిధవర్గాల హృదయపూర్వకసహకారాన్ని సాధించవలసివుంటుంది. ఏదేశంలో ఐనప్పటికీ, ఆర్థికాభ్యుదయికి కృషి ఆ దేశద్రవ్యసంబంధమైన, పారిశ్రామికసంబంధమైన విధానాల నిర్వహణపై ముఖ్యంగా ఆధార

పడివుంటుంది. పర్యవసానంగా ఏ ఆర్థికవిధానానికైనప్పటికీ, పరమ లక్ష్యం ప్రజల పురోభివృద్ధిని సాధించడమే; వారి జీవనప్రమాణాన్ని వృద్ధిచేయడమే; ప్రజలకు ఎక్కువవిక్రాంతి లభ్యమయ్యేట్లు చేసి, జాతీయాదాయాన్ని పెంపొందించేయడమే. ప్రభుత్వం ఆచరణలో పెట్టే ఏఆర్థికవిధానమైనా ఎంతవరకు సఫలీకృతమైనదో పరీక్షించడానికి, సామాన్యపౌరుడి ఆర్థికస్థితిగతులు ఏమైనా బాగుపడినవా అన్నదే కొండగుడ్డు. అందుచేత ఏ ఆర్థికవిధానసాఫల్యంపైనైనా, అంతిమతీర్పు చెప్పవలసినవారు. ప్రజాబాహుళ్యమేగాని, సమాజంలో ఉన్నతస్థానం ఆక్రమించే ఏకొన్నివర్గాలవారో మాత్రం కాదు.

భారతప్రభుత్వ విధానం

భారతప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్న ఆర్థికవిధానాన్ని పరిశీలించి చూద్దాము. ఏదోవిధంగా ఎన్నికలకు ప్రజలలో సుముఖవాతావరణాన్ని సృష్టించుకుందామనే ఆత్రంతో కాంగ్రెస్ పాలకులు ఆర్థిక సమస్యలను, తమ పాతసిద్ధాంతాలనూ కలగాపులగం చేసి గంభీరోపన్యాసాలు ఇవ్వడం ప్రారంభించారు. ఉప్పుపన్ను విషయంలో మనవా రవలంబించిన విధానమే దీనికి ఉత్తమదృష్టాంతం. సామాన్య పౌరుడికి సహాయపడాలనే ఉదాత్తలక్ష్యంతో ఉప్పుపన్నును రద్దు చేయడంఫలితంగా, భారతదేశం సాలీనా 9 కోట్ల రూపాయల ఆదాయాన్ని నష్టపడవలసివచ్చింది. ఈ పన్నురద్దుచేయకపూర్వం ఢిల్లీలో ఉప్పు మణుగు ఒకటికి ధర నాలుగురూపాయలు వుండేది. ఇప్పుడు ఇది 20 రూపాయలవరకూ పెరిగింది. నిత్యావసరమైన ఉప్పు కొనుక్కోవడం సామాన్యపౌరుడి శక్తిని మించిపోయింది!

1938-39, 1949-50 సంవత్సరాలమధ్య — అంటే ఈ 11 ఏళ్లలోనూ—రకరకాల పన్నులద్వారా కేంద్ర, రాష్ట్రప్రభుత్వాల మొత్తం ఆదాయం 352 కోట్ల 17 లక్షల రూపాయలు ఎక్కువైంది. ఒకవిధంగా చూస్తే ఇది సరిఅయిన అంచనాకాదనే చెప్పవలసి వుంటుంది. ఎందుచేతనంటే, ఇది వివిధపురపాలకసంస్థలు, జిల్లా బోర్డులు స్థానికంగా ఇతరత్రా విధించేపన్నులు చేర్చుకుండా వేసిన అంచనా. దేశంలో కేంద్ర, రాష్ట్రప్రభుత్వాలు వసూలుచేస్తున్న పన్ను మొత్తం ఇంత విపరీతంగా పెరిగినప్పటికీ, 1938-39 తర్వాత

ప్రజల సగటు ఆదాయం కూడా మూడు రెట్లు పెరిగిందా అన్నది ప్రధానమైన ప్రశ్న.

కొత్త పెట్టుబడులు పెట్టకుండా పెట్టుబడిదారులు ఈనాడు ఎందుకు మూఁభావం వహిస్తున్నారో, ప్రజలలో డబ్బు నిలవజేసుకోవాలనే ఉత్సాహం ఎందుకు లేదో వివరిస్తూ పత్రికలలో ఎంతో తర్జనభర్జన జరుగుతున్నది. ఇంత విపరీతమైన పన్నులభారంకింద కృంగిపోతున్న ప్రజలు, ఎంత ఉత్సాహం వున్నప్పటికీ, నిలవజేసుకోవడం అసంభవమనే విషయాన్ని గ్రహించడం అవసరం.

1949-50 లో వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలూ, కేంద్ర ప్రభుత్వాలూ కలసి స్టర్లింగ్ నిల్వల విడుదల మొత్తాలు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి ఇచ్చిన దీర్ఘకాలిక ఋణం, స్వల్పకాలిక ఋణం, రిజర్వ్ ఫండు అని పిలిచే రొక్కం నిల్వలలో హరించిపోయిన మొత్తాలు గాక, 486 కోట్ల 64 లక్షల రూపాయలను ఖర్చు పరిపాలనా నిర్వహణ కోసమే వ్యయ పరిచినవి. ఇంత బ్రహ్మాండమైన మొత్తాన్ని వ్యయపరిచారుకదా, సామాన్య పౌరుడికి ఈ ఖర్చుంతా ఏమాత్రమైనా లాభించిందా? జీవన వ్యయ మూల్యం యథాప్రకారం తారస్థాయిలోనే వున్నది. దేశంలో నిరుద్యోగం ప్రబలిపోతున్నది కాని, తగ్గే నూచన లేమీ కనపించడం లేదు. పెట్టుబడి మార్కెట్ పరిస్థితి ఇప్పటికీ అతినిరుత్సాహ సూచకంగానే వున్నది.

ఇంత చేసినా ప్రభుత్వం ఒక్క ఋణాన్నైనా ప్రజలవద్ద సవ్యంగా సంపాదించలేకపోయింది. ప్రభుత్వం ప్రజలలో ఏపాటి విశ్వాసాన్ని, ఉత్సాహాన్ని సృష్టించుకోగలిగిందో దీన్ని బట్టే గ్రహించవచ్చు. ప్రస్తుత పరిస్థితిని ఒక్క ముక్కలో వర్ణించాలంటే, సామాన్య మానవుడి జీవితం ఆనాటికానాడు అతిదుస్థరంగానూ, దుర్భరంగానూ పరిణమించిందని చెప్పాలి. ప్రభుత్వం ఏవేవో మహాన్నత పథకాలను తయారుచేయడం, పర్యవసానంగా శూన్య ఫలితాలు సంప్రాప్తించడం జరుగుతున్నదంటే, దీనికి అనేక కారణాలు వున్నవి. వీటిలో ముఖ్యమైనదీ, మొదటిదీ, నిర్ణీతమైన పథకం ప్రకారం గాక అడ్డంగుల వ్యవహారంగా అభివృద్ధి సాధించాలని పూనుకోవడమే.

పథక సలహా సంఘం

1946, సెప్టెంబరు 2 వ తేదీన అధికారస్వీకారంచేసిన అనతికాలంలోనే, భారత ప్రధాని నెహ్రూ 'అడ్వైయజరీ ప్లానింగ్ బోర్డు'ను ఒకదాన్ని స్థాపించాడు. ఈ "పథక సలహా సంఘం" ప్రభుత్వాదాయ దృష్ట్యా దేశాభ్యుదయ పథకాలకు ప్రాధాన్యత క్రమాన్ని నిర్ణయిస్తూ, ఒక నివేదికను సమర్పించింది.

బ్రిటనులో ప్రభుత్వం ఏదైనా ఒక కమిటీని నియమించదలిస్తే, కార్యాచరణకు ఉపక్రమణికగా మాత్రమే దాన్ని నియమిస్తుంది. ఇక్కడ మన దేశంలో కమిటీనియోమనం చేసిన కార్యాచరణకు

ప్రత్యామ్నాయంగా తయారవుతుంది. అందరూ అనుకున్నట్లుగానే, ఈ పథక సలహా సంఘం ఏదీకమీద గడ్డిపోచంత పనికూడా జరిగినవానాన పోలేదు. ఇది ఇలా వుండగా గృహ నిర్మాణ పరికరాల సాంకేతికత, అందుకు కావలసిన ద్రవ్య సేకరణ కోసం తీవ్రమైన పోటాపోటీ ప్రారంభమైంది. సిమెంటు ఎంత దొరుకుతుందీ, ఎంత దొరకదూ అనే విచక్షణైనా లేకుండా, ఇళ్లు, ఆఫీసు భవనాలు, అనకట్టలు, ఫ్యాక్టరీ భవనాలు, వంతెనలు, జాతీయ కాస్త్ర సరిశోధనాలయాలు, చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలు, అవీ, ఇవీ ఏమిటీ అన్నిటి నిర్మాణానికీ పెద్ద పెద్ద స్కీములు వేశారు! వాటిని మంజూరు చేసుకున్నారు!! ఈ ధోరణిలో నాలుగు సంవత్సరాల వాటు అందరూ ఊరుకులు, పరుగులు పెట్టిన తర్వాత, ప్రధాని నెహ్రూ, శరవేగంతో ప్లానులై తే తయారు చేస్తున్నామని, వాటిని అమలుజరపడానికి ప్రభుత్వానికి తగినంత డబ్బు లేదనే విషయాన్ని హఠాత్తుగా ప్రభుత్వం కనిపెట్టినట్లు ప్రకటించాడు. ఈ విధంగా ప్రకటించడం మన దేశంలో గమక సరిపోయిందిగాని, మరే ప్రజాస్వామ్య దేశంలోనైనా జరిగితే, అధికారంలో వున్న రాజకీయ పక్షం రాజ్య పరిపాలనాధికారానికి నిలబడకూలు ఇవ్వవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడేదే.

డబ్బు, దస్కం చూసుకోకుండా, ఏ ప్రభుత్వమైనా విపరీతంగా పథకాలు వేయడం చాలా గర్హించవలసిన విషయం. ఎంతెంతో ధనం వ్యయపరచి తయారు చేసిన ఈ పథకాలన్నీ చివరకు ఎందుకూ కొరమాలిన చిత్తు కాగితాలకింద హరిపోయినవి!

ప్రాజెక్టులకు డిజైన్లు

ఈ విషయాన్ని విశదంచేయడానికి ఒక్క దామోదర్ లోయ ప్రాజెక్టు నిర్మాణంలో జరిగిన రథస చాలు. చిన్న 'దామోదరు' 'డిజైన్లు' తయారుచేయించడానికి ప్రభుత్వం 10 కోట్ల రూపాయలు వ్యయపరిచింది. ఫ్రెంచిని పుణులు ఈ 'డిజైన్లు'ను పరిశీలించి, ఎందుకూ పనికిరానివిగా ఎంచి బుట్టిదాఖలు చేయించారు. వీటిని సాఫీ కొత్త డిజైన్లు తయారుచేయడానికి వీరు 4 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు పెట్టించారు. స్విట్జర్లెందునుంచి మరీ కొందరు నిపుణులు వచ్చి, ఈ కొత్త డిజైన్లు పనికిరావు పూర్తిగాయ్యారు. 11 లక్షల రూపాయలు ఖర్చుపెడితే సరే కొత్త 'డిజైన్లు' తయారుచేసి పెడతా మన్నారు. ఇది ఇలా వుండగా, అమెరికా నిపుణులను పిలిపించారు. స్విస్ నిపుణులు తయారుచేసిన పథకాలను తప్పుకుండా వీరూ త్రోసి రాజంటారు.

ప్రజల ధనాన్ని బ్రటిష్ వారు ఈ విధంగా దుర్వ్యయం చేసి వున్నట్లయితే పార్లమెంటులో తప్పుకుండా విరామ తీర్మానాల పరం పరతో బోలెడంత తర్జనభర్జన జరిగివుండేదే. ఈనాడు 14 లక్షల రూపాయలు వృథా అయిపోయినవంటే మనవారికి ఒక లెక్కా పత్రంగా లేదు!

కొత్తగా అధికారంలోకి వచ్చినప్పుడు కాంగ్రెస్ మంత్రులు బాధ్యతారహితమైన ప్రసంగాలు చేయడం పరిపాటి అయిపోయింది.

ఈ కుమ్మప్రియాలవల్లా, దీర్ఘస్వస్థాలవల్లా సాధారణ పౌరుడికి ఈవజ్ఞాత్రమైనా మేలు చేకూరలేదు. పరికరా, సనాథ్యులను పెట్టుబడి పెట్టకుండా కూడా బహుజనుప్రదంగా కాంగ్రెస్ మంత్రులు హడలగొట్టగలిగారు. పెట్టుబడిదారులు కాంగ్రెస్ ప్రముఖులు చేసిన ఈ సవాలును ఎదుర్కొని, అతిస్వల్ప వ్యవధిలోనే ప్రభుత్వాన్ని లొంగదీశారంటే ఆశ్చర్యమేమీలేదు!

ఇంతకూ పెట్టుబడిదారులు కొత్తపెట్టుబడులు పెట్టడానికి ఎందుకు జంకుతున్నారు? పెట్టుబడిదారులు తప్ప అంతా ప్రభుత్వానిదే అంటున్నారు. పరిశ్రమలను స్వాధీనపరుచుకునే విషయంలో ప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్న అస్పష్టవిధానం, విపరీతమైన పన్నుల విధింపు ప్రస్తుత అయోమయపరిస్థితికి కారణమని కూడా వీరు ఆరోపిస్తున్నారు. పెట్టుబడి అభ్యాసమే లేని రైతువద్ద ధనం విస్తారంగా చేరి మూలుగుతున్నదని కూడా వీరి ఆరోపణలలో మరొకటి.

ఈ ఆరోపణలలో వున్న నిజానిజాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించడం అవసరం.

ప్రభుత్వానికి చెల్లించే భూమికి నులకడగా వున్నందువల్లా, వ్యవసాయ ఫలసాయాల ఫరలు బాగా పెరిగినందువల్లా, రైతుకులాభించినట్లు కనబడేమాట వాస్తవమే. ఐతే రైతు తనకు కావలసిన పరికరాలను పదార్థాలను విపరీతమైన ధరలకు కొనవలసివస్తున్నదనే విషయాన్ని ఎవరు కాదనగలరు? రైతుజీవితవ్యయం, ఉత్పత్తి ధరలు బాగా పెరిగినవనే విషయాన్ని దృష్టిలో వుంచుకోవాలి. పెట్టుబడిపెట్టే అభ్యాసం రైతుకు లేదని విమర్శించినప్పుడు, డబ్బు నిల్వజేసే అభ్యాసంకూడా అతడికి లేదని గమనించాలి. రైతు ఏమాత్రం బాగుపడ్డదీ నేటి గ్రామీణబుణభారమే స్పష్టపరుస్తుంది. గ్రామసీమలో ప్రజల బుణభారం మాత్రం తగ్గలేదని ప్రస్తుతసంఖ్యా వివరాలు తెలియజేస్తున్నవి. ఒక వైపు బుణభారంతో కృంగి కృశించిపోయే రైతువద్ద అధికధరల ఫలితంగా ధనం నిలవుండి మూలుగుతున్న దనడం అసందర్భమైన వాదన.

పెట్టుబడిదారుల ధోరణి

తాము పట్టిన కుండేటికి మూడేకాళ్లని వాదించే పెట్టుబడిదారులు రెండు విషయాలను విస్మరిస్తున్నారు. యుద్ధసమయంలో విపరీతలాభాలకు అలవాటుపడినవారు ఇప్పుడు యుద్ధాత్మూర్వ లాభాలతో సంక్రమించినవారేకపోతున్నారు. వీరి దురాశ ఫలితంగానే, దేశంలో విరివిగా దొంగవ్యాపారం సాగడం, విపరీతంగా ధరలు పెరగడం, సరుకునాణ్యత భ్రష్టమైపోవడం సంభవిస్తున్నది. సాధారణమైన లాభాలను ఆశించి కొత్తవ్యాపారంలో పెట్టుబడి పెట్టడానికి వీరు నిరాకరిస్తున్నారు.

కొత్త కంపెనీలు స్థాపించడంలో జరుగుతున్న అక్రమాలవల్లా కంపెనీ మేనేజిమెంటు నిర్వహణలో సాగుతున్న అవకతవకలవల్లా కూడా పెట్టుబడిదారుల ఉత్సాహం, విశ్వాసం చెదిరిపోయినవి. ఈ కారణాలన్నిటిచేత, ధనాధ్యులు తాము నిల్వజేసిన సాన్నిబయటికి తీసి పెట్టుబడి పెట్టడానికి అయివ్వత చూపుతున్నారు. ఏదైనా అవాంతరం సంభవించి, మన దేశం కమ్యూనిజంపాల బడితే అందుకు పూర్తిగా వాణిజ్యవర్గాలనే నిందించవలసివుంటుందిగాని ప్రభుత్వాన్ని ఏమీ అనడానికి అవకాశం వుండదు.

ఐతే ప్రభుత్వజేపూచీవ్యవహారాన్ని గురించి కూడా ఒక విషయం చెప్పవలసివస్తుంది. ఎక్కడ ఏ కార్మికతగాదా ఏర్పడినా, కార్మిక నాయకులను పిలిపించి వారి కోర్కెలేవో చెప్పవలసిందని మాత్రమే ప్రభుత్వం అడుగుతున్నది. ఇదేవిధంగా పెట్టుబడిదారుల సుతానాయకులనూ కూడా పిలిపించి ప్రశ్నించడం, వారిచేత ఒప్పించడం జరగడంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు ప్రభుత్వం పెట్టుబడిదారుల సంతృప్తిపరుస్తూ, వారికే సమస్త సౌకర్యాలనూ కట్టబెట్టడం, అన్ని సౌకర్యాలనూ పొందుతూకూడా, ఆ పెట్టుబడిదారుల ప్రభుత్వంతో సహకరించకపోవడం సంభవిస్తున్నది.

పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వం స్వాధీనపరుచుకోవడమంటే, దేశీయ పెట్టుబడిదారులు, భారతదేశంలో వున్న విదేశీయుల ఆస్తిపాస్తులను స్వాధీనంచేసుకోవడమనే అర్థంమాత్రమే చెబుతున్నారు. ఇంసీరియల్ బ్యాంకుకు జాతీయంచేయాలని ఒక వైపు కోరుతూ, ఈ పెట్టుబడిదారులు పౌరవిమానయానాన్ని జాతీయంచేయకూడదని మరొకవైపు తీవ్రంగా ప్రతిఘటిస్తున్నారు.

పౌర శ్రామిక విధానం

ఇవన్నీ ఇలా వుండగా భారత ప్రభుత్వపౌరశ్రామికవిధానం ఏవిధంగా సాగుతున్నదో పరిశీలిద్దాము. వ్యావసాయకపౌరశ్రామిక రంగాలలో దేశాన్ని స్వయంసమృద్ధి చేద్దామని భారత ప్రభుత్వం లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్నది.

పౌరశ్రామికరంగానికి సంబంధించినంతవరకు ఈ లక్ష్యం సిద్ధించాలంటే, పరిశ్రమలకు తగిన రక్షణవిధానాన్ని ఏర్పాటు చేయడం ఒక మార్గం. పౌరశ్రామికరక్షణవిధానంలోని ఉద్దేశ్యం, ఉత్పత్తిని పెంచడమే గాక, ఉత్పత్తివ్యయాన్ని తగ్గించడమూ, సరుకు నాణ్యత హెచ్చించడమూకూడా అయివుండాలి. విదేశాలనుంచి దిగుమతులను నిషేధించినంతమాత్రాన ఈ ఆశయం నెరవేరదు. వ్యాపారరంగంలో తగినంత పోటీ వున్నప్పుడే, సరుకునాణ్యత ఎక్కువ కావడానికి, ఉత్పత్తివ్యయం తగ్గడానికి అవకాశమూ, ఉత్సాహమూ ఏర్పడతవి. అనంతతయనంతయ్యంగారలాటి కాంగ్రెస్ పెద్దలు, ఈ విషయాలు తుణ్ణంగా అవగాహన చేసుకోలేక పోతే, నిమర్శించడం చూసికేస్తే బాగుంటుంది. దేశంలోకి దిగు

మతులు రాకూడదని నిషేధించాలని సూచించేముందు, అనంత శమునంగారు ఇండియాలో తయారైన ఒక కుట్టుపనియంత్రాన్ని కొని వారి భార్యకు ఇచ్చి, దానిమీద ఆమె అభిప్రాయ మేమిటో అడిగి తెలుసుకోవడం యుక్తం.

పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వం రక్షణలు ప్రసాదించినఫలితంగా, దేశంలో ధనం బహుకొద్దిమందిచేతులలోనే కేంద్రీకృతమవుతున్న మాట నిజం. ఇప్పటికీ ఇదేధోరణి సాగిపోతున్నది. భారతదేశం క్రమక్రమంగా పారిశ్రామికాభివృద్ధిని పొందుతున్న కొద్దీ ఆనాడు కౌరవోమార్కు ప్రపంచనం అక్షరాలా నిజమవుతున్నట్లు కనబడుతున్నది.

దేశ ఆర్థికవ్యవస్థలో కొద్దిమంది కోటీశ్వరులు ఉపరిభాగాన్ని, కోటానుకోట్లుగా వున్న శ్రామికజీవులు అధోభాగాన్ని ఆక్రమించి వున్నారు.

భారతదేశపారిశ్రామికవిధానాన్ని వ్యక్తీకరిస్తూ, కేంద్ర ప్రభుత్వంవారు కొన్ని కీలకపరిశ్రమలను తామే నిర్వహించదలచినట్లు ప్రకటించడం జరిగింది. ఈవిధానాన్ని అనుసరించి కొన్ని పరిశ్రమలవిషయంలో నివేదికలు తయారుచేయడానికి విదేశనిపుణులను ఆహ్వానించారు. భారీవిద్యుదవ్యంత్రనిర్మాణం, ఉక్కు ఉత్పత్తియంత్రాగారం, నాకానిర్మాణకేంద్రం మొదలైన పరిశ్రమల స్థాపనవిషయంలో నివేదికలకూడా ప్రభుత్వానికి అందినవి. మరికొన్ని నివేదికలు త్వరలోనే అందబోతున్నవి. వీటన్నిటిపైనా అనేకలక్షల ధనాన్ని వ్యయపరిచి నివేదికలు సేకరించినతర్వాత, ఈపరిశ్రమల స్థాపనకు కావలసిన ధనం తమవద్ద లేదని ప్రభుత్వం తెలుసుకొన్నది! ధనాభావం కేంద్రమంత్రుల అనేక ఆశయాలు తీరని ఆకాంక్షల కలిగించింది!! “డబ్బు లెక్కేమిటి? ముప్పై డబ్బు—ఎంత కావాలంటే అంత నిమిషంలో వుట్టించలేమా?” అనే ధీమాతో ఈ మంత్రులు మొదట వ్యవహరించారు. మొదట దేన్ని అయితే తృణీకారభావంతో చూశారో, ఆ ధనమే ఇప్పుడు ఎదురైతిరిగింది. తలచెట్టిన ప్రతిపనికీ అడ్డుతగులుతూ ధనాభావం ఇప్పుడు కక్షసాధిస్తున్నది!

అధ్వాన్నస్థితికి కారణ మేమిటి?

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన ఈ స్వల్పకాలంలోనే దేశ ఆర్థికపరిస్థితి ఇంత అధ్వాన్నంగా పరిణమించడానికి కారణ మేమిటి? ఈ దుస్థితి ఏర్పడడానికి ప్రథమబాధ్యత కొంతవరకు భారతప్రజాబాహుళ్యానిదేనని చెప్పవచ్చు. ప్రజాబాహుళ్యంలో చాలామంది “ఇది మనదేశం. దీన్ని బాగుచేసి వృద్ధిలోకి తీసుకురావడంలో మనకు కూడా కొంత బాధ్యత వున్నది” అనే భావాన్ని నేటికీ పూర్తిగా అవగాహన చేసుకున్నట్లు కనబడదు. వ్యాపారస్థుడు సర్వకాలసర్వావస్థలలోనూ, తన లాభాలను గుర్తించిమాత్రమే ఆలో

చించడమూ, కార్మికుడు తన జీతపురాళ్లనుగురించే ఆలోచించడమూతప్ప, మరొక ధ్యాసే లేదు. వీరిలో ఏఒక్కరూకూడా దేశం ముందు బాగుపడాలి, దేశంతోపాటు తానూ బాగుపడాలి అనే ధోరణిన ఆలోచించినపాపాన పోవడం లేదు. అధికలాభాలకాంక్ష ఒక వాణిజ్యవర్గాలకుమాత్రమే పరిమితమై లేదు. భారత ప్రభుత్వ ఆధికారవర్గాలలోకూడా ఇది విచ్ఛలవిడిగా తయారైంది. నెలకు నాల్గువందల రూపాయల జీతం తీసుకోవాసినవారు ఈనాడు 16 వందలవరకూ, అంతకు ఎక్కువగానూ తీసుకుంటున్నారు. ఉన్నతోద్యోగుల ఈ విపరీతవేతనాలను సగానికి సగం తగ్గించి ఇచ్చినా, ప్రభుత్వాన్ని ఇంతకురెట్టింపు సామర్థ్యంతో నడపగలిగినవారు దొరుకుతారు.

నేటి ఆర్థికదుస్థితికి ప్రజలతోపాటు ప్రభుత్వంకూడా సమాన బాధ్యతను నెత్తినవేసుకొనకతప్పదు. పద్దెనిమిదావశతాబ్దితం ప్రధాని నెహ్రూ కాశ్మీర్ సమస్యనుగురించి మద్రాసులో ఉపన్యసిస్తూ, భారతదేశపరిస్థితి ప్రత్యక్షంగా ఏవిధమైన యుద్ధంలోనూ చిక్కుకొని లేకపోయినప్పటికీ, ఇంచుమించు యుద్ధం చేస్తున్నట్లుగానే వున్నదని వర్ణించాడు. కాశ్మీర్ ప్రణం దేశాన్ని ఇంకా తినివేస్తూనేవున్నది.

పథకాలకై లక్షలవ్యయం

ప్రజలపద్ద పన్నులద్వారా వసూలుచేస్తున్న ధనాన్ని నిర్దాక్షిణ్యంగా విదేశాలలో వున్న మన రాయబారకార్యాలయాలకనీ, అధికాహారోత్పత్తికార్యక్రమాలకనీ, లేబర్ ఎక్స్ ప్లొజీలకనీ, విదేశాలలో మన ప్రతినిధివర్గాల ప్రయాణాలకనీ, మూలవిద్యావిధానప్రచారానికనీ, నదీప్రాజెక్టుల అభివృద్ధిపథకాలకనీ, శేషనల్ మ్యూజియముకనీ వ్యయపరుస్తూనేవున్నారు. ధనవ్యయం విపరీతంగా అవుతున్న పద్దులలో ఇవి ఉదాహరణపూర్వకంగా చెబుతున్న కొన్ని మాత్రమే. ప్రతిమంత్రిధోరణిలోనూ ప్రజల డబ్బును ఏవిధంగా ఖర్చుచేద్దామా అనే తాపత్రయంమాత్రమే కనబడుతున్నది. ఈవిధంగా జరుగుతున్న దుర్వ్యయవిధానంలో భారతప్రభుత్వ ఆర్థికశాఖ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కోల్పోయి మిగతాశాఖలన్నీటికీ తాబేదాగై జోహుకుములను శిరసావహించవలసిన దుస్థితి ఏర్పడింది. దీన్ని భరించలేక ఆర్థికమంత్రి డా॥ జాకెముత్తయి, మిగతామంత్రుల దుర్వ్యయపారధోరణిని ఏవిధంగానైనా అరికట్టవలసిందని ఉపప్రధాని సర్దార్ పటేలును ప్రాధేయపడవలసివచ్చింది.

మూడు ఉదాహరణలు

వివిధకేంద్రశాఖల దుబారావ్యవహారం ఎంతవరకు వెల్లింది కొన్ని దృష్టాంతాలద్వారా తెలుసుకుందాము.

భారతీయేతరులు, భారతదేశంలో నివసించనివారు అయిన విదేశీవిద్యార్థులు మన దేశంలో విగాంబాంబా శిక్షణానికీ కేంద్ర

విద్యాశాఖస్కాలర్ షిప్ పులక్రింద సాలుకు మూడులక్షలరూపాయలను వ్యయపరుస్తున్నది. ప్రతివిదేశీవిద్యార్థికి నెలకు రెండువందల రూపాయల ఉచితవేతనాన్నీ, ఇతరసౌకర్యాలనూ ఏర్పాటుచేస్తున్నారు. మన దేశంలో ప్రతిభారతీయుడికి విద్యాభిక్ష పెట్టగలిగామనేనా, ఈవిధంగా విదేశీయుల విద్యవిషయంలో ఇంత జౌదార్యం చూపడం? ఆయా దేశాలవారు తమ దేశీయవిద్యార్థులకు స్థానం ఇవ్వడానికి కళాశాలలో చేరి చదువుతున్న భారతీయవిద్యార్థులను బయటికి గెంటివేశారనే విషయాన్ని మనవారు విస్మరించినట్లున్నది. వైగా, సాధారణభారతీయవిద్యార్థి భరించజాలనంతటి ఘరానా ప్రతిపత్తిని ఈ దేశవిద్యార్థులకు ఇచ్చి పోషించడం!

ఇక పోతే, మన విదేశాంగశాఖవిషయం. వివిధదేశాలలో వున్న మన రాయబారకార్యాలయాలమీద సాలుకు మూడుకోట్ల రూపాయలకు పైగా ఖర్చవుతున్నది. ఇంత బ్రహ్మాండమైన వ్యయానికి ప్రతిఫల మేమిటి అంటే, ఈనాడు విదేశాలలో భారతదేశానికి 'నా' అని చెప్పకోదగిన మిత్రదేశం ఒకటి లేకపోవడమే! ఈవిషయంలో ఎవరేమన్నా గెలుపు పాకిస్థాన్ దే నని ఒప్పుకొనితీరాలి.

మూడో ఉదాహరణ నదీప్రాజెక్టుల నిర్మాణఉబలాటానికి సంబంధించినది. ప్రపంచంమొత్తంమీద అతి విశ్వకర్మవంతమైనదేశమని చెప్పుకొనే అమెరికా ఒక్క నదిమీద ప్రాజెక్టును నిర్మించడమా, మానడమా అనే సమస్యను నిర్ధారణచేసుకోడానికి దాదాపు పదిహేనుసంవత్సరాలు బహుజాగ్రతగా ఆలోచించింది. భారతదేశంమాత్రం స్వాతంత్ర్యాన్ని స్థాపించుకొన్న ఈస్వల్పకాలంలో మొత్తం 144 ప్రాజెక్టులను సంకల్పించి, వీటి పరిశీలనార్థం కోటి రూపాయలవరకూ ఖర్చుపెట్టగలిగింది! ఇవన్నీ ఇలా వుండగా పార్లమెంటరీవ్యవహారాల సక్రమనిర్వహణకోసం కేంద్రమంత్రివర్గంలో ప్రత్యేకశాఖ ఒకటి అవసరమని కొందరు వాదిస్తున్నారు. "ప్రతిత్తులు తింటావా బసవన్నా?" అంటే "ఓ! అలాగే" అని తలలుచే సభ్యులు అసంఖ్యాకంగా వున్న భారతపార్లమెంటులో ఏచిన్నట్లును శాసనంగా తయారుచేయడానికైనా పార్లమెంటుకు రోజులతరబడి పడుతున్నది. నెలెక్టుకమిటి ముందు క్లాజ్ క్లాజునూ శ్రద్ధగా పరిశీలించినప్పటికీ శాసననిర్మాణంలో జాప్యం అనివార్యమవుతున్నది. పార్లమెంటుకాంగ్రెస్ పార్టీ చీఫ్ విప్ సామర్థ్యం అంత చక్కగా వున్నదన్నమాట!

భారతదేశం ప్రస్తుతం ఎదుర్కొంటున్న ఆర్థికదస్థితికి పార్లమెంటుసభ్యులూకూ ప్రభుత్వంతోపాటు సమానబాధ్యతలు భరించక తప్పదు.

సామర్థ్యంతో కట్టుట్టుగా పనిచేసే ప్రతిజ్ఞలపతనం లేనప్పుడు, ప్రభుత్వాన్ని సక్రమమైన మార్గాన నడిపే బాధ్యత పార్లమెంటుసభ్యులమీద ఎంతైనా వున్నది. పార్లమెంటుసభ్యులలో అధికభాగం వీసమస్యనూ అర్థంజేసుకోని, అర్థంచేసుకోడానికి

ప్రయత్నించనివారై వున్నారు. ఏవిషయాన్ని ప్రతిఘటించకుండా స్థాయిసంఘసభ్యత్వం, మంత్రివర్గంలో చేరే అవకాశాలు, విదేశాలలో భారతప్రతినిధివర్గాలలో పర్యటనచేసే అవకాశాలు సభ్యుల కళ్ల ఎదుట ఆకలకొల్పుతుంటవి.

ఈ ఆకాపాశంలో చిక్కుకొని వీరు కాంగ్రెసేతరమంత్రులకు ఎప్పుడు ఉద్వాసన చెప్పి, వారి స్థానాలను ఆక్రమిద్దామా అని అయినదానికి, కానిదానికి వారిపై దాడులకు ఉద్యమిస్తున్నారు.

నిరుద్యోగప్రాబల్యం

భారతప్రభుత్వానికి నిర్ణీతమైన పారిశ్రామికవిధానమైతే వున్నదిగాని, దేశఆర్థికాభివృద్ధి చేకూరుతున్నదని చెప్పడానికి మాత్రం తగినంత ఆధారమేమీ లేదు. ఆర్థికాభివృద్ధి లభ్యమవుతున్నదని గ్రహించడానికి దేశంలో తగినంతమందికి ఉద్యోగం దొరకడం ఒక్కటే ప్రధానమైన గుర్తు. ఇటీవల కొన్ని నెలలుగా దేశంలో నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరిగిపోతున్నదికాని తగ్గడం లేదు.

భారతప్రభుత్వానికి నిర్ణీతమైన ఆర్థికవిధానంకూడా లేకపోలేదు. కాని, దాని ఆచరణమాత్రమే లోపిస్తున్నది. ఏ పార్టీకి చెందిన ఆర్థికమంత్రి డా॥ జాకాబ్ మత్తయి ఏవైనా నిర్ణయాలను ఆదేశిస్తే వాటిని ఇతరశాఖలు శిరసావహించడం లేదు. పైపెచ్చు, ఆర్థికమంత్రిమైన ఇతరశాఖలవారి పురమాయింపులే ఎక్కువవుతున్నవి. భారతదేశం శక్తికి మించి వ్యయపరుస్తున్నదనీ, రక్షణ, కాండిక్త పునరావాసవ్యయం, ఆహారధాన్యాల కొనుగోలుసమస్యలు దేశాన్ని ఆర్థికంగా వీల్చిపిప్పిచేస్తున్నవనీ డా॥ మత్తయి అనేకసార్లు హెచ్చరిక చేసేవున్నాడు.

ఇండియాపాకిస్థాన్ సంబంధాలలో సామరస్యం ఏర్పడి, రక్షణవ్యయాన్ని తగ్గించుకోడానికి వీలయేవరకూ, కాండిక్తమలం దరికీ పునరావాససౌకర్యాలు చేకూరి దేశం ఆహారవిషయంలో స్వయంసమృద్ధమయేవరకూ, నిత్యపరిపాలనానిర్వహణయే ఖర్చును బాగా తగ్గించివేయడం అవసరమని ఆర్థికమంత్రి నెత్తిన నోరు బెట్టుకొని చెబుతున్నాడు. అయితే ఆయనకోదనమంతా అరణ్యరోదనంగా పరిణమించింది.

అపరిమితంగా ఆహారధాన్యాలు దిగుమతిచేసుకుంటున్న కారణంగా విదేశాలతో మన దేశఎగుమతిదిగుమతుల వ్యాపారం లుగసాకావ్యాపారంగా పరిణమించింది. ఈ నష్టాన్ని, లోటును భర్తీచేయవలసిన బాధ్యత అంతా ఆర్థికమంత్రిమీద పడింది. అందుచేత దిగుమతులమొత్తాన్ని విరగకొయ్యవలసినచ్చింది. వ్యాపార మంత్రుల పప్పును తగ్గిస్తే ప్రభుత్వానికి ఆదాయం తగ్గిపోయి బడ్జెట్ ను సరికెట్టడం కష్టమవుతుంది. అందుచేత రక్షణ,

ప్రభుత్వప్రదానవ్యయాలను సరిపెట్టుకోవలెనంటే, ఇతిరకాఖల ఖర్చులు తగ్గించుకోక తప్పదన్నమాట.

ఐతే, ఈ తగ్గదలలను సమకూర్చడమే ప్రభుత్వానికి సాధ్య పడడం లేదు. ఇంతేకాకుండా కేంద్రప్రభుత్వం పెద్దపెద్దమొత్తాలకు రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు సంబంధించిన ఆర్థికవ్యవహారాలక్రిందకూడా ఖర్చుపెట్టడం జరుగుతున్నది. వీటన్నిటి ఫలితంగా కేంద్రప్రభుత్వ నిర్దిష్ట కార్యక్రమాలను తీవ్రగాభావం ఎదుర్కొంటున్నది.

శ్రామికవర్గసహకారావశ్యకత

దేశం ఆర్థికంగా కోలుకోవాలంటే పారిశ్రామికాభివృద్ధి శరణ్యం. పారిశ్రామికాభివృద్ధి యజమానులూ, శ్రామికులూ మృదయ పూర్వకసహకారమిద ఆధారపడివుంటుంది. శ్రామికవర్గాలూ, యజమానులూకూడా ప్రభుత్వంపై ఎవరి కోరికలకోసం వారు తీరమైన వత్తిడిని కలిగిస్తున్నారు. యజమానులు పన్నులభారం తగ్గిస్తేనేగాని ప్రభుత్వంతో సహకరించడం సంభవం గాదని మరతుపెడు తున్నారు. శ్రామికులు పనిచేయవలసిన బాధ్యత లేకుండా తమ జీతాలు తమకు మట్టజెప్పాలంటారు. శ్రామికులచేత యజమానులు స్వార్థచింతతో వెట్టిచాకిరి చేయించుకోకుండా నివారించేకట్టుదిట్టాలకు, కార్యక్రమాలకు ఎవరూ అడ్డుపడకూడదు; అడ్డుపడే హక్కు ఎవరికీ లేదు. ఐతే శ్రామికులు దేశక్షేమమాట అలా వుంచినప్పటికీ, స్వీయక్షేమాన్ని కాంక్షించిఅయినా, అధికోత్పత్తికి సహాయపడాలి. అధికోత్పత్తి సాధించినప్పుడే, అందులో తమ వాటా అడగడానికి వారికి హక్కువుంటుంది. శ్రామికవర్గాల అభ్యున్నతి కోసం ప్రభుత్వకార్యకలాపాలు ఆకాజనకంగానే వున్నప్పటికీ, వాటిని సాధించి సఫలీకృతంచేయడంలో అనేక ఆవరోధాలను ఎదుర్కోవలసివస్తున్నది.

ఉత్పత్తి అధికంచేయవలసిందనీ, డబ్బునిలవచేసుకోవలసిందనీ నాయకులు పడేపడే ప్రబోధం చేస్తున్నారు. ఈ ప్రబోధాన్ని మాని

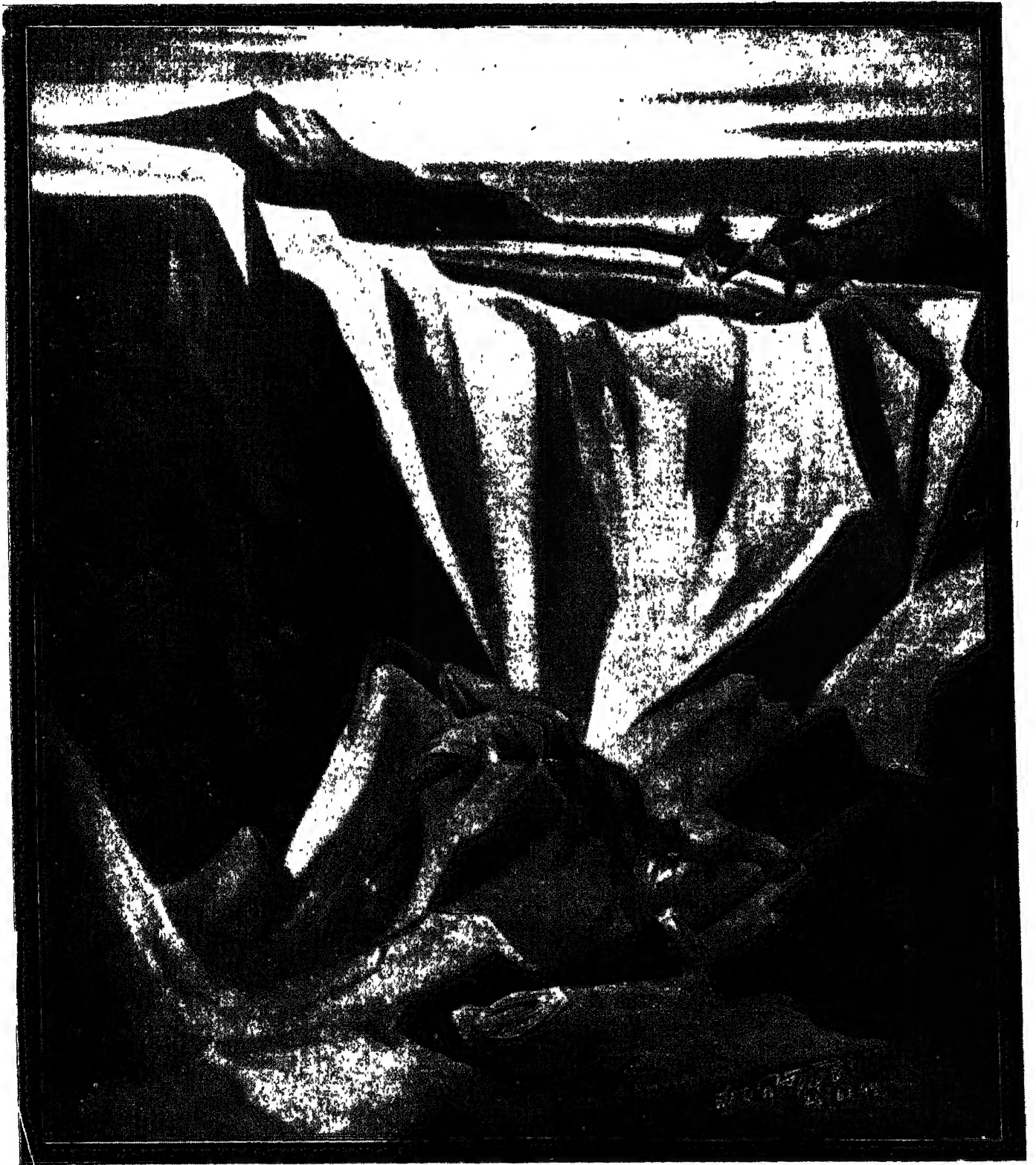
సామాన్యపౌరుడు ఆశ్చర్యచకితుడవుతున్నాడు. తాను డబ్బు ఎందుకు నిలవజేసుకోవాలి? ఎవరి లాభంకోసం తాను అధికోత్పత్తికి సహాయపడాలి? అని ప్రశ్నిస్తున్నాడు. దేశాన్ని విపరీత దుర్వ్యయానికి పాల్పడజేసిన కేంద్రరాష్ట్రమంత్రుల వాంఛలు తీర్చి సహాయపడే నిమిత్తమై డబ్బు నిలవజేయడానికి అతడు ఇష్టపడడం లేదు. దొంగవ్యాపారస్తుల జేబులు నింపేనిమిత్తమై అధికోత్పత్తికి సహాయపడడానికి కూడా సముఖుడుగా లేడు.

దేశాన్ని సక్రమమైన ఆర్థికాభ్యుదయపథంలో నడపవలసినే తహతహ ప్రభుత్వానికి ఏమాత్రం వున్నా, ముందు ప్రభుత్వం తన ఇంటిని తాను సవ్యమైనదారిలో పెట్టుకొని, పనిచేయడానికి పూనుకోవాలి. దుబారాఖర్చు లేపి చేయడం లేదని ప్రభుత్వం సామాన్య పౌరుడికి నచ్చచెప్పడం అవసరం. దేశపరిపాలనను సామర్థ్యంతోనూ పాదుపుతోనూ నడపుతున్నామనే విశ్వాసాన్ని ప్రజలలో కలిగించాలి. ప్రభుత్వంచుట్టా అసంఖ్యాకంగా చేరి దేశాన్ని సేల్చి పిప్పిచేస్తున్న వేరుపురుగులకు నిర్దాక్షిణ్యంగా స్వస్తి చెప్పాలి. అప్పుడే దేశానికి మోక్షం.

ప్రస్తుతం కేంద్రప్రభుత్వానికి, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకూ మధ్యే గాక, కేంద్రప్రభుత్వంలోని వివిధశాఖల మధ్యకూడా పరస్పర సహకారభావం మృగ్యమైపోయింది.

ఈ సహకారభావాన్ని సాధించాలంటే, మహత్తరమైన కృషి అవసరం. ఈ క్లిష్టపరిస్థితినుంచి బయటపడవలెనంటే, భారత ప్రధానామాత్యుడు పండిట్ నెహ్రూ ఏ ప్రత్యేకకాఖపైనా అధ్వర్యం వహించక, సహకారసాధనకే తన సర్వ శక్తిసామర్థ్యాలనూ వినియోగించి పనిచేయాలి. ఐతే ఆయన ఇందుకు పూనుకుంటాడా? పూనుకుంటాడని ఆశించడానికి నూచన లేమాత్రం కనపించవు.

జీవిత వ్యాసంగము

నిరతారుడు : శ్రీ మాధవ పెద్ది గోపాలకృష్ణగోఖలే.

మాత్రమే పేర్కొనెదను:- (౧) శిశువు గర్భస్థమైనదిమొదలు జన్మించి ఒకటిరెండు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చువరకు చూచు బాధ్యతలు *Maternity and child welfare* శాసనముల కిందికి వచ్చును. (౨) నూడేం సంవత్సరము మొల వీడవ సంవత్సరము వరకు నర్సరీవిద్యావిధానము (*Nursery Education*), క్రీడావిద్యా విధానము (*Kindergarten System of Education*) ద్వారా విద్యగరవు శాసనము కిందికి వచ్చును. (౩) వీడవ సంవత్సరము మొదలు పదునైదు, లేక పదునారేం సంవత్సరప్రాయము వచ్చు వరకు ప్రతిపారుడును ఉచితనిర్బంధవిద్యావిధానముద్వారా విద్యా పంతుడుగా చేయబడవలెను. (౪) ఆపిమ్మట ఉద్యోగస్వత్వము (*Recognition of right to work*) గుర్తింపబడవలెను. వ్యక్తి దోషమువల్ల గాక సాంఘికదోషమువలన నిరుద్యోగమైన పౌరులకు నిరుద్యోగవేతన (*Unemployment relief*) మొసంగబడవలెను. దైహిక, మానసిక దౌర్బల్యకారణమువలన ఉద్యోగార్హత లేని పౌరులకు ప్రత్యేకరక్షణాలయములలో నుంచి వారి జీవితములు వ్యర్థము గాకుండు, విచ్చగాండ్రవలె విడిచిపెట్టబడి సంఘజీవితము అసహ్యము చేయకుండు చూచు బాధ్యత రాజ్యము వహించును. (౫) ఉద్యోగమునుండి విరమించినపిమ్మట కుటుంబమునకు భార మైయుండుకుండు నట్లు వృద్ధులకు వార్ధక వేతన మొసంగి మరణాంతమును వారు సుఖించునట్లు చూచు బాధ్యత రాజ్యము వహించును. మరణాంతరము పైతము బీదవారి అంత్యక్రియలకు రాజ్యము ధనసహాయ మొసంగును. మరియు, గర్భస్థమైనది మొదలు మరణాంతమును అనారోగ్యపరిస్థితు లేర్పడినగాని, దానివలన ఉద్యోగభృతి గోలుపోయిన పరిస్థితులు తలపడించినగాని ప్రత్యేక సదుపాయములును, రక్షణయు నొసంగి పౌరులు శాంతిభద్రతలతో, సుఖశ్రుతితో జీవితము గడపునట్లు చూచు బాధ్యత ప్రభుత్వముపై నున్నది. మరియు ప్రజలు ఆరోగ్యవంతులుగా నుండునట్లు చేయుటకు మంచినీటిసదుపాయములు, వైద్యసహాయము, పార్కులు, క్రీడాస్థలములు, వాసయోగ్యముగు పరిసరప్రాంతములు గల పల్లెలను పట్టణములను పెంపొందించుటయు రాజ్యముయొక్క బాధ్యత. సారాంశ మేమన, ప్రతిపౌరునికీని అశన, వసన, నివాసయోగ్యముగు పరిస్థితులు కల్పించుట రాజ్యములో ప్రభుత్వముయొక్క ప్రప్రథమ బాధ్యత.

ఇటువంటి బాధ్యతను గుర్తించు శ్రేయోరాజ్యముగా మనదేశమును తయారుచేయుటకు మన రాజ్యాంగశాసనము దెట్టి అవకాశము లున్నవి? ఏమైన అవరోధము లున్నవా? అవరోధము లున్నచో వాటిని తొలగించి అవకాశములు సద్వినియోగముచేయుట ఎంతవరకు సాధ్యపడును? అను విషయములు చర్చించుట అనవరతము. ఈసందర్భములో మన రాజ్యాంగశాసననిర్మాతల ఉద్దేశములు, శాసనములోని ఉపోద్ఘాతభాగము, చూడు, నాలుగు, పదునొకండవ భాగములలోని నిబంధనలు, సప్తమి అనుబంధము (7th

Schedule) లోని అధికారవిషయవిభజనరీతిని క్లప్తముగా పరిశీలించుట అవసరము.

మన రాజ్యాంగనిర్మాతల ఉద్దేశ్యములు, ఊహలు ఉన్నత తారాపథముపై పు చూస్తూన్నాయంటే అతిశయోక్తి కాదు. వారి ఆశీస్సులు, ఆశీర్వాదాలు, అభిలాషలుకూడ ఈ రాజ్యాంగాన్ని శ్రేయోరాజ్యము చేయుదమనియేనని నిరాఘాటముగ చెప్పవచ్చును. ఉదాహరణకు, మన తొలి అధ్యక్షులైన రాజేంద్రప్రసాదుగారు “మన స్వాతంత్ర్యఫలము జనసామాన్యానికి అందచెయ్యాలి” అని నొక్కినొక్కి వక్కాణించినారు. మన రాజ్యాంగశాసన రచనా సంఘాధ్యక్షులగు శ్రీ అంబేద్కరుగారు “౧౯౫౦ జనవరి ౨౬ వ నాటికి రాజకీయరంగంలో మనకు సమానత్వం సిద్ధిస్తుంది. కాని ఆర్థిక, సాంఘికరంగాలలో మాత్రం ఇంకా అసమానత్వం ఉంటుంది. సాధ్యమైనంత త్వరలో ఈవైరుధ్యాన్ని మనం పరిహరించాలి” అన్నారు. అదేసందర్భంలో వారింకా ఇలా కూడా అన్నారు: “ఆర్థిక, సాంఘికరంగాలలోకూడా మనం త్వరితంగా సమానత్వం నెలకొల్పవలసిఉన్నది. లేనిచో రాజకీయంగా మనం ప్రతిష్ఠించిన ప్రజాస్వామ్యానికి ప్రమాదం ఏర్పడుతుంది.”

ఆర్థిక, సాంఘికసమానత్వం అనే పదాలను కొంచెం వివరించి వాటికి అర్థంచెప్పట అవసరము. ముఖ్యంగా ఆర్థికసమానత్వంఅంటే అందరికీ ఒకేతరహా ఆదాయము లుండవలెననిగాని, సమానమట్టుపు సంపద లుండవలెననిగాని అర్థము కాదని గుర్తింపవలెను. కోటాను కోట్లకుచేలర నడుమ విరగబడి తిరుగుచు ఈ కుచేలరు తమ వశ వర్తలను చేసికొని వారిని తమ సుఖభోగములకొరకు వినియోగించు కొనే కుచేలరు వర్గిల్లు నేటి విధానములోని నిశితనిబిడఅసమత్వ వైషమ్యములు తొలగింపవలెనను ఉద్యమములో ఆర్థికసమత్వసిద్ధాంతము పుట్టి పెరిగెను. నేటి అసమత్వ గాఢతీవ్రతను తొలగించి నిష్పక్షిక్తిముగ ప్రతిస్పృక్తియు చేయు ఉద్యోగార్హత ననుసరించి వేతన మొసగుదు, ఆ ఉద్యోగమువలన సమకూగు వేతనములు నైతము హిమగిరిశిఖరములవలె పెరిగకుండు చూచుచు, వారిసత్వశాసన సంపుటియును, పన్నులవిధానమును మార్చి నికులకు దగ్గిరులకు మధ్య నుండు అంతరాయము స్వగ్నాతిస్వల్పము చేయుటయే స్థిరసమత్వ సిద్ధాంతముయొక్క ముఖ్యాశయము. సాంఘికసమత్వమునకు కూడా ఇటువంటి అర్థమే చెప్పవలెను. ప్రకృతిసిద్ధముగు బుద్ధ్యాదివిషయము లందు అసమత్వము తొలగించుటకు ఎరికిని శక్యము గాదు. గాని, సాంఘికసంస్థల నిర్మాణములోని లోపమువలన పెరిగిన జాతి, మత, వర్ణభేదములవలన తరతరములగుండి కరుడుగట్టిన అన్యాయమును అసమత్వము తొలగించుటయే సాంఘికసమత్వఉద్యమముయొక్క ఉద్దేశము. రాజ్యాంగశాసనములోని అస్పృశ్యతా నివారణనిబంధన మీ ఉద్దేశ్యఫలమున కుదాహరణముగ చెప్పు వచ్చును.

ఇక రాజ్యాంగశాసనములోని ఉపోద్ఘాతభాగమును పరిశీలింతుము. దానిని నిట్లు రచింపబడినది: “స్వతంత్రభారతప్రజలకు సామాజిక, ఆర్థిక, రాజనైతికముగ వ్యాయము,.....సమానప్రతిపత్తియు, సమాన అనకాళియును కలిగించుటకు.....తీర్మానించి ఈశాసనము నంగీకరించితిమి” అనగా నిఖిలార్థసాధకముగ జీవనము ప్రతిపాదునికిని అందుబాటులో నుండునట్లు చేయుట కీశాసన ముచే శింపబడినది.

ఉపోద్ఘాతములో నుద్ఘాటించబడిన ఈ ఉద్దేశ్యము లెంతవరకు సుసాధ్యమో గ్రహించుటకు పాదుల ప్రధానస్వత్వములను (Fundamental rights) వర్ణించు మూడు భాగమును, రాజ్యానీతి నిర్దేశక సిద్ధాంతములను (Directive principles of state policy) పేర్కొను నాల్గవ భాగమును, అధికారవిషయవిభజన గావించు పదునొకడవభాగమును విపులముగ పరిశీలింపవలెను.

ప్రధానస్వత్వముల అధ్యాయములోని (రాజ్యాంగశాసనములో మూడవభాగము) 12 నిబంధనలు పరిశీలించినచో నవి న్యాయస్థానములలో సమత్వమును, సాంఘికసమత్వమును, కృత్రిమ స్వాతంత్ర్యమును గుర్తించునని విశదపడును. పైన వివరించినట్టి ఆర్థికసమత్వమును గుర్తించలేదని కొందరి తీవ్రవిమర్శ. ఈసందర్భములో మనము గమనించదగిన విషయ మేమనగా, ఈ అధ్యాయములో గుర్తించిన ప్రధానస్వత్వములుగూడ శ్రేయోరాజ్యమునందత్యావశ్యకము. కృత్రిమస్వాతంత్ర్యమును, సాంఘికసమత్వమును ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వమునకు సుస్థిరపునాదులవంటివి. ఆర్థిక సమానత్వము వాటిపై నిర్మింపవలసిన సాధమువంటిది. కనుక ఈ అధ్యాయములోని స్వత్వములు ప్రధానము గావని తీసివేయలేము.

మరియొక విషయ మేమనగా, అభ్యుదయరాజ్యములని పరిగణింపబడు కొన్నిదేశములలోని రాజ్యాంగశాసనములలో ప్రధాన స్వత్వములని పరిగణింపబడు కొన్నివిషయము లితరశాసనముల ద్వారా మనదేశములోగూడ నమలులో నున్నవి. ఉదాహరణకు, దినమున కెనిమిదిగంటలు మాత్రమే కార్మికులు పనిచేయవలెనను నియమము, కనిష్ఠవృత్తి (Minimum wage), అనారోగ్యభీమా (Sickness Insurance), మాతాశిశుశ్రేయోదాయకశాసనము (Maternity and Child Welfare Legislation) మున్నగునవి యన్నియు ప్రత్యేకశాసనములద్వారా మనదేశములో నమలునందున్నవి. వీటిని ప్రధానస్వత్వధ్యాయములో పేర్కొనకపోవుటకు కారణము వాటిని తీసివేయు సుద్దేశముగాని, వాటిలో కొంత చేయు సుద్దేశముగాని గాదు. వాటినిగురించి ఇతరఅధ్యాయములలో పేర్కొనబడినవి. మరియు, మనము ఆర్థికముగా ఇతరదేశములకంటె చాల వెనుకబడియున్నాము. పారిశ్రామికముగా బడుగులమై యున్నాము. ఇతరదేశములవారు శ్రామికతరగతికి కల్పించినన్ని సౌఖ్యములు, సదుపాయములు, స్వత్వములు మనము కల్పింప

లేని దుస్థితిలో నున్నమాట వాస్తవము. ఈ నగ్న సత్వమును విస్తరించి ఇతరదేశములవా లొసగిన ఆర్థికసమత్వమునకు సంబంధించిన ప్రధానస్వత్వములు గుర్తించలేదంటే ‘అన్నప్రాణినాడే ఆవకాయఅన్నము పెట్టలే చెందుచేత’ అని అజీగిన ట్లుండును. అది పెద్దలకు రుచిరముగదా యని పిల్లలకు పెట్టినచో ఫలితము తేట తెల్లము. అభ్యుదయదేశములు నేడవభవించు సుస్థితికి మనము శాంతియుతముగా ప్రయత్నించినచో సుస్థిరముగా చేరట కీ రాజ్యాంగశాసనము పూర్తిగా సహాయపడు ననుటకు సందేహములేదు.

నాలుగవ అధ్యాయములో రాజ్యానీతినిర్దేశకసిద్ధాంతములు (Directive principles of state policy) కొన్ని పేర్కొనబడినవి. ఈఅధ్యాయము ఆమెరికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా మొదలగు దేశముల రాజ్యాంగశాసనములలో కాన్పించదు. ఈ అధ్యాయము రచించుటలో మన రచయితలు ముఖ్యముగా ఐర్లెండుదేశపు రాజ్య శాసనమును అనుసరించిరి కాని అక్కడక్కడ విలక్షణములు లేక పోలేదు. ఈ అధ్యాయములో ఆర్థికసమత్వకు సంబంధించిన విషయములుమాత్రము పరిశీలించెదము.

31 వ నిబంధన (Article) ప్రకారము స్త్రీపురుషులు రెల్లరు క్రమజీవనోపాధికి అనువైన హక్కు కలిగియుండవలెను. జాతీయసంపత్తిని (అనగా దానిపై స్వామ్యమును, అధికారమును) లోకకల్యాణమును దృష్టిలో నుంచుకొని పంచిపెట్టవలెను; ఆస్తీ పాస్తులు పేదకొని కోటానకోట్ల కుచేలరమధ్య వికాసమందియొకుబేరులు తయారయి జాతీయసంపద ఈ రెండువతరగతివారి స్వలాభములకు వినియోగింపబడకుండ జనసామాన్యముయొక్క శ్రేయోభివృద్ధికి వినియోగింపబడునట్లు చూడవలెను. ఒకే ఉద్యోగముగాని పనిగాని చేయు స్త్రీపురుషులు సమానవేతనమున కర్హులు. అనగా, ఇప్పుడున్న స్త్రీలయెడ న్యూనతాభావము పోవలెనని శాసనకర్తల ఉద్దేశ్యము. యుక్తవయస్సు రాని బాలబాలికలను, పాదలను వారి వయస్సునకు మించిన పనులలోగాని, వారి కత్తికి మించిన శ్రమలోగాని ప్రవేశపెట్టరాదు. బాలబాలికలను విద్యావ్యాసంగమునుండి మట్టించి వారి ఆరోగ్యసాభాగ్యములను నాశనము చేయరాదు. ఆకలినుంటచేత అంగీకరించినను, పేదకూలీలకు అత్యధికశ్రమ గల కార్యముల నిచ్చి అల్పముగు వేతనములొసగి వారి ద్రవ్యము నితరులు తమ సౌఖ్యముకొరకు వినియోగించుకొనరాదు. పేదలను, బాలబాలికలను అవినీతికార్యముల కుపయోగింపరాదు.

సోవియట్ రష్యా మున్నగు రాజ్యము లొసగిన ప్రధానస్వత్వములకు సంబంధించిన నూత్రములు 31 మొదలు 32 వరకు ఉన్న నిబంధనలలో నంగీకరింపబడినవి. మన ఆర్థికస్థానముగ వీలయినంత వరకు ప్రతిపాదునకు ఉద్యోగస్వత్వమును, అది సాధ్యము కానిపక్షమున నిరుద్యోగ వేతనసహాయమును, వార్ధక వేతనమును, అనారోగ్య, అసహాయపరిస్థితులలో వేతనసహాయమును కల్పించు బాధ్యత రాజ్యము నహింపవలెను. కర్షక, కార్మికాదిశ్రామికుల కలలకు పౌర

జీవితమున కనువగు సదుపాయము లొసగు కన్యభృత్యము, విశ్రాంతి సమయములందు మనోవికాసమున కనువగునట్లు కాలము వినియోగించుటకు వలయు వైజ్ఞానికసదుపాయములును రాజ్యము కల్పింపవలెను. పదునాల్గు సంవత్సరములలోపు ప్రాయముగల ప్రతిపౌరునకు నిర్బంధోచితవిద్యను నేటినుండి ఒక దశాబ్దములో నొసంగుటకు వీలగు పరిస్థితులను రాజ్యము సృష్టించవలెను. ఆర్థికముగా వెనుకబడియున్న నిమ్మజాతుద్ధరణకొరకు అవసరముగ వైజ్ఞానిక, ధనసహాయము చేసి తరతరములనుండి అస్పృశ్యులకు, అటవికులకు జరుగుచున్న అన్యాయము తొలగించుటకు రాజ్యము పూనుకొనవలెను. ప్రజలు బలకరమును, ఆరోగ్యదాయకమును అగు ఆహారము నేవించి ఫస్టియు, తుప్టియు కలిగియుండునట్లు ప్రభుత్వము చూడవలెను.

ఇటువంటి గురుతరబాధ్యతలను, శ్రేయస్కరకార్యములను ఉద్దేశించిన మన రాజ్యాంగశాసనము మన రాజ్యాంగమును శ్రేయోరాజ్యముగ మార్పుట కభ్యంతరమేమియు నుండదని పలుపుర మతముకాని ఈవిషయములో చాలనుండికి సందేహము కలదు. కొరణమేమనగా, ఈ నాల్గవ అధ్యాయములో వివరింపబడిన నిబంధనలు తమ లక్ష్యములను వర్ణించు సిద్ధాంతములమాత్రమేగాని తక్షణ మాచరింపవలసిన నిర్బంధప్రకాశికమాత్రము గాదు. అందుచే ప్రభుత్వము పేక్షాభావము వహించునేమో యని శంకకుల భయము. ప్రభుత్వమి సిద్ధాంతముల నుల్లంఘించినను, లేక ఉదాసీనభావము వహించినను మనసు చేయగల దేమియు లేదు. చూడవలసిన అధ్యాయములోని ప్రధాన స్వత్వముల నుల్లంఘించిన ప్రభుత్వాధికారులను కోర్టునకు రప్పించి, వారట్లు చేయుటకు కొరణములను చెప్పమని నిర్బంధించి, వారి కొరణములు అసమంజసమని కోర్టువారికి తోచినచో పాదుల స్వత్వములను రక్షించి అధికారులను నుండలించి శిక్షింపవచ్చును. నాల్గవ అధ్యాయములోని సిద్ధాంతముల విషయములో నట్టి చర్యకు తావులేదు. అందుచే, నీ అధ్యాయములోని సిద్ధాంతములు గగనకుసుమము లననేమో అని కొందరి సందేహము. చందమామను చేతికిమ్మని కోలే పసిపాపను ఊరిండించుటకై అద్దములో చందమామను చూపి తీసికొనుమను తల్లిరలె శాసనకర్త లీఅధ్యాయములోని సిద్ధాంతము లుద్దేశించిరని కొంద రతివాదుల తీవ్రవిమర్శ. ఈ విమర్శన సత్యముగనో కాదో జ్యోతిషముచెప్పట యుక్తము గాదు. ఇవి కాలచక్రములో దినదినావిష్కరణము గావలసిన విషయములు. భయసందేహములకు అవకాశ మున్న మాట తథ్యము. కాని భవిష్యత్ ప్రభుత్వము లీలక్ష్యములను, సిద్ధాంతములను అచరణలో నుంచి, దేశసౌభాగ్యమును దినదినప్రవర్ధమానము గావించి ప్రజల శ్రేయస్సునకును, లోకకల్యాణమునకును పాటుపడుట కిరాజ్యాంగశాసనము దెన్నియో అవకాశము లున్నవని గుర్తింపవలెను. ఈవిషయము రాజ్యాధికారవిభజనభాగమును, దానికి సంబంధించిన సప్తమానుబంధమును (Seventh Schedule) పరిశీలించిన తేటతెల్లముగను.

సంయుక్తరాజ్యములో (Federal State) రాజ్యాధికార విభజన మొక ప్రత్యేకవిశేషము. సంయుక్తప్రభుత్వము (Federal union govt.) కొన్ని విషయములపైనను, రాష్ట్రప్రభుత్వములు (State governments) కొన్ని విషయములపైనను అన్యసంబంధరహితముగ అధికారము కలిగియుండును. మొదటిరకపు విషయములు సప్తమానుబంధములో ప్రథమకక్షలోను (1 list), రెండవరకమువిషయములు ద్వితీయకక్షలోను (2 list, పేర్కొనబడినవి. రాష్ట్రాధికారక్షేత్రములోని విషయములపై సామాన్యపరిస్థితులలో సంయుక్తప్రభుత్వమునకు శాసనాధికారము లేదు. సంయుక్తప్రభుత్వాధికారక్షేత్రములోని విషయములపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు శాసనాధికార మెట్టిపరిస్థితులలోను లేదు. అనగా, ఈవిషయములలో రెండును సాధారణపరిస్థితులలో అన్యోన్యజోక్యరహితముగ నుండవలెను. రాజ్యాంగశాసనమునకు ర్యాలీరేకముగా ఒకరి అధికారముపై నింకొకరు జోక్యము కలుగజేసికొనినచో అది అక్రమముని ఖండించుచు సుప్రీముకోర్టునకు పిటిషను పెట్టుకొన్నచో అది దానిని విచారణచేసి క్రమాక్రమములు నిర్ణయించి చెప్పును. ఆ కోర్టునిర్ణయము నిరుపక్షములును అంగీకరించితీరవలెను. ఇక చూడవలసినవిషయములున్నవి. వాటిని సమావర్తనూచి (Concurrent list) లోని విషయములని చెప్పవచ్చును. ఈ సమావర్తనూచిలోని విషయము లొక విశేషము గలిగియున్నవి. అది ఏమనగా, ఈవిషయములపై సంయుక్త, రాష్ట్రప్రభుత్వము లభియులును శాసనాధికారము కలిగియుండును. రాష్ట్రశాసనసభవారును, కేంద్రశాసనసభవారును గూడ ఈవిషయములపై శాసనములు చేయవచ్చును. అయితే, కేంద్ర రాష్ట్రశాసనములు పరస్పరవిరుద్ధముగా నుండరాదు. అట్లు విరుద్ధముగా నున్నచో విశేషవిస్తృతాధికారము గల కేంద్రశాసనములు సందేహమును, సంకుచితాధికారము గల రాష్ట్రశాసనము దానికి లోబడియుండును.

ఈ అధికారవిభజనము, దానికి సంబంధించిన అనుబంధమును గూర్చి ఇంత విపులముగా చెప్పటకు కొరణ మేమనగా, శ్రేయోరాజ్యమునకు సంబంధించిన విషయము లీ అనుబంధములోని మూడకక్షలలోను పేర్కొనబడినవి. ఉదాహరణగా నీక్రిందివిషయములు చెప్పవచ్చును : చూడవలసిన లిస్టులో, అనగా సమావర్తనూచిలో (౨౦) వ క్లాజులో ఆర్థికసాంఘికవిధానరచనము (Economic and social planning), (౨౩) సామాజికభద్రత (Social security), సామాజికభద్రత భీమా (Social Insurance), ఉద్యోగ నిరుద్యోగవిషయములు (Employment and Unemployment) (౨౪) శ్రామికుల శ్రేయస్సు (Welfare of Labour) (౨౫) ధర్మాదాయములు, ధర్మసంస్థల విషయము (Charities and charitable Institutions), సప్తమానుబంధములో రెండవ లిస్టులో, అనగా రాష్ట్రాధికారమునకు సంబంధించిన లిస్టులో—

(౬) ప్రజారోగ్యము (Public Health and Sanitation); వైద్యశాలలు (Hospitals and Dispensaries).

(౭) ఉద్యోగానర్హులయొక్కయు, పాగవంతుల దుర్బలలయొక్కయు తేమమరయుట (Relief of the Disabled and Unemployable.)

(౮) విద్యయు (Education)—ఈయన్నగు విషయములపై నన్నింటను రాష్ట్రప్రభుత్వములు శాసనాధికారము గలిగియున్నవి. ఈరెండింటిలోను ఉదాహరింపక విడిచిపెట్టిన విషయములు అన్నచో వాటిమీద సంయుక్తప్రభుత్వమునకు శాసనాధికారము గలదు. అట్టి సశేషవిషయములపై అధికారమును అవశిష్టాధికార (Residuary Power) మందురు. మరియు, మూడింట రెండువంతుల కొన్నిసభ్యుల మెంబర్లు జాతీయశ్రేయస్సున కనసరమని తీర్మానించినచో సంయుక్తప్రభుత్వము రాష్ట్రప్రభుత్వములకు సంబంధించిన విషయములపైగూడ శాసనములు గావింపవచ్చును. అట్టి శాసనము లొక సంవత్సరమువరకు అమలులో నుండును. ఆపిదప తిరిగి ఎన్నిపర్యాయములు తీర్మానము గావించినచో అన్ని సంవత్సరములవరకు ఆశాసనము అమలులో నుండును. అంతర్జాతీయసంస్థలతో చేసికొనిన ఒడంబడికల వరకుల నమలుపరచుట కావశ్యకమైనచోగూడ సంయుక్తప్రభుత్వము రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు చెందు విషయములపై శాసనములు గావింపవచ్చును.

సారాంశ మేమనగా, శ్రేయోదాయక మగు విషయములపై విశేషజాగ్రూకతతో విచారముగా పరిశీలించి కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వములకు స్పర్ధ లేకుండునట్లును, అఖిలభారతవ్యాప్తి కల్గి, పరస్పరవిరుద్ధములు లేకుండ సమగ్రశ్రేయోదాయకశాసనములు రచించుటకు వీలగునట్టి అవకాశములు రాజ్యాంగశాసనములో కల్పింపబడెను. ప్రజల శ్రేయస్సును వృద్ధిచేయుటకు కంకణము కట్టుకొన్న ప్రభుత్వములైనచో ప్రజాసేవ చేయుటకు రాష్ట్రకేంద్రప్రభుత్వములు చేదోడువాదోడుగా పనిచేయుట కవకాశములు మెండుగ గలవు. ఈవిషయములోగూడ మన రాజ్యాంగశాసనము చాలవరకు సంయుక్తకేంద్రప్రభుత్వముపై పే మోగించుచున్నది. కాని, రాష్ట్రప్రభుత్వములు ప్రజలకు సన్నిహితములు గనుకను, గురుతరబాధ్యతగల దేశరక్షణాది ఇతరకార్యకలాపములు తక్కువగడుకను, రాష్ట్రప్రభుత్వములే ఈవిషయములలో ముందంజ వేయవలెను. సమానరహస్యాలలోని శ్రేయస్కరవిషయము లన్నింటిపైనను తామే ప్రథమతాంబూలము గైకొనుటకుదుర్చుకున్నట్లుండి కేంద్రప్రభుత్వమునకు మార్గదర్శకులై రాష్ట్రప్రభుత్వములు పనిచేయవలెను. శ్రేయోరాజ్యప్రసర్ధనమున కీమార్గము తమము. అఖిలజాతీయప్రభుత్వము నూతనమార్గముల నశ్వేషించుచు కష్టనష్టములకు లోనైపోవుటకంటె, వివిధరాష్ట్రప్రభుత్వములు తమతమ బుద్ధిశక్తి ననుసరించి ఉత్తమమార్గాశ్వేషణకు కృషి సల్పినచో కేంద్రప్రభుత్వము నిరాఘాటమున రహదారిని నల్లరేపై

బండినడకవలె ముందునకు సాగిపోవచ్చును. అనగా, అశ్వేషణ, శ్రయోరాజ్యతలను రాష్ట్రప్రభుత్వములు పాటించి ఏమేషము ములలో ఏయేతరహాలుగా మనము మన రాజ్యమును శ్రేయోరాజ్యముగా చేయుగలమో ఆవిషయములకు సంబంధించిన పరిణతినిశాత్రములను కేంద్రమున కందించవలెను. అప్పుడు అఖిలజాతీయవ్యాప్తిగల శాసనము లా నూత్రప్రకారము రచించి అఖిలభారతప్రజానీకము నుఖపడునట్లు సంయుక్తప్రభుత్వము చేయబూనుకొనవలెను.

మన రాజ్యాంగశాసనము కడు విపులమైనది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల శాసనమువలె సంకుచితమైనది గాదు. అమెరికా రాష్ట్రములు కేవలరక్షకరాజ్యమునుండి శ్రేయోరాజ్యముగా మార్పుటకు ఎన్నియో క్లిష్టముల ఉపాయములు పన్నవలసివచ్చెను. వారి రాజ్యాంగశాసన మీవిషయములందు మున్నవైతముగా శేకపోవుటచే సుప్రీముకోర్టువారి వ్యాఖ్యానపు సుడిగాలిలో నలిగినలిగి అతికష్టముమీద శతకోటిఉపాయములద్వారా అమెరికా శ్రేయోరాజ్యముగా మారెను. మన రాజ్యాంగశాసనరచయితలీ అనుభవమును పురస్కరించుకొని, ఆ యగచాట్లను తప్పించి శ్రేయోరాజ్యపథము సులభముచేయుటకు దానికి సంబంధించిన విషయములు చాలవరకు ఉభయత్రాధికారముగల సమానరహస్యాలకొపటికీలో పేర్కొనిరి. అది యొక ముదావహకార్యము. భవిష్యత్ సమయుక్త రాజ్యములలో సమానరహస్యాలిమే కడు ప్రాధాన్యము వహించును.

ఈ శ్రేయోరాజ్యమున కనువగు ఆర్థికస్థాయిత్వసమగూర్చి చర్చించుట అవసరము. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే దానినిసరించి విపులముగా ప్రస్తావించుటలేదు. ఈ విషయములో రాష్ట్రకేంద్రప్రభుత్వముల మధ్య స్పర్ధ, అసహనమునకు అవకాశము లేకుండును. కేనడా ఆస్ట్రేలియాదేశముల చరిత్ర లీవిషయమును స్పష్టముచేయుచున్నవి. హెచ్చుఅదాయము వచ్చు పన్నులన్నియు కేంద్రప్రభుత్వముయొక్క ఆధిపత్యముక్రిందనే యున్నవి. కొన్నిరకపు పన్నులనుండి వచ్చు అదాయము రాష్ట్రములకు పంచిపెట్టును. ఈ పంపకము నిర్ణీతనూత్రముల ననుసరించి యుండవలెను. స్వల్పమైనను, అధికమైనను కేంద్రమునండి రాష్ట్రములకు వచ్చు అదాయము అధమము విదుసంతస్సరములలోపునైనను మారదను సునిశ్చితదైర్యము రాష్ట్రముల కుండవలెను. లేనిచో భవిష్యత్ కార్యక్రమనిర్ణయము దుస్సాధ్యమగును. ఈవిషయములలో కేంద్రప్రభుత్వ మేర్పరుపబోవు ప్రైవేటుకమిషన్ (Finance Commission) దీర్ఘదృష్టితో నిష్పాక్షికబుద్ధితో పనిచేయవలెను; ఇరుపక్షములవారికిని అవ్యాయము జరుగకుండ చూడవలెను. కేంద్రప్రభుత్వమునకు తరుచు ఖర్చుతక్కువగను, అదాయ పెక్కువగను ఉండును. దీనికి కారణము కేంద్రప్రభుత్వము నిర్వహింపవలసిన కార్యముల తక్కుము. రక్షణకార్యముల ఖర్చును, ప్రభుత్వపునీబృందఖర్చును మిగిలించినచో, అధికవ్యయకరమగు కార్యములు కేంద్రప్రభుత్వమున కత్యల్పము. రాష్ట్ర

ములతో? అట్లుగాక, ఆదాయ మల్పము; వ్యయ సాధికము. దీనిని కారణము — విద్య. అధ్యయనము మున్నగు ప్రజోపయోగకార్యములు, సాంఘికభద్రతాకార్యములు (Social security affairs), ఇతరశ్రేయోదాయకకార్యములు నిర్వహించు బాధ్యత రాష్ట్రప్రభుత్వములపై నున్నదని వైచిత్రించుచున్నది. ఈ కార్యము లన్నియు ఎంత అధికముగా ధనము వ్యయపరిచిన అంత ఎక్కువగా ప్రజలకు సుఖసంతృప్తి కలుగజేయును. అనగా రాష్ట్రప్రభుత్వములకు ఆదాయ మల్పము; బాధ్యత సాధికము. అయితే, అధికముగా ఆదాయము వచ్చు పన్నులు రాష్ట్రప్రభుత్వముల కెందు కీయరాదని ప్రశ్నింప వచ్చును. దీనికి కారణమేమనగా, వివిధరాష్ట్రప్రభుత్వములు వేర్వేరు రకముల పన్నులు విధించి, తమతమ సిబ్బందీలను నియమించి పన్నుల సమూహముచేయుట కష్టము. కేంద్రప్రభుత్వ రాష్ట్ర భారమును వహించినచో శిశుముత్తయ్యపై పన్నుల సేకతరహాగా విధించి, సులభముగాను, అల్పవ్యయముతో వాటిని వసూలు చేయగలరు. కేంద్రప్రభుత్వ విధానములపై వచ్చు తన అధికధనమును రాష్ట్రప్రభుత్వములకు పంచిపెట్టు విషయముగూ అతిమెరుకుతో, నిష్పక్షపాదముతో ప్రవర్తించవలెను. పైవాస్తవ కమిషన్ యొక్క

నిర్ణయముల ననుసరించి, నష్టమైనను, కష్టమైన , ఆ నిర్ణయము నకు అన్ని కారణములవారూ కట్టుబడియుండవలె నను సంప్రదాయము ప్రోత్సహించి పెంపొందింపవలెను.

ఏది ఎట్లున్నను, రాష్ట్రకేంద్రప్రభుత్వములు తగవులాడక ప్రజలశ్రేయస్సునే మనస్సులలో సంచుకొని పనిచేయవలెను. ప్రభుత్వ మొక యంత్రము. దానిని మన మెట్లు నడిపిన అట్లు నడచును. రాష్ట్రప్రభుత్వవంతులైనను, కేంద్రప్రభుత్వవంతులైనను ప్రజలయొక్క ధర్మకర్తలు. ప్రజల ఏజెంట్లు. పరిపాలనాసౌకర్య రహిత రాష్ట్రకేంద్రప్రభుత్వముల ఏర్పాటును, అధికారవిభజనయు గావించబడెను గాని మారు ఉద్దేశ్యము లేదు. ఆయాప్రభుత్వముల కర్తవ్యమును, ఉచితమును కార్యములు, అధికారములు మన రాజ్యాంగ శాసనము నిర్ణయించి పంచిపెట్టెను. ఆ ప్రకారము వారు ఏకాభిప్రాయముతో, ప్రజలశ్రేయస్సును వృద్ధిచేయవలె నను ఏకైకలక్ష్యమును పురస్కరించుకొని ఉభయప్రభుత్వాధికారులును పనిచేయవలెను. శాసనములలో గ్రాసిన మాటలకంటె ప్రభుత్వము నిర్వహించు నాయకులయొక్క శక్తిపై, ధైర్యముపై, ధర్మబుద్ధిపై జయాపజయములును, సత్సంప్రదాయరచనయును ఆధారపడియుండును.

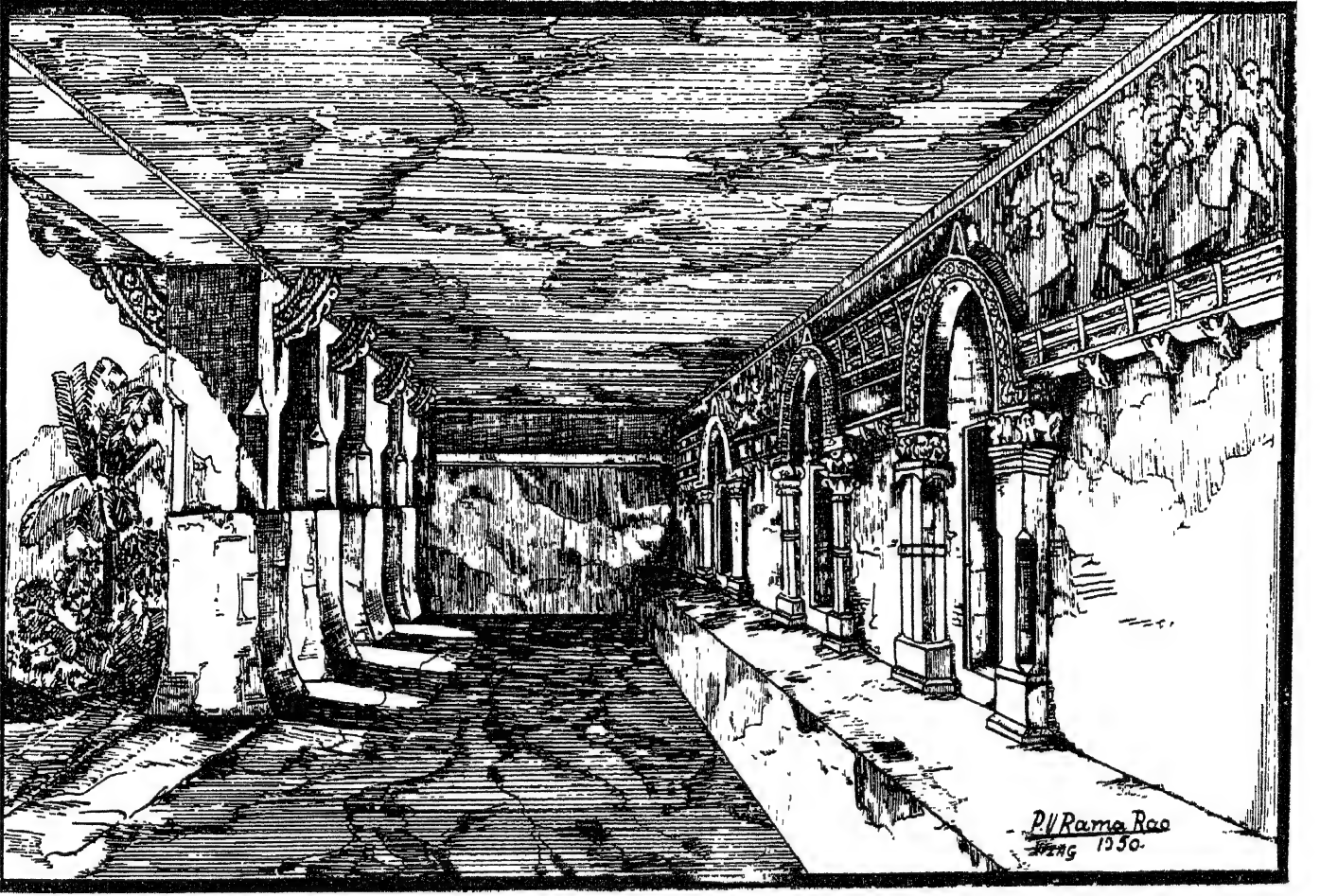
ఎవ రది?

శ్రీ గొట్టుముక్కల రామకృష్ణశాస్త్రి

ఎవ రది శాంతిసౌరభము నించుకయున్ దలయెత్తనీక యీ
భువి బ్రతికూలవాతమున ముంచుచు ప్రాణుల నిత్యసౌఖ్యపుం
జవులకు దూరదూరముగ నల్పి ప్రళయపు రాజ్యమందు రే
షవలును మాసిపోవని తుపానుల రేపుచు నున్నవా రహో!

ఎవ రది సత్యధర్మసముపేత సుఖోచితవిశ్వసీమలో
నవిగళదుష్టక క్తులకు నాయుపు వోసి చిరానుబద్ధమా
నవసహ కారసంపదల నాశమొనర్చి అనంతవేదనా
వ్యవసితమార్గమందు నడువక జనులకు పురికొల్పువా రహో!

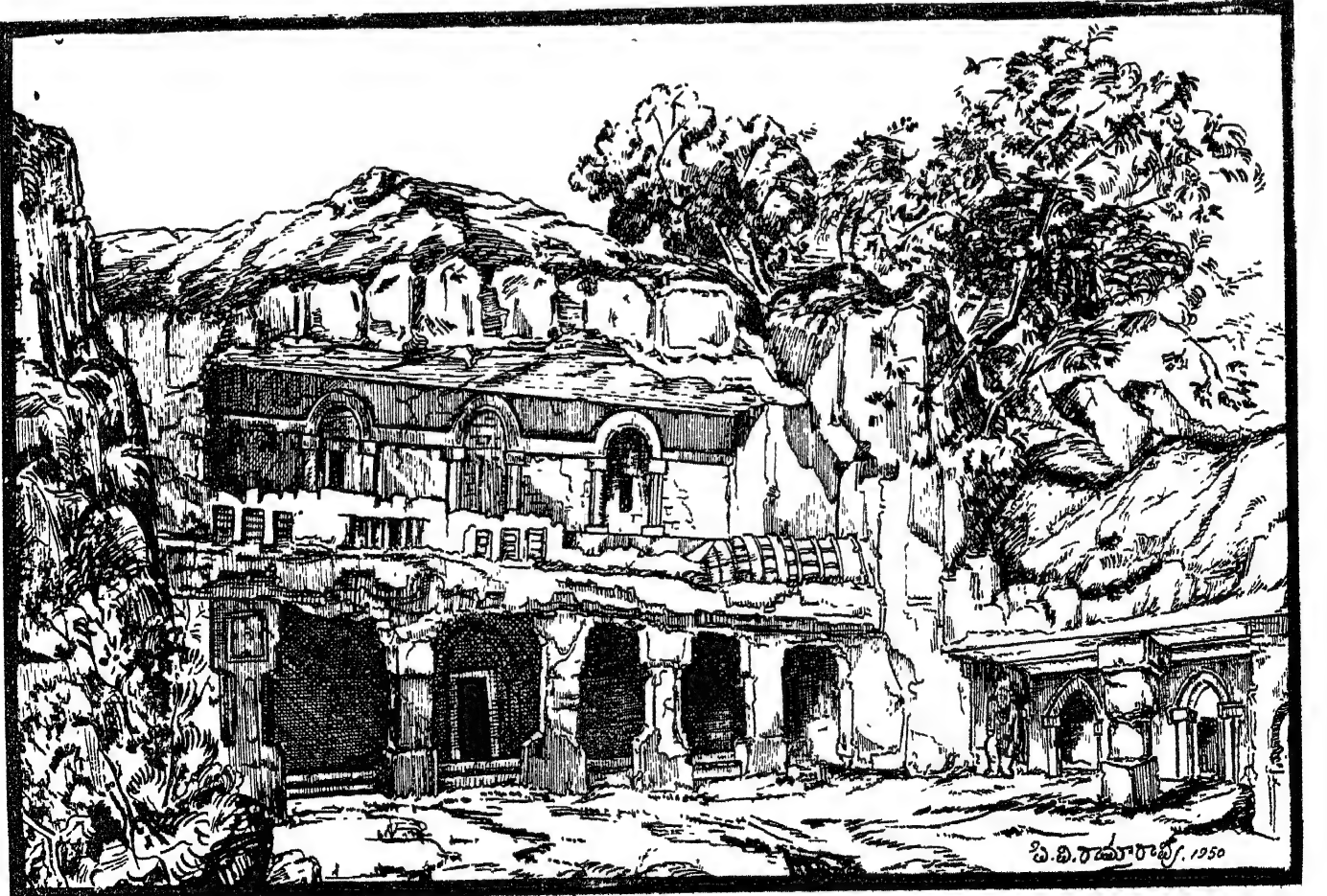
ఎవ రది సర్వమానవశుభేక్షణయుగ్మముందు మైకముం
దవులగజేసి మానసమునక మితిమీరిన విప్లవాగ్నులక
రవులగబెట్టి యొక్కట తిరంబుగ నుండగనీక శాశ్వతో
త్సవముల పొంతకు న్నడచు దారుణ మూయుచున్నవా రహో!

P. Rama Rao
1950.

కటకంజిల్లాలోని ఉదయగిరిపర్వతముపై నున్న ప్రాచీనవిహారవిశేషాలు

చిత్రకారుడు : శ్రీ పి. వి. రామారావు

పి. వి. రామారావు, 1950

ఏమీ! పాతాళపు భయదగాంభీర్యం!
అయ్యో! పాపాణపు కఠిన కార్మశ్యం!!
ఇదిగో! కోపఘూర్ణితాగ్నిగుండం!!
అమ్మో! విషపూరితాశనిపాతం!!!

క్రుంగిపోయె క్రుంగిపోయె
హృదయమే కుమిలిపోయె!

ప్రిదిలిపోయె ప్రిదిలిపోయె
హృదయమే వ్రక్కలాయె!

దగ్ధమాయె దగ్ధమాయె
హృదయమే భస్మమాయె!

పాతాళపు లోతుల్లో
పాపాణపు గతుకుల్లో
అగ్నిగుండపు అర్చుల్లో
అశనిపాతపు అరుపుల్లో

గుభేలున పడి
నలుగుడుపడి
చెవి చిల్లులడి
తల తగులడి

ఆశ కొడిగట్టింది!

దశదిశలూ శూన్యాన్నే
నిశ్చలించాయి!

గాఢధావంతాన్నే
ఆవలించాయి!

విహగ్నికీలన్నే
పుక్కిలించాయి!

అంతరిక్షాన పక్షిరుతాల
వెకిలినవ్వులు
పిక్కటిల్లాయి!

అంతరంగాన అగ్నివర్షం
వేయిముఖాల
కక్కుతోంద!

నిర్వేదం

(భావచిత్రణ)

పిల్లలమట్టి హనుమంతరావు

అంబుధిలోపల
ఎడబాగ్ని ఉవ్వెత్తుగా
చెలరేగింది!

కాననంలో కార్చిచ్చు
కరాళజహ్వల
జాచింది!

అంధకారబంధురవీధుల్లో—
దారుణమారణతిమిరాల్లో—
భీకరతాడితవీచుల్లో—

దీపం కంపంతో కదలాడింది:
పాపం భయంతో ప్రాకాడింది:

శబ్దం బెడరుతో నడచాడింది!

రసన రసవిహీనమై
బెండుబారింది!

గళం గరళయుతమై
మడిపోయింది!

మేధ తిమ్మి రెక్కి
మొద్దుబారింది!

విమానలకీలల వెడలగ్రక్కే నేత్రాలు
వెంటబడ్డాయి—

కోడైత్రాచుతలల కోదలు జాచే
శబ్దాలు కూలద్రోస్తున్నాయి
క్రూరకఠోరకరాళదంష్ట్రలు
పటపట కొరుకుతున్నాయి!

కొరవినబడిన మానవకంకాళాలు
హుమ్మని కబళింప నున్నాయి!

ప్రపంచమంతా విక్రమించి
హరించింది కీర్తిబాలను!!

శ్మశానవాటికలో భస్మజాలం
బెదరిస్తోంది భవిష్యత్తును!!!

ఇం దీ యా ఆం తట ను మా ఆ పీ సు లు గల వు.

హైదరాబాద్ లోని అంబేద్కర్ విశ్వవిద్యాలయము

మద్రాసు వెస్టర్ ష్యాకరీ

జాతీయతా దళము ఆచార్యులను అభ్యర్థించుచున్నది

హోమ్ అండ్ కంవెన్షన్

అన్ని రకములైన స్థానికములను పరిశీలించుచు

వి. పెరుమాళ్ చెట్టి అండ్ సన్స్

సంపాదించుచు

★

వి. పెరుమాళ్ చెట్టి అండ్ సన్స్,

3, స్ట్రీంగర్ వీధి,

మద్రాసు-1

Sole Agents:
ANGLO INDIAN DRUG & CHEMICAL CO., BOMBAY, 2.

79 సంవత్సరముల పైనంది

ఈ బాంబే మూచ్యయల్ సొసైటీ ప్రజాసంబంధకమైన పద్ధతులను 1871 నుండి స్థాపించుకొని మొదటి పాలిసిని చారిచేసినది. ఆ రోజు మొదలు ఈ రోజువరకు ప్రజలకు అతి స్వల్ప ఖర్చుతో అశ్శతమును సేవ చేయుటలో ఎంతెంత కృషిచేసి విజయ మొందినది. ఇంగలకు తార్కాము పాలిసిని క్రయవిక్రయ పద్ధతులతో నితరమైన నాటి క వెలలకు కన్ను వట్టినట్లుండుటయే.

ప్రతి పాలిసి చారును వాచాదా లే

ది బాంబే మూచ్యయల్ లైఫ్ అసూరెన్స్ సొసైటీ లిమిటెడ్.

ధారామైన పరిశీలనలకు ఏకైకము కావాలి :

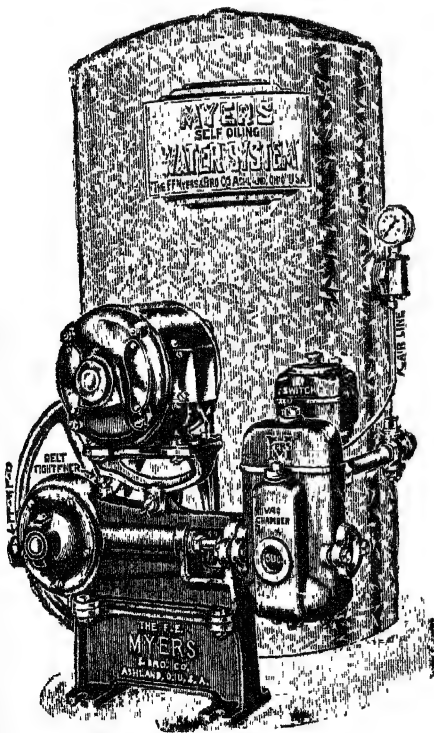
ఎస్. ఎ. రామస్వామి అండ్ బ్రదర్స్

చీఫ్ ఏజెంట్లు :

మదరాసు రాజధానికి, తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్ సంస్థానములకు

బాంబే మూచ్యయల్ బిల్డింగ్స్

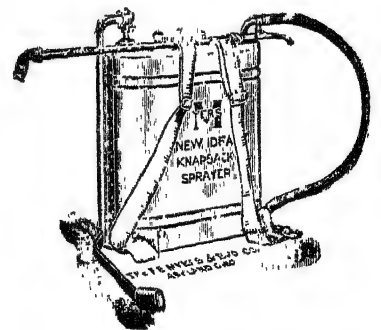
378, ఎస్ స్ట్రీట్ — మదరాసు.

మై యర్స్

పంపులు

సానిటరీ మరియు కాడినవి

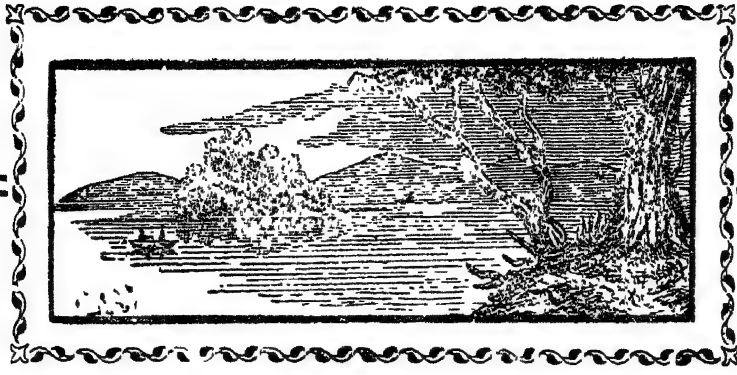

బావులుగూని, గోరింగు కుగా వాటాశుట అనే ఆవిష్కరణ చేసికొన్నట్లే, నివాసగృహ ఆటోమ్యాటిక్ టెక్స్టైల్ పంపులు.

నాలేరి నూమండలు, రంగులు చొప్పుకు, కాల్షియం నుచేయుటకు, తగుమైన ప్రేరణలు.

వాటర్స్ సెల్స్ సైన్స్ లిమిటెడ్,

పో. బా. 1707, 23/24 సెకండ్ లైన్, మద్రాసు-1.

సలిలసదనము

శ్రీ తల్లావజ్ఞుల శివశంకరశాస్త్రి

[సలిలసదనమునకు సంబంధించిన యిటుకరాతి పెద్దదియై కర్నూలుకడ తుంగభద్రానదీమథ్యమున గానవచ్చును.]

[౧]

“మరదలా, మరదలా, మైమరచి నిష్ఠతో
చూచుచున్నావటే జోగులాంబామూర్తి!
రాజలక్ష్మీ, నీకు మోజు పుట్టినదటే
పెండ్లికాకుండనే పిల్లపాపలమీద!”

“వదినా, యెప్పుడు వచ్చితి వమ్మా!
బంధువు లందరు బాగున్నారా?
నవనీతముపై గవిసెడివారిని
గాంచుచు, నిను నే గనుగొన నైతిని.”

“ప్రొద్దుపోయిన దలంపురము చేరెడుసరికి—
అత్తమామలును మీయన్నయ్యయును నేను
శివరాత్రికిని ముందే శ్రీశైలమును జేర
పయన మగుదుము రేపు ప్రత్యూషసమయాన.”

“ఒకపరి త్రిపురాంతకమును జూచితి,
ఈ యలంపురము మా యావాసమె.
తూరుపుపడమరద్వారము లగు నీ
క్షేత్రయుగ్మమున నేవల చీసితి.
శ్రీశైలేశ్వరు నేవించు మహా
భాగ్యము నేటికి పట్టదు వదినా!”

“రావచ్చు మావెంట రాజలక్ష్మీ, నీవూ
అమ్మయును, కొనిపోదు మశ్రమమృగ మిమ్ము.”

“అమ్మ కేనడుమ ఆరోగ్యము చెడె,
మరి యావై నీమరది యేమనునా?”

“పెండ్లియాడితి వెపుడు పిల్ల! మా కెవ్వరికి
కబురంపవైతివే గద్వాల దూరమా?
అయిన బంధుప్రీతి ఆనాటి కానాడు
తొలగుచున్నది కదే తెలుగుదేశములో!”

“కాదది వదినా, కారణం మెప్పుడు
బందుగు లన్నను పరమప్రీతియె.
చిత్రసంఘటనచే సమకూరెను
నాకల్యాణము, నమ్ముము వదినా!”

“చెప్పవే చెప్పవే చిత్రవృత్తాంతంబు:
మామరది యెవ్వరో మరదలా!— సిగ్గుటే?”

“శరభానాయకు మరది నీకు— మా
యింటికి రాకయె యెచటనో దిగితివి.”

“ఆశ్చర్యమే! పెండ్లియాడినావా తుదకు
నీలశరభానాయనే! అదృష్టము సుమ్ము
మంచి మగడే దొరకె మరదలా, మరదలా!
అంగీకరింపలే దతని నీ వెన్నాళ్ల!”

* * *

“నిజమే ఆయననిండుమానసము
బహుకాలము నే బాధపెట్టితిని.”

“మేమందరముకూడ మిగుల వగచితి మపుడు.

నీ వెన్నిమారులో నిరసించితివికదా

శరభప్ప, నే ట్లతడు సమ్మతించినవాడో !

వినవలతు మీపెండ్లివృత్తాంత మంతయును.

“ఆలయమ్ము విడి అవలకు బోదము
చనుదెంచును జనసమూహ మిచటికి.”

“తుంగభద్రదాతటద్రుమశీతలచ్చాయ
వివరింపదగును నీ వింత సంఘటనమ్ము,
ఆలకించిన పిదప నరుదెంతు నీతోడ,
నీమగని, నీజనని నే విలోకింపవలె.”

[౨]

“గండముతప్పినగాని పట్టదట
యోగ మన్న నుడి యుక్తమే వదినా!
అంతటి యాపద యలమిన పిదపనే
తిరిగెను నా తలతిక్క నిజమ్ముగ.

కన్నతల్లి నను గారాబముతో
పెంచుటచేతనే పెంకె నైతి సుమి.
నాయన పోవుట నా దురదృష్టమే!
దర్పము, స్వాతంత్ర్యమ్ము పెరిగినవి.
తల్లిమాటయెడ తగిన లక్ష్యమును
నిలుపలేదుసుమి నే నెన్నడును.

బందుగు లొకపరి కందనూలులో
వేడుకజూడగ వెడల నుండగా
అయితిని పయనం, బమ్మ యెంతయును
వలదువల దనుచు వారించెను నను.

పట్టు పట్టితిని, బందుగు లమ్మకు
నచ్చజెప్పి రెటా నను గనిపెట్టగ.
ఆప్రయాణమే అతిభీకరమై
పరిణమించె నొక పట్టున వదినా!

ప్రయాణమున మాకు నెట్టిప్రయాసమ్ము కలుగలేదు
అశ్రమముగ జేరినార మందరమును కందనూలు.

రకరకాల సంబరాల సుకముగానె గడపినాము
నగరమ్మున మొదటినాడు నలుమూలలు తిరగవేసి.

మానివాస మాపురమున మారుమూల సత్రములో
మరుదినాన లభియించెను మాకు యువతియొక తె తోడు.

ఎడముచేసి మావారల నెన్నెన్నో నాకు జూపె
సంతలోన సంబరాలు సందెవేళ నా జవ్వని.

రంగుకొయ్యగురముపై రంగులరాటమ్ములోన
కూరుచుండి తిరిగినాము కొంతతడవు గిరగిరగిర.

కానిడబ్బుతోడ నాడు కాశీరామేశ్వరాల
అద్దమ్ముల పెట్టెలోన అనేకమ్ము చూచినాను.

తోలుబొమ్మలాట జూడ రాలే మేమాత్ర మనుచు
బడలికచే మావారలు పండుకొనిరి రాత్రివేళ.

మెత్తని జముకాణముతో క్రొత్తచెలిమికత్తై వచ్చి
అవలకు గొనిపోయి నన్ను, అన్నది మృదుమధురముగా:

‘పోవుదమా యిపుడు, తోలుబొమ్మలాట, బాగుండును.
రాజమ్మా, తక్షణమే రావలె, మొదలిడుదురేమొ !

‘స్వగ్రామమునకు రేపే చననున్నా, వచటలేని
వింత లెన్నో కల విచ్చట, వీక్షింతువు నేటిరాత్రి.

‘కట్టుకొనుము మంచిచీరె, కదలిరమ్ము వేగముగా,
తిరుగ నిన్ను భద్రముగా దిగబెట్టుదు సత్రములో’.

సగటివేళ గాఢనిద్ర పట్టియున్న కారణమున
ఏకతోడ నేను బయలువెడలితి నా యువతితోడ.

తోలుత నచటినుండి మేము తోలుబొమ్మలాటకు జని
కూరుచుండి చూచినాము కొంతతడవు కుతుకముతో.

‘ఇది చాలును లెమ్ము, లెమ్ము, ఇంకొక చోద్యంబు కలదు
దరిసంతముర’మ్మని నను త్వరపెట్టందొడగె నామె.

ఇంతలోన తెరమీదను గంతులతో కేతిగాడు
కానబడుటచేత నేను కదలనైతి నచటినుండి.

మాటలలో చేష్టలలో మనకు సిగ్గువేయుచుండు,
కాని, వాని హాస్యములో కలదు కొంత చమత్కృతియె.

పడజాలక యామెపోరు బలవంతముమీద లేచి,
ఆమె పోవు మార్గమునే అనుసరింపదొడగినాను.

తుంగభద్రకల్లలినితో హంద్రీస్తోతస్విని
సంగమించు ప్రదేశముకు చనినా మారాత్రివేళ.

మింటిమీద స్వల్పముగా మినుకుమినుకు మనుచు నున్న
తారక లే నాలుగైదొ, తమ మెల్లెడ నాక్రమించె.

కాని యచటి తీరమునకు కట్టివేసియున్న కొన్ని
నావలలో దీపములు నక్షత్రములుట్లు లుండె.

చెంగటనే యున్న పెద్దయంగడిలో పండ్లు, తీపి
కారపుతినుబండముల గనుగొనంగ నోరూరెను.

గ్రహియించెనో యేమొ చెలిమికత్తై పండ్లు లడ్డవములు
విలిచి నోటి కందిచ్చెను వలదని నే వారించిన.

ఆరగించి రెండుమూడు, హంద్రీనలిలమ్ముకొలి
'చనవలయును సత్రమునకు సత్వరముగ' నంటి నేను.

'నడచిపోవ కష్టమగును, పడవమీద జనవచ్చును,
పుట్టి కాదు నీట మునిగి పోవు ననెడి భయము చెంద.'

అని యాయమ వీవు చరచినంతనే నిస్సంశయముగ
ఆమె ననుసరించుచు నే నందొక పడ వెక్కినాను.

అదియే తొలిపొరపా టని ఆవల గ్రహియించినాను,
మాంద్య మ్మానమయమ్మున మానసమ్ము నావరించె.

ఇంచుక దూరమ్ము వోవ నెదురుగ గానంబడియెను
తుంగభద్రగర్భంబున రంగుల యద్దాలమేడ.

గొందిపల్లెనుండి నాడు కందనూలు పుట్టిమీద
మేము ప్రయాణించువేళ మేడను గమనింపలేదు.

నమిపించె నింతలోనే నదనము మాపడవ: జరిగె
నా రెండవ పొరపా టాభూరిదుర్మహార్తమందు.

ఏమిదియని నే నడుగగ 'ఇది బొమ్మలమేడ, మనము
అరగడియే కాకపూర్వ మన్ని చూచి పోవగలము'

అని నా సావాసగత్తై ఆనతిచ్చి కళాసులకు
ఆపి పడవ, వీక నన్ను సోపానము లెక్కించెను.

[3]

సోపానము లన్ని యెక్కి చుట్టు పిట్టగోడ దాటి
అంగణమ్ములోని కేగ అత్తరువాసనలు వలచె.

అచట నున్న బూబు మమ్ము నాహ్వనము చేసి, లోని
కడుగుల తడి యొత్తుకొనగ అందిచ్చెను తుండ్లు రెండు.

అచట నచటి ఆనందుల వాసీనల జేసి మమ్ము
నఖిళిఖపర్యంతముగా నన్ను పరీక్షించి యనియె:

'అచ్చా! ఇది పల్లెటూరి అందకత్తై, రథమువంటి
నిండుతనువు పుష్టిదాని నేర్పున గొనివచ్చినావు'

అవు నవు నని చెలిమికత్తై ఆమె కేదో సంజ్ఞచేసి
గోడలపై చిత్తరువులు చూడుమనుచు నన్ను లేపె.

దుర్గమ్ముల ముట్టడులును, దుష్టజంతుసంహారము,
ప్రకృతిరమ్యదృశ్యమ్ము: పటములు వీక్షించినాను.

అరుగువెంచి ఆ బీబీ ఆనవపాత్రమ్ము నాకు
అందిచ్చెను, దిగ్భ్రమతో ఆస్వదించినాను దాని.

వెడలిపోవ దలచులోన బడలిక వారించు ననుచు
ఏదో మధురపదార్థమ్ము నిచ్చె వీడియమ్ముతోడ.

విడము చేసినంత నాకు వింతమాంద్య మావహిలై
దాహమనగ, నామె పాత్ర త్రావంగా నందిచ్చెను.

అవల నామె తెచ్చి చీర - అత్తరువాసనలతోడ
గమగమ లాడెడు దానిని - కట్టుకొందువా యనియెను.

తెలిసికొనక సందర్భము, వల దని, చెలికత్తై గాంచి
పోవుదమా అన్నట్లులు భూసంజ్ఞలు చేసినాను.

'దాను' తెచ్చి బీబీ నాతనువునిండ చీరెనిండ
రైకనిండ రాచిపోయె రకరకాల అత్తరువులు.

చెలిమికత్తైతోడ 'ఇల్లు చేరుద మిక' నన నేను
నవ్వుచు నా కుటిలురాలు నాప్రక్కన గూరుచుండి—

'నీ యదృష్ట మీరాతిరి నిండుగ పండిన దోసీ!
చెప్పినట్లు చేతువేసి సిరి నిను వరియింపగలదు.

కాంచినారు మన నవాబు క్రంతలలోనుండి, నీదు
నంగసౌష్ఠవమ్ము వారి నాకర్షణచేసినదే.

ఉష్ణజలస్నాన మాది యువతిచేత జేయింతురు
నీ నిర్మలదేహమునకు నిర్బంధము చేయలేదు.

చల్లనిరే యిచట గడపి తెల్లవారుసరికి నీవు
సత్రములో నిద్రించెడి స్వజనమ్మును జేరవచ్చు.

పాత్రురాల వైతివేని ప్రభువుననుగ్రహమునకే,
నీ యదృష్ట రేఖ బట్టి నిక్కాయే జరుగునేమో!

అను వాక్కులు దిగ్భ్రమతో నాలకించుచున్న నాకు
చెప్పరాని భయానేక ముప్పతిలై నాక్షణమున.

‘తొలుత దెలుపకుండ దీని దోలుకు వచ్చితివి, కాన
విషయములు గ్రహింపగ విశ్రాంతి నొసంగవలయు’
అనుచు బూబు లోని కరిగె. అటునిటు జూచితిని నేను.
కానబడిరి క్రంతనుండి కావలివా రొక కొందరు.

కొనివచ్చిన పడవ క్రింద గోచరింపలేదు, నదీ
జలము మషీరసమువోలె బిలబిల బ్రవహించుచుండె.

చెలిమికత్తై కొంతవడికి చిరునగవున నరుగుదెంచి
‘ఏమి, వత్తు వొక్కొ, నవా బెదురుచూచుచున్నవాడు.

చేయగలుగుదేని వారి చిత్తరంజనంబు, పండు
నీ నా భాగ్యము’లనుచు నిలుచుండెను నామ్రాలనె.
ఆపడలో బుద్ధిబలం బభిభూతం బగును, కాని
పక్షమున మెరపుదీగెభాతిని వెలు తటాలున.

ఉదయించిన దాక్షణమున నొక్కయూహ మల్లనల్ల
తెచ్చికొనుచు లేనినగవు దిటము పూని యిట్టు లంటి :

‘హుజూర్ వారి ఖుషీకోస ముడుకునీళ్ళ తానమాడి
క్రొత్త సన్నచీరె కట్టి వత్తు ననుచు విన్నవించు’
అనుచు నేను పలుకు మాట లాలకించి చెలిమికత్తై
కుటిలురాలు వేవేగమె కుతుకమ్మన లోని కేగె.

చిత్తమున భక్తితోడ శివుని దలచి, మునివేళ్లను
తివాసీలమీద నడచి తెరచి తలుపు, మరల మూసి.

సవ్వడి లేకుండ దాటి సత్వరమే అంగణము
సోపానశ్రేణివంక జూచి దిగితి భద్రముగా.

పండుకొన్నవారు గాన భటులు నన్ను జూడలేదు
కుంఠెనకత్తియలు నన్ను వెంటాడను లే దప్పడు.

కలిసివచ్చె నన్నికూడ; కావున నిశ్శబ్దముగా
ఈదజొచ్చినాను నీట ఇష్టదైవతమ్ము దలచి.”

[౪]

“నిజముగా మరదలా, నిండుగండమె తప్పె !
సాహసమ్మున నీకు జయము సమకూరినది.
ఏమాయె నామీద? ఎటు లిట్లు చేరితివి?
ఎట్లు శరభానాయనే పెండ్లియాడితివి?”

“నా కీతలో నేర్పు నీకు విదితమెకదా?
నదిలోన ఎవరైన నా వెన్న దిగిరేమొ
అని సావధానముగ నయిదారు వారముల్
వెనుదిరిగి చూచుచున్, వేగ వాహినిలోన
కొంతదూరము పోయి, కూలమ్ము జేరితిని.
అచ్చోటినుండి నా కారంగుటద్దాల
మేడ కనబడలేదు - మిన్ను మన్నేకమై
నీలిబుర్రు ధాల్చు చాలుమాత్రమె తోచె.

కట్టుచీరెను పిడిచి గట్టువెంటనె వేగ
ఒడ లెరుంగక నడచి నడచి చేరితి నెట్లు”
ఈ అలంపురమునే. — ఏమున్న దామీద ?
నేరుగా జని బావగారి యింటికి తలుపు
తట్టినా, నాతండు ద్వారమ్ము దెరచుచును
ఆకస్మికమ్ముగా నంత రాతిరివేళ
వీక్షించి నను, మహావిభ్రాంతుడై నిల్చె.

అతని పాదాలపై ఆ రిమ్మై వాలితిని !
నను లేవనెత్తుచుక కనుల నీరము దుడిచి
మృదువుగా గొనిపోయి సదనమ్ములోపలికి
సలిపినా డుచితోపచారముల్ బావయ్య.

మూన్నాళ్ళ జ్వరములో మునిగి తేలితి నేను—
ఆరోగ్యము లభింపదాయె వారముదాక.
ఆత డడుగకపోయినప్పటికి స్వయముగా
వివరించితిని నేనె వృత్తాంత మంతయును.
విని, జాలిపడినాడు, వెక్కనంపడలేదు.
దైవతమ్మే సుమ్ము భావమ్ములో బావ !
అవల శీఘ్రమ్ముగా నయ్యె కల్యాణమ్ము.”

“గండముదప్పిన నిండుయోగ మట,
నీపక్షంబున నిక్కంబాయెను.

ఆవాసమునకు పోవుద మింతట,
మరదల, లే, నీమగని జూడవలె,
అంగీకారం బమ్మ యొసంగును,
భార్యాభర్తలు బయలుదేరవలె.

శ్రీశైలేశ్వరు నేవించినచో
శ్రీశివరాత్రిని నేమము లొదవును!”

భారతరాజ్యాంగము-

మామూలుమనిషిసాయి

శ్రీ పండ్రంగి రాజేశ్వరరావు

“దూరదృష్టితో సంగతినందర్భములను గ్రహించి తమ హక్కులను సద్వినియోగము చేసి బాధ్యతలను సక్రమముగ నిర్వహించినపుడే మామూలుమనిషిసాయి ఉన్నతమైన ప్రతిపత్తి వృద్ధియగును. ఉద్రేకపూరితులై ముందుపెనుక లాలోచించక అవకాశమునకై వేచియున్న, నీతినియమములు లేని స్వార్థపరులగువారివలలో చిక్కుకొనుచో ముక్తి లేకపోవుటయే కాక పరిస్థితి అన్నినిధముల అడ్డాన్నమగును.”

దేశమందైనను జనాభాలో మాడుముప్పాతికవరకు మామూలు మనుష్యులే. ఆయాదేశములందలి కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి, వారి గుణగణములనుబట్టి మామూలుమనిషియొక్క స్థాయి, ప్రతిపత్తి మారుచుండును. మామూలుమనిషి ప్రతిదేశమునకు భారమితివంటివాడు. అందుచేత ఎవరు ఏమహత్కార్యము సాధించినను మామూలుమనిషిపురోభివృద్ధిని చెప్పట పరిపాటి. అటులనే భారత రాజ్యాంగమందు రాజ్యాధికారము ప్రజలదే యను నిర్వచనము లేక పోయినను వీరికయందుమాత్రము ప్రజలే దేశమును సర్వస్వతంత్ర ప్రజాస్వామికముగ ప్రకటించి గాజ్యాంగమును స్వీకరించుచున్నట్లు చెప్పబడినది.

ఈ రాజ్యాంగమందు మామూలుమనిషిసాయిని నిర్ధారణచేయుటకుమందు దీనియొక్క పుట్టుపూర్వోత్తరముల నొకింత పరిశీలించుట అవసరము. రాజ్యాంగపరిషత్తు క్రమేపీ సర్వస్వతంత్రముగ వ్యవహరించుచువచ్చినను అసలీసంస్థ బ్రిటిషువారి సృష్టి యని, వారు నిష్క్రమించుచు వేసివెళ్లిన పథకప్రకారము నడచినదని జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. సభ్యుల సంఖ్య మాడువందలకు మించినను, వారల కన్ని సౌకర్యములు అందుబాటులో నున్నను, అందులో పదవవంతుమందికూడ కార్యకలాపములందు శ్రద్ధవహింపలేదు. సభకు కావలసిన కనీససంఖ్యకంటే హాజరుగా నున్నవారి సంఖ్య తక్కువగా నుండుటచే అపుడపుడు వాయిదాపడుచు వచ్చినది. ప్రథమ సమావేశమందు నెహ్రూపండితుడు ముఖ్యమగు మూలనూత్రములను నిర్వచించుచు తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టి ఏకగ్రీవముగా ఆమోదింప జేయుటచే దరిమిలాను అందుల కనుగుణముగ కొన్ని ముఖ్యమగు ఉపసంఘము లేర్పడి, వివిధవిషయములను పరిశీలించి తమ నివేదిక

లను సమర్పించిరి. తదుపరి, వివిధనివేదికలను, సిఫార్సులను సమన్వయపరచి రాజ్యాంగమునకు చిత్తుముషాయిదా తయారుచేసిరి.

రాజ్యరు అంబేద్కరు అభ్యుత్థతను ఏడుగురు సభ్యులు గల సంఘము ముషాయిదాను తయారుచేసినది. ఇందులో ఒక్క ముస్లిం తప్ప తదితరు లెవ్వరు కాంగ్రెసుగోత్రీకులు కారు. ఈయనకైనను 1930-౪ సంవత్సరమునకు పూర్వము కాంగ్రెసుతో సంపర్కము లేదు. మధ్యలో అఖండహిందూస్థానినాదమును లేకదీసి కాంగ్రెసును వీడిన వ్యక్తి. దరిమిలాను కాంగ్రెసు అధికారము చేపట్టగానే తిరిగి వచ్చిరి. అభ్యుత్థుడగు అంబేద్కరు సమర్థుడేకాని, సహనము లేదు. బ్రిటిషువారి ప్రాపు ఉన్నంతకాలము కాంగ్రెసును నిశ్చేతుకముగ నిందించుటయే పరమావధిగ పెట్టుకొన్నవాడు. లోకోత్తరపురుషుడు, భారతజాతికి జనమడు అగు గాంధీచుహాత్తునియొడ పూజ్య భావము సంగతి అటుంచి వ్యక్తిగతమైన గౌరవముకూడ లేనటువంటి అరుదైన వింతమనిషి. మీదుమిక్కిలి యాయనకు భారతసంస్కృతి, సంప్రదాయములయొడ తీవ్రమైన నిరసనభావము.

శ్రీ గోపాలస్వామిఅయ్యంగారు, కొంతకాలమువరకే సభ్యత్వము వహించిన సర్ బ్రజేంద్రలాల్ మిత్రరు, న్యాయపతి మాధవరావు త్రయము బ్రిటిషుహయాములో ఉన్నతపదవుల నధిష్టించి పరిపాలనాదక్షులని, రాజనీతితత్పరులని ఖ్యాతిగడించిరి. శ్రీ అల్లాడికృష్ణస్వామి అఖండమేధావి. అంతర్జాతీయన్యాయశాస్త్రము, రాజతంత్రము, ధర్మనూత్రములు వీరికి కరతలామలకము. కాని యాయనకు సిగ్గుగ సృశీయాభిప్రాయము లున్నట్లు కనిపించదు. ఎవరిపక్షమున ఉన్న పుడు వారిపక్షమున కడుసమర్థతతో పనిచేయు కార్యవాది. మదరాసురాష్ట్రప్రభుత్వమును ఎన్నిపార్టీలు చేపట్టినను, ఎంతటి

గూర్చులు వచ్చినను నిరాశూటముగా పదునారుసంవత్సరములనాటు అడ్డుకేటుజనరలుగా ఈయన పనిచేయగలుగుటయే యింగుతు తార్కాణము. సర్ మహమ్మదుసాదుల్లా ముస్లిమునీగు ప్రతినీధి. దేశవిభజనానంతరము కోరలుపెరకిన శ్రాచువలె మసలవలసివచ్చినది. దుర్గా ప్రసాదభైతాను వణిక్పిముఖుడు; బిర్లాసంస్థలలో భాగస్వామి. ఈయన పరమపదింపగనే శ్రీ టి. టి. కృష్ణమాచారి ఆఖాశీని భర్తీచేసి, వీరు వర్తకమందు రెండుచేతులతోను సంపాదించుచు వచ్చినను దేశపరిస్థితుల నెప్పటికప్పుడు వివరముగ అవగాహనచేసుకొనుచువచ్చిన ప్రజ్ఞావంతుడు. కేంద్రశాసనసభాసభ్యత్వము కనుచూపుమేరలో నుండగా చుటుక్కున కాంగ్రెసులో చేరిన ధీమంతుడు. ఇలరసభ్యులవలె న్యాయవాది, లేక న్యాయశాస్త్రమంగు ఉత్తీర్ణుడు కాకపోయినను వారి కేర్పియుగను తీసిపోడు. వీరికి ప్రధానసలహాగారు సర్ బి. యకా. రావు అను ఆరితేరిన ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగి. పరిపాలకుడుగను, మన్యవర్తిగను, న్యాయమూర్తిగను, రాజతంత్రప్రవీణుడుగను పేరుపొందిన ముసద్ది. అందుచేత రాజ్యాంగనిర్మాణమంగు మామూలుమనిషి కెట్టి జోక్యము లేదని తేలుతెలుపైనది.

వైసంఘము తయారుచేసిన ముషాయిదా కొన్ని సరణులతో అంగీకరింపబడినది. చివరకు రాజ్యాంగము దీర్ఘమైనది. ఇందు 395 సూత్రములు, 8 షెడ్యూల్లు కలవు. అచ్చునందు 250 పుటలున్నది. దీర్ఘమగు చట్టములు ప్రజల నైతికదౌర్బల్యమును సూచించుననుట సత్యదూరము కాదు. వ్రాతమూలకమగు రాజ్యాంగచట్టము లేని బ్రిటిషువారు అత్యంతనైతికబలసంపన్నులనుట నిర్వివాదాంశము. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల రాజ్యాంగము 10 పుటలు; కనడాది 98 పుటలు; సింహళముది 30 పుటలు; స్విట్జర్లాండుది 25 పుటలు; ఇటలీది 157 సూత్రములు; దక్షిణాఫ్రికాది 123 సూత్రములు; ఆస్ట్రేలియాది 128 సూత్రములు మాత్రమే. ఇట్టి రాజ్యాంగ మేర్పడుటకు ప్రధానసభ్యులగు న్యాయవాదులే కారణమనువారు కలరు. రాజ్యాంగమును లోపరహితముగను, వివరముగను, నిర్దుష్టముగను నిర్వచించుటయే వీరు దృష్టియందుంచుకొని రనుటలో సందేహములేదు. కాని దీని స్వరూపస్వభావములను అవగాహనచేసుకొనుట మామూలుమనిషికి సాధ్యము కాదు. ఇందలి సూత్రములను వ్యాఖ్యానించుటలో భేదాభిప్రాయముల కెంతో సావకాశము కలదు. తత్రాపి న్యాయస్థానములకు పని ఎక్కువగును. ప్రజల వంతు సందిగ్ధస్థితి, ధనవ్యయము

భారతదేశము లౌకికరాజ్యమని ప్రధానమంత్రి మొదలు గ్రామాధికారివరకు ఎలుగెత్తి చాటుచున్నను లౌకిక మను పదము రాజ్యాంగమందు మచ్చునకైనను లేదు. ఇందులకు తగుకారణము లేకపోలేదు. ఈపదముకు ఆదినుండియు నిరీశ్వరవాదముతో సన్నిహిత్యము కలదు. అందుచేత లౌకికరాజ్యాంగ మనగా ఆధ్యాత్మిక, నైతికబలము లేని రాజతంత్రజ్ఞుల పాలన కారాదు. చట్టములుకూడ

విస్మయకర్మమునకు వ్యతిరేకముగ నుండజాలవు. ఇందుమూలముగా సాంఘికజీవనమునకు, జాతీయసంస్కృతికి, ఆధ్యాత్మికవైభవమునకు స్వస్థిచెప్పనక్కరలేదు. రాజ్యాంగమునకు లౌకిక, భౌతికవాదములను బలవంతముగ కట్టబెట్టుచో కీడు మాడును. శ్రీ యమ్. ఆర్. జయకరు చెప్పినట్లు ప్రస్తుతము మతప్రాబల్యముగల ప్రభుత్వమును స్థాపించు అభిప్రాయ మెవ్వరకు లేనపుడు ప్రతివిషయమందును సరమలౌకికదృక్పథమునకై ప్రాకులాడుట కూడని పని. అందుమూలముగ అధికసంఖ్యాకులు తమ స్వకీయాభిప్రాయములను, ఆదర్శములను కప్పిపుచ్చి అల్పసంఖ్యాకులను అడుగడుగుకు తృప్తిపరచవలసిన బాధ్యత యుండరాదు. ఏ దేశమండైనను ఒక మతమునకు, లేక సంస్కృతికి చెందిన ప్రజ అధికసంఖ్యాకులుగ నుండుచో ఆ దేశము యొక్క సాంఘిక జీవనము, సంస్థలు, వాటి నడవడి అందుల కనుగుణముగ నుండుట సహజము. అన్ని మతములను సమానస్థాయికి తీసుకొని వచ్చుట ప్రభుత్వముయొక్క బాధ్యత కాజాలదు. లౌకిక ప్రభుత్వమనగా ఏయొక్క మతమునెడ పక్షపాతము వహింపనిదని చెప్పుట సక్రమమగు నిర్వచనము. లౌకికప్రభుత్వవిధానము సంఘములకంటె వ్యక్తులకు ప్రాముఖ్యము నిక్షిప్తవలెననెడు సూత్రమును గౌరవించునదై యుండవలెను.

వయోజను లందరకు వోటింగుహక్కు నిచ్చుట మూలముగా మామూలుప్రజలందరు పౌరు లై నారు. అజ్ఞానులగు వయోజనులందరకు వోటింగుహక్కును హతాత్తుగా నిచ్చుటవలన ఒక ప్రముఖ ఫ్రెంచిరాజకీయత్రేవేత్త చెప్పినట్లు నేడు అరాజకము, రేపు నియంతృత్వము ఏర్పడు సావకాశము లేకపోలేదు. రాజ్యాంగ పీఠిక యందు సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయన్యాయము; ఆలోచన, ప్రకటన, అభిప్రాయ, నమ్మిక, ప్రార్థనాస్వాతంత్ర్యము; సమానప్రతిస్పత్తి, అవకాశము; సాభాతృత్వము, వ్యక్తికి వలయు హోదా; జాతీయైక్యత అందరకు అందుబాటులో నుండగలవని హామీ యివ్వబడినది. ఇందలి పదజాలము 1789 వ సంవత్సరమునాటి చారిత్రాత్మకమగు ఫ్రెంచిప్రకటనను జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది. ముందుకు సాగి వివరములను పరిశీలించుచో నేటి రాజ్యాంగము 1935-వ సంవత్సరపు ఇండియాచట్టమునకు కొన్ని మార్పులు గల నకలు అని స్పష్టము కాగలదు. ఫెడరల్ స్వరూపము కలదైనను ముఖ్యలక్షణములన్నియు యూనిటరీవిధానమును బలపరచునవై యున్నవి. ఒకవిధముగా అమెరికను ఫెడరలుపద్ధతి, ఫ్రెంచి కేంద్రీకరణవిధానము మేళవింపబడినవి. ఇందలి ఫెడరల్ విధానము అమెరికా, ఆస్ట్రేలియాలలోవలెగాక కనడాకు సన్నిహితమైనది. బ్రిటిషుకాబినటువిధానముతో సహస్వయముచేయుటచే ఫెడరల్ విధానము కడు బలహీనమైనదని చెప్పవలయును. ఒకవిధముగా దక్షిణాఫ్రికా యూనియను రాజ్యాంగముతో సరితూగు నని తోచుచున్నది. ఎటుల చూచినను భారతసంస్కృతి, సంప్రదాయముల కనుగుణముగ రాజ్యాంగము లేదనుట నిర్వినాదాంశము. ఫరాయిదేశముల అనుభవములను స్వీక

రించుట తప్పని, కూసస్థమందూకముగ నుండవలెనని ఎవ్వరు చెప్పక పోయినను మనదేశపు వాతావరణమునకు, ప్రజల నైజమునకు అనువన విషయములను మాత్రమే స్వీకరించవలెను. కాని రాజ్యాంగ మంతయు వివిధ దేశములనుండి ఎరువు తెచ్చుకొన్న ఆదర్శములతో కూడిన కుట్ల బొంత అగుచో ఏముక్క కాముక్క విడిపోగలదు. మామూలు ప్రజలెంతవరకు జీర్ణించుకొనగలదురో అంతవరకునాత్రమే రాజ్యాంగము విజయవంత మగును.

రాజ్యాంగమందు పౌరులకు గల ప్రాథమిక హక్కులను ప్రముఖస్థాన మీయబడినది. ఈ హక్కులను విశదీకరించుచో ప్రత్యేక వ్యాసమగును. వాక్స్వాతంత్ర్యము, శాంతియుతముగ గుమిగూడుట, ఎచ్చటనైనను సంచరించుట లేక సిద్ధిపడుట, ఇష్టమువచ్చిన వృత్తిని అవలంబించుట, ఆస్తిని సంపాదించుట ఆదిగా గల హక్కులన్నియు సామాన్యమానవుని నిత్యజీవనమునకు, పురోభివృద్ధికి, శాంతిసౌఖ్యములకు అత్యవసరమని చెప్పిన చాలును. ఇవి పౌరులకు అమూల్యమగు ఆస్తి అనుటలో అతిశయోక్తి లేదు. వీటిని పరిపూర్ణముగా గ్రహించి సక్రమముగ వినియోగించినపుడే అందరును యథార్థమగు స్వాతంత్ర్యమును, సౌఖ్యమును అనుభవింపగలుగుదురు. కాని యీ హక్కులన్నియు హద్దులమధ్య కొన్ని నియమములకు, నిబంధనలకు లోబడియున్నవి. అందుచేత నిజముగా అవసరమగునపుడు నిరుపయోగమగునను వాదము కూడ కలదు. ఇందుకు సంబంధించిన కట్టుబాట్లు గులాబీపువ్వు ననుసరించియుండు ముండ్లవంటివి. అసాధారణపరిస్థితు లేర్పడినపు డీహక్కులన్నియు కుదించబడును. ఇట్టి ఏర్పాటు ప్రతిరాజ్యాంగ మందును కలదు. వ్యక్తిగతముగ హక్కులనైనను త్రోసిపుచ్చి సంఘముయొక్క శ్రేయస్సును, భద్రతను కాపాడవలయు ననుటయే యిందులకు సమాధానము. ప్రమాదకరమగు పరిస్థితులందే వీటి ప్రాముఖ్యత మెండు. వీటిని రాజ్యాంగమందు పొందుపరచుటచే పరిపాలకులకు, న్యాయాధిపతులకు, న్యాయవాదులకు, పౌరులకు ఏతద్విషయములన్నియు జ్ఞప్తియందుండి పరిపాలన జనసామాన్యమున కనువగు రీతిని నడచిపోవును.

తరుపరి మూలసూత్రములు ప్రధానమైనవి. వీటిని న్యాయస్థానముల ద్వారా అమలుపరచుటకు సావకాశము లేకపోయినను, రాజతంత్రమున కివి పునాదులవంటివి. ప్రభుత్వము ప్రజలయొక్క సర్వతోముఖమగు పురోభివృద్ధికి పాటుపడవలెననియున్నది. స్త్రీపురుషుల సమానత్వము, జీవనభృతి, ఏకైకపౌరధర్మము, నిర్బంధప్రాథమికవిద్య, మద్యనిషేధము, గ్రామపంచాయతీల ఏర్పాటు, కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజన, ప్రపంచశాంతికై పాటుపడుట ఆదిగాగల ఆదర్శములన్నిటికి మూలసూత్రములందు స్థానము కలదు. అయిర్లండు, ఇటలీ రాజ్యాంగములందు కుటుంబముల రక్షణకు, అభివృద్ధికి దోహదమిచ్చు చిక్కటి ఏర్పాట్లు కలవు. మామూలుమనుష్యులకు ముఖ్యసంస్థయైన కుటుంబమునుగురించి మన రాజ్యాంగమందెట్టి ప్రమేయము లేకుండుట కోచనీయము. మూలసూత్రములు కేవ

లము ఆదర్శములుగ ఆకాశవిఖిల నుండుచో, ప్రక ఆచరణలోనికి వచ్చునో చూడవలసియున్నది.

కేంద్రప్రభుత్వము సకలవిషయాల బలీయమైనది. అందుచే రాష్ట్రముల అధికారము సన్నగిలినది. నేటి అసాధారణపరిస్థితులే యిట్టి సర్జామమునకు త్రోవ తీసినవి. మన చరిత్రయందుకూడ స్వర్ణయుగమందు బలీయమగు కేంద్రప్రభుత్వము లున్నట్లు ప్రపంచమెఱుంగున్నది. ఇంగులకు మోన్రొ, నుప్ర, ఆంప్ర, మొగలసా రాజ్యాములే తార్కాణము. కాని వికేంద్రీకరణ ముగియిపోనపుడు మామూలు మనిషి స్థాయి దిగజారును. న్యాయస్థానములకు గల ప్రతిస్పర్ధ, హోదా, అధికారములు కుండుటచే పరిపాలన సమ్యగనే సాగునని ఆశంపవచ్చును. ప్రజావిశ్వాసమును కోల్పోయిన ప్రతినిధులను మగ్గిలో పదభ్రష్టులుగ చేయుటకు తగు ఏర్పాటు లేదు. ప్రధాన సమన్వయపై ప్రత్యక్షముగ ప్రజాప్రాయమును ప్రకటించి అమలు పరచు సదుపాయ మసలే లేదు. ఇట్టి ఏర్పాట్లు భారతదేశమువంటి పెద్ద దేశములందు ఆచరణసాగ్యము, వాంఛనీయము కాదని వాదించు వారు కలరు. రాజ్యాంగమును సవరించుటకు 75 నిబంధనలు కష్టతరముగను, క్లిష్టముగను ఉన్నవి. స్వల్పసవరణలు మెజారిటీవోటుతో సాగ్యమైనను ప్రధానమగు సవరణలకు హాజరైన సభ్యులసంఖ్యలో మూడింట రెండువంతులు మొత్తము సభ్యులలో సగమునకుపైగా అంగీకరింపవలెను. ఇందుకు తోడు కొన్ని సవరణలకు అందుకు సంబంధించిన రాష్ట్రముల అనుమతికూడ అవసరమై యున్నది. రాబోవు పార్లమెంటుయొక్క అధికారము నిటుల కుశలము చేయుట వాంఛనీయమో, కాదో యిప్పుడు నిర్ణయించుట కష్టము. కట్టుదిట్టము లేకున్నవై నపుడు మార్పుచేయగోరువారు శాస్త్రబద్ధముగ వర్తించుటకు సావకాశముండదు. కాలానుగుణముగ మార్పు జరుగుటకు సావకాశము లేనపుడే విప్లవము వచ్చును.

మామూలుమనిషికి కావలసినది కడుపునిండ తిండి, కట్టుటకు బట్ట, వ్యక్తిగతమగు స్వాతంత్ర్యము. ఎంత చక్కటి రాజ్యాంగమైనను పై మూడుకోర్కెలను తృప్తిపరచనపుడు నిష్ప్రయోజనమగును. రాజ్యాంగసూత్రములు చదువుటకు, న్యాయఖ్యానించుటకు, వినుటకు సాంపుగ నున్నంతమాత్రమున పని జరుగదు. వోటువల్ల కడుపునిండదు, నున్నతీర్మానములు చిక్కులను విడదీయజాలవు. కొలదిమందికిమాత్రమే శాంతిసౌఖ్యములను, భద్రతారక్షణలను చేకూర్చు పథకము చిరస్థాయిగ నుండజాలదు. స్వాతంత్ర్యమనగా కేవలము రాజకీయములకు సంబంధించినది కాదు. ఆర్థిక, సాంఘిక, నైతికసమస్యలు తృప్తికరముగ పరిష్కరింపబడినపుడే స్వాతంత్ర్యము సార్థకమగును. ప్రజాస్వామిక మనగా ప్రజలచే, ప్రజతి నిమిత్తమై నడువబడు ప్రజాప్రభుత్వమని నిర్వచనము కలదు. కాని ఎన్నికలు కాగానే ప్రజల బాధ్యత పూర్తి అగును. తరుపరి ఎన్నుకొనబడిన ప్రతినిధులు తమ బాధ్యతలను, విధ్యుక్తధర్మములను తరుచు మరచిపోవుట తటస్థించును. అందుచేత ఏదేశమందైనను నిజ

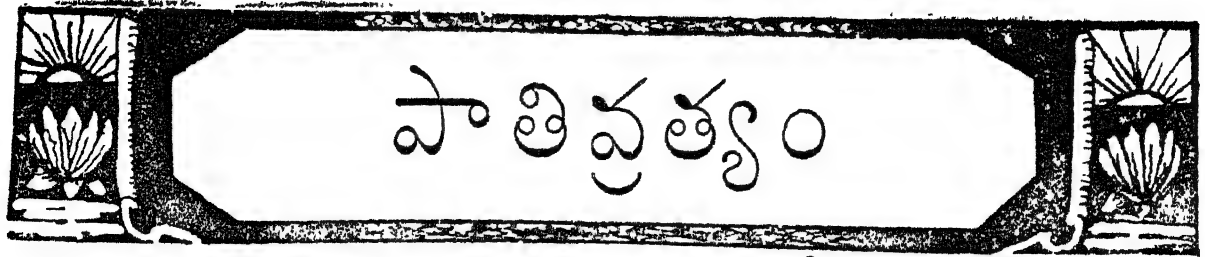
ముగా ప్రభుత్వమును నడపునది కొలదిమంది వ్యక్తులుమాత్రమే. వారు అధికారమును సద్వినియోగము చేసినంతకాలము ప్రమాదముండదు.

ప్రజాస్వామిక మనగా మధ్యతరగతిపరిపాలన యని క్రొవాట్కి చొప్పుయ్యున్నాడు. మధ్యతరగతి సుఖిక్షముగ నున్నంత కాలము ప్రభుత్వము చట్టబద్ధముగను, శాంతియుతిముగను సాగి పోవును. ప్రస్తుత క్లిష్ట పరిస్థితులవల్ల మధ్యతరగతి కృపించి క్రంగి పోవుచున్నది. వ్యాపారులగు దూరదృష్టి లేని భాగ్యవంతులు, కలవర పాటు నొంది ఉక్రేకపూరితులై యున్న బీదలు వీరిని చెరియొకనైపు నుండి నలిపవేయుచున్నారు. తి.తా.ప మధ్యతరగతియే అంతముగ పరిసీతు లేర్పడినది. స్వాతంత్ర్యసంపాదనకై సాటిలేని త్యాగము చేసి, జాతీయపునర్నిర్మాణమునకు, సంఘభద్రతకు, సంస్కృతిరక్షణకు నిరంతరకృషి నొనర్చుచు, ఉన్నతాదర్శములతో, కష్టనష్టములను లెక్కనేయక, ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండ జాతీయసాధమును నిర్మించినవారి సీతి యిట్లుగట శోచనీయము, దుర్భరము, ఇందుమూలముగా దేశక్షేమమునకు, జాతీయాభివృద్ధికి ప్రమాద మేర్పడవచ్చును. వేరే తరణోపాయము లేక నిస్సహాయతచే నిస్పృహ చెంది అపకాశ వాదము ననుసరించి వీరు విప్లవకారులుగ మారి బీదలను భాగ్యవంతులపైకి రెచ్చగొట్టెదరు. సంఖ్యాధిక్యము గల బీదల భుజబలమునకు మధ్యతరగతివారి బుద్ధిబలము తోడైనపుడు అల్పసంఖ్యాకులగు భాగ్యవంతులకు నిలువ నీడ యుండదు. సామ్యవాదము శాస్త్రప్రాయమైన దగుటచే దీనిని ప్రచారము చేయువారు మధ్యతరగతికి చెందిన సంస్కారము గల విద్యాధికులుగాని కార్మికులు కాదని కంటస్కి వెలిబుచ్చి; అభిప్రాయముతో లెనకొకాడ ఏకేభవించెను. అందు చేత నిరుద్యోగము, నిస్పృహ, అజ్ఞానము, దారిద్ర్యము తాండవించు ప్రజేశములందు కమ్యూనిజము సత్వరముగ వ్యాపించును. ఇందులకు

వైనా తార్కాణము. జాతీయసంస్కృతిసంప్రదాయముల కనుగుణముగ వర్తించుటకు తగిన సత్వశీలము, ధైర్య సైన్యములు, ఓర్పు, సహనము, సమత, దూరదృష్టి, సమదర్శిత్యము గల మధ్యతరగతి నాయకత్వమే నేటి క్లిష్ట పరిస్థితులను చక్కజేయుగలదు. ఉదాసీనత, కాలయాపన ప్రమాదమునకు దారితీయును.

భారత రాజ్యాంగము 'సర్వే జనా: సుఖినో భవన్తు' అను సూక్తిని నాదస్వమును సాధించుటకై పనిచేయవలె నన్న ప్రబలందరు చిత్తవృద్ధితో గురుతరమగు బాధ్యతలను నెరవేర్పవలెను. నాయకు లనగా ఎచ్చటినుండియో దిగివచ్చువారు కారు. సామాన్యమనుజుల జీవితమును, ఆశయములను, ఆదర్శములను ప్రతిబింబింపజేయగలవారే యథార్థమగు నాయకులు. ప్రజలట్లు సరియగ వారి నెన్నుకొనుచో సర్వతోముఖమగు పురోభివృద్ధి తథ్యము. లేనిచో సర్వాంగసుందరమగు శ్రేంచిరిపల్లికు, బర్మనీలో ప్రథమప్రపంచయుద్ధానంతరము ఏర్పడిన వైమరరిపల్లికు రాజ్యాంగములు పొందిన పరిణామమే భారత రాజ్యాంగమునకు కలుగవచ్చును. మామూలుమనుషులు తమకు గల అపకాశములను, తెలివిలేటలను ఉచితజ్ఞతతో సద్వినియోగము చేసి నపుడే భుజము చేకూరును. అట్టి సదవకాశము చట్టరీత్యా, కయోజన వోటింగుపద్ధతిని జరుగనున్న క్రొత్త ఎన్నికలద్వారా త్వరలో రానున్నది. దూరదృష్టితో సంగతినందర్శములను గ్రహించి తమ హక్కులను సద్వినియోగము చేసి బాధ్యతలను సక్రమముగ నిర్వర్తించినపుడే మామూలుమనిషిస్థాయి ఉన్నతమయి స్రుతిపత్తి వృద్ధి యగును. ఉక్రేకపూరితులై ముందువెనుక లాలోచింపక అనకాశమునకై వేచియున్న, నీతినియముములు లేని స్వార్థపరులగువారి కలలో చిక్కుకొనుచో ముక్తి లేకపోవుటయేకాక పరిసీతి అన్ని విధముల అడ్డాన్నును. ఈవిషయమై వివరముగ జోష్యము చెప్పట సాహసము.

శ్రీ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి

[కవికుల గురుదేవులు, ఆంధ్ర ఆస్థానకవి, శతావధాని బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి గారు మహాశివరాత్రి వర్వదినమున శివసాయుజ్యం పొందినారు. వారు ఆఖరుక్షణంవరకు కలం వదలేదు. వారు స్వయంగా-స్వంతదస్తూరితో వ్రాసిన ఈ దీర్ఘవ్యాసమే బహుశః వారి కడపటిరచన కావచ్చును. మరొక పదిరోజులకు భౌతికదేహం చాలించెదమనగా వా శి వ్యాసమును 'భారతి'కి పంపిరి. ఈ కడపటిరచనను ఏరికోరి ఉగాదిసంచికలో ప్రకటించు చున్నాము. ఈ అవకాశము మాకు లభించినందుకును, ఈ రూపమున ఆంధ్రపాఠకలోకానికి వారి తుదిరచనను అందజేయగలిగినందుకును సంతసించుచున్నాము. సంపాదకుడు]

ఆ యీపాతివ్రత్యవ్రతాన్నిగూర్చి యే వ్రతమాదామణిలోనూ ప్రశ్నేకించి శ్రావణమంగళవారపు నోమా, బొమ్మలనోమా ఆయినోములనుగూర్చి వ్రాసినట్లు లేదుగాని వుండవలసి ప్రతిగ్రంథం లోనూ అంతో యంతో వుండితీరుతుంది. అక్షరజ్ఞానం లేని శుంకతా వచ్చేదకాలకు తెలిసినన్ని ఆయివిషయానికి సంబంధించిన ధర్మ పన్నాలు మహావిద్యాంసులకుగాని, మహాకవులకుగాని, పౌరాణికులకుగాని, వితిహాసికులకుగాని తెలియనే తెలిసివుండవచ్చు అంత సాహసం కాదు. అందులోనూ భార్య కాస్త అక్షరజ్ఞానం కలదిగా వుండే సందర్భంలో భర్తగారి ముఖం రుసరుస లాడిన వర్ణించవలసినస్తే యేదీర్ఘపాఠరాన్నుంచేనా దిగుమతీకాపలసిందేకాని లోగడ నిలవ వున్న సరుకు పనికిరాదు.

అసలు పెద్దింగుకు అర్థం కుదరదు. బహుప్రీహి సమాసంగా వుభయులూ రాజీవడినే, 'పతిరేవ వ్రతం యస్యా స్సా' అని విగ్రహవాక్యం చెప్పి, "పిడుక్కి బియ్యానికి వొకటే మంత్రం"గా వేపుకుతినడం మొదలిపెడానికి పూర్వపు అమాయక లోకం సహించినా కొంచెం కళ్లు తెఱచిన యీకాలపు సాధ్యులు "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి" అన్న ధర్మనూత్రానికి వ్యాఖ్యానం చేసి విజ్ఞుల మెప్పును పొందగలరు.

"ధర్మనూత్రమైన స్వాతంత్ర్యపదానికి వొక కర్కోట కుడు కారీరకకృత్యాలకుకూడ భర్తగారి సెల వుండితీరాలి. అలా సెలవుచీటి పొందనియెడల నీవు పరానికే కాదు, యిహానికిన్నీ

చెడతావు" అంటూ యేవో తెలిసీ తెలియని వ్యాఖ్యానాలు చేస్తూ వేపుకుతినడానికి వొక యిల్లాలు కొన్నాళ్లు సహించి గ్రామ ములో "అలనా పాలనా" లేకపోవడంచేత యెవరితో మొఱ పెట్టుకుందామన్నా, "అమ్మాయీ! నీవు భార్యవు; అతడు భర్త (వొకనిచే భరించ తగినది భార్య; భరించేవాడు భర్త)." యింతే గాని వ్రయోజ్ఞానం లేక మనుషవచనాన్ని (అపత్కాలే నాస్తీ మర్యాదా) వుల్లంఘించి యొక్కడనో కొంత నైచ్చాన్ని అను భవించి తుదకు యీమాదిరివాళ్లకు శరణ్యంగా వుండే రంగూను చేరుకొని (మధ్యకాలపు చరిత్ర తిన్నగా తెలియదు వదులుతూ వున్నాను.) సుమారు యిరవైయేళ్ళ వయస్సుకొడుకుతోనూ, పద హారుయేళ్ల వయస్సు కూతురుతోనూ స్వగ్రామానికి చూచేవాళ్లకి కన్నులపండువుగా ప్రత్యక్షం అయింది. భర్త యెవరోమాత్రం తెలియదు.. గ్రామం యావత్తూ బీజకాయపీచు, పినతల్లి నంకవాళ్లూ పెదతల్లి నంక వాళ్లూ మేనత్తవాళ్లూ మేనమామవాళ్లూ—వక రేమిటి? పూర్వభర్త (చనిపోవుటచే) కనపడలేదుగాని భర్త సోదరులుకూడా కనపడడమేకాదు బంధుమర్యాదలతో ఆదరించారుకూడాను. యెవరో వకరూ యిద్దఱూ అయితే నేలీ గిలీ అని బంధుజాతం తెదిరించేదేమో! యీ సందర్భం అట్టిదిగా లేదు.

"సర్వంజగన్నాథం"గా, లేదా "శతాంధాః కూపం ప్రవిశంతి"గా వుండడంచేత కిక్కురుమన్నవారే లేరు. వొకరిని చూచి, వేటొకరు వేలంపెట్టేగా చుట్టుపట్ల గ్రామాల్లో వుండే బంధుజాతంకూడా నూతనస్త్రీ ప్రదానాదులతో విందులు చేసింది. ఆయాసందర్భం

పూర్వకాలంలోనే జరిగితే యేంజరిగేదో! పూర్వకాలం కాదే అనుకుందాం, యిప్పటి (పాపిష్టి) కాలమే అయినా, మాంసం తింటే తింటాంగాని బొమికలు మెడగట్టుకు తిరుగుతామా?

యింకా వినండి. ఆ మెకొడుక్కి ఆ మెప్రథమభర్త మేనమామ కొడుకు నాలుగైదుమాసాల గర్భవతిని శ్రీమతిని తన కుమార్తె నిచ్చి పెండ్లికూడా చేసినాడు. యీ పెండ్లి కొంత కళంకంవల్ల బంగుజాతం ఆదరించి అకన్యను స్వీకరించదని తండ్రి బుద్ధిమంతుడుగినుక యీ విధంగా ఆ మెకు గృహిణీత్వాన్ని సంపాదించివుంటాడు. తక్కిన వాళ్ల కర్మం యేమి కాలింది! కొత్తసంసారాలద్వారాగా దీన్ని సమర్థించడానికేనా అవకాశం వుంటుందని నాకు తోచదు. మొట్టమొదట కొన్నాళ్లు పెళ్లికొడుకు తండ్రి తేరచాటుగా వున్నాడు గాని తేరవాత ఆయన కూడా బహిరంగంగానే వున్నట్లు వినడం. ఆయీ సందర్భం యే కలకత్తావంటి, బొంబాయివంటి, లేదా కాశీవంటి పట్టణాలలోనో అయితే అడిగేవాడూ వుండదు. జవా బిచ్చేవాడో? అంతకుముందే వుండదు. శుద్ధపల్లెటూళ్లో జరిగిందంటే, యెవ్వరూ విశ్వసించరు. యెన్ని సమర్థించాలి?

ఆయీయిల్లాటికి భర్త జీవించిఉండగా (మధ్య కాలపు చరిత్రలో యేమేమి కళంకాలున్నాయో వాట్లను తలపవద్దు) వొక పెళ్లి; ఆ పెళ్లి జాత్యంతరుడితో కాక (స్వశాఖవానితో కాక పోయినా) బ్రాహ్మడి తోటే కావడం ఆపే చేసికొన్న పూర్వ జన్మపుణ్యం. దాక్షిణాత్యుడు; పెద్ద ఉద్యోగం చేసి వెకొవను పుచ్చుకొనుచున్నాడట. ఈ మెకొక అసలు పెళ్లి పెండ్లాముకూడా వున్నట్లే తెలిసింది. ముప్పైశిఖితేనా వొకచోట యిముడుతాయి గాని మూడుకొప్పలు యిముడ వంటారు పెద్దలు. యీ సమతుల పరస్పరమైత్రీ ఆ పెద్దల అనుభవానికి విరుద్ధం..

“నవోక్యకలత్వం యో గారంభం ప్రయోజయతి” కొంచెంసేపు ఆపుతాను. వార్ధక్యం ముదిరింది. వ్రాయడానికి మొదలుపెట్టింది యే నాలుగు పేజీలతోనో తెలుసుతుం దనుకొన్నాను. యిప్పడేవతా నమస్కారం చేశాను. పెండ్లింగు చిత్రించాను. నలలోన్నుంచి పింగళ లోకి, దానిలోన్నుంచి కాళయుక్తిలోకి “విసరువాజ్ఞా, తోపా” కథలాగా నడుస్తూవుంది. యిది తేలేటట్టు లేదు. యిది మన పర్యవసానం చూచేటట్టు కనపడుతూవుంది గాని దీని పర్యవసానం మనం చూచేటట్టు లేదు. కాంతం పాపం.

“మీదెలుంగనివారల కేది గుఱుము”. మొట్టమొదట శ్రీకారం చుట్టేటప్పటికే అంతరంగంలో గ్రంథం యావత్తూ లిఖించబడి వుండాలి. దీని వైఖరిని పరిశీలిస్తే అట్టి స్థితిలోలేదు. కనక యేవో రెండు మూడు పేరాలు వ్రాసి విరమిస్తాను.

పాతివ్రత్యమునుగూర్చి వ్రాయడం సుఖవే గాని, ఆ సూత్రములను అమలుజరపడం కష్ట సాధ్యం. యేనూలుకొట్ట ద్రవ్యసప్తికో అంగీకరించి, యెందలు సరమనిషధయోగ్యులమీదనో పన్నులు

బనాయించి శ్రమచేస్తూవున్న పద్ధతినికూడా (మధ్యనిషేధం) అది బతికి బట్టకట్టడం పుస్తకాపేక్షగా కనపడుతూవుంది. చూడండి— “శతపుటాభ్రకం, సహస్రపుటాభ్రకం” అయీమందు యెన్నో పసళ్ళతో నూటి తయారు చేస్తారు. అగ్గిపుటంతో ఆ పసళ్ళ నామరూపాలు పూర్తిగావైతే నశిస్తాయిగాని ఆ పసళ్ల గుణాలు చెక్కు చెదరకుండా నిల్చి మనలని వుద్ధరిస్తూనే వుంటాయి. ప్రస్తుతం కూడా ఆ రాబడిబడ్డెట్టులో పూచ్చడానికి యేర్పాటైన సాధుశాధ కాశ్వశంకా పీడిస్తూవుంటుంది. వీరు అనుకున్న ఘనకార్యం యింకో ఉద్యోగిహయాములోనో, వేటోక అధికారిపరిపాలనలోనో అంత రిస్తుంది. త్రాగుబోతులు చిరజీవులై లోకాన్ని వుద్ధరిస్తూనే వుంటారు. యేనాడో భారతకాలానికి పూర్వం యే శకంలోనో—

“ధూనురు లాదిగ గల జను-లీసుర నేవించిరేని యిది మొదలుగ బా-పాసక్తి బతితు లగుదురు- చేసితి మరెయద దీనిజేకొనుడు.”

అని శుక్రాచార్యులకాసనం. యేలాభం? యే కొన్నాళ్ళో అమలుజరిగినా, మళ్లా—

మతు లెన్ని చెప్పినా మామపక్కనే—ధాతా యథా పూర్వం.

“ఎందలు దేవతల్ చనిరి యెందలు తాపసు లటై భ్రష్టులై రెందలు రాజు లేగిరి మ తెందలు యోగులు జోగులైరి.....”

“మనసా! హరిపాదము లాశ్రయింపుమా?”

“తాళ్లపన్ను తాగేవాళ్లే యిచ్చుకుంటారు.”

అనే లోకోక్తి ప్రస్తుతం తల్లకిందులై యెందలో నిరప రాధులను పీడించడం యెన్నివిధాల పరిశీలించినా శోచనీయంగానే కనపడుతుంది. మహమ్మదీయప్రభుత్వం విధించిన జాట్టుపన్నుకన్నా యీ అస్మదీయమదీయప్రభుత్వం విధించిన యీ పన్ను శోచనీయం. అయితే ప్రభుత్వం అంటూ చేతికి రాకనే పోవాలిగాని అది చేతికి వస్తే నిరాశ్రయంగా నిర్వహించడం కలలావార్త. ఊరికేనే అన్నారూ అభియుక్తులు “రాజ్యాంతే నరకం ద్రువమ్”—ప్రభుత్వ నిర్వహణంలో కొంత సుఖమూ వుంటుంది, కొంత కష్టమూ వుంటుంది, “రాజ్యం స్వహస్తస్పృతదండ మివాతపత్రమ్”

పాతివ్రత్యాన్నిగూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి విరమించాలనుకుంటే అవాంతరాలు వచ్చి అడ్డుతగిలి—“మొదలిడిన కార్యమది తుదముట్టదయ్యె.” ముసలాళ్లని గురి యేళ్లు రావడంతోటే తోసిరా జనడానికి కారణం— “వృద్ధుల బుద్ధులు సంచలీపవే?”

ప్రకృత మనుషరామః. యెంతటి తపశ్శాలికి లేని మర్యాద మన గ్రంథాలలో—పతివ్రతలకు యిచ్చి ఉన్నారూ. కాశీకుడు తపస్సిద్ధి అయినపిమ్మటకూడా పతివ్రతమీద కళ్ళెత్తేసి—

“నీమగ దంత యెక్కువే? మనీషులు ధూనురు లంత తక్కువే?”

అని గరిష్టే, అయిల్లాలు లేకమా చలింపలేదు. 'నిచ్చుకి నీరు' సామెతగా నిల్చి ఆ దుర్వాసులను పాపాక్రాంతిని చేసుకో గలిగిందిగదా? దేనిచేత? పాతివ్రత్యంచేత. త్రిమూర్తులకూ పతి వ్రతల పేరు చెప్పితే హడలు. స్త్రీలను అబలని వర్ణించిన కవులే త్రిమూర్తులకన్నా బలపరాక్రమాలు వారికి వున్నట్లు వ్రాసినారు. అయితే, సీత, సావిత్రి లోనైన సాధ్వీమణులను మిక్కిలిగా వర్ణించడానికి నేను సమర్థునింపను. యేమంటారా? అట్టి లోకోత్తరులైన ధీరోదాతులయిన భర్తలకు భార్యలైకూడా, పెండ్లివాటి "నాతి చరామి" అన్నప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చలేకపోవడ మంటూ వుంటుందా?

"క్రతంచెడినా సుఖం దక్కాలి." ఆ మహాపురుషులకన్న ఎంగులోనూ ఘులు వుండడం అసంభవం కదా? ఘోషాలో ముగ్ధసేన బంగినపల్లెమామిడిపళ్లలో పలుపురు నిజమైన పతివ్రతలు లేకపోయిగాని పురుషుల అవివేక ప్రయుక్తమైన భయం ఆ యిల్లాం డ్రకు రాదగిన యశస్సుకు భంజకమయింది.

"తీతువుపిట్టరాయభార" మన్నట్లు భర్తలు యేర్పటించిన ఘోషా (ముసుగు) వల్ల వారి పాతివ్రత్యం చెక్కుచెదరకుండా నిలవడంలేదు. యీసందర్భానికి చాలా అనుభవకాలి దేవేంద్రు డేమన్నాడో వాకానాక సందర్భంలో చూడండి—

"శీలమున మానరక్షణ- నేలన యొనర్చు నద్దియే సతి భర్తల్ పాలింప బతివ్రతలగు- వీలావతు లెందఱేని లేరే? జగమునకొ" (దేవీభాగవతం)

యింకొకటి. కవులలో వుండే ఆచారం క్రొత్తగా నేనే బయటికి తీశానని గర్వపడుతూవున్నాను. గత కాలంలో యీలాటి గర్వపడడాలు తుదకు నిల్వక "ప్రాదయగతిః బురాతనకపిశ్చర్మ రేగని పిధిలేదు" (కవికర్ణ) అనేదానికిందకి వచ్చి తోసిరాజులై నాయి. యిదికూడా ఆలాగే జమకట్టబడుతుందో యేమో! అయినా వుదాహరిస్తాను. కవికి యే యిల్లాలియందు పరిపూర్ణానుగ్రహం కలుగుతుందో ఆవిణ్ణి సుగుణవతిగా చిత్రించి పూరుకోక ఆపే భర్తను (వాడు యథార్థానికి మంచివాడే అయినానరే) శుద్ధ అపాత్రుణ్ణిగా, త్యాప్తింగా, దుర్మార్గుణ్ణిగా (పాండురంగ చూ) చిత్రిస్తాడు. గ్రంథలో ఆభాగం చదువుతూ వుంటే విశేషాల్లకు అరికాలిమంట శిరస్సుకు యెక్కి ఆవ్యక్తిమీద అమాంతంగా పడి చావగొట్టాలన్నంతవఱకు వస్తుంది. ఆపెయందో? ప్రతిక్షణమూ అభిమానం, ప్రేమ వుదయిస్తుంది. యీసందర్భం కవిసమయాలలో లాక్షణికులు వుదాహరించలేదుగాని "అథవా ప్రతిపక్షస్య వర్ణయి త్యా బహూక్ గుణాక్" అనేదానిలో గతార్థం కావచ్చు ననుకుంటాను. కొంతభాగం కవి వర్ణించినది నిజమనిపించే పుణ్యపురుషులు లేకపోలేదు గాని ప్రతీఅలాటివాడికీ నిషధయోగ్యురాలుగా వుండే ఆపెయే భార్యకావడమా? ఆపె వంగివంగి సలాములు చేసినకొద్దీ యీతడు తడిసినసులకమంచంగా తయారై "కోపము సుబ్బును

గర్వము నాపోవని యునికియును దుర్గమానం"గా ప్రత్యక్షంకావడమా? యిది సర్వాత్మనా అసంభవమనే నేను అనుకునేవాణ్ణి.

ప్రస్తుతం దొరకడుగాని వైసంవర్షానికి లక్ష్యం సుమారు రెండేళ్లక్రిందట వుండేవాడు. భార్యకు పాతివ్రత్యలక్షణాలేకాక కొంచెం గొప్ప కవిత్యం చెప్పడం కూడా వుంది. యీగుణం మన పెద్దలు పాతివ్రత్యానికి అవశ్యకమని కానించలేదు; కానించవలసిన్నీ లేదు. "అధికంతు ప్రవిప్లం నతద్ధానిః" యిటదు కాలగర్భం పొందడంచేత—

ప్రస్తుతం మనముసుకున్న మాదిరి పురుషుడు దొరకడనే అనుకోవాలి. యిప్పటికి అటవైయేళ్ల నాడు వాకాయన కాశీపండితుడు (మాగుడుపుగారి తరగతిలోవాడు) ఆయనపేరు చెప్పితే పెద్దపెద్ద పండితులకు హడలు. మకాం తటచు కాశీలోనే. గంజాయి భంగుగా తయారుచేసింది సరేసరి. పచ్చిదికూడా తటచు భక్షించేవార. ఆయనకు భార్యావియోగం తటస్థించగా, కాశీలో మనకాఖిల్లులు దొరకరు కనక మనదేశపు కన్యకనే వివాహంచేసుకున్నారు. సుప్రసిద్ధపు స్త్రీడల్లు యివటూరి అయ్యన్నగారు, చల్లా పేరయ్యకాస్తులు గారు—వీరంతా ఆయనకు విధేయులు. వారి సందుగుపెట్టెలో యెంత సామ్య వున్నా ఆయనఅవసరానికి తీసి వాడుకోవడానికి అభ్యంతరం లేదు. మళ్లా యివ్వనచ్చు, మానవచ్చు. యీయన్ని గూర్చి యింతమాత్రమే.

"సప్రాజుపెల్లిలో గుర్రాజు కొక పోచ"గా వ్రాస్తే చాలదు. నలభైయేళ్ల నాడు కృష్ణాపత్రికలో గ్రాంథికభాషలో (అప్పటికింకా నేను మతాంతరంలోకి దిగలేదు) వ్రాసివున్నాను. చెప్పేదేమంటే? ఆయా పండితమహాశయుడు గర్వాధానముహూర్తం పెట్టుకొని అత్తవారింటికి కాశీనుండి వచ్చినతరుణంలో మామగారు స్వర్గతులైన దశాహమధ్యం కావడంచేత అత్తవారు మఱివొక మహూర్తం మార్పుకోవలసిందని యెన్నోవిధాల దీనంగా బతిమాలుకున్నారు. ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఆయన చెప్పే యుక్తి యేమిటంటే? "మేము త్రిరాత్రం ఆశాచం పట్టేవాళ్లంగాని, దశరాత్రాశాచంవాళ్లం కాము. ఆ త్రిరాత్రం మా సుముహూర్తంనాటికి అతిక్రమించనేఅతిక్రమించిందికనక మా దంపతులకీ యీ జననమరణాలకీ కస్సంబంధాకి కార్యం చేసుకోవడం తప్పదు." ఇది ఆయనవాదం. యిది కాస్త్రదృష్ట్యా దూష్ట్యం కాకపోయినా లోకదృష్ట్యా—"యద్యపి శుద్ధం లోకవిరద్ధం నాకలనీయం నాఽఽచరణీయం" కనక, శ్రీ శ్రీ లు శ్రీ కస్తూరి శివశంకరకాస్తుల్లుగారు (వేటొక సందర్భంలో) "పతితాకాచ పరిత్యాగానికి" తదితరులు కొందఱు (బహుశః మతుకుమిల్లివారు మొదలైనవారే కావాలి) అంగీకరించనట్లే పండితులే కాదు, పామరులే కాదు అంగీకరించలేదు. కాస్తుల్లుగారు మహావిద్వాంసులయినా గంజాయి (భంగు) నమలడమనే కారణంచేత, ఆయనవాదమేతప్ప యెవరిదీ వినక లోకువకట్టి అత్తవారిని మిక్కిలి బాధించేటప్పటికి శుద్ధఅవ్యక్తులు భావముచూ

అకి బావగారి పొండిత్యగౌరవం యేం తెలుస్తుంది? కనక పలచ పలచగా “సన్ధంతాం పితరః.” చేశారని వినడం. సన్ధంతాం జరక్క పోయినా అంతదాకానేనా వచ్చివుంటుంది. ఆలోటు పిమ్మట “అదుగో పులి, అంటే యిదుగో తోకగాళ్లు” వుంటారు కాదు, వాళ్లు పూర్తిచేసి లోకానికి అందించివుంటారు. జర్మనీవారికి మన అభర్వణజేదపు రహస్యాలు వ్యాఖ్యానంచేసి, అంత గొప్పతనం కలిగించింది యీశాస్తులుగారే అని మనవాళ్లు చెప్పకోవడం.

క్రియలోమాట. యీశాస్తులుగారి దేహం యొక్కడ త్యజింప బడిందో తెలియదు—మొదటి ప్రపంచయుద్ధంనాటికి యాయన (౧౯౧౪ సం) సజీవులై జర్మనీలో కేజరుకు శస్త్రశాస్త్రరహస్యాలు బోధిస్తూవున్నారనే మనలో అనేకుల విశ్వాసం. ఆయుద్ధం నాటికి ౭౫ యేళ్లైనా వుండే పద్ధతిని యిప్పటికి గ్రహాయుద్ధాయ పరిమితి (౧౨౦) కూడా అతిక్రమించవలసివస్తుంది గనక వీరు కొలదివత్సరాలనాడు స్వర్ణతులై నారని భావించవలసిందే. సుబాషు చంద్రుని విషయం మాత్రం యింకా కొన్నాళ్లు మాబోట్లకు ఆశాజన కంగావుంటుంది. మళ్లా యీమధ్య పత్రికలో చదివినజ్ఞాపకం. నిజ మైనా కాకపోయినా ప్రియమైన—సభనూచకమైన వాక్యమంటే అందఱూ “రేడియో”దగ్గిరికి మూగుతారు.

“లోకము పగయగు వరుసని

వాకున జుట్టమగు మధురవాక్యముకలిమిక,

కాకేమి తన్ను దిట్టెనెకి

కోకిల తన్నేమి ధనముకోకొమ్మనెనే.” (కవికర్ణ)

పతివ్రతల భర్తలను కవులు పరమదొర్భాగ్యంగానే చిత్రించడం శోచనీయమని వ్రాస్తూ మఱికొంతయెక్కువమారం ప్రయాణం చేశాం. అట్లుడు అనేవుద్యోగానికి యేపరీక్షా పాఠ్యముకానక్క అ లేదు. అటెండెన్సు తప్పకుండా వుంటేచాలు. నవగ్రహాలకాక (అవి ఆకాశంమీదగదా వుంటాయి) భూమిమీద యింకో గ్రహం వుందంటూ వక కవి యీవిధంగా చమత్కరించాడు—

“తృతీయైకాదశే దృష్టిః కన్యారాశిస్థితిః పరం
సదా వక్రగతిశ్చృతి జామాతా దశమో గ్రహః”

శ్లోకమైతే చాలా చిన్నదేగాని వ్యాఖ్యానించవలసివస్తే చాలా పెరుగుతుంది. రాసులు పన్నెండు. అందులో మూడోరాశి మిథునం. పదకొండోది కుంభం. గ్రహాలకి (కన్యాయులకు) క్వాచి త్కంగా వక్రగతి కలగడం వుందిగాని యీగ్రహానికి యెప్పుడూవక్ర గతే. యిదేవిధంగా సమన్వయించుకోవాలి. అందులోనూ వొక్కొక్కడి వక్రగతి మఱి శోచనీయంగా వుంటుంది. యింకోకవి చాలా పెద్దశ్లోకమే వ్రాశాడు. వ్రాయడానికేం, అత్తా వొకయింటి కోడలే; నానూ వొకయింటి అల్లుడేకదా. తత్తథాస్తామ్.

కవులు పతివ్రతయోగ్యతకు వన్నెకలిగించడానికే నా పరమ కళాచిత్తుని, బూ—దే—న గాల్గని భర్తలను కల్పించడం?

లోకంలో కొందఱైనా అట్టివాళ్లు గాల్గిస్తే చిక్కుతారా, అనే సారాంశాన్ని రిచారించి దీన్ని ముగిస్తాను.

“తజ్ఞామాతృపదాంకితో నకురుతే కింనామ దుశ్శేష్టితమ్”

అన్నాడు వొక ఎ.హాకవి. ఆ పదం యెండికిపెట్టినా, వాడు దుశ్శేష్టులు చేసితిరతాడంటే చాలామందికి యిబ్బందిగా వుంటుంది. కాని, ఆకవి బ్రహ్మచారిగానే జీవితం యావత్తూ గడపదలచాడో యేమో? పూర్వకాలపు పతివ్రతలను మించిన పతివ్రతలనుమించిన పతివ్రతలు యీ కాలంలో వున్నారు. సుమారు అయిదారేళ్ల నాడు వొక పతివ్రతనుగూర్చి కృష్ణాపత్రికలో కొంచెం వ్రాసివున్నాను. ఆపే కీ|| శే|| శ్రీపురాణపంఢ మల్లయ్యశాస్తులుగారి పాత్రిక. రాజేశ్వరమ్మగారు. బెజవాడ కనకదుర్గ యీపెతో మన సిచ్చి మాట్లాడుతుందనియ్యేవే నావిశ్వాసం. యీమెనివాసం పితాపు రాన్నుంచి చంటిపిల్లలతో అధమం మాసానికి వొకసారేనా వచ్చి దుర్గతో కష్టసుఖాలు ముచ్చటించుకొని ఆపే యేర్పాటు ప్రకారం ప్రదక్షిణాలు (కందలూ వేలూను) చేసివెళ్లడం పలువురు యెఱుగుదురు. భర్త యింగ్లీషులో బి. ఏ. దాకా చదివిన్నీ మతిభ్రమణంచేత పరీక్షాకాలానికి హాజరు కాలేదు. సంస్కృతాంధ్రభాషలు రెంటిలోనూ నిరాఘాటంగా కవిత్వం చెబుతాడు. ఆయానిదవ్యక్తమని గూర్చి భార్య రాజేశ్వరమ్మ సకలపాట్లూ పడింది. ప్రయోజనం లేదని డాక్టర్లు చెప్పినా యిప్పటికింకా విరమించక వైద్యాలకు ఆయన్ని వెంటబెట్టుకొని పల్లెలకూ పట్నాలకూ తిరుగుతూనేవుంది. స్నానంచేయడమేకాని తల తుడుచుకోవడం యెఱుగుదు. చాలాసార్లు శరీరంఆపాదమస్తకం నీరు చూపింది. ఆయాసంకూడా ఆరంభించింది. తుదకి ఆ వ్యాధు లకి యేంతోచిందో ఆయాసాధ్యమణిని వాటంతట అనే పరిత్యజించి తప్పకున్నాయి. తోస్తేతప్ప అన్నం తినడు. రైలుప్రయాణం చేసేటప్పుడు తోచిన స్టేషనులో దిగి చక్కపోతాడు. యిప్పటికి సుమారు కొన్నిమాసాలనాడు బెజవాడనుంచి పితాపురానికి ప్రయాణంచేస్తూ మధ్య యేష్టేషనులోనో దిగి యిప్పటికి అదా పదాలేదు. అక్కడ కనపడ్డాడు యిక్కడ కనపడ్డాడు అనే గాలి వార్తలనుబట్టి ఆరైలూ యీరైలూ చూచుకుంటూ శ్రమపడుతూ వుంది. లోగడ యీలా యొక్కడికోవెల్లినా వళ్లా నెలరోజుల లోపుగా రావడం వుండేది. యీసారి ఆలా జరగలేదు. మునుపు కృష్ణాగోదావరుల మధ్యనే సంచరించడం. యీసారి పెన్నకూడా అతిక్రమించినట్లు నీలివార్తలు. పూర్వకాలపు పతివ్రతలలో ఆ యీమాదిరి భర్తనుగూర్చి యిట్టిపాట్లుపడే సతీమణులు వుంటే వున్నారేమోగాని యీవిధాతులచట్టపు ప్యాకుట డావడిరోజుల్లో యీలాటి భర్తక్షేమానికై యత్నించడం అంటూ వుంటుందా? ఆయా రాజేశ్వరమ్మగారి తల యెన్నిసార్లు పగిలి దానంతట అదే హత్తుకుందో భగవంతుడికే తెలియాలి. భర్త కొడితే అడెబ్బ ప్రమాదకరమైన దైవప్రతికే జాని—చికిత్సచేసుకోవడం పతివ్రతకు యాత్నం

కాదని ఆపెఅభిప్రాయంకాబోలు. ఆపెనియమాలు చాలా అసిధారా ప్రతాలుగా వుంటాయి. వాట్లని తూ—చా తప్పుకుండా ఆపె నెఱవేర్చుకుంటుంది. వాట్లని వివరించవలసివస్తే చాలా పెరుగు తుంది న్యాయం. వొక్కటిమాత్రం మచ్చు మాపుతాను. ఆపెకు తఱచు వుపవాసాలేగాని భోజనం చేయవలసివస్తే లేనేలేదు. మైదాపిండి, కొబ్బరికొర్రో తిని తున్నవృత్తి చేసుకోవడమే. యెప్పుడైనా తినవలసినస్త్రీ—స్వయంపాకం. యితరులు వండినదైతే అది యెడంచేతి సహాయంతో పచనంచేసిందిగా వుంటుందని ఆపె స్వీకరింపదు. సోమవారం మానవ్రతపు రోజు. దీనికేం, యిది లోకంలో చాలామందికి వున్నదే. కాని భర్త పిచ్చివాడు కావడంచేత నైలుప్రయాణంలో పరితృష్ణం వచ్చే కల్తెకల్లకు టిక్కెట్లు చూపడు. ఆపెకు మానవ్రతం. చిటికి వుష్టం బలకరం. యెట్లైనా యెఱిగినవాళ్లు వుండి వున్న యథార్థాన్ని తెల్పుకు చేస్తేతప్ప లేకపోతే చిక్కుగదా. అయితే తగినంతస్థితిగతులున్న సంసార మయితే ఆయా చిక్కులలో చాలా భాగం తొలగి పోతాయి కాని మిక్కిలి బీదసంసారం. భూమిమీద వచ్చే శిస్తు—

“...రయతుదెచ్చి యొసంగు ఫలంబదంత హెచ్చున్న పువీరి కొక్క నెల యోపునో! యోపదో సంశయంబుకొ.”

యీస్థితిలో ముగ్ధులు ఆహపిల్లలు. కుటుంబగౌరవానికి లోపం లేకుండా యిద్దరికీ కట్నాలబాధ లేకుండా పెండ్లిఅయింది. యింకొక పిల్ల చాలా చిన్నది. తొందరలేదు. భవతు. భర్తకొఱకు దేశం తిరగడం తప్పదు. యెవరినీ యాచించదు. తాతగారు (కీ.కే.) మల్లయ్య కాస్తులుగారు. తండ్రి భద్రయ్యకాస్తులుగారు. (కీ.కే.) యాయన కూడా గౌరవంగా జీవయాత్ర గడిపినవారే. అభిమానం వదిలి మన రాజేశ్వరమ్మ యాచన క్కూ అంగీకరిస్తుంది? అడిగితే గిడిగితే కనకదుర్గమ్మని (అదేనా తనకుటుంబగౌరవానికి లోపం రాని ఘక్కినీ) అడుగుతుండేమోకాని తదితరులను అంగీకరించుంటూ లేదు. యెన్ని చిక్కులోపడి ఆపిచ్చిభర్తకేత (క్వాచిత్రంగా) దెబ్బలు తింటూ పాతివ్రత్యాన్ని నెఱవేర్చుకుంటూవున్న రాజేశ్వరమ్మ కారణంచేతనే అనుకుంటూ ఆమధ్య మన దేశం సరిహద్దుకు వచ్చి కూడా యుద్ధపుటలజడి మనలను కాందిశికులలో జమకట్టించక యే కాకినాడలోనో యేవైజాగులోనో కొంచెం మచ్చుకు యే పుడ్డాలుబాంబులో వదిలి అంతతో సద్గుణాటయిందని నా విశ్వాసం. యిక్కడ పెనింటి కలవాడే అయినా అదృష్టవశాత్తూ దుర్దేశకు లోగ వలసినచ్చింది. రామలింగం పాండురంగమాహాత్మ్యంలో ఆ పతి వ్రతకు కల్పించిన భర్త యే తర్వాతిలోనూ వేరడు. కాని యొక్కడో చూచి మఱిగింత మేటరు తదనుగుణమైనది చేర్చివున్నాడని నా తలపు. గ్రంథకర్త అధూతకల్పన చేయనేలేదనికూడా లోగడ రెండేళ్ల నాడు కాలధర్మాన్ని పొందినవాణ్ణిబట్టి చెప్పవచ్చు. కుష్టరోగ పరితులకు భర్తకు వేళ్ళయం దనుగగం కలగడం, దాన్ని తీర్చుకొని భార్య ఆ వేళ్ళని ఆక్రమించి వొప్పించడం—యీ

మాదిరికథాకల్పనలతోపాతివ్రత్యమహత్వాన్ని పాపించడంకూడా వొక్కొకపుడు నిజంగా జరిగితే జరిగిందేమోకాని అట్టి విశేషాలకు యీకాలం తగినది కాదు.

నేటికాలంలోపాతివ్రత్యమంటే? భర్త నాకుక్కేమోనని కోరి సంసారంలో లోటుపాట్లు కనిపెట్టి వర్తించడం. యీమాత్రం యోగ్యురాలుగా వుండే శ్రమితికి భర్తగా వున్ననాడే నాధుడు ధన్యుడుగానే కొనియాడబడవచ్చుననియ్యేవే.

ప్రతిసంగతికీ మనోవాక్క్యాయులకు సంబంధం వుండడమూ, యీ త్రికరణాలలోనూ మనస్సునే గౌరవించడమూ అందఱూ యెఱిగినదే. యీ మానసికగౌరవాన్ని అంగీకరించే పక్షములో నిజమైన పాతివ్రత్యానికి లక్ష్యమే దొరకడేమో అని నా భావం. అందుకేత దీనికిమాత్రం మానసమీద విస్తారభారం పెట్టకూడదు. వొక వుదాహరణం. కొన్ని జాతక చక్రాలు (స్త్రీలపీ, పురుషులపీకూడా) మాస్తే గ్రహసంపత్తివోషాన్నే నూచిస్తుందిగాని ఆదంపతుల ప్రవర్తన చాలా నిర్లక్ష్యంగానే వుంటుంది. జాతకమందు నూచిపబడే కళంకు స్వప్నాదుల వల్ల (ఆదిశబ్దంవల్ల అపవాదాలు లోనైనవి గ్రహింపవలసివుంటుంది) నివర్తిస్తుంది. అందుచేత యీ విషయంలో బాహ్యవిశేష ప్రాధాన్యం. మానసికాన్ని తుపించవలసిందే.

పురుషురాలు నాలుగు. వీటిలో నాలుగోది ముక్తి. దీన్ని సంపాదించుకోవడానికి భాగ్యసహాయం భర్తకుగాని, భర్తసహాయం భార్యకుగాని వుండనక్కరలేదు. “యెవరికీ వారే యమునాతీరే” మిగిలిన ధర్మార్థకామత్రితయానికిన్నీ వొకరి సహాయం వొకరికి వుండితీరాలి. యే పుణ్యకార్యాన్ని గృహస్థు చేయవలసినచ్చినా “ధర్మసత్వీ సమేతీహం” అనేకదా సంకల్పం. మన పెద్దలు సర్వవిధాలా హేయంగా పరిణామకాలానికి తయారయే సాసారాన్ని స్వర్గంగా సమర్థించారు. ముఖ్యంగా యీ సమర్థనం నూటికి ౯౦ పాళ్లు భాగ్యమీద ధారపడివుంటుంది. దిక్కుమాలిన విడాకులచట్టం వుంటేమాత్రం భారతనారీమణి దానికి ఆలాయపడుతుందా? అయితే భర్తల దుష్ప్రవర్తనల వొక్కొక్కప్పుడు యేలాటి చండాలునికేనా సిద్ధపడడం అనివార్యం కావచ్చు. ఆ చండాలుం యిదివఱలో యేదోవిధంగా సాగుతూనే వుంది. యిప్పుడు మనం చేయడం అమాదిరివాళ్లకుకూడా సంఘంలో చోటు నిచ్చి ఆదరించడం.

యీ యుగంలో యెవళ్లనిగాని యెట్లా—నీవు అపాంక్షే యుడవు అనగూడదు. అంటే, అది తగినంత కారణనామగ్రి కలదే అయినా లీగలుగా అపగాధమే అవుతుంది. అందుచేత మతానికి సంబంధించిన పీతాధికాగ్లకూడా లోగడ మదిరిని దోషదూషితులకు శ్రమఖాలు జారీచేయడం విరమించారు. పూర్వ కాలంలో నేరం చేసినవాళ్లు న్యాయాధికారిలో తమ తప్పులను తాము దాతాళంగా వొప్పుకొని అయినేరాలకు ధర్మకాస్త్ర

విధించిన ప్రాయశ్చిత్తాలు చేసికొని సంఘంలో స్థానం గోలు పోకుండా కులమర్యాదలను కాపాడుకొనేవారు. (అది గ్రంథాలలో చూడడమేగాని అమలుజరిగినకాలం యే మాంధాతలనాడేనా యెఱిగినవాళ్లున్నారో లేదో చెప్పవలసివస్తే చాలా ప్రయత్నించవలసిందే) యిప్పుడు మాలమాదిగలకు పోకోహిత్యం (అదేనా పుణ్యభోగనాలకు కాదు. మరణానికి సంబంధించిన దినాలలో జరిగే వాట్లకే) నిర్వర్తించే మలపైష్ట్యపు ఆ పూర్వకాలపు బ్రాహ్మణిక పురోజాలలో బయలుదేరినదే. కొంచెం వుదాహరిస్తాను.

వొక బ్రాహ్మణుడు వేదశాస్త్రాలు చదువుకుంటూవున్న రోజుల్లోనో చదివికొని ఆటోలేటిన రోజుల్లోనో మట్టమధ్యాహ్నం (గ్రీష్మం) యేదో వూరునుంచి ప్రయాణం చేస్తూ వదిగొట్టి దారిలోవున్న మాల పల్లిని మాలపల్లిగా తెలిసికొనే వ్యక్తి (అపత్కాలే నాస్తి మర్యాదా) చాలక కాస్త వడ్డిగా మెల్లగా, శుచిమత్రాలు కలిగి వున్న వొక యింటి అగుగుమీద పడుక్కొని సంజ్ఞ చేస్తే ఆయింటిలో సుమారు ౧౨ యేళ్ల వయస్సు చాటుతూవున్న పిల్ల చెంబు బాగా తొలిచి మంచీళ్లు యిచ్చింది. గొంతునిండా తాగి అక్కడే చేయి తొడగా చేసుకొని పరుండి గాఢంగా నిద్ర పోయాడు. యింటి వాళ్లు పొలాన్నుంచి వచ్చి 'యిదేమిటి? యాయన యెవరో యెఱుక్క యిక్కడ పడుకున్నారు. యేం కొంపముని గిందో, లేక మునుగుతుందో' అని పరిపరివిధాల విచారిస్తూ వెలవెల పోతూ దూరదూరంగా తొలగడం వగయరాప్రసక్తివల్ల ఆయాయిల్లు కాస్త శుచిమత్రాలు లిగివున్నా చాతుర్వర్ణ్యానికి "చాతుర్వర్ణ్యం మహాసృష్టం" సంబంధించినదికాదనినీ, యేదో ప్రమాదం జరిగిందనినీ అనుమానపడి వాళ్ల వాఙ్మూలంవల్ల కూడా అలాగే ద్రువ పడేబప్పటికి దైవదుర్విపాకానికి ఆకర్షణపడుతూ గ్రామంలో వున్న పరిషత్సభ్యులకు జరిగిన సృతాంతం యావత్తూ పూసగుచ్చి నట్లు విన్నవించికొని, ప్రాయశ్చిత్తాన్ని అనగ్రహించవలసిందని ప్రార్థించేటప్పటికి వారు అక్కడ నీళ్లు, మాలపిల్ల తెచ్చియిచ్చినవి త్రాగినతప్పకు ప్రాయశ్చిత్తం వుంటుందిగాని ఆ గృహవేదికమీద పరుండి నిద్రపోయినందుకు ప్రాయశ్చిత్తం వుండదని చెప్పేటప్పటికి, ఆ సదాచారసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణోత్తముడు తనవల్ల కులానికి సాంకర్యం కలగడానికి లేకమా సుతరామూ అంగీకరించక తన పాపం తనతోలే సమసిపోయే వుపాయం ఆలోచించి యే హరిజన కన్యక తనకు మంచినీళ్లు తెచ్చి యిచ్చిందో ఆపెత్తలి దండ్రులనూ, యింకావున్న కులపెద్దలనూ కోరి భార్యగా స్వీకరించి మాలతో పొత్తువున్నట్టున్నూ కాక, లేనట్టున్నూ కాక కొత్తమార్గాన్ని మాల పల్లెకు డగ్గిరసా కొంత కేటాయింపుగా కాపురంచేస్తూ తనకు అంతకుముందువచ్చిన వేదాన్ని తన సంతతికి చెప్పక జీవయాత్ర గడిపినట్టున్నూ, యిప్పుడు పంచాంగం వుచ్చుకొని (ప్రశ్న చెప్పను మాల...) మాలపల్లెలే కాదు, కొన్ని పట్టణపులేని సాధారణవర్ణుల గృహాలకున్నూ ముష్టికితిరుగుతూ తద్వారా కాలంవేల్చించుకొన్నట్లు

వినిపి. మాలదాసరులు ఆ బ్రాహ్మణసంతానమే అని పెద్దలు పుక్కిటి పురాణరీత్యా చెప్పగా వినడం.

నాయనలారా! "అస్పృశ్యత, అస్పృశ్యత" అంటే యేమిటో పరిశీలించారా? దీన్ని తొలగించిన గాంధీగారికి— హరిజనలుగా నూతననామధేయం కల్పించి యిచ్చిన గాంధీగారికి ఆ నిమ్మజాతివారే కాదు, వారితో యే కొంచెమో పొత్తుకలిగి చాటుగా వర్తించే తదితరజాతి వారున్నూ కృతజ్ఞత చూపుతారనియ్యేవే నా నమ్మిక.

తెనాలిరామలింగం నాటికి యీ అస్పృశ్యత యేసితిలో వుందో చూచారా?

"ఈకడజాతినాటికి హి

హీ మహిదేవుడు చిక్కెనంచు, నక

రాకకు బోకకుక జనప

రంపర కెంపగు చూడ్కి జూచి అం

బూకృతమాచరించుటకు

బుద్ధిదలంక, గలంకము క్తచం

ద్రాకృతి బొల్పు నీమొగము

నందమృతసితిగాంచి మించుటక"

ఆయీపక్ష్యం అస్పృశ్యంగననుగుచ్చి దానిభర్త పరలోక గతురాలైన పుడు విలపించే ఘట్టంలోది. యిదేఘట్టం కేటికవులు చిత్రించవలసివస్తే యేవిధంగా వుంటుందో! కాంతింపాపం.

అస్పృశ్యతను తొలగించుకోనిపద్ధతిని మనకు స్వాతంత్ర్యం యిప్పుడే కాదు యెప్పుడూరాదు. యిది సిద్ధాంతమేకాని ఆర్థికావస్థలన్నీ బలియిచ్చి దీన్ని సంపాదిస్తారని నేను అనుకోను. యేమంటారా?—మన పెద్దలంటే? యేరకం, అందఱూ కాదు. కొందఱే—

"మహాభాష్యంవా పాశయేత్, మహారాజ్యంవా పాలయేత్" యీ ద్వయంలో మొదటిదానికి వున్న గౌరవం రెండోదానికి లేదు. గోకులాప్తమి యోష్యదో తెలుసుకోవలసివస్తే యిప్పుడు మనకి గతియెవ్వరు? చాలామారం వచ్చాం—సిగ్గేస్తుంది—

"పతిరతాఃకు మాణుమనుము లచ్చి"

మా తరంనాటికి మాపాండిత్యగౌరవం అన్ని విధాలా చెడి అధోగతికి వచ్చిందిగాని మాపెద్దలు శ్రీభాగవతుల హరికౌస్తుల్యగారి తరంనాటికి యింకా అమల్లోనే వుంది. యెప్పుడైతే ప్రతిగ్రహానికి చెయిచాపడానికి సిద్ధపడడం వొకరిని చూచి వొకరు సిద్ధపడడం ప్రారంభమయిందో అప్పుడే పాండిత్యగౌరవం అడుగంటింది.

"మనుచరిత్రం బందికొనువేళ పురమేగ

బుల్లకి తనకేల బట్టియెత్తె

ఎదురైనచో దన మదకరింద్రముడిగి
కేబాతయొసగి యెక్కించికొనియె.”

అవును, మదకరింద్రం పల్లకినంటిది కాదుగదా! యేమో
కీ డెంచి మేలెంచుచున్నాడు. అందులోనూ యిది సామాన్యపుకరిం
ద్రంకూడా కాదు. పెద్దద బ్రాహ్మణుడు. భయపడితే తప్పేమి—

“అయ్యనా డేలుగనే ఉయ్యేల - అమ్మనా డేలుగనే
ఉయ్యేల” యీగౌరవం మామూలుసంసారులకుకూడా (ఆగజాంత
మైశ్వర్యం) కలుగుట ముదావహం. మన రాజులు క్రమంగా
తగ్గి ప్రజాగౌరవం వచ్చినందుకు, సమయోచితంగా, ఆ ప్రజాప్రభు
త్వమే ఆభారాన్ని వహించడమనేది కవులంటే యెవరో ప్రభుత్వం
తెలిసికొన్నట్లు స్పష్టపడింది. అయితే యీఘట్టంలో యింకా
కొన్ని వాక్యాలు వ్రాయవలసివున్నప్పటికీ తొందరగా ముందుకు
వెళ్లడం ఆలోచించు పూజ్ఞే బుద్ధిమంతులు పలువురుకలగని తెల్పుటకే.
“అస్మద్గోత్రం వర్ధతామ్” “సుకవితా యద్యన్తి రాజ్యేనకిమ్” యేదో
వొకదానిలోన్నుంచి వొకదానిలోకి వెళుతూన్నామ్.

పాతివ్రత్యాన్నిగూర్చి కొంచెమే వ్రాశామ్. పనిపడితే
దాని స్వరూపం తెల్పడానికి యింత మాత్రం చాలు సహకుంటాను.

ఒక పతివ్రతను వుదాహరణంగా చూపున్నాను. అయితే ఆపెకు
వ్యాధి అంటే భయంలేదు. పేమేల, మరణమంటే అంతకుముందే
లేదు. “సమశ్చ త్రాచి మిత్రేచి” అన్న గీతాల్లోకానికి ఆ రాజేశ్వ
రమ్మగారే ప్రథమోదాహరణం. గతిజన్మంలో అసిఫారావ్రతంగా
చేసిన తపస్సులో యేదో స్వల్పలోపం వచ్చి ఆలోపాన్ని అనుభవం
ద్వారా (ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యేత్) తీర్చుకోవడానికి యిట్లు
జన్మించినట్లు నా వూహ. యెంతో విశ్వరూప అనుభవించడానికి
అనువగు కారణసామగ్రి వుండిన దైవగుర్విధానంనల్ల బీదతనాన్ని
అనుభవిస్తూవున్నప్పటికీ ఆమెమాటలలోగానిన ర్తవలోగాని, ఆ నూచన
లేకనూ కనపడదు. యీమె బంధుశాతం యావత్తూ కొంత స్థితిగతులు
కలవారే. అయినా పిల్లల శుభశోభనాలకు వారివారి సహాయ
సంపత్తిని కోరినట్లులేదు. “ఒక దాసరికి తీసిపోనివిధంగా” ఆమె
కార్యాలు నెఱవేర్చుకుంటుంది. కనకగుర్గ సర్వవిధాలా యీమెకు
కనిపెడుతుందని కొందరి నమ్మిక.

“కద్దన్న వారికి కద్దు, కద్దని మొఱిడిన పెద్దల బుద్ధులు నే వబద్ధ
మానే” (త్యాగరాజు)

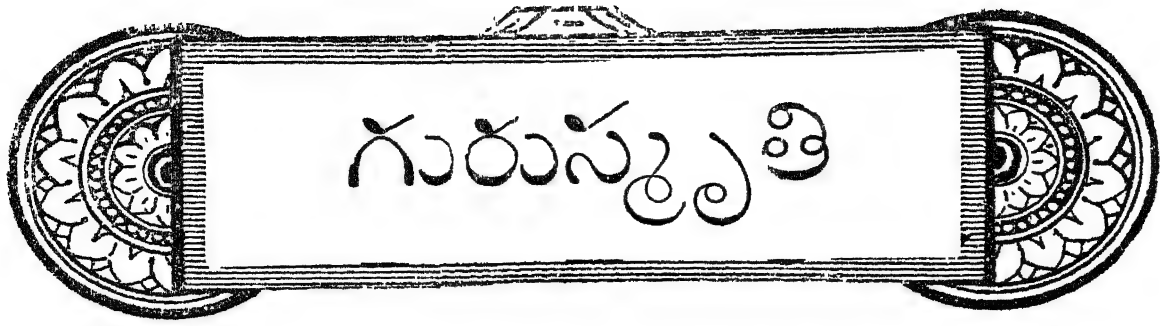
స్వస్తి

వ స ం త ం

శ్రీ రెంటాల గోపాలకృష్ణమూర్తి

వచ్చిందీ! వచ్చిందీ!
వసంతముతుపూ వచ్చిందీ!
పచ్చపచ్చగా బయటి కొచ్చినా
చిగుళ్లు కలిగిన చెట్లకోభతో—
విరియగ పూచీ, మై మరపించీ
మత్తెక్కించే మల్లెపూలతో॥ వచ్చిందీ॥
మామిడికొమ్మల మధ్య “ఉయ్యలా”
ఊగే కోయిల కమ్మని కంఠం—
హాయిగ పాడే మధురగీతముల
విహరించేటి వినోదకాలం॥ వచ్చిందీ॥

ఏటిపొడుగునా రైతుల కష్టం
తోటి ఫలించిన రాసులధాన్యం—
పూజలు సలిపే క్రొత్తభూమిలో
సాగును చేసే “ఉగాది” పండుగ॥ వచ్చిందీ॥
నూతనవస్త్రం, నూతనదస్త్రం
వ్యాపారస్థుల సంరంధం—
వేషపువ్వుతో పచ్చడిచేసే
బందుగు లందరు విందులు గుడిచే
ఉగాదిపండుగ వచ్చిందీ!
వసంతముతుపూ వచ్చిందీ!

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి

శివు జీరి నరిగె వేంకట - కవిచంద్రు డిహానుభూతి కడచూచి మహా
శివరాత్రివేళ శివశివ - కవితాసతి శిష్యబంధుగణ మడలంగన్.

ఓక్కన తెల్లపోకడలు, తియ్యని నన్నయభట్టు కూర్పులున్
జక్కగ మేళవించి రససంభృతనూతనసాహితీప్రభా
భాక్కమనీయరీతుల బ్రవర్తిలి మోదము నించు నే సుధీ
వాక్కున నమ్మహాకవిని పాపపు మృత్యువు మ్రింగె నక్కటా !

అమృతంబు జాల్యాఢినట్టుల గమ్మని నుడులతో గవనమ్ము నడుపు నేర్పు
పదులు నూలులు వేలు పద్యముల్ గుదిగూర్చి యేకధాటిగ గురియించు ప్రజ్ఞ
వివిధాంశములు వేనవే లవలీలగా ధరియింపజాలు మేధాబలంబు
ప్రతిపక్ష కుకవివాగ్బంధంబు త్రుటిలోన గావింపగల చమత్కారశక్తి
యమర నాశ్చర్యకరవిధానావధాన - కళ వెలార్చిన ప్రోడ వేంకటకపిండ్రు
డస్తమించెను; తత్కళ యంతరించె - నాంధ్రవాఙ్మయమును తమం బావరించె.

తను దలంచినమాత్ర ఘనకవితాశక్తి చేకూర్చి కరుణించె శిష్యకోటి
గైసేసె భారతీకంఠంబు బహుకావ్యమంజులకుసుమదామములచేత
అరేగ నేన్గుటంబారిపై విమతులు మోడ్చగరమ్ముల ముందు నడువ
నమ్ములై పెదపెద్ద నరనాథు లర్పించు సత్కృతుల్ గొనియె రాజన మెలర్ప
జిహ్వకు స్రభుత్వకవిపదశ్రీ వహించె - నెనుబదేడులు మనె లోప మెలుగకుండ
చూఱగొనియెను కైవల్యసుఖముగూడ - సుకృతి యెవ రింక వేంకటసుకవికంటె?

చిరవిరహభార మెడలగ - దిరుపతికవితోడ గలసి దేవేంద్రనభన్
సురగురుసరిపీఠంబున - నిరవుకొనెన్ గురుడు వేంకటేశ్వరు డడుగో !

భౌతికమూర్తితోడి యెడబాటుకు కుందెద మంతెగాని మా
చేతములందు భద్రముగ జిహ్నుతులై యలరారు మీకు మా
కేతతినేన్ వియోగ మది యెట్లు ఘట్టిల్లిగనేర్పు ? నింతకున్
ధాతకుచేష్టిత మ్మొకడె ధాత్రికి వెల్లిడియయ్యె సద్గురూ !

ఆశయసిద్ధి

“నేను ఇహ ఇక్కడ ఒక్కక్షణంకూడా ఉండలేను బావా! నువ్వు ఎంత మంచివాడివైనా నీకు ఈ ఇంట్లో రెండో స్థానమే కదా! మీ అన్నదమ్ములు అందరికీ కాస్త చదువుకున్నవాడివి, నలుగురికీ చెప్పగలవాడివి నువ్వే; అయితే ఈ కొంపలో నీమాట వినేవాళ్లు ఒక్కరన్నా ఉన్నారా?”

“అవును; నువ్వుతప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు” అని మనోహరం అనూరాధమాటకు అడ్డంవచ్చాడు.

తన మాటకు అడ్డంవచ్చాడని అనూరాధ ఏమీ బాధపట్లేదు. ఉన్నయథార్థం చెప్తూకూడా అదంతా పచ్చిఅబద్ధమైనట్లు యద్దేవగా అన్నందుకు మాత్రం మనోహరంమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది. అయినా కొంచెం తమాయించుకొని “ఈ కొంపలో కాశరం చేస్తూ నేనుమాత్రం నీమాట ఎలా వినగల్గు? మాట విని ఏం చేస్తాను? కావటానికి మేనత్తగారిల్లే. మీరూ, మీ నాన్నగారూ కావాలని మరీ సంబంధం కలుపుకున్న మాట నిజమే. బావా మంచివాడనీ, బియ్యే ప్యాసైనాడనీ, ఏపట్నంలోనో. ఉద్యోగం చేస్తుంటే సుఖపడగల్గనీ నేనూ ఆశపడ్డాను. ఎవరెళ్లా ఉన్నా అత్త ఉందిగదా, నా కీయింట్లో కొరతేముంటుందీలే అనుకున్నాను. తీరా కాశరానికివస్తే పెత్తనానికి పెద్దకోడలూ, అపేక్షలకు ఆఖరుకోడలూ తయారై, నా స్థితి ఎటూ కానిదైంది. ఊళ్లో అందరూ అనుకోవడం అత్త ఇంటి అధికారం నాకు దఖలుపరిచిందనీ, మీనాన్న పెత్తనం నీకిచ్చి ఇనప్పెట్టెతాళం చేతులు నీ మొట్లో కట్టాడనీ. యథార్థస్థితి నీ మనస్సుకైనా తెలుసు. నాకు ఏం కావాలన్నా నేను నీకు చెప్పడం, నువ్వు మీఅమ్మకు చెప్పడం, మీఅమ్మ మీనాన్నకు చెప్పడం, మీనాన్న మీఅమ్మకు చెప్పడం, మీఅమ్మ

మీవాదిన్ని అడిగి చేస్తే చేయడం లేకపోతే లేదు. ఎన్నాళ్లీ అసమర్థపు బతుకు? మీరూ, మీరూ అంతా ఒకటే. ఎవచ్చీ అయినదాన్ని నేను ఒక్కరైతే పరాయిదాన్ని అయినాను. నువ్వు ఎక్కడన్నా ఉద్యోగంఅయినా చూచుకో. లేదూ, మా ఇంటికైనా పోదాం. మా తమ్ముడికి ఇంటిగొడవ పట్టలేదు. మాఅక్క పెళ్లి చేసుకోను పొమ్మంది. అంత పెత్తనం నువ్వే చేయొచ్చు. మానాయనకూడా ఒక్కడూ తంటాలు పడలేకుండా ఉన్నాడు” అని, అనూరాధ దాదాపు తన కథను పూర్తి చేసింది.

“అయితే నన్ను ఇల్లరికం రమ్మంటా వన్న మాట! భేషుగ్గా ఉంది నీ సలహా. ఇంత బ్రతుకూ బ్రతికి ఇంటివెనకాల చావమంటున్నావూ? నేనుండి, మీమేనత్త ఉండి నీకు ఏలోటూ లేకుండా జరుపుకొస్తుంటే నీకు ఇక్కడ ఉండేందుకు అంత కష్టంగా ఉండే, మేనమామఇంటికి ఇల్లరికంపెళ్లితే నాకు ఎలా ఉంటుందో కాస్త విచారించు. అయినా మీతమ్ముడు ఎర్రజెండాలుముతాలలో చేరాడట. ఎప్పుడో, ఎక్కణ్ణిచో హఠాత్తుగా ఊడిపడి ‘నువ్వెవరు, తేరసామ్మ తిందా మని వచ్చావ్? మా తాతా, మా నాన్నా కష్టపడి సంపాదించే అనుభవిద్దామని తయారైనావేం’ అని నాలుగుదులుపులు దులిపితే, నెత్తిన గుడ్డేసుకొని కాళ్లకు బుద్ధిచెప్పాలి! మీ అక్కకూడా వాడిపక్షమేటగా? వాళ్లిద్దరినీ కాదని మీఅమ్మా, నాయనా మనిద్దరికీ తవ్వి తలకెత్తుతారేం? నీకు ఇక్కడ ఉండటం ఇంత కష్టమైతే నువ్వు మహారాజుగా మీవాళ్లింటికి పోయి, అక్కతమ్ముళ్లతో నువ్వు ఒక ఎర్రజెండా ఎగరెయ్. నేనుమాత్రం రాను.”

మనోహరం ఇంత నిర్మోఖమోటంగా చెప్తాడనీ, తన మాటను కాదంటాడనీ అనూరాధ కలలో అయినా అనుకోలేదు. తనూ చదువుకున్నది. తనేంచెప్పినా మనోహరం ఇంతవరకూ కాదన్నేదు. అతడూ చదువుకున్నందుకు “పెళ్లాంమాట వినడమేమిటి?” అనేతరహా మనిషి కాలేదు. కాని, ఆరోజురాత్రి అలా తననేగాక తన తమ్ముణ్ణి, అక్కనూ కూడా ఎర్రజెండాలవాళ్లని చులకనచేసి మాట్లాడడం అనూరాధకు ఏమీ అర్థం కాలేదు. ఎంత చదువుకున్నా స్వభావం మారటం అరుదుగనుక మనోహరానికి వొదినేగా రేమైనా మందు పెట్టిందేమో అని అనుమానపడింది. అనుమానం కలగగానే నిస్సృతి చేసుకోవా లనుకుంది. పస్తా యించడం ప్రీలక్షణం గాదు. అండ్రిలో అసూయ కల్గి తరువాత వాళ్ల కు మామూలుఇంగితజ్ఞానంకూడా ఉండదు. వాళ్లు నిద్దరపోరు; ఇతరుల్ని నిద్దరపోసేరు.

మనోహరానికి తమలపాకులతో డి మ లు తుంచి, ఈ నెలు తీసి, చిలకలు చుట్టి నోటికి అందిస్తూ ప్రక్కనే కూర్చొన్న అనూరాధ హఠాత్తుగా లేచి పక్కన ఉన్న ముక్కాలిపీటను దగ్గరగా లాక్కొని దానిమీద కూర్చుంది. అప్పట్నుంచి తమలపాకుల ఈ నెలు తీసి, మడిచి మంచంమీద పెట్టూ వచ్చింది. మనోహరం అసలువిషయం గ్రహించకపోయినా తత్వం ఫిరాయించిందని తెలుసుకొని “అంత హడావిడిగా లేచేసరికి ఇప్పటికిప్పుడే మీవూరు ప్రయాణం కడుతున్నా వనుకున్నాను మళ్లీ అక్కడ చతికిలబడ్డావేం” అన్నాడు.

“అవున్నే. నే నంతమాత్రం గ్రహించలే దనుకున్నావా బావా? వదినెసంగతి నాకు తెలీదా? ఊరిపెత్తనం అంతా చేసే మీ అన్నయ్యే ఆమె ముందుకువస్తే ‘ఏమిటిసెలవు?’ అని రాజుగారిముందు సేవకుడల్లే ఉంటాడు. మీలాంటివాళ్లు ఆమె కొక లెఖ్ఖా, జమా? పాపం, నేను ఎప్పుడు వెళ్తానా అని గంటలు లెక్కపెడుతున్నారుకామాలు! నే నట్లా పోయేదాన్ని కాదు. ఇంత చదువుకున్నందుకు ఆమాత్రంఅలోచన లేకపోలేదులే...”

“బావా, మళ్లీ చెప్తున్నా విను. మీ అన్న సంసారం రోజురోజుకూ పెద్దదవుతున్నది. మున్నూ

టరవైరోజులూ వాళ్ల తింటివైపువాళ్లు ఎవళ్లోఒకళ్లు ఇక్కడ మేస్తూనే ఉన్నారు. ఇంటికి ఎంత చేరవేస్తున్నారో వాళ్లక్కుడా తెలియదు. సీతమ్మ డున్నాడంటే మిమ్మల్నందర్నీ మించినవాడు. మాతమ్మడి కంటేకూడా నాలుగాకులు ఎక్కువే చదివాడు. ఒకరి మీద ఇంకొకళ్ల అధికార మేమిటి అంటాడు. ఎవరెంత కష్టపడితే వాళ్ల కంత ప్రతిఫలం ముట్టటం న్యాయం అంటాడు. ఎవడి అవసరాలకు తగ్గట్టు వాళ్లకు అన్నీ చెందడం ధర్మం అంటాడు. ఒకరి ఎక్కువా, ఇంకొకరి తక్కువా లేదంటాడు. అత నెప్పుడో తనభాగం తను పంచుకుపోయి స్వతంత్రంగా ఉంటాడు. మాతమ్మడు ఇంకా అందాకా రాలేదు. ఇక మీరున్నారు—” అంటూ అనూరాధ కొంచెం ఉద్రేకంతో, కొత్తఫోరణిలో ఉపన్యాసం సాగించబోతున్నది...

“అనూరాధా! నన్నుగురించి నువ్వు చెప్పక్కర్లేదు. నాసంగతి నాకు తెలుసు. నీసంగతి నాకు తెలుసు. మావాళ్లిద్దరిసంగతి నాకు తెలియదనుకోకు. మాతమ్మడితత్వం నీకు బాగా నచ్చినట్లుంది. వాడు అంత పెద్దకబుర్లు చెప్తాడు. కూలివాడికి నాలుగు అణాలు ఎక్కువ ఇమ్మంటే ఎందుకివ్వా లంటాడు. రైతులు ఎవరన్నా బకాయిపెడితే వాడికి శివం ఎత్తుతుంది. అడుక్కునేవాళ్లకు ఇంత అన్నం పడేస్తే “వాళ్లని ఇలాగే పాడుచేస్తున్నారు. దేశంలో సోమరి తనాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నారు. వాళ్ల నిట్లా పోషించే వాళ్లలోని విప్లవశక్తిని, విప్లవజ్వాలలను చల్లారస్తున్నారు” అంటాడు. తనుమాత్రం ముప్పుటా వేళతప్పకుండా సుష్యుగా భోంచేస్తాడు. ఇది ఏం సిద్ధాంతమో, ఏం న్యాయమో నాకు తెలీదు. అసలు అందరూ ఒక్కటే అనిగదా వాడి వాదన! అందరూ సమంగా అనుభవించాలనేగదా వాడి సిద్ధాంతం! అంతా సమష్టిగా ఉండాలనేగదా వాడు అందరికీ చెప్తుంటాడు! మరి వాడి విషయం వచ్చేసరికి ఈ జాయింటు కుటుంబాన్ని విచ్ఛిన్నంచేయూ లంటాడు. అసలు ఆ ఎర్రజెండా ముఠాతీరే అంత. ఇలాంటివ్యక్తులు కుటుంబాలకు వేరు పురుగు లైనట్లుగా వాళ్ల ముఠాసంఘానికి వేరుపురుగుంది. వాళ్లు నీకు ఆదర్శమైతే మనిద్దరూ కాకగనే.

వేయలేం” అని మనోహరం ఎంతకాలంగానో అణచు
కుంటున్న భావాలను ఒక్కసారి వెళ్లగక్కాడు.

“అనూ, నువ్వు తొందరపడకు. వాడి భాగం
ఎలాగో వాడికి పంచియిస్తాం. లేకపోతే అసలుకే ముప్పు
వస్తుంది. ఆతరవాత నేనూ, మాఅన్నా వ్యవహారాలు
పరిచేసుకుంటాం. ఏదీ ఒక్కరోజులో జరగదు.
సమ్యాలో విస్లవంకూడా పరిష్కారమై పరిచడానికి
రెండు దశాబ్దాలు పట్టింది. అది జరిగి నాలుగుదశాబ్దా
లవుతున్నా ఆ ఫలితాలు అందరికీ అనుభవానికి
రాలేదు. వాడు నీకు చేస్తున్న బోధల్ని నేను
వింటూనే ఉన్నాను. మావోదినే ఇదంతా చూస్తూనే
ఉంది. నువ్వు చదువుకున్నదానికి కదా, అసలువిషయం
నీకే గ్రహించుకు వస్తుందని నేను ఇంతకాలం ఉపే
క్షించి ఉంటున్నాను. మావోదినే వాడి టోపీలో పడు
తుండేమో అని భయంగానే ఉంది. మాఅన్నమనస్సు
కూడా ఈ మధ్య కొద్దిగా మారినట్లు కనిపిస్తోంది. మనం
తొందరపడడంవల్ల ప్రయోజనం ఏమీ లేదు. సహ
సంతో ఎంతైనా సాధించవచ్చు. నిలకడమీద నీకే
అనుభవానికి వస్తుంది—మనమార్గమే సన్మార్గమని.
భాగంపెట్టమని మాఅన్నను అడగడానికి “ఎర్రజెండా
ముఠాతో చేరిపోతా”నని చెప్పక్కర్లేదు. యథార్థం
చూస్తే వాళ్లంతా ఏం చెప్పున్నారో అదంతా మనం
చేస్తున్నాం. వాళ్లకూ మనకూ ఉన్న తేడా ఒక్కటే.
మనం చేస్తున్నది పైకి చెప్పడం లేదు; వాళ్లు పైకి
చెప్పేది చేయడం లేదు. నువ్వు అన్నీ చదివినదానివి.
నిజానికి మన జాయింటుకుటుంబానికి మించిన సామా
జికవ్యవస్థ ఏముంది అనూ? ఎవరిభాగం వాళ్లు పంచు
కొని ఏకాపరానికి ఆకాపరం వేరైపోతే అభానికి
శుభానికి ఒకళ్లకొకరు ఆదుకోవడం సాధ్యమా? ఎవ
రితోనూ నిమిత్తంలేని బ్రతుకు ఏంబ్రతుకు? ఎందు కా
బ్రతుకు?”

*

*

*

అనూరాధ చిన్నప్పణ్ణుంచి అతిగారాబంగా
పెరిగింది. తమ్ముడు మురళీధర్ ఒక్కడే మొగపిల్లా
డైనా సీతయ్య, లక్ష్మమ్మ అనూరాధంటే
ప్రాణాలువిడుస్తూ ఉండేవాళ్లు. పుట్టినప్పడే అనూ
రాధకు సంబంధం కుదిరింది. మేనరికిం తప్పదని
అందరూ తీర్మానించుకున్నారు. సీతయ్యఅప్పగారు

బాగా ఉన్నవాళ్లు. పెద్దకొడుకు రామమోహన్కు
తండ్రిపై పు సంబంధం చేసుకున్నారు. రెండోవాడికి తన
తమ్ముడికూతుర్ని చేసుకోవాలని సీతయ్యఅప్పగారు
ఎన్నోసార్లు నిశ్చయించుకుంది. పెద్దపిల్ల సరళకూ, మనో
హరానికీ ఈడు గాదని అనూరాధనే చేసుకోవాలని
అనుకుంది. పైగా సరళకంటే అనూరాధనే అందంగా
ఉంటుంది. మంచి చదువుకైన పిల్ల. తనకొడుకులు
ముగ్గుల్లోనూ మనోహరం అందగాడు, చదువుకుంటున్న
వాడు. కాబట్టి అనూరాధనే చేసుకోవాలని రాఘు
వమ్మగారు అనుకుంది. మనోహరానికీ అనూరాధను
చేసుకోవాలనే ఉంది. అయితే చదువుకున్న పిల్ల
కావాలని అతని పట్టుదల. అందుకని సీతయ్య పూల్లోనే
బడి ఉంది కనుక ఉన్నంతవరకూ అనూరాధను చదివిం
చాడు. మనోహరం బియ్యే ప్యాసయ్యేసరికి అనూరాధ
స్కూలుపైనలు పూర్తిచేసింది. ఆసంవత్సరం వేసంగి
లోనే వివాహం అయింది. అయినా అనూరాధను
ఇంకా చదివించాలనీ, తను ‘లా’ చదవాలనీ,
పట్నంలో కాపరం పెట్టాలనీ మనోహరం ఎంతో
ఉబలాటపడ్డాడు. వాళ్ల నాన్నకూడా కొడుకును
స్టడీ చదివించాలని ఉండేది. కాని అనూరాధను
కాలేజీచదువుకు పంపించాలని లేదు. మనోహరంఅన్న
రామమోహనుకుమాత్రం పట్నంలో వేరే కాపరం
పెట్టి తమ్ముణ్ణి మరదల్ని చదివించడం ఇష్టంలేదు.
అందుకు రెండు కారణాలున్నాయి. ఒకటి పట్నంలో
కాపరం అంటే నెల కోరెండు పచ్చనోట్లు కావాలి.
ఇద్దరి చదువులకూ ఇంకోరెండు కావాలి. ఇలా ఏడాదికి
అధమం నాలుగువేలన్నా కావాలి. వేర్లుబడితే మనో
హరానికి అంత వరుమానంవచ్చే ఆస్తిరాదు. జాయింటు
ఆస్తిలోనుంచి ఒక్కడికోసరం ఇంత ఖర్చు పెట్టడం
న్యాయం గాదని రామమోహనుఅభిప్రాయం. అయినా
తమ్ముణ్ణి చదివించేవాడే—ఇంకోభయంలేకపోతే. ఒక
సారి వేరే కాపరం పెడితే, అందులోనూ పట్నంలో,
ఇక మళ్లీ అందరితోనూ కలిసి కాపరం చేయడానికి ఏక
డదీ వొప్పకోదని రామమోహనుసిద్ధాంతం. ఎంత చదు
వుకున్నవాళ్ళయినా తమదాకా వచ్చేసరికి అన్నింటికీ
స్వస్తిచెప్తారు. మనోహరం వేరేకాపరం పెట్టడమే సంభ
విస్తే తన తాతముత్తాతలనుంచి వస్తున్న ఈజాయింటు
కుటుంబం మూడుముక్కలైపోతుందని పెద్దవాడి భయం.

ఆఖరువా డప్పుడే “భాగం, నాభాగం” అంటున్నాడు. పంచకపోతే ముతాలో చేరతానని బెదిరిస్తూన్నాడు. వాడికి వీధిబడిచదువు తప్ప ఇంకోచదువు లేకపోయినా “ప్రపంచమహానాయకులు, విప్లవమూర్తులు” అంటూ ఏమేమో చెప్తాడు. ఏవిషయంవచ్చినా వారు ఇట్లా చెప్పారంటాడు. ఈ ఏడాదీ వాణ్ణి అదుపులో ఉంచుకురావడం బ్రహ్మాండమైంది. మనోహరం పట్నంలో వేరే కావరంపెట్టితే ఇక వీణ్ణి పట్టిఉంచడం బ్రహ్మాదేవుడికి కూడా సాధ్యంకాదు.

ఇవన్నీ ఆలోచించే మనోహరం ప్లేడరీ చదవడానికి రామమోహను వాళ్ళకోలేదు. పైగా చదువుకని పట్నంపోయిన మునసబుగారి కొడుకు అక్కడి అల్లరి మూకతో చేరి సమ్మెలనీ, ముతాలనీ చదువుకు స్వస్తి చెప్పి ఎవరికీ కన్పించకుండా ఇప్పటికి రెండేళ్లుగా తప్పించుకు తిరుగుతున్నాడు. కొడుకు ముతాలో చేరిపోయినా డని తండ్రికి మున్నగుగిరి ఉండింది. సగం ఆస్తిని గవర్నమెంటువాళ్లు జప్తుచేశారు. మనోహరం పెళ్లాంతోసహా చదువుకు పట్నం పోతా సనేసరికి రామమోహనుకు ఇదంతా కళ్లకు కట్టినట్లయింది. సంసారంగుట్టు నిలుపుకోడానికి తాను ఎంతైనా చేస్తాడు. తన తమ్ముళ్లూ అలాగే చేయాలని అతని వాదం.

మనోహరం అన్నగారి మాటను కాదన్నేక చదువుకు స్వస్తి చెప్పాడు. అందరితోపాటు ఇంటిపట్టునే ఉండిపోయినాడు. కాలక్షేపానికి పదిమంది పిల్లల్ని పోగుచేసి హిందీ, ఇంగ్లీషు చెప్తూఉండేవాడు. పిల్లలు ఇచ్చే డబ్బుతో తన క్కావాల్సిన పుస్తకాలు, పేషన్లు తెప్పించుకుంటూఉండేవాడు. ఆవిధంగా తన అవసరాలకు జాయింటు ఆస్తిలోనుంచి కాసీ ఖర్చు చేసేవాడు గాదు. అందుచేత ఆఖరివాడి మీదకంటే రామమోహనుకు మనోహరంమీదనే ఎక్కువగౌరవం; అభిమానం. అయితే ఆఖరువాడంటే అమితభయం. అప్పట్లో అతను అనుకోవడం కుటుంబానికి తన తమ్ముడు మురళివల్లనే ముప్పుందని. చదువుకున్న వాళ్లని నమ్మరాదనీ, వాళ్లు ఏక్షణంలో ఏం చేస్తారో వాళ్లకే తెలియదనీ ఇతని నమ్మకం. మనోహరం భార్యభర్త లిద్దరూ చదువుకున్న వాళ్ల వడమే ఇతని ఈ భయానికి కారణంకూడా. తనపై సర్వాధికారం చెలాయిస్తూ, ఆవిధంగా కుటుంబాన్ని అంతా

ఏలుతున్న తన భార్య సత్యవతమ్మే తన కుటుంబ విచ్ఛిత్తికీ, తన పతనానికీ దారితీస్తుందని, కారణభూతం ఆవుతుందని అతను కలలోకూడా అనుకోలేదు. తరువాత జరిగిన సుఖదుఃఖాలను నిన్నవారందరూ “పాపం! రామమోహను” “స్వతంత్రాలోచన లేకపోతే ఎంత తెలివిగలవాళ్లయినా ఇంతే” “పెళ్లాంటాట విని సుఖ పడ్డవాళ్లలోకంటే ఎందరున్నారు?” అని విచారితంగా సానుభూతి చూపించారు. ఒక్క సానుభూతిసభలు చేయలేదన్నమాటేగాని మిగిలిన కర్మకాండంతా జరిపించారు. ఒక్క అనూరాధమాత్రం పైకి మనోహరంతో పాటు విచారాన్ని అభినయించినా, సత్యవతమ్మ ఇట్లు నదిలిపోయినందుకూ, రామమోహను ‘సన్యసింపి’నందుకూ లోలోపల చాలా సంతోషించింది. ఎవరికివాళ్లు వేరే ఉండి పోయినట్టయితే సంసారం ఇలా అల్లరిపాలై ఈ అపవాదంతా తన తమ్ముడిమీద పడేది కాదనిపెప్పుడూ-ఇప్పటికీకూడా-మనోహరంతోవాదిస్తూ ఉంది. పూర్వాయాచారాలవల్ల లాభనష్టాలు రెండూ సమంగా ఉన్నవనీ, మనుషులు మంచివాళ్లయితే సుప్రదాయాలవల్ల సత్ఫలితాలను పొందుతారనీ మనోహరం తీర్మానించుకున్నాడు. అదే అనూరాధకు అనుక్షణం బోధిస్తూవచ్చాడు. సంఘాన్నిగాక, సంఘాన్ని ఆవరించిన పరిస్థితులను సంస్కరించడమే సరియైన మార్గం అనుకున్నాడు. అంతవరకే అతను తన తమ్ముడితోనూ, తన భావమరిదితోనూ ఏకీభవించాడు. వాళ్లపద్ధతులూ, వారి వ్యవహారాలూమాత్రం అతనికి సచ్చలేదు. తన చదువు తనకూ, తనభార్యకూ ఆమాత్రం విచక్షణా జ్ఞానం ఇచ్చినందుకు చాలా తృప్తిపడ్డాడు. చదువుకోకపోతే తనూ తన తమ్ముడిమీదరే అయ్యేవాణ్ణనీ, తన ‘రాధ’ తన వాదనగారల్లేనే అయ్యేదనీ అతను అనుకున్నాడు. రామమోహనుకూడా చివరిచివరికి అతనితో ఏకీభవించాడు. అందుకనే తన పిల్లల్నందరినీ అయిదోవటే బళ్ళో వేసి ఇంటిదగ్గర మేష్టర్లు పెట్టి చదువు చెప్పిస్తున్నాడు. అరచేతిలో వైకుంఠం చూపిస్తే అజ్ఞానులు మోసపోయినంతగా చదువుకున్నవాళ్ళూ కాస్తలోకజ్ఞానం కలవాళ్ళూ మోసపోరని అతని కొక నమ్మకం కుదిరింది. తనకూ ఆకుటుంబవ్యామోహం అంత గాఢంగా లేకపోతే తనూ తన పెళ్లాంటాటలు విని ఏమైపోయేవాణ్ణో అని తలుచుకొని భయపడే

వాడు. తన పిల్లలయినా బాగుచేసుకోవాలన్న పట్టుదలే అతనిని కా అలా ప్రాణంతో నిలబెడుతూ ఉంది. లేకపోతే తన కుటుంబానికి జరిగిన అనారవానికి, అందులో తనకు గల బాధ్యతకు ఏ నుయ్యో గొయ్యో చూచుకోవాల్సింది.

* * * * *

సత్యవతమ్మసంగతి తెలిసినవాళ్ళుకాని, సత్యవతమ్మను చిన్నప్పట్నుంచి ఎరిగిఉన్నవాళ్ళుగాని ఆమె ఈ విధంగా నిజేపంలాంటి సంసారంలో నిష్పవెట్టచక్కావెట్టుందని ఎవ్వరూ అనుకోలేదు. నలుగురుబిడ్డల తల్లి అన్నమాటగాని పాతికేళ్లయినా నిండలేదు. పదహారేళ్ళకే కాపరానికి రావడం, ఏటా కాన్పు అవడంవల్ల తనకు ఎంత ఇబ్బం లేకపోయినా ఇరవైరెండేళ్ళకే ఈ నలుగుర్ని కన్నది. తోడికోడళ్ళు ఇద్దరికీ ఇంతవరకూ సంతానంలేదు. అందుచేతనే వాళ్ళు 'మొగుడూ పెళ్లాం' అంత సరదాగా, కులాసాగా ఉంటున్నారని సత్యవతమ్మ అనుకుంటూఉండేది. బయటి ప్రపంచంసంగతి తెలియనంతవరకూ ఇంత పెద్ద కుటుంబానికి తనదేగదా పెత్తనం అని ఎంతో సంతోషిస్తూఉండేది. అంతకు మించి ఆడదానికి కావాల్సిందిమాత్రం ఏముంది అనుకునేది. తన మొగుడు తన మాటను కాదనడు. తన ఇంట్లో తన మాటకు ఎదుర్లేదు. తనూ, తన పిల్లలూ సుఖంగా ఉన్నారు. అదే తృప్తి. ఆడదాని జీవితపరమావధి అదేగదా అని అనుకుంటూ ఉండేది.

ఆరోజు తను వెళ్ళు అని ఎంత మొత్తుకొన్నా వినకుండా, రామమోహను తనను తనమరిదివెంట బెజవాడ పంపించటమే వచ్చింది. పెద్దపిల్లాణ్ణి వెంట బెట్టుకు వెళ్ళినా, తోడికోడలు పుట్టింటికి వెళ్ళకుండా ఉన్నా సత్యవతమ్మకు ఈబుద్ధి పుట్టేదిగాదు. అంతకు ముందు అనూరాధతమ్ముడు ఎన్నిసార్లు వాళ్ళింటికి రాలేదు? ఎన్నిసార్లు ఈఎర్రజెండా కబుర్లు చెప్పలేదు? తన మరిదిమాత్రం అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా నూరి పొయ్యడం లేదా? అయినా సత్యవతమ్మ అగ్ని హోత్రంలా అలా ఉండలేదా! ఒకరోజు సినిమా చూడడానికి వెళ్తే నాలుగురోజులు ఉండిపోవాల్సివస్తుందనీ, అక్కడ తన మరిదీ, తన తోడికోడలూ, రెండోతోడి

కోడలు తమ్ముడూ కలిసి కుట్రపన్ని ఇంత అసూయిత్యం చేస్తారనీ ఏమాత్రం అనుమానం ఉన్నా సత్యవతమ్మ ఊరుకదిలి వెళ్లేదికాదు. ఆమాత్రం అనుమానం రామ మోహనుకు ఉన్నా అతను పంపించేవాడూ కాదు. అఖవా, ఆసినిమా చూపించాలని అనుకున్నా తనే స్వయంగా వెళ్లేవాడు. అయినా కేవలం తన భాగం పంచుకొని తన ఇబ్బం వచ్చినట్లు ఊరేగడానికి మురళీధర్ ఇంత కుట్ర పన్నుతాడని ఎవరుమాత్రం ఏమనుకోగలరు? ఎర్రజెండా లవాళ్ళు ఎంతకైనా తగుదురని సత్యవతమ్మ వినకపోలేదు. కాని తన విషయంలో స్వంతమరిది ఇలా చేస్తాడని అనుకోలేదు. ముందుముందు సత్యవతమ్మకు పశ్చాత్తాపంలేదే ఏమైనా వస్తే అప్పుడివన్నీ ఇలా తలపోసుకొని, నిలపించవచ్చు. అసలు ఆ ముతాలో చేరిపోయిన చదువురానివా డ్లెవ్వరూ పశ్చాత్తాపపడినట్లు ఇంతవరకూ విన్నేదు.

సత్యవతమ్మలో ఇలాంటి 'విస్లవాత్మకమైన' ఓరి వర్తనం రావడానికి యధార్థం నిచారిస్తే కారణాలేమీ కన్పించవు. అనూరాధ మొగుడు బియ్యే ప్యాసైనాడనీ, తన మొగుడు అంత చదువుకున్నవాడు కాదనీ అనూరాధపై ఆమెకు కొంచెం అసూయ ఉంటూఉండేది. తనూ చిన్నప్పుడు చదువుకొనివుంటే తనకూ చదువుకున్న మొగుడు వచ్చిఉండేవాడనీ, అప్పుడు తనూ, తన మొగుడూకూడా అనూరాధ-మనోహరంలాగా ఉండేవాళ్ళంగదా అనీ అప్పుడప్పుడు బాధపడుతూఉండేది. దానికి తగ్గట్టు మనోహరం ఎక్కడికి వెళ్లినా అనూరాధను వెంటబెట్టుకు వెళ్ళేవాడు. ఇద్దీ సత్యవతమ్మకు పుండుమీద కారం రాసినట్లు ఉండేది. అందుకనే వాళ్ళకు మొహంమీద కొట్టిన ట్టుండాలని రామమోహన్ను బెజవాడకు ప్రయాణం చేసింది. ఆఖరుక్షణంలో పని అడ్డంవచ్చి అతను వెళ్లక పోవడం, సత్యవతమ్మ మరిదివెంట పోవలసిరావడం తటస్థించింది. ఆ ఆశాభంగంతో, అవమానంతో బెజవాడ వచ్చింది. మురళీధర్ తన వొదినెగారి మానసికస్థితిని చక్కగా ఉపయోగించుకున్నాడు. అనూరాధతమ్ముడు ఈ అవకాశాన్ని పూర్తిగా వినియోగించుకున్నాడు. సత్యవతమ్మకూడా అనూ

రాధపై ఉండే అనూయకొద్దీ అనూరాధతమ్మణ్ణి చేర దీసింది. ఎవరిమటుకు వాళ్ళు తమ స్వంతలాభంకోసరం వ్యవహరిస్తూవచ్చారు. చివరికి వీరి అందరి గమ్య స్థానమూ ఒక్కోటి అయింది!

ఆరోజు సత్యవతమ్మూ, మరిదీ ఆరుగుంటలసినిమూ చూచి హోటలుకు వెళ్ళి భోజనంచేసేసరికి ఇంట్లోకి తిరిగిరావడానికి ఉన్న ఒక్కరైలుపైమూ తప్పింది. ఆరాత్రి ఆపూల్లో ఉండకతప్పిందిగాదు. మురళీధర్ ముందుగానే అన్నీ అనుకొన్నాడు కాబట్టి ఒదిగగార్ని మెంటబెట్టుకొని ముఠాకేంద్రానికి వెళ్లాడు. అక్కడున్న జనాభాను చూచేసరికి సత్యవతమ్మ నిర్ఘాంతపోయింది. ముందు అనూరాధ అప్పగార్ని చూసింది. క్షణంసేపు నమ్మలేకపోయింది. అంతమంది మగాల్లా మధ్య ఎందుకు ఇలా ఉందా అనుకుంది. ఇంతలోకే అనూరాధ తమ్ముడూ వచ్చాడు. కుశలప్రశ్న లడిగి పెద్దప్పగార్ని ఆడవాళ్ళ హాలుకు తీసుకు వెళ్లాడు. అక్కడ మురళీధర్ భార్య ప్రత్యక్షమైంది. వీళ్లంతా ఒకేరోజున ఒకేచోట ఇలా ఎందుకు చేరారా అనుకుంది. అంతా తన మాదిరి గానే వచ్చా రనుకుంది విషయం తెలియకముందు. ఇంత మంది ఎరిగిఉన్నవా ల్లా వ్రపించేసరికి సత్యవతమ్మకు అక్కడ ఏదీ కొత్తగా కన్పించలేదు. అయితే ఆడ వాళ్ళూ, మొగవాళ్ళూ అనే భేదం లేకుండా, కొత్తా పాతా అనే వ్యత్యాసం లేకుండా, అంతా అయినవాళ్లల్లే ప్రవర్తించడం మాత్రం విచిత్రంగా కన్పించింది. మధ్య మధ్య అనూరాధఅప్ప, మురళీధర్ భార్యా మరెవరి తోనో వాగ్వాదాలు చేయడం, పెద్దపెద్ద కబుర్లు చెప్ప డం, చివరికి వాళ్లు వీళ్ళమాటనే ఔననిపోవడం చూచి ఆశ్చర్యపడింది. తన తెలివితేటలముందు మురళీధర్ భార్య తెలివితేట లెంత అనుకుంది. అనూరాధఅప్పకు తనకు తెల్సినంతవరకూ—అంటే ఏడాదికిందటివరకూ అక్షరజ్ఞానమైనా లేదు. ఇప్పుడో? పత్రికలు, పుస్తకాలు గబగబ చదివేస్తుంది. ఎంతవాడిముందరైనా నదురూ బెదురూ లేకుండా—వెనకటిరోజుల్లో కాంగ్రెస్ వాళ్ళ మాదిరిగా—ఉపన్యాసాలు దంచేస్తుంది. ఇంచుమించు ఆ శిబిరంలో ఉన్న ఆడవాళ్ళందరికీ నాయకురాలల్లే పని చేస్తున్నది. ఇంతలో సరళ ఇంత గొప్పది ఎట్లా అయిందా

అనుకుంది. తనైతే నాలుగుమాసాల్లో అంతకుంటే గొప్పదాన్ని కాగల్గునుకుంది. అక్కడున్నంతసేపూ సత్యవతమ్మకు ఇంటిమాటే జ్ఞాపకానికి రాలేదు. ఆ విషయం ఆలోచించడానికి వ్యవధి చిక్కలేదు. ఇది వల్లో తను ఈ ముఠాలనుగురించి విన్న సంగతులకూ తాను కళ్లారా ఇక్కడ చూస్తున్నదానికీ ఎంతవరకూ సరిపోతుందా అని లోలోపల విచారించుకుంటూఉంది. ఆడాళ్ళూ, మగాళ్ళూ కలిసిమెలిసి అంతా సమానంగా ఉండటంమించి తను విన్న 'బూతు' ఏమీ ఇక్కడ కన్పించిందిగాదు. చాలామంది ఆడవాళ్లు తమ భర్తల తోనూ, చాలామంది మగాళ్ళు తమ భార్యలతోనూ ఉండటం చూచింది. అందువల్ల అనుమానాలకు ఎక్కడా ఏమీ ఆధారం కన్పించలేదు.

ఆ రాత్రి గోష్టి పూర్తిఅయి తెల్లవారి ఎవరు ఏపనిచెయ్యాల్సిందీ నిర్ణయించుకునేసరికి రాత్రి ఒంటిగంటయింది. అంతా కలిసి అక్కడే పడుకున్నారు. మురళీ ధర్ తనకు మళ్ళీ కన్పించకపోవడంవల్ల సత్యవతమ్మ అనూరాధఅప్ప, తమ్ముళ్ళతో ఉండిపోవాల్సివచ్చింది. అనూరాధఅప్పను అడిగిసత్యవతమ్మ తన అనుమానా లన్నీ తీర్చుకొని అసలువిషయం తెలుసుకోవా లనుకుంది.

అనూరాధఅప్పకూడా అలాంటి అవకాశం కొరకే ఎదురుచూస్తూఉంది. ముఠాలో సత్యవతమ్మను చేర్చగలిగితే ఆమెనాయకత్వం స్థిరపడిపోతుంది. ఇంకా అలాంటివాళ్లను ఆకర్షించడానికి వీలవుతుంది. సావధా నంగా, బాగా అర్థమయ్యేటట్లు తన ముఠాఆదర్శాలు ఏమిటో, వాటిని సాధించడానికి ముఠాపెద్దలు నిర్దేశించిన కార్యక్రమం ఏమిటో పూసగుచ్చినట్లు సత్యవతమ్మకు చెప్పింది. ముఠామొంబర్లకు నీతి లేదని ప్రచారం చేసింది ముఠాఆదర్శాలంటే గిట్టనివాళ్లని అనూరాధ అప్ప చెప్పిన విషయం నిజమే అని సత్యవతమ్మ నమ్మింది. ఉభయలూ ఇప్పటికేనే పెళ్ళిళ్లుగాని, లేక పోతే ఎవరి జీవితం వాళ్లదే అనీ, ఇందులో బలా త్కారం అనేది ఏమీ లేదనీ, ముఠాయాల్సు అనేవి అసలే లేవనీ సత్యవతమ్మకు ఋజువైంది. మంచివాళ్ళు ముఠాలో చేరిపోతారేమో అనే భయంకొద్దీ కొందరు

స్వార్థపరులూ, ఆడవాళ్ళపై తమ అధికారాన్ని స్థిర పరుచుకోవాలని తాపత్రయపడే మగాళ్లూ ఈ దుష్ప్రచారం చేశారని అనూరాధతమ్ముడు చెప్పింది అక్క రాలా నిజం అనుకుంది. తన మరిదీ, భార్యా నిత్యేషంలా ఉంటున్నారు. అంతకంటే సత్యవతమ్ముకు ఋజు వే కావాలి? ఈ లోకజ్ఞానం అంతా తెల్సుకొనిపోతే అనూరాధ ఎంత చదివినా తనతో సమానం కాదను కుంది. ఈవిధంగా ఆలోచిస్తూ ఆరాత్రంతా గడిపింది.

కాని తెల్లవారేసరికి ఇల్లూ, పిల్లలూ, రామ మోహనూ గుర్తుకువచ్చారు. మరిదికోసం వెదికింది. అనూరాధఅప్పను అడిగింది. రైలుకు ఎవరో గొప్ప నాయకుడు వస్తాడని మురళి స్టేషనుకు వెళ్లినట్లు తెలిసింది. తనంతట తానే వెల్దామనుకుంది. ధైర్యం చేయ లేకపోయింది. వైగా తనదగ్గరున్న డబ్బుకూడా రాత్రి మరిది కిచ్చింది- దాచమని. మురళీధర్ కనిపిస్తేగాని సత్యవతమ్ము ముందు కార్యక్రమం నిర్ణయించుకోలేక పోయింది.

మురళీధర్ శిబిరానికి తిరిగివచ్చేసరికి మధ్యాహ్నం భోజనాలవేళయింది. సాయంత్రం గాంధీ ఇర్విన్ పార్కులో బ్రహ్మాండమైన బహిరంగసభ ఉండనీ, అది చూచుకొని రాత్రికి ఇంకికి వెల్దామనీ ఒదినగార్ని వొప్పించాడు. ఆబహిరంగసభే సత్యవతమ్మును పూర్తిగా మార్చివేసింది. అప్పటికప్పుడే తీర్మానించుకుంది మర్నాడు ప్రారంభమయ్యే శిక్షణ తరగతుల్లో చేరాలని. రామమోహనుకు చెప్పి వొప్పించగల ననుకుంది. తనపిల్లల్నిగూడా తనతోనే ఉంచుకోవచ్చు ననుకుంది. ఈవిధంగా ఎంతమందో సంసారాలతో వచ్చేసి శిబిరంలో ఉంటున్నారు. రామమోహను వొప్పకుంటే అతనూ తనవెంట వచ్చివేయవచ్చు. ఈ నాలుగుమాసాలైన తరువాత ఇంటికివెళ్లి చైతన్యం గల జీవితాన్ని గడపవచ్చునని ఆశపడింది. ఆసాయంత్రం జరిగిన బహిరంగసభలో అనూరాధ అప్పకూడా గొప్ప ఉపన్యాసం చేసింది. మాటమాటకీ అక్కడ చేరినవాళ్ళంతా చప్పట్లు కొట్టారు. అనూరాధఅప్ప సామాన్యులకు తెలియని విషయాలు ఏవీ చెప్పలేదు. సంఘంలో హెచ్చుతగ్గులు ఉండకూడదనే

సరికి అంతా బ్రహ్మాండంగా చప్పట్లు కొట్టారు. కష్టపడి అహర్నిశలూ పొలంలోపనిచేసే కూలీలకు మాత్రమే పొలంమీద హక్కుండా బిన్నది. (వినండి వినండి అని కేకలు మిన్నుముట్టినయ్.) “పురుషులకు బానిసలుగా ఉండటానికి స్త్రీలు పుట్టలేదు. దేవుడిదృష్టిలో మిగతవాళ్లంతో ఆడవాళ్లూ అంతే. కేవలం వంటింట్లో, పడక గదుల్లో కాలం వెళ్లబోసుకొనడానికే దేవుడు ఆడ వాళ్లను సృష్టించలేదు. కొందరు సనాతనులు ఈవాదం సరికాదంటారు. వగ్గాశ్రమధర్మాలమీదే స్త్రీలనూ, పురుషులనూ ఒక్కొక్క పనికని సృష్టించాడంటారు. నిజంగా దేవుడు అంతఃక్షపాతం చూపేవాడైతే మనకు ఆదేవుడు వద్దనేవద్దు. మన దేశానికి ఇరుగుపొరుగుగా ఉన్నది ఒక బ్రహ్మాండమైన దేశం. అక్కడ ఎలాంటి తేడాలూ లేవు. పురుషులెంతో స్త్రీలూ అంతే. ఇంట్లోనే ఉండి పిల్లల్ని పోషించుకోవాల్సిన అవసరం స్త్రీలకు లేదు. కనటవరకే స్త్రీలవంతు. ప్రభుత్వం పిల్లల పోషణకు అవసరమైన అన్నిపర్పాట్లూ చేస్తుంది. ఎవరివృత్తిని వారు నిర్వహించుకుపోవడానికి ఏమీ అడ్డంకు లుండవు. తినటానికి తిండి లేకపోవడమే వ్యభిచారం, రంకుతనం, దొంగతనాలకు కారణం అని అన్నిదేశాలకంటే ముందు ఆ దేశమే గ్రహించి, లేమి అనేది లేకుండా చేయడానికి ప్రయత్నించింది. దేశంలో ‘లేమి’ అనేది లేకుండా చేసింది ఆ దేశపు ప్రభుత్వం. మనంకూడా ఆమాదిరి ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించడానికి ప్రయత్నించాలి. మేము ప్రయత్నిస్తున్నాం. మీరూ మాతో చేరాలి. ఇదిగో ఇటు చూడండి! మీరు సత్యవతమ్ముగారు. గంపంత సంసారాన్ని వదలిపెట్టి ఈ లక్ష్యాన్ని సాధించడానికి కంకణం కట్టుకున్నారు. ఈనాడే మన ముఠాలో చేరారు. ఆంధ్రనాటిలోకానికి అంతటికీ ఆమె గారు ఆదర్శప్రాయంగా ప్రవర్తించారు.” ఈవిధంగా అనూరాధఅప్ప ముందరికాళ్ళకు బండాలు వేసేసరికి సత్యవతమ్ము కట్టుబడిపోయింది. అంతమందిలోనూ తాను అలా చేయలేదని చెప్పకోవడం గౌరవహీనం అని మాట్లాడకుండా కూర్చుంది. అథవా ధైర్యంచేసి

చెప్పినా అక్కడున్న వాళ్లు తనమాట వినేటట్లు కన్పించలేదు. విన్నా హర్షించేవాళ్లు ఒక్కరూ ఉన్నట్లులేదు.

అనూరాధతమ్ముడు మహిళాశాఖలో చేరిన ఆంధ్రనారీమణిసౌందర్యాన్ని, పాత్రివత్వాన్ని, దేశభక్తిని ప్రశంసిస్తూ ఉపన్యసించగా సత్యవతమ్మ పూర్తిగా చిత్తయిపోయింది. ఈ యవస్థలో ఆమెకు తన ఇంటి సంగతిగాని, రైలుపైముగాని గుర్తుకు రానే లేదు సత్యవతమ్మ ఆ స్థితిలోనే ఆ రాత్రంతా శిబిరంలో గడిపింది.

* * * *

తెల్లవారేసరికి రామమోహనూ, మనోహరం బెజవాడ వచ్చి మామూలుగా తమతమ్ముడు బసచేసే చోటుకు వెళ్ళి ఆచూకీతీసి సరాసరి శిబిరానికి వెళ్లారు. దాల్లో రామమోహనూ, మనోహరం ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకోనేలేదు. ఘటిల్లిన ఘోరప్రమాదాన్ని ఇద్దరూ గ్రహించినట్లే ఉన్నారు. శిబిరంవాకిటిగుమ్మం దగ్గర మురళీధర్ దంపతులు కావలికాస్తున్నట్లు ఇద్దరూ చెరోఅరుగుమీదా కూర్చున్నారు. రామమోహన్ అలాగే కుంగిపోయాడు. నోటివెంట మాట రాలేదు. మనోహరమే చొరవచేసుకొని ముందు మరదల్ని పరామర్శచేశాడు. “పుట్టింటినించి ఇక్కడికి ఎప్పుడొచ్చావు?” అని అడిగాడు. ముఠామీటింగు ఉందనీ, అందుకోసరం నాల్గరోజులక్రితం బెజవాడ వచ్చాననీ, ఇంటిదగ్గర అంతా కులాసా అనీ చెప్పింది.

ముఠామీటింగు అంటే ఎలా ఉంటుందో మనోహరం ఊహించగలిగాడు. “అది కేవలం వసంత్ త్వవమే” అని గ్రహించాడు. వెంటనే “వరేయ్ మురళీ, వదినే ఏదిరా? ఇంటిదగ్గర్నుంచి బయల్దేరి మూన్నాళ్లయింది. ఏ కబురూ తెలియజేయకుండా నువ్వు ఇలా నీగొడవలో పడిపోతే ఇంటిదగ్గర పిల్లలంతా ఏమైపోతా రనుకున్నావురా? ఇప్పుడెక్కడుంది మీ వాదినె?” అని తమ్ముణ్ణి ప్రశ్నించాడు. మురళీధర్ భార్య అందుకొని “ఇక్కడే ఉన్నారు. కాని మీ రామెను చూడ్డానికి వీలుగాదు. ఇంటిదగ్గర పిల్లలసంగతి ఇహ బావగారే

చూచుకోవాలి. అది వారికి కుదరదంటే వాళ్ళని తీసుకువచ్చి ఇక్కడే వదలవచ్చు. వారికి ఇష్టమైతే అందరూ ఇక్కడే ఉండవచ్చు” అంది.

మనోహరం ఉగ్రుడైనాడు. కాని కార్యసాధన ముఖ్యమని “అది తాపీగా తేల్చుకుందాం. ఒక్కసారి వాదినని రమ్మను. చూచిపోతాం. రానంటే బలవంతం ఏమీ లేదు.” అని మళ్ళీ మురళిని ప్రాధేయపడి అడిగాడు. “వరేయ్ మనోహరం, అడుగో మీ బావమరిది. ఆప్రక్కన ఉంది మీ వాదినేనల్లనే ఉంది. వాణ్ణి పిలు. అదీ ఇలా వస్తుందేమో!” అని ఎంతో ఆశగా రామమోహను అన్నాడు. తన బావమరిదివల్ల మేలుకంటే కీడే ఎక్కువ జరుగుతుందని మనోహరానికి తెలుసు. అయినా కేకవేస్తే ఇద్దరూ ఇటు తిరిగిచూస్తారుగదా అని పిల్చాడు. వాళ్ళిటు తిరిగిచూచి కాస్తేపు నిలబడి “తొందరపల్లో ఉన్నాం. నాలుగురోజులదాకా తీరడు. తరువాత వచ్చి కన్పిస్తాను” అని అనూరాధతమ్ముడు సమాధానం చెప్పాడు. సత్యవతమ్మ ఆమాటైనా చెప్పలేదు. చూచి నవ్వుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది. ఇంక లాభం లేదని అన్నదమ్ములిద్దరూ ఇంటిదారి పట్టారు.

* * * *

“ఏంబావా, అక్క ఏమైంది? ఎక్కడుంది? కన్పించనేలేదా? బావగారు అలా దిగులుపడిపోయినారే? ఏం జరిగింది? చెప్ప బావా” అని అనూరాధ మనోహరాన్ని వేధించింది. “నా కేం తెల్పు? మీ తమ్ముణ్ణి అడుగు. ఇప్పుడు వాడే ఆవిడకి గార్డియన్. నువ్వు సాధించలేక తమ్ముణ్ణి ఇలా ప్రయోగించా వేం” అని మనోహరం ఉండబట్టలేక అనేశాడు. “అదేమిటి బావా, అలా అంటావు? మాతమ్ముడు నాతో మాట్లాడటం మానేసే ఏడాదయింది. ఇక్కడికి వచ్చినా మీ తమ్ముడూ, మీవాదినే వాడి వ్యవహారం అంతా చూచి పంపేస్తూఉండేవాళ్లు. పైగా వాళ్ళిద్దరూ కలిసి నన్ను నానామాటలూ అనేవాళ్లు. మధ్య నే నేం చేశాను?” అని సావం, అనూరాధ బిక్కమొహం వేసింది.

అనూరాధజోక్యం ఏమీ లేదు అని మనోహరానికి తెలుసును. అయితే తన ఆస్నబాధ చూచి సహించలేకపోయినాడు. రామమోహనుబాధకు అనూరాధతమ్ముడే కారణంగా అనూరాధను సాధిస్తే కాస్తమనశ్శాంతి కలుగుతుందని భ్రమ. రామ మోహను శప్పుతా తనదే అని లోపలలోపల కుమిలి పోతున్నాడు. తను అలా, తన తమ్ముడిసంగతి వెలిసి ఉండకూడ, సత్యవతమ్మును పంపించడం తప్పనుకున్నాడు. ఆ ముఠాగాలి సోకితేచాలు, ఇక ఆడకం ఎవరికీ సాధ్యంగాదు. ఆరోజు తనే వెళ్లివుంటే ఇంత పని జరిగేదా? లేక బలవంతంగా సత్యవతమ్మును పంపకుండా ఉంటే ఈ సంసారం ఇలా అయిఉండేదా? ఇంతకూ ఇప్పుడు ఏమనుకుంటే ఏంలాభం? తనకూ లేదు చదువు, తన భార్యకూ లేదు చదువు. చదువు లేకపోవడం వల్లనే అనూరాధఅప్పా, తమ్ముడూ అలా పోయినారు. చదువుకున్న అనూరాధ చక్కగా కాజరంచేస్తున్నది. చదువుకున్న ఆడవాళ్లు సంసారం చేయడానికి పనికిరారనే “పెద్దలవాదాన్ని” సత్యంగా గ్రహించి రామమోహను సత్యవతమ్మును పెండ్లిచేసుకున్నాడు. దానికి కారణం తనకు చదువులేకపోవడమే. ఫలితం నేటి తన అనుభవమే అని అమితంగా బాధపడుతున్నాడు.

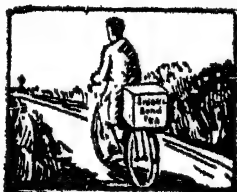
అప్పట్నుంచీ రామమోహనుకు మనోహరం వైనా, అనూరాధవైనా విషరీతమైన గౌరవం, అభిమానం ఏర్పడింది. వాళ్లకు పిల్లలు లేకపోవడంవల్ల రామమోహనుపిల్లల్నే తమ పిల్లలుగా పెంచుతూ వచ్చారు. ఆపూళ్లోవాళ్లందరికీ సత్యవతమ్ముపరివర్తనం ఒక తీవ్రహెచ్చరిక అయింది. అనూరాధప్రవర్తన

అందరికీ ఆదర్శప్రాయమైంది. సత్యవతమ్ము లేచిపోయిన తరువాత ఆపూళ్లో ఎలా చలెత్తుకుతిరుగుతామా అని అనుకున్నారు అన్నదమ్ము లిద్దరూ. కాని అనూరాధ పోయిన గౌరవాన్ని తిరిగి సంపాదించడమే గాక తన ప్రవర్తనవల్ల ఆ గౌరవాన్ని హెచ్చుచేసింది.

మనోహరం హుళుకోవాల్సిన అవసరం లేకనే, అందుకు ముఠాలోచేరిపోతానని ఎవరీ బెదిరించాల్సిన అవసరం లేకనే అనూరాధ ఇంటియజమానురాలైంది. సత్యవతమ్ము పోయినందుకు విచారిం చేవాళ్లకంటే అనూరాధ ఇంటియజమానురాలైసందుకు సంతోషించినవాళ్లే ఆపూళ్లో ఎక్కువైనారు. రామమోహను కూడా క్రమంగా సత్యవతమ్ముసంగతే మరిచిపోయి తనాడి పోయినతరువాత మనోహరం, అనూరాధలకు తండ్రిలాగా ఉండి కాలం వెళ్లబుచ్చుకుంటున్నాడు.

* * * *

అప్పటికీ ఇప్పటికీ సత్యవతమ్ము ఏమైందో, ఏ గెరిల్లాదళానికి నాయకత్వం వహించి ఏ విప్లవాన్ని సాధిస్తున్నదో ఎవరికీ తెలియదు. కాని రామమోహను రావు ఇంట్లో దొంగలు పడి ఇల్లంతా దోచి అనూరాధనూ, రామమోహన్నూ కాల్చి పారిపోయిన ముసుగువాళ్లల్లో సత్యవతమ్ము, అనూరాధతమ్ముడూ ఉన్నారని మాత్రం ఊరంతా గోలయింది. ఇది జరిగి ఆరుమాసాలైంది. పోలీసుల విచారణ ఇంకా పూర్తి కాలేదు. అప్పుడుగాని నిజం తెలియదు. తీరా తెల్సిన తరువాత అది నిజంకాకనూ పోవచ్చు. లేదా, ఊళ్లో బయల్దేరిన వదంతులే యథార్థం అని ఋజువుకానూ వచ్చు.

వీరశైవవాఙ్మయము - తద్విశేషములు

శ్రీ బండారు తమ్మయ్య

శ్రీమంతంబగు నీ భరతఖండంబున వెలసిన మతములలో శైవము మిక్కిలి ప్రాచీనమయినది. నామరూపవిరహితుడగు పరమేశ్వరునకు నామరూపములు సాధకుని సాధనకొఱకే కల్పింపబడినవని నిర్వివాదముగ నంగీకరింపదగును. పరమేశ్వరతత్త్వము శివ రుద్రాదినామములతో వేదకాలమునుండియు వ్యవహరింపబడినట్లు ఋగ్వేదములవలన గాననగును. రామరా నది మంగళప్రదము, సులభోచ్చారణసంయుతము నగు శివశబ్దమునందు వినివేశిత మయినది. “శ్వశ్రేయసం శివం భద్రం కర్మాణం మంగళం పుణ్యమ్” అని నిఘంటువు. “శివస్య ఇదం శైవమ్” అను నిష్పత్తిచే శైవశబ్ద మేర్పడినది. “మక” (తలంచు) అను ధాతువువలన మతము అను శబ్దము నిష్పన్నమయినది. కావున శైవమనునది పరమేశ్వరతత్త్వజ్ఞానకయి యీ భారతదేశమున వెలసిన పురాతనమత మని యెన్నదగును. పరమేశ్వరుడగు శివుని నిత్యానందములు నిగమము (వేదము) లనియు, దద్వందనంజనితములు అగమము లనియు నార్యవ్యవహారము. అగమములలో శివాగమములు కామికాదినామములతో నిరువదియైదు విధములున్నవి. శైవమతమునందలి యవాంతర భేదము లీయాగమములందు బ్రతిపాదితము లయినవి. వీనిలో నొకటి మొదట వెలసిన దనియు, దక్కినవి దానిలోనుండి క్రమపరిణామము నొంది తరువాత వెలసినవనియు నిర్ధారించి వచించుటకు దగిన సామగ్రి కానరాదు. అట్లుహించుటకూడ సరికాదనియే తలంపనగును. ఈ యవాంతర భేదము లన్నియు నాయా యాచార్యులచే మిగుల బురాతనకాలమునుండియే వేర్వేరు దేశముల వెలయింపబడియుండు ననియు, నందులో గొన్ని రామరామ గొంత కాలమునకు నితరమతవ్యాప్తిచే దగిన ప్రచారము లేక యంతరించుటయో, తదితరములగు నవాంతర భేదములలో విలీనమగుటయో జరిగియుండు ననియు దలంచుటయే సమంజసము.

సూక్ష్మాగమములో—

“సామాన్యశైవం ప్రథమం మిశ్రశైవం తతఃపరమ్

శుద్ధశైవం తతో జ్ఞేయం వీరశైవం తతఃపరమ్.”

అని సూలదృష్టితో జతుర్విధశైవములును, కారణాగమములో—

“అదౌ సామాన్యశైవంతు పూర్వశైవం ద్వితీయకం

మిశ్రశైవం తృతీయంతు శుద్ధశైవం చతుర్థకం

పంచమం శ్రౌతశైవంతు షష్ఠంతు మాగ్ధశైవంచ

సప్తమం వీరశైవం స్యాద్వీరసామాన్యమష్టమం

విశేషం వీరశైవంతు నవమం పరికీర్తితం

నిరాభారాఖ్యశైవంతు దశమం పరివోదితం

క్రియాశైవం దశవిధం తత్తద్భేద మహోచ్చితే.”

అని దశవిధశైవములును బేర్కొనబడి వాని భేదములు వివరింపబడినవి. వీనిలో శ్రౌతశైవ, మాగ్ధశైవ, వీరశైవములలో సాధకునకు గురుదత్తముగు నిష్టలింగమును హస్తపీఠము దునిచి యర్చించుట విధింపబడినది. ఇష్టలింగ మెప్పుడును ధరింపదగిన దనియు, దద్విషయమున సాధకు డతిశాగరుకతతో వెలంగవలె ననియు, అది ప్రమాదమున నైనను భూపతితముగాని విసప్తముగాని యైనచో బ్రాణహరిత్యాగముకన్న వేఱుగతి లేదనియు వీరశైవుని విషయమున శాసింపబడి యిష్టలింగార్చనమునం దాతనికి విశిష్టభక్తినియములు విధింపబడినవి. దహరాకాశప్రతిష్ఠితముగు నంతర్లింగమునకు (భావలింగము), గురుదత్తమయిన బాహ్యలింగమునకు (ఇష్టలింగము) బింబప్రతిబింబరూపకముగు నైక్యానుసంధానమును నిరంతరము సాధనచేయుచు నాతడు కాలమును గడపవలెను. పంచాక్షరీజపము, ఇష్టలింగపూజనము మాత్రమే యాత యొనర్పవలెను. అన్యదేవతాస్మరణమంత్రోపాసనము లెల్ల నాతనికి నిషేధింపబడినవి. ఇందుచేతనే వీరశైవము కులాంగనాసదృశ మనియు, అల్పక్రియ గలిగి బహుఫలదాయకముగు నీ వీరవ్రతమును విధియుతముగ నిర్వహించు సాధకున కొక్కజన్మముననే ముక్తి సిద్ధించుననియు శైవాగమములలో జెప్పబడినది.

“విశదే నోచ్చితే విద్యా శివజీవైక్యబోధికా

తస్యాం రమంతే యేశైవా వీరశైవాస్తు తేమతః

వేదాంతజన్యం యదజ్ఞానం విద్యేతి పరికీర్తితా

విద్యాయాం రమంతే తస్యాం వీర ఇత్యభిధీయతే.

విశ్వా ఈర్యతే యస్మాద్వీర ఇత్యభిధీయతే.”

ఇత్యాదిగా వీరశబ్దము నిర్వహించబడినది. కావున శివజీవకృష్ణానము(లింగంగసామరస్యము)కయి నిరంతరము సాధన చేయు జనుడు వీరశైవు డని వ్యవహరింపఁడునుగాని కొందఱు సామాన్యముగ భ్రమించునట్లు తిత్తరమతములను, మతములను ద్వేషించువాడు కాడు. వీరవ్రతుని దృష్టి యెప్పుడు నాత్మోన్నతి యందేగాని పరమత ద్వేషాదులపయి బ్రసరింప నేరదు.

“పవిత్రం తే వితతం బ్రహ్మణస్స తే ప్రభుర్గాత్రాణి పర్యేషి విశ్వతః
అత్యంతమర్నతదామోఽస్మై తే శ్రుతానాద్యహంస్తత్సమాశతి.”

“అయం మేవ స్తోభగవాన్ అయం మే విశ్వభేషజ్ఞోయంశివాభివృన్దః
అయం మాతా అయంపితా అయంజీవాతు రాగమాత్.”

“అమృతస్య దేవధారణో భూయాసమ్.”

“నమో బ్రహ్మణే ధారణంమే అస్తు.”

మున్నగు శ్రుతివాక్యములు, “చాతుర్వర్ణానాం లింగధారణ ముచ్యతే” ఇత్యాద్యుపనిషద్వాక్యములు, “ముఖే మంత్రం హృది ధ్యానం మస్తకే లింగధారణం, శిఖానూత్రం జటాభస్మ ఏతద్భావ్యా హృణుతూణమ్” మొదలగు స్మృతిప్రమాణములు,

“తదేవ హస్తాంబుజ పీతమధ్యే నిధాయ లింగం పరమాత్మచిహ్నం
సమర్చయే దేకధియోపచారై ర్నర సృజాహ్యంతరభేదభిన్నైః.”

మున్నగు పురాణవాక్యములను వీరశైవమునకు బ్రధానాంగ మయిన యిష్టలింగధారణము ప్రాచీనార్జ్యసమృత్తమనియు, వీర శైవము శ్రుతిస్మృతిపురాణవిహితమనియు విశేషీకరించును.

ఈమతప్రచారమునకయి శివుని సర్వోజాత, వామదేవ, అఘోర, తత్పురుష, ఈశానముఖములనుండి వీరశైవగోత్రకర్తలగు వీర, నంది, భీమి, వృష, స్కంధు లుద్భవించిరినియు, నారే వేర్వేఱుయుగములలో వేర్వేఱు నామములతో కృష్ణహృతులయి వీర శైవమతప్రచారోద్ధరణమల గావించు రనియు సప్రబోధ, స్వయం భువాది శివాగమములవలన దెలియుచున్నది. లేణుక (లేవణసిద్ధి), మరుళసిద్ధి, ఏకోరామ, పండితారాధ్య, విశ్వారాధ్య అనునవి వీరి కలియుగవ్యవహారనామములు. ఈ పంచాచార్యుల పీతము లిప్పుడు వరుసగ రంభాపురి (బాలెహొన్నూరు, మైసూరురాష్ట్రము), ఉజ్జిని (బల్లారిమండలము) కేదారము, శ్రీశైలము, కాశి యను క్షేత్రముల నెలకొని యున్నవి.

వీరశైవులకు భూతి, రుద్రాక్ష, మంత్రము, గురువు, లింగము, జంగమము, పాదలీర్థము, ప్రసాదము అనెడి యష్టావరణములును, లింగాచారము, సదాచారము, శివాచారము, గణాచారము, భృత్యాచారము అను షణ్ణాచారములును నిహితములయియున్నవి. మరియు

శివజీవకృష్ణానసాధనవిషయమున భక్త, మాహేశ్వరీ, ప్రసాది, ప్రా-లింగి, శరణ, ఐక్యస్థలము లను ఆఱు ప్రధానస్థలములును, వానిలో లింగస్థలములు నలుబది నాలుగు, లింగస్థలములు ఏబదియేడు మొత్తము నూటయొకటి యవాంతరస్థలములును జేర్చొనబడినవి. వీరశైవపరిభాషలో లింగ, స్థలశబ్దములు గెండునుగూడ బరబ్రహ్మ వాచకములగు సమానార్థకము లయియున్నవి. సచరాచరప్రపంచ మెల్ల దేనియందు సృష్టిస్థితిలయము లొందుచున్నదో యదియో లింగమ, స్థలము అని నిర్వచింపదగును. కావున బూర్వోక్తము లయిన యష్టావరణ, పంచాచారముల గూర్చిగాని, వట్టలవిజ్ఞానమును గూర్చిగాని, పంచాచార్యులను గుఱించిగాని, యీ మతోద్ధరణమున కయి యవతరించిన బసవేశ్వర, మల్లికార్జునపండిత, సోమనాథాది మహాపురుషుల విషయమునగాని వెలసిన వాఙ్మయము నెల్ల మనము వీరశైవవాద్యముగా బరిగణింపదగును. తదితరమతములకువలెనే శ్రుతిస్మృతిపురాణములు, ఉపనిషత్తులు, అగమములు ఈ మతము నకుగూడ బ్రమాణరూపకమగు ప్రాథమికవాఙ్మయముని యెన్న దగును. వేదాంతము లని చెప్పబడెడి యుపనిషత్తులలో లింగోప నిషత్తు, వీరలైంగోపనిషత్తు, అథర్వశిరఉపనిషత్తు, కాలాగ్ని రుద్రోపనిషత్తు, రుద్రజాబాలోపనిషత్తు మున్నగునవి వైది జెప్పిన యష్టావరణములకు సంబంధించినవిగూడ గలవు. ప్రాచీనతరంబగు నిట్టి వైదికవాఙ్మయమునూట యటుంచి యైతిహాసికయుగమునకు సంబంధించిన యీమతవాఙ్మయమునూట విచారితము.

బ్రహ్మసూత్రములకు శంకరభాష్యమునకు మున్నే కొన్ని భాష్యము లుండెడివి. వానిలో వీరశైవపరముగ నీలకంఠశివాచార్యుడు రచించిన భాష్య మొకటి యని యనుశ్రుతముగ దెలియు చున్నది. కాని యాభాష్య విష్ణుడు సమగ్రముగ లభించుటలేదు. కొన్నివందలసంవత్సరములక్రిందట కర్ణాటదేశీయుడు నీలకంఠపండి తుడు క్రియాసార మను పేరితో వ్రాసిన సంస్కృతగ్రంథమే యా భాష్యమునకు బ్రతీకముగా గాన్పించుచున్నది. ఈ బ్రహ్మ సూత్రములకే దూర్వాసమహర్షివృత్తియు వీరశైవపంచాచార్యులలో మరుళసిద్ధుడు, ఏకోరామచార్యుడు, పండితారాధ్యుడు, విశ్వా రాధ్యుడు, పండితేత్రయములొని మంచనపండితుడు వేర్వేఱుగా భాష్యములు రచించిరిని శ్రీపతి పండితుడు (క్రీ. శ. ౧౮౦౦ ప్రాంతము) వ్రాసిన శ్రీకరభాష్యమువలన దెలియుచున్నదిగాని యవి యిప్పుడు గానరావు. వీరశైవమతపరములగు బ్రహ్మసూత్రభాష్యము లలో శ్రీపతి పండితారాధ్యుని శ్రీకరభాష్యమే యిప్పుడు ప్రచారమం దున్నది. లేణుకాచార్యుడు అగస్త్యునికు బోధించి నట్లుగా వీరశైవమతసిద్ధాంతమును నిరుపదియొక్క ప్రకరణము లలో వివరించుచు శివయోగిశివాచార్యుడు సిద్ధాంతశిఖామణి యను మహోత్తమగ్రంథమును రచించెను. ఇది మిక్కిలి ప్రామాణికమయి నది. వట్టలములు, వాని యవాంతరములగు శివోత్తరశతస్థలముల గూర్చియు నిది నాల్కిరామానుజుడై లినింగోప మహోనార్దకాద్రి

జక్కగా బోధించును. శ్రీకరభావ్యమునందును, శ్రీకంత భావ్యమునందును, నింకను తదితరపీఠకైవముతగ్రంథములందును సిద్ధాంతశిఖామణిశ్లోకములు దాహ్యుతము లవుటచే నిది కడుంగడు బుర్రాతనగ్రంథముగ దెలియనగును. ఇది ముద్రితముయి విశేషప్రచారమునందున్నది. ఇదిగాక పట్టలజ్ఞానముగూర్చి 'అనాదిపీఠకైవ పట్టలసారసంగ్రహము' అని మఱియొక యుత్తమగ్రంథము గలదు. అది యింతదనుక ముద్రితముయినట్లు కానరాదు. వాతూలా గమముయొక్క యుత్తరభాగమున శివుడు పార్వతికి బోధించిన శివ సిద్ధాంతతంత్రము ననుసరించి పట్టలనిర్ణయతత్వముగ 'శివానుభవ నూత్రము' అనుపేరుతో నెనిమిది యధికరణములు గల గ్రంథమును, గురుశిష్యసంవాదరూపకముగ విశేషార్థప్రకాశిక యనెడి యైదధికరణములుగల మఱియొక గ్రంథమును కళ్యాణదోపనామకుడగు మాయి దేవుడు రచించియున్నాడు. ఇతడు మలప్రహారిణి యను నది యొడ్డున నున్న 'ఐపుర' మందలి సోమేశ్వరస్వామిభక్తుడు. ఐపురము మైసూరురాష్ట్రమున గలదేమో? నరసింహబల్లాళుని యాస్థానమున శ్రీ. శ. ౧౧౬౦ ప్రాంతమున దండనాగుడుగా నుండిన కేరయపద్మరసు కన్నడమున 'పీఠకైవదీక్షాబోధ' యను గ్రంథమును రచించెను. ఈ పద్మరసువంశస్థుడయిన పద్మజాంకకవి శ్రీ. శ. ౧౩౮౫ ప్రాంతమున 'పద్మరాజపురాణము' అను పేరితో పద్మరసుచరిత్రమును గన్నడమున రచించెను. దానిలో నాతడు చెప్పిన వంశానుక్రమణికలో పద్మరసుతండ్రి మాయిదేవు డని కలదు. శివానుభవనూత్రములు, విశేషార్థప్రకాశిక రచించినది యాతడేమో విచారింపదగును. ఈ రెండునుగూడ నుత్తమగ్రంథములే. ఏబదియేండ్లక్రిందట దెలుగు 'లిపిలో' ముద్రితముయినవిగాని లిరిగి పరిశుద్ధముగ బరిష్కృతములయి ముద్రింపదగి యున్నవి. 'లింగధారణచంద్రిక' యను గ్రంథమును నందికేశ్వరశివాచార్యుడు రచించెను. ఇదికూడ దెలుగులిపిలో జాల గాలమయి ముద్రింపబడినది. ఈ కృతికర్త యాంధ్రదేశీయుడనియు, విజయనగరసంస్థానపండితులుగా నుండిన యివటూరి నందికేశ్వరశాస్త్రిగారి మాతామహుడు చాగంటి నందికేశ్వరశాస్త్రిగారి రనియు గొంపలు చెప్పెదరుగాని యిదిమిత్యముట కాధారములు లేవు. ఇరు పదిసంవత్సరముల క్రిందట శ్రీ కాశీ విశ్వారాధ్యపీఠాధ్యక్షులగు శ్రీ జగద్గురు రాజేంద్రమహాస్వామిలవారు మహామహాపాఠ్యాయ పండిత శివకుమారశాస్త్రిగారిచే వ్యాఖ్యానము వ్రాయించి యీ యుత్తమ గ్రంథమును దేవనాగరిలిపిలో ముద్రింపించియున్నారు. మైసూరు రాష్ట్రముందలి కేలాదిసంస్థానమును శ్రీ. శ. ౧౭౦౦ ప్రాంతమున బరిపాలించిన బసవప్పనాయకుడు 'శివతత్త్వరత్నాకరము' అను మహాత్మ్యప్రగ్రంథమును రచించెను. దానిలో వివిధవిషయములతోపాటు పీఠకైవమునకు సంబంధించిన యుత్తమాంశములు పెక్కులు గలవు. ఇవిగాక యీ మతాచారధర్మములనుగూర్చి పీఠకైవవాచారసంగ్రహము, పీఠకైవరత్నాకరము, పీఠకైవచింతామణి, పీఠకైవవాచారకొనుభము, పీఠకైవసంజీవిని, పీఠకైవవాచారప్రదీపిక

మున్నగు గ్రంథము లనేకములు సంస్కృతభాషలో గలవు. వీనిలో గొన్ని సంకలితగ్రంథములుగా నాననగును. గీర్వాణవాఙ్మయాంబులిధి తఱచినకొలది యనేకమతగ్రంథరత్నముల నొసగగలదు. శ్రీ కాశీ విశ్వారాధ్యపీఠపత్తుముననే యిరువదిసంవత్సరములక్రిందట వ్యాకరణ తీర్థులు శ్రీ పండిత సదాశివశాస్త్రిగారు 'పీఠకైవేందుశేఖరము' అను గ్రంథము రచించి దేవనాగరిలోనే ప్రకటించిరి. వీరే తరువాత రంభా పురియందలి రేణుకాచార్యసింహాసనము నధిష్టించి యాజేండ్లక్రిందట లింగైక్యమొందిరి.

ఇక సంస్కృతభాషలో పీఠకైవపంచాచార్యుల చరిత్రముల గూర్చి యిప్పటికి లభ్యమయినంతలో సిద్ధనాథరచితమగు రేణుకవిజయ మొక్కటియే కాన్పించుచున్నది. ఇది మంజరీనామకములగు పంచ ప్రకరణములుగా నించుమించుగ మాడుగందలగద్యపద్యములతో మనోహరమగు ప్రాథమికలిలో గూర్చబడినది. కృతికర్త "ఋతు బ్రహ్మవియద్రుహ్మమితే విక్రమ వత్సరే మార్గశీర్షి చ పౌర్ణమ్యాం ప్రబంః ప్రాప పూర్ణతాం" అని గ్రంథాంతమున జెప్పటచే నిది విక్రమశకము ౧౦౧౬ (శ్రీ. శ. ౯౬౦) లో రచింపబడినట్లు తెల్ల మగును. ఇది కన్నడలిపిలో ౧౯౨౬ సంవత్సరములో మైసూరునందు పండిత హరీశ్వరశాస్త్రిగారిచే బ్రకటింపబడినది. పంచాచార్య ప్రభావత్రికాధిపతులగు శ్రీ కాశీనాథశాస్త్రిగారు ఈ సంస్కృత ప్రబంధమునుబట్టి కన్నడమున గొంద జాధునికపండితులచే రేణుక విజయపురాణము, రేణుకవిజయము అను పద్యకావ్యమును గద్యకావ్యమును వ్రాయించి తమ గ్రంథమాలికలో బ్రకటించిరి. దాని ననుసరించియే శ్రీ సన్నిధానము మూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఆంధ్రమున 'రేణుకవిజయ' మను పద్యకావ్యమునుగూర్చి బ్రకటించిరి. మఱియొక ప్రబంధమును కీర్తి శేషులు దేవిడిసంస్థానాధీశులు శ్రీ కందుకూరి బాలనూర్యప్రసాద రావుగారి యాస్థానకవిశ్వరులుగా నుండిన శ్రీ నేమాని నూర్యప్రకాశ కవిగారు ప్రాథమికలిలో విరచించిరి. కాని యది యంతవఱకు ముద్రితముకాలేదు. పంచాచార్య సింహాసనములలో నాల్గవదియగు శ్రీకైలసింహాసనమునకు దక్షిణసింధూస్థానమున బలుతావుల శాఖా మతములు గలవు. అందులో మైసూరురాష్ట్రముందలి కోలారుజిల్లా బాగేపల్లితాలూకా గూళూరుసమీపమున నిడుమామిడియందలి మతము నుప్రసిద్ధమయినది. ఆ మతమునందు ఇగదూరు రుద్రకవి రచించిన పండితచరిత్రము, పుల్లకవి రచించిన పండితారాధ్యచరిత్రము అను తెల్లకృతుల తాళపత్రప్రతులు గలవని తెలియుచున్నది. ఇందుదాహ్యుతుడయిన పండితారాధ్యుడు శ్రీకైలసీతాధ్యక్షుడగు ఆచార్యపండితుడే కాదగును.

కర్ణాటభాషలో పీఠకైవవాఙ్మయము విశేషముగ గలదు. ఆందుగూర్చి వివరించుట కిచ్చట దావు చాలదు. ఆ భాషలో గూడ శ్రీ. శ. ౧౧౭౦ ప్రాంతమున పీఠకైవదీక్షాబోధ రచించిన కేరయ

పద్మరస, శివగణదర్శన, గిరిజాకళ్యాణము మున్నగు కృతులు శ్రీ. శ. ౧౧౯౦ ప్రాంతమున రచించిన హరిశ్చంద్రుడు మొదలగువారి నుండియే ప్రబంధవాఙ్మయము ప్రారంభమయినట్లు కానవస్తుంది. అంతకుమున్ను బసవేశ్వరారులు గేయరూపకముగను, వచనరూపకముగను రచించిన వచనవాఙ్మయము విస్తరించియుండును. ఆంధ్ర భాషలో నిప్పటికి లభ్యమయినంతలో మల్లికార్జునపండితుని (శ్రీ. శ. ౧౧౦౦-౧౧౭౦) శివతత్త్వసారాధికృతులను, పాలకురికి సోమ నాథుని (శ్రీ. శ. ౧౧౬౦-౧౨౪౦) అనుభవసారము, బసవపురాణము (ద్విపద), వృషాధిపత్యము, చెన్నమల్లునీసములు, చతుర్వేద సారము, మల్లుమడేపిపురాణము (ద్విపద), పండితారాధ్యచరిత్రము (ద్విపద), బసవోదాహరణము, బసవస్తోత్రపరమలగు పంచప్రకార గద్య, నమస్కారగద్య, అక్షరాంకగద్యాధికలఘుకృతులను ఈ వాఙ్మయమునకు సంబంధించిన ప్రాథమికకృతులుగా గాననగును. మల్లికార్జునపండితుడు శివతత్త్వసారమును ఆంధ్రముననే గాక కన్నడమునగూడ వ్రాసియున్నాడు. ఇవిగాక యాతడు రుద్రమహిమ, దీపకలికమహానాటకము, సంసార మాయాస్తవము, ఉరులింగోద్భవదేవగద్య, పంచగద్యలు, అమరేశ్వరాష్టకము, శ్రీముఖదర్శనగద్య మున్నగు సంస్కృతకృతులగూడ రచించినట్లు కానవస్తును. కాని వీనిలో శ్రీముఖదర్శనగద్యము మాత్రమే యింతవఱకు లభ్యమైనది. సోమనాథుడుగూడ సంస్కృతమున రుద్రభాష్యము, సోమనాథభాష్యము, బసవోదాహరణము, వృషభాష్టకము, బసవాష్టకము, బసవపంచకము, త్రివిధలింగాష్టకము మున్నగు కృతులు రచించినాడు. రుద్రభాష్యము యజుర్వేదమందలి శతరుద్రీయము(నమకచమకములు)పయి భాష్యమయియుండును. అది లభ్యము కాలేదు. సోమనాథభాష్యమునందు వీరశైవవిహితములగు అష్టావరణములయొక్క మహిమాధికము లెక్కువగా బ్రశంసింపబడినవి. ఆంధ్రవీరశైవకవులలో సోమనాథుడగ్రగణ్యుడు. తరువాతివారి కెల్ల గురుప్రాయుడు. ఈతని వైదుష్య, కవితావైశారద్యము లప్రమేయములు. ఆంధ్రమునండి సంస్కృతమునకు, గర్లాటమునకు బరివర్తితములగు గౌరవము తొలు దొలుత నీమహనీయుని ద్వీపదకావ్యములకే సంప్రాప్తమయినది. ఈతని బసవపురాణమును భీమకవి మునుముందు శ్రీ. శ. ౧౩౬౯ సంవత్సరములో గన్నడించెను. అటుతరువాత సింగిరాజు (శ్రీ. శ. ౧౪౦౦) మహాబసవరాజచరిత్రము (సింగిరాజపురాణము) అను పేరితో వార్ధకవట్టదులలో మఱియొక కర్లాటానువాదమును, వడత్తురకవి (శ్రీ. శ. ౧౬౪౪) బసవరాజవిజయము (వృషభేంద్ర విజయము) అనుపేర నొక చంపూకావ్యమును విరచించిరి. భీమకవి గావించిన పరివర్తనము సహసరించి తమిళభాషలోగూడ నొక కవి బసవపురాణమును బద్ధకృతిగా రచించియున్నాడని శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు వ్రాసివారు. ఇక నీ బసవపురాణమునకే శంకరాధ్యులను కవి యొక సంస్కృతానువాదమును వెలయించెను. ఏలూరునందలి యారాధ్యబ్రాహ్మణులు కందుకూరివారి వూర్వులలో నొకరు గౌర

వమునకయి వ్యాసప్రాక్షమని పేర్కొనుచు స్కంధాగస్త్యసంవాద రూపకముగ బసవేశ్వరపురాణమును పేరితో సోమనాథుని కావ్య మనుసరించియే యొక సంస్కృతగ్రంథము నవతరింపజేసిరి. ఈతని పండితారాధ్యచరిత్రమునకు గురురాజకవి (శ్రీ. శ. ౧౪౩౦) సంస్కృతానువాదమును, సీలకంఠాచార్యుడు (శ్రీ. శ. ౧౪౪౪) వార్ధకవట్టదులలో ఆరాధ్యచరిత్ర మను పేరితో గర్లాటభాషానువాదమును గావించిరి. ఇక నాంద్రకవులలో శ్రీనాథకవిసార్వభౌము డీతని పండితారాధ్యచరిత్రమునుబట్టి తఱచుగా ద్వీపదల బొందు పఱచుచు శ్రీ. శ. ౧౩౯౦ ప్రాంతమున బద్ధకావ్యమును రచించెను. కాని యది యింతవఱకు మనకు దొరకలేదు. అట్లే సోమనాథుని శివ్యప్రశివ్యకోటికి జెందిన పిడుపర్తి సోమనాథకవి యాతని ద్వీపదలనే యొక్కడుగ నిలుపుచు బసవపురాణమును దన తండ్రి బసవ కవియనతిపయి శ్రీ. శ. ౧౪౩౦ ప్రాంతమున బద్ధకావ్యముగా రచించెను. ఈ పద్యానువాద మున్ను దానితో దనివి నొందక పొల్కురికి సోమనాథునందలి గౌరవముచే నాతని ద్వీపదబసవపురాణ మునకు విజయవాడవాస్తవ్యుడు, శ్రీపతి పండితారాధ్యచంప్యుడు నగు మహాదేవారాధ్యుడు మఱియొక పద్యానువాదమును గూర్చియు, తుమ్మలపల్లి నాగభూషణకవి బసవవిజయ మనుపేర మఱొక ప్రబంధము రచించియు దను భక్తిని బ్రకటించిరి. ఈ బసవవిజయము ననుసరించి యాపేరనే నల్లగండ్ల నారనారాధ్యు డొక ద్వీపదకృతిని గూర్చెను. పాలకురికి సోమనాథుడు బసవేశ్వరుని మహిమాధికముల భక్తిలవలన విని యాతనిపయి భక్తి కుదిరింతకే మునుముందు బసవస్తోత్రములను పంచప్రకారగద్యాధికములు, అష్టకములు, పంచకములు మున్నగు లఘుకృతులమూలమున గావించి యటు తరువాత దరువాత జనవశీకరణమునకు, విశేషప్రచారమునకు జాతీయచ్ఛందమును ద్వీపద మిగుల ననువగునని యెంచి తన ప్రధాన కృతులగు బసవపురాణ, పండితారాధ్యచరిత్రములను ద్వీపదకావ్యములుగా రచించినట్లు కాన్పించును. పూర్వోక్తములయిన లఘు కృతులు గేయరూపకములయి యించుమించుగ గీర్వాణభాషా బద్ధము లగుటచే నవి యాంధ్రులకు, గర్లాటులకుగూడ నొక్క తీరు ననే యుపకరించి యుభయదేశములందుగూడ వెనువెంటనే ప్రచార మొందెను. కాని ద్వీపదలలో గూర్పబడినను బెద్దకావ్యము లగుటచే బసవపురాణపండితారాధ్యచరిత్రములు కర్లాటమున బరివర్తన మొంది కన్నడభూమిలో బ్రచార మొందుటకు దగినంత వ్యక్తి కావలసి వచ్చెను. అందుచేతనే శాలివాహనశకము ౧౧౪౪ (శ్రీ. శ. ౧౭౭౨) లో శృంగారసార మను పేరితో రచించిన తన యుద్ధటకావ్యములో గన్నడకవి సోమరాజు సమీపకాలమందలి హరిశ్చంద్రుడు, కరియపద్మరస అను వీరశైవకవుల నుతించుచు వ్రాసిన పద్యములో వారిలోపాలు “సముదంచద్వ్యుషభస్తవామరమహీశారామనం సోమనం” అని పాలకురికి సోమనాథునిగూడ బ్రశంసించుటకు గారణ మయినది. సోమనాథుని కృతులలో చెన్నమల్లునీసములు వట్టలజ్ఞానానుభవమునకు సంబంధించినవి. అనుభవసార మాతని

ప్రాథమికకృతిగా గాననగును. అందు గభాహూపకమయిన యితర్యత్త మేదియు లేదు. గురుమహిమ, భక్తిస్వరూపము, భక్తుల లక్షణము, భక్తఘోషము, భావక్రియార్చనావిధి, ఇష్టలింగార్చనావిధి, వట్టనలస్వ రూపము మున్నగు విషయములగుటించి గ్రంథముఖమునను, భక్తజనముల వలనను గలి వినిన యనుభవముల నాత డిందు వర్ణించును. వృషాధిప శతక ముత్పలచంపకమాలికావృత్తయలతో “బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!” అను మకుటముతో నుత్కటముకు బసవ భక్తితో గూర్చబడినది. చతుర్వేదసారము “బసవలింగ” అను మకుట ముతో రచితమయిన సీసశతకము. రాసురాసు ఆంధ్రభాషలో విస్తృతినొందిన శతకవాఙ్మయమున కీరెండుశతకములు చాలవఱకు మార్గదర్శకములు, నువ్వుగళములు నయ్యెనని యెన్నదగు. ఉదా హరణవాఙ్మయమునకుగూడ సీతని బసవోదాహరణయుగ్మకమే దారి జూపెను. ఈ మహాకవి వీరశైవమతవ్యాపనమునకు, ఆంధ్రభాషావికా సమునకు గావించిన సేవ యపారము, చిరస్మరణీయము. ఇతని తరువాత వీరశైవవాఙ్మయాభివృద్ధికి యీ యాతని మార్గ మనుసరించి కృషి యొనర్చినవా రాతని శిష్యప్రశిష్యులు పిడుప రికవులు. సోమనాథు నకు, వీరికి నడుమ రమారమి మాడునందలసంవత్సరముల యంతర మున్నది. ఈ మధ్యకాలములో కొలనిగణపతిదేవుని (క్రీ. శ. ౧౩౯౦ ప్రాంతము) శివయోగసారము, శ్రీనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రము తప్ప గణింపదగిన వీరశైవగ్రంథములు గానరావు.

బసవేశ్వరుని కాలములోనే మైసూరుప్రాంతమున బసవసిపరి సరముల అల్లమప్రభు వను విరక్తశరణమూర్తి యవతరించెను. అల్ల, ఇల్ల శబ్దములు కన్నడమున శూన్యార్థనూచకములు. ఈ అల్లమ ప్రభుని లీలలను, జరిత్రమును వర్ణించుచు గన్నడమున చామరసు అను కవి క్రీ. శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమున ‘ప్రభులింగలీల’ అను ప్రశస్త గ్రంథమును రచించెను. వేదాంతగ్రంథములలో నిది విశేషగణ్యత గలిగియున్నది. పైని జెప్పిన పిడుప రికవులలో బసవకవి, యాతని కొడుకు సోమనాథకవి, యీతని తమ్ముడు పాలనార్యుని కొడుకు బసవప్పకవి ముఖ్యులు. వీరిలో బసవకవి కెరెయపద్యగను కన్నడ మున రచించిన వీరశైవదీక్షాబోధను ద్విపదకావ్యముగ దెలిగించెను. మఱియు పిళ్లనయనారు (అఱువత్తు మూవురు పురాతనులలోని తిరు జ్జానసంబంధి)కథ, బ్రహ్మాత్మరఖండముగూడ ద్విపదలుగ రచించెను. ఇతని తనయుడు సోమనాథకవి పాల్కురికి సోముని ద్విపద బసవపురాణము నింతకు ముందు చెప్పినట్లు పద్యకావ్యముగ ననువ దించుటయేకాక చామరసు కన్నడప్రభులింగలీలను ద్విప దలో దెలిగించెను. దీనినే యీతని తమ్ముని కొడుకు బస వప్ప పద్యకావ్యముగా రచించెను. వీరి వంశ్యుడే యొకడు “ఈహితానుషంగి యేకామ్రగురుచిత్త నలినభింగ సోమనాథ లింగ” అను మకుటముతో బాలకునికి సోమనాథున కంకితముగా “అన్యవాదకోలాహలము” అను సీసశతకము రచించి దానిని “పాల్కురికియ్య ప్రబంధంబు లన్నింటి కెట్టి యుడికంపు తెట్టె యనగ” అని ప్రశంసించినాడు. ఇందుమీదకు గీతాంశమునకే

కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవియగు తెనాలి రామలింగకవి యూర దేవమమంత్రి కంకితముగా ఉద్భటారాధ్యచరిత్ర మను ప్రబంధ మును రచించెను. ఉద్భటుని చరిత్రము కొంత సంగ్రహముగా బాల్కురికి సోముని పండితారాధ్యచరిత్రమున గలదు. ఆతడు సుప్రసిద్ధసంస్కృతకవి, కవిపోషకుడు, ధారానగరాధీశ్వరుడు నగు ముంజభోజుని దీక్షాగురువు. నేటి యారాధ్యబ్రాహ్మణులలో ముది గొండవారు మున్నగువారు ఉద్భటారాధ్యుడు తమ కూటస్థుడని చెప్పెదరు. ఈగ్రంథము శ్రీ ముక్త్యాలసంస్థానాధీశ్వరుల యాదర మున శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి పీఠికతో బ్రకటితమయి ప్రచారమం దున్నది. ప్రభులింగలీలకు విడుప రికవుల యనువాదము లున్నను వీరశైవేతరులుగూడ గొందఱు దాని నిటీవల మరల బద్ధకావ్య ములుగా రచించిరి. వారిలో గొచ్చర్లకోట రామకవి, నడకుడుటి రామన్నకవి ముఖ్యులు. దీనివలన వేదాంతవాసనగల పరమతీయు లకుగూడ నీ కావ్యమనెడ నెంత యాదరము గలదో వ్యక్తమగును.

బసవేశ్వరుని మేనల్లుడు చెన్న బసవేశ్వరుడు. ఆతడుగూడ వీర శైవమతోద్ధరణవిషయమున మేనమామకు బాసటగా నుండెడివాడు. ఈతని పేర విరూపాక్షపండితుడు (క్రీ. శ. ౧౫౮౦ ప్రాంతము) కన్నడమున జెన్న బసవపురాణమును రచించెను. బసవేశ్వర మల్లికార్జునపండితుల చరితముల మనుముందు రచించి యందువలన గన్నడులకు గూడ మార్గదర్శకుడయి వారి మన్ననల బడసినది యాంధ్రకవియే యైనను వీరశైవవాఙ్మయములో నట్టి గౌరవము చెన్న బసవపురాణవిషయమున మన యాంధ్రులకు గలుగలేదు. కన్నడగ్రంథము ననుసరించియే అత్తలూరి పాపయామాత్యుడు (క్రీ. శ. ౧౬౫౦-౧౭౦౦ ప్రాంతము) కంఠమారి అమృతలింగా ర్యుల కంకితముగా నయిదాశ్వాసముల ప్రబంధముగా జెన్న బసవ పురాణమును రచించినాడు. అటుతరువాత మఱికొంతకాలమునకు వీని ననుసరించి మల్లికార్జునపండితా రాధ్యవంశస్థుడు ఘట్టేపల్లి రాజలింగార్యశంకరాంబికలపుత్తురు కుమారస్వామిశాస్త్రి యను కవివరుడు ఏబది యధ్యాయముల గ్రంథముగా నీపురాణమును సంస్కృతమున రచించెను. అది కరంజిల్లులో ముద్రింపబడినది.

ఇవిగాక వీరశైవవాఙ్మయమునకు సంబంధించిన మఱికొన్ని గ్రంథములలో ముఖ్యమయినవానిని సంగ్రహముగ వివరింతును.

(౧) వీర మా హేశ్వరా చారసంగ్రహము:—పర్యవతమంత్రి లింగన. ద్విపద. ౧౦ ఆశ్వాసములు. విభూతి, దుద్రాక్ష, పంచాక్షరీ, హరనామ, శివరాత్రిమహిమములు, శంఖచక్రోత్పత్తి, మార్కండేయచరిత్ర, విష్ణుకాపమోచనము, శరభేంద్రమహిమ, వ్యాసశిక్ష మున్నగు విషయముల కర్ణించును.

(౨) శైవాచారసంగ్రహము:—కుంటముక్కుల తిరుమల నాథుడు. మూదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. గురుశిష్యులక్షణము, పైవేద్య, కర్పూరతాంబూలప్రక్షీణనమర్చనము, లింగార్చనాకాల విశేషము, లింగోదక పాదోదక ప్రసాదోదకమాహాత్మ్యములు,

ప్రసాదసేవాస్థానార్హతలు, వట్టలప్రకారము, సంసారహేయ ఫలము మున్నగునవి వర్ణితములు.

(3) వీరశైవాచారసంగ్రహము:—శివరామలింగకవి. గోకర్ణ మతమువారి శిష్యుడు. మూడాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. శంకర సంహిత ననుసరించి రచింపబడినది.

(౪) శైవసిద్ధాంతశిఖామణి:—చెన్నామెగ్గడ నాగేశ్వరకవి. ద్విపద. శివయోగి శివాచార్యుని సంస్కృతకృతి కిది యనువాదము.

(౫) శైవాగమశిఖామణి:—నెప్పల్లి అప్పనార్యుడు. శివాగమవిషయముల ననుసరించి రచించిన అయిదాశ్వాసముల పద్య కావ్యము.

(౬) వట్టలదర్పణము:—సీసపద్యములు. సిద్ధనాథరచితము.

(౭) గురుబోధ:—సోమనశివకవి. ద్విపద. ఆశ్వాసములు

3. శివయోగవిషయముల చెలువును.

(౮) మనోబోధ:—గణపనారాధ్యుడు. మంజరీద్విపద. శైవ వేదాంతము.

(౯) శివజ్ఞానమంజరి:—పరమానందయతి. ద్విపద. శివయోగ వేదాంతముల గుఱించినది.

(౧౦) మఱిబసవపురాణము : — బచ్చిసిద్ధకవి. ద్విపద. ఆశ్వాసములు ౭. బసవేశ్వరునివలెనే వీరశైవమతప్రచార మొనర్చిన మఱియొక భక్తురని చరిత్రము. ఇందలి ప్రథమాశ్వాసముమాత్రము ఏలూరులో బెక్కువత్సరములక్రింద ముద్రింపబడినది.

(౧౧) నరచోళచరిత్ర:—పోశెట్టి లింగన. ౫ ఆశ్వాసముల ద్విపద. భక్తిరసభరితము. కరికాలచోడుడు మున్నగు తొమ్మిండు చోళరాజుల చరిత్రములను, వీరశైవాచారధారేయతను వర్ణించును. ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ౧౯౨౨ లో ముద్రితము.

(౧౨) రుద్రాక్షమాహాత్మ్యము: — పర్వతసుంత్రిలింగన. ద్విపద.

(౧౩) పంచాక్షరీమాహాత్మ్యము:—చెంటాల వీరనారాధ్యుడు. ౫ ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము. కవి పట్టెసత్వేత్రమందలి వీరభద్రస్వామిభక్తుడు. కందుకూరి వీరేశ్వరలింగార్యుని కంకితము.

(౧౪) రుద్రాక్షఫలమాహాత్మ్యము:—అమలాపురపు సన్యాసి కవి. కులాల వంశజుడు. మూడాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. కవిత్వము ప్రాథమ్యునది.

(౧౫) విభూతిరుద్రాక్షమాహాత్మ్యము:—పోచిరాజు వీరన. ద్విపద.

(౧౬) సోమవారవ్రతమాహాత్మ్యము:—ఈమని వీరభద్రకవి. ద్విపద.

(౧౭) సోమవారవ్రతమాహాత్మ్యము: — తుమ్మలపల్లి నాగ భూషణకవి. ఏకాశ్వాసముగల పద్యకృతి.

(౧౮) శివరాత్రిమాహాత్మ్యము:—అక్కనార్యుడు. విశ్వ బ్రాహ్మణకులజుడు; మృశ్యంజయబ్రహ్మపుత్రుడు. ౫ ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము. శ్రీశైలమల్లి కార్జునస్వామి కంకితము. శ్రీనాథుని కృతివలెనే యీశానసంహిత ననుసరించి వ్రాయబడినది.

(౧౯) రాజశేఖరవిలాసము:—కూచియించి తిమ్మకవి. పద్య కావ్యము. భట్టాణుని కథ. ముద్రితము.

(౨౦) భట్టాణునిచరిత్రము:—కొలకలూరి కీరన్న. ౩ ఆశ్వాసముల పద్యకృతి.

(౨౧) భట్టాణచరిత్రము:—వాలేశ్వరుడు. ౫ ఆశ్వాసముల పద్యకృతి. మల్లవరమనందలి నామేశ్వరస్వామి కంకితము.

(౨౨) భట్టాణచరిత్రము:—చితాగు గంగాధరకవి. ద్విపద. రాచవీటి వీరభద్రస్వామి కంకితము. శృంగార గ్రంథమాలలో ముద్రితము.

(౨౩, ౨౪, ౨౫) సిరియాళచరిత్రము, గంగావివాహము, కొలనుపాక మాహాత్మ్యము:—చితాగు గంగాధరకవి. ఇవిగూడ ద్విపదలోనే రచింపబడినవి.

(౨౬) సిరియాళచరిత్రము:—గరికిపాటి తమ్మయ్య. ౩ ఆశ్వాసముల పద్యకృతి.

(౨౭) మల్లారిచరిత్రము:—మరింగంటి వేంకటాచార్యుడు. ద్విపద. స్కాందపురాణమునుబట్టి కూర్చిన కర్ణభక్తుల చరిత్రము.

శతకవాఙ్మయములో వీరశైవమునకు సంబంధించినవానిలో ముఖ్యమయినవి:— (౧) నామేశ్వరశతకము. శివరామకవి. (౨) చోడలింగ శతకము (పరవాదిగజాంకుశము). గ్రంథి రామలింగకవి (౩) బసవలింగశతకము. పూతోట్ల సోమనారాధ్యుడు. సీసములు. ఇవి ముద్రితములు. (౪) అల్లమప్రభుశతకము - చెండులూరి పద్మనాభుడు.

యక్షగానములు

(౧) బసవకల్యాణము—అనుమోద సన్యాసికవి (౨) అక్కమాహాదేవిచరిత్రము—బాలపాపాంబ (౩) బసవమహిమమృతవిలాసము—కానూరి వీరభద్రము (౪) శివపారిజాతము—లింగమూర్తికవి (౫) వీరభద్రవిజయము—శినలెంక మల్లనారాధ్యుడు (౬, ౭) గురునందిచరిత్రము, నిజలింగయ్యచరిత్రము — నిమ్మనాగుడు (౮) చిటుతొండనికథ—వాలె కోటయ్య (౯) వీరచోడవ్యచరిత్ర—గుట్టి చినకపోతయ్య (౧౦) భట్టాణచరిత్ర—జక్కన సాంబయ్య (౧౧) భట్టాణవాటకము—అలపాక చెద్దన.

భక్తివైరాగ్యములను బ్రబోధించుచు ఉపనిషద్ప్రహాస్యములను జనసామాన్యమునకు చేరు తెల్లముగ బ్రకటించు బసవేశ్వరవచనముల వంటి గేయరూపకవచనవాఙ్మయము కన్నడభాషలో విశేషస్థానము వహించుచున్నది. అట్టిది మన యాంధ్రభాషలో నంతగా నెలకొనలేదు ఉన్నవానిలో శంకరవచనములు, భవానీశంకరవిన్నపములు, ప్రభుదేవరవాక్యములు పేర్కొనదగినవి. శైవాచారధర్మములను, శివయోగరహస్యాధికములను బోధించుగ్రంథములనేకములు ముద్రణ మొందకయే ప్రాచ్యలిఖితపు స్తకభాండాగారము మున్నగు సంస్థలలోను, పరిషద్వాంఠారములందును శిథిలములగుచున్నవి. భాషాభిమానలు, మతాభిమానులు పూర్వోక్తగ్రంథములందు ముద్రితములు గానివానిలో ముఖ్యమయినవాని నయినను త్వరలో ముద్రించి ప్రచారమునకు దెచ్చి చరిత్రార్థులగుదురుగాక యని ప్రార్థింతును.

అజంతా గుహల్లోని కొన్ని శిల్పాలు

యశోధర

అలంకరణము

మొదటి పేజీ

కె. స్వామినాథన్ ఆండ్ కంపెనీ,

మెకానికల్ ఇంజనీర్స్ & మెషిన్ రిపేర్మెన్ట్ పార్కులు

24, ఎర్ర బాటలు చౌత్తి పేజీ,

జి. టి. మదరాసు

బ్రాంచిలు:

22, స్విట్జర్లాండ్ పార్కు రోడ్డు,

బెంగళూరు సిటీ.

పెన్సిల్వేనియా రోడ్డు,

తంజావూరు.

మా ఫౌండరీలో శ్రేష్ఠమైన పద్ధతిలో తయారుచేయబడ్డ, వడ్లమెషిన్, పిండిమెషిన్, శీతాయమెషిన్, కాఫీమెషిన్, నీటిపంపులు, విడిభాగములు, మేలురకపు శెల్టెంగులు, బేరింగులు, ఆస్ బెస్టాస్ ప్యాకింగు మొదలగు మిల్లు సామానులు, నాణ్యమైనవి చౌకగా ఎక్స్ పోర్టు దొరకును. మీకు కావలసిన మెషిన్లకి మాకు వ్రాయండి.

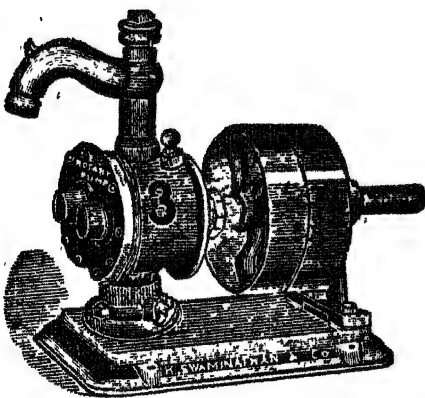

మీకు

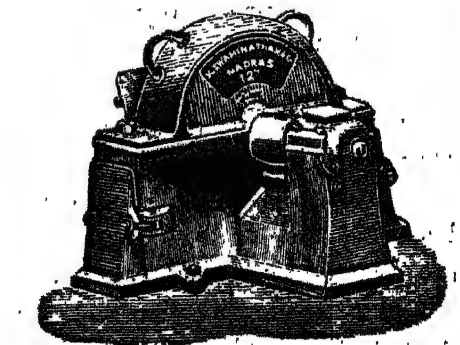
తృప్తి కలిగించుటమే

మా

విధానము

ఫ్యాక్టరీ

పెన్సిల్వేనియా : 3439.

స్వామినాథన్ ఫౌండరీ,

7, వాల్తాక్కురోడ్డు, వి. టి. మద్రాసు.

దత్తాత్రేయ తంత్రము

అన మహామంత్ర కాండము
గ్రంథకర్త:

చెట్టిబాబు భాగ్యయ్యగారు

ఇందలివిషయములు

సర్వోపరిచుంజ్రము, మారణప్రయోగాధిదానము, మోహన ప్రయోగాధిదానము, స్తంభన ప్రయోగాధిదానము, అగ్ని స్తంభనము, ఆనన స్తంభనము, యుద్ధిస్తంభనము, రక్త స్తంభనము, శత్రు లేపనము, వైద్య స్తంభనము, వైద్య సలా య న ము, ఏక స్తంభనమంత్రము, మనుష్య స్తంభనము, మేఘ స్తంభనము, విద్రా స్తంభనము, గర్భ స్తంభనము, విద్యేషణాధిదానము, ఉచ్చాటనాధి దానము, వశికరణాధిదానము, శ్రీ, పురుష వశికరణ ప్రయోగములు రాజవశికరణము, ఆకర్షణాధిదానము, ఇంద్రజాలాధిదానము, శరీర రక్షణమంత్రము, యక్షిణీసాధనాధిదానము, మహాయక్షిణీసాధ నము, సురసుందరీయక్షిణీసాధనము, మనోహరయక్షిణీసాధ నము, కనకవతీయక్షిణీసాధనము, కామేశ్వరీయక్షిణీసాధనము, రత్నప్రియయక్షిణీసాధనము, పద్మనీ, నదీ, అనుకాగినీయక్షిణీసాధ నములు, విశాలాయక్షిణీసాధనము, చంద్రికాసాధనము, లక్ష్మి యక్షిణీసాధనము, శోభనాయక్షిణీసాధనము, మదనాయక్షిణీసాధ నము, రసాయనప్రయోగాధిదానము, కాలజ్ఞానాధిదానము, అనా హారప్రయోగాధిదానము, అధికాహారప్రయోగాధిదానము, వంద్యా వికీర్ణాధిదానము, భూతగ్రహబాధావివరణాధిదానము.

కొలదిపత్రులు మాత్రమే ముద్రింపబడినవి. వెల రు. 2-0-0

వలయువారు :-

కొండా వీరయ్య,

పుస్తకమల వ్యాపారం, మహాకాళివీధి, శికింద్రాబాద్.

గొప్ప వైద్య గ్రంథము

స్త్రీజనకల్పవల్లి

వెల రు. 4-0-0

గ్రంథకర్త : మల్లంపల్లి భైరవమూర్తి

చక్కని క్యాళికోబైండు, పేజీలు 450, ఫోటోలతో సహా.

త్రికాండ అమరకొశము

వెల రు. 4-0-0

క్యాళికోబైండు, పేజీలు 600, బొమ్మ బిళ్లులు ప్రశ్నోకం.

దొరకు వాడు :

కొండా శంకరయ్య

పుస్తకముల వ్యాపారము,

శికింద్రాబాద్ - వరంగల్.

ఆంధ్ర సరస్వతి కొక నూతనాలంకారము

శ్రీ శివపురాణము

వైవభక్త శిఖామణి శ్రీముదిగొండ నాగవీరేశ్వర కవిగారు ఆంధ్రీకరించిన మనోహర చద్యకావ్యము

శతపదాలు బ్ర. శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటేశ్వర వారిచే అనువాదగ్రముగ పరిష్కరింప బడియున్నది. కవి సామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిచే విమర్శ నాత్మకముగ పీఠికలోను, మదనపల్లి థియేట్రాఫికల్ కాలేజీ ప్రొఫెసరు శ్రీ తూములూరి శివరామకృష్ణశాస్త్రిగారి విపుల మగు ఉపోద్ఘాతములను ప్రశంసించ బడియున్నది. ఇంకను ఎందరో మహాకవి పండితుల పొగడ్తలనంది యున్నది.

విష్ణులీలలను వర్ణించుటలో భాగవత పెట్టిదో శివుని లీలలను వర్ణించుటలో శివపురాణము అట్టిది. ఈ మహా గ్రంథము 11 ఖండానులలో పూర్వకపులను మరపించు ముద్దులు గూటగట్టా తెలివి సుమారు 6000 సద్యములు కలది. రాయల్ ప్రెస్ 800 పుటలు. అర్ధక్యాళికో బైండు.

వెల రు. 10-0-0 (వి. జి.) మాత్రమే.

పోస్టేజి ప్రశ్నోకము.

శ్రీ రామా బుక్ డిపో

శికింద్రాబాద్.

ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర

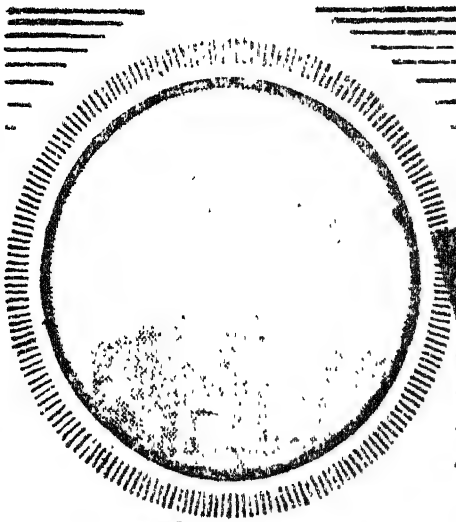
ఈ ఉద్ఘాటనము "గోలకొంప" పత్రికాపూర్వసంపాద కులును (ప్రఖ్యాతాంధ్ర) సాంఘిక సారస్వత శిష్యులును అను శ్రీ సురవరము ప్రతాపాశ్రి గారిచే రచింపబడి, ఆంధ్ర సారస్వతపరిషత్తు (హైదరాబాదు) వారిచే ప్రచురింపబడినది. వారిశ్రీకాధారములు లభించు నన్నయభట్టు కాలమునుండి ఈ శతాబ్దారంభమువరకును (అనగా 850 సంవత్సరములకు) ఆంధ్రజాతియొక్క సాంఘిక చరిత్రము ఇందు వర్ణింపబడినది. ఆంధ్రులవిద్య, విజ్ఞానము, కళలు, రాజ్యపరిపాలన, సంఘజీవ నము, విదేశీయుల ప్రాబల్యమునలన కలిగిన ఫలితములు, ఆహార విహారములు, వేషధారణ, ఆయుధములు, మహిళాలోకము మున్నగు ఎన్నో విషయములు చారిత్రకాధారములు అనగా కాసనములు, ప్రాచీనగ్రంథములు, మున్నగువానిసహాయముతో ఈ గ్రంథమున చక్కగా వర్ణింపబడి యున్నవి. ప్రతి ఆంధ్రు డును తప్పక చదివితీరవలసిన గ్రంథము. బాలబాలికలకు సహితము తెలియనట్లు తేటతెనుగులో వ్యావహారికభాషలో, వ్రాయబడినది.

450 పేజీలు వెల ఐ. జి. రు. 4-0-0

పోస్టేజి ప్రశ్నోకము.

దాచేపల్లి కిష్టయ్య & సన్సు,

వేంకటేశ్వర బుక్ డిపో, శికింద్రాబాద్.

పండిత, డి. గోపాలాచార్యులవారి

రత్నలతము

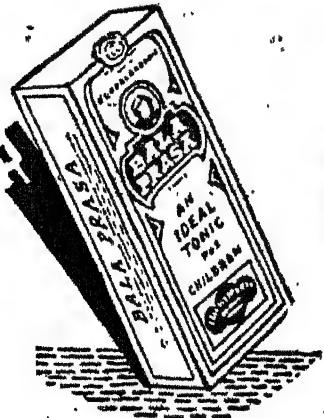
జీవామృతము.

శ్రీ పురుషులకు, బాలబాలికలకు అగువాతన రసాయనాద్యంగా జీవామృతం స్వకృతిచే చేయబడించుచున్నది. దీని ఎముకలను నశింప, కండరాలను బలంగా పెంచుతుంది. అంతేకాదు— ఈ బోధకం వ్యాధికిడితుడు రోలుకొనే కార్యాన్ని తగ్గిస్తుంది.

అరుణ

సమస్తమైన గర్భాశయ రసాయనాద్యంగా అరుణ రుచివుండేనుంది. జీవామృతము బాధలలో శ్రమలకు వలప్రసాదముగకూడా అరుణ రుచివుపరుచునుంది. ఋతువోషణ, శారీరక, మానసిక, బలహీనత, గర్భాశయ రోగాలు—కీటినుండి విముక్తి పొందడానికి అరుణ అత్యంత సహకారగా వుంటుంది.

బాలప్రాశ....

పసిపాపలను పెంచుటలో అదిర్బప్రాశమైనది. పసిపాపలకు చురుకు చేరునులన, బలమైన శరీరాన్ని కలుగజేస్తుంది. ఇది తియ్యని చక్కనిబొంబం. బాలప్రాశ పసిపాపల వ్యాధులన్నింటినీ తొలగించి వారికి ఆకలిని, జీర్ణ శక్తినికలిగిస్తుంది.

ఆయుర్వేదాశ్రమం ఏమిటేడ్, మద్రాసు 17.

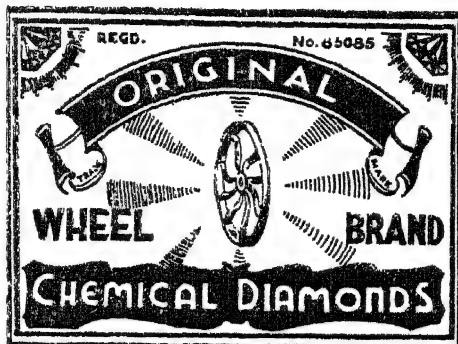
Tel: CHENNI'5

రిపబ్లిక్ ప్రథమ ఉగాది, తెలుగు సంవత్సరాదికి

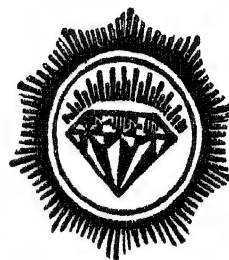
అందరికి మా స్వాగతం పూర్వకముగా అభినందనలు.

ఒరిజినల్ "వీల్" మార్కు డైమండ్లు

TRADE MARK

REGD

మా డైమండ్లకు వృద్ధి చెందుతున్న గిరాకీయే }
వాటి నాణ్యతకు నిదర్శనము.

చెన్నీ'స్ స్పెషల్ డైమండ్లు
(రిజిస్టర్డ్)

ప్రాప్రైటర్ : చెన్నిరాధాకృష్ణన్

షరాఫ్, బిగ్ బజార్ - తిరుచిరాపల్లి.

ఇంగ్లీషు డాక్టర్లు,
ఆయుర్వేద వైద్యులు, మరియు
యూనానీ హాకీములచే వాడబడి
దీనికి మించిన మలాము లేదని
నిర్ణయించబడినది.

ఇండస్ట్రియల్ & హౌస్‌హోల్డ్స్
అస్యూరెన్స్ కంపెనీ లిమిటెడ్.

స్థాపితము, 1913:
హెడ్‌క్వార్టర్సు : బొంబాయి.

బలము లోను భద్రత లోను
యేటేటా వృద్ధిబొందుచున్నది.

1949 లో పూర్తిచేసిన కొత్తవ్యాపారము
రూ. 2,10,00,000

బ్రాంచి ఆఫీసు :
10, లింగిచెట్టిపేటి, జి. టి. మద్రాసు.

క చే రి

క థ నం

శ్రీ మాచిరాజు దేవీప్రసాద్

1

నెం. శూన్యం

ది. ఆషాఢబహుళవిదియ,

వసంతపుంత పోలీస్ స్టేషన్ సబ్ యిన్స్ పెక్టరుకు జారీచేసిన సంజాయిషీపత్రం.

గడచిన చైత్రవైశాఖమాసములలో నీరక్షకభటస్థావరంచు జరిగే ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు, వెలువడే, లేక వెలిసే నెలసరి, పక్షసరి, దినసరివగైరా లెఖలు, సజావుగా సకాలంలో రానందుకుగాను, క్రమశిక్షణక్రింద చర్యగాని, లేక యితరత్రా శిక్షించుటగాని చేయుట వీల క్రమబద్ధం కాదో, వివరించే సంజాయిషీ యిది ముట్టిన మూడురోజుల్లో యిచ్చేది.

ఉపనూపరెంటు,
అఖండపురిఖండము.

సవరు పేర్కొన్నవి మిక్కుటము. వైపెచ్చు, వైసెలలు వైత్ర వై శాఖిమాసములు. చెట్లు చిగిర్చి పూలు పూయును. ఆ చిగురుటాకు లకై చేరి యివి చేయు కూజితములు గానస్పందనోన్ముఖమైన నా హృదయమునకు దుర్భరములు. 'కపిలవాయి' పాతరికార్డే నన్ను ఉన్మత్తుని జేయ, యిక పికసంచయ పంచము చెప్పజేల? అప్పుడు చేయి ఆడదు సరిగదా, పులి ఆఫీసులోనికి వచ్చిననూ కాలు కదలదు. వేయేల? ఆ వేళల ఒక్క వీనులు తప్ప తక్కిన పంచేంద్రియములు పరాధీనములు. ఇక ఆఫీసుపని నై వాధీనము.

కనుక ఆఫీసుపనికి అంతరాయములు కల్పించు జవాబుదారీ కేవలం కోకిళ్ల ది. వీటిపై వైఅధికారులు తగు చర్య తీసుకొనవలసి నదిగా విన్నవించుచున్నాను.

సబ్ యిన్స్ పెక్టరు,
వసంతపుంత.

2

వసంతపుంత,
ఆషాఢబహుళచవితి.

ఉపనూపరెంటు

అఖండపురిగార్కి,

అయ్యో,

విషయము : కచేరీకాగితాల కలాపం—కాలహరణ—సంజాయిషీ—వివరణ.

సందర్భము : పూర్ణానుస్వారాంచితత్వదీయసంజాయిషీపత్రం. ఆఫీసుపనికి అంతరాయములు కల్పించు అవరోధములు యిచట అదివారములుకాక మరిరెండు కలవు. అవి—

1. చెదలు,
2. కోకిలు.

అందు ద్వితీయంగురించి చెప్పవలసినది మెండు. ఈ స్టేషన్ పుంతమధ్యమున నిర్మింపబడియుండుటచే యిచటి గున్న మామిడిచెట్లపై అఖండ పురిఖండము.

3

నివేదించడమైనది—

2) ఈ స్టేషను సార్థకనామము కలది. దీనిని ఆవరించి యున్న ప్రదేశము యవత్తూ తాటిచెట్లు, వాటిమధ్య మామిడి చెట్లు అల్లిబిల్లిగా కల పుంత. కోకిలు మామిడికొమ్మలమీద నివాస ముగా యుండును. "మామిడికొమ్మమీద కలమంత్రపరాయణుడైన కోకిలస్వామికి మ్రొక్కి" అని రాయప్రోలీయం. కనుక యీ మామిడి చెట్లు కొట్టించినచో మన సిబ్బందికి వీటి ముప్పు తప్పిపోవును.

3) సబ్ యిన్స్ పెక్టరుపనిన్నపములో యిది అవరోధ కరములైన ప్రాణులక్రింద నూచింపబడవి. వీటివలన నిత్యవిధుల అభివృద్ధి నిరోధింపబడిన దనుట నిస్సందేహము. కావున వీటిని అభివృద్ధినిరోధకశక్తులక్రింద పాటించి, ఆ సంబంధీయమైన చట్టము జిల్లాకలెక్టరు వీటిపై వర్తింపజేసినచో, తగుచర్య తుపాకులద్వారా వెంటనే తీసుకొనుటకు ఎట్టి అభ్యంతరము లేదు.

ఉపనూపరెంటుకు.

వర్తులాధికారి.

సమానాంతర చతుర్థ్య కేంద్రవరం.

4

నివేదించడమైనది :

2) సంజాయిషీలోని విషయములు వర్తమాధికారిషరాల దృష్ట్యా పర్యవేక్షించినాను. రెండవపేరాలో వా రుదహరించిన పద్యం పర్యవసానం కోకిలస్వాములు మంత్రపారాయణము చేయుట మామిడికొమ్మలమీద కూర్చొని అనికదా! అట్టిచో చెట్టుమొత్తము ఏల కొట్టవలయును? కొమ్మలుమాత్రమే ఏల కొట్టరాదు? కనుక కొమ్మలుమాత్రమే కొట్టునట్లు ఉత్తరువులు జారీచేయుట ఉచితము.

3) వారి మూడవపేరాలోని అభిప్రాయముతో నేను ఏకీభవించుట లేదు. 'రక్షణస్మృతి'లోయిచ్చిన 'అభివృద్ధినిరోధక' శక్తి నిర్వచనంక్రిందకు కోకిల ఏమాత్రము రాదు. అదియునుగాక తుపాకులద్వారా చర్య ప్రస్తుతము తగదు. కారణం మన సిబ్బందికి సరఫరాచేసిన తుపాకులు ప్రభుమప్రపంచసంగ్రామకాలంవి అగుటచే పశ్చిమంగా గురిమాచి ప్రయోగించిన గుండ్లు ఖచ్చితముగా వాయువ్యమువైపు వెళ్లును. వాయువ్యమువైపు వెళ్లుట అనగా వాయువులో వ్యయముగల అని నా భావము. ఈ క్లిష్టపరిస్థితిలో జిల్లాకలెక్టరుఉత్తరువులకై కోరుట అవసరమని యీక్రింది చిరు నామాదారుడు తలచుట లేదు.

జిల్లాసూపరెంటు

పోలీసుకాఖరు

ఉపసూపరెంటు,

అఖండపురిఖండము.

5

త్రిప్పి వేయడమైనది :

కోకిల అనగా నేమి? పురుషుడా? స్త్రీయా? లేక స్వామియా? సులభావగాహననిమిత్తం, ఉన్నచో ఛాయాపటము గాని, లేనిచో చిత్రపటముగాని గీచి పంపునది. చిత్రపటమైనచో నియమితపరిమాణములో ఉండవలెను (చూడుము నిబంధనలు 156 (క) విధి).

'కపిలవాయి' అనగా నేమిటి? యీపదార్థము మాసరా పంపు నది. మాసరాతూకం రెండుసేర్లకు మించకూడదు. (చూడుము 156 (ఖ) విధి.)

జిల్లాసూపరెంటు.

అనుబంధము: బొత్తి మొత్తం.

హన్యబుర్రారం

6

పునర్ని వేదించడమైనది.

(సన్మార్గంకుండా)

2) ఈ స్థావరప్రధానరక్షకభటుడు ఆదేశానుసారం తయారు చేసిన కోకిలయొక్క చిత్రపటము యిందుతో జతపరచుచున్నాను. ఆబొమ్మ కేవలం కోకిలవలె లేకపోయిననూ బొత్తిగా గాడిదవలె లేదు. ఇది అక్షరాలా విధికృతం (156 (క) విధి). ఆపేరాప్రకా

రమే నిడమచేతిమూలన బొమ్మ ఎటు వైకో, ఎటు క్రిందకో తెలియ జేయు దిక్కుచిగురుకూడా వేయబడద.

3) 'కపిలవాయి' అనగా కపిలవాయి రామనాథశాస్త్రి అను ఒక గాయకుడు. వీరు కీర్తిశేషులపుటవల్ల మాసరాపంపుట అన్న ప్రశ్న ఉత్పన్నము కాదు.

సబ్ యిన్స్ పెక్టరు.

అనుబంధం : బొత్తి మొత్తం.

వసంతపుంత.

7

పునర్ని వేదించడమైనది :

2) సానుకూలఉత్తరువులకై ఉపేక్షించుచున్నాను.

వర్తమాధికారి.

సమానాంతర చతుర్థజేంద్రవరం.

8

పునర్ని వేదించడమైనది.

2) కావలె నన్నచో పరిశీలనార్థం ఒక బ్రతికియున్న కోకిల బంగీద్వారా పంపుటకు తగిన యేర్పాటు కావించబడును. పట్టు కొనుటకు అగు ఖర్చు ఆర్డినరీ, లేక సాదాకోకిల అయినచో రూ. 4-0-0 మాత్రం. గండుకోకిల అయినచో రూ. 1-0-0 అదనము.

ఉపసూపరెంటు,

అఖండపురిఖండము.

9

హన్యబుర్రారం జిల్లా పోలీసుసూపరెంటువారి కార్య స్థానం—హన్యబుర్రారంజిల్లా—హన్యబుర్రారం.

తగులబెట్టే క్రమణిక. నెం 77/ దుర్మతి—దుందుభి.

ది. ఆశ్వయుజశుద్ధ ద్వాదశి.

సంచి.

మ|| రా|| రా|| శ్రీ.....గారు.

జిల్లాసూపరెంటు.

హన్యబుర్రారం

విష్ : కోకిలలు—దుప్పిగ ర్రన—నివారణ—ఆజ్ఞాపితము—

కు.

సబ్ యిన్స్ పెక్టరు.

వసంతపుంత.

కోకిలలు అను తిర్యగ్జంతుసముదాయం వసంతపుంతప్రభీను సక్రమవిధులకు అంతరాయము కల్పించుచున్నది. వీటికి కుమ్మక్క మామిడికొమ్మలు, వాటికి మొలచు లేజిగుళ్లు అని క్రింది ఉద్యోగులు నిరూపించిన నివేదికలు పరిశీలించగా తేలినది. అందుకై పోలీసు యిలాఖాఅధీనముగో ఉండు యావత్ప్రదేశములో గల మామిడి కొమ్మలు (వాటికి కలసియుండు లేజిగుళ్లతోసహా) ఖండించునట్లు ఇందుమూలకముగా ఆదేశించడమైనది.

అట్లు ఖండించగా వచ్చిన కొమ్మలను, లేజిగుళ్లను ఉమ్మడిగా కాని, లేక విడివిడిగాకాని బహిరంగవేలములో విక్రయించి రాబట్టబడిన ఒరుమానం పరిసరభూమిని సుఖజానాలో జను కలేది.

విక్రయకిన్నుత్తు కొమ్మలది, లేజిగ్లది చెలానలో విడివిడిగా
విపులముగా చూపుట సమంజసము.

12

ప్ర...

(సం).....

జిల్లా సూపరెంటు,

శూన్యబుర్రారం జిల్లా,

శూన్యబుర్రారం.

జిల్లా సూపరెంటు.

అయ్యా,

(మకొం) వసంతపుంత

పువ్వబహుళ చతుర్దశి

పివ:—వసంతపుంత—సంహార కార్యము—ని వేదిక—సమ
ర్పిత్తు.

సం:—1. త|| క్ర|| 77/దుర్మతి—మందుభి. ది|| ఆశ్వ
యుజ సం. పన్నెండు.

2. తదనంతరోద్ధారిత ఆజ్ఞాపితవిచారణము.

నేను చతుర్వర్ణజన స్తుతికారితో సహా గడచిన వారంలో జులై
యిదట బసచేసి వారితో ఆంతరంగికంగాను, యితరులతో బహి
రంగంగాను సంప్రదించినమీదట యీక్రింది ముఖ్యపరిశీలనకు
రాగల్గితిని.

(3) అధికము:—ఈ రెండుజాతుల వృక్షములు ఫలవృక్ష
ములేకొని ఆ ఫలములు అధికముగా చెప్పుకోతగ్గ ఫలములు కలవి
గావు. మామిడి చెట్లకు కాపు బహుకొద్ది. వీటి పంట వేలమువేయగా
సాగుకు రూ 1-2-0 చొప్పున గడచిన అయిదుఫసలిలో
రూ 4-8-0 రాబడి వచ్చినది. (ఒకవిడుపంట తుపానుపీడితమైనది.)
అనగా సగటున సాగుకు వచ్చిన ఆదాయం రూ 0-14-5, లేదా
రూ. 0-14-0 ఈ వచ్చిన సొమ్మును ఖజానాలో జమకట్టుటకై
నెల్లిన రక్షకభటునకు యిచ్చిన భత్యం సారికి రూ. 2-6-0, కనుక
నికరనష్టం రూ 1-7-7, లేదా రూ. 1-8-0. వీటి పై యంత
తక్కువ వీలనని సంజేహము వచ్చి ప్రశ్నించగా మన జమానులు
యిచటి మానులు ఒక చిత్రమైన జాతివనినీ, వీటి పండ్లకు పైన
చర్మము, లోపల టెంక తప్ప మధ్య మరేమీ ఉండదనినీ తెలియ
జేసినారు. నేను ఋతువు కానందున ఒక టెంకను తెప్పించి స్వయ
ముగా పరీక్షించితిని. ఈ టెంకలావు కేజా దిన యితర (తోలుతో
సహా కల) మామిడికాయల గరిష్ఠప్రమాణానికి మించియున్నందున,
అమృత్యులో కంఠ ఉండదు సరిగదా, యీవన్మాత్రం పీచుకూడా
ఉండుటకు చోటులేదని నమ్మగల్గితిని.

(న) భౌగోళికము:—ఇక భౌగోళికముగా యీ పుంత ఉప
ద్రవకరముగు ప్రదేశము అగుచున్నది. ఇది యీశాన్యమాలను ఒక
చిన్న పర్వతశ్రేణికి అనుకొనియుండుటచే వన్యమృగములకు విహార
స్థళ మగుచున్నది. ఈపుంతనడిగర్భమున ఎటు చూచినను రెండడు
గులలోతుకు మించని చొరుపు ఒకటి గలదు. దీని మూలమున, అవి
వేలకై పోదలచిననూ నీటికై యిచట జేగును. మూడు ఒకనెల
క్రితం యీ డ్రైఫ్ట్ (Look up) లో తాత్కాలికబందీలుగా
యున్న యిద్దరు ఖైదీలు తెల్లవారేప్పటికి మరణించిపడియుండిరి.
తదనంతరం జరిపిన పంచాయతీలో పైకెప్పినట్లు చేరిన ఒక బెబ్బులి
నిశితాశ్రువేళ గోండ్రించినదనినీ, ఆ గోండ్రింపుకు భయాకుల

10

నంచి—

సబ్ యిక్సెన్ పెక్టరు,

వసంతపుంత.

కు...జిల్లా సూపరెంటు,

శూన్యబుర్రారం.

వివ:—కొమ్మలు—లేజిగుళ్లు—ఖండన—ఒకానొక
కుశంక—సమర్పణ.

సం:—త|| క్రమణిక సం 77/ దుర్మతి—మందుభి. ది.
ఆశ్వయుజ సం. 12.

మామిడిచెట్లకు కొమ్మలుమాత్రమే కొట్టమని ఆజ్ఞాపించి
యున్నాను. అట్లు కావించినచో ఉపద్రవము ద్విగుణీకృతము.
మామిడికొమ్మలుమాత్రమే కొట్టుటచేత ఈ కోకిలలు ప్రక్కనే గల
తాటి చెట్లమీదికి వెంటనే సకుటుంబముగా చేరును. అట్లు స్థిరముగా
చేరి మనుషటివలెనే కూత ఆరంభించును. అప్పుడు మరీ నెత్తిసెక్కి
కూసినట్లుండును.

కావున వాటితో సహా తాటి చెట్లనుకూడా కలిపి కొట్టిం
చుట అత్యాశక్యకమని విన్నవించు విధేయును.

సబ్ యిక్సెన్ పెక్టరు.

వసంతపుంత.

11

త్రిప్పి వేయడమైనది.

స్థానికాధికారి పుంతమొత్తం ఉండుట అపాయకరమని ఆశిస్తు
న్నాడు గనుక, ఆ ఆరోపణ ఎంతమటుకు సక్రమమో విచారించి
స్వయముగా విషయములు పరిశీలించి, తన్నిర్ణయనానికి, సకారణ
సహేతుకమైన ఒక సమగ్రనివేదిక కారణత్రయ, దృష్ట్యా చేర్పించి
పంపునది.

గడువు మూడువారములు లేక పక్షమున్నర.

అఖండపురిఖండము

ఉపసూపరెంటుకు,

అఖండపురి.

జిల్లాసూపరెంటు.

చిత్తములతో ఉన్న వీరు తట్టుకొనలేక భటువుల గుండె ఆగి పూర్తిగా మరణించినారనీ తీర్పుచెప్పబడ్డది. నిర్మిద్దుడైన మన కాపలాభటుడు నిద్రించుచుండుటవల్ల చావు తప్పించుకొనెను. ఒక్క గోండ్రింపుకే యిద్దరు మరణించి అయ్యది నేరుగా లోనికి వేంచేసినచో మన సిబ్బంది యావత్తు మరణించియుండు రనుట నిస్సందేహము. వట్టి పులులు మాత్రమేకాదు, యిచట రెండు భయం కరములగు ఎలుగుబంటుకూడా కలవట.

ఈ భూచరములు చాలవో అన్నట్టు, ఎటు చూచినను రెండడుగుల లోతుకు మించని ఆ ప్రాదములో అన్నిరకముల జలచరములు (తిమింగిలములుమినహా) కలవు.

(మః) వైజ్ఞానికము:—విజ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడటానికి ఇవేమీ అజంతాగుహలు కావు. అటవీశాఖయిలాకా చెట్లపై చదువుకొనుటకు అక్షరములు లేకపోయిననూ, నేర్చుకొనుటకు నెంబయ్యైననూ ఉండును. వీటిపై ఆమాత్రం విజ్ఞానం అయినా లేదు.

పై బలవత్తరమైన ఒ, న, మహాల దృష్ట్యా దీని నిర్మూలనం శ్రేయస్కరం అని త్రిపుదిగ నమ్ముచున్నాను.

ఉపనూపరెంటు,
అఖండపురీఖండము.

13

శూన్యబుర్రారంజిల్లా పోలీసు నూపరెంటువారి కార్యస్థానం. శూన్యబుర్రారంజిల్లా, శూన్యబుర్రారం.

త|| క|| 77/ దుర్మతి - దుందుభి. మాఘ శు|| పాడ్యమి.

సంచి

మ|| రా|| రా|| శ్రీ.....గారు.
జిల్లానూపరెంటు.

కు—

ఇన్స్ పెక్టరు జనరల్
ఆఫ్ పోలీసు,
పోలీసుశాఖ

అయ్యో.

విష:—నిర్మాణకార్యక్రమం—వసంతపుంత—నిర్మూలన—ఉద్దేశ్యము.

సంస్థ:—ఉపనూపరెంటువారి పుష్కలమశుభవతుర్దశిజన్య సమర్పితమైన వేదికం.

వసంతపుంతరక్షకభటుస్థాపనాన్ని ఆవరించియున్న మహారణ్యం సకలతిర్మగ్నంతుసముదాయమునకు (తిమింగిలములుమినహా) ఆలవాలమై అలరారుచున్నది. ఈ ఘోరాటవి ప్రభుత్వసక్రమవిధులకు మిక్కిలి పీడాకరమై విలసిల్లుచున్నది. సిబ్బంది, మరియు పరిసర ప్రజానీకం అనన్యప్రమాదములకు గురియైవట్లు ఉపనూపరెంటు విపులీకరణ ఒనమహాలలోనే స్పష్టీకరించినది. ఈ వనసంహారకార్యం మహత్తరమైన సమస్యయై మన శాఖను ఎదుర్కొంటున్నది. కనుక దీని సత్వరనిర్మూలనం నేను మనః స్ఫూర్తిగా ఆశిస్తున్నాను.

ఈవిషయం మంత్రివర్గముతో సంప్రదింపులు జరిపి చర్య పూనవలసిందిగా కోరుచున్నాను.

ఉపనూపరెంటు తన నివేదికలో ఎటు చూచినను రెండడుగుల లోతు గల ఆ అఘాతములో తిమింగిలములు లేవనుచున్నారు. మిగతా అన్నిజంతువులు ఉండగా ఇది ఎందువల్ల లేవో అన్న విషయం దుర్గాహ్యం. లేవని నిర్ధారించువరకు ఉన్నవనియే నా దృఢ విశ్వాసం.

(సం).....

జిల్లానూపరెంటు.

14

నివేదించడమైనది—

సంస్థ:—త|| క|| 77/ దుర్మతి—దుందుభి. ది. మాఘ శుద్ధపాడ్యమి.

విష:—అభివృద్ధిని రోధ కళక్తులు—వగైరా—ఆటపట్టు—నిర్మూలన.

వసంతపుంతపరిసరమున గల కీకారణ్యంయవత్తూ అభ్యుదయసిరోధకశక్తులకు ఆలవాలమై, విధ్వంసకశక్తులకు జన్మభూమియై విప్లవాత్మకపీఠమై విరాజిల్లుచున్నది.

తత్సంచలనోద్రేకం తీవ్రరూపం దాల్చకముచుపే, ఏతత్ నిర్మూలనం అవశ్యం అవశ్యకమని ఉద్ఘాటించుచున్నాను.

తదుత్పాటనోత్తరువులు జారీకావించి, కార్యక్రమం తక్షణం ఆచరణలో పెట్టుట ప్రజాశ్రేయస్సదృష్ట్యా అత్యంత అభిలషనీయం.

మంత్రివర్గం ఇంటి (హోం) శాఖకు.

ఇన్స్ పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ పోలీసు.

పోలీసుశాఖ.

15

మహారాజరాజశ్రీ శూన్యబుర్రారంజిల్లా

పోలీసునూపరెంటుఫోలవారి దిగ్విసముఖమునకు—

వసంతపుంతపరిసరగ్రామకాపురస్తులు, యీక్రింది చేవాళ్లు, నిశానీలు గలవారలు స్వయముగా న్రాయించి, సమక్షమున దాఖల్ చేసుకొన్న మహజర్ విన్నపములు—

ఘనమైన అయ్యో,

ఈజిల్లావసంతపుంతస్టేషన్ యిలాఖా భూమిలో గల యావత్ చెట్లు సమూలంగా వెళ్లగించి తమరు ఉత్తన్ను చేసినట్లు తెలియవచ్చినది. సదరుచెట్లు పురుషాంతరములనుండి పుష్కలముగా పెరిగి బాటసారులకు చల్లని నీడ నిచ్చుచున్నవి. అట్లు గావించినచో బాటలు లేక పశువులు ప్రయాసపడుచుండగా, నిలువ నీడలేక ఘోషిల్లి పోవుదురని విన్నవించుకొనుచున్నాము.

అశోకుడు బాటలు వేయించి ప్రక్కన చెట్లు నాటించెను. అశోకచక్రం, స్థంభము చిహ్నములుగా గల మన ప్రభుత్వం బాటలు వేయకపోగా ఉన్న చెట్లు కొట్టించుట యీ గ్రామస్థులకు అవకాశ మగుచున్నదని మా మనవిపూర్వకవిన్నపం. దీక్షలమైన మాకు వీటి వలన యివిగాక అనేక బహుళప్రయోజనములుకూడా గలవు.

తాటి చెట్లకు గల యెండుమట్టలు పనిలేని యెండాకాలములో వంటచెరుకుక్రింద కోసి అమ్ముకొని మా మాలపల్లెమావత్తూ జీవనోపాధి వల్ల బోసుకొనుచున్నది. ఇక యీ స్కూలుమామిడిమండలు మా తాతముత్తాతలనాటినుండియు పండుగదినముల తోరణములుగా వాడబడుచున్నవి. వాటిని నిర్మూలించిన తోరణములు లేక, పండు గలు నిలచిపోయి గ్రామస్థులు నానాబాధ పడుదురు. తూర్పుపనగో గల మామిడిచెట్లలో ఒక పాతిక చెట్లమేరకాయ ఒకబోరకం పులుపు గలది. దాని చర్మము బహుపల్లన. టెంక అన్నచో గోలి కాయంత. కావున దాని కండపుష్టి వర్ణనాతీతము. ఉభయతారక మైన తమ రక్షకభటాళి సాజన్యముతో, పదిమైళ్లలోని సకలగ్రామ ప్రజలకు వీటి కాయలే ఆవకాయకు గతియగుచున్నవి. ఇవి లేనిచో ప్రజానీకం ఆవకాయ లేక అలమటించిపోయెదరు.

కనుక ఖామందులవారు యీ బీదప్రజమొర ఆలకించి తాబే దారులవల్ల గాని ఖుద్దనగాని విచారించి, నిజానిజములు పరిశీలించి, విధ్వంసం ఆపవలసిందిగా తమ ఘనమునుగూర్చి మిక్కిలి ప్రార్థించు చున్నాము.

దివ్యచిత్తమునకు లేవలయును.

ఆరుపైచిల్లర అన్నిభావలలో సంతకాలు

వేయిపైచిల్లర ఎడమచేతిబాటనవేలిముద్దగు.

పాతికపైచిల్లర యితరబాటనవేళ్ల ముద్దగు కలవు.

కాపీలు

1. భారతప్రభుత్వఅధ్యక్షునకు తండ్రిద్వారా.
 2. రాష్ట్రపతి అఖిలభారత్ కాంగ్రెస్ గార్కి.
 3. కిసాన్ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షునకు.
 4. హరిజనోద్ధారక, మాజీమంత్రి.....గారికి
- రిజిస్టరుద్వారా పంపుకొనడమైనది.

16

సమగ్రమైన ఉన్నతాధికారుల నివేదికలవల్ల, సంకల్పపీఠకరమైన కారణములవల్ల యీక్రిందినిర్ణయములకు రాగల్గినందుకు యీ మంత్రిసర్గం సంతసించుచున్నది.

1. వసంతపుంతపరిసరప్రదేశము యావత్తూ చుట్టుముట్టి యుండు పుంత కూకటివేళ్లతో నిర్మూలించుట శుభమని తలపోయడమైనది.
2. అట్లు కాగల ఖగ్గునిమిత్తం ప్రధానమంత్రికారుడు (Chief Engineer) అంచనాలు తయారుచేయుచుట భాగ్యము. ఈ నిర్మూలనల లభించు కలప పరిసరగ్రామపునర్నిర్మాణానికి ఉప

కరించువిధానములు పరిశీలిస్తూ నాటికికూడ అంచనాలు జతపరచి పంపుట సమంజసము.

3. పుంతనడిమిభాగములో కల ప్రాదములోని తిమింగిలములు నురక్షితముగా గొనివచ్చి ఇతరమత్స్యసంపదతోపాటు పరంపరాభివృద్ధి పెంపొందించుట లాభదాయకమని తోచవలెననిది. మత్స్య శాఖనిర్వహణాధికారి (Director) తగు శ్రద్ధాశక్తులు పుచ్చుకొనుట ముదావహము.

ఘనతపహించిన మంత్రి హోంశాఖ.

పి. డబ్ల్యు. డి. శాఖామాత్యునకు పేరా 1 టి; 2 డు మాత్రం. పారిశ్రామిక మరియు సరఫరామంత్రికి పేరా 1 టి; 3 డు మాత్రం. జిల్లామాపరెంటుకు. (జిల్లాధికారి యావత్ లేజరుల్లను తన స్వాధీనమునం దుంచుకొని, సముచితరీతిని మూడుసంవత్సరములలోగా సద్వినియోగం కావించవచ్చును.) ఫైలుకు.

17

అంచనావైసం (Specification)

వసంతపుంత కార్యక్రమం (హ) తెగనరుకుట, (ల) కలప గమ్యస్థానముచేరుట, (క్ష) పునఃప్రతిష్ఠ అని మూడుభాగములుగా విభాగింపబడ్డది. ఈమూడుపద్ధతుల ఏపద్ధతి కాపద్ధతి దిగ్గంతులవంటి యింజనీర్ల చే మధించి మదింపుకావించబడ్డవి. మొదటిదైన (హ) పద్ధతి సామాన్యతరణ గలది. కాని (ల) పద్ధతిలో గమ్యస్థానము వరకు కలప లారీలపై తోలుటకై ఒక రోడ్డునిర్మాణం సంకల్పించబడినది. సదరురోడ్డు 13 మైళ్లు నిరాఘటుముగా సాగి తదనంతరం ఒక నదీప్రవాహమును దాటవలయును. కావున యిచట చరిత్రాత్మకమైన వారధినిర్మాణం సహజం. ఇక మిగిలిన (క్ష) పద్ధతిలో కార్యక్రమం సమాప్తి. ఆఖరుదైన యీక్రియలో “గృహపరిశ్రమాభివృద్ధి”కై కలప శోభాకరమైన విధముగా ఉద్దేశింపబడి వినియోగింపబడినది. గృహపరిశ్రమ అనగా గృహము, పరిశ్రమ అనునెండు ప్రధానముల మేలు కలయిక. అట్టి గృహపరిశ్రమాభివృద్ధికి పరిశ్రమమాట ఎట్లున్ననూ ముందు గృహము ప్రప్రధానము. కనుక ఏతత్ గృహనిర్మాణం యీ కలపతో గావించిన వెనుక, వీలునుబట్టి పరిశ్రమ అవసరమైనచో నెలకొల్పవచ్చును. అదియే యీ అంత్యక్రియలో సాధించిన లక్ష్యం.

ఇదటికి 25 మైళ్లలో నిర్ణయ “సిత్తనైకతము” ఒకటి కలదు. అదియే దీని గైకొన్న గమ్యస్థానం. అచట గృహనిర్మాణం కావించిన గృహపరిశ్రమాభివృద్ధితోపాటు “సిత్తనైకతోద్ధరణ”కూడా జరుగును. అప్పుడు యీ ప్రణాళికయొక్క ఫలము ద్విగుణీకృతమై భాల్లును.

వేరువేరు అంచనాల సంక్షిప్తం మంత్రికర్తలక్షణపరిశీలనార్థం యీక్రింద క్రోడీకరింపబడ్డది:—

సంగ్రహము

రాశులు	వర్గన, వివరము వగైరా.	రేణు.				మొత్తం.			మొత్తముల మొత్తం.		
		1 కి	రూ.	అ.	పై	రూ.	అ.	పై.	రూ.	అ.	పై.
	(హ)										
25,00	నేలమట్టంకరకు భూరూప విచ్ఛేదం.	చెట్టు	4	-	-	10,000	-	-			
2,500	భూతలంలోగల మొదలు, వేళ్ల సమూహ నిర్మాణం.	దూ	2	-	-	5,000	-	-			-
2,500	వేళ్లు త్రవ్వగా ఏర్పడిన గుంటల పూడ్పు.	గుంట	2	-	-	5,000	-	-	20,000	-	
	(ల)										
20	ధనురాకారజ్యాలు గల వారధినిర్మాణం	జ్య	5,000	-	-	1,00,000	-	-			
20	ఇంజనీర్ల తనిఖీవిహారాలకై, అసలు బ్రిడ్జి ఆనుకొని కర్రతో నిర్మింపఁబడిన కాల్ బ్రిడ్జి.	జ్య	200	-	-	4,000	-	-			
1,000	బ్రిడ్జినిర్మాణకాలంలో నీటి ఆపుదలకల మునిగిపోయిన పంటభూములకు నష్టపరిహారం.	యోకరం	100	-	-	1,00,000	-	-			
20	ప్రధానవారధినిర్మాణానంతరం కర్రనిర్మిత కాల్ బ్రిడ్జి విచ్చిన్నం...	జ్య	50	8	4	1,010	6	8			
300	రోడ్ల నిర్మాణం	ఘనం	1,000	-	-	3,00,000	-	-	5,05,010	6	8
	(క్ష)										
1,000	గమ్యస్థాన పునః ప్రతిష్ఠ.	ఇల్లు	3,300	-	-	33,00,000	-	-			
5250	పనిమొత్తానికి ముగిసినవి.	మానీ	2	-	-	10,501	-	-			-
4880	పనిమొత్తానికి ప్రారంభమైనవి.	దూ	1	8	-	7,320	12	-			
1221	పిల్ల కూలీలు.	దూ	1	-	-	122	8	-	33,17,944	4	-
	చేకావలి. 5% పంతున	1,87,045	5	4
	మొత్తముల మొత్తంయొక్క మహా మొత్తం...	40,30,000	-	-

అంచనాలు కీర్ణముగా ఆమోదింపబడినచో టెండర్ల ఆహ్వానం మరుక్షణం జరిపింపబడును.

త్రైపత్రీయం (Triplicate).

ప్రధానయంత్రకారుడు,

రాష్ట్రం.

18

కేంద్రప్రభుత్వమునకు—

జరుగుచున్న ఆర్థికసంవత్సరమునకు ప్రతిపాదించిన ఆదాయ వ్యయపట్టిక మిగులుబడ్జెట్ అని తేలియుజేయుటకు యీ ప్రభుత్వం మిగుల సంతోషించుచున్నది. కాని యీ మిగులు మొత్తం రూ. 0-0-3 అయిఉన్నది (అక్షరాలా సున్నా రూపాయిలూ, సున్నా అణాలు, మాడుపైసలుమాత్రం). బడ్జెట్ ప్రతిపాదనకాలములో అవసరప్రణాళికలు ఏరి వ్యయము కేటాయించియున్నాము. కాని సద్యఃకాలములో ఒక నూతనప్రణాళిక ఉద్భవించి అత్యవసరమైనదిగా యీ

ప్రభుత్వాన్ని ఎదుర్కొంటున్నది. ఎదుర్కొనుటయే కాదు— ఢీకొనుచున్నదని చెప్పవలయును. నవభారతభావిభాగోన్మోదనానికి, ప్రజాభ్యుదయానికి, గ్రామపునర్నిర్మాణానికి, గ్రామపునఃజీవనానికి, కుగ్రామపురోభివృద్ధికి సంబంధించినదికనక యీ బృహత్ ప్రణాళికను పంపినే అమలుపరచవలసిన అగత్యంలోకి యీ ప్రభుత్వం తేబడ్డది. ఇది ప్రస్తుతిము జాతీయముస్వగా నే ఉన్నది. ఆలస్యము కావించినచో అంతిరాజీయసమస్యగా మారననట నిస్సంశయము.

మొత్తంఖర్చు అంచనా రం. 3 లక్షలరూపాయలు అయి ఉన్నది. దీనికి బడ్జెట్ లోని మిగులు 0-0-3 చాలదు. కనుక

పైమొత్తం (మా బడ్జెట్ లోని మిగులుమినహా) అప్పకింద మంజూరు చేసేది. లేక ప్రపంచఆర్థికనిధి (World Bank) నుంచి కేంద్రమునకు యీక్విటాలో ఎన్నిమిలియన్ల డాలర్లు రాబోవుచున్నవో, దానిలో ఈ రాష్ట్రమునకు కేటాయించినది ఎంతో తెలియజేసిన యీ రాష్ట్రం ఆనందించగలదు.

రాష్ట్రప్రభుత్వం.

అనుబంధం :—త్రిపత్రస్థాపించనా మదింపునకళ్లు.

19

తం తి

రాజ్యాపయ్యుక్తం.

యుంఝాగమని.

నిర్మాణకార్యక్రమం. వసంతపుంత. బృహత్ ప్రణాళిక. బిండ్. సంహారకార్యం. బిండ్. పరిశీలనార్థం. యావద్ద్రంథం. సంబోధన. బిండ్. యమ అర్జంట్.

కేంద్రం.

20

కేంద్రప్రభుత్వమునకు—

తంత్రానుసారం వసంతపుంతసంబంధీయయాపత్ పైలు యిందు వెంట పంపుచున్నందుకు యీప్రభుత్వం సంతసించుచున్నది. నిరీక్షిత మంజూరియైనందుకు యీప్రభుత్వం ఆహ్లాదించుచున్నది.

రాష్ట్రప్రభుత్వం.

బిడాయింపు :—110 పేజీల గ్రంథం,

ఒక చిత్రపటం.

21

కేంద్రప్రభుత్వ కార్యాలయం

చదవడమైనది—

1. త్రిపత్రస్థాపించనానకళ్లు.

2. 110 పేజీల బృహత్ ప్రణాళికకు సంబంధించిన గ్రంథం.

ఉత్తరువు

ఆర్థికనిధినుంచి వచ్చిన ఋణం ధనం కాదు. గైలుయింజన్లు అయిఉన్నవి.

శబ్దాతీతుడైన ఒక చెమిటిసబ్ యిన్ని పెక్కురును శాశ్వతంగా వసంతపుంతకు బదిలీచేసేది.

కార్యదర్శి,

కేంద్రప్రభుత్వం.

అనుబంధం :—1. త్రిపత్రస్థాపించనానకళ్లు.

2. 110 పేజీల గ్రంథం.

3. విధిక్రమమైన ఒక చిత్రపటం.

ఓ తెనుగు దేశమా!

శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రి

ఓ తెనుగు దేశమా నా అనుగు దేశమా!

కదలు నా బంగారు కలబు వెలిగే తల్లి!

ఆకుపచ్చపొలాల రేకువిచ్చిన పూల

ప్రాకు తీయని సెలల నాకు దర్శన మిచ్చు |ఓ|

ఏమి మాధుర్య లమ్మ ఈ గాలిపొరల!

త్యాగయ్యపలుకు ష్టేత్రయ్య గానము లొలుకు |ఓ|

తలపులో స్వర్గాల ఉలిమైనల కుంచియల

పలికి కొండల యెదల కళల నింపిన రాణి! |ఓ|

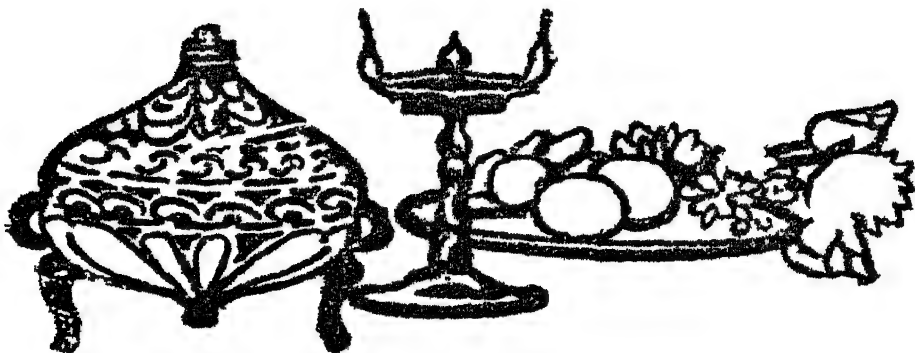
శౌతమీపెన్నతుంగాభద్రకెరటాలు

వినుచు చిక్కని కవిత మనసు లూచే నమ్మ! |ఓ|

కత్తిగంటము లొక్క కదనులో నడచి

విజయశంఖము లొత్తువేళలను దలతు. |ఓ|

“పాటలమంజరి” నుండి

గాలివాన

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

ఇందుమాళి జగదీశ్వరాలయమండపంలో అరచేయి తలగడగా ఆసుకొని అలాగే శయనించిఉన్నాడు. అర్ధరాత్రివేళ ఉదయించిన చంద్రుని కిరణాలలో ఆలయసహస్రస్తంభమంటపం మన కలువేస్తూ తేలుతున్నట్లు ఉన్నది. ముమ్మరమైన జ్యేష్ఠగ్రహృతపం వల్ల అర్ధరాత్రిఅయినా ఇంకా గాలి తిరగలేదు. మారంగా ప్రవహిస్తున్న నెలయేటిలో అప్పుడప్పుడు పక్షుల రెక్కల కదలికలు విన

వస్తున్నాయి. చుట్టూ ఉన్న నిర్జనారణ్యంలో ఎందుటాకులు గల గలలాడిన చప్పుడు కూడా అతనికి నిద్రాభంగం కలిగిస్తున్నది. కాషాయ ధారులైన ఆచార్యుని శిష్యులు సమీపంలో గాఢంగా నిద్రున్నారట. వెన్నుల మెల్లిమెల్లిగాసహస్రస్తంభమంటపం మీదికి ఎక్కివస్తున్నది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఇందుమాళికి ఈ వేళ కంటికి కునుకు పట్టడంలేదు. అతనికి గతజీవితమంతా లాస్యం

చేస్తూ కన్నుల ఎదుట కదలిపోతున్నది. ఆచార్యుని దర్శించిన మొదటి నాటి వృత్తాంతమంతాకూడా కన్నులకు కట్టిన ట్లున్నది.

మొట్టమొదట ఆచార్యుని దర్శించిన ఉత్తరక్షణంలో శోకంతో అతని హృదయం ఉరకలువేసుకుంటూ వైకి ఉబికింది. ఆచార్యుడు అతని వైపు ప్రశాంతంగా నిశ్చలంగా తిలకించాడు. ఇందుమాళిహృదయం కొంతసేపటివరకూ బాష్పరుద్ధ మైసది. అతనిని చూచిన ఆచార్యదేవుల నేత్రాలు కరుణార్ద్రము లైనాయి. అతడు బెంగటిల్లి పోయిన శిశువులా వెక్కిరిస్తూ ఏడ్చాడు. ఆచార్యదేవుడు చల్లని మాటలు చెప్పి, అతనికి పత్నీ వియోగదుఃఖము ఉపశమింపజేయడానికి వేయివిధాలుగా ప్రయత్నించాడు.

ఆపిమ్మట ఇందుమాళి ఆ ఆశ్రమంలో రెండుమాడురోజులున్నాడు. తరవాత మళ్ళీ ఆచార్యుని దర్శించి, తానింక విదర్భదేశానికి తిరిగి పోదలనుకోలేదనీ, ఆశ్రమంలోనే ఉండి తపశ్చర్య చెయ్యవలెనని నిశ్చయించుకున్నాననీ విన్నవించాడు. మొదట ఆచార్యుడు దానికి అంగీకరించలేదు. తిరిగి విదర్భదేశానికి వెళ్లి సాంసారిక జీవనం గడపడం మంచిదని ఆదేశించాడు. ఇందుమాళి కొంత సేపుండి, మళ్ళీ దృఢంగా ఆచార్యునికి తన మనోభిప్రాయం వెల్లడించాడు. “నే నిక్కడనే ఉండి, ఇకనండి యావజ్జీవమా తత్త్వోన్వేషణ చెయ్యదలచుకొన్నాను. ఇది నా తుదినిశ్చయము!”

ఆచార్యుడు తుణకాలం మానముద్ర వహించి, ప్రశాంతంగా, “ఈ నిర్జనారణ్యంలో నీ అన్వేషణకు ఫలితం కలగదు” అన్నాడు.

ఇందుమాళికి ఆచార్యుని సమాధానం ఇలాగ ఉండగలదని తట్టలేదు. కొంతసే పూరుకొని, “నిర్జనారణ్యంలో కాకపోతే, జనాకీర్ణనగరంలోనా అన్వేషణ!” అన్నాడు.

“ఔను! అక్కడే!”

“అక్కడ మనశ్శాంతి కలుగగలదా?”

“అక్కడ రాని మనశ్శాంతి ఇక్కడ కుదరదు!”

“ఆ న్యాయావాలలో—ఆ తీవ్రదుఃఖాలలో—ఆ అధూతాలలోనా?”

“ఎంత ప్రయత్నించినా ఇందుమాళికి కంటికి కునుకు పట్టడంలేదు. గతజీవితమంతా లాస్యంచేస్తూ కన్నుల మొదుట కథిలిపోతున్నది.”

“అవును. ఆ ఆఘాతాలలోనే, ఆ దుఃఖాలలోనే నీ జిజ్ఞాసకు ఫలితం లభించగలదు!”

కొంతనే వుండి మల్లీ ఇందుమాళి ఆచార్యదేవునికి తన అభ్యర్థన సెరవేర్చవలసిందని విన్నవించాడు. మల్లీ ఆచార్యుని మానముద్ర. ఇందుమాళి తిరిగి ప్రాధేయపడ్డాడు.

“నీ తరుణవయస్సులో ఈ తపశ్చర్య సాధ్యం కాదు.”

“తమ అనుగ్రహానికి అసాధ్యం ఏమీ ఉండదు”

“నీ చిత్తవృత్తి బాల్యంనించి రాజభోగాలకు అలవాటుపడి ఉన్నది”

“.....అందుచేతనే వాటితో విసిగి, తమ సన్నిధికి వచ్చాను.”

ఆచార్యుడు వ్యగ్రంగా అతనివైపు చూచాడు. ఇందుమాళి “తమ రసగ్రహించకపోయినా నే నీక్కడే ఆకులూ, అలములూ తింటూ ఉండిపోతాను,” అన్నాడు.

మల్లీ చాలాసేపటివరకూ ఆచార్యుడు మాట్లాడలేదు. చివరికి ఆయన నిశితంగా అతనివైపు చూచి ఇలాగ అన్నాడు:

“నిన్నిక్కడ ఉండవద్దని అనడానికి నాకు అధికారం లేదు. నీ విక్కడనే ఉండిపోవచ్చును. దానికి నా అభ్యంతరం కించిత్తూ లేదు. అయితే ఒక్కమాట! ఎప్పటికైనా ఆ నగరమధ్యంలో, ఆ జీవనకోలాహలంలోనే నీ తత్వాన్వేషణ ఫలిస్తుంది. ఇది ముమ్మాటికీ నిశ్చయము.”

ఇందుమాళి దూరంగా అస్పష్టంగా కనిపించే వైశాలీసాధశిఖరాలవైపు తిలకించాడు. అవి అతనికి తెల్లని అగ్నిజ్వాలాజవ్వలలాగ భాసించాయి. మల్లీ అతడు ఆచార్యునివైపు తిరిగి “ఆ అగ్నిజ్వాలలోనా?” అని ప్రశ్నించాడు.

“ఆ, అవును! ఆ మహాగ్నిజ్వాలలోనే!”

ఆపిమ్మట ఒకటిరెండు దినాలకు ఇందుమాళి ఆశ్రమవాసిగా ఒక్కడనే ఉండిపోయాడు. అప్పుడే ఇది జరిగి రెండేళ్ళు కావస్తూంది. ఆ ఆచార్యుడు అన్న మాటలు అతని హృదయంలో జేగంటలూ ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. అయితే ఈ రెండేళ్ళలోనూ అతని జీవితం ఎంతో ప్రకాంతంగా గడిచిపోయింది. ఇది ఆచార్యుని అనుగ్రహబలమేమో ఎవరు చెప్పగలరు?

అప్పుడే రాత్రి నాలుగోయామం ప్రవేశించినట్లే ఉన్నది. నిండువెన్నెలలో జగదీశ్వరాలయమండపశిల్పాలు కన్నులు మిరుమిట్లు గొలుపుతున్నాయి. మెల్లిగా ఒక పిల్లగాలి వీచింది. అతని నేత్రాలు అశ్రుత్తుంగా ఆశిల్పాలవైపు ప్రసరించాయి. అలిసి పోతున్న అతని నేత్రాలు మానుకునిపోతున్నట్లున్నాయి. కాని నిద్రమాత్రం పట్టడంలేదు. ముందుగా అతని నేత్రాలు సరనారాయణశిల్పాలవైపు ప్రసరించాయి. సరనారాయణులు సృజించిన తిరువ్వకీరసానికి సిగ్గుపడి దేవకన్యకలు తలలు వంచుకొన్నారు! ఆ

సరనారాయణుల విగ్రహాలలో ఎంతటి ప్రకాంతత తాండవిస్తున్నది! పిమ్మట అతనికి విశ్వామిత్రతపోభంగశిల్పం కనబడింది. విశ్వామిత్రుడు మేనకాలాస్యముగ్ధుడై తడేకతానంగా ఆమెవైపు తిరిగిస్తున్నాడు! అది మేనకావిగ్రహమేనా? అది ఎంత మనోహరశిల్పము! తాను అటువంటి మూర్తిని ఎప్పుడో చూచినట్లే ఉన్నది. ఆమె ఎవరు? అతనికి తటాలున ఆమెసౌందర్యము, పేరు స్మృతిపథంలో మెరిశాయి. అవును! ఆమెపేరు వారుణి! విదర్భదేశం అంతా ఆమెలాస్యానికి తన్మయమైపోయింది. ప్రత్యేకంగా తా నామెలాస్యానికి మెచ్చి స్వర్ణకింకిణులుకూడా ఓహూకరించాడు. ఆమెలాస్యగోష్ఠి అంటే ఆరోజులలో తాను ఎంతో ఆప్యాయత కనబరిచేవాడు! అది తన వివాహానికి పూర్వం జరిగినకథ! ఆరోజులు ఎంత మనోజ్ఞంగా గడిచిపోయాయి! ఆమె ఎంత సౌందర్యవతి!—ఈ చివరిభావన అతని స్మృతికి కళాఘాతంలా తగిలింది! తటాలున అతడు పశ్చాత్తప్తుడై ఆ ఆలోచనలన్నిటినీ తన భావనాపథంలోనించి తరిమివేశాడు. ముకుటితనయనాలతో ఆచార్యుని నామధేయము ఉచ్చరించి, ఆయన మూర్తిని మనస్సులో ప్రతిష్ఠించుకొన్నాడు. ఆమూర్తికేసి నిశ్చలంగా తిలకించాడు. అది ఆచార్యుని మూర్తి కాదు! వారుణీమూర్తిలా కనిపించింది. మల్లీ పరితప్తహృదయంతో ఆచార్యమూర్తిని ధ్యానించుకొన్నాడు. అతనికి దూరదూరాన సన్నని సెలయేటిగానంబో తన ధ్యానప్రవాహం కలిసిపోతున్నట్లుపించింది. చివరికి తెల్ల తెల్ల వారేవేళ అలసిపోయిన అతని నేత్రాలకు ఏదో కలతనిద్ర పట్టింది.

౨

ఆచార్యుని ఆశ్రమం వైశాలీనగరానికి సుమారు రొక క్రోశం దూరంలో ఉన్నది. అరణ్యమధ్యభాగంలో ఉన్న జగదీశ్వరాలయపు సహస్రస్తంభమంటపంలోనే ఒక భాగంలో ఆయన నివాసము. ఆచార్యుని శిష్యులు వైశాలీనగరానికి భిక్షుకుపోయి మిట్టమధ్యాహ్న వేళకు తిరిగివస్తూంటారు. మరీ వృద్ధులైనవారు కొంతమంది అరణ్యంలో కందమూలఘోలాలతోనే కాలక్షేపం చేస్తూంటారు. వైశాలీనగరానికి జగదీశ్వరాలయానికి మధ్యన అడ్డంగా సెలయే రొకటి ప్రవహిస్తున్నది. వేసవికావడంచేత సెలయేటి నీరు యజ్ఞోపవీతంలా సన్నగా స్వచ్ఛంగా మెరుస్తున్నది. కొన్నికొన్ని చోట్ల సెలయే రింకిపోయినట్లే కనిపిస్తున్నది. అట్లాంటి పట్టులలో తెల్లటి కొంగలు కదలిపోయే మీనులకోసం నిరీక్షిస్తూ అవి కనబడి నప్పుడల్లా ఎగిరి వాటిని అందుకుంటున్నవి. ఇందుమాళి నేడు స్నానానికి సెలయేటికి వచ్చేసరికే కొంత ఆలస్యం అయింది. సెలయేటిఒడ్డున నైకతంలో నిశ్చలధ్యాననిష్ఠలో మునిగిన అతనికి అపరాధం సమీపించేవరకు కాలాతిక్రమణవిషయమే తెలియలేదు. ధ్యానం ముగించుకొని అతడు భిక్షార్థం వైశాలీనగరంవైపు త్వరగా నడకసాగించాడు. వేడిఎక్కిన సెలయేటి ఇసుకలో అతని పాదాలు బొబ్బలెక్కుతున్నాయి. కొంగలు తమ వేట ముగించి

సమీపంగా ఉన్న చెట్లకొమ్మల్లో తలదాచుకున్నాయి. మృగశిర ప్రవేశించి అప్పుడే పదిరోజులు కావస్తున్నది. అయినా పెద్ద వానలు కురవకపోవడంచేత గ్రీష్మకాలం ఇంకా అలాగే ఉన్నది. ఇందుమాలి తొందరగా వైకాశానగరం ప్రవేశించాడు. ఆకాశంవైపు పరికిస్తే అప్పుడే ఆపరాజ్యం ప్రవేశించినట్లే కనిపించింది. ఒక మూల నల్లని మేఘం మత్తగజంలా పైకి ఉరకలు వేసుకుంటూ వస్తున్నది. అయినా వర్షం కురుస్తుందని అతనికి నమ్మకం కలగలేదు. నాలుగైదు గృహాలలో భీతం స్వీకరించేసరికి ఆ మేఘం ఆకాశ మధ్యానికి వచ్చింది దానితోపాటు గాలిదురుగుతూ ఉండేది!

ఇందుమాలి ఇక లాభంలేదని ఆశ్రమానుభూతైనాడు. కొంచెం చిన్నచిన్న చినుకులు ప్రారంభించాయి. క్రమంగా అవి బట్టతుడుపుచినట్లు లై నాయి. కొంచెంసేపుండి వాన వెలిసినతరువాత పోవచ్చునని అతనికి ఆలోచన తట్టింది. తన బాటకు ఒక వైపున ఒక మనోహరసౌధము, మరిఒక వైపున ఒక జీర్ణదేవాలయము ఉన్నాయి. సౌధమే తలదాచుకోడానికి ఎక్కువ అనువుగా ఉన్నది. అయినా దానిలోకి ప్రవేశించడం ఇష్టంలేక జీర్ణదేవాలయ తనమంటపంలోకే వెళ్లి తలదాచుకొన్నాడు.

వర్షం ధారాపాతంగా కురవడం మొదలుపెట్టింది. కొంతసేపటికి మళ్ళీ ఆ ఉద్భృతం తగ్గింది. ఇందుమాలి ఉల్లాసంగా ఆకాశం వైపుచూచాడు. ఎదురుగా ఉన్న మేఘమీదనుండి అగరుధూమమాలి కలు మెలికలు తిరిగి నుండమందంగా ఖండఖండాలుగా వర్షంలో ఆకాశంవైపు ప్రయాణిస్తున్నాయి. ఇక వాన వెలిసి పోవచ్చునని అతడు దేవాలయద్వారందగ్గరకు వచ్చాడు. ఇంతలో హఠాత్తుగా పెద్దజడి! ఈజడి తగ్గిన తరువాత ఆశ్రమానికి తరలిపోవచ్చునని అతని ఆశ. మళ్ళీ వర్షం క్రమంగా ఎక్కువైపోయింది. దానితో బాటు రంయమని మోతపెడుతూ ప్రచండమైన గాలి కూడా రేగింది. అంతకంతకు గాలి, వాన ఒకదానితో ఒకటి స్పర్శించి గాలివానగా మారిపోయాయి! చెట్లమీద తలదాచుకున్న కాకులు గాలితాడికి భరించలేక చెట్లమీదినించి జారి కింద పడిపోతున్నాయి. అతడు ఆశ ఏమైనా ఉన్నదేమనని ఆకాశంవైపు చూచాడు. సాయం కాలం కావస్తూంది. ఇరుగుపొరుగు ఇళ్లలో బయలుదేరిన పొగ గాలివానలో నలువైపులా పరుగెత్తుకొనిపోతున్నది.

ఇక ఆగడం నుంచిది కాదని ఇందుమాలి మళ్ళీ వీధిలోకి వచ్చాడు. వీధి అంతా మోకాటిలోతున నీరు ప్రవహిస్తున్నది. అయినా నాలుగైదు అడుగులు వేశాడు. వీధులే ఇంత జలమయంగా ఉంటే తుణుంటే పొంగిపోయే నెలయేరు ఎలాగ ఉన్నదో! అయినా ఆసంగతి తరువాత చూడవచ్చునని మళ్ళీ నాలుగడుగులు వేశాడు. వాననీరు నడుమువరకూ వచ్చింది. అంతకంతకు వాననీటి ప్రవాహం పెరిగిపోతున్నది. ఇక ఈ గాలివానలో—ఈ ప్రవాహంలో ప్రయాణం లాభంలేదు, నాన బాగా వెలిసేవరకూ జీర్ణదేవ

యతనంలో తల దాచుకొనడం తప్పనిసరి. ఇందుమాలి అతి కష్టమీద వెనకకు వచ్చి దేవాలయంలో తలదాచుకున్నాడు. వీధిలో వాననీరు దేవాలయావరణంలోకి వచ్చి చెరువుగామారి పోయింది.

బాగా చీకటిపడింది. ఆ జీర్ణదేవాలయతనంలో పూజాపున స్కారాలు లేవు. అతని చైతన్యం అంతా గాలివానపహారుతో నిండిపోయింది. ఉరుములు భయంకరంగా వినవస్తున్నాయి. తటాలున మెరిసిన మెరుపులో మెరిసిన జగత్తు తుణుంటే అంధకారంలో విలీనమైపోతున్నది. ఒక్కొక్కసారి భయంకరంగా ఆకాశం గర్జించేసరికి దేవాలయమండపం ఊగిసలాడిపోతున్నది! ఆ భయం కరఝంఝావాతంలో ఆ జీర్ణదేవాలయంలో ఉండడంకూడా టేమం కాదని అతనికి తోచింది. కాని చేసేది ఏమున్నది! కన్ను కన్ను కనబడడం లేదు. అప్పుడే ఒక ఝామురాత్రి గడిచి ఉండ వచ్చును. అప్పుడప్పుడు అస్పష్టంగా వినవచ్చే ధ్వజస్తంభఘంటికల మోతలలో నీరసమైన అతని శరీరానికి నిద్ర ఆవేశిస్తున్నది.

ప్రళయగర్జనలా ఒక పిడుగు పడిన మోత వినిపించింది. ఆ పిడుగు చాలా సమీపంలోనే పడి ఉంటుంది. తుణుంటే దేవాలయంగోడ కూలి అతనిమీద పడింది. ఒక్క అంగలో అత డాఅగూతం నించి తప్పుకొన్నాడు. శిరస్సుపై పెద్ద ఆఘాతం తగిలినట్లయింది. అప్రయత్నంగా అతడు ఆచార్యనామం స్మరించుకొన్నాడు. దగ్గరగా జనకోలాహలము, ఆక్రందనస్వరాలు వినిపించాయి. మళ్ళీ అతడు ఆచార్యనామం ఉచ్చరించాడు. అంతే! అదైన ఏమి జరిగిందో అతనికి స్పృహ లేదు. ఆ పిడుగుపాటుతాడికి ఆ జీర్ణదేవాలయంలో ఒక భాగం కూలిపోయింది. ప్రకృతిశక్తులు భయంకరంగా తాండవించాయి. గాలిహోరు ఆ జీర్ణదేవాలయనగర్భ గృహంలో మారుమోగింది.

3

ఇందుమాలికి కొంచెం తెలివి వచ్చింది. అంతరాంతరాల్లో అతని కింకా ఝంఝామారుతంగర్జనలు, ఉరుములు విని పిస్తూనే ఉన్నాయి. వీధుల్లో వర్షపుస్వని, గాలిహోరు రొద చేస్తూనే ఉన్నాయి. కాని పరిగరం చూచి మొట్టమొదట అత డది సత్యమని విశ్వసించలేకపోయాడు. తా నొక సుఖతల్పంపై శయనించి ఉన్నాడు. ఒక పరిచారకుడు, పరిచారిక అతనివైపు ఆత్రంగా తిరిగిస్తున్నారు. తాను శయనించిన గృహ మొక ధనిక ప్రాసాదంలా ఉన్నది. ఒక మూల బంగారు నర్తకిల్పమూర్తి హస్తంలోనుండి సురభిశమైన అగరుధూమమాలికలు లేచి పరిసరం అంతా ఆపరించుకొంటున్నాయి. రంగురంగుల కాచపాత్రికలలో చిత్రచిత్రమైన దీపకణికలు వెలుగుతూ కనులకు మిరుమిట్లు గొల్పుతున్నాయి. దగ్గరగా వివిధములైన భక్ష్యాలు, పానీయాలు అమర్చబడి ఉన్నాయి. ధగధగలాడే ఆపరిసరం చూస్తే అతనికి దిగ్భ్రమ

కలిగింది. ఒక్కసారి కళ్లు మూసుకుని మనస్సులో ఏదో జపించు కున్నాడు. ఒక అరగడియ ధ్యానం ముగించుకొని అతడు మళ్ళీ కన్నులు తెరిచాడు. ఎదురుగా మనోహర నారీమూర్తి నిలబడిఉన్నది. ఆమెను చూడగానే జగదీశ్వరాలయంలో మేనకాలాస్య శిల్పము తటాలున స్మృతి పథానికి తట్టింది. ఏమి టీచిత్రము! ఆ శిల్పమే సజీవమై ఇక్కడికి వచ్చిందా? ఈమె ఎవరు? పరిచారికాపరిచారకులవలె కనిపించినవారిద్దగు ఎవరు? వారెక్కడికి వెళ్లిపోయారు? ఈమె ఎవరు? నేను కలగంటున్నానా? ఇలాంటి అభిప్రాయాలన్నీ మెరుపులా అతని భావనాకాశంలో పరిగెత్తాయి. చివరికి అతడు ఊహ స్వరంతో ఇలాగ అన్నాడు:

“నే నెక్కడ ఉన్నాను? మీ రెవరు?”

ఆస్త్రీ నెమ్మదిగా సందేహిస్తూ సమాధానం చెప్పింది:

“జైశాలీనగరంలో”

“ఈశ్వరేంద్రుడి?”

“మాడే!”

“మాడే! అంటే—? మీరెవరు?”

“నే నెవరో గుర్తించలేరా?”

ఈమాట లనేసరికి అతనిలో వెయ్యి స్మృతు లొకదాని వెంబడి మరిఒకటి అవిశ్లేయజేగంలో పరుగెత్తుకుపోయాయి. ఇంతలో భయంకరమైన మేఘగర్జన వినబడింది. తరువాత కుండ పోతగా వర్షిస్తున్న వర్షపు ధ్వని. రోదగాలి మోత. ఆధ్వనికి అతని ఆలోచనలు చెదిరిపోయాయి. మెరుపు ఆమెముఖం మీద తటాలున మెరిసి మాయమైపోయింది.

“ఎవరు?—ఎవరు? వారుణీ...”

“అవును, నేను వారుణీనే.”

“ఈభవన మెవరిది?”

“మాడే!”

“ఇక్కడి కెప్పుడు వచ్చావు?”

“సంవత్సరం పూర్వము.”

“ఇక్కడికి నన్నెవరు తీసుకువచ్చారు?”

“మా పరిచారకులు. మీకు తలపై గాయం తగిలి బొప్పి కట్టింది. మీరు దేవాలయమంటపంలో స్వప్నహతస్థి—”

ఈమాటలు విని ఇందుమాలి తటాలున శయ్యమీదనించి లేచి “నే నెక్కడ ఉండడానికి వీలేదు! అశ్రమానికి తిరిగి వెళ్లిపోవాలి!” అన్నాడు. ఆమె తటాలున అతని దగ్గరకు వచ్చి “ఇంకా గాలి వాన చాలా భయంకరంగా ఉన్నది. ఈరాత్రి ఇక్కడ విశ్రమించి వెళ్లవచ్చును. ఇప్పుడు మీరు చాలా నీరసించి ఉన్నారు! కదిలితే

తలకట్టు విడిపోతుంది! తేవకండి!” అన్నది. ఒక్కసారి శిరస్సు మీద తగిలిన ఆఘాతంతోంచి హృదయంవరకు అతనికి బలై గుచ్చుకొన్నట్లయింది. అతడు నిలబడలేక మళ్ళీ శయ్యమీద కూలబడిపోయాడు. ఆ కదలికలో అతని తలకు కట్టిన కట్టు విడిపోయి కొంచెం రక్తం ప్రవహించడం మొదలుపెట్టింది. తటాలున ఆమె అతని శయ్యపై కూర్చుని కట్టుకట్టడం మొదలుపెట్టింది. దానితో అతని శిరోవేదన కొంత తగ్గిపోయింది. అతడేమై పు ఒక నిమిషం నిశ్చలంగా చూసి “నీ వీక్షణాలీనగరానికి ఎందుకు వచ్చావు వారుణీ!” అన్నాడు.

ఆమె మాట్లాడలేదు. ఆమె వేడికన్నీటిబిందువొకటి అతని వక్షస్థలంపై రాలింది. “అదేమి వారుణీ! అలాగ విచారిస్తున్నావు.” అన్నాడు. అంతే! ఆప్రశ్నతో ఆమె ఒక్కసారి అతని వక్షస్థలంపై పడి వెక్కిరించి ఏడ్చింది. భీషణంగా ఖేటఖేటార్థములతో ఆకాశం గర్జిస్తున్న ఉన్నది. గాలివాన గవాక్షాలనుండ వారి ముఖాలపైవర్ష శీకరాలు విసురుతున్నది. భయంకరమైన ఆ బాహ్యప్రకృతి వారి అంతరాంతరాలలో మైకంలా, మద్యంలా, మాద్యంలా అలముకొని, వారిని పండుటాకులవలె నృత్యం చేయించింది.

అతని కొక్కసారిగా పూర్వవృత్తాంతం అంతా కన్నులకు కట్టింది. మొదట ఆమెనొక నృత్యోత్సవంలో దర్శించాడు. అప్పుడు స్వయంగా ఆమె నైపుణి కొక ముత్యాలహారం బహుశా రించాడు. ఆ హారం ఆమె ఎంత ఒహూహరంగా స్వీకరించింది! నాటి నుంచీ ఇంచుమించుగా వివాహంవరకు ఆమెమూర్తి తనలో నిత్యరూ కదులుతూనే ఉండేది. ఆమె తనవర్గరచనకి ఎన్నుకోకున్న తాళ పత్రగ్రంథాలతో అప్పుడప్పుడు మదనలేఖలు పంపిస్తూ ఉండేది. ఆమెలేఖలు ఎంత ఆదర్శంగా, ఎంత దీనంగా ఉండేవి! కాని ఏమీ లేకపోయినా ఆనవసరంగా లోకాపవాద నలునైపులా అల్లుకు పోయింది. క్రమంగా పెద్దల మాటలకు జడిసి అతడు ఆమెనృత్యోత్సవాలకు కూడా నల్లడం మానివేశాడు! చివరికి తన వివాహం నాడు కూడా ఆమె దీనాతిదీనమైన లేఖ పంపించింది. ఆమెమృత రాజకార్యాంతరాలవల్ల అతడు నగరాంతరానికి వెళ్లిపోయాడు. తరువాత ఆమెవృత్తాంతం తెలియలేదు! విమృశ్యులకు దారుణమైన కళత్రవిమోగము, కొంతకాలానికి ఆచార్యదర్శనము జరిగింది. ఆసంఘటనలన్నీ ఎంత విచిత్రంగా గడిచిపోయాయి!

ఆమె అతన్ని గాఢంగా ఆశ్చర్యించుకొని హృదయంమీదనే మూర్ఛపోయింది. లోలోపల అతనికి ఆ ఆశ్చర్యంలోనించి తప్పించుకొని బయటపడవలె నని అనిపించింది. ఒక్కసారిగా కాయ శక్తులూ ప్రయత్నించాడు. ఆమె పెన్నిధానం విడువలేని పేదలా మరింత గాఢంగా అతనిని కౌగలించుకొన్నది. గాలివాన మూలుగు తున్నట్లు భీషణంగా వీచింది. ఆకాశం నిరంతరంగా రోదిస్తూన్నట్లుగా వర్షిస్తున్నది. సహజంగా అలసిన అతని శరీరానికి, మనస్సుకూ, చైతన్యానికి మగత కమ్మనట్లు నిద్ర పట్టింది. మళ్ళీ భీకర

మైన యుంయుమారుతం చంయిమని వీచి, వారికపురిపైనా పెద్ద జల్లులు కురిపించింది. ఆ గాలికి ఆగదిలోని చిత్రదీపికలన్నీ ఆరి పోయాయి. ఆ మహాంధకారంలో భూమ్యాకాశాలు విలయనృత్యం చేస్తూ గర్జించాయి.

౪

రెండు రోజులనుండి తీవ్రంగా పీచిన గాలివాన మూడవనాటికి తగ్గుముఖం పట్టింది. కాని ఆకాశం అంతా మేఘాచ్ఛాదితంగానే ఉన్నది. గాలి బాగా తగ్గినా వర్షం కురుస్తూనే ఉన్నది. నేలమీద పడిన పక్షివృక్షాదులతోను, అక్కడక్కడ కూలిన గృహాలతోను వైశాలీనగరం అంతా పాడుపడినట్లున్నది. వీధులన్నీ జల మయమై, కప్పలకూతలు దారుణంగా వినవస్తున్నాయి. మూడవ నాటి ఉదయం అతని కొక దేవాలయఘంటానాదం వివబడింది. అప్పటినించీ ఇందుహాళిమనస్సులో పశ్చాత్తాపాగ్ని క్రమక్రమంగా రాజుకోవడం మొదలుపెట్టింది. తన పతనవృత్తాంతం తలుచుకుంటే, అతని కొక భయంకరస్వప్నంలా కనిపించింది. ఎక్కడి విదర్భ దేశము! ఎక్కడి వైశాలీనగరం! ఎప్పటి వారుణీ ప్రణయగాథ!

ఆ గాలివాన, ఆ దేవాలయంలో ఆఘాతం కేవలం తనకోసమే వచ్చాయా? ఈ మానసికభౌతికస్రళ యాలకు సంబంధ మేమైనా ఉన్నదా? తాను మళ్ళీ ఆశ్రమానికి పోగలడా? పోతే ఆచార్యు లేమంటారు? ఆచార్యశిష్యు లేమంటారు? వారికి వృత్తాంతం తెలియకపోవచ్చును! కాని తిరిగి తానే మొహం పెట్టుకుని ఆశ్రమంలో అడుగు పెట్టగలడు? తన కసలు అక్కడ అడుగుపెట్టే అర్హత ఉన్నదా? అతడట్లాగే ఆలోచిస్తూ శయ్యపై శయనించి ఉన్నాడు. కన్నీళ్లు ధారా పాతంగా అతని చెక్కిళ్ళనుండి ప్రవహిస్తున్నవి. ఇంతలో వారుణీ కాచదీపికతో అక్కడికి వచ్చింది. ఆమె మొదట అతన్ని చూచి నిర్ఘాతపోయింది. ఆ దీపిక ఒకచోట ఉంచి తటాలున అతని శయ్య పైకి వచ్చి కూర్చున్నది. ఇంతవరకు ఇందుహాళికి సూర్యాస్తమాన మైనసంగతే తెలియదు. మేఘ చ్ఛన్నమైన ఆ దుర్దినంలో పగటికి రాత్రికి భేదం విలుస్తమే పోయింది!

ఆమెదగ్గరకు వచ్చేసరికి అతడు యథాప్రకారంగా నవ్వుతూనే మాట్లాడాడు. ఆమెకు తన వేదనాకారణం తెలిసిఉండవచ్చును! కాని ఆమె అతని నావిషయంలో ప్రశ్నించనేలేదు! ఆమె ముఖంలోకూడా అతనికి తీవ్రమైన వేదనాచ్ఛాయలు కనిపించాయి. అయినా ఆమె కలకల నవ్వు తూనే మాట్లాడింది. ఆమె గడిచిన రెండురోజుల కంటే ఎక్కువ మనోజ్ఞంగా అలంకరించుకొన్నది.

చిత్రచిత్రమైన అలంకారాలతో కబరిభరం అంతా పూచిన తొగే డులా ఉన్నది. ఆమె తటాలున అతన్ని గాఢంగా ఆశ్లేషించు కొన్నది! తటస్థంగా ఉన్న అతని హృదయాని కది మైమరచే మత్తు కలిగించింది. ఆమె ఈవేళ జీవితానుభూతి సంతటిని దోసిల్ల తో జుర్రుకుంటున్నది. ఆమెముఖంలో నేడు రెండురోజులకుండీ లేని తన్మయత, ఆనందము తాండవించాయి. ఆమె క్షణతఃకానికి ఆనందసౌధపు మెట్లెక్కిపోయాన్నట్లు కనిపించింది. ఇందుహాళికి నే డామెమహాత్మాహము కొంత విచిత్రంగా కనిపించింది. ఆమె అతని కళ్ళ కేసి కొంతసేపు దీనంగా చూచి, “మీరు నన్నెప్ప టిక్కి మరిచిపోకూడదు!” అన్నది. ఆమెన అతనినేత చేతిలో చెయ్యివేయించుకొని నిశ్చింతగా అతని కాగిలిలో నిద్ర పోయింది.

అతని కీవేళ రెండురోజులనించీ పట్టినంత గాఢంగా నిద్ర పట్టలేదు. అతనికి కలలో తన్నెవరో వీపుమీద చరిచి లేపినట్లు యింది తటాలున లేచి చూచాడు. వారుణీ గాఢంగా తనపక్కనే నిద్రిస్తున్నది. అతడు మళ్ళీ నిద్రించాడు. గాలిరోబాటు వాన కూడా క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతున్నది. మారులనుండి ధారాపాతంగా

“ఆతడాపత్రాలు తీసుకొని ఆత్రంగా చదవడం మొదలుపెట్టాడు.”

వర్షం కురవడం మానివేసి నింగువులు నందువులుగా వర్షం కురుస్తున్నది. అప్పుడప్పుడు చెట్లమీద తల దాచుకొన్న పక్షులు తడిసిన రెక్కలు విడిలించుకొంటున్నాయి. ఆసమయంలో చెట్లకకులపై నిలిచిపోయిన వర్షదించువులన్నీ వర్షపుజల్లులవలె ధ్వని చేస్తూ నేలమీద పడుతున్నాయి.

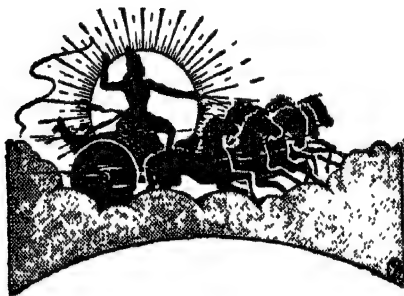
ఇందుమార్గికి నిద్రలో తొందరతొందరగా తన్నెవరో పిలుస్తున్నట్లునిపించింది. తటాలున కళ్లు నలుముకుంటూ శయ్యమీద కూర్చున్నాడు. సమీపంగా “కొక్కుకోకో” అని కోడి కూసింది. ఇంకా బాగా తెల్లవారలేదు. అయితే కారుచీకటి తగ్గింది. వర్షం కూడా బాగా తగ్గింది. ఆకాశం అంతా నిర్మలంగా ఉన్నది. వైచిత్ర సప్తమహర్షుల నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. దూరంగా ధ్రువతార మినుకుమినుకుమంటున్నది. తరువాత అతని దృష్టి వారుణివైపు తిరిగింది. కాని ఆమె అక్కడ లేదు. ఎక్కడకు వెళ్లింది? దూరంగా ఒకమూల ఉన్న దీపం శయ్యకు దగ్గరగా పెట్టి పోయింది. అదీపికకు సమీపంలో భూర్జరపత్రాలపై వారుణిహస్తాక్షరాలు కనిపించాయి. అత డాపత్రాలు తీసుకుని ఆత్రంగా చదవడం మొదలుపెట్టాడు. అది ఆమె తన్నుద్దేించి వ్రాసిన లేఖ. అతడు మొదటిభాగం అంతా గబగబా చదివాడు. ఆ లేఖాంశం పూర్తికాలేదు. అత డింకా తొందరగా చదవడం ప్రారంభించాడు : “మీరు నిర్దాక్షిణ్యంగా నన్ను, విదర్భదేశాన్ని విడిచి వెళ్లిపోయారు. ఒక్క మాటైనా చెప్పకుండా నన్నావిధంగా విడిచివెళ్లడం మీకు న్యాయంగా ఉన్నదా? నేను మీకోసం ఎంత తపించిపోయాను! నాకు అంతవరకు మీ పత్నీవియోగవార్త తెలియనేలేదు. తరవాత ఒక ఆరుమాసాలకు మీరు జగదీశ్వరాలయంలో ఆశ్రమంలో ప్రవేశించినట్లు తెలిసింది. నేను విదర్భదేశం విడిచి నాసంసారంతో సహా వైశాలీనగరానికి వచ్చివేసి, ఈ ప్రాసాదంలో నివసించడం మొదలుపెట్టాను. కొన్నాళ్లకు మీ మూర్తి నాకు ప్రత్యక్షమైంది. అప్పటినుంచీ ఆ మధ్యాహ్నభిక్షవేళ మీవై పాకసారి తిలకించడమే నాకు నేత్రామృతంగా ఉండేది. కాని నాకు మిమ్మల్ని ఒక్కసారి నోరారా పలకరించడానికి కూడా సాహసం కలగలేదు.

“ఎన్నో రాత్రులు మీమూర్తిని మనస్సులో నిలిపి జాగరాలు చేశాను. నేను ఎన్నడూ కలలోకూడా మీ ప్రతీకంగా చెయ్యిదలుచుకోలేదు! ఆ గాలివానలో మీ రావిధంగా చిక్కుకొని ఉండడం నేను మేడమీదనించి గమనించాను. కాని మిమ్మల్ని మా భవనానికి ఆహ్వానించడానికి కూడా నాకు సాహసం కలగలేదు. ఇక ఆదేవాలయంలో మీరు ఆఘాతం తగిలి పడిపోయినప్పుడు మాత్రం మా పరిచారకుల నక్కడికి పంపించాను. మీరు స్పృహలేకుండా ఉండడంచేత మా భవనంలో ఉంచి నేదచేసేవరకు పరిచర్య చేశాను. ఆ గాలివాన, ఆ సంఘటన అధి అంతా కేవలం దైవికమని నమ్ముండి!

కాని, ఒక్క మాటమాత్రం నిశ్చయము. నేను మిమ్మల్ని విడిచి జీవించలేకపోయాను. మీరు లేని బ్రతుకే వ్యర్థమని అనిపించింది. అనేకసార్లు ఆత్మహత్యాప్రయత్నంకూడా చేశాను. ఒక్కసారి మీ కాగిలింతలో తూటామాత్రం విశ్రమించి, ఆపిమ్మట మరణించవలెనని అనిపించింది. నాహృదయరహస్యం ఎరిగిన మీ కిది అంతా చర్యతచర్యణం కాగలదని అనుకుంటున్నాను. మొదటి నాటి రాత్రి మీస్వర్గంలోనే నాకు మైమరపు కలిగింది. ఆ రెండవనాటి రాత్రితో జీవితపరమావధికమైన దివ్యానందం అనుభవించాను. ఆ ఆనందానుభూతిని నేను మీ కేవిధంగా వ్యక్తం చెయ్యగలను? నా కానాడు జీవితపు ఆనందావధులు అందుకొన్నట్లు తోచింది. నా జన్మతరించి నట్లు కనబడినది. ఆ రెండవనాటి రాత్రి మీరుకూడా ఆనందతన్మయతలో లీనులై పోయినారు. అది ఎంత గొప్పరాత్రి! నా కానాడు మరి కన్నులు తెరవాలని బుద్ధి పుట్టలేదు! ఆ శుభస్వప్నంలో అల్లాగే మరణించాలని అనిపించింది. నా కా ఆనందం స్థిరంగా నిలదని తెలుసును! ఆ మరునాడు నేను మీముఖంలో పశ్చాత్తాపం గమనించాను. నా ఆనందం ఎంత గభీరమైనదో మీ పశ్చాత్తాపం కూడా అంత గభీరమైనదని నా కాక్షణంలో స్ఫురించినది. అయితే జరిగినదంతా అనాలోచితంగాను, దైవికంగాను జరిగినదనే తృప్తి నాకున్నది! ఒక్కరాత్రిలో ఆనందావధికూడా అందుకున్నాను! మరునాడువయం లేచేసరికి ఆమైకం నాకన్నులలో పొంగులువారు తూనే ఉన్నది. అంత అవధి అందుకొన్నతరవాత నాకు భవిష్యజ్ఞీతం అంతా నిస్సారంగా కనిపించింది. నా కా ఆనందపు మైకంలోనే మరణించవలెనని కోరిక కలిగింది. విషపాత్ర తాగిన తరవాతనే నేనీలేఖ ప్రారంభించాను! మీరీలేఖ చూచేసరికే నేను మృతి నిద్రలో తన్మయురాలనై ఉంటాను! నెలవు—చరణదాసి, వారుణి.”

జరిగినదంతా త్షణంలో అతని హృదయంలో అవగతమైంది. తటాలున శయ్యమీదనించి కిందికి ఉరికి అతడు నలువైపులా కలయ జూచాడు! శయ్యకు తలగడనై పున వారుణి నేలపై పడి ఉన్నది. తటాలున అత డామెనాడి పరిశీలించాడు. అనుకున్నంతవరకే జరిగి పోయింది! స్తబ్దహృదయంతో అత డలాగే నిలబడిపోయాడు! అతని కనుల కొదురుగా గవాక్షంలో కలకలలాడుతూన్న అరుణోదయము, వినిర్మలాకాశము కనిపించాయి. పక్షుల కిలకిలారావాలతో జగత్తంతటా ఉషోన్మత్యం ప్రతిధ్వనించింది. ఆ తీవ్రహృదయాఘాతంలోను, అపక్షుల కలకలారావాలలోను ద్విధావిభిన్నమైన బాహ్య ప్రపంచంవైపు చూస్తూ అతడు అలాగే నిలబడిపోయాడు! “ఎప్పటికైనా ఆ నగరమధ్యంలోనే, ఆ జీవితకోలాహలంలోనే నీ తత్త్వాన్వేషణ ఫలిస్తుంది. ఇది ముమ్మాటికీ నిశ్చయము.” అని ఆచార్యుడన్న మాటలు అతని హృదయంలో గభీరంగా మారుమ్రోగాయి.

అతడు సుక్లుతిరుగుతూ ఉరకలువేసుకుంటూ పరుగెత్తిపోయే ఆ జీవిత సారిగా ప్రజ్వలించాయి! మల్లీ శయ్యదగ్గర చీరునవ్వులతో ప్రవాహంవైపు చూచాడు! తటాలన అతనికి ఆచార్యుని మాటల మరణించి పడిఉన్న వారుణిముఖంవై పొకసారి పరిశీలించాడు. లోని అంతరార్థం స్ఫురించింది! జీవితచాంచల్యము, ఆచాంచ బాష్పార్ద్రనయనాలతో వెల్లిగా మల్లీ ఆశ్రమంవైపు నడిచివెళ్లి యింలా అంతర్లీనమైన జీవితసత్యము, ఆనందము అతనిలో ఒక్క పోయాడు!

పండితరాయల సూర్యోపాసన

ఈ మహాకవి యవనకన్యయైన లవంగిని చేపట్టి వర్ణభ్రష్టు డయ్యెనుగాని మతభ్రష్టుడు కాలేదు. ఇతడు శుద్ధాద్వైతుడు. అందును లక్ష్మీనారాయణభక్తుడు. భక్తియోగనిష్ఠుడు. ఇందు కితని లహరీవచన ములే ప్రమాణము.

“పరే నిత్యం మాత ర్గణమయి పరబ్రహ్మమహితే,
జగన్నాథ స్యాకర్ణయ మృదులఃస్థాళి మిమామ్”
“ఆధివ్యాధిజరాపరాహిత! యది క్షేమం నిజం వాచసి!
శ్రీకృష్ణేతి రసాయనం రసయ రే శూన్యైః కిమన్యైః శ్రమైః?”
“సంజ్ఞాకాంతసుతే కృతాంతభగిని శ్రీకృష్ణనిత్యప్రియే!
పాపోహ్మలీని పుణ్యధాత్రి యమునే కాలించి కుభ్యం నమః”

పండితరాజు వైదికకర్మనిహితుడు కాదుగాని, వైదికతత్త్వమును వేదాంతరహస్యముల నెఱిగిన మీమాంసాతత్వవేత్త. ఆ విజ్ఞాన మితని స్తుతికావ్యము లన్నిట బ్రతిఫలించుచునే యున్నది. అం దితని సుధాలహరినిబట్టి యితని సారవిజ్ఞాన మించుక తెలిసికొందము.

ఋగ్వేదములో నగ్నిండ్రసూక్తములతరువాత గణింపదగినవి సూర్యసూక్తములు. మఱియు సౌర మహాత్మ్యము నెక్కువగా వర్ణించినది తైత్తిరీయారణ్యకము. అందలి విజ్ఞానమును సంగ్రహముగా సూచించిన దితని సుధాలహరి. ఇది చూచుటకు ముప్పది శ్లోకముల చిన్న కావ్యమేకాని, గుణమున నిది గొప్ప కావ్యమే. మయూరకవ్యాదుల సూర్యస్తవములు దేశమున వ్యాపించియున్నవి. వానితో బోల్చి చదివినవారి కిందలి విశేషము గోచరింపకపోదు. మఱియు, వివిధాలంకారభూషిత, మపూర్వభావోపేతము నైన యీ చిన్న కావ్యము శబ్దార్థముల శ్రవణానందము హృదయానందము నగుచున్నదనుట చెప్పదగిన విశేషాంశము.

ఋగ్వేదములోని “ఇంద్రం మిత్రం వరుణ మగ్ని మాహు రథో దివ్య స్ససుపర్ణో గరుత్మాన్, ఏకం నద్విప్రా బహుధా వదం త్యగ్నిం యమం మాతరిశ్వాన మాహుః” ఇత్యాదిమంత్రములు భావమును మనస్సున నుంచుకొని సూర్యుడు సకలజగదాధారభూతు డైన భావము నిందు ప్రదర్శించియున్నాడు. ఇందుకు సూర్యలీలావిలాసవర్ణన మొక యుదాహరణము.

“అహో జాసనాయః క్షణబహుటికాద్యాత్మకం కాలచక్రం
ప్రాహుః పూర్వే పురాణాగమవిషయవిదో యస్య లీలావిలాసం,
భావానాం షడ్వికారా నభ ఖలు గతిభి ర్యశ్చ నిత్యంప్రసూతే
సప్రాతః పారహూతే పరిలసతి హరిన్మండలే చండభానుః”

ఇందు స్పష్టిస్థితిలయాత్మకమైన జగత్త్వ మిమిడియున్నది.

సూర్యోపాసనావిధానము తృచసౌరారుణకేతుకచిత్యరూపమున త్రివిధము. అం దుద్యన్న ద్యేతి మహా మంత్రార్థ మిట్లు వర్ణింపబడినది:

“భానోస్తేఽహి హృషీ కాణ్యభిలతమభృతాం హర్షయంతోహితేహ
హృద్రాగం సంహరంతాం హిమమహిమహృతో హేమహృద్యాః కరా నః”

పరమేశ్వరుడు దివ్యసత్యనిత్య తేజోరూపమున సూర్యమండలాంతర్వర్తియై యాత్మసంకల్పసంజాతమైన సకలజగము నీక్షించుచున్నా డన్న యాత్మతత్వమును “శుద్ధం బ్రహ్మలవాలం ప్రకృతిశబలితం యస్య మూల” మిత్యాదివాక్యముల నావిష్కరించియున్నాడు. తాదృశమైన పరబ్రహ్మతేజస్సును ప్రాతస్సాయం కాలములు దర్శింపదాన మాచరించి ధ్యానింపనగు నన్న వేదోక్తధర్మము నిట్లు విశదీకరించినాడు:

“సాయంప్రాతశ్చ సంధ్యాంజలి మనసిసురాః సంప్రయచ్ఛంతి యస్మై
తస్మై కస్మైచి దేతక్మని పరమహసే దేవతాయై నమోఽస్తు”

శ్రేష్ఠవాచకములుగా ఇంద్రచంద్రసింహాదిశబ్దములు వాడుట ప్రతీతమైయుండగా నితడు “శ్రీమత్సేర మభట్టసూను రనిశం విద్వల్లలాటంతః” అనుచు సూర్యవాచకమైన లలాటంతఃశబ్దము వాడుకొనుటయే యితని సూర్యారాధనప్రియత్వమును ప్రకటించుచున్నది.

అశ్వరూపాదుషా సూర్యారాధనప్రియు డని ప్రతీతి. అతని కడపటి రోజులలో తదాస్థాన మలంకరించిన యీ మసీషి యతని సూర్యభక్తియు, తన సౌరవిజ్ఞానము నన్వర్థముగా నీసుధాలహరి నిర్మించె నని భావింప వచ్చును. ఇందలి “ఉల్లాసః పుల్లంకేకుహే” త్యాదిప్రథమశ్లోకమును తన రసగంగాధరప్రథమాననమాన నుదాహరించుకొనుట తన సూర్యస్తవము నితడు సర్వదా స్మరించుకొనుచుండెడివా డనుటకు నిదర్శనమగును.

—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి

ది భారత్ ట్రాక్టర్ బ్యాంకు లిమిటెడ్,

స్థాపన సం. 1946. స్థాపన సం. 1946

రిజిస్టర్డ్ కంపెనీ, మద్రాసు.

సంక్షేపము: శ్రీయుత బొమ్మలి రాజు వారు నిర్వహించే వ్యాపార సంస్థలకు వడ్డీ, లెండింగ్, డిస్కంట్, మొదలగు వ్యాపార సౌకర్యాలను అందించుట.

ప్రాంతాలు: మద్రాసు, బెంగళూరు, హైదరాబాద్, కోల్కతా, పూణే, నాగపూర్, విజయవాడ, తిరుపతి, విశాఖపట్నం, విజయవాడ, బెంగళూరు, హైదరాబాద్, కోల్కతా, పూణే, నాగపూర్, విజయవాడ, తిరుపతి, విశాఖపట్నం.

అధికారము: పొందిన బడిన విలువలను రూ. 25,00,000

బారీ చేయబడిన సొంతాస్తులను రూ. 10,00,000

పిలువబడి చెల్లించగలగ వ్యాపారము, ట్రేడింగ్, మొదలగు రూ. 7,70,000

ప్రతిష్టాత్మక బొమ్మలి రాజు వారు

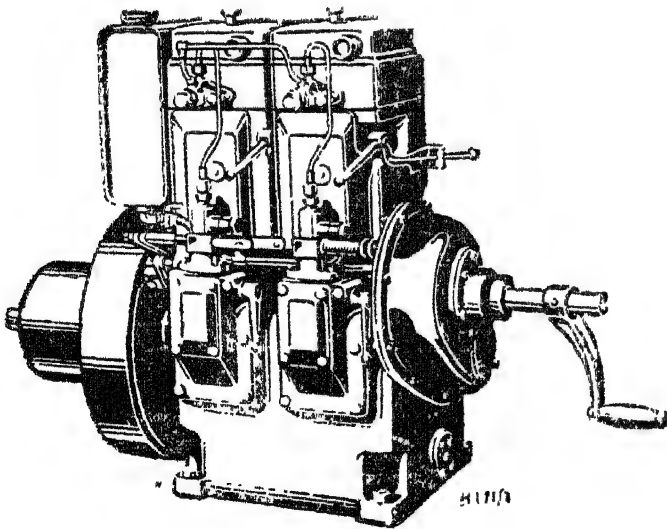
శ్రీయుత బొమ్మలి రాజు వారు

అన్ని విధములైన వ్యాపారములకు వ్యాపారులు చేయబడును. కరెంటు, సేవింగ్స్ బ్యాంకు ఎకౌంట్లను బంధనల సరించి మా ప్రాంతాలు వ్యాపారములకు చేయగలము. స్వేచ్ఛా డిపాజిట్లు ఆకర్షణీయమైన వడ్డీరేట్లతో అంగీకరించబడును.

మా మూడు సంవత్సరముల క్యాష్ సర్టిఫికేట్లు ఒక ప్రత్యేకత. వివరములకు వ్రాయప్రార్థన.

బో. వేంకటరత్నం,
మేనేజింగ్ డైరెక్టరు.

హైదరాబాద్, ఈ నక్షత్రం. పేజీ : 8711

ఆయిల్ పంపులు,
మధుర సువాసన కలిగిన నూనెలు

మాడరన్ ఎలక్ట్రిక్ కంపెనీ,
హెడ్డాపేను: 301, లింగిచెట్టిపేని, మద్రాసు.
బ్రాంచి: 134, దిండిగల్ రోడ్డు, మధుర.

వెషినరీ, అండ్ ఎలెక్ట్రికల్ డీలర్లు, అండ్ కంట్రాక్టర్లు.

ఎలెక్ట్రిక్ మోటార్లు, ఎలెక్ట్రిక్ డ్రైలింగ్ యంత్రములు, ఎలెక్ట్రికల్ అక్సెసరీలు, వ్యవసాయపుపంపులు సెట్సు, షరతుగడ క్రమము, బియ్యపు మరసామానులు, మిగడతీయ యంత్రములు మొదలైన వాటికి స్టాకిస్టులు.

అనంతపురం జిల్లాలోని అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

మాత్రం మాత్రం మాత్రం

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

(ప్రతి 1921)

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

అంబేద్కర్ వైద్యం చేయుచున్న వైద్యులు

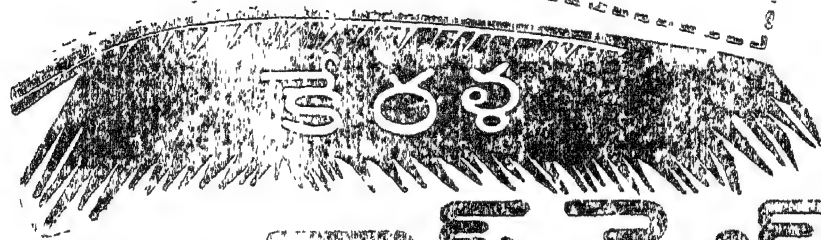
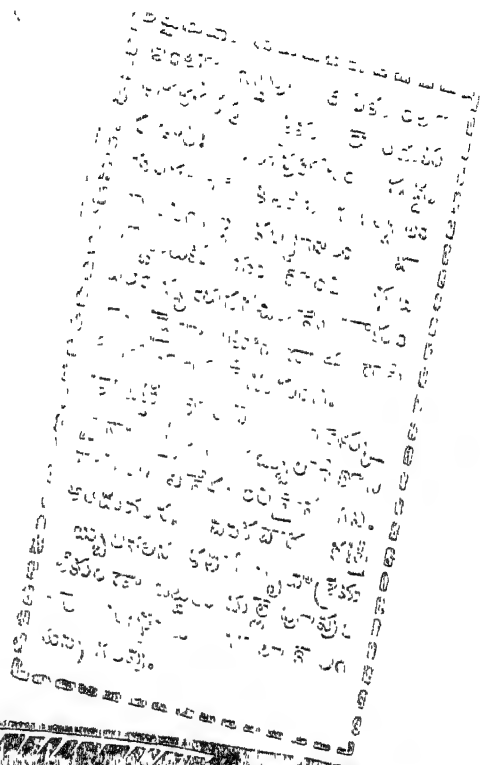
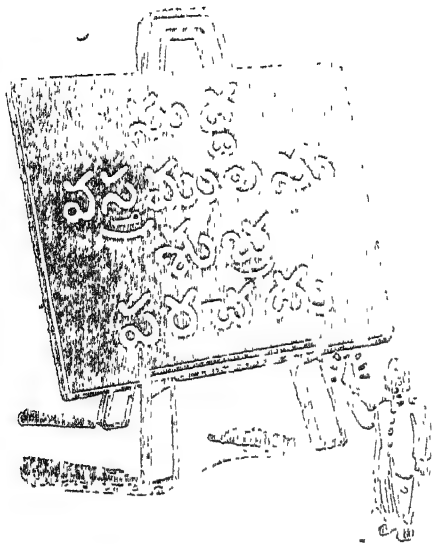
SAVE 25% LIGHTING

SIRDAR
Candles

The word that you can trust...

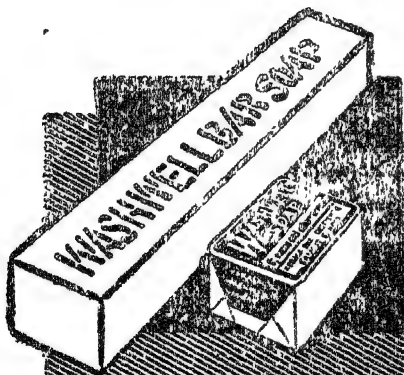
Prod. M.Y. SONS

SIRDAR CANDLE WORKS
48, BUNDER ST. MADRAS. I

కేరళ

వాష్ వెల్

ఈ సబ్బుతో గృహవస్త్రశుభ్రత
అతిసులభమైనది

పరిశుభ్రమైన
బారు
సబ్బు

కేరళా సాప్ట్ ఇన్ స్టిట్యూట్, కాలికట్

పారిశ్రామిక, వాణిజ్యశాఖ

మద్రాసు ప్రభుత్వము

మెట్రోపాలిటన్ ఇనగా రెన్సు కలవెస్

లి మె ట్రె క్.

(హె డి ఆ పీ సు : కల క త్రా)

1949 లో వూర్తిచేసిన వ్యాపారవర్షం 6 కోట్ల రూపాయలకు పైగా.

జో నన్ రం 10/ =

అన్ని బిల్లులలోను, పంతుల జి. నంబూరిగారి ప్రతిపక్షాలు తొలగినవి.

విజయవాడ బ్రాంచి :

No. 17/167, స్వామి వీధి,

గాంధీనగర్, విజయవాడ.

మద్రాసు బ్రాంచి :

నం. 54-55, తంజుచెట్టి వీధి,

జి. టి. మద్రాసు.

శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారి

ఆ మాన్య గ్రంథముల పునర్ముద్రణము.

1. మొదటి సంపుటయు—ప్రహసనములు (క్యాలికోటైండు) 6-0-0
2. ఆంధ్రకవులచరిత్ర.
 - (i) మొదటి భాగము - పూర్వాంధ్రకవులు (క్యాలికోటైండు) 5-0-0
 - (ii) రెండవ భాగము - మధ్యకాలపు కవులు (రేపల్లెపాడు) 2-8-0
 - (iii) మూడవ భాగము - ఆధునిక కవులు (రేపల్లెపాడు) 3-8-0
3. స్వీయ చరిత్ర - (పంతులగారివి - 1, 2 భాగములు క్యాలికోటైండు) 4-0-0

పెంపుటయుగా, యితర సంపుటయుల తలపాట నాటకములు, నామ ప్రతిభలు, స్త్రీలకు చెందిన కథలు, నీతిగ్రంథములు, ఉపన్యాసములు, జీవిత చిత్రము, నాస్తిక గ్రంథములు, కావ్యములు మొదలుగాగల - విశిష్ట గ్రంథములు పునర్ముద్రణ అ... అని శ్రమనకు సిద్ధముగ నున్నవి.

2, 3, 4, సంపుటములు అచ్చులో నున్నవి. పంతులుగారి గ్రంథముల ప్రతినిధి యందరకు తెలిసినట్లుటవలన వేరుగా వివరించి వ్రాయ నవసరములేదు.

కేటాగు ఉచితము. పలయువారు యీ క్రింది చిరునామాకు వ్రాయుడు:

దంగేటి నారాయణస్వామి, కార్యదర్శి, హితకారీణీ సమాజము. రాజమహేంద్రవరం

ఈ క్రింది విక్రేతృద్వారా గా ప్రచురింపబడినది.

వెంకట్రామా ఆండ్ కో., బుక్ సెల్లర్స్ - విజయవాడ.

అవతరించకనే అస్తమించిన ఆంధ్రరాష్ట్రం

('ఒక ఆంధ్రుడు')

ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చింది అని అనుకుంటూ ఉండగానే రాకుండా పోయింది. అవతరించకుండానే అస్తమించింది. 1935 వ సంవత్సరపు భారతరాజ్యాంగ శాసనంలోని 290 సెక్షన్ ప్రకారం ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని సృష్టిస్తూ గవర్నర్ జనరల్ తయారుచేయవలసిన 'ఉత్తరువు' ముసాయిదా కూడా తయారైంది. ప్రత్యేక ఆంధ్రమైకోర్టు స్థాపనపై రాష్ట్రశాసనసభలు తీర్మానాలుకూడా చేసినవి. అయినా ఆంధ్రరాష్ట్రం రాలేదు. ఇక నూత్న రాజ్యాంగం ప్రకారమే ఆంధ్రరాష్ట్రానిర్మాణం జరగాలి. అయితే, అసలు రాష్ట్రానిర్మాణం అనేది ఉంటేగదా ఏ రాజ్యాంగం ప్రకారం అన్న ప్రశ్న. మనకు రాష్ట్రమూలేదు ; రాజ్యాంగమూలేదు.

ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏమైంది?—సోదీ అడిగి సమాధానం తెలుసుకోవలసిన పరిస్థితులు ఏర్పడ్డవి. అథవా అంతపని చేసినా అందువల్ల ప్రయోజనం ఏమైనా ఉంటుందా అనే అనుమానం కూడా బాధిస్తూనే ఉంది.

“ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య సజీవంగానే ఉన్నది” అని అఖిల భారత కాంగ్రెస్ కార్యదర్శి—రాష్ట్రం వచ్చిఉంటే మనకు ముఖ్యమంత్రి అయిఉండే శ్రీ కళా వెంకట్రావుగారు అన్నారు. మద్రాసు ప్రభుత్వం మల్లా ఈ సమస్యపరిష్కారానికి తలపడేటట్లు చేయడానికి తాను పూనుకుంటున్నాననీ, తన పూనిక వెనుకటిమాదిరి కాకుండా ఉండేందుకు ఆంధ్రులు అంతా తనవెంట ఉన్నట్లు చెప్పాలనీ మొన్నీమధ్యనే విజయవాడలో ఉద్బోధించారు. ఎవరివెనుకనో ఒకరివెనుకనే ఉండడం ఆంధ్రులకు అలవాటుకొబట్టి వెంకట్రావు గారివెనుకనే ఉంటారు. అయితే వెంకట్రావుగారు ఆంధ్ర డపడం దీనికి ఒక ప్రతిబంధకం కావచ్చు. నలభైయేళ్లుగా “కాకిగోల” చేసినా రాష్ట్రం రాకపోవడానికి ఆంధ్రులకు ఆంధ్రులే నాయకత్వం వహించడమే కారణం. ఈ సత్యాన్ని ఋజువుచేయడానికి పెద్ద పరిశోధనలు అవసరంలేదు. నిన్నమొన్నటి విభజనసంఘం వ్యవహారాలనూ, వాటిపైన రాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘం సాగించిన చాణక్యాన్నీ ఒక్కసారి జ్ఞాపకం చేసుకుంటే విషయం బోధపడిపోతుంది.

రెండుమాసాల కిందట “ఆంధ్రరాష్ట్రానిర్మాణం విషయంలో ఒక్కరోజుకూడా విలంబన జరగదు” అని మన ప్రధానమంత్రి పండిట్ జనహరలాల్ నెహ్రూ ప్రకటించారు. అప్పటికి ఆంధ్ర రాష్ట్రానిర్మాణంపై పెద్దలు పెట్టిన ముహూర్తం ఇంకా ఇరవైరోజు

లున్నది. లాంఛనల విషయంలో, ఇచ్చిపుచ్చుకోవడంలో రెండు పక్షాలవారికీ సమాధానం కుదితే, ఆ సమాధానాన్ని తక్షణం అమలుజరుపుతామని ప్రధానమంత్రి మనకు హామీ ఇచ్చారు. దాంతో అందరిదృష్టి విభజనసంఘ కార్యకలాపాలపై పడింది. ఈ విభజనసంఘం ఎలా, ఎందుకు ఏర్పడిందీ, ఏమి చేసిందీ చూస్తే “ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య” చాలావరకు అర్థమవుతుంది. మన వర్తమాన రాజకీయాలకూడా ఆకళింపుకు వస్తవి.

అన్నీ ఉండి అయిదోతనం ఒక్కటి తక్కువైనట్లు మనకు రాష్ట్రానికి కావాల్సిన అన్నిహంగులూ ఉండి వాటిని వినియోగించుకొని ఆశయసిద్ధికి కృషిచేయడానికి కావలసిన ఐక్యత ఒక్కటే లోపించింది. ఆ ఐక్యత ఏర్పడి, స్థిరపడితేగాని మనకు రాష్ట్రం రాదని మన నాయకులకూ తెలుసు. ఉపప్రధానమంత్రి సర్దార్ వల్లభాయ్ పటేల్ కూడా ఈ ఐక్యత కుదిరితేనే రాష్ట్రం ఏర్పడుతుందని పార్లమెంటులో ప్రకటించారు. ఈ ఐక్యత మనకూ, మన తమిళసోదరులకూ మధ్యనేగాక మనలో మన మధ్యకూడా ఏర్పడవలసి ఉందని సర్దార్ పటేల్ చెప్పారు. ఇది అసాధ్యం అని మన నాయకులు తుణ్ణి ఋజువు చేస్తున్నారు.

విభజనసంఘం సంగతి విచారించడానికిముందు—అందుకు సంబంధించిన చరిత్రను పరిశీలించడానికిముందు వర్తమానాంధ్ర రాజకీయాలను స్థూలంగానే అయినా సమీక్షించడం అవసరం. కారణం వేరే యేమీ లేదు. విభజనసంఘ కార్యక్రమంలో ఈ మన రాజకీయాలే అడుగడుగునా ప్రతిఫలించినవి.

ఆంధ్రులలో ఐక్యమత్యము లేదని ఇవాళ కొత్తగా ఋజువు చేయవలసిన అవసరం లేదు. ఈనాడు మనకు ఉన్నవారిలో ఆంధ్ర

నాయకుడు అని మనం అనుకుంటున్న శ్రీ ప్రకాశంపంతులుగారే “ఆంధ్రులు అందరూ ఒక్కతాటిమీద నడవడం ప్రారంభించిన వారంతోజులకు రాష్ట్రం సిద్ధిస్తుంది” అని అన్నారు. అంతే రాష్ట్రం సిద్ధించకపోవడానికి ఆంధ్రులందరూ ఒక్కతాటిమీద నడవలేకపోవడము, నడవకపోవడమూ కారణమని స్పష్టమౌతున్నది. అఖిలభారతకాంగ్రెస్ కార్యదర్శి శ్రీ కళా వెంకట్రావుగారున్నూ ఇదేమాట చెప్పిఉన్నారు. మన నాయకులే ఈవిధంగా చెప్పి నపుడు, వాళ్ళకుంటున్నప్పుడు “భారతప్రభుత్వం బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య ప్రభుత్వవిధానాన్ని అనుసరిస్తున్నది” అని నిందించడంలో సబబు ఏమీ లేదు. “మీలో మీరు ఒక సమాధానానికి రండి, రాష్ట్రం ప్రసాదిస్తాం” అని అధిష్టానవర్గం వారంటున్నందుకు మనం గింజుకో నవసరం లేదు.

1946-వ సంవత్సరంలో ప్రకాశంపంతులుగారు మనకు ప్రసాదించిన “ఏకతాటిపై నడక” ని నాదమే వర్తమానాలైకృతకు చేతువైనది. ఆ ని నాదమే శరణ్యం అని అనుకోవలసిన నిస్సహాయ స్థితి ఏర్పడింది. మాలో మాకు వికృతలేదని చాటుకొని మన కంఠానికి తెచ్చుకోవడంవల్ల అది మనకు ఉరితాడైంది. కేంద్రప్రభుత్వానికి ఈ “తాడు” మహాసర్పంలాగా కన్పించి రాష్ట్రనిర్మాణాన్ని నిరవధికంగా వాయిదా వేయడానికికూడా కారణమైనది.

విభజనసంఘం ఏర్పడి ఆ సంఘనివేదిక వెల్లడి అయ్యేవరకూ కూడా మన నాయకులు అందరూ ఆంధ్రరాష్ట్రసత్వనిర్మాణంలో కలసికట్టుగానే వ్యవహరిస్తున్నారనీ, అవిధంగా అందరూ “ఒక్క తాటిమీదనే” నడుస్తున్నారనీ అందరూ అనుకున్నారు. ఇక నేమింది, కేంద్రప్రభుత్వం అన్నమాటకు నిలబడితే, 1950 జనవరి 26 లోపున ఆంధ్రరాష్ట్రం సిద్ధిస్తుంది అని ఆశపడ్డాం. మనకు ముఖ్యమంత్రి ఎవరు? అసలు మంత్రులు ఎంతమంది ఉంటారు? పార్లమెంటరీ కార్యదర్శులు ఉండాలా, అక్కణ్ణేదా? మన రాజధాని ఎక్కడ? హైకోర్టు ఎక్కడ? మన ప్రభుత్వానికి ప్రధాన కార్యదర్శి ఎవరు? ప్రస్తుతం ప్రమోషన్లులేక దిగువమెట్టులో ఉన్న ఆంధ్రులు ఎంతమంది వైమెట్టుకు రాగలుగుతారు? ఇవాళ రాష్ట్రం వస్తే మనకు వచ్చే లాభం ఏమిటి?—ఈ విషయాలను విచారించడానికి, ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నం ప్రారంభించాం. మీ రీవిషయాలు ఆలోచించుకొని ఒక నిర్ణయానికి రమ్మని ఆంధ్రరాష్ట్రం కాస్తా చక్కాపోయింది. అప్పుడు అసలు సంగతి తెలిసింది. మన నాయకులు “ఒక్కతాడుమీదనే” నడుస్తున్నారు. కాని ఆ నడక ఒకరినొక మరొకరుగాక ఒకరి కెదురుగా మరొకరు సాగించారు. తాడు మధ్య కొచ్చేసరికి ఎవరు తప్పుకోవాలన్న సమస్య వచ్చింది. ఎవ్వరూ తప్పుకోవడానికి సమ్మతించలేదు. దాంతో చేయి చిక్కిందని ఆశపడ్డ ఆంధ్రరాష్ట్రం పై కెగిరి పోయి మనకు గగనకుసుమ మైంది!

రాష్ట్రం వస్తే ఎవరు ప్రధానమంత్రి కావాలి? ఏవూరు రాజధాని కావాలి? అన్న సమస్యలు రెండే విభజనసంఘకృషిని ఫలప్రదం కాకుండా చేసినవి. తమిళనాడులోవలెగాక మన తెనుగు నాడులో కాంగ్రెస్ అధికారం ఒకరిచేతులో, ప్రభుత్వాధికారం మరొకరి చేతులో ఉంది. రాష్ట్రం వస్తే ఈ రెండూ ఒకరికే సంక్రమించాలని రెండుపక్షాలవారూ అనుకున్నారు. ఒక పక్షంవారు ఆఖరునిమిషం వరకూ అన్ని అధికారాలూ తమకే దక్కుతమని విశ్వసించారు. కాబట్టే, ఏమైనాసరే నూత్నరాజ్యాంగం అమలు జరగడానికి ముందు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడా లన్నారు. రెండో పక్షంవారు యథార్థం తెలిసినవారవడంవల్ల, వాస్తవికదృష్టి కలవారవడంవల్ల ప్రస్తుతం తమ కున్న అధికారం పోదని గ్రహించి అలాగే జనవరి 26 లోపున ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని సంపాదించడానికి ఎదుటిపక్షంవారితో చేతులు కలిపారు. కాబట్టే మనకు జనవరి 26 లోపున రాష్ట్రం రాగలదనే ఆశ కలిగింది. విభజనసంఘకార్యక్రమం ముగింపుదశకు వచ్చేసరికి ప్రకాశంపంతులుగారి పక్షంవారు ముందున్న ‘పండిగ’ను చూడగలిగారు. రాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘ పెత్తందార్లు కూడా ఈ ‘ముప్పయి’ అప్పుడే గ్రహించగలిగారు. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడడంవల్ల లేని ప్రభుత్వాధికారం రాక పోవడమే గాక, ఉన్న ‘అనధికారఅధికారం’ కూడా పోతుందని తెలుసుకున్నారు. రాష్ట్రం రాకపోవడమే నయం అనుకున్నారు. అందుకు విభజనసంఘనివేదికను ఉపయోగించుకుండా మనుకున్నారు. ప్రకాశంపంతులుగారు సుదీర్ఘమైన ఒక వ్యతిరేకాభిప్రాయనివేదికను విభజనసంఘానికి అందజేశారు. తన అభిప్రాయాలే సరియైనవని రాష్ట్రకాంగ్రెస్ చేత అనిపించుకున్నారు. వెంటనే ఢిల్లీ పోయి అక్కడి నాయకులకు ఆంధ్రులకు అన్యాయం జరుగుతూ ఉందని చెప్పారు. అలాంటి అవకాశం కోసరం కనిపెట్టుకు కూర్చున్న నాయకులకు ఈ “ఆంధ్రులకు అన్యాయం జరుగుతూ ఉన్నది” అనే ని నాదం బాగా అక్కరకు వచ్చింది. ఇది చాల దన్నట్లుగా, రాష్ట్రం వచ్చిపోతోంది అన్నట్లుగా, కొందరు రాయలసీమనాయకులు ఢిల్లీ రాయబారం వెళ్లారు. వీటన్నిటినితీసికొని జనవరి 24 వ తారీఖున కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రనిర్మాణాన్ని వాయిదా వేస్తూ ఒక ప్రకటన చేసింది. బాధ్యతంతా చెన్నరాష్ట్రప్రభుత్వానిదే అని తేల్చింది. అన్నివిషయాలమీదా నూటికి నూటయభైపాళ్లు సమాధానం కుదిరితేనే తప్పు ఈవిషయంలో తాము చేయగల్గిం దేమీ లేదని కేంద్రమంత్రివర్గం వారు స్పష్టం చేశారు. ఆ తరువాతనే సర్దార్ పటేల్ ఆంధ్రులలో ఆంధ్రులకూ, ఆంధ్రులకూ తమిళులకూ సంపూర్ణాంగీకారం కుదిరే వరకూ ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం విషయంలో కేంద్రప్రభుత్వం ఏచర్యా తీసుకోదని ప్రకటించారు. ఆమాట విన్నతరువాత మన నాయకులు ఇక భయం లేదని సుఖంగా నిద్ర పోతున్నారు. ఇవన్నీ చూచే కొందరు ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య చచ్చి సమాధి అయిందని

అవడం జరిగింది. మంత్రి డాక్టర్ రాజ్ గారు అంత్యక్రియలకు సన్నాహాలు చేయడం గురించి ప్రస్తావించారు.

ఇదీ మన వర్తమానరాజకీయస్థితి. ఇక మన రాష్ట్రసమస్య పరిష్కారం సందర్భంలో అధికారరీత్యా జరిగిన ప్రయత్నాలను పరిశీలిద్దాం.

1947 ఫిబ్రవరిమాసంలో రాజ్యాంగరచనాసంఘాధ్యక్షుడు డాక్టర్ అంబేద్కర్ గారు ఆంధ్రరాష్ట్రం నూత్నరాజ్యాంగం అమలుజరగే సమయానికి అవతరించవలసిఉంటే ఈలోపునే 1935 వ సంవత్సరపు భారతప్రభుత్వచట్టంలోని 290వ సెక్షన్ ప్రకారం రాష్ట్రం ఏర్పడాలనీ, కేవలం రాజ్యాంగముసాయిదాలోని రాష్ట్రాల జాబితాలో పేరు నమోదుచేసినందువలన ప్రయోజనం లేదనీ అన్నారు.

కాబట్టి నూత్నరాజ్యాంగం అమలు జరగడంతో ఆంధ్రరాష్ట్రంగాని, మరోరాష్ట్రంగాని ఏర్పడాలంటే, నూత్నరాజ్యాంగాన్ని పరిషత్తు ఆమోదించడానికి పూర్వం ఏ యేరాష్ట్రాలను ప్రభుత్వం ఆశ్రయించి ఏర్పాటుచేయడం విచారించి, తదనుగుణంగా చర్యలు తీసుకోవాలని ఆయన సలహా ఇచ్చారు. 1946 నవంబరులో ప్రధాన మంత్రి పండిట్ నెహ్రూ అధినివేతపార్లమెంటులో ప్రకటించిన విధంగా నూత్నరాజ్యాంగంలోని రాష్ట్రాల జాబితాలో ఆంధ్రను పేర్కొనడానికి ఈవిధంగా ఏర్పాటుచేయడానికి పోయింది. తరువాత రాజ్యాంగపరిషత్తు అధ్యక్షుడు యస్. కె. థార్ అధ్యక్షుడుగా ఈ భాషారాష్ట్రనిర్మాణసమస్యను పరిశీలించి, ఏయేభాషాప్రాంతాలను ప్రత్యేకరాష్ట్రాలుగా ఏర్పాటుచేయడానికి వీలుంటుందో విచారించి నివేదించడానికి ఒక కమిషనును ఏర్పాటుచేశాడు. ఈ కమిషన్ వారు భాషారాష్ట్రములుగా ఏయేప్రాంతముల నిర్మాణం సాధ్యం అనే విషయాన్నిగాక అసలు భాషారాష్ట్రనిర్మాణంతయొక్క మంచిచెడ్డలను విచారించి కాంగ్రెసుకు హితబోధ చేయడం తమ కర్తవ్యంగా పెట్టుకున్నారు. దేశం ఇప్పటికే రెండుగా విభాగమైందనీ, ఈ భాషారాష్ట్రనిర్మాణాన్ని ప్రోత్సహిస్తే దేశం ముక్కలుముక్కలు అయిపోతుందనీ, కాబట్టి కాంగ్రెసువారు తమ పూర్వాభిప్రాయాలను మార్చుకొని ఈ భాషారాష్ట్రనిర్మాణాన్ని సమాధి చేయాలనీ హెచ్చరించారు. ఆదృష్టితోనే ఆంధ్రకేరళకర్నాటకమహారాష్ట్ర ప్రాంతాలను ప్రత్యేకరాష్ట్రాలుగా ఏర్పాటుచేయాలనే విషయాన్ని పరిశీలించి ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో అలాంటిది అసంభవమనీ, అవాంఛనీయమనీ తీర్పు ఇచ్చారు. తమ వాదాన్ని సమర్థించుకోవడానికి నూత్నఆంధ్రరాష్ట్రానికి ఏటా ఆరుకోట్లరూపాయల తరుగు ఉంటుందని ప్రకటించారు. ఇప్పుడు ఏకరాష్ట్రంగా ఉన్న చెన్నరాజధానిని మూడుభాషారాష్ట్రాలుగా విభజించడంవల్ల సిబ్బందికొరత ఏర్పడుతుందన్నారు. పనిలోపనిగా ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణానికి రాయలసీమ వారు కొందరు ప్రతికూలంగా ఉన్నారని తమ నివేదికలో పేర్కొన్నారు.

థార్ కమిషన్ నివేదికను అందరూ ఖండించారు. ఆంధ్రులు చాలాతీవ్రంగా నిరసించారు. నివేదిక వెలువడేముందు మన పట్టాభి

జితారామయ్యగారు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులై నారు. భాషారాష్ట్ర వాదాన్ని పోషించి, పెంచుతూ ద్విపన పట్టాభిగారు ఈ ధార్ కమిషన్ నివేదికపై తమ తీవ్రాభిప్రాయాలను వెల్లడించకుండా ఎలా ఉంటారు? దానిపైన కాంగ్రెస్ మహాసభ ఏచర్య తీసుకోకుండా ఎలా ఉంటుంది? తత్ఫలితంగా జయపూర్ కాంగ్రెస్ సమావేశంలో ధార్ కమిషన్ నివేదికను పునః పరిశీలించి భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రనిర్మాణసాధ్యసాధ్యాలను పరిశీలించి కార్యవర్గానికి నివేదించేందుకు మరొక నాయకత్రయసంఘం ఏర్పాటైంది. వీరు 1949 ఏప్రిల్ లోగా తమ నివేదికను తయారుచేసి సమర్పించాలన్నారు. ఈ కమిటీనియామకంతో రాష్ట్రం విషయంలో తిరిగి ఆంధ్రులకు కొంచెం ఆశ కలిగింది.

ఈ కమిటీవారు నివేదికను తయారుచేసి గడువులోపలనే కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి సమర్పించారు. ఆ నివేదికను నిష్కర్షగా, నిర్నిబంధంగా ఆంధ్రులు అంగీకరించలేదు. అందుకు తగిన కారణాలు లేకపోనూలేదు. ఆంధ్రులు తక్షణం రాష్ట్రాన్ని పొందగోరితే వారు చెన్ననగరంపై తమ హక్కులను వదులుకోవాలన్నారు; రాష్ట్రపరిపాద్ధుల విషయంలో ఇరుగుపొరుగువారితో సమాధానం కుదుర్చుకోవాలన్నారు. ఇందుకు ఆంధ్రులు ఎవ్వరూ సిద్ధంగా లేరు. ముందు ఈ పరతుల అంతర్ధాన్ని ఆంధ్రనాయకులు పూర్తిగా అర్థం చేసుకోలేదు. ఆంధ్రులు చెన్నపట్నంపై హక్కులు వదులుకోవడం మేమిటి అని వాదించి చేశారు. కాని అసలు వదులుకొమ్మని నాయకత్రయనివేదిక నూచించిన హక్కులు ఏమిటో తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నించలేదు. “ఆంధ్రపత్రిక” ఈ విషయంమీద ఎన్నో ప్రధానవాగ్దానాలు వ్రాసి అసలు విషయాన్ని బోధపరచినా ఎవ్వరూ గ్రహించే స్థితిలో లేరు. అలా గ్రహించడంవల్ల తమకు రాగల ప్రయోజనం ఏముందని వారి అభిప్రాయం కావచ్చు. “ఆంధ్రులు నగరముపై వదులుకొనవలసిన హక్కులు అంటూ వేరే ఏమీలేవు. చెన్నపట్నంలో ఉంటున్న ఇతరవర్గాలవారికి ఏహక్కు లున్నవో ఆహక్కులు నగరంలోని ఆంధ్రులు అందరికీ ఉన్నవి. అయితే చెన్నపట్నం ఆంధ్రరాష్ట్ర అంతర్భాగం కావాలనే వాదాన్ని మాత్రం ఉపసంహరించుకోవాలి. నాయకత్రయనివేదిక విధించిన పరతంత్రత్వర్యం ఇదే” అని ఆంధ్రపత్రిక అనుమానాలకు ఆస్కారం లేకుండా చెప్పింది. చెన్నపట్నాన్ని ప్రత్యేకరాష్ట్రంగా చేయాలనే ఆందోళనను విరమించవలసిన అవసరం లేదనికూడా ఆ సందర్భంలో స్పష్టం చేసింది. అయినా ఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘంవారు నాయకత్రయనివేదికను అంగీకరించలేదు. తమిళకాంగ్రెస్ సంఘంమాత్రం గొప్ప రాజనీతిజ్ఞతను ప్రదర్శించి నాయకత్రయనివేదికను ఆమోదించింది. చెన్నపట్నం తమిళపట్నమేననీ, ఏపరిస్థితుల్లోనూ ఆనగరాన్ని తమిళరాష్ట్రంనుండి వేరుచేయడానికి వీలులేదనీ ఆ సందర్భంలో తీర్మానించింది. ఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘం

మూలంగా నాయకత్రయ నివేదికను ఆమోదిస్తూ, నగరంపై హక్కులను వదులుకో ముని ఆంగ్లంలకు సలహా ఇవ్వలేనని తీర్మానించింది. ఆవిధంగా తీర్మానంచేసిన మూడుమాసాలకే నగరంపై హక్కులు వదులుకున్నట్లే తీర్మానంచేయవలసివస్తుందని అప్పట్లో రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ నాయకులు అనుకొనిఉండరు. నవంబరు 11వ తేదీ చేసిన తీర్మానాన్నే మొదట్లో చేసిఉంటే చునకు రాష్ట్రం తప్పకుండా వచ్చిఉండేది.

నాయకత్రయనివేదికపై అంతవరకూ వెలువడిన అభిప్రాయాలను పరిశీలించిన కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం ఈ కాంగ్రెస్ సభల తీర్మానాలనుబట్టి ఒక నిర్ణయానికి రాలేక నివేదికపై తమ ఖచ్చితమైన అభిప్రాయాలను నవంబరు 15 లోపున తెలుపవలసిందని ఆంధ్ర, తమిళకాంగ్రెస్ సభలనూ, చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్నీ కోరుతూ అప్పటివరకూ ఒక తీర్మానం చేసింది.

తమిళనాడుకాంగ్రెస్ సభల వెనుకటి తీర్మానాన్నే పునరుద్ధరిస్తూ నాయకత్రయసంఘనూచనలను అంగీకరిస్తూ నిర్వివాదమైన ఆంధ్రజిల్లాలతో వెంటనే రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటుచేయవలసిందని కోరుతూ తీర్మానంచేసింది.

చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వంకూడా నాయకత్రయనివేదిక ప్రకారం ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం జరగడానికి తమకు ఏమాత్రం అభ్యంతరం లేదని కాంగ్రెస్ కార్యవర్గానికి తెలిపింది.

ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ సభల ఆఖరునిమిషంలో సమావేశమై 'మే' తీర్మానాన్ని, అటుతరువాత ఆంధ్రప్రజాపరిషత్తు చేసిన తీర్మానాన్ని సవరించి నాయకత్రయనివేదికను నిస్సంక్షేపంగా ఆమోదిస్తూ తీర్మానంచేసింది. అందులోనూ చెన్నపట్నం విషయంలో, ఆంధ్రరాజధాని విషయంలో అప్పట్లో అవసరం లేని అంశాలను వివరిస్తూ ఒక అనుబంధ తీర్మానం చేసింది.

కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం అన్నీ విచారించి, ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణంతో సంబంధం ఉన్న మూడుపక్షాలూ నాయకత్రయనివేదికను ఆమోదించినట్లుగానే భావించి నూత్న రాజ్యాంగంలోని రాష్ట్రముల జాబితాలో ఆంధ్రను కేంద్రముటకు అవసరమైన చర్యలను తీసుకోవలసిందిగా కేంద్రప్రభుత్వాన్ని కోరుతూ నవంబరు 16 న తీర్మానించింది. ఆ తీర్మానంలో రాష్ట్ర సరిహద్దుల నిరూపణసంఘం ప్రసక్తికూడా ఉంది. వీటన్నింటినీబట్టి, రెండేళ్ల క్రితం రాజ్యాంగరచనాసంఘ అధ్యక్షుడు చేసిన వివరణనుబట్టి 1950 జనవరి 26 న ఆంధ్రరాష్ట్రం నూత్న రాజ్యాంగం అమలుకావడంతోబాటు అవతరించగలదని ఆంగ్లంలు అందరూ ఆశించారు. రాష్ట్రంలో ప్రబలిన స్ఫర్ధలను, వాటి ఫలితాలను కళ్లారా చూచినవారు రాష్ట్రం వచ్చేస్తున్నదని భయపడడంకూడా జరిగింది.

కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ తీర్మానంపై కేంద్రప్రభుత్వం వెంటనే ఒక నిర్ణయానికి రావడంకూడా జరిగింది. నాయకత్రయనివేదికను

కేంద్రప్రభుత్వం అంగీకరించిననీ, ఆ ప్రకారం ఏ భాషా ప్రాంతము నాయకత్రయనివేదికవరకులకు తృప్తిపరిస్తే ఆ ప్రాంతాన్ని ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పాటుచేయడానికి కేంద్రప్రభుత్వం సిద్ధంగా ఉన్నదనీ ప్రధానమంత్రి పండిట్ నెహ్రూ స్పష్టంచేశారు. కాబట్టి కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ తీర్మానం ప్రకారం కేంద్రప్రభుత్వ హోంశాఖ వారు నవంబరు 26 న మద్రాసు ప్రభుత్వానికి లేఖ వ్రాశారు. ఆ లేఖలో హోంశాఖ కార్యదర్శి ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణానికి ముందు పరిష్కారం కావలసిన 'అనేక' సమస్యలను పేర్కొన్నారు. కాంగ్రెస్ కార్యవర్గం నవంబరు 16 వ తేదీ చేసిన తీర్మానాన్ని ఉద్దేశించి, ఆ ప్రకారం నూత్న రాష్ట్రంగా అమలు జరిగేలోపున రాష్ట్రం ఏర్పడాలంటే నూత్న రాష్ట్ర సరిహద్దులు నిష్కర్షగా, తిరిగి వివాదాలకు ఆస్కారం లేని విధంగా పరిష్కారం కావలసిఉంటుందనీ, నూత్న రాష్ట్రం ఆర్థికంగా స్వయంపోషకంగా ఉంటుందని ఋజువుకావాలనీ, చెన్నపట్నానికి సంబంధించిన అన్ని సమస్యలూ పరిష్కారం కావాలనీ, రాష్ట్రంలో తీవ్రంగా ఉన్న కమ్యూనిస్టు ముప్పును దృష్టిలో ఉంచుకొని నూత్న రాష్ట్ర రాజధాని స్థల నిర్ణయం జరగాలనీ—ఈవిధంగా సవాలక్ష ప్రశ్నలను, సమస్యలను హోంశాఖ కార్యదర్శి ఆలేఖలో పేర్కొన్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రం ఎప్పుడు ఏర్పడినా ఈ సమస్యలన్నీ పరిష్కారం కావాలనీ, కాబట్టి వీటినిన్నిటిని ముందే పరిష్కరించుకోవడం మేలనీ ఆయన సలహా ఇచ్చారు. ఈ సమస్యలను పరిశీలించి పరిష్కార మార్గాలను సూచించేందుకు ఒక విభజనసంఘాన్ని ఏర్పాటుచేయవలసిందిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి సూచించారు. నూత్న రాష్ట్రం జనవరి 26 న గాక ఏప్రిల్ 1 వ తేదీన ఏర్పాటు కావడం అందరికీ ఉసులుగా ఉంటుందనీ, అదే కేంద్రప్రభుత్వ అభిమతమైనట్లూ హోంశాఖ కార్యదర్శి ప్రకటించారు.

ఈలేఖలకాలను, ఈలేఖకు చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వం పంపిన సమాధానవివరాలను చూచినప్పుడే జనవరి 26 లోపున ఆంధ్రరాష్ట్రం రాదని స్పష్టమైంది. 1950 జనవరి 26 లోపుననే విభజనకు సంబంధించిన కార్యక్రమాన్నంతటినీ పూర్తిచేయడం సాధ్యంగాదని చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వం స్పష్టంచేసింది. ఏప్రిల్ వైతే కొంతవరకు ప్రయత్నించవచ్చున్నట్లు సూచించింది. కేంద్రప్రభుత్వంగా ఈ పాయింటును పట్టుకొని ఏప్రిల్ 1 కై తేనే వీలనీ, ఆ ప్రకారంగానే కేంద్రప్రభుత్వం పనిచేస్తున్నదనీ డిసెంబరు 12 న హోంశాఖ కార్యదర్శి చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి వ్రాశారు.

ఈ ప్రకారం అయినా మనకు మరోపదిగోజుల్లో రాష్ట్రం రావలసింది. అయితే వచ్చే కళ్లు ఎక్కడా కనిపించడంలేదు. ఆంధ్రనాయకులలో అనైక్యత రోజురోజుకూ ఎక్కువైపోతున్నది. నిజంగా జ్యోధార్థక నాగేశ్వరరావు ముతులుగాలివంటి నాయకుడు ఒక్కడు ఈ సమయంలో లేకపోవడం మన దురదృష్టమే!

నవంబరు 26 వ తేదీన హోంశాఖ వ్రాసిన లేఖమేరకు చెన్నరాష్ట్ర మంత్రివర్గం ఒక విభజనసంఘాన్ని నియమించింది. ఆ

సంఘంలో ఆంగ్లలతరపున శ్రీయుతులు ప్రకాశంపంతులు, కర్తా వెంకట్రావు, బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, నీలం సంజీవరెడ్డిగార్లు, ఆంధ్రే తరులతరపున శ్రీయుతులు పి. యస్. కుమారస్వామిరాజు, యం. భక్తవత్సలం, టి. టి. కృష్ణమాచారి, కె. మాధవమూర్తిగార్లు సభ్యులు.

ఈసంఘం డిసెంబరు మొదట్లో కుమారస్వామిరాజుగారి అధ్యక్షతక్రింద సమావేశమై 'నవంబరు 26 వ తేదీ లేఖ' అంశాలను స్థూలంగా పరిశీలించి జనవరి 25 న రాష్ట్రనిర్మాణానికి పీలుగా విభజనకార్యక్రమాన్నంతా పూర్తిచేయవచ్చుననీ, ఆస్తిపాస్తుల విభజన విషయంలో ఖచ్చితంగా ఆఖరుపైసావరకూ పరిష్కారంకావడం ఎప్పటికీ సాధ్యంగాదనీ, సిద్ధాంతాలను నిర్ధారణచేస్తే ఆ ప్రకారం ఆస్తి అప్పుల విభజన జరుగవచ్చనీ తీర్మానించింది. అయితే అంతకు పూర్వమే చెన్నరాష్ట్రమంత్రివర్గం జనవరి 26 లోపున రాష్ట్రవిభజనకలాపం పూర్తిగాదని తీర్మానించి, ఆ తీర్మానాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వానికి తెలియజేసింది. విభజనసంఘంలో ప్రధానితో సహా అయిదుగురు మంత్రులున్నా ఆసంఘం జనవరి 26 లోపున ఏటి నన్నింటినీ పరిష్కారంచేయడం సాధ్యమని తీర్మానించింది! రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఈ తీర్మానం మీద తన అభిప్రాయం తెలపకుండా విభజన సంఘతీర్మానాల సారాంశాన్ని కేంద్రప్రభుత్వానికి అందజేసింది. కేంద్రప్రభుత్వం విభజనసంఘతీర్మానాన్ని లక్ష్యంచేయలేదు. ఈ సంఘంవారు విషయప్రాధాన్యాన్ని అర్థంచేసుకోక తొందరపాటును ప్రదర్శిస్తున్నారనీ, జనవరి 26 లోపున, ఆనాటికి రాష్ట్రనిర్మాణం సాధ్యంగాదనే చెన్నరాష్ట్రప్రభుత్వాభిప్రాయమే సరియైందనీ హోంశాఖా కార్యదర్శి డిసెంబరు 12 న తిరిగి లేఖ వ్రాశారు.

ఆలేఖప్రకారం విభజనసంఘం అన్ని విషయాలపైనా సంపూర్ణమైన ఏకాభిప్రాయాన్ని సాధించాల్సి ఉంది. అందులో ముఖ్యమైన విషయాలు నాలుగు దుమాత్రమే ఉన్నవి.

ఆస్తి, అప్పుల విభజన మల్లీ పేచీకి ఆస్కారంలేకుండా స్థిరంగా పరిష్కారం కావాలి.

సరిహద్దులకు సంబంధించిన తవరకూ, అవసరమైతే ఒక సరిహద్దునిర్ణాయకసంఘాన్ని నియమించి అయినా సరే మల్లీ మల్లీ మార్పులకు అవకాశం, అవసరం లేనట్లు నిర్ధారణకావాలి. ఈ సందర్భంలో బల్లారిజిల్లా, రాయలసీమలోని మరికొన్ని జిల్లాల విషయంలో కర్నూటకులు సాగిస్తున్న ఆందోళనను గమనించవలసి ఉంటుంది.

ఆంధ్రరాష్ట్రరాజధాని ఆరాప్పింలోనే ఉండటం ఉచితం. ఆంధ్రజిల్లాలు కొన్నింటిలో కమ్యూనిస్టు అల్లరులు విపరీతంగా ఉన్నవి. వాటిని గమనించి మరి రాజధాని స్థలనిర్ణయం చేసుకోవలసి వుంటుంది.

ఆంధ్రరాష్ట్రరాజధాని సభ్య కొంతకాలం—అన్ని హంగులలో ఆంధ్రరాజధాని ఏర్పడేవరకూ—చెన్నపట్నంలోనే ఉండా

లనే ఆంగ్లల కోరికను తమిళనాయకులు మన్నించేటట్లు కన్పించడం లేదు. కొందరు తమిళనాయకులు కేంద్రమంత్రులవద్దకు రాయబారం వెళ్లి ఏపరిస్థితుల్లోనూ, ఒకక్షణం అయినా ఆంధ్రరాజధాని చెన్నపట్నంలో ఉండేందుకు పీలుగాదని చెప్పారు. ఆంధ్రనాయకులు ఈ సంగతిని గ్రహించి ఈసరికి తమిళరాష్ట్రరాజధాని విషయమై ఒక నిర్ణయానికి వచ్చే ఉంటారు.

నూత్నరాష్ట్ర ఆర్థికస్థితి అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైనది. కేంద్రప్రభుత్వం ఈ క్రొత్తరాష్ట్రానికి ఇంతలో ఎంతమాత్రం ఆర్థికసహాయం చేయగలిగేటట్లు కనిపించదు. నూత్నరాష్ట్రం పూర్తిగా స్వశక్తిపైనే ఆధారపడవలసి ఉంటుంది. ధార్ కమిషన్ అంచనాలనుబట్టి ఈ ఆంధ్రరాష్ట్రానికి దాదాపు ఆరేళ్ల రూపాయలు ఏటా తరుగు ఉంటుందని తేలింది. కాబట్టి భవిష్యదాంధ్రరాష్ట్ర ఆర్థికస్థితి స్వరూపం నిర్దుష్టంగా తేలడం చాలా ముఖ్యం.

ఈ సమస్యలన్నింటిపైనా ఏకగ్రీవాభిప్రాయం కుదరడం అత్యంత శక్యం. ఏదైనా ఒక విషయంపైన సమాధానం కుదరని పక్షంలో వాటిని కేంద్రప్రభుత్వానికి నివేదించవలెను.

హోంశాఖా కార్యదర్శి నవంబరు 25 నా, డిసెంబరు 12 నా రాష్ట్రప్రభుత్వానికి వ్రాసిన లేఖల్లో పేర్కొన్న ఈ ప్రధాన విషయాలన్నింటినీ విభజనసంఘం డిసెంబరు 20 నుంచి జనవరి 2 వ తేదీవరకూ ఆమూల్యంగా చర్చించి ఒక నివేదికను తయారుచేసింది. ఆ నివేదికను రాష్ట్రప్రభుత్వం అంగీకరించింది. జనవరి 26 న ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణకు పీలుగా విభజనవ్యవహారాన్ని పూర్తిచేయడం సాధ్యం గాదని అభిప్రాయపడిన రాష్ట్రమంత్రివర్గం పనంతా పూర్తిచేసి, రాష్ట్రనిర్మాణం తక్షణం జరగాలనీ, ఇంతవరకే జరిగిన తరువాత రాష్ట్రవిభజన వాయిదాపడితే పరిపాలనా అంత్రం బెబ్బలింతుందనీ కేంద్రప్రభుత్వాన్ని హెచ్చరించింది. అయినా కేంద్రప్రభుత్వం పూర్వనిర్ణయాన్ని మార్చుకునే భోరణి ఏమీ కనిపించలేదు. కొలంబోలో జరిగే కామన్వెల్త్ సభకు వెళ్తూ భారత ప్రధానమంత్రి పండిట్ నెహ్రూ తక్షణం సేపు మద్రాసులో ఆగి జనవరి 26 లోపున ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం సాధ్యం కాదేమో అన్నారు. విభజనసంఘంలో ప్రకాశం గారు భిన్నాభిప్రాయాన్ని ప్రకటించడం, రాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘం ఆ భిన్నాభిప్రాయాన్ని ఆమోదించడంవల్ల నాయకత్రయనివేదికలో ప్రధానమైన వరకు ("అన్ని విషయాల్లోనూ అందరిమధ్యా సంపూర్ణమైన ఏకాభిప్రాయం ఉండాలి") సఫలం కాలేదనీ, ఆ కారణంగా ఈ సమస్యలన్నింటినీ పునఃవిచారించినమీదటగాని ఏమీ చేయడం సాధ్యం గాదనీ పండిట్ నెహ్రూ ఆసందర్భంలో స్పష్టంచేశారు. ఏమైనా కాస్త ఆనుమానం ఉండిఉంటే, నెహ్రూ స్పష్టికరణవల్ల అదికాస్తా పోయి 1950 జనవరి 26 లోపున ఆంధ్రరాష్ట్రం రాదని తేలిపోయింది. అయినా శ్రీ కళా వెంకట్రావు ప్రభువులు జనవరి

26 లోపున రాష్ట్రవర్తిని సాధ్యమే గాక తక్కువ అనికూడా చెప్పతూ వచ్చారు. 'ఇది కేవలం భ్రాంతి' అని ఎప్పటికప్పుడు హెచ్చరిస్తూవచ్చిన 'ఆంధ్రపత్రిక'ను ఉత్సాహభరితులైన ఆంధ్రులు అపార్థంచేసుకోవడంకూడా జరిగింది.

ఇదంతా జరిగి ఇప్పటికి రెండుమాసాలైంది కాబట్టి ఇప్పుడు వెనక్కు తిరిగిచూచుకుంటే, ప్రకాశం గారి భిన్నాభిప్రాయప్రకటనా, దానిపై రాష్ట్రకాంగ్రెస్ తీర్మానమూ ఇవే ఆంధ్రరాష్ట్రవర్తిని అటంకం లై నట్లు తెలిసిపోతుంది.

విభజనసంఘం పీలైనంతలో అన్నివిషయాలపైనా ఏకాభిప్రాయాన్ని సాధించడానికే ప్రయత్నించింది. ప్రకాశంపంతులు గారికీ, మిగతా ఏడుగురుసభ్యులకూ, అభిప్రాయభేదాలు ఏర్పడింది ఆస్తిపాస్తుల పంపకవిషయంలోనూ తాత్కాలికరాజధానివిషయంలోనూ, చెన్ననగరంలోని ప్రభుత్వ ఆస్తిపరిహారవిషయంలోనూ మాత్రమే. సిబ్బందిపంపకవిషయంలో విభేదాలు ఏర్పడినా కొంత వరకు రాజీమార్గంగా పరిష్కారమైంది. అయితే చివరికి ఆవిషయంలోనూ ప్రకాశంగారూ, సర్ యస్. వి. రామమూర్తిప్రభృతులూ కేంద్రప్రభుత్వానికి వేరొక విజ్ఞాపన సమర్పించారు.

ఆస్తి, అప్పలకు సంబంధించి, ప్రకాశంపంతులుగారు ఆంధ్రలో విద్యుచ్ఛక్తిప్రాజెక్టులు ఇంతవరకూ అలక్ష్యం చేయబడినది కనుక, ఆ ప్రాజెక్టుల నిర్మాణంకోసరం ఆంధ్రేతర ఆస్తినుండి దాదాపు 20 కోట్లు ఆంధ్రరాష్ట్రానికి ఇచ్చుకోవా లన్నారు. అదేవిధంగా ఆంధ్రరాజధానినిర్మాణానికి చెన్నపట్నంలోని ప్రభుత్వ ఆస్తులక్రింద ఇవ్వలేదనిపరిహారం ఒక్క కోటిరూపాయలూ చాలదనీ, ఆ పంపకం అక్రమంగా జరిగిందనీ అన్నారు. రాష్ట్రతాత్కాలికరాజధాని చెన్నపట్నంలోనే ఉండేదీరా లన్నారు. రాష్ట్రాధికారస్థానమగు గురించి వీరు తమ నివేదికలో నూత్న రాష్ట్రానికి తరుగు ఏమాత్రం ఉండదనీ, కొద్దో గొప్పో కేంద్రప్రభుత్వం ఇచ్చే ఆహారసబ్సిడీలను కూడా లెక్కలోకి తీసుకుంటే, మిగులే ఉంటుందనీ చెప్పారు. విభజనసంఘంవారుమాత్రం నూత్న రాష్ట్రంలోటు ఒక కోటిరూపాయల ప్రాంతంలోనే ఉంటుందనీ, దాన్ని తేలిగ్గానే భర్తీచేయవచ్చుననీ చెప్పారు.

ఈవిధంగా విభజనసంఘంలో అభిప్రాయభేదాలు ఏర్పడ్డవి. అయితే ఇది అభిప్రాయభేదంగా పరిగణింపరాదనీ, ఆంధ్రుల్లో ముగ్గురు ఒక అభిప్రాయానికి రాగా ఒకరు ఏకీభవింపకపోయినా, అది ఆంధ్రపక్షాభిప్రాయంగానే ఎంచాలనీ ఆ ప్రకారం విభజన సంఘంలోని ఆంధ్ర, ఆంధ్రేతరపక్షాలకు ఏకాభిప్రాయం కుదిరినట్లేననీ విభజనసంఘంవారు వాదించారు. కేంద్రప్రభుత్వం ఈవాద మను అంగీకరించలేదు. కాబట్టే సర్దార్ పటేల్ ఆంధ్ర-తమిళపక్షాలకే గాక, ఆంధ్రులలో ఆంధ్రులకు ఏకాభిప్రాయం కుదరాలనీ,

అప్పుడే అది ఏకగ్రీవనిర్ణయం కాగలదనీ, ఆ నిర్ణయాన్నే తాము అమలుజరగలమనీ చెప్పారు.

విభజనసంఘంలో ఈదృష్ట్యా భేదాభిప్రాయాలు ఏర్పడిన మాట వాస్తవమే. అలాంటిప్పుడు సమాధానం కుదరని విషయాలను కేంద్రప్రభుత్వం హాంశాఖకార్యదర్శిలేఖల్లో సూచించినప్రకారం మధ్యన ర్తిపరిష్కారానికి నివేదింపకలసివుండెను. అలా చేయవలసిందనే ప్రకాశంప్రభృతులూ, రాష్ట్రకాంగ్రెస్ సంఘమూ కోరి యుండెను. తుంగభద్రాప్రాజెక్టునిర్మాణంవిషయంలో ఉత్పన్నమైన సమస్య వీనాటికైనా మధ్యన ర్తిద్వారానే పరిష్కారం కావాల్సిఉంది. అయితే కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రనిర్మాణానికి అంత సుముఖంగా లేనందువల్ల మధ్యన ర్తిపరిష్కారబాధ్యతను వహింప దలచలేదు. ఏదోవిధంగా ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణాన్ని వాయిదావేస్తే కర్నాటకులూ, మహారాష్ట్రలూ ఆందోళనకు అవకాశం లేకుండా చేయవచ్చునని కేంద్రప్రభుత్వం భావించిఉండవచ్చు. అందుకు ప్రకాశంగారి భిన్నాభిప్రాయం, రాష్ట్రకాంగ్రెస్ తీర్మానం, రాయలసీమమహాసభరాయబారాలూ కేంద్రప్రభుత్వానికి బాగా ఉపయోగపడ్డవి. తమ బాధ్యతను వదులుకొని, ఈసమస్యలను పరిష్కరించ వలసింది రాష్ట్రప్రభుత్వమే అని చెప్పి చేతులు కడుక్కున్నది. తాము చేయగలిగింది లేదని మద్రాసుప్రభుత్వ ఆధిక్యంలో ఈ సమస్యను బుట్టదాఖలుచేశారు.

నిన్న మొన్నటివరకూ ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణంవిషయంలో ఆంధ్రులకంటే ఎక్కువ తొందరపాటును ప్రదర్శించిన తమిళ నాయకులు ప్రస్తుతం నిమృతునీరై తినట్లు మార్చున్నారు. ఆంధ్ర నాయకులు తమ తమ బలాబలాలను పరీక్షించుకొనుటలో నిమగ్నులైనారు. కాబట్టే ఆంధ్రప్రాంతానికి ప్రత్యేక న్యాయస్థానం ఏర్పాటుచేయవలసినదిగా 'గవర్నర్ జనరల్'ను కోరమని రాష్ట్ర గవర్నర్ ను 'ప్రాధిస్తూ' రాష్ట్ర అసెంబ్లీ, కాన్సిల్స్ తీర్మానంచేసిన్నీ, ప్రభుత్వయంత్రవిభజనకు అన్ని ఏర్పాట్లూ జరిగిన్నీ ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం వాయిదాపడినది. ఇంతలో కాదుగదా వీనాటికైనా ఆంధ్రరాష్ట్రం రాకతప్పదనే ఆశకూడా అడుగంటిపోతున్నది. సర్దార్ వల్లభాయీపటేల్ పార్లమెంటులో చేసిన ప్రకటననుబట్టి కేంద్రప్రభుత్వం అసలు భాషారాష్ట్రనిర్మాణంతానికే స్వస్తిచెప్పేట్లు కనిపిస్తున్నది. భాషారాష్ట్రనిర్మాణానికి కేంద్రప్రభుత్వం కట్టుబడి ఉన్నదా అన్న ప్రశ్నకు కేంద్రప్రభుత్వం దేనికీ బద్ధమైలేదని సర్దార్ పటేల్ ఖండితంగా బదులు చెప్పినతరువాత ఆంధ్రులు రాష్ట్రనిర్మాణ కేంద్రప్రభుత్వంపై ఆశలుపెట్టుకొని ఏమీ ప్రయోజనం లేదు. నిర్వివాద ప్రాంతాలతో ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం సాధ్యమని నాయకత్రయ సంఘం అభిప్రాయపడినతరువాత ఆ ప్రకారమే ఉత్తర, దక్షిణవిశాఖ, తూర్పు, పశ్చిమగోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు, నెల్లూరు, చిత్తూరు, కడప, కర్నూలు, అనంతపురంజిల్లాలతోనూ, బళ్లారిజిల్లాలో కేల్కర్

తీర్పుప్రకారం ఆంధ్రప్రాంతంగా తేలిన ఆలూరు, రాయ
దుర్గం, ఆదోనితాలూకాలోనూ ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు
చేయమని రాష్ట్రకాంగ్రెస్సంఘం తీర్మానించినతరువాత
కూడా కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రనిర్మాణాన్ని వాయిదాపెయడం
న్యాయంగా లేదు. బల్లారి నగరం విషయంలో పేచీ ఉన్నా, చెన్న
నగరం విషయంలో వివాదాలున్నా ఆంధ్రులు సత్వరరాష్ట్రనిర్మా
ణానికి వీలుగా ఆ రెంటినీ వదులుకున్నారు. అయినా కర్నూటకులు
బళ్లారిజిల్లాప్రాంతాలనుగురించి పేచీపెట్టున్నారని కేంద్ర
ప్రభుత్వం ఆసరిహద్దుసమస్యను ఒక బ్రహ్మాండమైన సమస్యగా
ప్రకటించింది. ఈ ప్రకారం రాష్ట్రనిర్మాణం వాయిదాపడుతున్న
కొద్దీ ఇవాళ స్వల్పసమస్యలుగా ఉన్నవి బృహత్సమస్యలుగా పరిణ
మించగలవు. రాష్ట్రముఖ్యమంత్రి శ్రీ కుమారస్వామిరాజుగారు
ప్రకటించినట్లు ఏ అల్పవిషయంపైనా నూటికి నూరుపాళ్లు ఏకాభి
ప్రాయం సాధ్యం గాదు. ఎంత ఎక్కువ సమాధానం కుదిరిందా
అన్నదే ఏ సమస్యపరిష్కారానికైనా విచారణీయాంశం.
ఆ దృష్ట్యా ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణానికి యథార్థమైన అవరోధాలు
ఏమీ లేవు.

చెన్నపట్నమే ఆంధ్రరాష్ట్రానికి రాజధానికావాలని వాదించే
వారందరూ ఆంధ్రలో ఏ నగరం ఆంధ్రరాజధాని కావాలి అనేవిష

యాన్ని తేల్చుకోలేనివారే. శ్రీబాగుఒడంబడికను సాకుగా తీసుకొని
ఆంధ్రనాయకులు అసలు రాజధానిస్థలనిర్ణయసమస్యను మరింత
క్లిష్టంచేసి అప్పటికే ఎక్కువగా ఉంటున్న అనైక్యతను ఇంకా
ఎక్కువచేశారు. ఏవో ఒకనగరంవిషయంలో ఖచ్చితమైన అభి
ప్రాయానికి రాజాలక రాజధానిసమస్యను కొండంత చేసిన మన
నాయకులు రాష్ట్రాన్ని ఎలా సంపాదించగలుగుతారు ?

ఇక విద్యుచ్ఛక్తి, తదితరప్రాజెక్టుల విషయంలో రాష్ట్ర
నిర్మాణం వాయిదాపడ్డంతల్ల ఇంతవరకూ జరుగుతూఉన్న అన్యాయమే
ఇకముందు జరుగుతూఉంటుంది. ప్రకాశంపంతులుగారి
భిన్నాభిప్రాయప్రకటనవలన ఇకముందు పరిస్థితులు ఆంధ్రులకు
అనుకూలంగా మారుచెందవు.

ఇవాళ మన ఆంధ్రకాంగ్రెస్లో ఎన్నిపక్షాలు, ఎన్ని
ముతాలు ఉన్నవో చెప్పలేము. ఆంధ్రరాష్ట్రం యావన్మందికీ సంబం
ధించింది. కాంగ్రెస్ వారూ కాంగ్రెసేతరులూకూడా కలసి పని
చేయవలసిన విషయం ఇది. కాని అది ఈపురుషాంతరంలో ఆసంభవం
లాగా కనిపిస్తున్నది. 'విరోధి'లో ఏర్పడిన విరోధాలు ఇంకా
పెరిగి వికృతమయ్యే అవకాశాలే ఎక్కువగా ఉన్నవి. ఇక
ఆంధ్రులు రాష్ట్రాన్ని వదిలి సుఖంగా నిద్రించవచ్చు. మళ్ళీ లేపే
వారూ ఉండరు !

కళా త ప స్వి

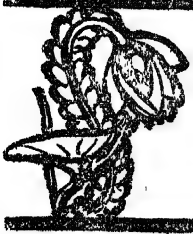
శ్రీ. మాధవపెద్ది బుచ్చిసుందరరామశాస్త్రి

నిసువుల బోసిన వ్యోలయ నేడు ప్రభాతము వచ్చి యంతలో
ముసిముసినవ్వు నవ్వుకొని ముద్దియరో ! చిరునవ్వు వెలులన్
వినరదొడతెగె నొక్కమెయి, వేగిరమే కొనితెమ్ము పాత్ర యా
నిసి యను మాటనే మరచి నీవును నే సుఖముద మిందులకా.

పగడపు జాయకన్న నిక బై నొక చాయ గలట్టి నీదు నె
మొగమున నిక్కువంబయిన ముత్యముకన్ననుగూడ నెంతో సాం
పుగ నటియించెడికా జెమరు ముత్తయ మాటను జేసి కృత్రిమం
బగునది కేవలమునకు నత్యధికము మనోజ్ఞ మయ్యెడికా.

బందము పోక మ్రాని కెగబ్రాకగ నేర్పడి యున్నయట్లే యా
 నందపు టంచు జేరుకొన నా కొక సాఫన మయ్యెగాని నీ
 యందము, గమ్య మెంత చనినప్పటికి గడముట్ట దయ్యె, నీ
 బాందికి దాని నందుకొను పున్నియ మున్నదొ లేదొ నెచ్చెల్లీ.
 నవనవలాడు నీ విలసనం బను పూబాదరింటిలోఁదలన్
 నివసనమున్నయట్టి నను నీకడగంటను డాగియుండి వ
 స్తు వెదియొ మాటిమాటికిని దొంగవిధమ్మున లొంగిచూచు జా
 తువ యెదియేని యల్ల గజదొంగను బట్టు నుపాయ ముండినన్.
 హాయిగ వీచు గాలి కెదు రాడుచు దీయని కూనిరాగముల్
 దీయచు, లేయలల్ పయికి లేచుచు, వెన్నెల కౌగిలింపగా
 బ్రేయసి గాలికి విడిచిపెట్టిన నావపయికి విహారమున్
 జేయుదమా సరోజలము జీల్చుచు నీవును నేను వేడుకన్?
 సడలగ నేల నాజవము, సత్వము నాటికి నాటి కిట్టులన్ ?
 పడిలి శరీర మెల్ల ముదివగ్గయి పోవగ నేల ? యాత్మ యె
 య్యెడకొ ఇకొక్క చిక్కునకు దృష్టిమరల్పగబోలు లేక యు
 న్నెడ దనురూపబుద్ధులకు వృద్ధివిఘాత మిటేల కల్గెడిన్ ?
 ఒడలికెగాని వార్ధక, మహా యిది యేమిట వెన్నెవెన్నెకున్
 నడచి క్రమక్రమమ్మునను నా మన సెప్పటిబాల్యమందు కా
 లిడుట కుపక్రమించినది, యీపార యీయెడ రాలి, యింకనె
 య్యెడ నొడిబిడ్డ నయ్యెదనొ యే కడుపందున కాయగాతునో.
 మది యొక కన్నతల్లివలె మర్మము లన్నియు దాచుగాని యీ
 పెనవి యటన్నదే బయటపెట్టును వల్లని పెండ్లమట్టులన్
 నిదురను మించు మిత్ర మిక నీకు మరొక్కటి లేదు చూడు మ
 య్యెడ గద యెట్టియెట్టి యమయాతనలన్ మరపించివైచెడిన్.
 జగతి సమస్త మేలు నృహసత్తముదాకనుగూడ జిత్ర మే
 మొగమును బొరజూచినను ముద్రితమైనటు లొక్కదైనయే
 యగపడు, బ్రస్తుతస్థితికి సత్యధికస్థితి యేదొ యందుకో
 దగియు నెవేవో యడ్డుపడ దా నిటులన్ బడియున్న యట్టులన్.
 ఏను సరత్వ మందుకొన నెంతటి లోనను దప్పిపోయె నన్
 దీనత చేతనేమొ దయనీయముగా నెటు మోముపెట్టెనో
 వానరువంక చూచితివె? వారకిటేనుమి మానవాత్మయున్
 దానతిచింతచే నొగులు దైవము నందుకొనంగ జాలమిన్.

ఉన్నదీ: కోరుతున్నదీ

శ్రీ అనిసెట్టి సుబ్బారావు

పట్నానికి సలత్తెమెళ్ల దూరంలో వున్న పల్లెటూరు. దొంక దారితప్ప రైలుగాని, రోడ్డుగాని అటు వెళ్లవు. చిన్న పల్లె! ఆశలు, అవస్థలు అనుభవించే పల్లీయులకు తామే బాగుపడాలని తాపత్రయం; ఇతరులు చల్లగా వుంటే మంట. పల్లెనిండా కేదరికం, మాధ్యం పాలిస్తున్నాయి. పల్లీయులకు పాతను చూస్తే భ్రహ, కొత్తని చూస్తే భయం. కాని, నాగరికతాసౌకర్యాలు మెరుస్తూ పిలుస్తూవుంటే కొత్తగా ఎక్కివచ్చిన యువకులు లోకం లోకి బయలుదేరిపడుతున్నారు. పిల్లలు పాతజీవితాన్ని భరించలేరు; తల్లులు కొత్తజీవితాన్ని సహించలేరు. అదీ సంఘర్షణ!— సరస్వతమ్మ తన పెంకుటిభవంతిమధ్యలో దిగులుగా కూచుని బియ్యం చెరుగుతున్నది. కొంగుతో కళ్లు తుడుచుకుంటున్నది. లోలోపల పాడుకుంటున్నది. వంటగదినుంచి పొగ వస్తోంది. గోడల మీద శ్రీరామపట్టాభిషేకం, ఆంజనేయులు, విశ్వమిత్రుడు— మేనక మొదలైన రవివర్మచిత్రాలు; గాంధీజీ, హరనాథ్ బాబా చిత్రాలు; సరస్వతమ్మ భర్త ఫోటో మొదలైనవి వరుసనే వున్నాయి. వాటిమీద అలంకరించిన గాజులొలుసు. కిందగాటిలో మనుకు తున్నదీపం. గూటిచుట్టూ నల్లని చారలు. గూటిపక్కనే పెద్ద కిటికీ. ఆమె కూచున్న మంచం ఎదురుగా ఒక చెయ్యివిరిగిన కుర్చీ; దానిపక్కనే కావిశిపెట్టెమీద రెండు బోర్లా వేసిన బుట్టలు.

* * * *

రవణయ్య :- [బైటినుండి] అమ్మాయ్! సరస్వతమ్మా!

సరస్వతమ్మ :- [మంచంమీదినుంచి లేచి నేలమీద కూచుంటుంది] రా అన్నయ్యా, లోపలికి రా.

రవణయ్య :- ఏం, ఇంత పెందరాశే పిలిపించావ్?

సరస్వతమ్మ :- నిన్న నే పిలవనంపుదామంటే జీతగాడు రాలేదు. ఇండాకా రామయ్యగారబ్బాయి కనబడితే 'కొంచెం రవణయ్యన్నని కేకేసిపో అమ్మా' అని చెప్పాను.

రవణయ్య :- జీతగాడి కేమొచ్చిందీ? వాడి కేమైనా బకాయి పడ్డదా యేం?

సరస్వతమ్మ :- ఏదో కొద్దిగా ఇవ్వాలే!

రవణయ్య :- మరి వందరూపాయలదాకా రావాలని ఊళ్లో టాంటాం వేస్తున్నాడూ!

సరస్వతమ్మ :- ఇంకా కొద్దిగా...

రవణయ్య :- చూడమ్మాయ్! ఆసలు నేనే వచ్చి ఆ నాలుగు ముక్కలూ అడిగిపోదా మనుకుంటున్నా—

సరస్వతమ్మ :- అదేమిటన్నయ్యా!

రవణయ్య :- ఏం! నిన్న కేరంటానికి పిలిస్తే వొంట్లో బాగాలేదన్నావుట? మొన్న జొన్నపాలు తెచ్చిస్తే వొద్దని తిప్పి పంపావుట? ఎంత పేం తీసిపోయినా నీవద్దతి నా కేం నచ్చలేదమ్మాయ్!

సరస్వతమ్మ :- అలా అనుకోకన్నయ్యా, దేవుడితోడు! ఏం చెయ్యాలన్నా చేతులాడటం లేదు. నా కేదో...

రవణయ్య :- ఉన్న దేవో విడమర్చి స్పష్టంగా చెప్పరాదూ! నే నంత పరాయివాణ్ణా! ఎంత దూరపుచుట్టలమైనా 'అన్నయ్యా' అని పిలుస్తూనేవుంటివిగా...

సరస్వతమ్మ :- నువ్వేమన్నా విన్నా వేమోననీ... అజ్జే... మనవాడూ...

రవణయ్య :- మనవాడి సంగతేనా! ఆహా, వినకేం! లోకమంతా కోడైకూస్తుంటే నే నంత చెవిటివాణ్ణా! మరి నువ్వు కిమిన్నాస్తిగా వూరుకుంటే "ఏమిటమ్మా! నీకొడుకు ఆస్తంతా అమ్మకుని వూళ్ళమ్మట తిరుగుతున్నాట్ట?" అని నోయతెరిచి ఎట్లా అడగను?

సరస్వతమ్మ :- అన్నయ్యా! నిజం చెబుతున్నా... ఈ రెండేళ్లనుంచీ లోలోపల కుళ్లిపోతున్నా... ఏరోజుకాకోజు రేపన్నా నస్తాడు గదా అని దొంకదారిన కళ్లుపెట్టి చూస్తున్నా!

రవణయ్య :- నే నంతమాత్రం కనిపట్టకపోలేదులే...అందుకే నువ్విట్లా కృశించి మరీ ఎముకలపోగుగా తయారైనావు! ఆయన నన్ను పప్పుడు ఎంత కుఖంగా, ఉల్లాసంగా, పండులూ గున్నావో ఇప్పుడంత...

సరస్వతమ్మ :- నేను కలలో గూడ అనుకోలేదు... ఆయన చని పోయి నేటికి రెండు రోజులు!

రవణయ్య :- ఆయన పోవడం చూసుకొని మీరు మరేం ఎత్తాడూ...

సరస్వతమ్మ :- ఆరోజుల్లో మావా డెంత సెమ్మదిగా, ఎంత వినయంగా వుండేవాడు... ఇప్పుడిట్లా పుట్టిందిగాని... హైస్కూల్లో చదువుకునేటప్పుడు రోజూ దీపాలు పెట్టకతలికే ఇంటి కొచ్చే వాడు... నీకు తెలుసుగా!

రవణయ్య :- అవునువును. [కుర్చీమీదనుంచి లేచి, వల్లెవాటు సరిచేసుకుంటూ గోడమీది చిత్రాలు పరధ్యానంగా చూస్తున్నాడు.]

సరస్వతమ్మ :- ఒకరితో పరాచికాలుగాని, పోట్లాటలుగాని వాడి జీవితంలోనే లేదు... మనస్థో ఫస్తున పాసయిందివాడేగా... ఆయన సగా ఎంతో గర్వంగా చెప్పుకునేవారు... ఎప్పుడూ పుస్తకాలు కళ్ళ కరికించుకుని కూచుని, తండ్రితో అట్లా పొలం పోదామనిగాని, కోతలూ నూర్చిళ్లూ చూద్దామనిగాని... వాడికి ధ్యాసే లేదన్నయ్యా!

రవణయ్య :- [తొందరపడుతూ] ఇంతకూ నన్ను రమ్మన్న కథేమిటమ్మాయ్! [ఆమెవంక చూసి సెమ్మదించి] నీస్థితి చూస్తే నాగుండె తరుక్కుపోతున్నది. రాత్రి మాపిల్ల నీసంగతి ఒకటే ఇదిగా అంటూంటే వాళ్ళమ్మ వోదార్చి—

సరస్వతమ్మ :- మా కాఅదృష్ట ముందా అని... అదే...

రవణయ్య :- ఏమిటది?

సరస్వతమ్మ :- [తొట్రుపడుతూ] అదే... నరసాయ్ కి లలిత నిచ్చి...

రవణయ్య :- [నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకుని] అదెంత భాగ్య మమ్మాయ్! నేను మాట తప్పుతానా!

సరస్వతమ్మ :- జ్ఞాపకం తెచ్చుకో అన్నయ్యా! ఆయన చని పోయేటప్పుడు నువ్వే చేతులు పట్టుకుని అడిగావు...

రవణయ్య :- చాల్లే అమ్మాయ్! నే నెందుకు మరిచిపోతాను! వాడికేం! కడుపునిండా తిందుంది, వొంటినిండా కండుంది! వైగా చదువుకున్నవాడు...

సరస్వతమ్మ :- ఎవరో అనుకున్నారలే... ఇంకొక్కడన్నా సంబంధం చూడాలనుందీ... నీకూ... అనీ...?

రవణయ్య :- [నిర్లక్ష్యంగా] అ... అనడానికేమొచ్చే... అంతమాత్రానికే... కానీ...?

సరస్వతమ్మ :- నువ్వు నమ్మొద్దన్నయ్యా! ఒకవేళ వాడి పదకొండా పోగొట్టుకున్నా, నా నాలుగకరాలూ బంగారం పండుతుంది... హాయిగా భార్యా, భర్తా తామింత తినడానికీ, ఒకరికింత వెయ్యడానికీ అది చాలదా?

రవణయ్య :- [ఆశ్చర్యంతో] ఐతే నిజంగా తగలేసినట్టేనా... కర్ణాకర్ణిగా తెలిసిందిగానీ...

సరస్వతమ్మ :- [భయపడుతూ] వాడి జేం లేదన్నయ్యా! స్నేహితులవల్ల చెడిపోయింటాడు...

రవణయ్య :- [కనబామలు వైకెత్తి] ఏమా! అసాధ్యుడు!

సరస్వతమ్మ :- అసలు వాడు హైస్కూల్లో పాసయినతర్వాత పెద్దచదువుకు పోతానంటే వాళ్ల నాయన మూడేళ్లు కట్టేసినట్టు ఇంట్లో కూచోబెట్టాడు... అప్పుడే వాడికి కొంచెం కష్టం వేసి పోట్లాడాడుగాని, లేకపోతే వాడి వినయం...

రవణయ్య :- [గట్టిగా] ఐతే పొలు అమ్మడన్నది నిర్ధారణయిందా?

సరస్వతమ్మ :- [కన్నీరు తుడుచుకుంటూ] ఇదీ సంగతిని నాకు చెప్పేవాళ్లెవరు? చూచాయగా తెలిసింది... అది విన్నప్పుడుంచి దిక్కుతోచక బాయో చెరువో చూసుకుందా మనిపిస్తున్నది!

రవణయ్య :- [ఓదార్చుతూ] తప్పు! తప్పు! అవేం మాటలు! అంత దిగులుపడితే లోకం నడుస్తుందా! మనసులకు కష్టాలు రావడం లేదా, పోవడం లేదా! నీకే కష్టం లొచ్చినట్టు మాట్లాడతావేం!...

సరస్వతమ్మ :- [దుఃఖంతో] నవ్వు తప్ప నాకిప్పుడు దిక్కువ్వరు చెప్ప! ముంచినా తేల్చినా నువ్వే ఇక... పట్నంలో వున్నాడనీ, నాలుగురోజులనాడు గుంటూరు రోడ్డుపైకి తెలిసింది... నువ్వెళ్లి మాట్లాడితే...

రవణయ్య :- ఏమోనబ్బ! దొరుకుతాడా! ఉడుకుపిండం!

సరస్వతమ్మ :- అట్లా అనొద్దన్నయ్యా! మాగుట్టు నీగుండెలో వుంది... కన్నకడుపు ఎట్లాంటిదో నీకు తెలుసు... ఒక్కసారెళ్లి... పిల్చుకురావూ!

రవణయ్య :- అంత గట్టిగా అడిగితే నేను మీరగలనా... నాక్కూడా స్లిడరుతో మాట్లాడవలసిన పనుందిగానీ... నవ్వుట్టి పిచ్చిదానివి గాకపోతే ఎందుకీతాపత్రయం...

సరస్వతమ్మ :- [అనునయంగా] ఈకష్టం గడిపి గట్టెక్కించే భారం నీది... నీకు పుణ్యముంటుంది... చూడన్నయ్యా! నువ్వనేక సార్లు గుంటూరు రైల్వే... వాయిదాలకనీ వ్యాపారానికనీ, పల్లినప్పుడెప్పుడూ కన్పించలా?

రవణయ్య :- [చిరునవ్వుతో] అన్నట్టు జ్ఞాపకంవచ్చింది... ఒకసారి సినిమాలో...

సరస్వతమ్మ :- మరి చెప్పగూడదూ...వాడూ నీ అల్లుడే గదా...దగ్గరికి సిల్వి మాట్లాడగూడదూ !

రవణయ్య :- ఎక్కడమ్మాయ్ ! మేమేమో తొమ్మిదిజాల టెక్నెట్టులో కూచుంటే, వాడు నేనీహితబృందంతో సల్లాపాలాడుతూ పరుపులనీట్లో, సిగరెట్టు కాలుస్తూ...నాకు నమ్మకం లేదమ్మాయ్ ! మొక్కనైతే వంచవచ్చుగానీ...ఏంప్రయోజనం !

సరస్వతమ్మ :- [అందోళనతో] నేను నీ లోబుట్టువు నే అనకో...నా కంతమాత్రం స్వతంత్ర ముంది...ఇవాళ సాయంత్రం కొంచెం...బయలుదేరుదువుగానీ...

రవణయ్య :- ఇంకోవారం చూడగూడదా అని ! అబ్బో ! అడుగు బైటపెడితే బోలెడంత ఖర్చు ! ఎక్కడని వెతికేట్టు, ఎక్కడని తిరిగేట్టు !

సరస్వతమ్మ :- [నచ్చుకెప్పాలని] నీకు తెలుసుగదన్నయ్యా వాడి సంగతి ! వేళకు తిండి తిప్పూ లేకుండా ఎక్కడ తిరుగు తున్నాడో, ఏమో ! [కోపంతో] కంటిపాపలా కాచుకున్నాను... ఇక నేను బ్రతకలేను...

రవణయ్య :- వొత్తి సత్యకాలపు మనిషివి !

సరస్వతమ్మ :- ఇదిగో ఈ గెండుగాజులూ తీసుకో...ఇక నాదగ్గర ఒక్క వస్తువునా లేదు...ఈన్న సాములన్నీ అమ్మి ఆయన పోయినప్పుడు గెండువేల అప్పు తీర్చాను...వొంటిమీది నాగరం, గోలునూ, పట్టిలూ కర్పూరంలా హరించుకుపోయినై...

రవణయ్య :- [బాధపడుతూ] ఐతే సాములన్నీ అమ్మేకావా? నాలో అనలేదే !

సరస్వతమ్మ :- తుమించన్నయ్యా ! వడ్డాణం పిల్లకి పెడతా నన్నా...మాట నిలుపుకోలేకపోయా !

రవణయ్య :- [బాధ కప్పిపుచ్చుకుంటూ] అబ్బేబ్బే ! అందుకు కాదు ! ఎంత మాటన్నా వమ్మాయ్ ! నే నావుద్దేశంతో అడుగు తున్నానా !...ఐతే ఆ పడకరాలూ తగలేనిస్తేనా, లేక చితు కేమైనా వుంచాడా ?...

[బైట దూరంగా మోటార్ సైకిల్ ధ్వని వినపడుతోంది. ధ్వని దగ్గరగా వస్తోంది. ఇద్దరూ ఆలకిస్తారు]

సరస్వతమ్మ :- ఏమి టామెత ?

రవణయ్య :- [కిటికిదగ్గరి కొస్తూ] కలెక్టరుగా రొస్తా రనుకుంటున్నారే...కాదు ; ఎక్కడిదో మోటారు సైకిల్...అంత మొనగా ల్లవరబ్బా ఈవూల్లో?

సరస్వతమ్మ :- ఎవరైతే మాత్రం ఎంత నిప్పులు చెరుగుతుంటే ఈ వేళప్పుడేం పనిచిందో !

రవణయ్య :- [బైటికి చూస్తూనే] చూడమ్మాయ్ ! ఇబ్రా !

సరస్వతమ్మ :- పోనిదూ, మన కెందుకు...

రవణయ్య :- కాదు, కాదు, ఇబ్రా ! వాడేనా...అని...

సరస్వతమ్మ :- [కిటికిలోనుంచి ఆతురతగా చూస్తుంది. ఆమె ముఖం దుఃఖంతో, సంతోషంతో కళవెళలాడుతుంది] వాడే ! నరసా యొస్తున్నాడన్నయ్యా !

రవణయ్య :- [తాపేగా] ఇద్దరున్నట్టుందీ ?

సరస్వతమ్మ :- [ముఖం తుడుచుకుంటూ] రానీ ! వాడొస్తే చాలు ! ఇంకా ఈ ఊరంతమందిని తెచ్చినా నాకు బాధలేదు !— అన్నయ్యా ! చూడు ! ఇదిగో ! వొట్టే !

రవణయ్య :- పిచ్చితల్లీ ! ఏమిటది ?

సరస్వతమ్మ :- [కండ్లవెంట నీరు కారుతోంది] నేను దిగులుగా వున్నానని చెపితే...నేను డబ్బుకోసం బాధపడుతున్నానని చెపితే !

రవణయ్య :- [కోపంతో] ఏం ! ఇంతలో వాడిపోడులే !— చెప్పాలమ్మాయ్ ! వింటే వాడికే బుద్ధిస్తుంది !

సరస్వతమ్మ :- [నివారించాలని] వొడ్డు ! వొడ్డు ! వాడి దసలే పచ్చిగుండె...వాడి ముఖం విచారంగా వుంటే నేను చూడలేను.

రవణయ్య :- సరే కానివ్వు...

సరస్వతమ్మ :- [బిడియంతో] అన్నయ్యా ! మరి...అడిగా ననుకోకుండా ఒక పాతికరూపాయలు తెచ్చి పెడతావా ?

రవణయ్య :- [ఒకక్షణం యోచించి] హు ! ఐతే పల్లి పట్టు కొస్తా ! ఇక తప్పేదేముంది !—అదిగో వచ్చేసింది...ఏం దుమ్ము ! ఏంస్పీడు !

సరస్వతమ్మ :- [సంతోషసంభ్రమాలతో] రాజాలా గొస్తాడు ! వాడి కేం !

[రవణయ్య మెల్లగా వెల్లిపోతాడు. ఆమె తలుపువరకూ వెంబడించి, వచ్చి కిటికిలోనుంచి చూస్తుంది. ధ్వని దగ్గరగా వచ్చి, హెచ్చుతుంది. ఆమె తొట్రుబాటుతో తలుపుదగ్గరికి వెడుతుంది. తలుపు తెరిచి బైటికి వెళ్లి వాళ్ల నాహ్వనిస్తుంది]

సరస్వతమ్మ :- [బైటినుండి] రండి ! రండి ! లోపలికి రండి ! ఆ కారుకూడా లోపలికి తీసుకురండి !

నరసింహారావు :- [బైటినుంచి] గెటిక్, వెంకట్రావ్ !

వెంకట్రావు :- [బైటినుంచి] నే నీపైకిలు గడప దాటిస్తాను, పద !

[నరసింహారావువెంట సరస్వతమ్మ లోపలి కొస్తుంది. ఆమెలో సంతోషమూ, కోరికమూ పొంగి కళ్లవెంట భారలుకారుతున్నాయి.

వెంకట్రావు మోటారువైకిలు నడిపించి తెచ్చి, కావిడిపై పక్కనే నిలబడతాడు. ఇద్దరూ తెల్లని పొడుగున చొక్కాలు, పైజమాలు, బూట్లు వేసుకునివున్నారు. ఎండవల్ల ముఖాలు కంది, ఘోరి నిండివున్నాయి. నరసింహారావుచేతికి గడియారం, చేతిలో ఒక గ్రంథం; వెంకట్రావుపెదవులమధ్య సిగరెట్టూ, పైన కళ్ళద్దాలూ]

సరస్వతమ్మ :-[గద్దడికంగా] ఏరా నరసి! ఎన్నాళ్ల కొచ్చావురా! [వొళ్లంతా నిమరుతూ] మా నాయనా! ఎంత తగ్గిపోయావురా! ఏ యెండల్లో వానల్లో తిరిగావో! అసలు నీ రంగే మారిపోయింది.

నరసింహారావు :-[సిగ్గు, విసుగు] అబ్బబ్బ! వుండవే! నే నేం పాపాయి ననుకున్నావా! వుండు!

సరస్వతమ్మ :-[ఆప్యాయంగా] పరాయూనికి పోతే నిద్ర పట్టడనేవాడివే, ఇన్నా డ్లెట్లా వున్నావో నన్నొదిలి...నీకోసం కళ్ళలో వొత్తులుపెట్టుకుని చూస్తున్నా...

నరసింహారావు :-బాగానే వున్నానమ్మా! చదువుకుంటున్నా!...

సరస్వతమ్మ :-పోనీ, నాలో ఇంకా జీవు దున్నాడుగదా! నీకోసం తపించిపోతున్నానుగదా...ఒక్కఉత్తరం రాయగూడదట్రా...

నరసింహారావు :-[ఇల్లంతా తేరిపారచూస్తూ] రాకానే...చేరలేదా?

సరస్వతమ్మ :-నీవీ, మొన్న వొచ్చిం దొక్కటేగా...మళ్ళీ మళ్ళీ చదివించుకుని అదే పదిపుత్తరా లనుకున్నా...

నరసింహారావు :-ఏతే మరి జవాబు రాయించలేదేం?

సరస్వతమ్మ :-[దిగులుగా] ఏం రాయించున్నావ్! నువ్వేమో రెండేళ్ల నాడు ఇల్లుదాటి నల్ల పూనైపోతివి...ఇప్పుడొక్క పుత్తరం ముక్క రాసి ఇంకా మనకు భూము లెక్కడున్నయ్యో రాయమంటే ఏముఖంతో రాయించను...

నరసింహారావు :-రాస్తే తప్పా? అంతమాత్రం...

సరస్వతమ్మ :-[అనలేక] అది కాదు...నాయనా...అసలు...ఇప్పుడు...ఇంకా...మనకు పొల మెక్కడిది? ఆ చెరువుగట్టునుండే పడకరాలూ అమ్మి సొమ్ము చేసుకున్నా నంటివి!...ఆ సొమ్మే మయిందో మరి...ఇంకా దేనికిగాను కావలసొచ్చిందో...[ఏడుస్తూ] నే నెక్కడ సతమతమాతుంటిని...

నరసింహారావు :-[అలసటగా వొళ్లు విరుచుకుంటూ] సరే, తర్వాత చూదాం! ముందు నీళ్లుపట్టు...స్నానం చెయ్యాలి—వెంకట్రావ్! వొళ్లంతా విరగొట్టిన ట్టుందోయ్!

సరస్వతమ్మ :-[అనుమానంగా] ఈ అబ్బా యెవర్రా నరసి!

నరసింహారావు :-వెంకట్రావని, నాన్నే పిలుచుకుంటే, గుంటూరు.

సరస్వతమ్మ :-ఇద్దరూ కలిసే తిరిగారా?

నరసింహారావు :-[త్రోపంతో] ఎక్కడ తిరిగాడు, ఏం చేశారు, ఏదేమిది - అనేగా నీ ప్రశ్న!

సరస్వతమ్మ :-[భయంతో] అడేమిట్రా! నీ వాలకమే మారి పోయింది! ఎందుకు తిరిగావని నే నడిగానా! ఐతే, ఎక్కడెక్కడి కెల్లావో నాయనా?

నరసింహారావు :-[నెమ్మదిగా] బొంబాయి, కలకత్తావంటి పట్నాలూ అవీ చూశానుగాని, అసలు పట్నంలూ నే వుండి ఇంట రీడియేట్ చదువుకున్నా...

సరస్వతమ్మ :-[భయపడుతూ] ఒక్కడివే! అమ్మా! ఒక్కడివే ఇంతదేశం ఎట్లా...

వెంకట్రావు :-[మరొక సిగరెట్టు వెలిగిస్తూ] మీవాడు కాస్మిర్‌కూడా వెళ్లాడండీ!

సరస్వతమ్మ :-[ఆశ్చర్యంతో] నిజంగా? చలిదేశమంటగా? ఆ చలి కెట్లా తట్టుకున్నావో, తిండి నీళ్లూ సరిగ్గా అమిరినయ్యో లేదో...ఎంత ఖర్చయింది?

నరసింహారావు :-పూడెంటుంతా ఎక్స్‌కర్షన్ కు వెళుతోంటే నేనూ వెళ్లాను. నేను లీ.ర్నీ. అందుకని నాం ఏయ్యి తగ్గలేదు ..

సరస్వతమ్మ :-[దుగ్ధన చెయ్యిపెట్టుకుని] అబ్బాయ్! వెంకట్రావ్! వాడి క్యసహారమే మారిపోయింది నాయనా!

వెంకట్రావు :-ఆతని కేమండీ! ఎమ్యకే డ్ మాకా! ఇంగ్లీషుస్తే ప్రపంచంలో ఎక్కడికిపోయినా ఫోకా లేదు!

సరస్వతమ్మ :-చూవా డింగ్లీ ఘోలీ మాట్లాడతాడా? నిజంగా? వాడు హైస్కూల్లో పానై రాగానే కరణంగా రొచ్చి—అంటే మావాడు ఫస్టున పాసయ్యాడులే—ఇంగ్లీషులో రెండుముక్కలు మాట్లాడమంటే ముచ్చటగా కూచున్నాడు. నాకెంతో సిగ్గేసింది! ఆతర్వాత చూడేళ్లు వాళ్ల నాయన ఎక్కడికి కదలనియ్యకుండా కట్టేసినట్టు కూచోబెట్టాడు...పీజేమో పట్నంలూ చదువుతా నంటాడు...వాళ్ల నాయన హు! సుతరాచూ వొప్పవోలేదు... అప్పుడు వాడికి మతి స్థిరం లేదు నాయనా...పిచ్చెక్కుతుం దనుకున్నాం ..

నరసింహారావు :-[గట్టిగా] అంగుకే నీ కీశాస్తి జరిగింది—[బాధపడుతూ] అమ్మా! నేను చదువుకుని ఎక్కిరావాలని నీకు లేమా? ను న్వెంత దిగులుపడ్డావో నాకు తెలుసు! నన్ను తుమించమ్మా!

సరస్వతమ్మ :-నాకేం తెలుస్తుంది నాయనా! నువ్వు బాగు పడితే సంతోషిస్తా! ఊళ్లోవాళ్లంతా నువ్వు చెడితిరుగుతున్నా

వంటుంటే యెంతో కుమిలిపోతున్నా! అంతకంటే నే నేం చేస్తాను...[వీక్షస్తూ] వంటిదిదాన్ని చేసి నీ అజా పజా తెలియ కుండా...

నరసింహారావు:-[విసుగుతో] అబ్బబ్బ! ఎలాగే! ఆకలితో వచ్చిపోతుంటే నువ్వు...! లేకపోతే వచ్చినదారిన పొమ్మంటావా ఏం?

సెంకట్రావు:-[లోపలినుంచి వచ్చే పొగకు కళ్లుతుడుచు కుంటాడు] అంత తొందరమిదోయ్!

సరస్వతమ్మ:-[దీనంగా] చూడు నాయనా! ఆ కోపం! నాడు నామనిషి కాదు. నన్ను మరిచిపోయాడు...ఎంత ఇదై నా తల్లిని—నీళ్లు కాగుతున్నై, ఇద్దరూ నీళ్లుపోతున్నా అన్నం తిందురు గాని...

నరసింహారావు:-ఈ పొగతో వచ్చిపోతున్నాం. వెళ్లి ఆ కట్టెలు మంటపెట్టాదూ!

సరస్వతమ్మ:-[బాధపడుతూ] కొంచెం వోర్సుకోరా నరసి! రెండురోజులు పోతే అదే అలవాటైతుంది...కట్టెలేక పొయిలో షిడకలు పెట్టాను...

నరసింహారావు:-[విసుక్కుంటూ] ఏం, తెప్పించక పోయావా?

సరస్వతమ్మ:-[ఆపుకోలేక] దుకాణంలో రెండువందలదాకా యిచ్చాడు, మహారాజు! ఇక ఆవగించన్నా అడగద్దన్నాడు... [లోపలికి వెళుతూ] చిటికెలో వచ్చేస్తా...ఆకలాతుండేమో...

సెంకట్రావు:-పై మెంతుయిందోయ్? రెండా?

నరసింహారావు:-ఒకటి ముప్పావు! ఏం తొందర?

సెంకట్రావు:-ఇవాళ తెలుసుకుందా అని?

నరసింహారావు:-ఇదిగో, భోంచేసి...నెమ్మదిగా...

సెంకట్రావు:-రాత్రి మెయిలుకు బయలుదేరాలన్నావ్!

నరసింహారావు:-చెల్లాలి మరి! అదిమాత్రం తప్పదు! వచ్చిన సీటు పోతే ఇక ఈ జీవితానికి వొట్టికే!

సెంకట్రావు:-నా కేం నమ్మకం లేదు...రాకరాక వచ్చావా...

నరసింహారావు:-[వ్యాకులపడుతూ] నిజంగా నా మనస్సంతా గండ్రగోళంగా వుందోయ్! ఇట్లో ఇలా వుంటుందని నే ననుకోలే దింతవరకూ...ఆమెని వేలుకుద్రవెయ్యమని అడగడానికే బాధగా వుంది...ఆమె కర్థంకానిది మన మెంత చెప్పితే ఏం ప్రయోజనం!

సెంకట్రావు:-ఒక విషయం చెప్పనా...నువ్వు లేకపోతే ఇక ఆమె ఎంతోకాలం బ్రతక...లేదు.

నరసింహారావు:-[బాధపడుతూ] అవును! నాకు తెలుసు!... ఆమె ఈ వూరుగమిడి దాటిరాదు...అంతవరకూ ఖాయం...నేను

చదువు మానకుని ఇక్కడే వుంటాను...ఉండి ఏంచేస్తాను...అబ్బ! ఈ నికృష్టపుజీవితం నేను భరించలేను...

సెంకట్రావు:-మరీ ఆమె నెక్కడుంచాలని...

నరసింహారావు:-[ఆలోచిస్తూ] అదే ఆలోచిస్తున్నా...రవణయ్యమామగారి ఇంట్లో వుండమంటే ఎలా వుంటుందా అని... ఆ ఏర్పాటేచెయ్యా తిక...

సెంకట్రావు:-సాయంత్రం బయలుదేరుతున్నానూ? వాడి కా రసీమ పడేసి, డబ్బు తీసుకోవాలిగా!

నరసింహారావు:-[నిశ్చయంతో] నువ్వే చాస్తావుగా... [వీక్షిస్తూ] అరుపు విని చప్పడు వి, పెద్దగా ఎవరండీ! రండి!

రవణయ్య:-[మందహాసంతో] నేనేరా, రవణయ్యవి! ఏం, కొత్తగా మర్యాద నేర్చుకున్నట్టుండే!

నరసింహారావు:-గా, మామా! గడపలో నిలబడతావేం!

రవణయ్య:-[కూరగాయల మూట దించుతూ] ఆ, ఏమీ లేదు...బైట పిల్లలు మూగుతుంటే కేకలేస్తున్నాను...

నరసింహారావు:-ఎందుకూ మూగడం?

రవణయ్య:-ఆ, రాకరాక వచ్చావా! నాజూకుగా కనపడు తుంటివీ...అస లీపైకిలు చూడాని కొచ్చుంటారులే!

నరసింహారావు:-ఈవూరి కన్నీ విచిత్రాలే! ఇంకేం, ఇక నెలరోజులదాకా వూసుపోయిం దన్నమాటే...

రవణయ్య:-[కోపం తెచ్చిపెట్టుకుని] అదేమిట్రా! ఎంత చెడ్డా వుట్టినిగడ్డ! కొంచెం పస్తాయించి మాట్లాడూ...

నరసింహారావు:-ఇందులో తప్పేముందీ...నే నొచ్చినప్పు ట్నుంచీ కనిపెడుతున్నాను...అందరూ తొంగిచూడటమే... సిటీలో ఐతే వచ్చినా బ్రతికినా పట్టించుకునేవా డుండడు...అభి మానమన్నా నిలుస్తుంది!

రవణయ్య:-ఈ రెండేళ్లలో కరకులేలావురా అబ్బాయ్! మంచిదే!—ఆమ్మ లోప లుందా?

నరసింహారావు:-వంట చేస్తోంది!

రవణయ్య:-[లోపలికి వెళుతూ] వస్తున్నా నుండు..... [కూరలమూట తీసుకుని లోపలికి వెడతాడు.]

సెంకట్రావు:-ఈయనేనా నువు చెప్పిందీ...

నరసింహారావు:-ఈయనే...మాతాతలకాలంనుంచీ రెండు కుటుంబాలూ మంచిన్నేహంగా వుంటున్నయ్...

సెంకట్రావు:-[నవ్వుతూ] గడుసువాడిలా గున్నాడే!

నరసింహారావు:-[నవ్వుతూనే] అతని తీరే ఆంత!

రవణయ్య:-[వంటగదిలోనుంచి వచ్చి, నరసింహారావుపక్కన

మంచమీద కూచుంటాడు. అతను నిలబడి కిటికీలోనుంచి బయటికి చూస్తూ మాట్లాడతాడు.]

నరసింహారావు :- ఏంమామా ! ఏమిటి సంగతులు ?

రవణయ్య :- బైట తిరిగిచూసేవాడివి నీకు తెలియాలిగాని, ఇక్కడ కొత్తగా ఏముంటుంది ! మా కేద్యమేమిటో, మేమేమిటో...

నరసింహారావు :- [నవ్వుతూ] కేసులు జోరుగా సాగుతున్నాయా ? అత్తయ్యావా జైల్లా వున్నారు ?

రవణయ్య :- ఇంతవరకూ చల్లగానే గడుస్తున్నది... పిల్లదాని పెళ్లిసంగతే ఆలోచిస్తున్నా... [పరిశీలనగా : చూస్తాడు] : సీకోసం బయలుదేరా లనకుంటుంటే నువ్వే వచ్చావ్...

నరసింహారావు :- [నవ్వు మాని, తానీగా] అలాగా...

రవణయ్య :- [కోపం వెలిబుచ్చుకుండా] ఐతే, అబ్బాయ్ ! మోటార్ నైకి తెంతయిందిరా ?

నరసింహారావు :- నాది కాదు మామా...

వెంకట్రావు :- కొత్తదండీ... అందుచేత పన్నెండువందల దాకా అయింది... అదీ చాకే...

రవణయ్య :- [ఆశ్చర్యంతో] పన్నెండువందలే ! చూడబ్బాయ్ ! పట్నంలో ఉద్యోగం చేస్తున్నా వన్నారూ... నిజమేనా ?...

నరసింహారావు :- [ఏదో చెడుధోరణి గ్రహించి] ఎవరా అన్నది ? అన్నీ ఇలాంటివే పుట్టిస్తుంటా రీవుల్లో... ఇంకా ఏమన్నారేం ?!

రవణయ్య :- ఎవరు ?

నరసింహారావు :- [విసుగుగా] ఆ అన్నవారే...

రవణయ్య :- [కోపంపట్టలేక] ఆ... ఇక వాళ్ల కిదేపని... ఏమంటున్నారో వినరాదూ పోయి ! ఊరూ నాడూ రోసి దేశమంతా తిరుగుతున్నా వనకుంటున్నారు...

వెంకట్రావు :- [సరదాగా] నరసింహారావు ! ఎందుకో అంత విసుగు ! తెలుసుకోవాలని అడిగినట్టుంది...

రవణయ్య :- [నిర్లక్ష్యంగా] మీపే కేమిటండీ ?

వెంకట్రావు :- వెంకట్రావంటారండీ...

రవణయ్య :- అలాగా... మానా జ్ఞిష్టం నరసింహారావును చేశారేం ! మంచిదే... చిన్నప్పడు నరసా యనేవాళ్లంలే... అంటే... వాళ్ల అయ్య పెట్టిన పేరే !...

నరసింహారావు :- [నవ్వుడానికి ప్రయత్నిస్తూ] పోనీ, నీయిష్ట మొచ్చిన పేరుతోనే పిలువు...

రవణయ్య :- [నెంటనీ, బాధగా] ఎందుకబ్బాయ్ ! నేనూ

నరసింహారావునే అంటాను— అంటే, ఇంతప్పట్నుంచి ఎవ్వరొని తిరిగేవాణ్ణండీ ; అందుకని నాతో స్వతంత్రంగా వుంటాడు...

నరసింహారావు :- [నవ్వుతూ] ఎంతలా కోప మొచ్చింది మామా ! నీయిష్ట మొచ్చిందడుగు... సమాధానం చెపుతాను ! కాని, ఇందులో ఏదో దాపరికం, దొంగతనం వున్నట్టు, నేను శేరస్థుణ్ణయి నట్టు మాట్లాడితే మాత్రం నేను సహించలేను...

రవణయ్య :- [కొంత సరదా, కొంత కోపం] నువ్వన్నా పడతానురా ! నేను మామనుగానా, ను వ్వల్లుడివి గానా...

[నరసింహారావు, వెంకట్రావు నవ్వుతారు]

రవణయ్య :- ఇప్పటి కుర్రాళ్లకి అన్నీ నవ్వులే— ఐతే, నరస... నరసింహారావు ! ఎక్కడెక్కడి కెల్లావ్ ? ఏమేం చేశావ్ ?

వెంకట్రావు :- ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, ఎ పీస్ ఆఫ్ కోల్ హాస్ ఓకమ్ ఎ డైమండ్ !

రవణయ్య :- చూడండి ! నాడు మాట్లాడతాడు తెండి !

నరసింహారావు :- [సెమ్మదిగా] పట్నంలో ఇంటర్ పాసయ్యాను... మన దేశమంతా, ఇంచుమించు అన్నిరాష్ట్రాలూ చూశాను... మన మనుష్యులూ, మన వేషభాషలూ, మన ఆచారాలూ అవస్థలూ అన్నీ చూసి, గ్రహించాలనీ... [చిరునవ్వుతో] ఖర్చంతా ఎక్కువభాగం ఆటలపోటీలవల్ల కలిసాల్సింది...

వెంకట్రావు :- చాలా అనుభవం, తెలివీ... అతని కేసుండీ !

రవణయ్య :- అలాగేం ! ఇంకా ?...

నరసింహారావు :- అంటే... పత్రికలనీ, పుస్తకాలనీ, మీటింగులనీ... ఏదో ప్రపంచం తెలుసుకుని కొద్ది గొప్ప విజ్ఞానం పొందు దామని...

రవణయ్య :- అప్పుడేనా ఈ గడియారం కొన్నదీ ? నీ చేతికి బాగా అమరింది ! ఎంతయిందీ ?

నరసింహారావు :- నూటయూరైదాకా అయింది...

వెంకట్రావు :- వాటర్ పూపు వాచండీ !

రవణయ్య :- [ఆశ్చర్యంతో, ఆపుకోలేక] ఉహూ... నాకు తెలియకదుగుతానుగానీ, గడియారం కొనకపోతే పాగదా యేంరా ?

నరసింహారావు :- [విసుగుతో] నేను గుబారాచేశా నని ఈ ప్రశ్నలన్నీ నేస్తున్నారని నాకు తెలుసు... కానీ, [అగ్రహంతో] కాలంవిలువ తెలియడమంటే జీవితంవిలువ తెలియడమన్నమాట... బ్రతికిన నాలుగురోజులూ సద్వినియోగం చెయ్యాలంటే గడియారం లేకపోతే ఎలాగ ?

రవణయ్య :- [అధికారంతో] ఇది సద్వినియోగమా ! పాతిక పెంట్ల భూ మొస్తుందిగదరా,

నరసింహారావు :- సీతో వాడించను మామా ! పూర్తిగా తెలి కన్నా వుండాలి...

వెంకట్రావు :- [అందుకుని] హాఫ్ నాలెడ్జ్ ఈజ్ బేటర్... ,

రవణయ్య :- [కోపోద్దిగిపోతూ] ఆ, ఆ, ఎంతమాటన్నావ్ ! మని మెదలుండగానేనా ఈమాటలు ! అంతవర కొచ్చిందీ !

నరసింహారావు :- మనిషి నైనకాల మాట్లాడటం మనూల్లో పెద్ద లకు బాగా ఆలవాటు...

రవణయ్య :- [చుంచుమీదనుంచి లేస్తూ] అను! అనురా ! కళ్లు నెత్తికెక్కినతర్వాత అన కేంచేస్తావ్ !

వెంకట్రావు :- [సమాధానపరుస్తూ] రవణయ్యగారూ ! కూచోండి... మే మేదో ఇప్పు డొచ్చాం... సాయంత్రం వెళ్లి పోతాం... ఇంతలో మళ్ళీ తగాదాలు దేనికి...

రవణయ్య :- ఏమి లేమిటీ ! వెలిపోతున్నారా ? ఎప్పుడూ ? మీ వాలకం చూసి ముందే అనుకున్నానుగానీ...

[వంటగదిలోనుంచి వస్తున్న సరస్వతమ్మను చూసి రవణయ్య ఊరుకుంటాడు. ఆమె త్వరగా ప్రవేశించి సంతోషంతో చూస్తూంది]

సరస్వతమ్మ :- ఏం నాయనా ! ఆకలాతున్నదా ? నీళ్లు పట్టాను పోసుకోరా నరినీ... సబ్బుయిక్క వెతికితే ఎక్కడా కనిపించ లేదు...

రవణయ్య :- [నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకుని] అమ్మాయ్ ! మనవాణ్ణిక నుంచి నరసింహారా వని పిలువ్... పెద్దవాడైనాడు !

సరస్వతమ్మ :- ఏమిటన్నయ్యా... ఎల్ల కాలం చిన్నవాడు గానే వుంటాడా ఏమిటి ! లేవండి !

నరసింహారావు :- [ఆలోచిస్తూ] ముందు నీవు లే వెంకట్రా... నేను తర్వాత చేస్తాను...

వెంకట్రావు :- అలాగే... [లేచి, సిగరెట్టు వెలిగించుకుంటూ లోపలికి వెలిపోతాడు]

సరస్వతమ్మ :- [లోపలికి తిరిగి తుండనడ దండెంమీ దుంది నాయనా !... [నరసింహారావుతో] ఈ పూటంటే ఆలస్య మైందిగాని, రేపట్నుంచి ప్రొద్దున్నే నీళ్ళోసుకొని, భోంచేద్దువు గాని ; ఆకోగ్యం కుదుటపడుతుంది... [రవణయ్యతో] రెండురో జాలు పిల్ల నొచ్చి సాయంచెయ్యరును అన్నయ్యా !

రవణయ్య :- [నిర్లక్ష్యంగా] ఇక మీతిండి, మీసోదేనే కావాలొచ్చింది వాడికి... సాయంత్రం వెళుతున్నాట్ట... అ దేమిటో కనుక్కో ముందు !...

నరసింహారావు :- [దీనంగా] అవునమ్మా...

సరస్వతమ్మ :- [వెరెత్తినట్లు నరసింహారావువై పు చూస్తుంది. కళ్ల వెంట నీటిధారలు]

నరసింహారావు :- నీకు కష్టం గా వుంటుందని ముందే చెప్ప లేదుగాని...

సరస్వతమ్మ :- [రుద్ధకంఠంతో] ఏమిట్రా ? నిజమే ? నవ్వు... పోతావా... ఏం ? అంత కావాలంటే ఆ అబ్బాయిని పంపించరాదూ !

నరసింహారావు :- కాదమ్మా... నేనే వెళ్లాలి... పట్నంలో మెడికల్ కాలేజీలో సీ టొచ్చింది... వెళ్లి రెపు చేరకపోతే ప్రయా జనం లేదు...

రవణయ్య :- [వెగటుగా] డాక్టర్ తాతాడటమ్మా... మాటలు నేర్చుకున్నాడు...

సరస్వతమ్మ :- అంటే డాక్టరుద్యోగమా ? వెరినాయనా ! నువు సంపాదించడం, నేను తినడం ! బాగానే వుంది... లేనిపోని మనస్తాపం తెచ్చిపెట్టుకుంటానంటా వేమిట్రా !...

నరసింహారావు :- [నిశ్చయంతో] నీకు తెలీదులే అమ్మా... అంతా ఏర్పాటైపోయింది...

సరస్వతమ్మ :- ఏమిట్రా నీ పిచ్చీ ! ఆ చదివించేదో చాలమా... డబ్బో మరి ? డబ్బు మిగిల్చావా ?

రవణయ్య :- [పట్టుదలతో] పడకరాలు దుబారా రూఢైందా ?

నరసింహారావు :- [కోపంతో] ఏమిటీ ?... ఆ, అవును... అమ్మేశాను... మొత్తం ఐదు వే లొచ్చింది...

సరస్వతమ్మ :- వితే, ఈవదువుకు సరిపోతుందా, మిగిలింది ?

నరసింహారావు :- ఖర్చయిందమ్మా... ఇన్నా శ్లెలా వుంటుంది చెల్లూ.

సరస్వతమ్మ :- [దిగులుగా] లేమా, లేమా ? చూశా వన్నయ్యా... నాకు మొదట్నుంచి భయంగానే వుంది...

రవణయ్య :- [వెటకారంగా] ఉంటే ఎందుకొస్తావమ్మా !... బాగుంది !

సరస్వతమ్మ :- మరి దీనికి డబ్బేదీ ?... ఉంటేమాత్రం వర్సిక్కడ ఏకాకిని చేసి పోదామనేనా ? నీమన సెట్లా వొప్పు తుందిరా ?...

నరసింహారావు :- [తల వంచుకొని, మానంగా నిలబడుతాడు. ఆలోచిస్తాడు.] ఏంచెప్పనమ్మా ! కాని, నే నెక్క డుండలేను... ఉమా... నే నుండలేను... ఎక్కడున్నా ఎప్పుడూ నువ్వే జ్ఞాపక మొచ్చేదానివి... నేనుమాత్రం ఈ మురికిపంటలో పడి చావలేను...

సరస్వతమ్మ :- [అతని గడ్డం పట్టుకొని] అదేమిట్రా ! మనవంశం అదినంటే ఇక్కడే వుందిగా... ఇక్కడే పుట్టారు, ఇక్కడే,

ఇక్కడే హాయిగా చెల్లిపోయారు! ఉన్నప్పుడుతిన్నారు, లేనప్పుడు కడుపులో కాళ్లుపెట్టుకుని పడుకున్నారు! కానీ... ఊరొదిలి బైటికి పోయి భంగపాటు కాలేదు...

నరసింహారావు :-[నచ్చ చెప్పాలని] నే నేం చెప్పనమ్మా! నాలలోచనలు వేరు, నాపద్ధతి వేరు... ఉన్న పాలమంతా నీకు చెప్పకుండా అమ్మినందుకు ఏడుపాచ్చింది... కానీ, నన్ను నమ్మి అమ్మా! అందులో ఒక్కవైసాగూడ వృథా చెయ్యలేదు... నీకు తెలుసుగా... నాకు మొదటినుంచీ చదువుకోవాలనీ, లోకజ్ఞానం సంపాదించుకోవాలనీ ఎంతో ఆరాటపడ్డా... అందుకని ఖర్చుపెట్టా కానీ...

రవణయ్య :-[నటకారంగా] తెలిసే తగలేకా నంటాడు... ఇంకేం చేస్తావ్!

నరసింహారావు :-[విసురుగా] మామా! నీ నూటిపోటిమాటలు ఇక ఆపేసెయ్! ఎలాగైనా ఆమె వృద్ధురాలు... ప్రపంచమంటే ఏమిటో ఆమెకు తెలియకుండానే కాలం వెళ్లిపోయింది... శోభా మాపో చనిపోతుంది... నేను బ్రతకవలసిన వాణ్ణి! బావిలో కప్పుగా ఈవూట్లో పడి ఇదే స్వర్గమని ఆత్మవంచన చేసుకోవడం నాచేత కాదు... అందుకే ఉన్న ఆస్తుంతా ఖర్చయినా లెక్కచెయ్యదలచు కోలేదు...

రవణయ్య :-[కోపోద్రిక్తుడై] తల్లీ నే ఆమాటలు! చూస్తూ చూస్తూ తల్లీ నే!

సరస్వతమ్మ :- [అనునయిస్తూ] ఊహ కో అన్నయ్యా! వాడి మతి సరిగ్గా లేదు...

రవణయ్య :- ఇంతమాత్రాని కేం మునిగిపోయిందని వొచ్చా వోయ్!

నరసింహ :-[నిశ్చలంగా చూసి, జేబులోనుంచి కాగితం తీసి] ఇదిగో! ఈ రసీదు రాయించుకొచ్చాను! దానిమీద మా అమ్మ నిశానీసంతకం పెట్టించి... చదువుకోసం...

రవణయ్య :- ఏదీ, ఇలా యివ్వు!

నరసింహారావు :-[ఆకాయితం రవణయ్యచేతి కిస్తూ] నీకు అపకారం చెయ్యాలని ఎప్పుడూ అనుకోనమ్మా... నీకు కష్టం వద్దు, నామీద కోపం వద్దు...

సరస్వతమ్మ :- నేనేం చేస్తానురా—నరసి! ఎవరి యిష్టం వొచ్చినట్టు...

రవణయ్య :-[కాయితం చదివి] ఎంత క్రూరుడివిరా! ఆహ్లా! ముందున్నది ముసళ్లపండుగ! నీపాలం కాస్తా మింగుతున్నాడు మొనగాడు!

సరస్వతమ్మ :-[గాభరాపడుతూ] ఏదిటసి? ఏం రాశాడు?

రవణయ్య :- ఇంకేముంటుంది... నీపేరుతో వున్న నాలుగేక రాలకుగూడా ఎసరుపెట్టాడు! కొడుకంటే యిట్లా వుండాలె!

నరసింహారావు :-[ఆగ్రహంతో] అమ్మా! ఈయ నీయింట్లో వుంటే నే నీక నీతో మాట్లాడను!

రవణయ్య :- ఈయిల్లుగూడా జరిగితే అంతిపనీ జగసుతుంది!

నరసింహారావు :-[గంభీరంగా] నువ్వు వేలుముద్ర వేస్తావా వెయ్యవా చెప్ప!

రవణయ్య :- అదిగూడా నువ్వే వెయ్యకపోయావ్!

సరస్వతమ్మ :-[కొంగుతోకండ్లు వొత్తుకుంటూ] అన్నయ్యా! నువ్వట్లా మాట్లాడితే నేను సహించను... [దుఃఖంతో] కడుపున పుట్టిన బిడ్డ!

రవణయ్య :- నా కెందుకులే మగ్గు! ఏవో పెంచిన మమకారం తోటి, పిల్లనిచ్చి ఒకయింటివాణ్ణి చేద్దాంగదా అని... కోపం పట్టలేక అనేగాను! నాది ముక్కుకు నూటిగా పొయ్యే తత్వం!

నరసింహారావు :-[ఆవేశంతో] నే నీవూట్లో వుండనోవటం లేదు! నీ పిల్లని మెంట్లో కట్టుకుని పూరేసుతానని నేనేం మిమ్మల్ని ప్రాధేయపడటంలేదు...

రవణయ్య :- ఆ! అదే! ఇప్పుడు నీకాళ్లు పట్టుకొని బ్రతిమాలుతుంటే! పాలమమ్మకం ఎప్పుడైతే మొదలెట్టావో, నీరాత అప్పుడే బయటపడింది!

సరస్వతమ్మ :-[బ్రతిమాలుతూ] నరసి! పెద్దవాన్ని చెప్పు నున్నా విను! చూస్తూచూస్తూ ఎందుకు గోతిలో దించుతావ్! ఇప్పు టికే మనసంసారం నలుగురి నోళ్లలో పడింది!

నరసింహారావు :- నేను చదువుకోవాలమ్మా! అంతకంటే గత్యంతరం లేదు!

రవణయ్య :- [నంకట్రాపురు గురించి] అంతా వాడు నూరిపో నినట్టున్నాడు... ఈపట్నంలో అంతా వొడ్డి రిడీసుంపు!

నరసింహారావు :-[ఆలోచిస్తూ] నామాట వినమ్మా! మామకూ మనకూ ఎలాగో సరిపడేట్టు లేదు... నాతో రా... హాయిగా తిన్నా తినక పోయినా పట్నంలోనే బ్రతుకుదాం...

సరస్వతమ్మ :- ఎప్పుడైనా ఇంత కఠినంగా మాట్లాడావా! నీ సావాసం మంచిది కాదు, నీమట్టా దుర్మార్గులు చేశారు... నీ కన్నీ పెడబుద్ధులు నేర్పారు... వాణ్ణిండుకు తెచ్చావ్! పైగా వాడు ముందే న్నానం చెయ్యాలిట!

నరసింహారావు :-[కష్టంగా] నువ్వు ఆర్థం చేసు కోకపోతే నే నేం చెప్పను! వాళ్ల నన్యాయంగా ఆంటున్నావ్... నామాట వినవే... నాతో రా!

సరస్వతమ్మ:-ఒకరిపంచ పట్టే గతి నాకేంరా! హాయిగా కోరింత భవంతి వుంది...ఆదుకు నే ఆపు లున్నారు!

నరసింహారావు:-నేను వెడితే వొంటిరిగా వుండలేవు... ఇద్దరం వెడదాం...నీమాట జవదాటను...వొప్పకో...“క్షా” అను!

సరస్వతమ్మ:-నే ననను! నాగొంతులో ఊపి రుండగా నే నిక్కణ్ణుంచి కదలను...[ఏడుస్తూ] పరాయూరై లే దూరమాతుందని మా అయ్య ఇక్కడే యిచ్చాడు...ఎప్పుడో చిన్నతనంలో తిరుపతి పొయ్యినప్పుడు తప్ప నాజీవితంలో ఈవూరిపాలిమేర దాటి ఎరగను...అబ్బో! అక్కడ మనుషులూ, బండ్లూ, మోటార్లూ...వాళ్ల లోకం వాళ్ల...మన లోకం మనది...ఏ కారుకిందనో పడి కాలువిరిగితే గొంతులో గుక్కెడు నీళ్లు పోసేవాళ్లవరుంటారా!

నరసింహారావు:-[నచ్చచెప్పాలని] నీ కేం భయంలేదే! నా ప్రాణమిచ్చి చూసుకుంటా! నా కింకేపనీ లేదూ! ఇక్కడుండి పెళ్లి చేసుకుని పిల్లల్ని కనడమేనా? నామాట విను! లేకపోతే మనిద్దరికీ సుఖ ముండదు...నీదంతా వెరిగాని. పట్నంలో నీఅంత అమాయకులూ వున్నారు, మామయ్యవంటి బొట్లూ వున్నారు—

[వెంకట్రావు లోపలినుంచి పిలుస్తాడు. “నరసింహారావ్! రావోయ్! నాస్నానం పూర్తయింది!” సరస్వతమ్మ, నరసింహారావు నోటికి అరిచేయి అడ్డం పెట్టి “వుండు. వుండు. తర్వాత మాట్లాడుకుందాంలే” అంటుంది]

నరసింహారావు:-[పెద్దగా నే] ఫర్వాలేదమ్మా! అతనికి మన సంకతంతా తెలుసు! పాపం, నా కెంతో డబ్బు ఖర్చుపెట్టి సహాయం చేశాడు!

సరస్వతమ్మ:-[అందోళన పడుతూ] వొద్దు! వొద్దు! తర్వాత మాట్లాడుకుందాం!

రవణయ్య:-నీ అసాధ్యం గోల! ముందు నీళ్లోసుకుని అన్నం తినవోయ్! దుడుకు తగ్గుతుంది!

వెంకట్రావు:-[లోపలికి వచ్చి] ముందు స్నానం కానియ్యి వోయ్! అంత తొందరపడతావేం!

[నరసింహారావు మెల్లగా లోపలికి వెళ్లిపోతాడు]

రవణయ్య:-[వెంకట్రావుతో] ఏమండీ! ఎండబెట్టి తగిలినట్టుంది...ఇప్పుడు కొంచెం అలసట తీరిందా!

వెంకట్రావు:-ఫరవాలేదండీ! బాగానే వుంది! వారికీ, మీకీ శ్రమయిస్తున్నాను!

సరస్వతమ్మ:-అదెంత నాయనా! దేవుడిలాగ యింటికొచ్చిన వారికి అంతమాత్రం సత్కారం చెయ్యలేకపోతామా...

రవణయ్య:-ఏమండీ! మీరు ఈ రెంజేళ్లనుంచీ...

వెంకట్రావు:-లేదండీ! నా కొక సంవత్సరంవరనుంచీ స్నేహితం...

రవణయ్య:-ఎతే మీయిద్దరూ దేహాలు గెండ్లైనా ఆత్మ ఒకటే ననుకుంటా...

వెంకట్రావు:-అప్పట్నుంచీ మంచి స్నేహితంగా వుంటున్నాం...అతనంటే చదువుకున్నవాడు...

రవణయ్య:-మాడండి! మనలో మాట! మమకారం పోక అడుగుతున్నా...మనవా డక్క జేమైనా ముండామతకా...

వెంకట్రావు:-[కోపం నిగ్రహించుకొని] మీ అపోహలూ, మీఅనుమానాలకేంగాని...

రవణయ్య:-అంటే దానరం?

వెంకట్రావు:-ఉన్నదున్నట్టు చెపుతున్నా...

సరస్వతమ్మ:-[భయపడుతూ] చెప్ప నాయనా! అలాగే చెప్ప!

వెంకట్రావు:-మొట్టమొదట్లో కొందరు స్నేహితు లతన్ని మోసంచేసి నీనీమాలు, హోటళ్లు, షి కార్లు తిప్పి కొంతడబ్బు ఖర్చు పెట్టించారు. పట్నవాసం కొత్తకావడంవల్ల ఆ ఆకర్షణలలో తనూ పడిపోయాడు...ఆతర్వాత ఆ స్నేహితు లెంత వారించినా వినకుండా వెళ్లి కాలేజీలో చేరాడు...ఆనాటినుంచీ ఇతను పుస్తకాలు ముందు వేసుకుని కూచుంటే, ఆ స్నేహితు లొచ్చి వీడ్పించే వారు...ముందు అమ్మింది రెండేకరాలే...తర్వాత ఆడబ్బు వృథా అయిపోయినప్పట్నుంచీ...మిగిలిన ఎనిమిదేకరాలూ అమ్మి జాగ్రత పడ్డాడు...రెండవసారి అమ్మడానికి గుంటూరు వచ్చినప్పుడు నాకు పరిచయమయింది...మా దంత వున్న కుటుంబం గాదులెండి, అందు చేత నేనుగూడా మానాన్నవైకిలుషాపులోనే పనిచేస్తూ తాలా కోలీగా తిరిగేవాణ్ణి! నరసింహారావుస్నేహితమైనప్పటినుంచీ కొంచెం ప్రపంచమంటే తెలుసుకుని, దుర్వ్యసనాలన్నీ మానుకున్నాను...

రవణయ్య:-[నిట్టూర్పుతూ] మీకేం హాయిగా షాపులో కూచుంటారు...మావాడేమో...

వెంకట్రావు:-చదువులేనప్పుడు ఏంచేస్తానండీ...కాని, అతనంటే నాకు గురువుతో సమానం...నాతల్వాన్నే మార్చేశాడండీ....

సరస్వతమ్మ:-[సంతోషంతో] విన్నావా! అన్నయ్యా, విన్నావా! నిజంగా వాడి లెలి వెవరికొస్తుందీ!

రవణయ్య:-వెర్రిదాని వమ్మాయ్! ను వూరుకో—నా దొక్కటే మన వుండండీ!

వెంకట్రావు:-[ఆశ్చర్యపడి] ఏమంటారూ? నాతోనా?

రవణయ్య:-మీరు చూస్తే అనుభవం వున్నవారిలా కనబడుతున్నారు...ఈ కుటుంబాన్ని నిలబెట్టే భారం మీది.

సరస్వతమ్మ:-[వెంటనే, అందుకుని] ఇంత అస్త్రీ నాశనంచేసి

ఇప్పుడొచ్చి, వచ్చినదారిన పోతానంటే, కని పెంచిన తల్లికి ఎలా వుంటుందో చూడు నాయనా!

వెంకట్రావు :-[ఆలోచిస్తూ] నే నేం చెయ్యగలనండీ! అతనే పదియందికి చెప్పవలసినవాడు! మంచి చెడ్డా అతనికి తెలుసు! [విచారంతో] అతనికి సలహాయచ్చే శక్తి నాకు లేదండీ!

సరస్వతమ్మ :-[దీనంగా] ఐతే, ఈయింట్లో దీపం యిట్లా ఆరిపోవలసిందేనా! ఇక యిట్లా ఐతే వూల్లోవాళ్ల నోళ్లు కప్పేయ్యి లేం...రేపిపాటికి నేను తిరిగిపోవలసిందే...

రవణయ్య :-చూడండి! మాపిల్ల నిచ్చి వీడికి పెళ్లి చేద్దామనుకున్నాను...బుద్ధిమంతుడు, ఎక్కివస్తాడుగదా అనుకున్నా...ఒక యింటివాడై సంసారం చేస్తాడుగదా అనుకున్నాం...ఇంత మిడి మేళంగా తయారౌతాడని ఎప్పుడూ...అసలవాసన అట్లాంటిది!

వెంకట్రావు :-అదేమిటండీ...నాదిమాత్రం పట్నం కాదూ... అత నన్నట్టు ఆ జీవితం మహాప్రవాహంలాంటిది...ఇది మురికికూపం! ఎంత కల్యాణమైనా అక్కడ అటో యిటో కొట్టుకుపోతుంది... ఇక్కడ వున్న జీవితమే కుళ్లిపోయి దుర్వాసన వేస్తున్నది...

రవణయ్య :-[నిరాశగా] ఇంకేం లాభ మమ్మయ్!

[బైటనుంచి పిలుపు వినిపిస్తుంది: "ఏమండీ! నరసింహారావున్నాడా!", ఇంకొక గొంతుక: "ఇందాకే వచ్చాడు, కనుక్కోండి!"]

రవణయ్య :-ఎవరో వచ్చినట్టుంది—[లేచి చూసి, పెద్దగా] ఆ, ఇక్కడేనండీ! లోపలికి రండి!—అమ్మయ్! నువ్వు లోపలికి పద!

[సరస్వతమ్మ లోపలికి వెళ్లి పోతుంది. బైటినుంచి మార్వాడీ గుమాస్తా వస్తాడు. పొడుగైన కోటూ, గోధుమరంగు బోపీ, ధోవతీ ధరించాడు. లోపలినుంచి చొక్కా తొడుక్కుంటూ నరసింహారావు వస్తాడు.]

గుమాస్తా :-ఏమయ్యా! నీకోసం విలేజంతా నెర్చి చెయ్యలేక చాలా బ్రబుల్ అయిందే...ఏమి! వాకిలిదగ్గర అంత క్రాడ్ వుందాది?

నరసింహారావు :-ఎప్పుడొచ్చారు?

గుమాస్తా :-టూకి బయలుదేరి అర్జెంటుపనిమీద నీకోసం వచ్చి నాము.....మా నేట్ జీ కారు తీసుకొనివచ్చినాము...[జేబులోనుంచి ఉత్తరం తీసియిస్తూ] మీకు ఈ లెటర్ తెచ్చినాము...

[నరసింహారావు అందుకుని, చదివి నిశ్చేష్టుడౌతాడు. తల్లి లోపలినుంచి తొంగిచూస్తావుంటుంది. వెంకట్రావు తెలిసి ఆశ్చర్యపోతాడు. రవణయ్య తెలియక అందోళనపడతాడు]

గుమాస్తా :-రేపు మార్నింగ్ కి ఆక్టవై చేసుకోవాలి...హూస్ ఓల్డ్ వన్స్...

రవణయ్య :-ఏమిటా అదీ? ఏనకానూ!

గుమాస్తా :-[రవణయ్యతో] ఈ పశాసండీ! మానేట్ జీకి నరసింహారావు నేట్ చేసినాడు...

రవణయ్య :-[అద్దెగా] అమ్మయ్! ఇట్రా! ఇట్రా! పర్వాలే దిట్రా!—[గుమాస్తాతో] ఏమన్నా రాసిచ్చాడా?

గుమాస్తా :-డాక్యుమెంటా అడుగుతున్నారు? [నవ్వుతూ] అందుకే నేట్ జీ "కిప్ ఇట్ విత్ యూ!" అన్నాడు. [జేబులో నుంచి తీసి] ఇదిగో, మీరే చూడండి!

రవణయ్య :-[అందుకుని చూస్తున్నాడు. అతని కోపం, ఆవేదనా యుఖాన స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి.]

సరస్వతమ్మ :-[ముందుకు వస్తూ] ఏమిటన్నయ్యా!

గుమాస్తా :-[నరసింహారావుతో] ఏమయ్యా! మీ మదరా?

నరసింహారావు :-[తల వూపుతాడు]

గుమాస్తా :-రాం, రాం, అమ్మా! సంతోషం! చాలా సంతోషం!

రవణయ్య :-[ఉగ్రుడై] భ్రష్టుడు! వచ్చినకాడికి తెగ నమ్మేశాడు...

సరస్వతమ్మ :-[కళ్లు తుడుచుకుంటూ] నాకు విన్నించ న్నయ్యా! దిక్కులేని అడదాన్ని ఈవిధంగా చేశాడే, ఇక వీ డెంత కై నా తగును...ఇక నే నెక్కడుండేట్టు?

రవణయ్య :-అది వాణ్ణాడుగు...మొన్న రాశాడో లేదో, మూడు నెలల్లోపల ఎప్పుడైనా స్వాధీనం చేసుకోవచ్చని పెట్టాడు...

నరసింహారావు :-[ప్రంగిపోయి] ఐతే మీ రెప్పుడు పడతారు?

గుమాస్తా :-ఆక్యుకేషన్ చేసుకుని, కీస్ తీసుకుని వెళతాం... మానేట్ జీ మార్నింగ్ కారులో వస్తాడు...ఆయనకు ఫీవర్ గా వుండింది, డాక్టర్ కంట్రినైడ్ లో 72 పై తీసుకోమన్నాడు...రాత్రికి హూస్ క్లియర్ చేయించాలి—ఏమయ్యా! లీక్ అవుతుందా ఇల్లు?

వెంకట్రావు :-[కలగజేసుకుని] చిస్ ఈస్ ఎ ఫైన్ హూస్... రెండు రోజు లాగమని చెప్పలేదూ ఆయనతో...

[బైట మూగిన పల్లెయల మాటలు బిగ్గరగా వినపడతాయి! "అయిందిరోయ్"; "అమ్మాడురా"; "ఈరోజుల్లోవాళ్లు అమ్మ డామే గాని కొనడ మెక్కడుందిరా"; "ఇంకేం, బస్టిప్రాణం!" నరసింహారావు అటు చూస్తూ దిక్కు తోచక నిలబడతాడు]

గుమాస్తా :-[వెంకట్రావుతో] నేట్ జీతో...నే నేం చెప్పగలనండీ!—నరసింహారావ్! ఈయన కేమి ఇంటరెస్టెండ్...[వెంకట్రావుతో] ఆయ నింట్లో ఆయన ఎంటరైతే మగ్గ్య మీ అబ్జెక్ట్ చేమిటండీ!...

[నరసింహారావుతో] ఏమయ్యా! మీవూళ్ళో అంతా డేవిల్స్ లా గున్నారే, ఏ మా నాయిన్ ? [రవణయ్య, సరస్వతమ్మ నిర్భాంతపోతారు]

సరస్వతమ్మ :-అన్నయ్యా! వాళ్ళను పంపించరాదా వెళ్లి! ఇల్లు తగలబడుతుంటే మూగినట్టొచ్చారే!

నరసింహారావు :-తగలబడుతుంటే ఆర్పడాని కొస్తారు, ఇప్పుడేదన్నా మండితే సంతోషించటాని కొచ్చారు.

రవణయ్య :-[వెటకారంగా] ఏదన్నా వుంటేగా తగలబడటానికి!

సరస్వతమ్మ :-[ప్రార్థిస్తూ] ను వెళ్లి చెప్పన్నయ్యా! మేమేం అపరాధం చేశామని? ఊరంతా ఇంటిముందే కాపురం పెట్టింది! [బైటినుంచి: "నరసింహారావ్! ఓహోయ్!" అని కేకలు; "నరసాయ్ రా!" అని వేళాకోళాలు] నే నుండలేను. ఇంకెవరి ముఖం చూసేట్టు! ఎట్లా బ్రతికేట్టు!

రవణయ్య :-[అధికారంతో] వెళ్లరాదురా! అంత నిశ్చింతగా నిలబడతావేం...అమ్మేటప్పడు తెలియాలా!

[నరసింహారావు రవణయ్యనంక తిరస్కారం, నిర్లక్ష్యం వెల్లడిస్తూ చూస్తాడు. వెంకట్రావు గుమాస్తాను లేపి ముగ్ధురూ బైటికి వెడతారు.

బైటినుంచి కేకలు, సమాధానాలు, అరుపులు జవాబులు వినిపిస్తాయి]

సరస్వతమ్మ :-రేపటినుంచి నన్ను పిచ్చిదాన్ని చేస్తారు... అన్నయ్యా! ఏదో మార్గం చూడు...వాడికీ, నాకూ...ఏదోవిధంగా అమ్మాయి నిచ్చి...

రవణయ్య :-[నిశ్చయంగా] లేనిపోని ఆశలు పెట్టుకోవద్దమ్మాయ్!

సరస్వతమ్మ :-[పిడుగుపడినట్టు] అదేమిటి?

రవణయ్య :-దానినై నా సుఖంగా బ్రకకనియ్యి...ఇక నీతో అదీ, దానితో మేమూ, ఎదురెదురుగా ఏడుస్తూ మాచోవలసిందే... [ఆలోచించి] నే నొక మార్గం చెప్పనా...వొప్పిస్తావా...

సరస్వతమ్మ :-[ఆశురతతో] ఏమిటది? ఏం చేద్దాం?

రవణయ్య :-ఈఆస్తంతా దమ్మిడికి కొరగాకుండా పోయినట్టే గదా...

సరస్వతమ్మ :-అదేమిటో చెప్పరాదా...

రవణయ్య :-ఈ నాలుగేకర లూ అమ్మి ఆసామ్మ నాకియ్యి...

సరస్వతమ్మ :-[సంతోషంతో] వెళ్లి చేస్తావా? ఆలాగే, తీసుకో...

రవణయ్య :-ఆసంగతి ఇప్పుడే త్వరద్దు...ఈఇల్లా, పోయిన భూమి అంతా తిరిగొచ్చేటట్టు చేసే భారం నాది...నన్నైతే నా సరే...

సరస్వతమ్మ :-[ఆశతో] నిజంగా? ఎట్లా?

రవణయ్య :-దావా వేద్దాం...మైనరుఆస్తిని పెట్టి, ఏమచెరు వులనీళ్లు తాగించనూ!

సరస్వతమ్మ :-[భయంతో] అమ్మో! కోర్టుకే! ఆయన నిట్లాగే పదేళ్లు కోర్టుచుట్టూ తిరిగి వొళ్లు గుల్ల చేసుకున్నాడు...

రవణయ్య :-[వొప్పించాలని] ఎట్లాగూ పోయింది పోయినట్టే గదా! ఇక వాడు రేపిపాటికి నీదిగూడా స్వంసం చెయ్యిదూ...

నరసింహారావు :-[తిరిగివస్తాడు] అమ్మా!

సరస్వతమ్మ :-[బాధపడుతూ] ఏం నాయనా, వాళ్ళేమన్నా దూషణగా మాట్లాడుతున్నారా?

నరసింహారావు :-[గంభీరంగా] లేదమ్మా! వాళ్లు చేసింది తప్పి వొప్పి తర్వాత తేల్చుకుందాం గానీ, ఇదిమాత్రం నేను సహించలేను—మామ! నీ కేసులూ నీఅబద్ధాలూ నీతోనే తెల్ల వారనీ...పుర్రెతో పుట్టిన బుద్ధి పుడకలతో గాని పోడు!—

రవణయ్య :-[మండిపడి] ఏమిటి!

సరస్వతమ్మ :-ఊరుకోరా! మన మంచి కోరి చెపుతుంటే...

నరసింహారావు :-[రవణయ్యతో] నువ్వు బైటికి నడుపు!... నేను మైనరుని కాను... నాజీవిత మేమిటో, నే నెట్లా బ్రతకాలో అన్నీ నాకు తెలుసు! నీకుట్రలూ కుచ్చితాలూ...

రవణయ్య :-[చేతులూపుతూ] ఏంచేస్తావోయ్!

నరసింహారావు :-నీ మొఖం చూడలేను...[బైట గోల విన్పిస్తుంది]

రవణయ్య :-ఆ, ఇక నీ మొఖమే ధగధగలాడిపోతుంది! పట్నంపోయి అడుక్కుతింటే సరి! ఈచదువులూ చట్టుబండలూ ఎవరికి తెలియవ్...[బైట గోల హెచ్చుతుంది] వెడదాం రా అమ్మాయి! [తను చరచర వెలిపోతాడు]

సరస్వతమ్మ :-[ఏడుస్తూ] రాను! నేను రాను! ఏముఖంతో ఎట్లా వుండను ఈఊళ్లో...ఇప్పుడే నలుగురి నోళ్లలో పడ్డాం... చూడు! కాకుల్లాగ ఎట్లా మూగారో!

నరసింహారావు :-వొద్దమ్మా! ఈఊళ్లో వుండొద్దు...ఏం బాపు కున్నామని ఇక్కడే శిల వేసుకుని వుండటానికి...నాతో రా...నాకూ సుఖముంటుంది...నీమనస్సుకూ శాంతి వుంటుంది!

సరస్వతమ్మ :-[ఏడుస్తూ] నేనంటే అంత ప్రేమ వుంటే, దిక్కులేని పక్షిని చేసి...నాతో చెప్పకుండా...

నరసింహారావు :- [కళ్ళలో నీరుబుకుతుంది] అమ్మా ! నేనే గెలవాలని పట్టు బట్టాను... నేను ముందే చెప్పితే వొప్పకోవని నాకు తెలుసు... నాకు భవిష్యత్తు వుంది! నన్ను లాంగదీయడానికి లోకులు చెప్పే యుక్తులన్నీ నమ్ముతావు... అందుచేత రహస్యంగా అమ్మేశా... తప్పని సరి అయింది... నన్ను నమ్మ అమ్మా !

సరస్వతమ్మ :- కీమా నాకూ ఏదో కత్తు వున్నట్టు మాట్లాడతా నేంరా! గెలవడ మేమిటి, ఓడిపోవడ మేమిటి !

నరసింహారావు :- నన్ను తుమించమ్మా ! తెలిస్తే ఆరా తీసేనా పట్టుకుంటారు ఈవూళ్ళో పెద్దలు... నీదగ్గరికొస్తే నీ దుఃఖం చూసి నీమాట జవదాటిపోలేనని ఇన్నాళ్ళూ ఈవూళ్ళో అడుగు పెట్టలేదు... నీ కర్థం కాదమ్మా ! ఇక్కడున్న జీవితం వేరు ! నేను కోరుతున్న జీవితం వేరు ! [ఆమెరెండుభుజాలమీద చేతులు పెడతాడు] చూడు ! నే నిప్పుడు యావనంలా వున్నానా ! ఈ ప్రపంచాన్ని ఈ రెండు హస్తాలమధ్య పట్టుకొని, ఒక్కసారి కుదిపి పకపక నవ్వాలని వుంది నాకు ! ఈ భూమిమీద ఎన్ని బ్రతుకులున్నాయో, ఎన్ని ఆత్మలున్నాయో, అన్నిటితోనూ క్రుతికలిపి, తీవ్రంగా నిండుగా గంభీరంగా బ్రతకాలని వుంది నాకు ! నీ కర్థం కాదు! ఏం చెయ్యను? ఎలాగ? నీ కర్థం కాదు!—

సరస్వతమ్మ :- [నవ్వు, ఏడుపు] నీ మాటలేమిటో, నువ్వే మిటో! వెరివాడివి !

నరసింహారావు :- నాతో రా అమ్మా ! నా ప్రాణమిస్తా, రా.

సరస్వతమ్మ :- (మెల్లగా నిశ్చయంతో) వస్తా నాయనా. ఇక్కడ నేనుండను! అప్పుడే ఈ వూరంతా వుడికిపోయింది! రే పెం తలపెడతారో! నాకు దిక్కేముంది!

నరసింహారావు :- [అదుర్దాతో] నేనున్నా నమ్మా! అమ్మా! నన్ను స్వయంగా బ్రతికనివ్వండి! నాకు ఆశ లున్నాయి, అదర్భా లున్నాయి! వాటికోసం పోరాడే ఓడిపోయినా అదేనాకు ఆనందం.

సరస్వతమ్మ :- [కొగలించుకుని] వస్తా! అట్లాగే వస్తా! [వొళ్లు తడుముతూ] చూడ! నీవో శృట్లా కృశించిపోతున్నదో... అక్కడికే వస్తా...

నరసింహారావు :- [ఆనందంతో] నిజంగా వస్తావా! నిజంగా? చూడు! నామీద కోపం లేదుగదా! పోదాం! బైలుడేరి వెలిపోదాం. సామాన్లన్నీ సరు!

[వెంకట్రావు ప్రవేశిస్తా. “రేపు సాయంత్రం ఖాళీ చెయ్యి దానికి వొప్పకున్నారోయ్” అంటాడు. ఇద్దరూ పరస్పరం వుండటం చూసి వెనక్కు వెలిపోతాడు. అతన్ని ఇద్దరూ గమనించరు.]

సరస్వతమ్మ :- [ఆప్యాయంగా] పిచ్చితండీ! ఐతే, ఇన్నాళ్ళు ఇంతజీతం చూశావు గదా, కాశీ వెళ్ళొచ్చావా లేదా?

నరసింహారావు :- [ఆశ్చర్యంతో] కావాలంటే వెడదాంటే అమ్మా!

సరస్వతమ్మ :- [చింతపడుతూ] ఇన్ని చోట్ల కెళ్లి అక్కడి కెళ్ళకపోతే ఫలితం ఏముందిరా!

నరసింహారావు :- [నొక్కి చెబుతూ] వెళ్లానే వెళ్ళాను! కాని సీటు లేదు!

సరస్వతమ్మ :- ఐతే గంగాస్నానం చేశావా లేదా?

నరసింహారావు :- [నవ్వుతూ] చేశానే అమ్మా!

సరస్వతమ్మ :- [సంతృప్తి సంతోషాలతో] నాకు తెలుసు. నవ్వురికే డబ్బు ఖర్చుపెట్టవు! పోనీలే, వుణ్ణున్నా దక్కింది. [లోపలికి వెళ్లి పోతుంది]

వెంకట్రావు :- [నవ్వుతూ ప్రవేశిస్తాడు] ఇటీవ్ మోర్ లైక్ ఎ డ్రామా!

నరసింహారావు :- నో! ఇటీవ్ లైఫ్!

సరస్వతమ్మ :- [లోపలినుంచి] లోపలికి రండి!

ఆంధ్రులకు తెలుగుభాషలో సాహిత్యం పుట్టక యెన్నోవందల యేండ్ల మొదలే సంగీతంలో స్థిర సంబంధం కలిగింది. నన్నయకు మొదలు మన భాషలో సాహిత్య ముండేనేమాట నేటికీ నిస్సంకోచంగా చెప్పలేకున్నాము. తర్కచరిత్రల సాహిత్యంతో ఎంత ప్రయత్నించినా క్రీస్తుశకం ఏడేనిమిదవ శతకాలకు వెనుక ఆంధ్రసాహిత్యపు పోకడను ఈడ్చుకోలేము. కాని క్రీస్తుకుపూర్వమే సంగీతకళాప్రపంచంలో ఆంధ్రులకు స్థానం లాక్షణికు లంగీకరించినారు.

మొట్టమొదటి సంగీత వ్యాకరణం :

ఇప్పటికీ భారతీయసంగీతకళకు మొదటి లక్షణ గ్రంథం భరతమునినాట్యశాస్త్రం. సామవేదాన్ని పాడే ప్రయత్నంలో సప్తస్వరాలను కనుక్కొన్నవెంటనే స్థాయిత్రయం, వికృతిస్వరాలు, సూక్ష్మశ్రుతులు, గ్రహస్వరభేదంతో కలిగే రాగభేదాలు మొదలైనవన్నీ క్రమంగా ప్రత్యక్షము కాజొచ్చి సంగీతకళ స్వచ్ఛందంగా విహరించేందుకు ప్రయత్నించింది. అప్పుడు దాన్ని 'పితామహుడు' సామగానంనుంచి వేరుపరచి ప్రాచీనగానసంప్రదాయాన్ని రక్షించినాడు. భరతుడు ఆ సమయంలో ఆ కళను చక్కగా శోధించి, వివరించి, నాదశాస్త్రం రచించవలసివచ్చినాడు. నాట్యశాస్త్రం ౨౮, ౨౯, ౩౦ వ అధ్యాయాలలో ఉన్న దీ మొట్టమొదటి సంగీతవ్యాకరణం.

ఉత్తరోత్తరవృద్ధిగా స్థూలస్వరాలను ఏడింటిని పాడుతూ ఇంకా మీదికి పోబోతే యెనిమిదవ స్వరం

మొదటి స్వరంతో సర్వవిధాలా సమానమై, ప్రయత్నంలోమాత్రం ద్విగుణమై అగపడుతుంది. మొదటి స్వరంనుంచీ క్రిందికి దిగినా అదే అనుభవమే వస్తుంది. కనుక నాదప్రపంచమంతా ఏడు స్వరాలలోనే ఇమిడిందని తెలుస్తుంది. ఈ స్వరాలలో మొదటిది మిగిలిన స్వరాల స్వరూపాన్ని నిర్ణయిస్తూ ప్రధానతమంగా ఉంటుంది. దానినే గ్రహస్వర మంటారు. మిగిలిన ఆరు స్వరాలను పుట్టించేదిగనుక దాన్ని 'షడ్జం' అన్నారు. తక్కిన ఆరుస్వరాలలో దేనిని ప్రధానంగా నిలిపి పాట నడపినా అదే షడ్జంవలె పనిచేస్తుంది. కాని ఒక్కొక్కటి గ్రహమైనప్పుడు ఒక్కొక్క వింతరక్తి అనుభూతమౌతుంది. కనుక షాడ్జి, ఆర్షభి, గాంధారి, మధ్యమ, పంచమి, ధైవతి, నైషాది అని యేడు 'జాతులు'— అంటే ఇప్పటి మాటలో రాగాలు— ఆ కాలంలో స్ఫురించినవి. ఇవి యేడూ శుద్ధజాతులని, వీటి పరస్పరసంకరంతో ఏర్పడినవి వికృతజాతులు పదకొండని, మొత్తం ౧౮ జాతులు భరతునికి కానవచ్చినవి. విస్తరాన్ని మన్నిస్తే వాటి కాయనకాలపు పేర్లు ఉదాహరిస్తాను:

(౧) షాడ్జి మొదలైనవి పైన వ్రాసినవి ౭ శుద్ధజాతులు.

(౨) షడ్జోదీచ్యవతి, షడ్జకైశికి, షడ్జమధ్యమ, రక్త గాంధారి, గాంధారోదీచ్యవ, మధ్యమోదీచ్యవ, గాధారపంచమి, ఆంధ్రీ, నందఃకుంఠి, కార్కారవి, కైశికి. (నాట్య శా. ౨౯ వ అధ్యాయం)

తక్కిన ఏజాతికీ రాని గౌరవం :

ఈ పేళ్ళే తరువాతి మతంగాదిలాక్షణికులు అను వాదించినారు. వీటిలో ఒకముఖ్యమైన వింత మనం గమనించవచ్చును. ఏమంటే : వికృతరాగాలు పేళ్లలో 'ఉదీచ్య' శబ్దం కలది కూడా. ఉత్తరదేశానికి సంబంధించిన వన్నమాట. అంతేకాని ఫలానాదేశమని స్పష్టంగా చెప్పలేము. స్పష్టంగా జాతిపేరు గలది 'ఆంధ్ర'యే. 'కార్మారవి'కూడా ఏదేశానైనా సూచిస్తుందేమో చెప్పలేను. మరి మూడుజాతుల పేళ్ళలో 'గాంధార' శబ్ద మున్నా అది గాంధారదేశబోధకం కాదు. గాంధారస్వరాన్ని గ్రహంగా చేసుకొన్న 'గాంధారి' జాతితో ఇతరజాతుల మిశ్రణంమూలన ఏర్పడిన వికృతముల పేళ్లవి. అసలు సప్తస్వరాలలో ఒకటైన గాంధారమే గాంధారదేశం మన కిచ్చినప్రసాదంగా భావించడం ఊహను మితిమీరి సాగదీయడమే. గాంధారస్వరానికి మతంగు డిచ్చిన వ్యుత్పత్తి 'వాచం గానాత్మికాం ధత్తే ఇతి గాంధారసంజ్ఞకః' అని. చెప్పవచ్చుదేమంటే—ప్రాచీనతరమైన ౧౮ జాతిరాగాలలో విశిష్టమైన ఆంధ్రజాతివారి స్పష్ట ఒకటనేది నిస్సందేహమని, తక్కిన యేజాతివారికీ ఆ గౌరవం రాలేదని. 'నందయంతి'వలె 'ఆంధ్ర' కూడా వట్టి సంకేతనామమేల కారాదని ప్రశ్నింపవచ్చును. కాని ప్రాచీనులు దీన్ని దేశవాచకంగానే గ్రహించిరి. రేచెర్ల సర్వజ్ఞసింగమనీడు సంగీతరత్నాకరవ్యాఖ్యలో 'యా దేశనామ్నా జాయతే సా దేశాఖ్యా ఆంధ్ర్యాదిః' అని నిర్వచించెను. (అడయారుముద్రణం. సంపు. ౨, పు. ౧౪). మరొక వ్యాఖ్యాత చతురకల్లినాథుడు 'స్యాదాంధ్రీ చాంధ్రదేశజా' అన్నాడు (పు. ౧౧౫). ఇంతే కాదు. భరతమునికాలానికి తర్వాత ఈ జాతులకు లాక్షణికులు వేసిన కట్టన్నీ తెగిపోజొచ్చినవి. ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో ఒక్కొక్కవిధంగా వాటిని పాడుకొన్నారు. మతంగాదిలాక్షణికులు అట్లు మారిన రాగాలను 'భాష' అనిరి. ఈ భాషారాగాలూ మారి 'విభాషలూ,' అవీ మారి 'అంతరభాషలూ' వ్యాప్తికి వచ్చినవి. పైవాటిలో పంచమరాగభాష ఒక 'ఆంధ్ర', దానివిభాష 'ఆంధ్రాళిక' కలవు. ఇట్లే టక్కరాగానికి విభాష ఒక 'ఆంధ్ర'. (సం. రత్నా. ౨-౨౭...) ఆంధ్ర ప్రాకృతరూపమే 'ఆంధ్రాళి' అనుకుంటాను. ఈ రాగాన్ని 'కిన్నరవల్లభా' అని వర్ణించినాడు మతంగుడు (బృహ. పు. ౧౨౩).

ఈ ప్రాచీనరాగాలలో 'కకుభ' రాగానికి 'భాష'గా 'శాలవాహనికా' అనే రాగ మొకటి మతంగ శార్దూలదేవులు పేర్కొన్నారు. ఇది ప్రాచీనాంధ్రరాజులలో ఎవరో కల్పించిందో, ప్రోత్సహించిందో కావచ్చునని ఊహించడం న్యాయ మౌతుంది. కట్లాటకమని పేరు వచ్చుటకు కారణం :

శుద్ధస్వరజాతులు వికృతములైనప్పుడు ప్రాచీన లాక్షణికులు మొదలు ఆంధ్రుల 'జాతి'లోని విశిష్టతను గమనించి అనుగ్రహించినతరువాత ఇతరప్రాంతాల వారి 'భాష'లనుగూడా పరిగ్రహించకతీరదని తెలుసుకొన్నారు. రంజనమే రాగధర్మగా ఏర్పడినతరువాత ఆ రంజకతి యేమూల నున్నా పరిగ్రహమే. కనుక ద్రవిడ, గౌడ, బంగాళ, త్రవణ, గుర్జర, మాలవ, వరాట, కట్లాటాదిదేశాల 'భాష'ల నన్నిటిని ఒక్కసాభ్రాత్రంకింద తెచ్చి ప్రాచీనులు సంగీతసంపారాన్ని విశాలంగా పెంచినారు. అందులోను కట్లాటుల ప్రసాదం చాలా ప్రబలమైనది. కట్లాట-కన్నడశబ్దాలతో కూడిన రాగాలు తరువాతికాలంలో అసంఖ్యంగా వెలసినవి. దాక్షిణాత్యసంగీతపద్ధతికి కట్లాటకమని తరువాతవచ్చిన ప్రసిద్ధి కిదొక ముఖ్యహేతువు. ఈ సంతలో అసలు 'ఆంధ్ర'గాని, దాని భాషావిభాషాంతరభాషలుగాని ప్రత్యేకంగా కానరాక ఎందో కరగి కలిసిపోయినట్లున్నది. మీద నే నూహించినట్లు 'ఆంధ్రాళి' 'ఆంధ్ర'కి అప్రభంశమైనదే నిజమైతే అదొక్కటిమాత్రం ఇంకా మినుకుమినుకంటూ ఉన్నది. త్యాగయ్యగారి 'అభిమానము లేదేమి' అనే కీర్తనా, ముత్తుస్వామి దీక్షితుల 'బృహన్నాయకీ' అనే కృతి ఈ రాగాన్ని ఇంతవరకూ పట్టుకొని పాకులాడుతూ ఉన్నవి. పాల్కురికి సోమన్న పండితా రాధ్యచరిత్రలో (పు. ౪౫౧) ఆప్టోత్తరశతరాగ నామాలు పట్టివేసినాడు. బసవపురాణంలో (పు. ౯౦) బత్తిసాదిరాగాలు (౩౨) పేర్కొన్నాడు. ఈ రెంటిలోను 'ఆంధ్ర' లేదు! పండితారాధ్యచరిత్రలోని 'ఆందోళి' 'ఆంధ్రాళి'కి అప్రభంశం కావచ్చునేమో అనే ఆశ కలదు. కాని రామామాత్యుడు 'స్వరమేళకళానిధి'లో ఈ 'ఆందోళి'ని లక్షించి అధమరాగాలలో చేర్చిపెట్టినాడు! (రాగ. పు. ౬౫) త్యాగయ్యగారి 'రాగసుధారసపానముచేసి' అనే కీర్తన ఈ రాగంలో ఉంది. కాని దానికి 'మయూరధ్వని' అనే పెద్దపేరిం

కొకటి వాడుకలో కొందరు తెచ్చినారు! తేలిందేమంటే. ప్రాచీనాంధ్రులు కేవలం రక్తిఫలంగా సంగీతకళను పెంచడంలో భారతీయసముదాయంతో ఏకమై పని చేసిరేకాని, తమ ప్రతిష్టకై, 'తాతస్య కూపోఽయం'గా స్వల్పత్వప్రతితో స్వార్థపరాయణులుగా ఉండ లేదన్నమాట.

పనిచేసినారంటే అఖండంగా చేసినారు. లక్ష్య మార్గంలో ఆంధ్రులు చేసిన నూతననిర్మాణాలు మన కంటగా తెలియవు. తెలుగుకాంబోది, ఎరుకలకాంబోది అనే పేళ్లలో తెలుగుకైవాడం స్పష్టమే. కాని ఆ రెండూ ఒకటే కాబోలును. 'ఎరుకలకాంబోది' 'యదు కులకాంబోజి'గా సంస్కృతమైనట్లే, తెలుగుకాంబోది 'తిలక్ కామోద్'గా ఉత్తరహిందూస్థానసంగీతగంగలో మునిగి మడిగట్టుకొన్న దనిపిస్తుంది. హిందూస్తానీవారి 'తెలంగ్' రాగంలో గల తెలుగుసంప్రదాయమూలం స్పష్టమే. తంజావూరి రఘునాథభూపాలుడు 'జయంత సేన' మొదలైన క్రొత్తరాగాలను కొన్నిటిని కల్పించె నట. 'జయంత సేన'లో త్యాగయ్య 'వినతాసుత వాహన' అనే కృతి రచించెను.

లక్షణమార్గంలో ఆంధ్రుల ఆమోఘయత్నాలు :

కాని లక్షణమార్గంలో ఆంధ్రులు చేసిన ప్రయ త్నం, సంగీతకళకు వారు జనజీవితంలో సంపాదించిన వ్యాప్తి చాలా విలువగలవి. సర్వజ్ఞ సింగమనాయనిది సంగీతరత్నాకరవ్యాఖ్యలలో మొదటిది. రామా మాత్యుని స్వరమేళకళానిధి—వేంకటమఖి ఎంత దుమ్మెత్తిపోసినా—మన సంగీతకళలోని పలుమర్మము లను తెలుపుతూ ఉంది. అహోబలపండితుని 'సంగీత పారిజాతం' ఎన్నో లక్షణవిషయాల కాకరంగా ఉన్నది. గోవిందుని 'సంగీతశాస్త్రసంక్షేపం' ఇప్పటి లక్ష్యధర్మ కెక్కువ సమీపంగా ఉండడమేకాక ఎన్నో రాగాలకు ఆంధ్రసంప్రదాయవిశేషాలు గుర్తించి పెట్టింది. ముద్రణ కెక్కిన మీదిగ్రంథాలు కాక, కాకతీయులు, రెడ్లు, వెలమలు, కర్ణాటులు, నాయకులు, మహా రాష్ట్రాలు మొదలైన రాజుల రాజ్యాలు చలవలో తెలుగుప్రభువులూ, పండితులూ రచించిన లక్షణగ్రంథాలెన్నో, ఎంతో అమూల్యమైనవి, అక్కడక్కడ పుస్తకభాండాశాలలో శిథిలాశిథిలస్థితిలో ఉన్నవి.

వాటిలో కొన్నిటివైనా ప్రకటించే ప్రయత్నం ఇక్కడక్కడ కానవస్తూవుండేది శుభోదర్శకంగా భావిస్తాను. లక్షణపంథలో ఆంధ్రులు కొన్ని కొత్త తెన్నులు తీసినారనడానికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రలో ఒక సాక్ష్యం కలదు. భరతముని సప్తస్వరాలకూ నిర్ణయించిన ఇరవైరెండు శ్రుతులకు తరువాతి లాక్షణికులు తీవ్ర, కుముద్వతి, మృద ఇత్యాదిగా పేళ్లు పెట్టిరి. కాని సోమనాథు డిచ్చినవి సకల, గూఢ, నిష్కల - ఇత్యాదులు (పు. ౪గిం).

సంగీత కళాజీవితావంధానికి

వినియోగించుకోవడంలో ఆంధ్రుల ఉత్సాహం :

ఇక సంగీతకళను సాత్వికరించుకొని అంతరంగ బహిరంగజీవితాన్ని ఆనందమయంగా చేసుకోవడంలో ఆంధ్రులు చూపిన ఉత్సాహం అపరిమితమైనది. సాహిత్యంలోని సాక్ష్యాన్నిబట్టి చూస్తే పురాణాలకాలంలో కొంత మరుగుగా ఉన్న గానలోలత ప్రబంధాల కాలంలో సర్వతోముఖ గా వికసించింది. కృష్ణదేవ రాయల కాలంలో 'అల్లసానివాని అల్లిక'మూలాన వరూధిని 'జిలిబిలిపాట'లోని నాట, దేశాక్షిరాగాలు నేటికీని మాసిపోలేదు. తిమ్మన్నపలుకులనిండా సంగీతపు ముద్దు ప్రతిఫలించింది. రాయల ఆముక్తమాల్యదలో గోదాదేవి పాడిన 'మేఘరంజి', మాలదాసరి పాడిన 'మంగళకైశికి' రాగాలు ఆకాలంలోని రాగాభిరుచిని చాటుచున్నవి. రాయల రాయబయకారుడు బండారు లక్ష్మీనారాయణకవి రచించిన 'సంగీతసూర్యోదయం' ఆంధ్రుల ఉదాసీనంమూలాన ఇంకా మద్రాసుభండా రంలోనే మూలుగుతూ వున్నది. సూరన్న కళాపూర్ణోదయంలో 'విద్యలందెల్ల సంగీత విద్య మిగుల నుత్తమము గాదె' అని ధైర్యంగా ప్రశ్నించినాడు (౨-౬౯). నిజంగా ఆ యద్భుతకథ కంతా తల్లివేరువంటిది నారదుని, కలభాషిణీ మణికంధరుల సంగీతాభ్యాస ప్రయత్నమే. రాజాస్థానములలో ప్రవేశం లభించుటకై ఆకాలపు సంగీతవిద్వాంసు లెంత తహతహాపడుతూ వుండిరో, అక్కడ శౌరవసన్మానాలు సంపాదించిన వారిని జూచి ఇతరగాయకు లెంత కడుపుచిచ్చుతో వేగుతూఉండిరో, ఒకరినొకరు జయించవలెనని ఎంత పట్టుదలతో వ్యాసంగం చేస్తూవుండిరో - నారదతుంబురుల కథలో సూరన్న చాలా మనోహరంగా వివరించి

నాడు. శ్రీకృష్ణుని యష్టమహిషులలో నొకతే జాంబవతి వీణముట్టి పాడిన పాటను సూరన్న భావనలో ఎట్లనుభవించినాడో చూడండి.—

“ప్రాథితో సరిగమపథని స్వరంబుల
ప్రతినియతశ్రుతిక్రమము తెఱిగి,
రాగభేదముల వర్ణములు దొలంగించి
లయతాల శుద్ధి నెంతయు దర్శి,
గ్రామవిశేషచూర్చన లేరుపడ మంద్ర
మధ్యనుతార సామగ్రి దనర,
ధాతుమాతువులు గీతప్రబంధములందు
నసమానలీలమై నతిశయిల్ల,
దొరమగు ప్రేమరసమున దోచి తోచి
వీనులకు నింపు జలువయు విస్తరిలగ
నాకరణి దనకౌంతి యనేకగతుల
నాత్మ సుణగానములు నేయ నచ్యుతుండు.” (౨-౩౪)

ఇంతే కాదు. సంగీతకళయందు నిర్దుష్టమైన పరిణతి ‘పుండరీకాక్షుని యనుగ్రహంబుననకాని ఫలి యింపనేరదు’ అనే తత్వాన్ని విశదీకరించుకొరకే సూరన ఈ కథ వ్రాసినట్లున్నది. మరి ఆ కాలంలోని ఇంకొక ‘సంగీతకళారహస్యనిధి’ రామరాజభూషణుడు. ప్రతిపద్యంలోనూ అపూర్వశబ్దార్థకల్పన చేసిన గ్రంథమైనా ఆయన వసుచరిత్రభాషాధార నోటినిండా పాటపాడినవాని నిర్లక్ష్యపు నాజూకుతోనే నడిచింది. ‘అరిగా బంచమ మేచగించి’ (౧-౧౨౯) అనే పద్యంలో ఆకాలపు హిందోళ వసంతరాగాల వైఖరి బయలు పడుతుంది. ‘అకుటిల సౌమ్యమాన నిలయస్ఫురణంబును’ (౫-౭౧) అనే పద్యంలోని ‘సింధుకన్యక’ గిరిక, లక్ష్మీ మాత్రమే కాకుండా ‘సైంధవి’ రాగం గూడా అవు నేమో! ‘పదమెత్తంగిల హంసలీల’ (౩-౫౯) అనే పద్యంలోని కలహంసలీల, రాగకదంబకము, శ్రీ, నవై లాలక్ష్మి-ఇవి సంగీత శాస్త్రదృష్టితో చర్చింపవలసిన పదాలు. ‘ఏల’ ఇంకా ‘యాలపదం’గా తెలుగుజనత నోట బ్రతికిఉన్న పాట. మతంగుని కాలానికే ఆంధ్రుల ‘ఏల’ ప్రసిద్ధం.

“అనేకగమకాక్రీడాం అనేక ధ్వనిమిత్రతామ్,
అనేక రాగసంక్రీడాం ఏలా మాంధ్రం విదు ర్భూషామ్”

(బృహదేశి, పు.౧౨౨)

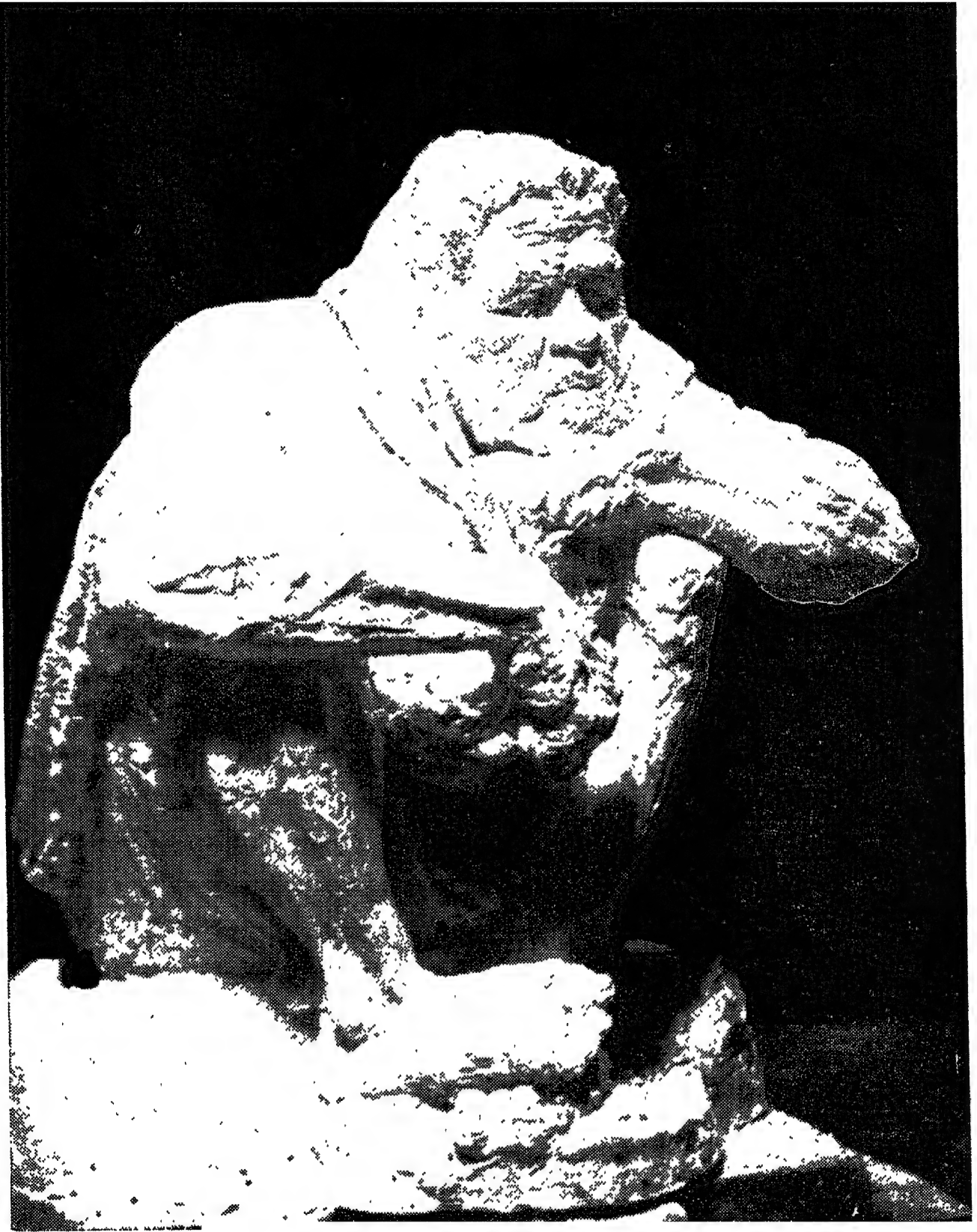
అని అతడు దాన్ని నిర్వచించినాడు. గిరికా దేవి వీణవాయిం చే నీసంలో రామరాజభూషణుడు తన సంగీతరహస్యజ్ఞ తను పొదిగినాడు (౨-౩౦). వీణమెట్లు రాగానుసారంగా, చితారు మొదలైన వాద్యాలవలె మార్పుకోవలసినట్లు శిథిలంగా ఉండేవి పూర్వకాలంలో. పూర్వకాలమేమి? పెద్దన్న కాలంలోనే ‘నాట’కు మేళ మైన వీణను ‘దేశాక్షి’కి ప్రత్యేకంగా మేళగింపవలసి ఉండేది (చూ. ‘వాలారు గొనగోళ్ళ’). దానివల్ల వచ్చే తొందరను గమనించి వీణకు మైనములో మెట్లు స్థిరంగా పొదిగించే యేర్పాటు రామరాజభూషణుడే చేసేందని తెలుగునాటి వృద్ధుల నమ్మకం.

ఆంధ్రులచేతికింది కర్ణాటకసామ్రాజ్యంలో పెరి గిన యీ సంగీతరసిత అది జీర్ణమైనతర్వాతగూడా తంజావూరు మధుర పుదుక్కోట మొదలైన తుద్ర రాజ్యాలలో చొచ్చి శతగుణితంగా వ్యాపించింది. దక్షిణాంధ్రసాహిత్యంలో కానవచ్చే అసాధారణభాషా ధారామాధుర్యానికి ఆకాలంవారి సంగీతప్రియతప్రధాన కారణ మనడం అసత్యం కాదు. ఎగుడుదిగుళ్ళు గల భాషారచనలలో సంగీతనాదధార వ్యాపించదు.

కర్ణాటకసంగీతమందలి గీతసాహిత్యంలో

ఆంధ్రులపాలు అందరినూ పెద్దన:

కర్ణాటకసంగీతమందలి గీతసాహిత్యంలో ఆంధ్రులపాలు అందరికంటే పెద్దదనే మాట చెప్ప బని లేదు. కాని ప్రాచీనాంధ్రుల రచనలలో చాలాభాగం నశించిపోయిం దనుకోవడంలో తప్పేమీ లేదు. నిన్న మొన్నటిదాకా ఆ మహామహుడు, అమానుషసంకల్ప సిద్ధుడు తాళ్ళపాక అన్నమయ్యగారి వేనవేల పదాలు, ఆయనసంతతివారి రచనలు ఉన్నవనికూడా మనకు తెలియదు. తంజావూరి నాయకమహారాష్ట్రరాజుల కాలము నాటి ఆంధ్రగేయరచనలు నశించినవి పోగా మిగిలినవే ‘సరస్వతీమహాలు’ లో పరస్పరాసంగంగా ఉన్నవి— ఇంకా చెదలపాలు కాకుండా. త్యాగయ్యగారి మాట చెప్పపనిలేదుగదా. ఆయనకు ముందు, సమకాలంలో, తర్వాత నిన్న మొన్నటివరకూ, మాతృభాషా స్వదేశమూ ఏదైనా బయకార్లు తెలుగులోనే యెక్కువగా రచనలు సాగించినారనేది రహస్యవిషయం కాదు. అందులో ఎందరో, అచ్చం తెలుగువారు పలుపురికంటే

౧. శీత బాధితుడు . ఆంధ్రప్రదేశ్ విశ్వవిద్యాలయము సమన్వయక
[మృణ్మయశిల్పము]

—శిల్పి : శ్రీ దేవప్రసాద్ రాయచౌదరి

౨. మత్తమయూరము

[నీటిరంగుల త్రివర్ణచిత్రమునకు ఛాయా]

3. గాయనీగాయకులు

అంధ్రప్రదేశ్ వికృతి సంవత్సరాది సంఘి

[నీటిరంగుల త్రివర్ణచిత్రమునకు ఛాయారూపము]

—చిత్రకారుడు : శ్రీ. దేవీప్రసాద్ రాయచౌదరి

౪. సందిగ్ధవృత్తి

[శ్రీతిరంగుల తివర్ణచిత్రమునకు ఛాయారూపము]

—చిత్రకారుడు : శ్రీ దేవీప్రసాద్ శాయచౌదరి

మేలైన రచన చేసినా రనడంకూడా విమర్శనహమే. అచ్చపు అరవ దొరసామయ్య - త్యాగయ్య కన్నా వృద్ధుడు - వర్ణించిన యీ సటరాజతాండవాన్ని రుచి చూడండి...

ఫరజురాగం—ఆదితాళం

ప|| ఆడెనమ్మా, హరుడు ద్రుకుట్టడైయని||

అ|| జాడగ గిరికన్యకను క్రీగంటజూడ నంఁ పెబాసని కొనియాడ,

చూడజూడ వేడుకగా చంద్రమాడుండు మూడుకండ్లవాడు||

చ|| చెవులనుండు తాటంకకుండలచ్చని చెక్కిట మెరుగారజాహ్నువీ

యవతీయుతమైన జడగట్టు ముడియు వీడి యసియాడ,

నవరసంబు లొలుక - మోము చిరునవ్వు ముద్దుగులుక, త్రి

భువనావనచతురుడై వెలయు త్రిపురహరుడు నడుము గిఱిని

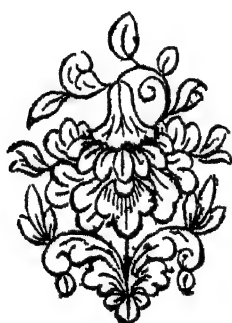
[తిరుగ. ఆడె]

ఇటువంటి వెన్నో! తండ్రితమ్ము లిద్దరూ తెలుగులోనే ఎన్నో రచనలు చేసియుండగా, త్యాగయ్య గారిమీద స్పర్ధతో అంటారు - సంస్కృతంలోనే రచనంతా సాగించిన ముత్తుస్వామిదీక్షితుల మనమడు అచ్చపు అరవవాడు సుబ్బరామదీక్షితులు తెలుగులో వ్రాసిన 'సంప్రదాయప్రదర్శిని' ఇప్పటి సంగీతలక్షణ గ్రంథాలకల్లా తలమానిక మైనది. ఆయనకృతులలోనూ కష్టపడి నేర్చుకున్న తెలుగుపండిత్యపు పోకడలు నిండినవి.

కర్ణాటకసంగీతపద్ధతిలో తెలుగుభాషకు వచ్చిన ఈవ్యాప్తికి కారణం ఆభాషలోని సహజమైన మాధుర్య సారశ్వాసలే అనే దొక సంప్రదాయం. నిజం చూడబోతే

ఈమాట తలకిందుగా చెప్పవలసిఉంటుంది. సంగీతంలో ఎక్కువగా వాడడంచేత, ఆ భాష కా రెండుగుణాలూ తప్పక రావలసివచ్చినవి; తెలుగువారి సంగీతప్రియ త్యాన్ని వా రేదేశం వెళ్ళినా వెంటదీసికొనిపోయి ప్రజల మీద చల్లడంమూలాన ఈ సంప్రదాయగౌరవం ఆ భాష కల్పింది - అనుకోవడమే న్యాయము.

కడపటి దొక్కమాట : సంగీతం సర్వజనీన విద్య; కళ. అది భాషామతాదిప్రయుక్తమైన యెల్ల లన్నీ దాటగలది. విశ్వమానవసౌహార్దసాభ్రాతాల కది దృఢమైన బునాది. ఆ అనంతప్రపంచంలో ఆంధ్రులు, కన్నడులు, అరవలు - ఇత్యాదిగా మొండి గోడలు లేపబూనడం మానవధర్మానికే అపచారం. కాని ఇల్లూ బయలూ రెండూ మనుష్యజీవనంలో విధిలేక ఉండవలసిన తత్వాలు. ఏషని చేసినా ఆ రెంటిలో దేనినీ మరచిపోకుండా ఉండగల్గేదే సంస్కార సాధనఫలం. విశ్వతో విశాలమైన సంగీతకళను ఆత్మార్థంగా ఆంధ్రులు ఎట్లు, ఎంతవరకూ భజించిరి? వారి ఆ భక్తి ఇరుగుపొరుగువారి యోగక్షేమాలకు ఎంతమట్టుకు సాధనమై సార్థకమైనది? ముం దింకా ఎట్లు దాని నారాధింపగలము?—అనే దృష్టితోనే ఈ విషయం పరిశీలించవలసింది. ఈ వ్యాస మా ఉద్దేశంతోనే వ్రాసినది. అంతకుమించి యే ఆంధ్రుని కైనా ఇది స్వాభిమానానికీ, పరావధీరణకూ ప్రేరక మైతే అంతకంటే పశ్చాత్తాపకరమైన విషయ ముండదు.

చలీజ్వరం

‘కరుణకుమార’

“జవాన్లు ఇద్దరు.”

“ఊ!”

“ఒక గుమాస్తా.”

“ఊ!”

“వంటవాడు.”

“ఊ!”

“తహశిల్దారుపంతులూ.”

“ఊ!”

“బియ్యం మూడు శేర్లు.

ఉప్పు శేరు.

చింతపండు వీశ.

మిరపకాయ లరవీశ.

ఉప్పు అర్థశేరు.

కాఫీగింజ లరవీశ.

చక్కెర వీశ.

నెయ్యి వీశ.

విస్తరాకులు ఒకకట్ట.

ఉల్లిగడ్డలు వీశ.

మినపబేడలు శేరు.

మెంతులు, జీలకర్ర, ఆవాలూ 5 దేసి పలాలు.

ఆకులూ, నక్కలూ, లవంగాలూ వ్రాశావూ.”

వంటమనిషి చెప్పిన ప్రకారం పట్టి వ్రాసు పంతు అంగడికి పంపించాడు ముసనసలు.

తాను గ్రామముసనసలు నౌకరీకి సచ్చితరవాత ఇదే తహశిల్దారుగారు ఆఠారు మకాం చేయడం. తహశిల్దారుగారుకూడా కొత్తగా వచ్చారు ఆతాలూ కాకు. ఆయనకూ ఇదే ఈవూరు మకాంచేయడం. ముసనసలు ఖంగారుపడుతున్నాడు.

ముందుగా వంటమనిషి, గుమాస్తా, ఒక జవానూ వచ్చేశారు. వంతుచాకలివాండ్లు మూటలు

దింసి వెళ్లిపోయారు. పదిగంటలకు తహశిల్దారుగారు సన్నున్నారు.

నాట చేసుకోను ఒక ఇల్లు బాగుచేయించి, చాకలివాడిని పిలిపించి దుప్పట్లుతెర అడ్డు పట్టిం దాచు. పొయ్యిలోకి కట్టలూ, స్నానానికి కొత్తకుండలూ తెప్పించాడు. కుమ్మర్లను పిలిపించి స్తీల్లు కాపించాడు. గ్రామచావడీ కడిగించి పడకకుర్చీలూ, బల్లలూ పోయించాడు. కాఫీలోకి పాలూ, భోజనంలోకి మెరిగివా తెప్పించాడు. జవాన్లు భోజనానికి వరకు ఇంట్లో సంతోషంతో ఉన్నారని చెప్పించాడు. పట్టిప్రకారం మూటలను తెప్పించి వంటమనిషికి పంపించాడు. స్నానంలో లోపాలు అధికారికి పట్టివ్వకుండా మునుగానే మంట నునిషిచేతిలో రెండు రూపాయలు పెట్టి అతని గడ్డం పట్టరున్నాడు. తనకు అనుభవం తక్కువ, పుష్కల కావనినా అడిగి చేయించుకొని మాటనక్కననడం సిందని జవాన్లుని బ్రతిమాలుకొన్నాడు ముసనసలు.

పదకొండుగంటలకు తహశిల్దారుగారి జంక్ బండ్ వచ్చి గ్రామచావడిదగ్గర నిలిచింది. చక్కెర పొట్లం చేతపుచ్చుకొని బండిలోనేపెట్టి పట్టాపెట్టాడు ముసనసలు.

బూర్షిను కళ్ళకొని బండిలోనే కూర్చున్నాడు తహశిల్దారుగారు. హూ, హూ, హూ అని కంఠంకు తున్నారు.

“జ్వరం తగిలి”నని అంటూ నమ్మకంగా దిగి, పడకకుర్చీలో కూర్చున్నారు.

“జ్వరమే!” ముసనసలకూ జ్వరం తగిలినట్టుయింది.

నాటువైద్యుణ్ణి పిలిపించాడు ముసనసలు. పొయ్యి మీది గిన్నెలయినా దింపకుండా పరుగెత్తుకువచ్చాడు వంటవాడు. జవాన్లు వచ్చి కాఫీ ఒత్తుతూ కూర్చున్నారు. “ఏమి జ్వరమో!” అన్నాడు గుమాస్తా.

“తహశిల్దారుగారికి జ్వరమే!”—ఊరంతా పొక్కిపోయింది. పెద్ద రయితులూ, పెద్ద వర్తకులూ, పెద్ద బ్రాహ్మణులూ నూగిపోయారు.

“చలితో వచ్చింది—మలేరియా కాబోలు” నన్నారే కొందరు.

“శీతవైత్యపు జ్వరమేమో” అన్నారు మరి కొందరు.

“సన్నిపాతమేమో” అన్నారు ఇంకొకరు.

“దెబ్బ తగిలిందేమో, ఇన్ని మిరపకాయలు తీసి పొయ్యిలో వెయ్యి” అన్నారు శాస్త్రీగారు.

“దోపించిందేమో, కంట్లో అందుదభైరవికిలికిం నేయి”, మంచి” అన్నారు కోమటి.

వైద్యుణ్ణి చెయ్యిచూడనున్నాడు గుమాస్తా.

“గర్భంలో తగిలించి” అన్నాడు వైద్యుడు.

“అంతే—ఎట్లా?” అన్నాడు ముసనబు.

“వాతరాక్షసం అరగదీసి ప్రయోగిస్తా”

అన్నాడు వైద్యుడు.

“ప్రక్క ఉండడానికి లేదు : తక్షణం ఇంటికి వెళ్లిపోతాను. నీనా తెప్పించు” అన్నారు తహశిల్దారుగారు.

“మేనా?”—నడుం జారిపోయింది ముసనబుకు.

ఆహ్లాదం మేనా లేదే! ఏమిటి చెయ్యడం?

జబ్బుబాటి పొట్టుకుదుపు—పనికిరా దన్నారు.

రెండవరోజుకి గూడుకట్టించి పంపుతా నన్నాడు ముసనబు. పనికిరాదన్నారు తహశిల్దారుగారు.

గ్రామపెద్దలందరూ మొఖమొఖాలు చూచుకొన్నారు. మేనా సగ్గరించేయలేకపోతే—అన్నా! తన పిషయం ఏమనుకొంటావా? ఆ అనికారి! ముసనబుకు చిన్నతనం అనిపించింది. భయపేసింది.

“కాస్తమంచం తెప్పించి, దానికి తాళ్లుకట్టి పొంగు దూర్చి పైన గుడ్డ కప్పి—మోసుకొనిపోతే పనికిరాదా!” అన్నాడు కోమటిశెట్టి.

“ఛీ!” అన్నారు జవానులు.

ఎట్లాగబ్బా!

“మేనా లేదాగాని చాకలివాండ్ల ఇళ్లల్లో పెళ్లి పాలకీ ఒకటి ఉన్న” అన్నారు ఒకరు.

“దాన్నయినా తెప్పించ వయ్యా” అన్నాడు గుమాస్తా.

“బండిలో ప్రయాణం చేయడాని కెంతమాత్రమూ వీలులేదు. పదిమైళ్ల ప్రయాణం. ఎందుకయినా పనికి వస్తాడా అయ్యో! పాలకీ తెప్పించవలసిందే” నన్నారే జవాన్లు.

“ఇంతకంటే ప్రస్తుతంలో ఇంకోమార్గం లే” అన్నారు పదిమంది.

“ఆలస్యం చేయకయ్యా” అన్నాడు పంటవాడు. చాకలివెంకడివసారాలో చూరుకు వ్రేలాడ గట్టిన పాలకీ దింపారు చాకలివాండ్లు.

బూజూ దుమ్ము దులిపి, గ్రామచావడిదగ్గరకు తీసుకొనివచ్చారు. పాలకీపైన చాందనీ కట్టారు. లోపలకు చలిగాలి దూరకుండా నాలుగువైపులా దట్టమైన దుప్పట్లు బిగించారు. జానెడుమందం బూరుగుదూది పరుపు లోపల పరిచారు. తలకింద మూడుదిండ్లు, కాలికింద రెండుదిండ్లు, ఆ ప్రక్క నొక బాలీనూ, ఈ ప్రక్క నొక బాలీనూను!

తహశిల్దారుగారికి వాళ్లు నలసలా కాగి పోతోంది. పన్నెండుగంట లయింది. ఎండ తక్షణంగా కాస్తోంది. అయ్యగారికి చలి జాస్తి అవుతోంది. జవాన్లూ, గుమాస్తా, పంటవాడూ పట్టుకొని, అయ్యగారిని పాలకీలో పడబెట్టారు. రెండుశాలువలు పైన కప్పారు. తలకు రెండు ఊలువస్త్రాలు చుట్టబెట్టారు. ఇక పట్టడంలే పట్టడన్నారు.

కాని, ఎవరికి పట్టినా ఒకటే తొందర. ఒకటే గలభా! పాలకీ మోయడానికి ఇటు ఇద్దరూ అటు ఇద్దరూ ఆఖరుకి నలుగురయినా ఉండాలా! ఏరీ? వాహకుల సంగతి ఎవరూ అనుకోనేలేదు.

ముగ్గురే ఉన్నారు చాకళ్లు. ఆహ్లాదం మొదటి నుండి చాకలివాడికి కరువే! శుభాలకూ, అభాలకూ కాపలసిఉంటు ప్రక్కచూరునుండి వీలుచుకొని జరుపుకొంటున్నారు గ్రామస్థులు.

“నాలుగోవాడు చాకలికొండ దున్నాడు. కాని వాడుకూడా జ్వరం తగిలి ఇంటికాడ పండుకున్నా” అని అక్కడ చేరిన ముగ్గురుచాకళ్లలోనే ఒకడన్నాడు.

“ఇకనేం, పిలిపించండి వాణ్ణి” అన్నారు పదిమంది. కొండడికోసరం కబురుచేశారు. వాడు కదలలే నన్నాడని వెళ్లినమనిషి చక్కా వచ్చాడు.

నడివీధిలో ఉండిపోయింది పాపకీ. ముగ్గురితో కదిలే ఎత్తు కనిపించదు. మునసబుకు తత్తర పుట్టింది.

“ఏదో పాగీ చూచి, వాహనం కదిలే మార్గం చూడవయ్యా” మునసబూ” అని పదిమందీ పదిమాటలూ అనేవాళ్లే కాని మార్గం చూపేవాళ్లేవరూ కనిపించరు.

“నాలుగురూపాయలు కూలియిస్తా” నని కూలి మనుష్యుల్ని బ్రతిమలాడుకొన్నాడు మునసబు.

“మేం చాకలివాళ్లం కాదయ్యోయ్” అని ఎగ తాళిచేస్తూ చక్కాబోయారు కూలీలు.

“కొండడి కనలు జ్వరం తగిలిన మాట నిజమవునో కాదో—వాణ్ణి పిలిపించిచూడం” డన్నారు ఒకరు.

“ఇవ్వాలి వీణ్ణి విడిపిస్తే—రేపు ఇంకొకడు కాలునొప్పి అని ఎగ నామం పెట్టుతాడు—ఎల్లుండి ఇంకొకడు—ఆమర్నాడు కుమ్మరివాడు. ఆతర్వాత మంగలి!—విడిపిస్తే ఎట్లా?” అన్నాడు వంటమనిషి.

“వంతుచాకలివాడు రావలసిందే” అన్నారు అందరూను.

“ఎత్తండి. ఇంకా ఆలస్యం దేని” కని పాల కీలోనుండి మూలుగుతున్నారు తహశీల్దారుగారు.

“కొండడిని జుట్టుపట్టుకొని లాక్కురం” డన్నారు మునసబుకరణాలు.

కర్రలు పుచ్చుకొని డవాలీజవాన్లు చాకలి పాలెం వెళ్లారు. కళ్లు జ్యోతులై కొండడు మంచంమీద పండుకొని డోక్కుంటున్నాడు.

“జ్వరమూ లేదు, నీ బాండా లేదు. తెగ తాగితే వొళ్లు పులకరించి” డన్నారు జవాన్లు.

చెయ్యిపట్టుకొని బయటికి లాగారు కొండడిని. మెడబట్టి గ్రామరచ్చకు నెట్టుకొనివచ్చారు.

“ఏందిరా నీ కింత సాయ్యం” అన్నాడు మునసబు. ఒళ్లుతిరిగి ఎండలోనే కూలబడ్డాడు కొండడు.

“కొమ్ము పట్టరా” అని ముదలకించారు జవాన్లు.

“నావల్ల కాదం” డని దణ్ణంపెట్టాడు కొండడు.

“అసలు వాడికి జ్వరం తగిలిన మాట నిజమేనా” అన్నాడు గుమాస్తా.

“ఇది అంతా వంతు ఎగనామంపెట్టడానికి ఎత్తిన ఎ” తన్నాడు ఇంకోపెద్దమనిషి.

“ఇంత సారాయి పోయిస్తాం. కొమ్ము పట్టరా” అన్నాడు మునసబు.

“బంగారంపోయిందీనానావల్ల కా” డన్నాడు కొండడు.

“ఎంతసేపయ్యా ఈబేరం” అని లోపలనుండి పెద్దంగా మూలిగారు తహశీల్దారుగారు.

గడబద్ధం వచ్చిపడింది మునసబుకు. వాహనం కదిలేఎత్తు కనిపించలే దతగాడికి. చెమ్మటలు పోసి నో రెండిపోతోంది.

“ఈ చాకలివాణ్ణి పట్టుకొనితన్ని తే రోగం మెత్తగా కుదురుతుం” డన్నాడు జవాను.

“జ్వరం తగిలి వా డల్లాడుతుంటే దేనికయ్యా తన్నడం” అన్నాడు ఒక చాకలి.

“నాలుగోమనిషిని ఆ తలియారీని పంపరాదండీ దొరా” అని రెండోచాకలి ఉపాయం చెప్పాడు.

“తలియారీడ్యూటీ గ్రామంలో గస్తుతిరగడం, దొంగల్ని పట్టడమూ” అన్నాడు మునసబు.

“పోనీ, ముగ్గురు వెట్టివాంట్లున్నారే—ఒక భుజంకాచుకోకూడదూ” అన్నాడు మూడోచాకలి.

మునసబు వెట్టివాళ్ల వంక చూచాడు—ఆపద తప్పించమని.

“మేం సర్కారుముడుపులు మోసేవాళ్లం కాని అధికార్లని మోసేవాళ్లం కా” డన్నారు వెట్టివాండ్లు.

పాలకీలో మూలుగు ముదురుతోంది పంతులుగు.

అక్కడ చేరిన పదిమంది తలకాయలూ ఎక్కడి వాండక్కుడ జారుకున్నారు.

దుప్పటీ కప్పకొని కొండ డింటికి పోయాడు. మంచినీళ్ళు తాగివస్తామని ముగ్గురుచాకలివాళ్లూ మొఖుతప్పించారు. వాహనం నట్టనడివీధిలో అట్లునే ఉండిపోయింది. చెట్టునీడకయినా పట్టుదామంటే చాకలివాళ్లు కనిపించలేదు. జవాన్లూ, వంటమనిషీ సాయంపట్టి వాహనాన్ని వేపచెట్టునీడకి ఈడ్చారు.

“ఎత్తిన వాహనం అప్పుడే దించా రెండువల్ల?” అని కేకపెట్టాడు తహశీల్దారు.

గుమాస్తావైపు తిరిగి దండంపెట్టాడు మునసబు.

“వాహకులు దొరకలేదండి” అని దగ్గరగా వెళ్లి మనుగుతోలిగించి తహశీల్దారుగారితో చెప్పాడు గుమాస్తా.

ఇక లాభం లేదనుకొని జట్కాబండి వెనుక్కు తిప్పుకొని ఇంటికి వెళ్ళి, మేనా స్వయంచేయలేని మనిషి మునసబునొకరికి అర్హుడు కాడని ఆ మునసబుని నొకరీనుండి మర్తరబుచేశాడు తహశీల్దారు.

మూలము :
రవీంద్రనాథ
తాకూరు

సామాన్య నష్టము

★
[కథానిక]

అనువాదము :
శ్రీ బేజవాడ
గోపాలరెడ్డి

మానుషమానమున శీతలవాయువులు వీయుచుండెను.

స్వచ్ఛనలిల నరుణానది ప్రసహించుచుండెను. కాశీరాణి కరుణపురినుండి దూరనిర్జనగ్రామమునకు, శిలామయఘట్టము గల చంపకవనమునకు వండలాది సఖజనములతో స్నానమునకై వెడలెను.

రాజశాసనమున ఆ మార్గము, ఆ ఘట్టము ఆ నాటి ప్రభాతమున జనశూన్యమాయెను. దగ్గరనున్న కుటీరములు వదలి ప్రజలు మరెచ్చటికో వెడలిరి. అందుచే సుకీరము స్తబ్ధము, గభీరము నై అలరారుచుండెను. పక్షుల కూజనములు మాత్రము కాననమున వినించుచుండెను.

నేడు మత్తిల్లి సంచరించు ఉత్తరవాయువుచే నదియు కదలిపోవుచుండెను. స్వర్ణకాంతి జలముల పడుచుండ, పుంజమున పొంగి అలలు ఎగురుచు దుముకుచుండ, లక్షమాంకిక్యముచే తళతళలాడు అంచలముతో సర్తకి నృత్యమొనర్చుచు వెడలుచుండినట్లుండెను.

నేడు నారీకంఠ కాకలిధ్వనులు నదీకలకల్లాలుముల సిగ్గుపరచుచుండెను. మృణాలభుజులగు ఆ స్త్రీల లలిత విలాసములచే చుంచలనది ఉల్లాసమున మత్తిల్లిపోవుచుండెను. ఆలాపప్రలాపములచే, ఉచ్ఛ్వసితహాస్యములచే ఆకానము ఆకులమై పోవుచుండెను.

స్నానము పూర్తిచేసి, స్త్రీలందఱును ఒడ్డునకు లేచి రాగా “ఉహూ, చలిచే చచ్చుచున్నాను, నా ఒడలంతయు వణకిపోవుచున్నది. సఖులారా! మంట వేయుడు, చలి కాచుకొనెదము” అని రాణి అనెను.

చెలియ లందరు చిదుగుల వరి తెచ్చుటకై కుసుమకాననమువైపు చనిరి. పిచ్చిఉల్లాసమున, కొతుక

రసము చిందుచుండ, శాఖల పట్టి ఈడ్చి ఇటు నటు లాగుచు గంతులిడుచుండ హఠాత్తుగ రాణి అందరిని పిలిచి గగహాసవననమున చెప్పెను :

“చెలియలారా, ఇటు రండు, రండు. అవిగో దగ్గరలో ఎవో గుడిసెలు కనబడుచున్నవి. వాటికి మీరు నిష్పా అంటించిన, చేతులు కాళ్ళు కాచుకొనెనను” అని రాణి తనయుక్తికి తానే విహ్వలమై మధురముగ పకపక నవ్వెను.

“ఇదేమి పరిహాసము, తల్లీ. నిష్పా అంటించి వీటిని నాశనము చేయుటేల? ఇవి ఏ సాధుసన్యాసుల కుటీరములో, ఏ దీక్షజనులు, ఏ పరదేశీయులు నిర్మించుకొన్నవో మనకు తెలియదా, రాణిగారూ” అని అతివిసయమున సకరుణ మాలతి అనెను.

“ఈ దీక్షదయామయిని దూరముగ గెంటివేయుడు” అని రోషమున పలికెను రాణి. అత్యంతదుర్దామ మగు కొతుకమున నిరతులును, యావనసుదమున నిష్ఠురులును అగు ఆ యువతులందఱును కలిసి పిచ్చివారివలె పరుగెత్తుకొనిపోయి ఆ కుటీరములకు నిష్పా అంటించిరి.

ఘోరధామము దట్టముగ తిరుగుచు తిరుగుచు, ఉబ్బుకుచు ఉబ్బుకుచు లేచెను. చూచుచు చూచుచుండ గనే ఉస్, ఉయ్ అను హుంకారములతో, ఎగయుచున్న మంటలతోకూడ విస్ఫులింగముల వెళ్ళి గ్రక్కుచు, శతశతలోలజహ్వాల ప్రసారించుచు, వహ్ని ఆకానమును అలముకొనెను.

పాతాళము బ్రద్దలై, జ్వాలామయములగు నాగిను లన్నియు ఒక్కుమ్మడిగ బయట పడెనా! గర్జన గానమున మత్తిల్లి గగనమువైపు ఫణముల నృత్యమొన

ర్చుచు లేచినవా ! ప్రళయమత్తయగు రమణి కర్ణముల ఉద్దీఢక రాగిణులు ధ్వనితమాయెను.

ప్రభాతశకుంతముల ఆనందగానములు భయ విలాపములతో మాయమాయెను. దళదళములుగ కాకములు చేరి కూసి, గల్లుతుచేయసాగెను. ఉత్తరవాయువులు ప్రబలమగుచుండ, కుటీరమునుండి కుటీరమునకు అగ్నిజ్వాలలు ఎగి రెగిరి పరగిడుచుండెను.

ప్రళయలోలుపరసనలు తుదద్రామమును లేహన మొనర్చి వేసెను. మాఘమాసప్రభాతమున, జనహీనపథమున, ప్రమోదమున క్లాంతలగు శత సఖులతోటి, దీప్తఅరుణవసనమును ధరించి, కువలయమును చేబూని రాణి మరిలివెడలెను.

అప్పుడు సభయందు న్యాయాసనమున భూతి కూర్చొనియుండెను. గృహహీనులగు ప్రజలు గుంపులు గుంపులుగ వచ్చి, సందేహమున కంపితమగు గద్గద స్వరములతో, చరణముల ప్రణమిల్లినవారై, సంకోచమున, త్రాసమున తమ దుఃఖమును నివేదించిరి.

లజ్జచే ఎర్రపడిన ముఖముతో రాజు న్యాయాసనమును వీడి వెడలెను. అకాలమున రాణివాసము ప్రవేశించి “మహిషీ! ఇది ఎట్టి వ్యవహారము! నిరుపేదలగు ప్రజల గృహముల కాల్పించివేసితివే! ఇది ఏ రాజధర్మము” అని అడిగెను.

“ఏ అర్థమున అవి గృహము లాయెనో చెప్పము

కొలది జీర్ణకుటీరములు పోవుటచే ఆ ప్రాణులకు ఎంత నష్టము వాటిల్లగలదు? రాజమహిషి ప్రమోదమునకై ఒక్క ఝాములో ఎంతెంత ధనము వ్యయమగుట లేదు?” అని రోషమున దేవేరి నలికెను.

“నీవు రాణివిగ అంతఃపురమున ఉన్నంతకాలము, దీనకుటీరముల దహనముచే దీనులకు ఎంత నష్టమో నీవు తెలిసికొనజాలవని నాకు తెలియును,—కాని నీ కది నిర్దయతో తెలుపగలను” అని మౌడుచున్న రాజు మున పొంగుచున్న రోషమును అణచుకొని రాజు చెప్పెను.

రాజుఆదేశమున సేవికలు వచ్చి ఆమెభూషణముల వలిచివేసిరి. అరుణనిర్ణాతంబరమును మువిత లేని హస్తముల పెరకివేసిరి. భిక్షుకనారికి తగిన నన్నమును తెచ్చి రాణిదేహమున కట్టబెట్టిరి.

వీధిలోనికి ఆమెను తీసుకవెళ్ళి, రాజు ఇట్లనెను: “ద్వారద్వారమునకు వెళ్ళి అడుగుకొని, మనుషు. నీవు నీ ఒక్క ఝాములీలకై ధ్వంసమొనర్చిన ఆ కొండ కుటీరముల తిరిగి ఎన్ని దినములలో కట్టిగొనిచ్చెదవో చూచెదనుగాక.

“ఒక ఏడు గడువు నొసగుచున్నాను. అట్లుపై తిరిగివచ్చి, సభామధ్యమున నిలిచి ప్రణమిల్లి, జీర్ణకుటీరముల వినాశముచే జగత్తున ఎంత నష్టము వాటిల్లెనో అందరి సమ్మూఖమున, యువతీ, తెలుపుదువు గాత.”

'విరోధి' సాహిత్యవిలోకనం

శ్రీ సత్యనారాయణ 'శ్రీవాత్సవ'

“విరోధి” తన పేరుతోనే భయపెట్టూ విచ్చేసింది. ఈ సంవత్సరం ఒక్క ఆంధ్రదేశానికే గాక ఆసేతుహిమాచలపర్యంతమూ గల సమస్తభారతదేశానికి విరోధభావంతోనే ప్రవర్తించింది. విపరీతఫలితాలతో విచ్చలవిడిగా విహరించింది; వెడలిపోయింది. కాని ఇదొక సంవత్సరమని గుర్తించేవారికి కొన్ని జ్ఞాపకాలు వదిలిపోయింది. అనంతకాలప్రవాహంలో ఒకసంవత్సరం అణుమాత్రం కూడా లెక్కకురాదు. కాలవాహినిలో ఒక చరిత్ర, ఒక సాహిత్యం, ఒక సంస్కృతి ఎంత పురోగమనం, ఎంత అభివృద్ధి సాధించిందో తెలుసుకోవడానికి ఒక్కసంవత్సరంపరిమితి ఏమాత్రం? సాహిత్యం, సంస్కృతి మున్నగువి వినదినపరివర్తనం పొందుతూనే ఉన్నవి. క్రమవికాసం కనబరుస్తూనేఉన్నవి. అయితే యీ పరివర్తనం, యీ వికాసం కొన్ని శతాబ్దాలతర్వాత యీ లక్ష్యం సాధించగలిగితే ఒక్క సంవత్సరకాలంలో ఇంత అనిత్రోవకంతో లెక్కవేసి చెప్పలేము. ఈ సాహిత్యపురోగమనం, యీ వికాసం అంతర్వాహినులుగా గోచరిస్తూ, సాహిత్యసౌష్ఠవాన్ని పెంపొందిస్తూ ఉంటాయి తప్ప, ఎప్పటికప్పుడు విభజించి, రుసులు పోసినట్టు కనపడవు. ఎన్ని యుగాలు మారినా ప్రతిజాతిసాహిత్య చరిత్రలోనూ ఒక ఎడతెగని అనిచ్ఛిన్నత ఉండితీరుతుంది. అటువంటి అనిచ్ఛిన్నత, ధారాప్రవాహమూ లేని సాహిత్యం సాహిత్యమే కాదు.

ఈ దృష్టితో ‘విరోధి’సంవత్సరంలో మన తెనుగుసాహిత్య వికాసం గమనింతాం. సాహిత్యసమీక్ష చేసేమందు, యీసంవత్సర సాహిత్యం ఎటువంటిపరిస్థితులలో పరిధివిల్లిందోకూడా పర్యాలోకనం చేసుకోవాలి. ముఖ్యంగా ఆధునికసాహిత్యంమీద పరిసర పరిస్థితులు పరిస్ఫుటమైన ముద్రలు తప్పనిసరిగా దిద్దితీర్చుతున్నది. పరిస్థితుల్ని క్రమించిన సాహిత్యం యీనాటిలోకంలో అరుదయిపోయింది. సాహిత్యం జీవితానికి అద్దంలాంటి దానే మాట నేటి సాహిత్యంవిషయంలో అక్షరాలా నిజమయింది. అందుకే గత సంవత్సర సాహిత్యసమీక్ష చేసేటప్పుడు, అప్పటి పరిస్థితుల సమీక్షకూడా అత్యవసరమయింది.

ప్రపంచచరిత్రలో గతసంవత్సరం కల్లాలరాజుకీయాలో

ప్రారంభించి భయావహపరిస్థితులతో అంతమవుతోంది. పెద్ద రాజ్యాలమధ్య పగలు, ద్వేషాలు, పరస్పరవైషమ్యాలు మరింత పెరిగిపోతున్నాయి. యుద్ధభయం ఆతిశయించింది. అణువుబాంబు తాత మైద్రోజ్ బాంబు నిర్మించాలనే ఆజ్ఞలు అధికారులు సగర్వంగా చేశారు. మరణసాధనల పరుగుల పందెం భయంకరపరిణామాలతో విజృంభిస్తోంది. ఈ గాజ్యాలపందెంలో యావత్ ప్రపంచం భస్మీ పటలం అయినాగాని ఆశ్చర్యపడవలసిన అవసరం లేదు. దేశాలు యుద్ధానికి కాలత్రవ్యకూడుంటే ప్రజలు ఆకలిబాధచేత అటవ టించిపోతున్నారు. తిండిలేక ‘అన్నమో రామచంద్రా’ అనే ప్రపంచంలో సగానికిపైగా ప్రజలు అల్లాడిపోతున్నారు. ఈ సవయంలో ఉన్నవారు లేనివారికి సహాయం చెయ్యకతప్పనిసరి అయింది. గతయుద్ధం వదిలిపెట్టిన భయంకరఫలితాలు ప్రజల్నింకా కట్టిగుడుపుతూనేఉన్నవి. అమెరికావంటి దేశాలు కొండెక్కి కూర్చుంటే, ఋణపడిన దేశాలు తమకు కష్టమైనాసరే కొన్నిబాధలకు గురికొనలసివచ్చింది. దానితో తమ వస్తువుల విలువ తగ్గించకొన్నారు. అంటే దేశంలో ధరలు పెరిగాయి. కలవానికి, లేవారికి మధ్య కావేళాలు పెరిగిపోయాయి. మధ్యతరగతిప్రజలు తయిరువురిమధ్య నలిగిపోతున్నారు. ఈ అల్లకల్లోలంలో చేతికొంది; లాభాలు తీసేవాళ్లు తీస్తున్నారు. సంచులు నింపేవాళ్లు నింపుతున్నారు; మేడలుకట్టేవారు కట్టున్నారు. ఇవి లేనివారికి మనస్సు మండిపోతోంది. వారి గుండెమంట రెచ్చగొట్టేవాళ్లు అదనుచూచకొని ఆక్రమించుకొనివస్తున్నారు. ఈపరిస్థితుల తీవ్రత చైనాలగయకు తూర్పుదేశాలన్నింటిలోనూ వ్యాపించింది. ఎక్కడ చూచినా సంఘర్షణ! మానవుడు మేల్కొన్నాడు. స్వతంత్ర దయాభూతన స్వతంత్రకంఠం విప్పి నీడితతాడితప్రజల్ని పలుకరించి తన తరమ్మంటున్నాడు. తనతండ్రిని శరీరాలనచేసిన పరరాజ్యాల నిష్క్రమిస్తున్నాయి. ఒకజాతిమీద మరోజాతి పెత్తనం చేశోజాతి పోయాయి. రంగుభేదాలు నశిస్తున్నాయి. గొంతులే మూగజనం ఎలుగైతి విప్లవాక్రందనాలు చేస్తున్నారు. విప్లవశంఖరావం చేస్తున్నారు. విజృంభించి విరగబడుతున్నారు. కదలింది ప్రజారథం; ఆపడం ఏవరితరమూ కాదు.

ఈ ప్రజాస్వాతంత్ర్య యుద్ధంలో ప్రప్రథమపతాకం ఎగుర వేసింది భారతదేశం. యుగయుగాల భారతీయసంస్కృతికి తగిన శాంతి అహింసామార్గాలలో స్వాతంత్ర్యం సాధించింది. తన స్వాతంత్ర్యశంఖం పూరించి, ప్రాచ్యలోకంలో నిద్రాణమైన ప్రజాలోకాన్ని ఓలిచింది. పన్నుచరిచి, దండ విరిచి బరిమీద నిలిచింది. ఈసాహసం పారతంత్ర్యంలో ఉన్న ఇతరజాతులకు బల మిచ్చింది. వారు తలెత్తారు. విక్రమించారు. విప్లవాలు నడిపించారు. ఇండో-సిసియావంటి చోట్ల జయం సాధించారు.

భారతీయుల మనోవాంఛలకు అనుగుణంగా ఒక కొత్త రాజ్యాంగం నిర్మించాము. “సత్యమేవ జయతే” అనే లక్ష్యంతో నవ భారతం ప్రజాతంత్రరాజ్యంగా సంస్థాపితం అయింది. ప్రజల కోరికలు నెరవేరాయి. కాని దానితో కష్టాలు గట్టెక్కిపోయాయా? అన్న సమస్య, ఆర్థికసమస్య అలాగే ఉన్నవి. రూపాయినిలవ తగ్గింపుతో పరిస్థితులు మరింత విషమించాయి. వివిధరాష్ట్రాలలో మన “ప్రజాప్రభుత్వాలు” తలపెట్టిన పెద్దకార్యక్రమాలకు పెద్ద పెట్టుబడులు కావలసివచ్చాయి. “సామాన్యమానవుడి” షేమం కోసం, “సామాన్యమానవుడి” ప్రభుత్వం అలెనిమీద భరించలేని పన్నులు వేసింది.

పెచ్చుపన్నులు భరింపలేక మూల్యభూతాన్ని యీ “సామాన్యమానవుడు” ప్రియమైన ప్రభుత్వాన్ని శిరసావహిస్తూ, వారు వేసిన ఆజ్ఞలు, ఆంక్షలు, ఖాయివాలు, కంట్రోల్లు అనే పద్మవ్యాసంలో పడి దారితప్పిపోతున్నాడు. ఈచిక్కుల్లోంచి విడదీసేవారు లేక చివరికి ఈ “సామాన్యమానవుడు” ఏమవుతాడో, ఎక్కడకు చేరుకుంటాడో?

కొత్తగా వచ్చిన స్వాతంత్ర్యంతో ఒక కొత్తరకం జాతీయత పెరుగుతోంది. స్వాభిమానం, స్వాతిశయం అనిపించుకొనే వరకు కూడా యీజాతీయత హద్దుమీరుతోంది. మనకు జాతీయ గీతం, జాతీయచిహ్నం, జాతీయజెండాతో ఒక జాతీయభాష శాసించారు. హిందీ రాష్ట్రభాషకావాలనీ, సమస్తమూ హిందీలోనే జరగాలనీ, అది యావద్భారతీయులు నేర్చుకోవాల్సి అన్నారు. దానితోపాటు మాతృభాషాభిమానం అన్ని భాషల వారికి ఎక్కువయింది. వెంటనే భాషలప్రకారం రాష్ట్రాలు, ఏభాష కాజాతి అనే పూర్వవాదం మరింత బలపడుతున్నది. భాషా ప్రయత్నరాష్ట్రాల అవసరం ఉన్నవారు, పీడితులు తాడితులు అయినవారు ఆందోళనచేశారు. కాని అధికారంలో ఉన్నవారు ఇట్టివాదాలకు మరొక నిర్వచనం చేసి హేళనచేశారు. దేశవికృతకు ఇది విరుద్ధం అన్నారు. ఊద్రస్వాభిమానం అన్నారు. ఇన్నిప్రతి కూలపరిస్థితులలోకూడా ఆంధ్రరాష్ట్రవాంఛ అతిన్యాయమైన దని పెద్దలు గుర్తించారు. ఆంధ్రరాష్ట్రం ఒకక్షణంలో వచ్చినట్టు గోచరింపజేశారు. కాని నీచేతితో నీకన్ను పొడిచినట్టు తిరిగి ఆంధ్రుల

బహునాయత్వం, అభిప్రాయవిభేదాలు, అనైకృత కారణాలుగా చూపి, ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం తాత్కాలికంగా వాయిదావేశారు.

నాటకంలో గయుడుగా “ఆంధ్రుడు” “ఆశేలగుంట బైవోపమాతువ నగుచు” తిరిగివచ్చా నంటున్నాడు. ఆంధ్రుల ఆశలు తీరినా తీరకపోయినా ఈసంవత్సరం దైవంకూడా ఆంధ్రులకు అన్యాయంచేశాడు. భయంకరమైన ప్రళయంవచ్చి ఆంధ్ర జిల్లాలలో పంటలు, ఆస్తులు భస్మప్రవిధ్వస్తమైపోయాయి. ఈసంవత్సరంలో ఆంధ్రులకు పోయినవిపోగా మిగిలినవి నాయకుల విభేదాలు, ఇరుగుపొరుగువాళ్ల ఎత్తిపాడుపులు. ఇటువంటి పరిస్థితులలో ప్రాగంభించి పరిసమాప్తమైన విరోధిసంవర్సరసాహిత్యం విమర్శించేటప్పుడు మనకు ప్రస్ఫుటంగా గోచరించేవి—ప్రజలలో గల భయం, వ్యాకులత, అసంతృప్తి, ఆకాభంగం, నిస్పృహ, నిర్వేదమున్నూ. ఈ సంవత్సరం బయలుపడలిన సాహిత్యం యీ గుణాలను వరింత ప్రకౌపింపజేసింది. కాని వీనిని మరచిపోయే మధురస్వప్నాలు ఏమీ సృష్టించేయలేకపోయింది. మన పొరుగు సాహిత్యం ఒకటే కాదు; ఇతరభారతీయసాహిత్యాలూ అలాగే ఉన్నవి. ఇంకా పైకిపోతే ప్రపంచసాహిత్యమే అటువంటి నిర్వేద వాదాన్ని చూపుతోంది.

ఈసంవత్సరం వెలువడిన రెండు ఆంగ్ల గ్రంథాలు సీనికి ఉన్నా హరణగా చూపవచ్చును. ఈరెండూ నవలలే. ఒకటి ప్రసిద్ధవేదాంతి ఆల్బెర్ట్ హెన్స్, వ్రాసిన *Ape and Essence* (మర్కటసూత్రం. మహత్వ మూ). మరణాస్త్రాలప్రళయంలో సర్వనాశం పొందిన ప్రపంచంలో—మిగిలిపోయిన భూభాగం (ప్రస్తుత అమెరికా ఉన్న స్థలం) ఈ కళాస్థానం. మరణాస్త్రాలప్రయోగంవల్ల సృష్టిమరిపోయి, ఆంగ్ల చక్రవర్తి, మనోవికారం కలిగిన మానవులు జన్మిస్తారు. ఆ మానవులలోకంలో పుణ్యం, దేవుడు, సత్యం, ధర్మం, శాంతి అనేవి పూర్వపదాలు. వాళ్లు ఆరాధించేది “దెయ్యం!” పాపం, వ్యభిచారం, బానిసత్వం అక్కడ లోకధర్మాలు. మంచి అనేది తప్ప. చెడ్డ అనేది శిష్టాచారం. ప్రేమ అనేది అపచారం; ద్వేషం అనేది పారధర్మం. ఇలాంటి లోకంలో పడిన ఒక శాస్త్రప్రేత్త దారితప్పి, తన తప్ప తెలుసుకొని మళ్లీ మామూలుమానవలోకంలోకి ఎలాగ వస్తాడో రచయిత తన నిశితవికటకవిత్వధోరణిలో నిరూపించాడు. ప్రస్తుతం నాగరికత అని చెప్పకొని మానవుడు చేస్తూవున్న అపకలహకలను కవి వ్యంగ్యంగా వెక్కిరించాడు.

మార్క్స్ లీఉద్దేశంలో జాతీయత, ప్రగతి అనేవి రెండూ గెండు మారణశస్త్రాలు. వీటివల్ల ఆవేశం పొంది మానవుడు ప్రకృతిలోని ప్రశాంతి నాశనంచేసి దానితో తన నాశనానికి దారితీశాడు. మానవుడి యీ వినాశకృత్యమే యిలాగ నిర్వచించాడు కవి.

“మానవుడు గర్వాంధుడైన మానవుడున్నాడే, తనకున్న అల్ప కాలపు స్వల్పాధికారం మామకొని, సంపూర్ణంగా తనకి సిద్ధించిన, స్వప్రకాశమైన తన మహత్వాన్నే తెలియలేకపోతున్నాడు.

కోపంచే గంతులేనే కోతిలాగ ఉన్న తన స్వర్గముందు ఉన్న తన వేషాలు వేస్తుంటే చూచే దేవతలకు యీనా ఏడుపువస్తుంది.”

ఇంచుమించు ఇదే పద్ధతిలో, ఇంత విశిష్టంగా వ్రాయక పోయినాగాని, “1984” అనే నవలలో జార్జి ఆర్వెల్ (George Orwell) అనే యువకరచయిత షప్పటి రాజకీయముతాలను చెక్కిరించాడు. నేటి ప్రపంచంలో గెండు కక్షలుగా చీలిపోతూఉన్న ప్రపంచరాజ్యాలు ఇతని వ్యంగ్యభోరణికి అచవుగా దొరికాయి. రష్యా, అమెరికా రాజ్యాలమధ్య చెలరేగుతూవున్న భీషణ ప్రచారం, యుద్ధదానాలం, పరస్పరచైవమ్యం ఇతడు ఊహించి భవిష్యత్తులో జరిగిన ఇతివృత్తంగా వర్ణించాడు. ఈ గెండు నవలలూ వ్యంగ్యరచనలే. గెండు అభూతకల్పనలే. ఈగెండు భవిష్యత్తుకు సంబంధించిన ఊహాచిత్రాలే. రెంటిలోనూ నేటి యుద్ధమన స్కత, స్వాధీనీకత, పాపనిర్భీతి మొదలైనవి నిర్వచించబడ్డాయి. ప్రస్తుతపద్ధతులు చూచి ఆందోళనపడే బుద్ధిమంతులు మనస్సులో ఎటువంటి భావనలు చేస్తున్నారో—ఆ భావనలకు ఈగెండుగ్రంథాలూ తీవ్రమైన రూపం పోశాయి.

లోకశాంతి, విశ్వశ్రేయస్సు కావాలని అన్ని రాజ్యాల నాయా చెబుతున్నారు. సామాన్యమానవుడి క్షేమం చూడాలనీ, స్వాతంత్ర్యం సామ్రాజ్యత్వం సమానత్వం—ఇవి ముఖ్యమూత్రాలనీ అంతా ఏకీభవిస్తారు. కాని ఒకరిని తెలియకుండా ఒకరు, ఒకరిని నాశనం చెయ్యాలని ఒకరు, ఒకరు ద్రోహులని ఒకరు ఊహిస్తున్నారు; ప్రచారం చేస్తున్నారు; యుద్ధ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు. ఈ ప్రభుత్వాల మహాసంరంభంలో పౌరులెక్కడో నీరసంగా, నిరాశగా, నిష్ఠురంగా తనలో తాను ఇతడు అనే మాటలు ఎవరికీ వినిపించవు; ఎవరూ వినిపించుకోరు. కాని ఇతని పేరున ప్రతినిధుల ఎన్నిక జరుగుతుంది; సభలకు వెళ్తారు; శాసనాలు చేస్తారు. ఇతనికోసం ప్రభుత్వాలు నడుపుతారు; పండుగలు చేస్తారు; పట్టాభిషేకం జరుపుతారు; పట్టప్రదానాలు జరుపుకొంటారు. కాని ఈ “సామాన్యపౌరుడు” ఎక్కువ పన్నులతో, తక్కువ రేషన్లతో, పెచ్చునడ్డల పొచ్చురుజాలతో, తీరని బాధలతో, మారని ఆశయాలతో, చీకటిబజార్లలో చిక్కుపడి, ధనాగారాల్లో దారితప్పి మ్రంగిన అవయవాలతో, మ్రంగిన ఆశలతో చితికిబడిఉంటాడు.

అతని కనులముందు ప్రళయబాంబు బద్దలవుతుంది; భూకంపం స్థూర్ణిస్తుంది. ప్రపంచం పరిక్రమిస్తుంది. భూగోళం పరిభ్రమిస్తుంది. కాని అతనిలో మార్పు ఉండదు. తన్నుగానట్టు కునకుపాట్లు పడతాడు.

అయినాగాని చిత్రం అదేమిటో, లోకంలో ఏది జరిగినా సామాన్యమానవుడికోసమే జరుగుతోంది. కళగాని, సాహిత్యంగాని, సంస్కృతిగాని యీ మానవుడి వికాసంకోసం; ఇతని ఆనందం కోసం; ఇతని వినోదంకోసమే నంటారు.

మనదేశంలో సామాన్యమానవుడి చరిత్రలో మహాపర్వదినం ఆనదగిన “ప్రజాతంత్రరాజ్యస్థాపనం” యీ సంవత్సరం జరిగింది. కాశ్మీరంనించి కన్యాకుమారివరకు, కచ్చినించి కాకినాడవరకు యావద్భారతం ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యంలోకి వచ్చిన సుదినం. వేడుకలతో, దీపాలంకారాలతో, తోరణాలతో మహోత్సవంగా జరిగిన యీనాటిపండుగలలో సామాన్యమానవుడు ఎప్పటిలాగే ఉన్నాడు. చీటికీ మాటికీ పద్యాలువ్రాసే “సమయకవులు”నైతం చెప్పదగిన కావ్యాలు రచింపలేకపోయారు.

కవులు నిరంతరదారిద్ర్యానికి పేరుపడ్డారు. అయితే పూర్వ కాలంలో రాజపోషణవల్ల కొందరు కావ్యరచన చేశారు; సభాగౌరవం పొందారు. ఆధునికయుగంలో రాజులు లేకపోయినా, జమీందారులు కొందరు కవిపండితుల్ని సన్మానించి పోషించేవారు. జమీందారినిర్మూలనంతో ఆ అధ్యాయం సమాప్తమయింది. ఇది ప్రజాయుగం. రాజులస్థానే కవిని పోషించవలసినవారు ప్రజలు. అయితే వా రెవరు? ఎక్కడ ఉంటారు? ప్రజలలో, గైతులలో ధనవంతులైనవా రెవ్వరికీ సాహిత్యాభిమానం ఉన్నట్టు కనిపించదు.

రాజులవలె, జమీందారులవలె తమ ఆస్థానాలలో కవులను పెట్టి పోషించే ప్రజలు ఎవరూ ఉండరు. అయితే సమాహంమీద ప్రజలు తలచుకొంటే చేయని పని అంటూ ఉండదు. తమకవులను ఆదరించడం, సన్మానించడం వారి కింకా అలవడలేదు. దానికి కవుల లోపంకూడా కొంత ఉన్నది. చీటికీ మాటికీ కవి అనిపించుకొన్న ప్రతివాడూ బయలుదేరి సన్మానాలు చేయించుకోవడం సామాన్యమయింది. యీ సన్మానాలు ఒక వేలంవెట్టికింద పరిణమించాయి. వీటిమీద “మోజు” రాసురాసు పోతూవుంది. వీటిమీద ప్రజలకు విలువ తగ్గుతోంది.

కొబ్బి ప్రజాయుగంలో ప్రజలతరపున ప్రజాప్రభుత్వాలు యీసన్మానాలు చేయవలసివస్తోంది. మద్రాసురాష్ట్రంలో ఒక విధంగా ఇందుకు దారితీశారు. ముఖ్యభాషల్లో ఆస్థానకవిపితాలు ఏర్పరచి ఒక్కొక్క ముఖ్యకవికి ఆ పదవి ఇచ్చారు. దీనితోపాటు వార్షికంగా వివిధసాహిత్యరంగాలలో ముఖ్యమైన గ్రంథాలకు పారితోషికాలు ఏర్పరచారు. మన తెలుగుసాహిత్యంలో ఈ యాస్థానకవిపదవి (దరిమిలాను మొన్న శివరాత్రినాడు పరమపదించిన) కవిభీష్ములు శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటకాశ్రిత్రాగారికి లభించింది. అందరి ఆస్థానకవులూ ఒకయెత్తూ, కాశ్రిత్రాగారు ఒక యెత్తూ అన్నట్టు అఖండవైభవంగా యీసన్మానోత్సవం విజయవాడలో జరిగింది. ప్రజానీకం నిజంగా అభిమానించుకొనే కవిని సన్మానింపదలిస్తే ఆసన్మానం ఎటువంటి మహనీయరూపం దాల్చగలదో యీ ఉత్సవసభలలో వ్యక్తమయింది. తొలిసారి, వికలాంధ్ర దేశానికి చెందిన, రాయలసీమ, తెలంగాణా, ఉత్తరజిల్లాల ప్రతినిధులతోపాటు మైసూరుఆంధ్రులునైతం వచ్చి ఈ ఉత్సవాలలో

పాల్గొన్నాడు. యాదాంధ్రదేశము ఆ కవిశ్రేష్ఠునకు మోకరిల్లి జయగీతి పాడుకొని పండుగచేసుకొన్నది.

ఈ ఉత్సవాలతోనే—ఇతరసాహిత్యక్షేత్రాలలో కృషి చేసిన రచయితలకు ప్రభుత్వం ఇచ్చిన పారితోషికాల సమగ్ర కూడా జరిగింది. ఇటీవలి ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రలో ఇటువంటి యశోత్సవాలు జరగడం కనీవినలేదన్నారు కన్నవామూ, విన్నవాగున్నూ. ఇతరభావల ఆనానకవులు సైతం యీ ఉత్సవాలకు విచ్చేసి కవిగారికి జేజీలు చెప్పారు. ఇటువంటి ప్రభుత్వాదరము ప్రజలసమ్మతి యాయాపంగా ప్రకటించడం ప్రశంసనీయమైన విషయం. ఇక పారితోషికాల నిర్ణయం. ఈ పారితోషికాలు నిర్ణయించేటప్పుడు కొందరు శ్యక్తుల అభిమానాన్ని గలచుచేసుకొని కాక, రచనల ప్రాశస్త్యాన్ని బట్టి, ప్రజల ఆదరణనుబట్టి నిర్ణయించాలి. ఇటువంటి నిర్ణయాలు లోకప్రసిద్ధమైన నోబెల్ ప్రయిజు, అమెరికాలోని *Pulitzer Prize* (పులిట్జరుబహుమతి) మొదలయినవాటి నూత్రాలను అనుసరించి కొన్ని నిబంధనల ప్రకారం చేస్తే బాగా ఉంటుంది. ఒక గ్రంథప్రాశస్త్యం ముఖ్యంగా ప్రజల ఆదరాన్ని బట్టి గమనించవచ్చు. మన దేశంలోనే ఢిల్లీలో ఒక బహుమతి నిర్ణయించేటప్పుడు “యాయ్ వా” అనే ప్రచ్ఛన్నకవి రచించిన “దృష్టిపాత” అనే గ్రంథాని కిచ్చాడు. ఢిల్లీలో ఉన్న బెంగాలీ కుటుంబాల జీవితాలను చిత్రించిన యీ గ్రంథం—నెలవసిన గండుసంవత్సరాలలో పదిముద్రాలు పొందింది. దేశభాషాగ్రంథాలలో ఉత్తమగ్రంథంగా యీ గ్రంథానికి బహుమతి లభించిందంటే ఎవరు వద్దంటారు?

కాని మన మద్రాసుప్రభుత్వపు నిర్ణయాలలో అటువంటి అర్హత గుర్తించలేదనే సామ వదిలి. పోటీలు, బహుమతులు ఎన్నడూ సాహిత్యవికాసానికి దోహదించెయ్యవు. నిజమైన కవి ఎప్పుడూ నిష్కామయోగి. ఏ ఫలితమూ ఆశించకుండానే తన హృదయాన్ని స్పందింపజేసిన అంశాలకు తన కావ్యాల్లో ఉల్లేఖిస్తాడు. ఆ అంశాలను సార్వజనీనమైన అనుభవాలకు చేరువగా ఉంటే చదువరులు గ్రహిస్తారు; రసాస్వాదన చేస్తారు. కాని అని ప్రత్యేక లక్ష్యాలకోసం ఉపదేశాలుగానూ, ప్రబోధాలుగానూ, ప్రకటనలుగానూ ఉంటే ఎవరూ మెచ్చుకోరు. అందుకే ఒక మంచి నిమగ్నమైన కవిత్వం సాధించవలసిన ప్రయోజనంగురించి చెబుతూ, కవిత్వం సాధించవలసిన ప్రయోజనం కవిత్వం కావడమే అన్నాడు.

ఈ లక్ష్యంతో వ్రాసే కవులు ఈకాలంలో చాలా అరుదు అయిపోయారు. దీనికి కారణం తగిన మంచి అనుభవాలు ఈకాలంలో లేకపోవడమే అని ప్రాతకాలమువారంటారు. అది నిజం కాదు. ఈతరంవారు పొందుతున్న తుణుతుణుచంచలమైన అనుభవాలు ఏ కాలంలోనూ ఎవరూ పొందలేదేమో! మన జీవితకాలంలో ప్రపంచచరిత్రలో, మన దేశచరిత్రలో, ఆంధ్రదేశచరిత్రలో ఎన్ని వింతవిశేషాలు చూశాం? ఎన్ని మార్పులు, ఎన్ని పరిణామాలు

చూస్తున్నాం? కాలాన్నీ, మారాన్నీ, ప్రకృతినీ జయించి యిన్ని చిత్రవిచిత్రాలు కాస్త్రం సాధించడం ఎవరు ఎరుగుదురు? కళ్ళలు, వేదాంతం, సాహిత్యం ఇవి యితరగా వికాసం ఎప్పుడు పొందాయి? మారమారదేశాలమధ్య సంబంధం ఇంత చేరువకు రావడం ఎప్పుడైనా ఎరుగున్నారా?

అయినా ఈ అనుభవాలకు, భావాలకు తగినట్లుగా సాహిత్యం అంత త్వరగా పరుగుతెత్తదు. సాహిత్యం దృఢరకణం కాగే కొన్ని సంప్రదాయాలకు, లక్షణాలకు బాంధవ్యం ఉంటుంది. అంత చప్పున యీ బంధాలు తెంచుకొని బయటపడదు. అందు చేతనే యీనాటికీ, పూర్వపద్ధతులమీద ప్రబంధాలు, పురాణాలు వ్రాయడం, రామాయణాదిపురాణోపాసాలు తిరిగి వ్రాయడం ఘనకౌర్యాలుగా భావించేవారున్నారు.

ఇది యిలాగ ఉండగా “ఆంధ్రులు గొప్ప దేశభక్తులు; కవితావేశం గలవారు; ఈనాటి స్వాతంత్ర్యభారతగాఢ తిరిగి తిక్కనవైతి, నన్నయగారికలితార్థముక్తితో చిత్రించగలిగిన చక్క మానకవి బయలుదేగాలి” అని కొందరు పెద్దలు ఆదర్శనిస్తున్నారు. ఒకను పురమాయిస్తే వ్రాసే కావ్యాలు మంచికావ్యాలు కావు. కవి తనంతటాను మనస్సుపడి వ్రాయాలి. తిక్కన నన్నయగారి ఇతివృత్తాన్ని ప్రోద్బలం అటుండగా తమంత తాపే, పూనుకొని ఆవేశపరిమహాకావ్యరచనకు ఉద్యమించారు. కృతికృష్ణులగువ్యాస, మన యుగంలో కవుల్ని ఆవేశపరిచే విషయాలు జేరిగా ఉన్నవి. వర్తమానకాలంలో కవి మాచే ప్రపంచం నిరాశ కల్పిస్తోంది. తన కలగన్న ఉన్నతి మధురస్వప్నంగానే ఉండిపోతోంది. తనదంతా ఉన్న సమాజంలో అనూయ, అనైక్యత, ఆశాఘాతం ఇది మరచి పోతున్నానికి కొందరు కవులు పూర్వకీర్తి స్మరించుకొని పోతున్నారు. వారి దృష్టిలో భారతమాత రత్నగర్భిణిగా, సర్వమంగళమాంగళ్యగా, సస్యశ్యామలగా కనిపిస్తుంది. కొంపలు,చెరువులు, తాగు నీళ్ళూ మాచే పిల్లకాలవలకంటే, లోతువగా తన పాటల్లో, పావ్యాల్లో చోటు దొరికినపుడెల్లా యీ నదుల్ని, కొండల్ని లాగుకొని వస్తారు. “మా భారతీయులీది చేశారు. మా ఆంధ్రులు అది చేశారు. మేం ఆ సంతతివాళ్ళం” అని గొప్ప చెప్పుకొంటారు కాని వాగు చేనివల్ల అది సాధించాలో గుర్తించరు. ఒక తరంలో ఘనతి గలుగించి, దానికి కారణమైన పాతువులు నిశూనంబి, స్పృహ సమూహాన్ని చిత్రించి, ఆనాటి పరిస్థితుల్లో సర్వకాలసర్వజనీనమైన అంశాలు నిర్వచించడం మహాకవిమత్రమే చేయగలడు. అలాగ రచించిన కావ్యాలు కనుకనే వాల్మీకి, వ్యాసుడు, నన్నయ, తిక్కన, షేక్స్పియరు, గేటేలాంటి కవులను యీనాటికీ తలచు కొంటున్నాం.

అంతటి మహాకవులు మన తెనుగుదేశంలో ఈయుగంలో లేరని యిపుడెపుడే చెప్పలేము. కాని కొద్దిప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. పురాణయుగంలోనికి, ఇతిహాసయుగంలోకి పలాయనం

కొవించిన నేటి కావ్యాలలో విశ్వనాథవారి రామాయణం, గడి గూరం వేంకటేశ్వరాస్త్రిగారి ‘శివభారతం’, రాజశేఖరశతావధాని గారి రాజాప్రతాప్ మున్నగు కావ్యాలు ఉల్లేఖించవచ్చును.

ఈతరగతిలో చేరకపోయినాగాని, ఇటువంటి యితవృత్తాలు తీసుకొన్న కవి మరొకరు ఏటుకూరి వేంకటనరసయ్యగారు. ఈయన స్వల్పవయస్సులోనే కీర్తిశేషులై ఆంధ్రసాహిత్యానికి నిజానికి తీరని కొరత నిర్వహించిపోయారు.

తెలుగునాడుల్లో ప్రత్యేకమైన ఒక జాతీయత ఏర్పరచు కొన్నది “పల్నాడు”. శ్రీనాథుడితర్వాత యీసీను ఏకపున్నీ ఆకర్షించినట్లు తోచును. పల్నాడుకథలలోనూ, ప్రజావాక్యాయం లోనూ సలుకుబడిలోనూ, తెలుగునుడికారంలోనూ ఇంకా ఇముడు కొని ఎన్నో కొత్తదనాలు ఉన్నవి. ఇవన్నీ ఆకళించినవారు ఏటు కూరి వేంకటనరసయ్యగారు. ఆయన పల్నాటిచరిత్ర భారత గాథతో పోల్చి, అది పదికావ్యాలలో రచింప సమకట్టారు. పల్నాడునించి సంతరించవలసిన శబ్దరత్నాలు, పల్లెపాటలు, పీఠ గాథలు ఎన్నో ఉన్నాయి. అయితే ఆ పలుగురాళ్లకు, మండుటెం డెలకు సహించి పిటిని ప్రెకితీయగలిగే దీక్షశాలి కావాలి. ఆ సామర్థ్య ముంధి తనలో దాచుకున్న “ఏటుకూరి” తన కలలు తీరకుం డానే కడతేరిపోయాడు. అయినాగాని, ఆతని “శ్రేత్రలక్ష్మి”, “అలుగురాజు” తెలుగుసాహిత్యంలో సుస్థిరస్థానం సిద్ధింపజేసుకొన్న వని సస్పకతప్తుడు.

ఈకవులందరూ మించిన మరొకతరగతికవులు యువరచయితలు. వీరి కవితాసంప్రదానాలు వేరు; సామగ్రి వేరు; కవిసమయాలు వేరు. ప్రాచీనకాలంకొరొల్పి వదలి సమకాలీనజీవితానికి అనుగు యైన కొత్తసమయాలను, కొత్త పదచిత్రాలను యీకవులు సృష్టించు కొంటున్నారు. పూర్వపరిచితమైన శబ్ద, అర్థాలంకారాలుగాని, ‘ప్రేమసి’, ‘కోయిల’, ‘పుష్పాయి’, ‘స్వప్నాలు’వంటి పదజాలం గాని వీరి కవితలో కనిపించదు. వ్యక్తిగతమైన అనుభవాలకు తె సమస్తసంఘానికీ అనువర్తించే ఈతిబాధలు వీరి కవితకు వస్తువులు. కొందరు సామ్యవాదాన్ని, మార్కువాదాన్ని తమ కవితలో ధ్వనింపజేస్తారు. ఇట్టి కవితాసంప్రదాయాలకు దారితీసినవాడు శ్రీశ్రీ. నేటి కవులలో శ్రీశ్రీప్రభావం ప్రబలంగా గోచరిస్తుంది. ఈపద్ధతిలో రచిస్తూవున్న యువకరచయితలలో ముందుకు వచ్చిన వారు ‘ఆరుద్ర’, ‘అనికెట్టి’. ఈసంవత్సరం వీరిద్దరి రచనలూ పుస్తక రూపాలలో వెలువడ్డాయి. ఈతెగకు చెందిన మరొక రచయిత ‘సోమసుందర్’ రచనలూకూడా గ్రంథరూపంలో వెలువడ్డాయి. తెలుగుసాహిత్యంలో ఖండకావ్యాలు సంపుటలుగా ప్రకటించ దానికి కవులూ, ప్రకాశకులూకూడా వెనుకాడుతూవచ్చేవారు. ఈసంవత్సరం మూడు కవితాసంపుటలు వెలువడటం చాలా ముదా వహం. ఈ మూడు కావ్యాలలో ముఖ్యంగా ‘శేర్మొనవలసినది ‘ఆరుద్ర’ రచించిన “త్వమేవాహమ్”. ఇది నిజానికి ‘త్వమే

వాహమ్’, ‘వేదనాశకలమ్’, ‘తథాస్తు’ అనే మూడు ఖండకావ్యాల సంపుటి. వివిధపత్రికలలో వెలువడిన రచనలే యీగ్రంథరూపంగా వెలువడ్డాయి. ఇప్పటికి ఇదే ఇతని ఏకైకఅఖండకావ్యం. దీనికి లఘుటిప్పటి వ్రాసిన శ్రీశ్రీ రెండు పెద్ద మాటలు చెప్పాడు.

1. భారతచేతనంతల్లోకి రాజకీయంగా ఎక్కువ చైతన్యం చూపిస్తున్న ప్రదేశం ఆంధ్రభూమి అని.

2. నవ్యకవిత్వానికి ఈనాడు ఇండియాఅంతటికి అగ్రస్థానం తెలుగుభాషది అని.

ఈరెండు వివాదగ్రస్తవిషయాలు. అయితే శ్రీశ్రీ మొదటి వానికి ఉదాహరణగా తెలంగాణావిప్లవాన్నీ, రెండవదానికి తార్కాణంగా ఆరుద్రవ్రాసిన ‘త్వమేవాహమ్’ వంటి కావ్యాన్నీ తీసుకొన్నాడు.

ఇందులో మొదటికావ్యం తెలంగాణావిప్లవం ప్రోద్బలంగా వ్రాసినది. ఇది నున ఆలోచనావిధానాలను సామ్యవాదానికి అను కూలంగా మారుస్తుంది. దీనికి ఉదాహరణగా చూపించిన ఆరుద్ర రచించిన కొత్త ప్రాధాగరస్థైర్యం ఇది :

“వ్యక్తిగతదరిద్రాలనీ

వర్గకలహాలనీ

దోకడాలపద్ధతిని...”

పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగా పెంచకుండా అకారేఖాగణితం రీత్యా నీ సమస్యలను పరిష్కరించుకోవడం అంటాడు ఆరుద్ర. ఇతనికి ఛందస్సులు చెప్పినట్టు వింటాయి. తెలుగుజాతీయతకు అను జైన మాత్రాఛందస్సులు ‘ఆరుద్ర’ వీరుకొని వాటిచేత కదం నడి పించాడు. కాలంతో ఇతని ఛందస్సులు కదమతోక్కి, “స్టాప్ వాచ్” “క్లి” “నిమిషాలు” “సెకండ్ల”తో కొత్తటంపో తెచ్చు కొంటాయి. “ప్రవాహదశ” అని పిలిచిన యీ కావ్యానికి ఆరుద్ర తనకు నచ్చిన ఛందస్సులన్నీ చేర్చి గొప్ప గమనం తీసుకొనివచ్చాడు. చూడండి యీపంతులు.

ఉరు

మేధకు

నిరు

పేదలు

ఈ

రోజున

రా

రాజులు

ఈ

కాంతను

చెరపట్టగ

రా

కాసులు

తలపెట్టి—

స్టాప్ వాచ్

ఆపత్కాలం
చీకటిదుకూలం
ఆలస్యం నీ
ఓటమిరహస్యం—అని 'కీ' యిచ్చాడు.

ఆరంభించిరి
నీచమానవులు

అత్యాచారవృత్తాహములకా.

అని శార్దూలాన్ని తెచ్చాడు.

భానోయి భళితమ్ముడూ

నక్కలు తిక్కే తోటలో

రాకాసి రాజౌక డుండెరా

వాడిగుండె రాబందురా

వాడిరాజ్యపుఁ పొట్లపాదురా—

అని 'నెకండ్లలో' బొబ్బిలిపాట పాడాడు.

శ్రీశ్రీ అన్నట్లు శుద్ధవచనం రాస్తూన్నా దాని గమనంలో
వేగం సాధించగలడు. ఆరుద్ర. చూడండి 'కామా'లూ, 'పురుష్టా
పులూ' లేని యీ వచనం.

“కారణం వీళ్లకి వీళ్ళ సమస్తాన్నీ వీలించువుదగ్గర కేంద్రీ
కరించాలి తెలిదు. కేంద్రాలలో అపనమ్మకం వృత్తాలలో అసం
తృప్తి వీధ్యం సనయొక్క ధ్వంసం కారణయొక్క కారణం
మార్పుని మార్పాలి గానీ...”

అయితే ఆరుద్రవచనంలో ఎక్కువ ఇంగ్లీషుపదాలవాడకం
ఒక యిబ్బందిగా పాఠకులకు తోచవచ్చు. కాని ఆరుద్ర తీసుకొన్న
కవిసమయాలు, ఉపమానాలు, రూపకాలు, భావజాలం చూస్తే
యీ పదజాలం వాడితేతప్పఅతని భావం వ్యక్తం కాదని పాఠ
కులకు స్పష్టంకాకతప్పదు. అన్యదేశ్యపదాలను వేళాకోళంకోసం
వాడటం ఇదివరకు సంప్రదాయం. ఆరుద్ర తన నీరియన్ పాయిట్రీ
లోనే ఇంగ్లీషుపదాలు వాడి తన భావాలు సువ్యక్తం చేసు
కొంటాడు.

ట్రెయిన్ లో వెయిక్

ప్రతీవెయిక్ లో మెషీన్ గా రెయిన్...

అన్నమాటలు వికటకవిత్వం అనలేము.

కళాపూజకముట్టడినుండి

యాక్ గయిటీగుప్పిటినించి

స్వర్గారోహణసమయంలో

టూవేస్టివ్ మీదనించి

ఆరేస్తూ రన్న భయంనుంచి

నిరుత్సాహం నిషానుండి

విషాదంబారినుండి

వినాశనందారినుండి

మము బ్రోచేవా రెవరూ లేరా ?

కొన్ని సంపుటాలు వ్రాసినాగాని సులభంగా విశేషపరచలేని
భావాలను యీ అన్యపదాల వాడకంవల్ల కుదించి స్లప్టంగా కవి
చెప్పగల్గుతున్నాడు. అందుకే ఇటువంటి కవితాసామగ్రి జాగ్రత్త
పెట్టుకున్నాడు కవి.

ఆధునికకావ్యాలయిన గణితం, ఫీజిక్స్, కెమిస్ట్రీ, బయాలజీ,
సైకోఅనాలిసిస్—వీటినుండి ఎన్నో భావాలు తన కవితావస్తువులుగా
తీసుకొన్నాడు. అందుకే—మన కిదివరకువన్నడూ పరిచయంకాని
కావ్యభావజాలం గోచరించి ఉక్కిరిబిక్కిరిచేస్తుంది. చూడండి—

“ఈమె అయస్కాం

తకాంత—నిజ

ప్రతిరజం—ఇ

తే ప్రయాణం—చూ

సలో పోసిన

ఖనిజం—నిజం—అంటాడు.”

“వ్యక్తిగతదరిద్రాలనీ

వర్గకలహాలనీ

జోక డాలపదతిని

చేసేవారు మీరు

ఆశారేఖాగణితంరీత్యా

అభ్యుదయబీజగణితంద్వారా

సాల్వుచేద్దాం ఇప్పుడు—”

అని కొత్తీరమ్మ వ్రాస్తాడు. “చిరంజీవిమానవుణ్ణి ఉద్దేశించి
మృత్యువు” చెప్పిన మాటలలో ఎన్నో అంశాలు చాలా గడుసుగా
చెబుతూ ఆధునిక విషయాలు విచ్చలవిడిగా ఉపయోగించాడు.

“ఉద్దేశించిన భావాల ఆడబొమ్మలకి

వాక్యాలు గడ్డాలూ మీసాలూ పెసెతా”యట.

“సవ్య ఎక్కడలచుకొన్న గైలు

ఎప్పుడూ ఒక జీవితకాలం లేటు”ట.

“మాసిపోయిన మనస్సులు ఉతుక్కోలేక

మహర్షుల లాండ్రీలో పారేస్తా”యట.

ఇటువంటి చమత్కారవాక్యాలు ఎన్నైనా చూపించవచ్చు.
ఇతని రెండో కావ్యం “వేదనాశకలమ్” ఒక నాటిక. ఇంగులో
'జనత', 'అఖండజ్యోతి' 'పంచరంగులూ' పాత్రలు. జనత
“అయ్యో ఇలా మందుతోందే ప్రపంచం” అని ముగ్ధం మొదలు
పెట్టి—

“ఇదేం గడ్డుకాలం, మరోలక్ష బీభత్సదృశ్యాల సారం నివే
దించినా లాభముందా పరిష్కారమార్గం” అని నిట్టూర్చుతుంది.

ఈ సంఘర్షణలో నిస్పృహ పాంపక కవి—

“భూమిపయి దేవతల భూమి విహరించవలె

.....”

బాములు సశించవలె ప్రేముడి హసించవలె...

అని భరతవాక్యం పాడతాడు. చివరి కావ్యం “తథాస్తు” చాలా చిన్న కావ్యమైనా చిత్రంగా ఉంటుంది. విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తికి కారణాలయిన ‘రాగి’ ‘తుత్తునాగం’.

“గల్లాపెట్టొక్కటే సకలమతసారం” అన్న “ఇసుము” వాదాన్ని ఎదిరించి—రెండూ కలిసి

“వీళ్లే దిరుగో సామ్యం
వీల్లేదయ్యా దొరా, కవీ ఇక రయితే”

అంటాయి. అప్పుడు అయస్కాంతం ఉత్పత్తి అయి ధైర్యం చెబుతుంది.

“ప్రజ భయపడకూడదు
ఇల నిజం గెలుస్తుంది
కనక నీతి వెలుస్తుంది
జరామరణం లీక కల

ధ్వజంకొన నిరంతరసమధర్మం చూస్తాం”
అప్పుడు కవి తథాస్తు అంటాడు.

ఇలాంటి చమత్కారాలు కవి ఎన్నైనా చేశాడు. ఆయా రహస్యాలు, వాటి విశేషాలు తెలిస్తే తప్ప యీ కావ్యాలు చప్పన అర్థంకావు. మొత్తంమీద “ఆరుద్ర” ఒక అఖండ కావ్యం వ్రాసి, అఖండభ్యాతి ఆర్జించుకున్నాడు. ఇది చదివి శ్రీశ్రీ “ఇక నేను రాయకపోయినా పర్యాలేదన్నాను” అని వ్రాశాడు. ఆరుద్రరచనల తరువాత శ్రీశ్రీ ఈ సుధ్య అట్టే కవితారచన చేయడం లేదంటే ఆశ్చర్యపడవలసినదేమున్నది? “త్వమేవాహమ్” ప్రచురించినవారే “వజ్రాయుధం” అనే మరో కావ్యం సంపుటి ప్రకటించారు. సోమ సుందర్ రచించిన యీ కావ్యాలలో ఎక్కువ భాగం ప్రబోధ గీతాలుగానూ, ప్రచారగీతాలుగానూ కనిపిస్తాయి. కవితాసౌందర్యంవినా ప్రచారం ప్రధానాశయంగా పెట్టుకున్న కావ్యాలు ఎంత అభ్యుదయపంథాలో నడిచినా కావ్యార్హత పొందలేవు. ఈ పంథాలో నడిచినా కవితాశిల్పం కొరవడని మరికొన్ని ఖండ కావ్యాలు సంపుటిగా వచ్చాయి. ఈ కావ్యం అనిశ్చేట్ట సుబ్బారావుగారి “అగ్నిపీఠం.”

ఈ కవిదృక్పథాన్ని వివరిస్తూ పుస్తకంకంఠంలో ఇలా వ్రాశారు: “ఆద్యంతరహితమైన ప్రాణవాహినికి మార్గాన్వేషాలైన రెండు గంభీర చిత్రనృతరంగాలు—తత్వశాస్త్రం, కవిత్వం. ఇవి మానవుని జ్ఞాన సేత్రాలు. ఈ సుందర సేత్రాల కాంతిలో లోకజీవిత రహస్యాలను శోధించాలి. నేడు కాంతి ఒక్కటే చాలదు. ప్రచండమైన ఉష్ణగ్రతకూడా కావాలి. ఈ వేడిలో జీవితాన్ని కరిగించి, ఒక కొత్తరూపాన్ని సాధించాలి. అప్పుడు నిర్మితుడైన మహామానవుడు భూమికే కాదు, విశ్వానికే అధినేతగా నిలుస్తాడు.”

వెలుగు, వేడి వీటిలో యీ కవిరచనలో దేనికి ప్రాముఖ్యతా పరిశీలిద్దాం.

నరబలిలో, చిరసంజనలో
గుడిలో, యంత్రపు దోపిడిలో
హతుల పతితుల ప్రాణజ్వాలలతో
లోకపు చీకటి
కన్న తెరుస్తూ

.....

సమగ్ర స్థాపిస్తూ
ఆధోజన్మత్సహాదరుల
కండగ నిలిచిన వీరులు
అజ్ఞాతులు, అనామకుల
కభేవంసనసందేశం
అగ్నిపీఠ సంగీతం!

అనే ప్రతిజ్ఞతో యీ కావ్యం ప్రారంభం అవుతుంది. ఇది కూడా “జ్వాలాతోరణం”, “శాసనాలు”, “మాతృసంగీతం” అనే మూడు కావ్యాల సంపుటి. వీటిలో సుదీర్ఘ కావ్యం “జ్వాలాతోరణం.”

“అనిశ్చేట్ట కవిత్వం గురజాడశ్రీశ్రీల సంప్రదాయానికి చెందిందే అయినా ఒక కొత్త శక్తి తావన్నీ, విశిష్టతనూ రూపొందించుకొంది.” అని “అతని కవిత్వంలో అభ్యుదయదృక్పథం విద్యుద్వాహినిలా ప్రసరిస్తుంటే, శిల్పనైపుణ్యం ఆ వాహినిలో నిగూఢంగా వున్న వెలుగునూ వేడినీ జగత్తుమీదికి విరజిమ్ముతుం”దనీ పుస్తకంకంఠంలో ముద్రించారు.

ఆరుద్రకవితలోవలె యితని కవితలో అన్యదేశ్యపదాలు, క్లిష్టభావాలూ కనిపించవు. ఛందస్సులూ, గీతాలూ, భావాలూ సుపరిచితాలే అయినా, పాడటానికి ఆవేశంతో అనుకోవడానికి అనువుగా ఉంటాయి. అయితే ఇతని ఊహాచిత్రాలుకూడా చిత్రంగానే ఉంటాయి.

తీయని మన బ్రతుకులు
తెగని గొలుసులో లంకెలట!
తారాసముచ్చయంవలె
ఆత్మ లగ్నిగోళాలట!
“పండుమానవజాతినిండుహృదయమై
ఈ ఉదయ ముర్వీపై
నల్లు లెగబోసినది” అంటాడు.

ఈ కవి పూర్వసంప్రదాయాల్నీ, కవిసమయాల్నీ మరచి పోలేదు. తన భావాలను పాతసంప్రదాయాలమీద పొదిగి కొత్త వెలుగు తెస్తాడు. తన భావాలు పాటలుగా పాడి మనచేత పాడిస్తాడు. మీతో వస్తాను అంటాడు. రండిరండి అని పిలుస్తాడు. “రాత్రి” “ఉదయం” “మధ్యాహ్నం” వీటిని చూడమని మనల్ని కూడా తనతో తీసుకొనివెళ్తాడు.

కలతనిదురలో నున్న మానవుని మేల్కొన మన్నపుడు, 'మాతృభూమి పిలుస్తోంది మారుపలుక వేమిరా' అన్నపుడు ప్రచార గీతాలు పాడుతున్నాడా అనిపిస్తుంది. ఈకాలంలో అందరి హృదయాల్ని స్పందింపజేసిన యుద్ధబీభత్సం, స్వాతంత్ర్యవిప్లవాలు, ప్రజాఉద్యమాలు నేటి యువకలోకాన్ని కదిపినట్లు ఈయన్ను కూడా కలిపాయి. అందుకే యాయన "నల్లజెకోట్ల ప్రజావిప్లవ కంఠం"లో తన కంఠం కలిపాడు. కొన్నిచోట్ల బహిరంగంగా 'అరుణపతాక'కు జోహార్ చేశాడు.

"జగత్తును ముందెత్తు ఎర్ర

నెర్రని ఈ కుఱోదయం నాకు తెలుసు"

నంటాడు.

"మన త్యాగాల్ వృథ కావని

ముందుతరాలరుణవదన

మృదుహాసం చేస్తున్నవి—"

అనే ధైర్యం వెలిపుచ్చుతాడు. ఇటువంటి గీతాలు చదివేటప్పుడు వెలుగుకంటే వేడి మనకు తాకుతుంది. దూరంగా తప్పుకొంటాం. కాని "అనిశెట్టి"లో తోడిసోదరులగూర్చి అటమటలాడే కవిహృదయం ఉన్నది. అదే కరుణగీతాలుగా వినిపిస్తుంది.

అన్యాయం చూచి సహించని ఆర్ద్రహృదయం పలికిన "మానిషుడ" కావ్యంనంటి పలుకులు యీతని కొన్ని కావ్యాలు చదువుతూ ఉంటే స్ఫురిస్తాయి.

అనిశెట్టికి గొప్ప కవితాహృదయం ఉంది. ఆవేశం ఉంది. అది పొంగుకూడున్నపుడు అతని భావాలుకూడా పొంగి పొరలుతూ ఉంటాయి. అందుకే కొన్నిచోట్ల ఏమిటీ చాదస్తం అనిపిస్తుంది. కవి అనభవాలుపరిపక్వమై ఆవేశంకంటే అందానికే ప్రాముఖ్యం యిచ్చే హస్తనైపుణ్యం గోచరించేటప్పుడు ఇతని కావ్యాలు సర్వజనామోదాన్నిపొందగలుగుతాయి. మునుముందు "అని శెట్టి" కొత్తకావ్యం ప్రకటించేటప్పుడు ఉత్తమకవిగా చూడగల్గతాం. అది అతని ఆవేశంలో కొంతనిగ్రహం ఏర్పడినపుడే!

సాహిత్యసమీక్ష చేసేటప్పుడు కవిత్యానికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం యివ్వడం మనకు అలవాటయిపోయినది. కవిత్యం వినా సాహిత్యం లేదన్నంతవరకు వచ్చినది. నిజానికి కవితా రచనకంటే ఉత్తమరచనలు నేటి వచనరచనల్లో విశేషంగా గోచరిస్తున్నవి. ప్రజాసామాన్యంలోకూడా పద్మరచనలకంటే గద్య రచనలు ఆస్వాదించేవారు, ఆనందించేవారు అధికంగా ఉన్నారు. నేడు బహుప్రచారంలో ఉన్న పత్రికలు యీ గద్యరచనలు జన సామాన్యానికి మరింత అందుబాటులోనికి తెస్తున్నవి. నేడు వెలువడుచున్న ప్రతిపత్రికా కథానికలు, సీరియల్స్ ప్రకటిస్తోంది.

సీరియల్స్ కంటే కథానికలే ఎక్కువజనం చదువుతూఉన్నట్లు తార్కాణాలు కనిపిస్తున్నవి. మన రచయితలు, పేరుపడిన కథాకారులు, కొడవటిగంటి, గోఖలే, చలం, కళాణకుమార మొదలయిన వారు మంచికథలు వ్రాస్తూనేఉన్నారు. వీరుగాక యువక రచయితల్లో తెన్నేటి నూరి, చాగంటి సోమయాజులు, పొట్టిసర్పి రామారావు, ఈరంకి వేంకటకాశ్రమి మొదలయినవారు మంచికథలు వ్రాస్తున్నారు. అయితే వీరికథలన్నీ అపుడపుడు పత్రికల్లో ప్రకటించడంతప్ప గ్రంథరూపాన వెలువడటంలేదు. ఈసంవత్సరం ప్రచురణల్లో ఆకొరత తీరింది. 'అభ్యుదయకథ'లని ఒకసంపుటి వచ్చింది. ఇందులో మైనచెప్పిన రచయితలు చాలామంది వున్నారు. కథలన్నీ యించుమించు ప్రచారభోరణిలో ఉన్నవేమో అని తోస్తుంది. కథానికారచన అతిసులభంగా గోచరించినప్పటికీ, దానిలో "టెక్నిక్"—పనితనం చాలా ఉన్నది.

ఈటెక్నిక్ తెలిసినవారు క్రిందటితరంవారిలో చాలామంది ఉన్నారు. వారిలో నేటికీ కథలు వ్రాస్తూఉన్నవారు ఏయిద్దరు ముగ్గురో ఉన్నారు. ముఖ్యంగా "చలం" "మునిమాణిక్యం" "బి.గోమణి" నాటికీ నేటికీ ఒకేపద్ధతిలో వ్రాస్తున్నారు. "మొక్కలపల్లి" "చింతా" "వేలూరి" మున్నగు రచయితలు బొత్తిగా వ్రాయడం మానుకున్నారు. వీరి కథల సంపుటాలకూడా నేడు లభించకుండా ఉన్నవి. వీరి తరానికే చెందిన గొప్పరచయిత గీ. శే. నెట్టిలక్ష్మి నరసింహం గారి కథలు ఈసంవత్సరం సంపుటంగా వెలువడ్డాయి.

"ఉగాదికానుక"లని ఈ రచయిత ప్రతిసంవత్సరానికి వ్రాసిన పదికథల సంపుటి యీగ్రంథం. సంవత్సరాదికి కానుకలు పంపడం మన దేశంలో ఆచారం కాకపోయినా, ఈకథలు క్రిష్ణమ, కానుకలను అనుసరించి 'నెట్టిమామైరు వ్రాసి ఉగాదిసంచికలో' ప్రకటించారు. అవి ప్రకటన పొందిన సమయాలలో అందరి పెట్టా పొందాయి. ముఖ్యంగా చరిత్రాత్మక గాఢమ ఆధారంగా చేసుకొని వ్రాసిన ఒక కథ చదివినవారు ఎన్నటికీ మరచిపోరు. అందులో గుఱ్ఱపురొత్తు, ఆ దొడుతీనే గుఱ్ఱండ్డెక్కల 'టకటకా' అనే చప్పుడు ఇప్పటికీ కళ్లకుకట్టినట్లుంటాయి. అలాంటి నైపుణ్యం ఏ కొద్ది కథకులకో లభిస్తుంది. ఇది బాగా అలవరచుకుని వ్రాస్తూఉన్న కథలు ఇంకా అరుదుగానే కనిపిస్తున్నవి.

ఇటువంటి టెక్నిక్ బాగా తెలిసిన నేటి యువక రచయితల్లో "బుచ్చిబాబు" ఒకడు. ఇతడు ఈసంవత్సరం ప్రకటించిన మంచికథల్లో ఒకటి "మీ జీతం ఎంత?" అనేది. దీనికి శిర్షిక మరొకటి ఏదో ఉన్నదికాని కథావస్తువు—మన తెలుగు వారిలో ఒకరి జీతం ఎంత? ఒకరికి సిల్లలు ఎంతమంది? అని అడిగి వారితో తమ తాపతు పోల్చుకొని, అనూయ, గర్వం మొదలయినవి పడే కుకూహలాన్ని వెటకారంచేయడం. ఇది మంచి టెక్నిక్ లో నడిచి తొలిసారి చివరివరకు పాఠకుల్ని తన్మయర్చి చేసి సహజహాస్యభోరణితో చక్కిరిగింపలు పెడు

తుంది. ఇతడ వ్రాసిన మరొకథ “ఆశాస్రియ”. అది చిన్నకథ కాదు గాని ఒక నవలక అనవచ్చు. చిన్నతనంలో ప్రేమించిన ఒక అమ్మాయి—సినిమాతార స్త్రీపథాన విహరిస్తూఉన్న సమయంలో చిన్ననాటి స్నేహితుడు ఆమెను పత్రికారచయితగా కలుసుకొని పరికరించడం ఈకథఇతివృత్తం. ఇదికూడా సున్నితమైన హాస్యగోరణిలో యధార్థజీవితరహస్యాలు ప్రస్ఫుటంగా ఎత్తిచూపింది. జీవితంలోని సుఖదుఃఖాలు చూచి కవి హేళన చేసినపుడు, అతనితో మనం కోపగించకుండా ఉండలేము. కాని కోపాన్ని తాపాన్ని పోగొట్టి నవ్వి నవ్వించడం గొప్పశిల్పి అయిన రచయితకే చేతనవుతుంది. అలాంటి శిల్పం యిచ్చి బాబుచేతుల్లో ఉంది. కథానికలకు గల ప్రచారం సీరియలునవలలకు ఉండటం లేదు. దానికి కారణం ఆ నవలలలో పంకూడా అయిఉంటుంది. ఈసంవత్సరం వివిధ సత్రికలలోనూ ప్రకటనపొందిన సీరియల్స్ డజ్జికవైగా ఉన్నాయి. కాని వాటిలో వేలుమడిచి చెప్పదగినవి ఒకటి రెండుకూడా లేవేమో! దీనికి కారణం ఊహించడం కష్టం కాదు. ఈ నవలలు వ్రాసేవారు యధార్థజీవితాన్ని పరిస్థితుల్ని విస్మరించి, తమకు గల భావాల్ని ప్రచారంచేయడానికి పాత్రల్ని సన్నివేశాల్ని కల్పించి, వాటిని ఒక కథలో ఇరికించడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ ఉంటుంటారు. కథ చదివేవారికి ఇది చాలా ఎబ్బెట్టుగా ఉంటుంది. నేలవిడిచిన సామునంటి చారిత్రకనవలలూ, ఊహాచిత్రాలూ వ్రాసే కంటే యధార్థజీవితానికి సంబంధించిన సామాజిక గాథలు వ్రాస్తే మరింత ప్రజాసూదాన్ని పొందవచ్చు. ఈవిషయంలో చెప్పదగిన నవల మి.డి. ప్రసాదరావుగారి “నాకబలి”. మధ్యతరగతికుటుంబానికి చెందిన కష్టపూరిత, పెండ్లిఆచారాలు, సాంఘిక నిబంధనలు మొదలైనవి యీ నవలలో చక్కగా రచయిత పొందుపరచి ఆదినించి అంత్యంవరకు రక్షింపజేసాడు. ఇంత పెద్దనవల కాకపోయినా, మధ్యతరగతివారి జీవితమే కథావస్తువుగా తీసుకొని రచించిన మరొకనవల “సంపకమూ—చదపురుగులూ”. నూలతీచందూర్ రచించిన యీ నవలక సుకుమార స్త్రీహృదయం గా ఇదివరకు పురుషరచయితలచూడని కొత్తలోతులు వైకితీసింది. చమత్కారమైన థిర్తి కలాగే చమత్కారమైన యీకథ గున్నితంగా, సుమనోజ్ఞంగా ఉన్నది.

నవలలకంటే ఇతరభాషల్లో బహుళప్రచారంలో ఉన్న గ్రంథాలు జీవితచరిత్రలు, ముఖ్యంగా స్వీయచరిత్రలు. మన భాషలో స్వీయచరిత్రలు అంతగా రాలేదు. ఇటీవల టంగుటూరి ప్రకాశంగారి స్వీయచరిత్ర సాహిత్యంలో ఒక ఒరవడి పెట్టింది. ఈ సంవత్సరం మరికొందరు స్వీయచరిత్రలు వచ్చాయి. ఒకటి కె. యస్. కేసరి గారిది; రెండవది దిశి దేవయ్యగారిది. వీరు ఉభయులు సాహిత్య వేత్తలు కారు. వీరిగాథల్లో ఆనాటి పరిస్థితులు తెలుస్తాయి తప్ప సాహిత్యరీత్యా చెప్పకోదగిన శిల్పం, సాందర్యం ఈ రచనల్లో కనిపించదు. కేసరిగారి చరిత్ర మద్రాసునగరంలో ఆకాలంనాటి పరిస్థితుల్ని జ్ఞాపకంచేస్తుంది. ఈనాడు అపూర్వంగా కనిపించే ఎన్నో

కొత్తనిషయాలను నలుగులోకి తెస్తుంది. అలాగే దిశి దేవయ్య గారి కథలో—భారతదేశచరిత్రలో ఒకనాడు గడ్డలుపెట్టిన విప్లవ సత్తం “గదర్ పార్టీ” గురించిన అనేకవిశేషాలు యీ చరిత్రలో పొందు పరచారు. కందుకూరి వీరేశలింగంజీవితచరిత్ర ఇతివృత్తంగా అన సరాల సంకటనరుసుగారు రచించిన ఒకనాటకం కొత్తదాని తొక్కింది.

చరిత్రగ్రంథాలతరవాత చెప్పవలసినవి కాస్త్రగ్రంథాలు. మాతృభాషాభివృద్ధి విద్య ప్రచారంలోకి వచ్చిన యీకాలంలో అనేకకాస్త్రగ్రంథాలు సర్వజనసంబోధకమైన సులభభాషలో వెలు వడవలసిన అవసరం ఎంతయినా ఉంది. కాని యింతవరకు మంచి గ్రంథాలేవీ రావడంలేదు. ప్రభుత్వంవారు సంకల్పించిన విజ్ఞాన సర్వస్వం యీషయంలో వెలుగుచూపుతుంది అనుకొన్నాం. కాని వారు ప్రకటించిన మచ్చుపదాలు చూస్తే ఆ యాశ కాస్తా అంతరించిపోతోంది. కావలసిన పరిభాష లేదని విజ్ఞానవేత్తలు చెప్ప వచ్చును. ప్రభుత్వంవారు ‘నిపుణుల’చేత తయారుచేయించిన పారి భాషిక పదాలు సంతృప్తికరంగా లేవని ఉపాధ్యాయులూ, విద్యార్థులూ ఒప్పుకొన్నారు. పరిభాషపదాలు లేనపుడు అందాకా ఇంగ్లీషుమాటలైనా వాడి కాస్త్రం నిపులపరచే! ప్రయత్నాలు చెయ్యాలి కాని చాదస్తాలకిపోయి ఎవరికీ కొరకబడని విషయసమా సాలతయారుచేయడం కొరగాని పని. కొంకను అవి ఎలాకను పట్టడం!

హిందీ రాష్ట్రభాషగా చేసినతర్వాత, రాజ్యాంగచట్టం హిందీలోకి అనువదించ ప్రయత్నంచేశారు. ఈసమయంలో 700 ముఖ్యపదాలకు వివిధభాషలలో సమానపదాలు తయారుచెయ్యాలని వివిధభాషల పండితుల్ని ఢిల్లీలో సమావేశపరచాడు; చర్చలు చేశారు; పదాలు తయారుచేశారు. ఈపనికి లక్షరూపాయలకు పైగా న్యయంచేశారుగాని తయారుచేసినపదాలు ఎవరినీ తృప్తిపరచలేదు. “లా”పుస్తకాలూ, చట్టాలూ, శాసనాలూ అనువదించేటప్పుడు ఎవరికీ బోధపడని అయోమయభాషలో అనువదించడం మన అనువాదకు లకు అలవాటయిపోయింది. కొన్ని సందర్భాలలో మాతృక చూస్తే తప్ప ఇంగ్లీషుచదువుకొన్నవారికి నైతం అర్థంకాదు. ఇదివరలో ఈ అనువాదాలు ఎలాగ జరిగినాగాని మన నూతనరాజ్యాంగచట్టం అనువాదంచేసేటప్పుడుమాత్రం అది అందరికీ బోధపడేటట్టు వ్రాయించి ప్రకటించడం అవసరం. ఈపనికి పూనినవారు శ్రద్ధగా ఆలోచించి, సరళభాషలో యీ అనువాదం చేయడం అత్యంతా వసరం.

ఆంగ్ల అనువాదాలు చేయడంలో—ఆంగ్లంలో ఆలోచించడం, తెనుగులో వాటికి మళ్ళీకిమళ్ళీ వ్రాయడం అలవా టయిపోయింది. ఒక ప్రఖ్యాతివిమర్శకు డన్నట్టు, ఇంగ్లీషు చదివినవారు తెలుగు స్వంతంగా వ్రాసినప్పటికీకూడా యీ ప్రతి బంధకం కనిపించి, తెనుగుమడికారానికి విరుద్ధమైన పలుకుబడి

కనిపిస్తూవచ్చింది. ఈ "ఆంగ్ల మానసపుత్రులు" అంటేవారే ఈ పొందీప్రాముఖ్యం వచ్చినతరువాత పొందీమానసపుత్రుల కూడా బయలుదేరుతారు. అప్పుడే ఇటువంటి మానసలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈసంవత్సరం ప్రకటనపొందిన ఒక పొందీఅనువాదం నుచ్చుగా చూడవచ్చు. పొందీలో రాహుల్ సాంకృత్యాయక రచించిన "వాల్యానే గంగా" అనే పుస్తకం తెనుగుఅనువాదం చూస్తే, తెనుగు భాష యీ పుస్తకంలో ఎన్నివికృతులు పొందిందో గ్రహించవచ్చు. పొందీనండి తెనుగుఅనువాదాలు వచ్చాయి. రావలసిందే. కాని యిది యెంతసేపూ ఒకవైపు రహదారి అయిపోయింది. తెనుగునండి పొందీఅనువాదాలు చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి. వచ్చిన కొద్ది అనువాదాలు ఇదివరకు పొందీలో పాఠకుల ప్రశంసలను అందుకొన్నాయి.

ఈ విషయంలో పొందీసాహిత్యపరిషత్తు ఒకటి నెలకొల్పి కృషిచెయ్యాలని కొందరు ఉత్సాహంతులు ప్రయత్నించారు. కాని అందరి ఉత్సాహంలాగే ఆరంభసూత్రంతో ఆగిపోయింది. హైదరాబాదులో జరిగిన దక్షిణభారతసాహిత్యపరిషత్తులో ప్రసంగిస్తూ, యు. పి. విద్యామంత్రి స్వామీసంపూర్ణానందుడు ఉత్తరదేశీయులు కనీసం ఒక్క దక్షిణభాషయినా నేర్చుకోవాలన్నారు. అంతవరకూ అక్కరలేదు; దక్షిణభాషలలో కూడా విజ్ఞానం, సాహిత్యం ఉన్నాయని ఉత్తరాదివాళ్లు తెలుసుకోవాలి. ఇందునిమిత్తం ప్రచారం అవసరం. ఆ ప్రచారం తెలుగుభాషకు మరి అవసరం. తెలుగువారంతా మద్రాసీలనీ, మనం మాట్లాడే భాష 'మద్రాసీ' భాష అనీ ఉత్తరదేశీయుల అవసరమృకం. ఇది ఎంత త్వరగా పోగొట్టితే అంత మంచిది. ఇందుకోసం ఆంధ్ర పొందీసాహిత్యపరిషత్తు కృషిచేయవలసిఉంది. ఇంతవరకు తెనుగు దేశంలో ఉన్న పరిషత్తులు ఎవరికివారే యమునానీరే అన్నట్టు పనిచేస్తున్నారు. ఈపరిషత్తులన్నీ కలిసి అఖిలాంధ్రవిజ్ఞానపరిషత్తు వంటి ఒక సంస్థ కూడబరచుకొని చక్కగా పనిచేయవలసిన అవసరం ఎంతయినా ఉన్నది. దీనినిగూర్చి శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు రొక హెచ్చరిక చేశారు. ఈ హెచ్చరికప్రకారం కార్యరంగానికి దిగి సాధ్యమైనంతవత్సరాలలో తెనుగువికాసానికి, విజ్ఞానాభివృద్ధికి ఒక కేంద్రసంస్థ పనిచెయ్యాలి. రాజకీయాలలో సమకూడని ఐకమత్యం సాహిత్యరంగాంలో అయినా సాధిస్తేతప్ప తెనుగుజాతికే భవిష్యత్తు ఉండదేమో!

తెనుగువారు ప్రస్తుతరాయలసీమలోనూ, సర్కారుల్లోనూ,

తెలంగాణాలోనూ మూడుతెన్నులుగా పోతున్నారు. వారందరినీ ఏకపరచేది భాష; సంస్కృతి; సాహిత్యం. ఈ సాహిత్యంలోని ఏకతను చూపించాలంటే కవులు, రచయితలు చేసే కృషిగాక చక్కని సాహిత్యసమీక్షకులు బయలుదేరాలి. ఇదివరకూ తెనుగులో విమర్శ అంటే తిట్టిపోతలు, ఎత్తిపాడుపులు. అదిగాక చూచిన గ్రంథంలోని గుణగుణపరిశీలన చేసి, దానియందు చిగవరకు అభిమానం కలుగజేసే విమర్శలు అరుదు.

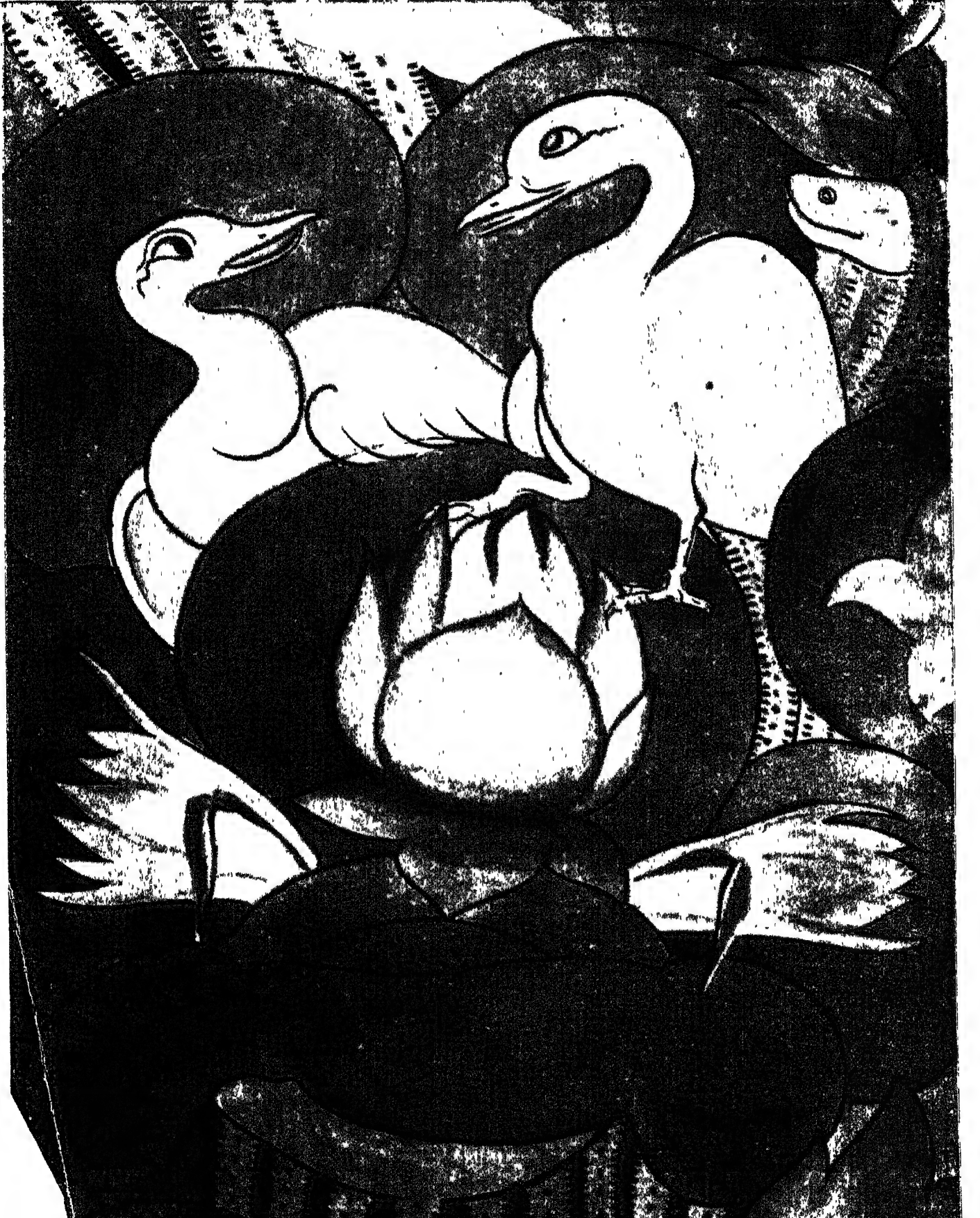
ఈసంవత్సరం వచ్చిన విమర్శలలో 'సన్నయగారి కలితా' యుక్తిని గూర్చి ధారావాహికంగా శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ప్రచురించిన విమర్శ ముఖ్యంగా ప్రశంసనీయం. మన చిరత్వకావ్యరత్నాల దివ్యకాంతుల్ని చూపించే నిజమైన విమర్శలు ఇటువంటి వెన్నయినా రావాలి. మంచిచెడ్డలు విమర్శించే స్పష్టరచనల కావాలి. సాహిత్యం కాకపోయినా దార్శనికశాస్త్రంలో కృషిచేసి అతిక్లిష్టమైన అంశాలను సైతం ఆరటిసండు వొలిచిచెప్పినట్లు అతిసలభమైన భాషలో వ్రాయగల రచయితలున్నారు. భారతీయ స్టేట్స్ మనరించి వ్రాసిన జి. వి. కృష్ణారావుగారు, పోస్టుచెయ్యి ఉత్తరాలు అని ఆంధ్రపత్రికలో వ్రాస్తూఉన్న గోపిచంద్రగారు సులువుగా అవగాహనగాని మనస్తత్వవిషయాలకూడా సుబోకంగా వ్రాస్తున్నారు. ఏదైనా తేటతెల్లంగా, సూటిగా చెప్పగ కొడవటిగంటి తుటుంబరావుగారు రున్నారు. యువకవిమర్శకులలో "సోమసుందర్" "రాంషా" "ఆరుద్ర" నేటి సాహిత్యంగూర్వాఖ్యానాలు చేస్తున్నారు. నేటి సాహిత్యం ఇంకా ఎక్కువమందికి అర్థంకావాలన్నా, ఎక్కువ అభిమానాల్ని సంపాదించుకోవాలన్నా ఎక్కువ విమర్శలు రావాలి.

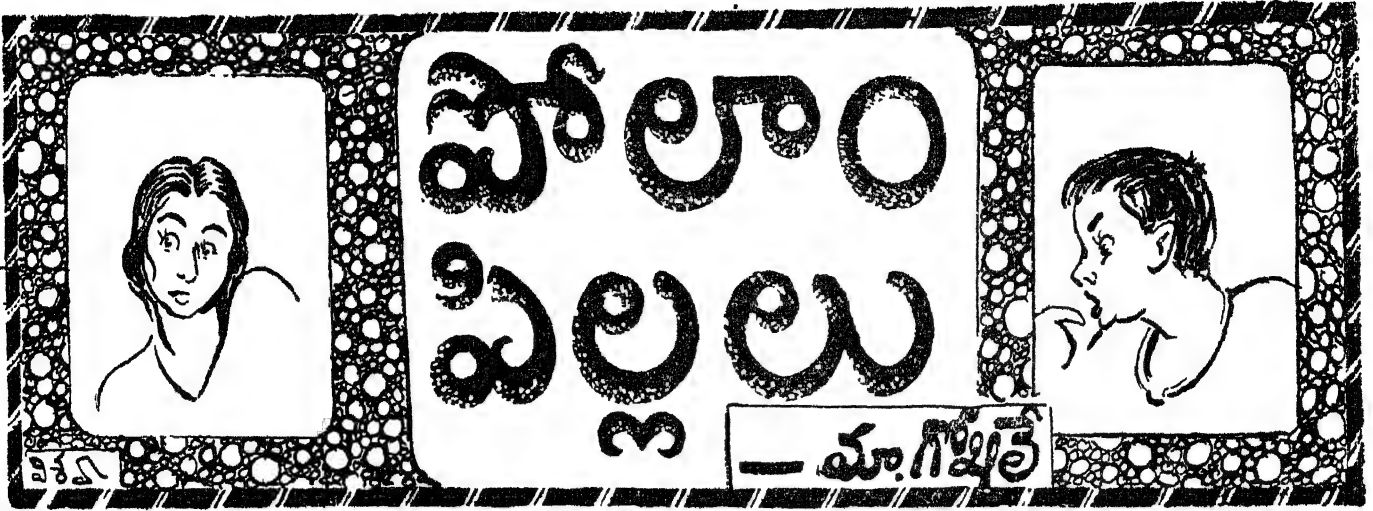
సాహిత్యాన్ని చక్కని మార్గంలో దిద్దితీర్చడానికి విమర్శ ఎంతయినా ఉపకరిస్తుంది.

నేటి విద్యావిభానం విఫలసంస్కరణలు పొందుకూఉన్న సమయంలో మంచి పాఠ్యపుస్తకాల అభావం గోచరిస్తూఉన్నది. పిల్లలకు, పెద్దలకు చిన్న పత్రికలవలన వుట్టిన అభిరుచి తీర్చడానికి తగిన పుస్తకాలు లేవు. పుస్తకాల ప్రకటన వ్యాపారంగా చూచి వ్యాపారస్థులవల్ల యీపని కాదు. దేశేఉన్నతి, అభ్యుదయ లక్ష్యంగా పెట్టుకొని, మన బాలబాలికలలో ఎన్నపెద్దలల చైతన్యం కలిగించే మంచిగ్రంథాలు వ్రాసేవారు కావాలి.

గతసంవత్సరం ఎలాగ గడిచినాగాని వచ్చే సంవత్సరం అయినా ఈవిషయంలో సరియైన శ్రద్ధ కనిపిస్తుందని ఆశిద్దాం!

ఎర్రాయి, ఎంకటాముల అమ్మ పోలాం, అయ్య పుల్లాయిలు సీతారావుమ్మగోరింటిపక్క రంగయగోరి తోట కనిపెట్టుకునుంటారు; కాని తోటమీన కాస్తే కూస్తే గిట్టుంటే అయ్య పక్కంటి సీతారావుమ్మ గోరింటో పాసిపనికి కుదిర్చి అమ్మను కాణికి అర్దణా కంటూ పానాలు పీక్కదినడు.

ఆదినం తెల్లారి లెగిసింది మొదలు అయ్య అదొక పస్తతి గుండాడు. ఆవజాన ముసుగేసుకుని గుడిసె గోడ కానుకు కూసుని అమ్మకల్లి, తమకల్లి మద్దెమద్దె కోరనూపులు సూత్తుంటం ఎర్రాయి, ఎంకటాములకు వొల్లంతా దురదగుంటాకు రుద్దినట్టుగుండది.

“ఎర్రాయ్?”

“ఏంటే ఎంకటాం?”- సాటుసాటున గుసగుస లాడుకుండారు ఎర్రాయి, ఎంకటాములు.

“ఏందిరా, అయ్య అట్ట కూకుండాడు కదల కండా?” అంది ఎంకటాం.

“అదేమో, యిగ్రహానికిమల్లే అటనే కూకుం డాడు-పుగాకు లేదుగావాల్ను.” అన్నాడు ఎర్రాయి.

“పుగాకూ! ఎదవపుగాకు ఏంయ్యా లేకబోతే?” అంది ఎంకటాం.

“అదేమ్మాటా-కుతిగా వుండ దెట్టా?” అన్నాడు ఎర్రాయి.

“కుతిగా వుంటే? డబ్బులు యాణ్ణంవొస్తాయీరా పద్దాకా? ఒరేయ్, నువు పొగాకు తాగానా? అయ్యతో సెబతా.” అంది ఎంకటాం.

“శా-నేనా ఎదవపుగాకూ! ఓపాలి అయ్యే అడి గితే లేదన్నాగా!” అన్నాడు ఎర్రాయి.

“ఏందిరా అడిగిందీ?”

“పుగాకు”

“ఎన్నరీ?”

“సన్నే”

“నిన్నూ!”

“ఓ పాయుంటే యిటు బారేయరా-అనడిగాడే”

“ఏం?”

“ఆమయిన సంపుతాడేమో నని లేనన్నా.”

“నువు తాగుతావంట్రా?”

“నీ, ఎదవనీ! ఓపాలి ఎట్టుండదోనని సూశాలే- సన్నాసిది!”

“ఒరేయ్-అమ్మతో సెప్పనా?”

“నే తాగుతేగా-అట్ట సూసి అటనే పారేత్తినిగా”

“అమ్మ సంపుద్దిరోయ్-”

“మరి అయ్య కిచ్చుదే కాణీలు - కొనుక్కోమనీ?” అన్నాడు ఎర్రాయి.

“యీ అయ్య కేం న్లేపదు; పద్దాకా అమ్మన సంపుతావుంటాడు” అంది ఎంకటాం.

“ఏమేయ్?” అనరిసి బిలిశాడు అమ్మను అయ్య.

“నిన్నేనేయ్?” అని మల్లి అరిశాడు అయ్య.

అమ్మ యిసుక్కుండది.

“నిన్ను గదంటే?” యింకాత్తె గట్టిగా అరిశాడు అయ్య.

“ఎందుకు అట్టరుసుకుంటావ్?” అంది అమ్మ.

“అయితే నువ్వు ఎల్లానంటావా ఎల్లనంటావా?” అన్నాడు అయ్య.

అప్పుటికి కాత్తె ఎండెక్కింది. అయ్యఎవారం కాత్తె కాకమీనుంటంజూసి సల్లగా ఎర్రాయిసెయి గీరింది ఎంకటాం. యింకూనేసిట్టో గుడిశాకెనకమాల నారీజసెట్టుకింద యిటికకుప్పసాటుకు నేరి సప్పిడి కాకుండా కూసుండాను ఎర్రాయి, ఎంకటాములు.

అరవమాక మంది ఎంకటాం ఎర్రాయితో.

అరవనన్నాడు ఎర్రాయి ఎంకటాంతో.

గుడిశెలో తుబుక్కున వుమ్మాశాడు అయ్య.

“అయితే, నువ్వు చీతారావుమ్మగోరింటికి పని కెందుకెల్లనే?” అనన్నాడు అయ్య.

“నువ్వు లచ్చజెప్ప నే నెల్లను” అంది అమ్మ.

“అది గందుకనే జెప్పేది. ఎందు కెల్లనూ అంట?” అన్నాడు అయ్య.

“అరి సబ్బిల్లలన్నీ నేనే పూసుకుండానంట” అంది అమ్మ.

ఎంకటాం ఎర్రాయికల్లి సూత్తే ఎర్రాయి ఎంకటాంకల్లి సూశాడు.

“సబ్బిల్లలూ ! సబ్బిల్లలేందే” అన్నాడు అయ్య.

“సబ్బిల్లలేందంటాడే? ఆరు రుద్దుకునే సబ్బిల్లలన్నీ నేనే రుద్దుకుంటున్నానంట.”

“అని ఎవురన్నారూ?” అన్నాడు అయ్య.

“యింకెవు రుంటారూ-ఆ చీతారావుమ్మగోరే”

“మరెందుకు రుద్దుకున్నా?” అన్నాడు అయ్య.

“యిదేందియ్యోవ్, నువ్వు ఆయిణ్ణి ఎనకేసుకొస్తున్నట్టుందే సూత్తే- యిగసాల్లే పూరుకో యియ్యాల్లికి.”

“చరే, అట్టనే పూరుకుంటా-అయితే చీతారావుమ్మగోరు నిజంగా అన్నదంటా?” అన్నాడు అయ్య.

“అన్నదంటా ! ఓ అంట వేందీ- మీన మీన కొచ్చిందిగా!”

మల్లీ తుబుక్కున వుమ్మాశాడు అయ్య.

“అయితే యిప్పు జేందే ను ననేదీ?” అన్నాడు అయ్య కూనేపుండి.

“నే నెల్ల నాడికి”- యిసిరేసిన ట్టంది అమ్మ.

“తొందరపడ్డావులే” అన్నాడు అయ్య.

“ఎవురు నేనా?”

“ఆ, నువేనే. కాకబోలే తినెలా రెండు రూపాయలు నేదంట నీకూ?” అన్నాడు అయ్య.

“యాడుంటదీ- యాడన్నా పుగాకు నేదుగా వుంటడెట్టా?” అంది అమ్మ.

“అదిగందుకే తిక్క రేగుద్ది - నువుగాంగా మా లావు సంపాయింఛావులే ముండమోపడబ్బలు.” అన్నాడు అయ్య పెటీమని కొట్టినట్టు.

ఎర్రాయి ఎంకటాంకల్లి సూశాడు. ఎర్రాయి రెక్కగూడ్లు ఒక్కగుంజ గుంజింది ఎంకటాం.

“అంత రోసం గలోడివయితే ఎల్లి సంపాయింఛుకురారాదూ?” అంది అమ్మ.

“అయితే నే నీడ ఎదవనైకూకుండానంటావు?”

“నే నల్లేదయ్యోవ్ అంత లావుమాట! నీకేం మారాజుకుమల్లేనే కూకుండావు.” అంది అమ్మ.

“ఆ, కూకుండాలేవే. తోటమీన కాత్తె కళ్ళూచెట్టే ను వామాట లంటా? మ రారంగయగోరు ఆవజాన నడుపుతుండాడు యవారం.”

“మరి ను వావజాన నీలునవుల్తా కూకుంటే యవారం నడపడెట్టా?” అంది అమ్మ.

“తోట కాత్తె ఎదిగి లాబాన పుట్టే ఏమన్నా యిల్తానంటుంటే యి గామడిసితో ఏంజేత్తా?”

“యింకా ఒకటే ఎదగాల్సిందే యివకాడ డొక్క పీక్కబోతావుంటే. యవారం యిట్టనంటయ్యా వుండాల్సిందీ?” అంది అమ్మ.

“ఆ ఎ వార మేందో నే చెల్సుకుంటాగానీ యిప్పుడు నీ య వార మేందో ముంగల దేల్చు.” అన్నాడు అయ్య.

“నా యవారం నీ యవార మేందంటా?”

“ఏం దేందే! గొప్పోర్తో నువ్వు నే నంటే తిరగ బడాల్సిందీ? అస లట్టయితే ఎట్టానంటా?” అన్నాడు అయ్య.

“నీతత్వా లేందో తెలవటం లేదుగాని, అస లామడ్చి మాటిమాటి కావజాన నేతులు తిప్పట్టి, దేని కంటా?”

“నేతులు తిప్పట మేందే” అన్నాడు అయ్య.

“మ రదేందో సబ్బులంటా నేతులు తిప్పదీ!”

“ఎవరూ?” అన్నాడు అయ్య.

“ఆ చీతారావుమ్మగోరే!” అంది అమ్మ.

“అదిగదే వొడ్డన్నా” అన్నాడు అయ్య.

“ఏంది వొడ్డన్నా” అంది అమ్మ.

“యిట్టాటియన్నీ తోసేసుకు తిరగాల్సిందే” అన్నాడు అయ్య.

“ఎల్లి నువ్వు నిలబడు ఆయిడముంగల”

“ఆ, నిలబడాల్సిందే”

“నువ్వు లచ్చజెప్ప”

“సెప్పిన టేను”

“మరి సబ్బిల్లి లంటంటే..”

“విహె అంటే అందిలే”

“అమాటఎందుగ్గాను రావాల్సిచ్చిందంటా?”

“రాగాలు తీయమాక—”

“నువ్వు తియడంలా—”

“నేరా- పొళ్ళూడ్డయి—”

ఆవజాన కళాపి గొట్టినట్టు ఎడాపెడా అయ్యా, అమ్మలమద్దె దుమ్ము లైగినేతలికి బెడిసి లెగిసి రాత్తా పక్క సింతసెట్టుకిందికొచ్చి కూకున్న ఎర్రాయి, ఎంకటాములకు నీతారావుమ్మగోరియింటి ముంగలకు

ఓ మనగాడి తెల్లగుర్రాంబండి ఎగురుకుంటా వచ్చి నిలబట్టం అగుపిచ్చుదీ.

“ఆర్నీ- రాంకిట్టయ్యగోరు-!” అన్నాడు ఎర్రాయి లెగుస్తా.

“ఏ రాంకిట్టయ్యగోరా?” అనడిగింది ఎంకటాం తనూ ఎర్రాయితో లెగుస్తా.

“ఎహె, చీతారావుమ్మగోరి అల్లుళ్ళే. తనదియ్య—చుందరమ్మ పంట పండింది!”

“ఎందుకురా పంట పండిందీ-?” అనంటుండా యినిపిచ్చుకోకుండా ఎంకటాంరెక్క బట్టుకుని గబ గబ బండికాడికి లాగాడు ఎర్రాయి.

రాంకిట్టయ్యకల్లి, రాంకిట్టయ్య ఎక్కిచ్చిన బండి, బండిసాయాబు ఎర్రగళ్ళలుంగీ, నల్లగడ్డంకల్లి కిందనించి వైదాకా ఆవజాన ఓసూపు జూసి, ఎంకటాం సెయిబట్టుకు తెల్లగుర్రం సుట్టూతా ఎర్రాయి ఓ సెక్రం తిరిగేతలికి సారగలోకాన్నించి ఎగ్గిదూకిన ట్టాచ్చి సెంబునీలతో కాలకడా లాడిస్తా వాకిట్లో కొచ్చి నిలబడ్డది నీతారావుమ్మగోరు.

సాయాబును టంకువెట్టె లోనకు పట్టుకురా మంటా బూడుసులు టక్ టక్ కొట్టుకుంటా కెడ్డీకి మల్లే నీతారావుమ్మగోరింటోకి నడిశాడు రాంకిట్టయ్య.

“పాపం-మాయింటోనే భోంచేసి వెళ్ళే?” అని పెద్దగా అంటున్నది నీతారావుమ్మగోరు సంబరంగా.

“సూ శా వంటే?” అన్నట్టు సూశాడు ఎర్రాయి, ఎంకటాంకల్లి. ఎంకటాం నీతారావుమ్మగోరికల్లి సూసింది. నీతారావుమ్మగోరు గబిక్కిన సూసింది ఎర్రాయి, ఎంకటాముల కల్లి—బూమి పగిలి ఆ డేందో లెగిసినట్టు.

“ఆ ముం డేదీ-నాయన్నాయన! కాస్త ఒక్కసారి యిట్లా వొచ్చి పొండి, ఏమన్నా యింత తునక చేతిలో పెడ్తా-దేవుడు పంపిన ట్రాచ్చారు నాయన-అరవకుండా దొడ్డోకి రండేం-” అంటా లో న కి నడిసిందీ. నీతారావుమ్మగోరు నవ్వుతా.

ఇంకూనేపుటికి సీతారావుమ్మగోరి దొడ్డి కరేపసెట్టుకింద అంటగిన్నెలమయాన - గొబ్బెమ్మలకి మల్లే-కూకుండాడు ఎర్రాయి ఎంకటాములు.

టకటకటక మట్టెలు కొట్టుకుంటూ పావురాయికి మల్లే ఎగురుకుంటూ మద్దెగెదిలోంచి దొడ్డి కొచ్చి వొక్కపాలి పక్కన సెయిబెట్టుకు పగలబడి వొంటింట్లోకి లగెత్తికెల్లింది సుందరమ్మ.

“యిహి-” అంటూ మనికట్టుతో ముక్కు ఎగ దోసుకుండాడు ఎర్రాయి.

“ఎందుకురా అట్టా ఎగనీలుకుంటూ నవు తావ్?” అంది సుందరమ్మమాకుడుకు దమ్మర జోయిన ఎంకటాం.

“తనదియ్య, బలేదిగనం చి చుందరమ్మా-”

“గెట్టిగా అరవమాకరా నచ్చినోడా-”

“ఆ సాయిబు వెళ్ళాట్టే-పాపం ఆయనకి ఏం కావాలో కాస్త చూస్తుండరాదుటే- సెళ్ళవే చచ్చి దానా-” అని కాత్తె పెద్దగా, కాత్తె సిన్నగా అంటున్నది వొంటింట్లో సీతారావుమ్మగోరు.

“గారెలు జేత్తుండదేవ్-” అన్నాడు ఎర్రాయి వాసన పీలుస్తూ.

“యాడా పొప్ప రుబ్బలేదే-” అంది ఎంకటాం.

“మరేందబ్బా సుయ్ మనిపిత్తుండదీ-పొకోడీ తెట్టా? నాలుగన్నా పెట్టుద్దో లేదో-”

“ఒరేయ్, అంతాశ పుండగూడదురా?”

“పానీ, రెడన్నా పెట్టనంటా?”

“తోమారుక్కా అంట్లూ-కాసిని నీళ్లు తోడి పెట్టరూ ఆతోట్లలోకి, బిందెల్లోకి. కడవ భావిలో పెడసి చచ్చేరు- నాయన్నాయన! కాస్త యీ నాలుగు బిందెలూ కడవాకూడా తోమిపెట్టరూ అల్లరిచేయ కుండా?” అంటూ సెక్రందిరిగినట్టు వొచ్చి ఎల్లిపోయింది సీతారావుమ్మగోరు.

“ఏందిరా సూత్తుండావూ-ఒరేయ్ - ఒరేయ్-” అంది ఎంకటాం మద్దెగది ఆతలగదేపు మెడజాపి సూత్తుండ ఎర్రాయికల్లి యింతగా సూస్తూ.

“ఎహ అరవమాకే-”

“ఏందిరా-ఏందిరా-!” కాత్తె ఎర్రాయికాడికి జరిగి తనూ అట్ట మెడ జాపిందో లేదో ఎంకటాం- ఎన్నెముకమీన ముల్లుగర్రతో పొడిసినట్టు టఫీమంటూ ఎంకటామును తోసుకుంటూ యిరుసుకు యివకాడ పడ్డాడు ఎర్రాయి.

“అమ్మ! సత్తినో రెరాయ్-” అంది ఎంకటాం పుక్కిరిబిక్కిరవుతూ.

“అరవమాకే తల్లా-” అని ఎంకటామును గెట్టిగా వాచేసుకుండాడు ఎర్రాయి.

“ఎహ, అరవ న్లే యిహూ- ఏందిరా నువు గెదికాడ సూత్తుండదీ?”

“ఆళ్ళే-ఆళ్ళే-”

“ఎవర్రా!”

“రాంకిట్టయ్యా-చుందరమ్మా-”

“ఆఁ!”

“సెయి లటిక్కిన పెట్టుకుండాడు!”

“ఎన్నదీ!”

“చుందరమ్మదే!”

“ఒయ్యో-”

“అదేమయిన గుంజుకుంటుండదీ చుందరమ్మ!”

“అమ్మబుల్లో!”

“ఒరేయ్ పిల్లలూ, నీళ్లు తోడారుక్కా-అయ్యో అయ్యో! నే నేంజేతునూ పెట్టి మొహాలూ మీరూ- మా నాయనగదూ, మా అమ్మగదూ, దబ్బున తోడి పెట్టరూ?” అంటూ తలుపుకాడి కొచ్చి జూసి పిండి మరన పడ్డట్టు-అటనే లోనకి గిరుక్కున మల్లింది సీతారావుమ్మగోరు పొకోడీలకాడికి.

మిట్టమద్దానం పొద్దు నిటారుగ నిలబడేయాలకు గుప్పిట్లు మూసుకుని గబగబ లగెత్తుకుంటూ సీతారావుమ్మగోరింట్లోంచి వొచ్చి తోటపెండెంగోడ మొత్తకాడ నిలబడ్డారు ఎర్రాయి, ఎంకటాములు.

“నీకు ఎన్ని పొకోడీలు పెట్టిందే ఎంకటాం?”

“రొండా-నీకురా?”

“నాకు మూడూ-ఏవే నీవి సూ పిం చూ-
సూశామ్మా, నాకు సిన్నని పెట్టింది-నీకు కాణీ
యిచ్చిందంటే?”

“యియలేదురా-నీ కిచ్చిందంట్రా?”

“ఆవ్, నా కిచ్చిందిగా!”

“పానీలేరా-ఒరేయ్, కాణీతో పుగాకు
కొనుక్కుంటావంట్రా?”

“కాణీ నాదమ్మోన్-”

సప్తన పెండెంగోడ కవకాణ్ణుంచి అమ్మ
శలకాయ బెయిటికొచ్చి గబిక్కిన ఎర్రాయి,
ఎంకటాములను తోట్లో గుడిసెలోనకి మళ్ళీసు
కెల్లింది.

“ఏందిరా మీకు చీతారావుమ్మగోరి
చ్చింసీ, సూసయ్యండి-పొకోడీలంట్రా-” అంటూ
ఎర్రాయి ఎంకటాముల గుప్పిట్లు పరీశ్చజేస్తుం
డది అమ్మ.

“అడికాడ కాణీ వుండది-యిటు బారె
యరా, కాణీ-” అంటుండాడు అయ్య.

“కాణీ! ఏదీ కాణీ-” అంటుండది
అమ్మ.

“అడికి చీతారావుమ్మగోరు కాణీ
యిచ్చింది- జాంసెట్టెక్కి నే జూశా” అంటుండాడు
అయ్య.

“జాంసెట్టెక్కాహూ! ఎందు కెక్కా-వుండాడ-
ఏదిరా కాణీ?” అంటుండది అమ్మ.

“యిటుబారెయ్-” అంటుండాడు అయ్య
జరుగుతా.

“యియమాకరా-”

ఎర్రాయి బొడ్డో కాణీబిల్ల టాప్పన బూమ్మిన

“సప్తన పెండెంగోడ కవకాణ్ణుంచి అమ్మశలకాయ
బెయిటికొచ్చి...”

పడి డొల్కుంటూ డొల్కుంటూ గుడిసెమూల నీకట్లో
ఎల్తుండది. ఎంకటాం ఎర్రాయిసెయి బరబర బరికిందో
లేదో- పొకోడీ-పిడికిట్లు బిగిచ్చుకుంటూ వుండేల్బద్దగుం
డాదిల్పట్టు బయ్యన తోటమూల మల్లెపొదల సాటు
కెల్లి మాయమయ్యారు ఎర్రాయి, ఎంకటాములు.

‘గణితవిజ్ఞానము’ అనగానే చాలామందికి గాబరా. ఇలాటి విషయాలు వ్రాసిన పేజీలను పాఠకులు చూచిచూడకుండా వదిలివేయుట పరిపాటియైనది. కాని ఈస్థితి ఎంతో విచారకరము. గణితమునట్లు ఈ అలక్ష్యమును శక్తికొలది మాన్పించవలయు నను రోరికయే ఈ ప్రయత్నమునకు మూలము.

“యథా శిఖా మయూరాణాం నా.గానాం సుణయో యథా,
తద్వ ద్వేదాంగశాస్త్రాణాం గణితం మూర్ధని స్థితమ్.”

మన గణితవిజ్ఞానము - విశ్లేషణ

శ్రీ వే. వేం. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

వివిధవిజ్ఞానశాస్త్రములకు, తద్వారా లోకమునకును గణిత వేత్తచేసిన మేలు సాటిలేనిది. ఇంకను విజ్ఞానమందు, వ్యవహారమందును అతడు చూపించున్న మహోత్కృష్టవిషయములకు లెక్కలేదు. వీని వివరములకు స్థూలముగ నైన అందగు అవశ్యముగ తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఈనాడు మనుష్యులకు గాని, వస్తువులకు గాని, సంఘటనలకు గాని సరియైన విలువ కట్టలేక కళహశేషమగు పామర ప్రజలకు గణితశాస్త్రీయసమాచారముల పరిజ్ఞానము ఒక నూతనవికాసము నీయగలదని నా ఆశ. విజ్ఞానమునకు, నాగరికతకు గల పరస్పర సంబంధము తెలిగినవారు వ్యామోహముల పాల పడక పురోభివృద్ధికై ప్రయత్నింతురుగాదా!

అయితే, ప్రతివారును గణితపరిశోధనలలో నిమగ్నులైపోవలెనని నా ఉద్దేశ్యము కాదు. ఆరీతిగా నిమగ్నులు కావలె నన్నను అందరకు అట్లు సాధ్యమే కానేరదు. అట్టి అర్హత, అభిరుచి ఒక ఆర్యభటునికో, ఆర్కిమిడిసుకో, ఒక రామానుజమునకో, ఐక్స్లయనుకోమాత్రమే చెల్లినవి. శాస్త్రవ్యాసంగములందు ఏకాగ్రమైన అభిరుచి, పరిశోధనలకు వలసిన మేధాసంపత్తి జనలందరకు సులభములు కావు. ఐనను తత్ఫలితోపయోగమునకును, తత్ఫలితవిజ్ఞాన పాఠములకును అందరు హక్కుదారులే. కనుక ఒకపాటి గణిత శాస్త్రపరిచయము, కనీసము గణితశాస్త్రప్రాముఖ్యమైనను అందరకు తెలియవలసియున్నది. అమాత్రముకూడ తెలియనందుననే అసలు మన దేశమున నానాటికి గణితవిజ్ఞానవ్యాప్తి క్షీణించిపోవుచున్నది.

అంతేకాక, ఏమాత్రమో గణితశాస్త్రము నభ్యసించిన కొలది మంది విజ్ఞులపైగూడ గౌరవభావము సన్నగిల్లినది. ఊరియట మొలిచిన తుమ్మచెట్లకునైన గుర్తులు, సంఖ్యలు వేసి తగిన ఉపయోగమునకు తెచ్చుచున్నారుకాని గణితమున ఏండ్లతరబడి పరిశ్రమచేసి పట్టభద్రులైనవారి కామాత్రము భాగ్యమైన పట్టలేదు. వారిని ఒక లెక్కలోనికి తీసికొని తగిన పరిశోధనసౌకర్యముల

నేర్పించి ఒకమాదిరి జీవనోపాధి కుదుర్చుట లేకపోగా, ఏ ఆశ్చర్యమగుమాస్తాగానో, బడిపంతులుగానో పనిచేసి తృప్తిపడుచునుచున్నారు. తెలివీతెలియక టెప్పుటూయిటో నానుకున్నపులను మిశ్రమొనర్చి చూచు రాసాయనికులకును, కట్టెములు కమ్మగము వ్రాంగము యంత్రాగారసానిములను నడిపించు శేగ్గుగల ఇంజనీర్లకును మహోన్నతస్థానము లొసగడి ఔదార్యము సకలశాస్త్రములకు ఆలంబభూతమైన గణితముపట్ల మాయాచుగుట దేశముల దురదృష్టము కాదా మరి? అది అట్లుండెచ్చి గణితవిజ్ఞానములోని విశేషములను పరిశీలింతము.

వేలకొలది సంవత్సరములనుక భారతదేశమున నెలకొన్న ఆర్యులు ప్రపంచచరిత్రలో ప్రప్రథమముగ గణితవిజ్ఞానము సంపాదించిరి. ఇప్పడు లోకమునందెల్ల మేమే గొప్ప నాగరికజాతులము అని విర్రవీగుచు, విశాలవిశ్వమంతటిని తమ ఆరచిత్యంలోనికి తీసికొనవలయు నని పెనుగులాడుచు, ఒకరికన్న మరొకకు ఎక్కువగ విజృంభించుచున్న పాశ్చాత్యజాతీయుల మాటలు వినినట్లు, ఆ దేశములలోని ఆదిమవాసులు ఆనాడు ఏగులయింకా నివసించుచు, ఏచెట్టునారలో కట్టుకొనుచు సన్నప్రాయులై ఉండి రసరసస్వగు. అప్పుడు భారతదేశీయులలో కొందరు ఆసాధారణములైన విద్యావ్యాసంగములతోను, విచిత్రములైన కళానిర్యాసములతోను, అద్భుతమైన రాజ్యాంగనిర్వహణములతోను మెలగుచుండిరి. అంతల ఉపయోగమును తొలుతగా వారే కనిపెట్టిరి. వీరి సహకరించిన అరబ్బులు పాశ్చాత్యులకు చేరువలోనినారనటచేత పెంపొందుట వరకు అంతల విధానము అరబ్బుల సృష్టి యని పాశ్చాత్యులొక మునుకొనినది. అది పొరబాటు అని చారిత్రకు లిప్పుడు నిర్వివాదముగ నిర్ణయించినారు. మున్నకు ఒక గుర్తు నిచ్చి ఆర్యులే తొలుతగా వాడసాగిరి. దశాంశవిధానముపై ఆధారపడిన సంఖ్యాహాసమును వారే వినియోగించిరి. ప్రాథమికగణితమే కాక గణితమందు

పరిమాణపరిశీలనకు ఆదగ్గరూపతయైన తేత్రమితిని నిర్ధించుటలో యూక్లిడ్ ఎట్టి మహత్తరసేవ గావించెనో, అటులే మూడు వందల యేండ్లక్రిందటివారైన ఇటలీవాని గెలిలియో, ఫ్రాన్సువాసి డెకార్టె, ఇంగ్లాండువాని న్యూటన్ మహత్తరమైన గణితవిధానములను కనుగొని మార్గదర్శకులైరి. గెలిలియో జ్యోతిశాస్త్రమునకును, డెకార్టె అక్షేపతేత్రమానవిధానమునకును, న్యూటన్ పదార్థచలనపరిశీలనమునకును ఖచ్చితమైన మూలనూత్రములను ప్రసాదించిరి. అప్పటినుండి గణితశాస్త్రమునను, భౌతికశాస్త్రమునను పరిశోధనలు చాల విరివిగా సాగజొచ్చినవి. ఖండఖండంతరములందు అనేకశోధకులు గణితమును బహుశాఖలుగ విడబరచి అధ్య

సింఛకోడిగిరి. ఒక్కొక్కనూన్న సిద్ధాంతము గణితమున వెలువడిన కొలది దాని సాధారణుగ జేసికొని భౌతికరసాయనికాదిదితర శాస్త్రములందుగూడ క్రొత్తక్రొత్తవిధానములు, విషయములు, పనిముట్లు, యంత్రసౌకర్యములు కనిపెట్టబడుచుండెను. ౧౮౮౦ వందల క్రితము మహాయోగిగారు సెపేలియన్ సెడిమెంటాలమున మీనావృతములైన ఆల్బిన్ పర్వతశిఖరములను దాటవలసిరాగా గణితవిజ్ఞానసాహాయ్యమున తగు సుస్త్రములను ప్రయోగించి ముందుగా మంచును కరగించి చాగు లేవ్వజచి చాటి విజయవంతు సయ్యెను. రానురాను సూర్యము, కాలము, శక్తివినియోగములచే కలుగు నష్టముల సతిక్రమించి బాగుల సాగునను లెన్నియో కనుగొనబడినవి. ఇవి సాక్షాత్తుగా గణితశాస్త్రోపసలకే ఫలితములు కాకపోయినను పరంపరయా గణించి వాని నునే ఆధారము చేసికొని పైకి వచ్చినవి. ఆ గణితబీజమే లేనిచో అవి ఉపలబ్ధములయ్యెడివికావని నొక్కి చెప్పవచ్చును. ఉదాహరణకు—రేడియో టెలివిజన్ అను చిత్రాచిత్రములకు మూలసూత్రము లేమియును విచారించినచో మాక్స్ వెల్ షిన్ పండితుడు కనిపెట్టిన వైద్యుత్సమీకరణములే (Electromagnetic Equations) అని తెలియగలను.

ఇక ఆల్బర్ట్ ఐన్ స్టయిన్ చృత్రాంతము తెలిసికొందము. ప్రపంచములో విద్యాధికులను, సామాన్యులనుగూడ ఇతని పేరు గొప్పగా ఆకర్షించినది. కాని ఐన్ స్టయిన్ దర్శించిన సాపేక్షతా సిద్ధాంతము (Theory of Relativity) సరిగా అవగాహనము చేసికొన్నవారు మాత్రము చాలకొద్దిమందిగాత్రమే కలగు. దురదృష్టవశాత్తూ ఈవిషయములకు భౌతికశాస్త్రములో చెప్పబట్ల క్లేశసాధ్యమైనను జనాసయోగ మగు ననుకొందును.

పదార్థచిత్త్యరసాస్యవర్ధనకై తన జీవితమంతయు అంకితమొనర్చి పరిశ్రమించుచున్న వైజ్ఞానికులలో ఐన్ స్టయిన్ ప్రధానాడు. విహికధనధాన్యార్జనమును, పదవులను, రాజ్యాధికారములనును పొటుపడలేదు. సర్వాత్మనా ఇతడు తీర్తిజిజ్ఞాసకై రస యాచచ్ఛక్తిని వినియోగించును. వినను, జాత్యా జ్యా. రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామమునకు ముందు మీట్లరు జర్మనీయందలి జ్యూలెల్ల నీడించి కల్లగొట్టెను. ఐన్ స్టయిన్ ఘనత మీట్లరు అధికారకాంక్ష ముందు లెక్కకురాలేదు. స్వజేశమునుండి పెడలిపోయి ఐన్ స్టయిన్ అమెరికాను శరణు కౌవించుకొనినాడు. నేటికిని అచటనే అతని నివాసము.

న్యూటన్ కనుగొనిన సదార్థచలనసూత్రముల సవలంబించి వైజ్ఞానికులు ప్రయోగములు జరుపునపుడు సాధారణముగ భూరలమందలి సదార్థముల చలనముపట్ల యథార్థస్థితికిని, లెక్కచేకచ్చు ఫలితమునకును సరిపోయేడివి. కాని ఖగోళపరీక్షావనరులందు కొన్ని గ్రహములు మొదలైనవాని గమనములకు, న్యూటన్ సూత్రముల ప్రకారము లెక్కకట్టగా వచ్చిన ఫలితమునకును, వస్తుస్థితిగతులకును చాల వ్యత్యాసము కనబడుచుండెను. ఇటులే యూక్లిడ్ ష్ట్రమితి సిద్ధాంతముల ప్రకారము సమానాంతరముగ నున్న సరళరేఖలను అటులే ఎంతదూరమైన జరుప శక్యమగునని నిర్ణయము. కాని,

విశాలమైన ఆకాశపథమందు ఒకనడుత్రమునుండి మరొక నక్షత్రము నకు మగ్గ్య రెండు సరళరేఖలలో, లేక సరళరేఖామార్గమున ప్రయానించు కాంతికరణములలో ప్రయాణించినవని ఊహించినచో యథార్థప్రయోగములందు, మొదట అవి సమానాంతరముగా నన్నను, తొంచెము దూరము పోయిన తరువాత అవి వంగి కలుసి కొనుచున్నట్లు కనవచ్చుచుండెను. ఈ విచిత్రసంఘటనకు కారణము ఊహించలేక వైజ్ఞానికులు ఎన్నో తిక్కలు పడుచుండిరి. కొన్ని సందర్భములలో వాని నుచించి సర్దిబట్టి సరిపోయినను, సర్వసాధారణముగ తృప్తికరమున నమ గానము తెలియబడలేదు. ఐన్ స్టయిన్ తే. ధా శక్తి ఒకావత్తే మి. యూక్లిడ్ న్యూటన్ ల సిద్ధాంతములను నమ్ముకున్నంతకాలము ప్రయోజనములేదనియు, వానిలోని మార్పులగుములను నివర్తించు సిద్ధాంతముగా కనుగొన్నపుడుగాని సత్యదృశ్యము కాదనియు ఆత దూహించెను. పదవంకర్షణములపొట్టు ఆలోచించి పది షేజీలలో ఒకమిశ్రిత్రాయదగిన సిద్ధాంతమునకు ప్రతిపాదించినాడు. దానితో ఈమధ్యము తుగిపోయినది. దాని దానిని పూర్తిగా అవగాహనము చేసికొనినవారు ఆకాలము నుండి ముందరూడ లేకపోయినట్లు. ఈ సాపేక్షతా సిద్ధాంతము నమ్మినవలెట ౧౯౦౫ వ సంవత్సరమున ప్రకటించబడినది. ఐన్ స్టయిన్ లెక్కనైన పరిశీలన శాస్త్రములోగూడ క్యాంటన్ షెకానిచ్చు అను శాస్త్రము ఎంతో నూత్నవికాసము నిచ్చినాడు. తోచిన సర్వాత్మత్రముల శాఖలు రీమానియన్ బావెస్ట్రీ మొదలగునవిగూడ ప్రఖ్యాతములైనవచ్చినవి.

౧౯౧౬ లో ఐన్ స్టయిన్ అంతకు మున్న ప్రఖ్యాతమైన సిద్ధాంతముకన్న సర్వసామాన్యలక్షణలక్షీలమగు సిద్ధాంతమును అనుసరింపజేర్చాడనినాడు. ఇక మూడవసారి ఈ ౧౯౫౦ ప్రఖ్యాత శాస్త్రములో ప్రీన్స్టన్ యూనివర్సిటీవారి డాక్టర్ ఆల్బెర్ట్ అయిన్ స్టయిన్ రెండవ సిద్ధాంతములకన్న విశాలతరమైన నూత్న ఖగ్గళము సాపేక్షత సిద్ధాంతమును మూల ప్రకటించెననినాడు. దీనిలో పదార్థచిత్త్యరసాస్యము సమగ్రముగ నిర్ధారించబడునని విజ్ఞులు ఊహించుచున్నారు. ఈనూడు సిద్ధాంతభాగములందలి సజీవ శాస్త్రీయవిశేషములు చుగోచ్చములుకలక సామాన్యమనవునని వానివలన తెలియదగిన అంశములవనుత్రము కొంత దూర వివరించెదను.

మొదటి ప్రతిపాదనప్రకారము రెండు మగ్గ్యవిషయములు లేవనవి. ఒకటి—పదార్థమునకు, శక్తికిని వస్తుల భేదములేదు—అర్థా భేదముమాత్రమే అని. రెండు—కాలము, భేదము అనునవి ప్రత్యేక పదార్థములు కావని, ఆరెండును అవకాశమందు స్యాపించియున్న పదార్థజాతము అను మామవదానితోకూడి ఆనూటిలో ఒకనూటిని బట్టి లెక్కిన రెండును నిశ్చయింపబడుచున్నవికావున అవి సాపేక్ష భావములే అని. ఈసత్యములకు సిద్ధాంతద్వైపాస్య ఋజువు ఏమనగా కొన్ని గణితశాస్త్రీయసమీకరణముల సాయమున వచ్చు ఆపూర్వ ఫలములు. నిజమునకు కాలమానమును ఎవరైన అవకాశము, పదార్థములు అను రెండితో సంబంధములేకుండ, వానితో ఏర్పడు కొల

MURTHY'S TUTORIAL INSTITUTE,

VILLUPURAM, S. I. Ry.

(Established: 1939)

MADRAS & ANDHRA MATRIC '51.

ఆర్థిక పరిస్థితులవలన గాని, అనివార్యములగు కారణాలవలన చేత గాని II లేక III ఫోరంకంటే చదువుట కనకంశంలే, నుభ్యలో చదువుకు స్వస్తిచెప్పి, ప్రస్తుతం నిచారించుచున్న యువతీ యువకుల కొక అపూర్వావకాశం!

1951 మార్చి 1 న జేరిన 20 సం॥ ముల వయస్సు పూర్తియగువారును, అంత పెక్కుడు వయస్సుగలవారును, ఈ సంస్థలో నొక ఖరారయిన గ్యారంటీ క్రింద వెంటనే చేరి యిప్పటినుండియు Postal Tuition పొంది 1951 లో మద్రాసు లేక ఆంధ్రా మెట్రిక్ పరీక్షకు Private గా హాజరు కావచ్చును. ఇతర యోగ్యతాంశములుగాని, ఇంతకుముందు ఏదేని యున్నతపాఠశాలలో కొంతవరకు చదివినయింపవలెనన్న నియమంగాని లేదు.

ఆంధ్రా మెట్రిక్ పరీక్ష తెలుగులో వ్రాయవచ్చును. మెట్రిక్ పరీక్ష ఉద్యోగార్హత నిచ్చును.

S. S. L. C. Exam

S. S. L. C. పరీక్షలో Fail అయినవారు నేడే యీ సంస్థలో చేరి మా Postal Tuition సహాయమువలన Pass కావచ్చును. 1950 కెడెంబర్, 1951 మార్చి S. S. L. C. పరీక్షలకు కలిగినందు Postal Tuition ఇవ్వబడును. 1950 - April లో జరిగిన T. S. L. C. పరీక్షకు Coaching ఇవ్వబడి చున్నది.

INTER - Private Study

1948 న సం॥ ములలో గాని లేక అంతకుముందుగాని S. S. L. C., లేక Matric పరీక్షలో Pass అయినవారు 1951 న సం॥ ము మార్చిలో జరుగు Ajmer Inter పరీక్షకు Private గా హాజరు కావచ్చును. రాజపుటానా యూనివర్సిటీకి చేరిన ఈ పరీక్ష ప్యాసయిన యెడల భారతదేశములో ఏ విశ్వవిద్యాలయ మందయినను B. A., పరీక్షకు చదువ వచ్చును.

Andhra Inter, B. A., B. Com.

ఆంధ్రా మెట్రిక్, ఇంటర్ పరీక్షలలో కృతార్థులయినవారును, తత మూడు సంవత్సరములనుండి Andhra University Area లో నివసించు చున్నవారును, ఏ సంవత్సరముల Public service పూర్తిచేసినయెడల Private గా పైపరీక్షలకు చదువవచ్చును. ఏ సం॥ ముల సర్వీసుపూర్తిచేసిన Secondary Grade Trained Teachers కు కూడా ఈ అవకాశం కలదు. ఈపరీక్షల కన్ని టికెట్, పైగా September లో జరుగు University Examinations కు ఇప్పటినుండియు క్రమముగా ఆయా పరీక్షలు ముగియు నుటకు నొక ఖరారయిన గ్యారంటీ క్రింద Postal Tuition ఇవ్వబడును.

పూర్తి వివరములకు 4 ఆకాల స్టాంపులతో :

**The Secretary, MURTHY'S TUTORIAL INSTITUTE,
VILLUPURAM, S. I. Ry.**

తలు గ్రహించుచుండ వానికన్న విశిష్టమైన దృష్టితో సాధించుట ఊహించనేలేదుగదా! మరొక విషయముగూడ గమనించవలెను. సకలపదార్థపరిజ్ఞానము చాతుష్ప్రత్యక్షప్రమాణముపై ఆధారపడియున్నది. అతిమాతృములైన సదార్థాంశపులు అనునానప్రమాణముచే నిర్మించినను, వానికిగూడ పరిపూర్ణత మాత్రాధారము ప్రత్యక్షమే అనకతప్పదు. చిత్తగిరింద్రయమునకు కాంతిగ్రహణముచే శక్తి కలదు. దృశ్యమానపదార్థమునుండి ప్రసరించు కాంతికిరణములు — లేదా కాంతిరంగములు అవచ్చును — నేల్రమును చేరుట ప్రధానము. ఇప్పుడు ఒక పదార్థము కాంతిప్రసరణవేగమునకన్న అధికవేగముతో పరుగిడుచుండె ననుకొనుడు. దానినిగూర్చి మనము తీసికొను కొలతలు అన్నియు తెల్లలమునందలి వస్తుస్థితి గతులతో పరిపూర్ణమైన పనిలేదు. కావున వస్తువు లేనపుడుగూడ దాని సాక్షాత్కృతి ప్రత్యక్షపర్యంతిలోనికి రావలసివచ్చును. అట్టి యొక కార్యకారణసంబంధమే తారుమావైపును. అందుచే మొదట మన మనసందించిన ఊహయే తప్ప అయిఉండవలెను. కావున భౌతికవిజ్ఞానశాస్త్రమునందలి పరిశీలన అంతయు కాంతిప్రసరణమునకు తక్కువవేగముగల భూతగులనుగరించి నాత్రమే శక్యమగును. ఇక ఆట్టిభూతముల పరిమాణము, గమనము మొదలగువానిని కొలచుటలోగూడ ప్రక్షయొక్క వేగమునకు, దృశ్యమయొక్క వేగమునకు ఉండు క్యత్యాసమునుబట్టి వస్తువురూపగతులు వాని నిలకపైస్థితిలోని రూపగతులకంటె భిన్నముగా ఉండవచ్చును. కావున పొంపు, ఎత్తు, దశల్పు అను మాడుకొలతలతో నిండిన అచకాశమునమాత్రము లేక మాదు వాతవిధానము సమగ్రదృష్టి నీయబాలవని తేలినది. కాలము అనుదానిని నాలుగవ కొలగా స్వీకరించిననే యాధార్థస్థితి కొంతవరకు గమనించ వీలగును. విశ్వయొక్క ఈ అంశమును ప్రకటించుటతో యూక్లిడ్ కేంద్రమితిని త్రోసి వైదికి నాలుగుకొలల కేంద్రమితి ఉపయోగము చేయుటవలెనది. అందు సహనాంతరంగపుల పరిస్థితి చిత్రమైనది. మరలూ అవి కలిసికొనవచ్చును. విశాఖాకాశముందు నక్షత్రకాంతికిరణములు మన కన్ను చేరకముందు గుర్తమృతముందున్న మహాగోళాంతరములలోని పదార్థముల సుగుత్వమునుబట్టియు, ప్రయాణవేగమునుబట్టియు వంపు తీరిగి రావచ్చునని విశ్వస్థాయి ఊహించినాడు. ఈ ఊహ ౧౯౧౬ లో అందు ప్రతిపాదించిన వెంటనే సిద్ధాంతమునకు దారి తీసినది.

పదార్థముల వ్యూహపతానము, సుగుత్వాకర్షణశక్తి, జలతా శక్తి అనునవికూడ కాలము, అచకాశము అనునానితో ఒకటై యున్నట్లు, తెలిసికొనినాడు విశ్వస్థాయి. ఈ సత్యమునకు నిగోళపరి శీలముగా ఒక భౌతికదృష్టాంతముగూడ లభించినది. క్విజ్కెనగోళపరి శోధనాలయముందు ఒక సంపూర్ణమార్గగ్రహణసంవిధములో కాంతికిరణముల ఆకస్మికక్రిగణము ప్రత్యక్షముగ గొనబడినది. సాక్షాత్కృతసిద్ధాంతము, దాని కాంతిపరివర్తన భూతజీవకాలాని సర్వపదార్థముల ఏకీభావము అను సిద్ధాంతమును ప్రపంచమునందలి విజ్ఞానకపుమెచ్చుదలకు పాత్రములైనవి. బెర్నార్డ్ రసెల్ “విశ్వస్థాయి సిద్ధాంతము ప్రపంచములో భూతభవిష్యత్వర్తమానము

లలో సాటియేలేని ప్రజ్ఞానికసత్యము” అని పొగడినాడు. అతితీవ్ర విమర్శకుడని పేరెక్కిన బెర్నార్డుడు ఈ సిద్ధాంతమును ప్రతి పాదించినందుకు విశ్వస్థాయిను, ప్రపంచేతిహాసమున నేటివరకు అకలంకం. నలుగునిచ్చిన ఏడుగురు విశ్వనిర్మాతలకు మించిన ఎనిమిదవ విశ్వనిర్మాతగా లెక్కింపినాడు. తొలుత పదార్థమునకు, శక్తికిని అభేదాభ్యుపసాయమును కల్పించినపుడు విశ్వస్థాయిను చూచి నవ్వింపవారు లేకపోలేదు. అతని కీర్తి నలుమూలల వ్యాపించక ముందు ఆనాటికి పెద్దపెద్దలుగా ఉన్న ప్రజ్ఞానిగులు అతని వాదములను విని అతనిని పిచ్చిఆసుపత్రులో చేర్పించవలెననిరట. క్రమ క్రమముగా అతని మేధాశక్తిని లోకము గ్రహింపగల్గుట అనివార్యమైనది. చివరకు ౧౯౨౬న సంవత్సరమున బనాకాలో హిగ్స్ మిషన్ పై ప్రేలి అద్భుతమైన విశ్వసమును చేసిన ఆటంబాంబు మరింత గొప్పగా విశ్వస్థాయికాహలలోని నిజమును ఉద్ఘోషించినది. అటు పుల అంతస్తులో విశ్వాతీతమైన శక్తి ఉన్నట్లు తొలుతగా గణిత శాస్త్రము ప్రకారము సూచించినది విశ్వస్థాయి సేగదా!

ఒక విశ్వస్థాయికాహలనిర్ణాంతమును గురించి కొంత తెలిసి కొనుచున్నాము. అదావులో ఎలక్ట్రాన్, ప్రోటాన్, న్యూట్రాన్ మొదలగు మాతృకరేణువు లున్నవని భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు కనుగొనియున్నారు. ఇవి అదావులోపల ఒక కేంద్రముచుట్టూ, మార్పునిచుట్టూ గ్రహములు పరిభ్రమించునట్లు, నిరంతరము అసరిమితవేగముతో తిరుగాడుచుండుననియు, ఇందుచే అనట విద్యుచ్ఛక్తి కేంద్ర మేర్పడిఉన్నదనియు గూడ తెలిసి కొన్నారు. కాని ఈ ఎలక్ట్రాన్ ప్రోటాన్లకు సరస్పరభేదము కొంత ఉండినను, వానికి చెందిన విద్యుచ్ఛక్తిమాత్రము సమానముగానే ఉన్నది. ఇందుకు హేతువేమి అయిఉండునో, ఈ విద్యుచ్ఛక్తి ఎక్కడనుండి సంక్రమించుచున్నదో, ఇట్టి రేణువులు కొన్ని రకములే వీల ఉండవలెనో చెప్పలేకున్నారు. ఇటులే స్థూల ప్రపంచమున భౌతికపదార్థములకు సుగుత్వాకర్షణశక్తి ఎందులకుండవలెనో చెప్పలేకున్నారు. ఈ రెండు సమస్యలకును ఒకే సమాధానము చెప్పవచ్చునాడు విశ్వస్థాయి.

లోకమున కాంతిరూపమునను, విద్యుచ్ఛక్తిరూపమునను, అయస్కాంతశక్తిరూపమునను సర్వత్ర సర్వకాలము ప్రసరించుచు, అదావుల అంతరాళభాగముంగూడ వ్యాపించియున్న శక్తి ఒకటి ఈ విశ్వయనకు అధిష్టానము అని విద్యుత్కాంతశక్తిసూత్రములు (Electromagnetic Equations) ప్రతిపాదించిన మాక్స్ వెల్ మహా శయుడు చెప్పినాడు. ఇప్పుడు ఇటు ఈ విద్యుత్కాంతశక్తికిని, అటు, ఘాతముల సుగుత్వాకర్షణశక్తికిని వీజప్రాయమైన శక్తి కేంద్ర మొకటి ఉన్నదని విశ్వస్థాయి నిర్వచించినయినాడు. ఈతని నూతన సిద్ధాంతమునకు కేవలశక్తిసిద్ధాంతము (Unified field theory) అని పేరీడవచ్చును. దీనిని వివరించుటకు విశ్వస్థాయి తీసి కొన్న సామగ్రి నాలుగు క్రొత్త గణితశాస్త్రీయసమీకరణములు మాత్రమే అని తెలిపినచో, విశ్వస్థాయి ఎంత సూక్ష్మబుద్ధియో, గణిత మంతటి శాస్త్ర సారసా తెలియగలదు.

ఈ ఊహలన్నియు అనవసరమైన తత్త్వవిమాంసలే అని త్రోసిపుచ్చుట చాల అసమంజసము. బహుశః ఐక్యస్థాయిక కనుగొన్న నూత్న గణితసూత్రముల యాధార్థ్యమునకు భౌతికప్రపంచమున దృష్టాంతము దొరకుటకు, అవి ఋజువగుటకు చాలకాలము పట్టవచ్చును. అంతమాత్రముచే నానిని అసంబద్ధము లనుటగాని, అవి కనిపెట్టిన యాత దున్నాది యనుటగాని సాధ్యము కాదుగదా! మాక్స్వెల్ కనిపెట్టిన విద్యుత్కాంతతరంగములకు రేడియోయోపమున ఋజువు లభించునప్పటికి అగ్ర సంవత్సరములు పట్టినది. ఐక్యస్థాయిక సూచించిన శక్తిపద్ధాన్యకృతీకాంతమునకు ఆటంబంబు

యోపమున ఋజువు లభించునప్పటికి కంపిండ్లు పట్టినది. ఐక్యస్థాయిక నూత్న సిద్ధాంతము బహుశః అణుశక్తిని మరింత లృప్తికరముగను, సునాయాసముగను ప్రజాక్షేమమునకు వినియోగించు సహకార ఆశేర్వరమనేమో ఎవ రూహింపగలరు? ఇది గుఱచుకొన్నప్పుడు, గణితవిజ్ఞానపరిశోధనమునకు తీరసాగరమనగా సాధ్యముగ తలపునకు వచ్చును. అటు హోలాహోద్భవానంతరముగ ఆంధ్ర విర్భావము. అట్లే ఇటు ఆటంబంబులవ్యాపి ఈ కాలశక్తిస్థితి తమ ప్రచారమునకు, ఉపయోగమునకు వచ్చు నేటిప్రపంచమునందలి స్పృహవైషమ్యములను తొలగించగలదేమో?

భారతసత్రిక

శ్రీ గుంటూరు వెంకటరాత్రి

నవోదయం
మహోదయం
శుభోదయం
నవోదయం—
యుగయుగాల దాస్యపటలి
విరియజేయు నవోదయం
ధగధగాల కిరణదీప్తి
మెరసిపోవు నవోదయం
నరనరాల పొంగిపోరలు
యువకరక్త నవోదయం
తరతరాల భారతీక
భావిభూతి నవోదయం.

౨

వినబడె నీ యపూర్వశుభవిస్తృతగానము భారతీయజీవనమృదుతంత్రులే తిరిగి పల్లినవో శ్రుతిమంజులంబుగా గనబడె భానుకోటి నవకాంతులు ప్రాద్ధిక భారతీయపాదములనుండి వ్యాప్తియొక్కో యిది—

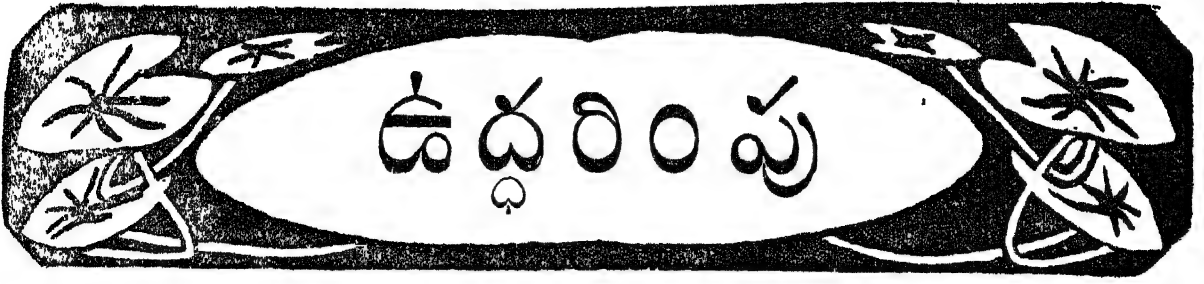
మానవోదయం.

౩

కళానవోదయం
మహామహోదయం
సఖిశుభోదయం
సుధానవోదయం—
తరతరాలు సాగిపోవు
ధర్మరాజ్యనవోదయం.
నరనరాల ప్రాకిపోవు
నవ్యసూత్రమహోదయం.
జగజగాల వెలుగు నింపు
శాంతిచక్రశుభోదయం.
యుగయుగాల పంట భార
తీయదివ్యనవోదయం.

౪

ఈ నవస్వాగతోక్తుల మహిమతికే మెఱుఘుకొనిచి భోభానవకాంతి చెక్కిలల భాసిత భాగ్యము! భారతీయకల్యాణనవాంకురములు నవాన్రములై తలలెత్తినన్యమీమానవోదయం. మానవజాతి భారతసమగ్రసముజ్జ్వలరాగసంపదన్.

[కథానిక]

శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

సీత లేచిపోవటంతో నరిసింహంగారి కుటుంబంమీద పడుగు పడ్డట్టయింది. ఆయనా, ఆయనభార్య శావమ్మ, కొడుకు పానకాలరావు అనేకరోజులపాటు పడ్డ ఆవేదన చూస్తే ఎవరికన్నా కడుపు పురుక్కుపోయింది. తమకు మద్రాసుమహానగరంలో ఉన్న పతిష్ట యావత్తూ మంటగలిసినట్టూ, ఇక నలుగురిలోనూ తల ఎత్తుకు తిరిగే అవకాశం తమకు లేనట్టూ వాళ్లు విలసించారు.

నిజానికి నరిసింహంగారికి అటువంటి కీర్తి పట్టణంలో లేదు. అది ఆయనతలకాయలో మాత్రమే ఉంది. ఆయన పదిహేనేళ్ళనుంచీ పట్నంలో ఉంటున్నాడు. ఆయనకు కావ్యరమణులూ చిన్న ఉద్యోగం. ఆయన కున్న ఆ ఒక్కకొడుకు, మామూలు పట్నం తప్ప మరొక జన్మకలం ఎరగరనే చెప్పాలి. పానకాలరావు పట్నంలోనే చదివి, చదువు పూర్తిచేసి, ఏదో కంపెనీలో ఎకాంటెంటుగా ఉండి ఇప్పుడిప్పుడే నూరురూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడు.

ఈ పదిహేనేళ్ళ కాలంలోనూ నరిసింహంగారు స్వయంగా చాలామందిపరిచయం సంపాదించాడుగాని వారి కుటుంబానికి ఎక్కువ కుటుంబాలతో సాన్నిహిత్యం ఏర్పడలేదు. శావమ్మగారు అరవం బాగా మాట్లాడటం నేర్చుకున్నతరవాత చుట్టుపక్కల ఉండే అరవస్త్రీలతో కొంత స్నేహం చేసింది. ఇటు నరిసింహం పరిచయములుగాని, అటు శావమ్మస్నేహితురాళ్లుగాని వీరి కుటుంబ గౌరవంతాలూకు ఒడుదుడుకులనుగురించి విమర్శించేవాళ్లు కారు. శావమ్మగారు నరిసింహంగారి భార్య కాదని అకస్మాత్తుగా తెలిసినా ముక్కుమీద వేలువేసుకునే ఓపికా, తీరికా ఎవరికీ లేదు. నరిసింహంగారు పెద్ద ఉద్యోగంలో ఉంటే, వేలకువేలు సంపాదిస్తుంటే, ఆయనకుటుంబానికి మరింత పలకుబడి ఉండేదేమో. కాని, ఎప్పుడన్నా పుష్కరాని కొకసారి ఎవరన్నా చూడవచ్చి నప్పుడు ఇంత కాఫీఅయినా నమ్మకంగా కాచిపోసే సితిలో లేని నరిసింహంగారి సంసారంగురించి ఎవరు బాధపడతారు?

పోతే, నరిసింహంగారి కుటుంబంయొక్క యోగక్షేమాలను గురించి ఎప్పుడన్నా విచారించేవాళ్ళు ముగ్ధురనలుగు రున్నారు.

వాళ్లు తెలుగువాళ్లే. అందులో ఒకావిడ మొగుణ్ణి, ఇద్దరు పిల్లల్ని వాదిలేసి వచ్చి ఎవరో నాయుడుతో ఉండి, ఆ నాయుడిభార్య నని చెప్పుకుంటున్నది. ఆవిడ ఈకుటుంబానికి ఒక ఆప్తస్నేహితురాలు. ఎప్పుడన్నా ఆవిడ టాక్సీలో దిగి గంటా రెండుగంటలూ కూచుని, శావమ్మగారు ఏపని చేస్తుంటే ఆపనిలో చెయ్యి చేసుకుని, అడిగి కాఫీ పెట్టించుకుని, కాఫీపాడరు లేకపోతే ఒక పావుపాను తన డబ్బుతో తెప్పించిపెట్టి, నూరురూపాయల్లో “అద్—భుతమైన” చీరలు ఎక్కడ దొరుకుతాయో చెప్పి తనదారిన తాను పొయ్యేది. ఆవిడ వచ్చి వెళ్లి నతరవాత శావమ్మగారు చాలాసేపు ఆవిణ్ణి తలుచుకుని అనూయపడేది.

సీతతో మైన్కూల్లో చదివిన మరొక పిల్ల అక్క ఒకతే నరిసింహంగారి కుటుంబానికి స్నేహితురాలు. ఈ అమ్మాయి డాన్సు చేస్తుంది. నెలకు ఒక డాన్సుప్రదర్శనం ఇస్తూఉంటుంది. వీటిమీద ఈవిడ చాలా సంపాదించేటట్టు కనిపిస్తుంది. వాళ్లిల్లు అమ్మిలో కులతూగుతూఉంటుంది. మనిషికూడా చాలా అందంగా ఉండటంచేత చాలామంది డబ్బున్నవాళ్ళుకూడా ఆమెను వెళ్ళాడతా మని ఒకప్పుడు వచ్చారు. కాని వాళ్ల నాన్న పడనివ్వలేదు. ఇప్పు డామెవెళ్ళిప్రస్తావన ఎవరూ చెయ్యరు. కాకపోయినా ఆమెకు తీరిక లేదు. ఎప్పుడూ పొరుగుాళ్లకు పోతూఉంటుంది. ఏవూరన్నా వెళ్లి ఒక డాన్సు చేసేదంటే పదిపదిహేనురోజుల దాకా ఆవూరివాళ్లు ఆమెను పోనివ్వరుట. ఈ అమ్మాయి మొట్టమొదటిసారి నరిసింహంగారింట అడుగుపెట్టడానికి కారణం సీతే అయినా, ఒక్క క్షణంలో శావమ్మగారు ఈమెతో ఎంత గాఢ స్నేహం చేసేసుకున్నదంటే, ఆతరువాత ఆమె శావమ్మగారి కోసమే వచ్చేది. ఈవిడకూడా కాఫీ అడిగివుచ్చుకునేది.

దేశంలో నరిసింహంగారికీ, శావమ్మగారికీ బంధువు లున్న మాట నిజమే. కాని వాళ్లందరితోనూ నరిసింహంగారు ఏనాడో సంబంధాలు తెంచుకున్నాడు. సగం వాళ్లమీది ద్వేషంతోనే ఆయన ఉద్యోగంకోసం మద్రాసు వచ్చాడూ ఇప్పు డాయన కెవరూ ఉత్తరాలు రాయరు. ఆయన అంతకన్నా రాయడు. సీత

పెళ్లినిగురించి ఆయన చాలాకాలంనుంచి ఆలోచిస్తున్నప్పటికీ అయినవాళ్లలో ఒక్కరికికూడా సహాయం చెయ్యమని ఆయన ఒక కార్డుముక్క గీతిన పాపాన పోలేడు.

అందుచేత సీత లేచిపోవటంవల్ల తన కున్న సంఘగౌరవం వీడో పోయిందని నరిసింహంగారుగాని, ఆయనకుటుంబంగాని ఆటే విచారించవలసిన అవసరం లేదు. అయినా వాళ్లు విచారించారంటే దానికి కారణం, వాళ్ల అలవాటన్నీ పట్టణవాతావరణానికి అనుగుణంగా మారినప్పటికీ, మనఃప్రవృత్తులు—ముఖ్యంగా అవ్యక్త మనఃప్రవృత్తులు—ఇంకా పాతవాతావరణానికి అనుగుణంగానే ఉన్నాయి.

సీత లేచిపోవటానికి కారణాలు చాలా ఉన్నాయి. ఆమె న్యూలుపైసలుదాకా చదువుకున్నది. చదువుకుంటున్నాళ్లూ చదువులో నిమగ్నురాలై ఇతరవిషయాలు గమనించలేదు. కాని చదువు మానేసినప్పటినుంచి ఆమె తన వాతావరణంమీద తిరగబడసాగింది. ఈ తిరుగుబాటంతా ఆమెపూర్వములోనే జరగటంవల్ల ఎవరూ గమనించలేదు.

పదహారుపదిపాడేళ్ల వయసు వచ్చి, కొంత చదువు ఉండి, పుస్తకాలు చదవటంలో అపారమైన ఆసక్తి గల పిల్లకు కొన్ని కోరికలు కలగడంలో వింత లేదు. వైగా పట్టణవాతావరణం మరికొన్ని ప్రేరణలుకూడా కలిగిస్తుంది. కాని ఈ కోరికలు ఫలించే అవకాశం లేదు. సీతకు జీవితంలో ఎంత ఆనందం ఉన్నదో తెలుసును. చిన్న చిన్న బస్తీలలోనూ, పల్లెటూళ్లలోనూ ఉండేవాళ్లు ఊహించలేని సుఖాలను సీత ప్రత్యక్షంగా చూస్తూవచ్చింది. మంచి చీరలు కట్టుకుని, అందంగా తయారై పార్కులకూ, బీచికి, సినిమాలకూ, పాట కచ్చేరీలకూ, పార్టీలకూ, ఎగ్జిబిషనులకూ వెళ్లే పిల్లల్ని తా నెరుగును. ఇంట్లో కూచుని రేడియో వినవచ్చు. స్నేహితురాళ్లతోనూ, వాళ్ల అన్నలతోనూ పిక్నికులకు వెళ్లవచ్చు. పెళ్లయితే మొగుడితోనే షికార్లు వెళ్లవచ్చు. కాబోయే భర్తను ముందుగా చూసుకుని, మాట్లాడి, అతనిమీద ఇష్టం కలిగించుకోవచ్చు. ఈపనులన్నీ చేసే వాళ్లను సీత ఎరుగును. కాని ఇవి తనకు అందుబాటులో లేవు. ఎందుకు అందుబాటులో లేవో సీత తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నించింది. తన అన్నా, తండ్రి చెప్పిన కారణాలలో ఆమెకు నమ్మకం కలగలేదు.

తిరగటంవల్ల మనస్సుకు కలిగే ఆనందం పాపహేతువన్నట్టూ, తిరగటంవల్లనే పట్టణంలో ఆడవాళ్లు అవినీతిపాలవుతున్నట్టూ వాళ్లు మాట్లాడారు. సీత ఈమాట నమ్మలేకపోగా ఆగ్రహంకూడా తెచ్చుకున్నది. తాను ఎరిగిన స్నేహితురాళ్లు అవినీతిపరులా? అవినీతిపరులైన ఆడవాళ్లకు తమ ఇంట్లో కాఫీ లెందుకు పోస్తున్నారు? వాళ్లను దూరంగా ఉంచరే?

మగవాళ్లు ప్రతిదానికి డబ్బులేకపోవటం ఒక అభ్యంతరంగా వచ్చేవాళ్లు. అరమైలు దూరంలో ఉన్న పార్కుకు రోజూ నడిచి

షికార్లు వెళ్లటానికి డబ్బులుగూ? ఏదాది కొక మంచి సినిమా చూడటానికి డబ్బు లేకుండా ఉందా? నెల కొక పుస్తకం కొనటానికి డబ్బు లేదా?

తన ఇంట్లో ఉన్న వాతావరణంమీద సీత తిరగబడింది. వాళ్లకి జీవించటం చాతకాదని ఆమె నిర్ణయించుకున్నది. డబ్బు ఇబ్బందులు ఉండవచ్చుకాక, తన తండ్రి, అన్నా చూపించే సంస్కారానికి దారిద్ర్యంతో ఏమీ సంబంధం లేదని నిశ్చయించుకున్నది.

సీతతిరుగుబాటులో రెండో దశ ఒక పత్రికతో ఆరంభమయింది. తన స్నేహితురాళ్ల దగ్గర తీసుకుని పత్రికలు అధికంగా చదివేది సీత. ఒక పత్రికలో ఆమె ఒక కథ చదివింది. అది రాసినతని పేరు రామదాసు. ఆకథ చదివేటప్పుడు ఆమెకు రామదాసు తనతో మాట్లాడుతున్నట్టే, అందులో ప్రతిమాటా తనకు అర్థం కావటానికి రాసినట్టే తోచింది. సీత ఎన్నో కథలు చదివిందిగాని ఇటువంటి భావం ఆమెకు ఎన్నడూ కలగలేదు. వైగా ఆ కథలో కథానాయిక తనవంటిదిగానే తోచింది. కనీసం ఆమెసంస్కారం ఆమెపరిసరవాతావరణంకన్నా ఉన్నతంగా ఉంటుంది. ఆమెకన్నా సంస్కారంలో హీతులైనవారు ఆమెజీవితాన్ని నిర్ణయిస్తారు.

ఈ కథ చదివినతరువాత చాలారోజులు సీత ఇంకొకవిషయం గురించి ఆలోచించలేకపోయింది. ఆఖరుకు కవగు సంపాదించి రామదాసుకు పత్రికపేర లేఖ రాసింది. అందులో ఆమె ఏమీ విశేషంగా రాయలేదు. ఫలానిపత్రికలో ఫలానికథ చదివాననీ, అది తన కెంతో బాగున్నదనీ రెండుముక్కలు రాసింది. ఆమె తలలో ఎన్నో పేజీలు నింపే ఆలోచన గున్నట్టు తోచిందిగాని అవి మాటలలో ఇయడలేదు. ఈఉత్తరం పోస్టులో వేసినతరువాత ఆమె కోవో భయం పట్టుకున్నది—ఆరామదాసు తననుగురించి ఎటువంటి అపోహలు పడుతాడో, ఎవరికైనా తనను ఎరిగినవాళ్లకు చూపిస్తాడేమో, తననుగురించి చులకనగా ఎవరితోనన్నా మాట్లాడుతాడేమో అని. ఉత్తరంలో తన ఎడ్రసు ఇవ్వలేకునక అతను సమాధానం రాస్తాడనే భయం లేదు. అది ఎవరికంటనన్నా పడుతుందనే భయమూ లేదు.

ఆసంఘటన అంతటితో అయిపోవలసిందే. కాని మరొక రెండునెలలకు ఒక స్నేహితురాలి ఇంట సీతకు ఈ రామదాసే తటస్థ పడ్డాడు! అతను పాతికేళ్లలోపువాడు. ఇంజనీరింగుకాలేజీలో చదువుతున్నాడు. ఆవిధంగా అతను సీతస్నేహితురాలి అన్నను తెలుసును.

అతనే రామదాసనీ, తను అనందించిన కథ రాసినవాడనీ తెలియగానే సీత జెల్లబోయింది. కాని అతను తనపేరు విని ఏమీ కాలేదు. ఆమెకేసి విచిత్రంగాకూడా చూడలేదు. తను రాసిన ఉత్తరం అతనికి చేరినట్టు లేదు. ఇంకెవరిచేతిలో పడిందో!

రామదాసుకథ సీతకు నచ్చటంలా ఆశ్చర్యం లేదు. అతని మాటల ధోరణి సీతకు నచ్చింది. జీవితంపట్ల అతనికి వస్తుతహా కొంత అసహనం ఉన్నది. దాన్ని అతను తన మాటల్లోనే తెలియ జేశాడు.

“జీవితం బాగా లేదని ఎవరన్నా ననపెట్టవచ్చు. కాని దాన్ని మార్చటానికి ఎవరు ప్రయత్నిస్తున్నారు? అటువంటి ప్రయత్నం ధనికులుమాత్రమే చెయ్యగలుగుతున్నారు. అందుకనే ఈ జీవితంలో దరిద్రులకూ, పనులుచేసుకునేవారికీ స్థానం లేదు. జీవితాన్ని తమకు అనుకూలంగా మార్చుకోవటానికి ధనికులు చేసే ప్రయత్నాలను అడ్డగించేవారు లేరు. అటువంటి ప్రయత్నమే బీద వాళ్లు చేస్తే వాళ్లకోసం లాటీలూ, తుపాకులూ, జైల్లా సిద్ధంగా ఉన్నాయి. ఈపరిస్థితి మారదు. కొందరు పేదలు చావటానికి సిద్ధ పడి సరిఅయిన కృషి చేస్తేగాని మారదు. సోషలిజ మన్నమాట విన్నా, కమ్యూనిజ మనే మాట విన్నా హరిహరి అని చెవులు మూసుకునే నునం జీవితాన్ని వివిధంగా మార్చాలోకూడా తెలీన స్థితిలో ఉన్నాం. ఇక మనం మార్చే దేమిటి?” అని అత నన్నాడు.

చాలాసేపు వాదన జరిగింది. రామదాసు మాట్లాడుతున్నంత సేపూ సీతకు తానే మాట్లాడుతున్నట్టున్నది. అను చెప్పే విషయాలు తనకు తెలుసునని కాదు. అతన్ని ఖండించేవాళ్లకు అతనికి తెలిసినవిషయాలు తెలివు. అతని కున్న జ్ఞానం లేదు. తన ఇంట్లో తన స్థితి ఎట్లా ఉన్నదో, ఈసమాజంలో రామదాసుస్థితి ఎట్లాగే ఉన్నది. అతను ఎదిరించి పోట్లాడుతున్నాడు; తను ఎన్నడూ పోట్లాడలేదు. అంతే తేడా.

అక్కణ్ణుంచి బయలుదేరేటప్పుడు సీత ఎక్కిన బస్సులోనే రామదాసుకూడా ఎక్కాడు. టిక్కెట్టు కొనబోతూ “మీ రెండాకా?” అన్నాడు. వద్దంటున్న కొద్దీ తనకూడా టిక్కెట్టు కొన్నాడు. మర్యాదకు ఏదన్నా మాట్లాడా లనుకున్నదిగాని ఏం మాట్లాడాలో సీతకు తెలియలేదు. అతను పార్కుదగ్గర దిగిపోతూ, “కాస్టేపు పార్కులో కూర్చుందాం; రాకూడదా?” అన్నాడు. సీత కొంచెం సంగోచించి అతనివెంట దిగింది. “ఈమనిషితో— పరాయివాడితో—పల్లె గా పార్కులో కూర్చుంటావా?” అని ప్రపంచం తనను ప్రశ్నించినట్టు ఊహించి సీత ప్రపంచమీద మండిపడింది “ఏమిటి తప్పు? దురుద్దేశం కలదాన్నయితే అందరూ చేరేట పరాయిమనిషితో కూర్చుంటావా?” అని ప్రపంచానికి సమాధానం చెప్పింది.

ఇద్దరూ వెళ్లి ఖాళీగా ఉన్న పార్కుబెంచిమీద కొంచెం ఎడంఎడంగా కూర్చున్నారు.

“మీ ఉత్తరం అందింది. సమాధానం రాయాలంటే ఎద్రసు తెలీలేదు” అన్నాడు రామదాసు.

సీతకుండా ఒక్కసారిగా ఆగిపోయింది.

వాల్లిద్రరి స్నేహానికి అదే మొదలు. అది చాలా రోజులు గురుశిష్యసంబంధంగా ఉండేది. రోజూ ఆ పార్కులోనే ఇద్దరూ కలుసుకునేవాళ్లు. ఒక్కొక్కసారి అతనివెంట స్నేహితు లుండే వాళ్లు. ఎప్పుడన్నా సీతవెంటకూడా స్నేహితురాళ్లూ, ఎరిగినవాళ్లూ ఉండేవాళ్లు. రామదాసు సాధారణంగా సంఘంగురించి, ఆర్థికశక్తి లనుగురించి, సాంఘికపరిణామంగురించి, సోషలిజ్మస్థుగురించి మాట్లాడేవాడు అదిమసమాజం ఎట్లా మారుతూవచ్చిందీ చెప్పే వాడు. అతను చెప్పే విషయాలు ఎంత విద్వారంగా ఉన్నా నిజ మల్లే తోచేవి.

“అవునుగాని, ఇవన్నీ మీ రెక్కడ చదువుతారు? ఏటిని గురించి చుస్తకా లున్నాయా? ఉంటే నా కివ్వగలరా?” అన్నది సీత.

ఆతరవాత రామదాసు ఆమెకు డజనుకొద్దీ పుస్తకాలు ఎక్కడినుంచో, ఎవరెవరో తెచ్చి ఇవ్వసాగాడు. ఈపుస్తకాల మాదిరిగా సీతమానసికచైతన్యానికి మేత దొరికింది. ఇవాళ ఉన్న కులాలూ, కులశత్రులూ, కులాచారాలూ ఒకనాడు లేవనీ, కొంత కాలానికి పోవచ్చుననీ తెలుసుకున్నప్పుడు సీతఆశ్చర్యానికి మేర లేదు.

సీతను ప్రణయంలోకి దింపినవాడుకూడా రామదాసే. అతను సీతప్రేమను ఆశించనుకూడా లేదు. ప్రస్తుతసమాజంలో స్త్రీపురుషులు ఒకరినొకరు ఆర్థికమకోవటంగాని, అభిమానించి ప్రేమించు కోవటంగాని ఎంత ప్రమాదకరమో చెప్పాడు.

అతను తనమీది ప్రేమతో ఎంత బాధ పడుతున్నదీ అతని నోటనే చెప్పించింది సీత.

“సీత ఒకమనిషిమీద ప్రేమ ఉన్నట్టు బయటపెట్టడం కూడా ఈదిక్కుమాలిన కాలంలో అస్థిలమే. పెళ్లిళ్లకు ఇన్ని హద్దులు ఏసమాజంలోనూ లేవు.” అన్నాడు రామదాసు.

తనకూ, రామదాసుకూ కులభేదం ఉన్నదని సీతకు అదివరకే తెలుసు.

“సేనకటికన్న ఇప్పుడు పెళ్లిళ్లు నయం కాదా?” అన్నది సీత.

“ఏం మారిందని? కొందరు డబ్బున్నవాళ్లు సాహసించగలుగు తున్నారు. మిగిలినవాళ్లు సంస్కారవివాహాలు చేసుకోలేరు.”

“మనిద్దరం పెళ్లి చేసుకుని చూద్దాం, ఏం జరగుతుందో?”

“ఏం జరుగుతుందో ముందుగా తెలుసుకోలేనా? నేను మీ కులం కానందు కవరూ ఆభ్యంతరం చెప్పరు—కనీసం వాళ్లకు ఆ ఆభ్యంతరంకంటే నేను ధనవంతుణ్ణి కాననే ఆభ్యంతరం జాస్తేగా ఉంటుంది” అన్నా డతను.

సీత రామదాసును పెళ్లిచేసుకుందా మనుకున్నది. ఈవిషయం తన రంధ్రితోనూ, అన్నతోనూ, తల్లితోనూ మాట్లాడదా మను

కున్నది. కాని మామూలువిషయాలలోనే మధ్యయుగం మనుష్యులల్లే ప్రవర్తించేవాళ్ళతో ఈపెళ్లివిషయమై వితర్కించ బుద్ధిభుట్టలేదు.

ఆమెకు మొదట్లో లేచిపోదామన్న సంకల్పం లేదు. కాని చదువు పూర్తిఅయి రామదాసు పట్నం వదిలిపోతున్నాడనేసరికి ఆమెకు ఏదో చెయ్యవలసిన అవసరం కలిగింది. చాటుగా పెళ్ళిచేసుకోవటాని కామ మేజరు కాదు.

రామదాసు ఆఖరుసారి ఆమెను పార్కు లో కలుసుకుని కేపు తుచ్చుకున్నాడు.

“అడవాల్లామీద నా కన్న గౌరవం ఎక్కువయేటట్టు చేశావు. అందుకని నిన్నెప్పుడూ మరిచిపోను” అన్నాడు రామదాసు.

అతను మర్నాడు మెయిలుకు వెళ్లిపోతున్నాడు. ఆరోజు సాయంకాలం సీత అర్ధరూపాయిడబ్బులు చేత తుచ్చుకుని పార్కుదగ్గరికి మామూలుప్రకారమే వచ్చింది. నెంట్రలుప్రేషనువేపు వెళ్లే బస్సులో ఎక్కి ప్రేషనుకు టిక్కెట్టు కొన్నది.

రైలు బయలుదేరటాని కింకా పదిహేనునిమిషాలున్నది. ప్లాట్ ఫారంటిక్కెట్టు కొని మెయిలుపెట్టెలు సతకసాగింది. రామదాసు మాడోతరగతి పెట్టెలో ఒకమూల కూర్చుని ఏదో ధ్యానం చేస్తున్నాడు. సీతను చూసి కంకారుగా బయటికి వచ్చాడు.

“నన్ను కూడా తీసుకు వెళ్లండి—అభ్యంతరం లేకపోతే” అన్నది సీత.

రామదాసు సంకోచించాడు.

“మీ కభ్యంతరమైతే ఇంటికి వెళ్లిపోతాను.”

“నాగరించి ఏమీ అభ్యంతరం లేదు. నువ్వు?”

“ఆలోచించుకునే వచ్చాను...నే నాఇంట్లో ఉండలేను. నరకం.”

“ఓయీ లేదు. టిక్కెట్టు కొనుక్కొస్తా సుండు.”

రైలు సాగినతరువాత రామదాసు సీతకు తన పరిస్థితి చెప్పాడు.

“నువ్వు మా ఇంటికి రావచ్చు. మా ఇంట్లో కూడా మీమాదిరిగానే కాకాహారం తింటాం. కాని మావాళ్ళను నువ్వు భరించలేవు. వాళ్లు కొద్దిగా చదువుకున్నవాళ్లు. నాజాకు లెరగని మోటవాళ్లు. పల్లెటూరు కూడాను.”

“ఫరవాలేదు. నాకోసం మీరేమీ ఇబ్బందిపడక్కల్లేదు. మీకూ మీవాళ్లకూ మధ్య భేదాలు పెట్టాలనే ఉద్దేశం నాకెన్నడూ లేదు. మీవాళ్ల జీవితం యథార్థమైన జీవితమని నా నమ్మకం. అందుచేత భరించగలుగుతాను” అన్నది.

“నన్ను కూడా తీసుకు వెళ్లండి—అభ్యంతరం లేకపోతే” అన్నది సీత.

సీతమాట ఎట్లా ఉన్నా, ఆమెను చూసి రామదాసుకల్లి దండ్రులు చాలా సంతోషించారు. ఆమె తన స్నేహితురాలని అతను వాళ్లతో చెప్పాడు. “ఆమె ఏవలం? మన ఇంట్లో ఉంటుందా? మనను చూసి అసహ్యించుకోదా?” ఈవిధంగా రామదాసును ప్రశ్నించారు. వాళ్లు ఆమెకోసం కొన్ని తెచ్చిపెట్టుకోవటానికి ప్రయత్నించారుగాని రామదాసు నిరుత్సాహపరిచాడు.

సీత అన్నది నిజమయింది. రామదాసుచట్టాలు కడటంలేని వాళ్లు; సహజమైన భావాలు గలవాళ్లు; ప్రయోజనకరమైన వ్యాపకాలన్నవాళ్లు. ఇంటిమీదా, పనిమీదా వాళ్లకున్న క్రమ అపారం.

రామదాసు బీదవాడు కాదు. పెద్ద భాగ్యవంతుడు కాకపోయినా అతనికి చాలా పలుకుబడి ఉన్నది. ఈ వ్యవసాయం చేసుకునే వాళ్లలో మర్యాదలకు లోటు లేదుకాని కపటనినయాలు లేవు. సీతకు ఇప్పుడు సరిగా గాలి పీలుస్తన్నట్టుంది.

సీత ఫలూనిచోట ఉన్నదని కనిపెట్టటానికి నరి పంహంగారికి వారంరోజులు పట్టింది. వెంటనే కయనా, పానకాలరావు బయలుదేరి వచ్చారు. రామదాసు ఇంట్లో లేడు. అతనూ, సీతా సాయంకాలం పూట పొలాల్లోకి వెళ్లారు.

చెక్కవద్దగిర వానవృద్ధం సాగింది. మొదట్లో రామదాసు మాట్లాడాడు. తరవాత సీతకూడా మాట్లాడింది. తండ్రికొడుకులు వాదనలు వినదలచలేదు. సీతను తమవెంట పంపకపోతే పోలీసులకు రిపోర్టిస్తామన్నారు.

“మీకు నామీద గల ప్రేమ చూస్తే కడుపు నిండిపోయింది. కాని మీవెంట వస్తే నా కేం చేస్తాను? నా కిష్టంలేని మనిషి రిచ్చిపెల్లిచేస్తారా? లేకపోతే మీ వంశగౌరవం దక్కించుకునేటందుకు నన్ను యావజ్జీవనరకంలో ఊరేస్తారా? నేను కులం చెడ్డాననీ, బజారుదాన్నయినాననీ ఇప్పుడే అంగీకరిస్తున్నాననీ, చూస్తూచూస్తూ పరవుగలవాడి కెళ్లా ఇచ్చి చేస్తాను?” అన్నది సీత.

“నీ తెలివితేటలు చూసి సంతోషించటానికి రాలేదు. నువ్వు వెంటనే బయలుదేరి వస్తావా? కేసు పెట్టనున్నావా?” అన్నాడు పానకాలరావు.

“ఏమని కేసు పెడతారు?” అన్నది సీత రామదాసుతో.

“నువ్వు మైనరువు. కేసు పెట్టవచ్చు.”

“ఎప్పటికీ మేజరు నవుతాను?”

“పద్దెనిమిళ్లకు.”

“ఇంకో ఏడాదికా?...మళ్లీ వస్తాను. చెప్పకుండా వెళ్లానని మీవాళ్ల నుకుంటారేమో. తొందరగా బయలుదేరానని చెప్పండి,” అని, సీత తనవాళ్లతో బయలుదేరింది.

సీతను తిరిగి తీసుకొచ్చినతరవాత ఇంట్లో అందరూ కుక్కను చూసినట్టు చూశారు. సీత అభ్యంతరం చెప్పలేదు. ఆమె రామదాసును పూర్తిగా మరిచిపోయినట్టు కనపడింది. కాలక్రమన వాళ్లు కూడా మరిచిపోయారు.

ఆరు నెల్లు గడిచింది. సీతకు సంబంధాలు విచారించసాగారు. తనకు పెళ్లి అక్కర్లేదన్నందుకు పానకాలరావు, “అవును, రంకు సాగితే పెళ్లెందుకు?” అన్నాడు.

“అకస్మాత్తుగా సీత బయటికి బయలుదేరింది. ఎక్కడికే?” అన్నది తల్లి.

సీత నవ్వి, “నీ నిజమైన సంస్కారం చూపించటానికి ఎంత మంచి అవకాశం లిస్తున్నాను!” అన్నది.

సంవత్సరం అయింది. ఒకనాడు అకస్మాత్తుగా సీత బయటికి బయలుదేరింది.

“ఎక్కడికే?” అన్నది తల్లి. ఇంట్లో ఇంకెవరూ లేరు.

“వెళ్లానని చెప్పి, చెప్పకుండా వెళ్లినందుకు నాన్ననూ, అన్నయ్యనూ ఏమీ అనుకోవద్దను. అయినా వాళ్లు నాకు తగిన మర్యాద చూపించలేకపోయినారు. అందుచేత వాళ్లకు చెప్పనవసరం లేదు” అంటూ సీత బయటికి వచ్చింది.

తల్లి కేక చేస్తూ బయటికి వచ్చింది. కాని అవిడమొర ఎర రాలిస్తారు? రోడ్డువెంట పొయ్యి బస్సుల రోడ్లలో అవిడకేక లేవరూ వినిపించుకోలేదు.

సీత పార్కుదగ్గరికి వచ్చింది. అక్కడ ఆమెకోసం రామదాసు కనిపెట్టుకుని ఉన్నాడు.

నన్నయయుగమునాటి తెనుగువాఙ్మయము

క్రీ. శ. 1000 - 1100

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

తెలుగుభాషాసాహితీవిశిష్టతను, సక్రమ మగు చారిత్రకపరిణామమును తెలిసికొనుటకు మనము తొలుత కన్నడభాషాసాహితీచరిత్రమును, సాహిత్యపథకమును గూర్చి తెలిసికొనుట యావశ్యకము. దీనికి ముందుగా తెలుగుసాహితీపరిణామతత్త్వము నెఱుంగుట యావశ్యకము. తెలుగుసాహిత్యము రెండు విధములగు విశిష్టసంప్రదాయములు గలది: (1) దేశసంప్రదాయము, లేక దాక్షిణాత్యసంప్రదాయము. (2) మార్గము, లేక సంస్కృత సంప్రదాయము. సాహితీసంప్రదాయము లిట్లు రెండువిధములగుటకు తెలుగు దాక్షిణాత్యభాషయగుటయే కారణము. దాక్షిణాత్యభాషలగు తమిళము, తెలుగు, కన్నడము, మలయాళము, తులు—వీనిలో తెలుగుకన్నడములు రెండును సేకైకరీతిగ నీ రెండు సంప్రదాయములతో నెలసినవి. దీనికి కారణములు—(1) తెలుగు కన్నడములు మాటలాడు ప్రదేశములు నై సర్గికముగ నొకే భూభాగమునకు చెందియుండుట. (2) భాషాతత్త్వము ననుసరించి యొకేభాషాజాతుంబమునకు చెందుట. (3) భాషకు స్థిరత్వము కలుగజేయు లిపి యేకరీతిగ నుండుట. (4) సాహితీస్వరూపమునకు శాశ్వతత్వము గలుగజేయు వ్యాకరణచ్ఛందిస్సంప్రదాయము లొకటి యగుట. (5) రాజకీయముగ కొంతకాల మొక యేలుబడిలో నుండుట. (6) సాంఘికముగ, మతవిషయమున పరస్పరసంబంధము దృఢమగుట అననవి యని చెప్పవచ్చును.

కన్నడవాఙ్మయము యొక్కయు, తెలుగువాఙ్మయము యొక్కయు చారిత్రకక్రమపరిణామమును గమనించిన రెండింటికీని గల పరస్పరసంబంధము, ప్రత్యేకతయు మనకు స్పష్టము

కాగలదు. చారిత్రకముగ సారస్వతమున గ్రంథరచన తెలుగుకన్నమున్నే కన్నడమున ప్రారంభమైనది. అత్యంతసన్నిహితత్వము చేత తెలుగువారు కన్నడమునుండి పద్యములను గ్రహించినన, వానిని తెలుగుభాషకు, తెనుగుజాతికి నై సర్గికములగు సంప్రదాయములతోడను, సంస్కారముతోడను మేళగింపజేసి, గీతసాహితీ కవి తలలో తెలుగునకు దాక్షిణాత్యవాఙ్మయప్రపంచమున ప్రత్యేక శాశ్వతస్థానము గడించిరి.

తెలుగున నన్నయనాటినుండి తిక్కన వఱకు నెలసిన వాఙ్మయశాఖలలో ప్రచురముగనున్న చంపూకావ్యములును, శతకములును, శాస్త్రీయగ్రంథములును కన్నడ వాఙ్మయము ననుసరించి నెలసినవి.

కావ్యరచన

కన్నడము:

తెలుగు:

1. ఆదిపంచమహాకవి పంపభారతము లేక విక్రమాద్భుతవిజయము. క్రీ. శ. 941.

1054. నన్నయభట్టు. తెలుగు మహాభారతము (ఆది, సభా, అరణ్యపర్వభాగము.)

2. ఆదిపురాణము

960. సర్వదేవుడు. గ్రంథముపూర్తిగ లభ్యము కాలేదు. లక్షణగ్రంథములలో నదాహ్యుతము.

3. గుణవర్మ—శూద్రకము క్రీ. శ. 900 (కన్నడమున పూర్తిగా లభ్యము కాలేదు.)

1100. శూద్రకరాజ చరిత్రము. లక్షణగ్రంథోదాహ్యుతము.

4. అభినవపంపడు, లేక
నాగచంద్రుడు. కుము
దేందరామాయణము. 1105

5. నాగనర్మ. కొదంబరి. 984

1200. మంత్రభాస్కరుడు
రామాయణము.

1100. కేతన. కొదంబరి.
(గ్రంథము పూర్తిగా లభ్య
ముకాదు. లక్షణసంకలన
గ్రంథములలో నుదా
హృతము.)

చంపూశబ్దము దండి కావ్యాదర్శమున నున్నను నది ద్రవిడ
భాషాపదముని చెప్పనొప్పదు. సంపూ - చంపూశబ్దమునకు కన్నడ
మున, తుళుభాషలోను కలయిక, మనోహరము అను నర్థములు
గలవు. చంపూ కావ్యము గద్యపద్యకావ్యములకలయికయే గావునను,
నిట్టి కలయికగల గ్రంథములు సంస్కృతభాషలో దండి కన్న
ముందు, అనగా క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దికిముందు ప్రాచీనసంస్కృతమున
కానరాలేదు కావునను నీశబ్దము దాక్షిణాత్యసాహిత్యమునందు
గూఢమైనది. దండి దాక్షిణాత్యజేగావున, నాతనికి లక్ష్యములప్పటికి
కన్నడమున వెలసిన చంపూ కావ్యములని చెప్పవచ్చును.

కావ్యరచన-చంపూపద్ధతి

గుర్గసింహుడు. పంచతంత్రము 1280. పంచతంత్రము. మడికి
1145 సింగన సకలనీతి సమృతములూ
నుదాహృతము. గ్రంథము
పూర్తిగా లభ్యముకాలేదు.
దశకుమారచరిత్ర. కేతన దశకుమారచరిత్ర.

శతకములు

చంద్రమాదామణికేతకము. 1079 1160 క్రీ. శ. శ్రీగిరిమల్లికా
నాగవర్మచార్యుడు ద్దనశతకము. మల్లికా
ద్దనపండితారాగ్యుడు.
హరిశ్చంద్రుడు. పంపాశతకము. 1165 1200. దీని ననుసరించి
పాల్కుటికి సోమన
వృషాధిపశతకము, అన్న
మయ్య సర్వేశ్వరశతకము.
క్రీ. శ. 1242.

శాస్త్రీయగ్రంథములు-ఛందస్సు

నాగవర్మఛందోబుధి. 984. 1100. మల్లియ కేచన. కవి
జనాశ్రయము.

వాక్యకరణము

రెండవనాగవర్మ కర్ణాట 1280 కేతన ఆంధ్రభాషా
భాషాభూషణము 1145 భూషణము.

కేవలశాస్త్రగ్రంథములు

కీర్తివర్మ-గోవైద్యము 1100 1400 నాగనమంత్ర - పు
వైద్యము.
రాజాదిత్యుడు - గణిత 1280 పావులూరి మల్లన-
శాస్త్రము 1190 సారసంగ్రహగణితము.
రట్టికవి 1300 1356. దోనయామాత్యుడు-
సన్న్యాసందము.
అభినవచంద్రుడు - ఆశ్వ 1430. మనమంచి భట్టార
శాస్త్రము 1400 కుడు-ఆశ్వశాస్త్రము.

చేతనభట్టు - క్రీ. శ. 1022

రాజరాజనరేంద్రుని రాజ్యకాలమున తొలిదినములలో నీతడు
కాసనరచయిత. ఈతడు రచించిన "కోరుమిల్లి" కాసనము క్రీ. శ.
1022 లో రాజనరేంద్రుడు పట్టాభిషిక్తుడైనపుడు చంద్రగహణికాల
మున చీవమార్యుడను బ్రాహ్మణునికి కోరుమిల్లిగ్రామ ముగ్రహార
ముగా నొసర్చి దానము చేసిన విషయము తెలుపుచున్నది. ఈ
గ్రామము ప్రస్తుతము తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని రామచంద్రపురము
తాలూకాలో నున్నది.

ఈ కాసనము తెనుగువారికి పుణ్యదివసమగు రాజనరేంద్రుని
పట్టాభిషేకదినము (19-7-1022) తెలుపుటయేగాక నన్నయకు
ముందు తెనుగుకవులుండిరని తెలుపుచున్నది. ఈ కాసనమున
సంస్కృతశ్లోకములు, సంస్కృతగద్యభాగమైన షష్టక సంస్కృత
చ్ఛందస్సునకు విలక్షణముగు నొక దేశీయచ్ఛందస్సుతో సంస్కృత
భాషలో నొక ఛందోభేదము కలదు. అది యిది :

తనై సమస్తజనతావిశేషగుణాయ	...	1
రై సుతర్పితమహీదేవదేవగణాయ	...	2
విప్రాన్వయాబ్ధిశశిభృత్ ప్రతిచ్ఛందాయ	...	3
విద్యజ్జనాధిక్రృతవిశ్రుతానందాయ	...	4
జన్మప్రభృతిగీతవేదాంతతత్త్వాయ	...	5
సన్మనోవసతివాస్తవ్యాత్మసత్త్వాయ	...	6
లంభితగురుత్వపరిలాలితచరిత్రాయ	...	7
గుంభితమతిష్ఠగీతజీవభృగుపుత్రాయ	...	8
సిద్ధనిజనాథకృతసేవితిమనీషాయ	...	9
కుద్ధమతిదూషితసమస్తజనదోషాయ	...	10
సంతతారాధితనిజస్వామిపాదాయ	...	11
చింతితమనస్థసుఖదాహుతపాదాయ	...	12
చకోమహుమవినిర్గతామితకలంకాయ	...	13
ధీమత్ ప్రగీతరుచిరస్వనామాంకాయ	...	14
సకలమునిగణానుతాపస్థంభనూత్రాయ	...	15
తత్ర సంగీతభారద్వాజగోత్రాయ	...	16
సప్తతంతుకృతయూపస్థంభశోభాయ	...	17

సప్తాశ్వరూపసదృశాత్మతనులాభాయ ...
 నిత్యజనతోచితసుసత్వగుణయుక్తాయ ...
 పత్యభిలషితకార్యసంపత్తిసక్తాయ ...
 పరమపురుషార్థసంపాదనపటిష్ఠాయ ...
 పరమేశ్వరస్మరణపాలనపరిష్ఠాయ ...
 సకలార్థకాన్త్రుపరినిష్ఠితవిద్యోదాయ ...
 కుకుమారతాధికసరోజనిభపాదాయ ...
 ధారాకేణాగ్రహారీకృతఃకోరు
 మిల్లీనామగ్రామమిందూపరాగేణ
 దత్తోమాయాచంద్రతారంహృత్మేత
 తస్యానధిస్యక్తిరేహోచ్యతేరాద్య.

18 దుండుటచేత, రచయిత తెనుగుకవి యని నిశ్చయముగ నెప్పుడప్పుడు.
 19 బేతనభట్టు నన్నయకు ముందున్న యొక తెనుగుకవి.
 20 ఈతనిపేరు “చేతనభట్టు” అని యీ తరువాతివాగు వ్రాయు
 21 చున్నారు. కాని యీశాసనప్రతిబింబములో ‘బే’ స్పష్టముగా కాన
 22 వచ్చుచున్నది. మొట్టమొదట దీనిని ప్రకటించిన స్థానికవారు
 23 తిప్పిని సరిగ్గ పరిశీలించకపోవుటచేతను, వారు వ్రాసినదానినే యితరు
 24 లనువదించుటచేతను నిట్టి విపర్యాస మేర్పడినది. రాజనరేంద్రుని
 కాలమునాటి యితరశాసనములనుబట్టి యీతని పేరు “చేతనభట్టు” అని
 తెలియుచున్నది.

నన్నయభట్టు - క్రీ. శ. 1050.

ఆ వెనుక సరిహద్దులు గలవు. తరువాత ‘ఆజ్ఞాప్తి కటకేశో’
 రాచయిపెద్దేరితనూజకర్త బేతనభట్టు కావ్యానాం శేఖరోఽస్య
 గండాచార్యః’ అని శాసనరచయిత, శాసనోత్పిన్నుని పేరు తెలుప
 బడినది.

పైభాగమున 24 పాదములలో అంత్యానుప్రాస కలదు.
 మఱియు 2, 3, 4, 16 పాదములలో ఆదిప్రాస లేకున్నను తక్కిన
 వానియందు దీ నియుము పాటించబడినది (జన్మ-సన్మ-లంభిత-
 గుంభిత...) 1, 4, 6, 7, 9, 11, 18, 20, 21, 22—వీనియందు
 యతినియుము, అనగా తుల్యాక్షరము వచ్చుట పాటించబడినది.
 18 పాదములో ‘హోమ-ఆమిత’ అని ప్రాసయతి కలదు. ఇది
 24 పాదములు గల రగడభేదము. ఈ రగడలు సంస్కృతభాషలో
 లేవు. కన్నడభాషయందు, తెనుగునందు కలవు. సంస్కృత
 భాషలో నింతకు ముందు, క్రీ. శ. 940 ప్రాంతమున సోమదేవనూరి
 ‘యశస్తిలక’ చంపువున రచించిన ‘రగడ’ నీవలకే విద్వల్లోకమున
 కెఱుకపఱచినాడను.*

పైరగడ మాత్రాచ్ఛందస్సులలో విజయభద్రరగడ యను
 పేరు గలది. ఇది 5 మాత్రలకు విలుగును. గాన ఖండగతి గలది. దీనికి
 జంపెతాళము-నియతము.

తస్మై స-మస్తజన-తావిశే-మగుజాయ. ఈగణములలో గురు
 లఘువు లన్నియు లఘువులుగా పరిగణించిన మన కిది యెట్లు
 5 మాత్రలుగా విలుగునో తెలియగలదు.

తస్మై స-2+2+1; మస్తజన-2+1+1+1; తావిశే-
 2+1+2; మగుజాయ—1+1+2+1.

కాబట్టి పైరగడ రచించినయితడు తెనుగుకవి యగుట
 స్పష్టము. భాష సంస్కృతమైనను తెనుగుకవికాలక్షణము లిం

చారిత్రకముగ నిర్వివాదముగ మనకు దలిసిన తొలికవి
 నన్నయభట్టు. నన్నయకు ముందుకాలమునను, సమకాలికముగను
 తెలుగుకవులు నలసినను, వారిగ్రంథములు మనకు లభ్యము కాక
 పోవుటచేతను, నన్నయరచిత మహాభారతభాగ పీఠరువాతి సాహిత్య
 పథకమున కాధార మగుటచేతను, దేశి, మార్గకవితారీతులనే గాను
 విధము లైన యాంధ్రసాహితీప్రపంచమున, నన్నయోపజ్ఞమై,
 తిక్కిననుమోకవిచే పునర్నిర్మాణము గావించబడిన మార్గకవితారీతయే
 ప్రధానమై, పరంపరాయాతముగ నాదరణీయ మగుటచేతను,
 నన్నయ నే యాదికవిగను, నాంధ్రకవితాచారప్రభుత్వస్థానమున,
 నాంధ్రకవితాసృష్టికర్తగను, వాగమతాసనునిగను తెనువాతికపులంద
 ఱును గీర్తించినారు. కాని యుపలబ్ధములగు సాగనసాగ్రాగి ననా
 సరించి చూడగా నన్నయను సూర్య మనకు సత్యముగ చెప్పితనను,
 నితరులచే నాలోపితమైన చారిత్రయే హెచ్చుగా నులిచిన దిని చెప్ప
 నొప్పును. క్రీ. శ. 1656 సంవత్సరమున నప్పకవియగు రచితమైన
 కాలమునుండి, నన్నయచరిత్ర ములుగుపడి వెప్పు వివాదముల
 కాస్తదమై, ఒక ప్రత్యేకవాఙ్మయముగా బరిణమించినది.

కాని నిష్పక్షపాత మగు చారిత్రకదృష్టితో బరిశీలించిన
 మనకు నన్నయను గూర్చియే గాక, ప్రాచీనాంధ్ర భాషాసాహిత్య
 సంప్రదాయములే గాక, రాజకీయ, మతసాంఘికాద్యవిషయ విశేష
 ములుగూడ వెఱుకపడు ననటకు సందియము లేదు.

1. కాలము:—నన్నయ తూర్పుచాళుక్యుల జలేభట్టుడును
 రాజమహేంద్రవరదాభిరాముడు నగు రాజరాజనరేంద్రుని కాలమున
 (క్రీ. శ. 1022-1061) విలసిల్లినవాడు. సంస్కృత మహాభారతము
 ఆదిసభాపర్వములును, అరణ్యపర్వమున కొంతభాగమును రాజరాజ
 నరేంద్రు నాదేశానుసారముగ తెనుగున వ్రాయుటయే గాక, శాసన
 కర్తయై నందమపూడి, మండశాసనములను లిఖించినాడు. ఇవి
 చారిత్రకముగ నిరూపితములు.

2. నన్నయభట్టు - శబ్దోత్పత్తి:— భారతములో
 నన్నయభట్టు ‘నన్న పాఠ్య’ (ఆది 1-9) అనియు, ‘నన్నయ
 భట్టు’ (ఆది 1-25) అనియు, నాశ్వాసాంతగద్యలలో ‘నన్నయ

* త్రిపురాంతకోదాహరణము. పీఠిక, పుట 31. ఇది నాచే
 సంపాదితమై ప్రకటిత మైనది.

భట్టు' అనియు తన్ను పేర్కొనినాడు. అతడు వ్రాసిన కాసనములలో "కావ్యానాం కర్తా నన్నయభట్టో" అనియు, "నన్నియభట్టో" అనియులిఖించినాడు. దీనినిబట్టి నన్నయభట్టు వేఱు, నన్నియభట్టు వేఱు అను నొక విమర్శకాభిప్రాయము వెలువడినది. ఇది యెంతయును ప్రామాదిక మనుటకు సంశయము లేదు.¹ వ్రాతప్రతులకన్న శిబిశాసనము లెక్కుడు ప్రామాణికములు. కావున నన్నియభట్టశిబి గ్రాహ్యమే. మఱియు శబ్దవ్యుత్పత్తి ననుసరించి, వ్రాసిననామసామ్యమును బట్టి నన్నియరూపమే సరియైనది. కల్లియ, జక్కయ, నన్నియ, మల్లియ, బొద్దియ, దామియ, పేరియ అను తత్సమేతరపదములలో 'ఇయాంతరూపములు ప్రాచీనకాలములో విరివిగా వాడుకలో నుండెను. ఇవి క్రమముగా కల్లియ, జక్కయ, నన్నయ, బల్లియ, మల్లియ, బొడ్డయ, దామయ, పేరయ- అను అయాంతరూపములుగా మారినవి. తత్సమములగు రామ, భీమ, సోమ మొదలగునవి రామియ, భీమియ, సోమియ అనురూపములై వెనుక రామయ, భీమయ, సోమయగా మారినవి.² ప్రాచీనసంప్రదాయములనుసరించి ఇయాంతరూపములు సరియైనవి. నన్నెచోడ పదముల్లే - నన్నిచోడ అని వ్రాతలలో ప్రయుక్తమైనది. కావున నన్నయ, నన్నియలు వేఱుకొరని స్పష్ట మగుచున్నది.

నన్నయభట్టు అను సమాసపదములో నన్ని + అయ + భట్టు అను మూడుపదములు గలవు. ఇందు నన్ని అనునది దేశ్యము; 'అయ' అనునది 'ఆర్య' శబ్దభవము- తద్భవము. భట్టు శబ్దము అదంతమైన సంస్కృతపుల్లింగశబ్దము తత్సమము. కాబట్టి నన్నయభట్టు పేరు తెనుగుపేరనియు, తెనుగు అనగా నన్నయభట్టుకాలమున, తత్సమ తద్భవదేశ్యయుక్తమైన భావ యనియు గ్రహింప నగును.

1. ఆంధ్రమహాభారతరచనాకాలము. భారతి, సంపుటము 18. సంచిక 11, (1941-నవంబరు) పుట 440. "నందమపూడి కాసన కర్త వేఱు, భారతాంధ్రీకర్త వేఱు".

2. ఇయ, అయ, అన, అనునదియే తెలుగులో పురుషనామ వాచకములకు వెనుక ప్రయుక్తమగుచున్నది.

3. నన్నయభట్టారకుడు-భారతి ధాతపుష్కము, సంపుటము 14. సంచిక. 1. 93, 94 పుటలు)

4. నన్నయ ననుసరించి శ్రీనాథుడు నీశబ్దమును పలుమాలు వాడియున్నాడు. తాను శ్రీనాథభట్టుకుకవి నని తెల్పికొన్నాడు.

అగ్నిభట్టారకుడు (అది. 1, 2, 3, 6 ఆశ్వాసములు సభా¹)
 బ్రహ్మ ... (అది. 7 ఆ.)
 విష్ణు ... (— 8 ఆ.)
 " ... (ఆర. 3 ఆ)
 భర్త ... (— 1)
 వాయు '.... (, 23 ఆ)
 వ్యాస (అది. 3, 4, 7.)

నన్ని పదము ద్రవిడకర్ణాటభాషలలో గలదు. నన్ని-తమిళము; నన్న - కన్నడము. ఆభాషలలో వీనికి మంచితనము, శీలము, ప్రియము, సత్యము మున్నగు నర్థములు గలవు. తెనుగున నన్ని పదము ప్రత్యేకముగ నీ యర్థమున లేకున్నను, 'ననుపుకాడు' మొదలగు పదములలో నిందులో ప్రియము అనునర్థము గలిగియే యున్నది. నన్నయభట్టు సహాధ్యాయి నారాయణభట్టు నన్ని నారాయణుడని నందమపూడి కాసనమున గలదు. నన్ననగంధవారణము అను బిరుదమున నన్ననగూడ నిట్టిదియే. కాని నేడు ప్రత్యేకముగ నన్నయ పేరుతో నీశబ్దము కానరాకుండుటచే నిది కన్నడమునుండి తెలుగు లోని కొకకాలమున వ్యాప్తిలోనికి వచ్చిన శబ్దమని చెప్పవచ్చును.

అయ:— ఇది ఆర్యశబ్ద తద్భవము- తెలుగున గల 'వలపల గిలక'చే 'అయ్య' అయ్య అయినది. అదియే 'అయ' అయినది

భట్టు:— ఇది భట్టః అను సంస్కృతపుల్లింగరూపము. ఇది నన్నయకు లాంఛనపదమని యొక విమర్శకాభిప్రాయము.³ కాళిదాసునకు దీపకాళిదాసు, శ్రీకంఠునికి భవభూతి, దండికి దండ శబ్దోపయోగము, మాఘునికి ఘంటామాఘుడు లాంఛనపదము లైనట్లు ఇదియును కాదగును. దీనికి కారణము లేకపోలేదు. నన్నయ భట్టారక శబ్దమును పెక్కుసార్లు ప్రయోగించినాడు.⁴

నారాయణభట్టుకూడ భట్టశబ్దము, లేక నన్ని నారాయణుడని పేర్కొనబడినవాడు. కాఫన నిది లాంఛనపదముగనే యున్నట్లు తోచుచున్నది. నవీనమార్గనిర్మాత యగువానికి 'భట్టారక' బిరుదము గలదని సంప్రదాయము. తెనుగున దేశభాషావిత్వమున నూతన మార్గోపదేశకుడగుటచే, నన్నయకు భట్టారకబిరుద మొప్పియుండు ననుట సమంజసమే యగుచున్నది. ఇది క్రమక్రమముగా నామము లకు నుపపదముగా చేర్చబడియుండును. మల్లికార్జునభట్టు- హరిభట్టు- ఫణిభట్టు- వినుమంచి భట్టు- జయంతిరామభట్టు- తాతమభట్టు.

తూర్పుచాళుక్యుల రాజ్యకాలమున కాసనకర్తలలో బీతనభట్టు, ఆయ్యనభట్టు, భీమనభట్టు మొదలగు భట్టోపనామాంకితు లుండుటచేత నీభట్టపదమాకాలమున నొక విశేషవిశిష్టతాసూచకమని చెప్పవచ్చును.

నన్నయకులము:—నన్నయ తన్ను గూర్చి భారతావతారికలో ప్రథమపురుషములో—

సీ. తనవలబ్రాహ్మణు ననురక్తు నవిరళ
 జపహోమతత్పరు విపులశబ్ద
 కాసను సంహితాభ్యాసు బ్రహ్మాండాది
 నానాపురాణ విజ్ఞాననిరతి
 పాత్రు నాపస్తంబనూత్రు, ముద్గలగోత్ర
 జాతు, సద్విసుతావదాతచరితు
 లోకజ్ఞ సభయభాషాకావ్యరచనాభి
 శోభితు సుత్రుభిభాభియాగ్య

నిత్యసత్యవచను, మత్యమగాధిపా.
చార్య సుజను నన్నపార్య జూచి
పరమగర్భ విదుడు వరచాళు క్యాన్యయా
భరణు డిట్టు లనియె కరుణతోడ.

పైవానిలో కులబ్రాహ్మణశబ్దము పెక్కువాదముల కాస్పదమైనది. మఱియు నన్నయ నియోగియా, వైదికియా యను చర్చకు నిదియే మూలమైనది. నన్నయ కాలమున బ్రాహ్మణులలో నియోగి, వైదికివిభేద మున్నట్లు కానరాదు. నే డిరువదియవ శతాబ్దమున గల నియోగివైదికివిభేదములు, కతులు, పాక్షికాభిప్రాయములను పురస్కరించుకొని, 9 శతాబ్దములక్రిందట నున్న సాంఘికవ్యవస్థలను నవీనదృష్టితో విమర్శించుట యసంజసము, అన్యాయము. ఇది సరియగు చారిత్రకపద్ధతి కాదు. మఱియు, తగువాతి కవులలో మహాప్రసిద్ధులైన తిక్కన, ఎఱ్ఱన, పోతన మొదలైన వారిలో ఎవ్వరును తమ నియోగులమని కాని, వైదికులమని కాని చెప్పుకొనలేదు. ఇట్లు చెప్పుకొనుట నవీనకాలమున నేర్పడినది. ఇంకొక విశేషముగూడ నీసందర్భమున గమనింపవలసియున్నది. ఆయా కాలములందు ప్రయుక్తములైన పదములకు నప్పటి యర్థములనే చెప్పి సమన్వయింపవలెనుగాని యా పదములకు కాలక్రమమున మార్పు చెందిన యర్థములను సమన్వయింపజేయుటవలన నిట్టి చిక్కులేర్పడుచున్నవని మన విమర్శకులు గ్రహింపలేదు. 'కులబ్రాహ్మణుడు' అనగా కులక్రమాగతిముగా నాయా రాజకుటుంబముల నాశ్రయించిన బ్రాహ్మణుడని యర్థము. ఇది డెబ్బదిరెండు నియోగములలో నొకటి. కావున నా కాలమున నిది యొక నియోగవృత్తియే. కులబ్రాహ్మణుడనగా పురోహితుడని యర్థము మాటుటయు, నియోగులనగా కేసలము లోకావ్యవహారములు చేయువారే యగు నర్థమున నిమత మగుటయు, పురోహితవృత్తి కొంచెము హీనముగను, లోకవృత్తి కొంచెమున్నతస్థితిగను నేడు యాధునికులు నీచర్చకు గారణమైనది. తెలుగున చారిత్రక సారస్వతచర్చలలో నాదబలము కన్న వాదిబలమే ప్రస్తుత మగును. కాబట్టి నియోగులు నన్నయ తమ శాఖకు చెందినవాడని యుపపత్తులు జూప, వైదికులు నన్నయ తమ శాఖకు చెందినవాడే యని యుపపత్తులు మూసి తమరేమ పంతములను నెగ్గించుకొనిరి. ఇట్టి పట్టుదలచే సత్యము లెల్లడికాదయ్యెను.

నన్నయ యాంధ్రబ్రాహ్మణుడు గావున కులమును గూర్చి యిట్టి వివాదములు, చిక్కులు వచ్చిన వని కొందఱు విమర్శకులు నన్నయ యాంధ్రుడుగాడని, కర్ణాటకుడని వ్రాసి యీసమస్య నొక్కత్రుటిలో విడగొట్టిరి.

"నన్నయపేరుకూడా అనాంధ్రమేను. నన్న అంటే ఆరవం లోను, కన్నడంలోను మంచి అని అర్థం. ఇది తెలుగులో లేనే లేదు. ఇతడు (నన్నయ్య) తమిళనాడు, చాళుక్య లప్రధాననగరమైన కల్యాణపురప్రాంతాలనుండి వచ్చిన కర్ణాటకుడో అయివుంటాడని వ్యక్తమవుతున్నది" (పల్నాటి వీరచరిత్ర, ద్వితీయభూమిక, 1940.)

నన్నయ్య భారతభాగము - భండస్సు

నన్నయరచితభారతభాగమున నీక్రింద వివరించినరీతి గద్యపద్యములు గలవు—

పద్యము	ఆశ్వాస సంఖ్య	గద్యపద్యసంఖ్య
1. ఆదిపద్యము	8 ఆశ్వాసములు	2091
2. సభాపద్యము	2 ,,	618
3. అరణ్యపద్యము	4 ఆశ్వాసములు 142 పద్యము	1300
		4009

పైవానిలో నాశ్వాసాంతగద్యము 13 ను, ప్రక్షిప్తములు 12 గద్యపద్యములును, కృత్యాదిసంస్కృతశ్లోకము పోగా మిగిలినవి—
4009—26 = 3983..

ఇందులో పద్యములు	2487
గద్యములు	1496
	3983

పద్యములలో సంస్కృతికములు —————
కృత్తిములు.

అంశము	18
మంత్రము	61
ఉత్పలము	184
చంపకము	240
మత్తకోకిల	25
తనల	25
స్రగ్ధర	1
మహాస్రగ్ధర	2
మానిని	2
కవిరాజవిరాజితము	2
నూలిని	7
పుళివి	5
వసంతతిలకము	3
స్వాగతము	2
తోటకము	1
పద్మకము	1
ద్రుతవిలంబితము	1
వనసుయూరము	1
అంబురుహము	1
రథోద్ధతము	1
మణిభూషణము	1

లయగ్రాహి	3
దండకము	1
	589

శేషిభందస్సు—మాత్రాచ్చందస్సు—జాత్యుపజాతులు.

కందములు	1219
అటవెలదులు	195
ఉత్సాహ	4
మధ్యాక్కరలు	39
సీసములు	251
తేటగీతి	177
తరువోజ	12
మధురాక్కర	1

1898

1898

589

పద్యములు 2487

నూచిక : సన్నయ వాడిన వృత్తిములో చంపకములు పాచ్చు. జాతులలో కందములు పాచ్చు.

—గద్యములు

సన్నయవచనభాగములలో నొక విశేషము గలదు. 'పద్యభాగవ ద్వృత్తగంధి' అను నామముని సూత్రవృత్తి ననుసరించి సన్నయ వచనమును ప్రారంభించుపట్టుల పద్యమునలెనే నడిపించును.

ఆదిపర్వము—

1—88. వ. అని యడిగి వాని యనుమతంబున సోమశ్రవసు.

ఇది

క. అని యడిగి వానియనుమత

మున సోమశ్రవసు.....

అని కందపద్యపాదములుగా నగును.

2—82 వ. ఇట్టి మహోత్పాతంబులు పుట్టిన సురపతి...

ఇది

క. ఇట్టి మహోత్పాతంబులు

పుట్టిన సురపతి.....

అని కందపద్యపాదములుగా నగును.

4—14 వ. ఇట్లు పెక్కు మృగంబుల నెగచి చంపెడు నేడుక.

ఇది—

శే. గీ. ఇట్లు పెక్కుమృగంబుల నెగచి చంపె...

అను గీతపద్యపాదము.

5—81 వ. అని నిశ్చయించి గొంతిని మాద్రినిం జూచి ఏర లిందుండి నవయక హస్తీపురంబునకుం జని.

ఇది

సీ. అని నిశ్చయించి గొంతిని మాద్రినిం జూచి

మీగ లిందుండి నవయక హస్తీ...

అను సీసపద్యపాదము.

సాధారణముగ నాశ్వాసప్రారంభమున వచనములు సీసపద్య పాదములుగానే వ్రాసి నాడు.

వ. అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు జనమేజయుండు.

అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు జన.

(ఆది. తృతీయాశ్వాసము)

అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు యయాతికిని (ఆది. చతుర్థ)

ఇట్లే ప్రతియాశ్వాసాది సన్నయ దీనిని గమనింపక ద్వితీయాశ్వాసప్రారంభమున—“అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నాది యుగంబునం.” అని ముద్రించిపుటయడుగున—క. 9. గ. ‘నట్లాదియుగమునం’ అని పాకభేదము చూపబడినది. పాకభేదమే మూలమున సన్నయెడల ఇది ‘అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పెనట్లాది యుగము...న.’ అని సీసపద్యపాదముగానే యుండి సన్నయ కవిగాలక్షణమునకు సరిపోవును. మఱియు సన్నయ భారత భాగముద్రణపరిష్కరణమున కిది యొక ముఖ్యమాత్రము. నేడు మనము సన్నయభారతము సన్నయ్యనాటి వ్రాతతీరునగాక మనకు నేటి కల వడిన వ్రాతతీరున గదా ముద్రించుచున్నాము. అరసున్నలు ప్రాచీన కాలమున లేక పోయినను నేడు వానిని పూర్వగ్రంథములయందు నియతముగా చూపించుచున్నాము. నేడు గద్యపద్యములయందు వీనిని పాటించు చున్నాము. కాని సన్నయ భారతములో పద్యములయందు దీనియము పాటించి గద్యముల పాటించలేదు. ఉదా :

“అక్కఱకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నాది యుగంబునం.....గత్యుపప్రజాపతి భార్యలైన కద్రునయు వినతయు ననువారలు పుత్రైర్నినులై యనేకసహస్రగర్భంబులు కత్యుపు నారాధించిన కత్యువుండును బ్రసన్నుండై మిశోరిన వరంబు లిచ్చెద వేడుండనిన”——(ఆది 2-2)

పైవచనమున ‘వేడు’లో వరసున్న యుంచి తక్కుంగల చోట్ల నిండుసున్న లుంచి ముద్రించుట సరికాదు. వేడులోవలె, ‘కథకుండు, కత్యువుండును ప్రసన్నుండై, వేడుడనిన’ అని ముద్రింప దగును. మఱియును పూర్ణ లిందురూపములతోనున్న వర్ణంబులు వరంబులు మొదలగునవి వర్ణములు, వరములు నని ముద్రితము కావలెను.

పద్యములలో ఛందోభంగ మగును గాన నచ్చట నుండవలసినచోట్ల పూర్ణ బిందువు నుంచి ముద్రింపకతప్పదు. కాని గద్యములలో నట్టిది పరిపాటింప నక్కఱలేదుగదా! ఇంతకును మనము నన్నయనాటి లిపిరీతిని, నుచ్చారణరీతిని ముద్రించిన నిట్టి సంజేహముల కెసములేక నే యుండును. నవీనపద్యములలో ముద్రితమైనప్పు డా క్రమమే యుప రింపవలయునుగదా. నన్నయభారతము పూర్ణ పరిపక్వరణ మపేక్షించుచున్నదని తెలుపుట కిది వివరింపబడినది.

అక్షరచ్ఛందస్సు - వృత్తములు

నన్నయనాటికిని నేటికిని వృత్తముల యతిస్థానములలో భేదములు గానవచ్చుచున్నవి. వాని నీక్రింది వివరించుచున్నాడను.

1. పృథ్వీవృత్తము—ఆది: 2-166 |౧| జ, ||౧| స, |౧| జ, ||౧| స, |౧| య, |౧| వ-12 యతి.

“అమిత్రమదభేది యొక్కరు డయమృత్యుగా నేవ్వణా భ్రమాకులితచిత్తుడై.”

ఇందు యతి 12 వ యక్షరము. సంస్కృతమున యతి 9 (వసు గ్రహయతిశ్చ పృథ్వీ).

నన్నయనానక శ్రీనాగూడు-పెద్దన సంస్కృతయతినియము మును పాటించిరి.

కవిజనాశ్రయ, కావ్యాలంకారచూడామణి, అనంతచ్ఛందస్సు లలో 12 అక్షరము యతి, కవిచింతామణిలో 18 యతి.

నన్నయ సంస్కృతయతిని మార్పుట పృథ్వీవృత్తము ‘మధ్యా క్కర’ అను దేశీవృత్తముతో సమానము చేయుటకని తెలియదగినది.

2. మానిని (||౧| భ-7భ కారములు ౧౫-1౫ కారము.) 18 యతి. (ఆది. 4-20)

“ఏచితనర్చి తలీర్చిన కోవుల-నిమ్మగు రావుల జొంపములకొ పూచిన మంచి యశోకములకొ”—(18 యతి.)

ఇందు యతి యొక్క చోటనే పాటింపబడినది. ఇది వృషభ గతిరగడతో సరిచేయుటకు చేసినది. లాక్షణికులు కవిజనాశ్రయము నుండియు 3 యతులు పేర్కొనిరి.

“కొరకములొ క్రియ గ్రనొన నేడు భ
కొరము లొక్క గకారముతో
గారవమై చనగా యతి పండ్రెట
గ్రల్లిన మానిని కామనిభా.”

అనంతుడు—
“క్రొన్నెలపువ్వును గోఅలపాగయు
గూర్చిన కంజడకొప్పనకుకొ
మన్నెయొనర్చిన వాహిని యీతని
వామపదంబున వ్రాలె ననకొ.”

నన్నెచోడకవి కుమారసంభవమున నొక్క యతియే వాడి గాడు—(7-840 ప్రథమభాగము)

“మానినిరూపచరిత్రలు దారస-మంబగుచున్నవి చిత్రగతికొ.”

తిక్కన నన్నయమతము ననుసరించి యొకయతిని, మఱొం తరము ననుసరించి యతిత్రయమును పాటించినాడు.

1. జూదము నప్పడు సర్వజనంబులు - చూచి భయంపడి యిప్పనియి.

2. కూతియు గాంతియిసర్పగ దేజము గుండకవహల్లులు గూరణిఖా.

భారతమున మానినివృత్తమునకు రెంక తెలుగుల యతి యుండగా నప్పకవి యొక్కయతియే విధించుట సరికాదు. (పు. 218)

“రాజిలు సత్తభముల్లము విశ్వవి-రామము మానినియందు భర”

3. కవిరాజవిరాజితము (||| న. |౧| జ (6 గణములు) |౧| వ - 14 యతి.)

“చనిచని ముందట నాజ్యహవిర్ధృత - సౌగభధూలులతా తతులకొ” (ఆది. 4-21)

ఇచట పాదమున కొక్కయతిమాత్రమే. లాక్షణికు లందఱును పాదమునకు మూడుచోట్ల యతి (8-14-20) విధించినారు.

తిక్కన వైరెండు పద్ధతుల ననుసరించి కవిరాజవిరాజితమును వ్రాసి యున్నాడు.

ఏకయతికి—

“అనయము లోలతమై విషయప్రచ - యంబును గుస్తరపంకమునకొ కొనదొరకొల్పి క్రమంబున నంగము - క్రొవ్వును డెల్లును బా....” (స్త్రీపర్వము 1-55)

యతిత్రయమునకు—

“అనవుడు నిట్లను - నన్నరపాలున—

కొతడు మోక్షము - నర్థిజగ” (స్త్రీపర్వము, 1-51)

అప్పకవి మానినీవృత్తమున కొక్కయతి విధించి, కవిరాజ విరాజితమునకు మూడుయతులు విధించుట సరికాదు.

“కలయగ కొక్కన - కొరము నాణుజ

కొరములు న్వము - గాటముగా” (అప్ప. 249 పుట.)

వైరెండును వృషభగతిరగడకు సరిపోవును.

4. పద్మకము (||| న, ||౧| భ, |౧| జ, |౧| జ, |౧| జ, |౧| జ ౧౫ - 8 యతి)

“కొడుకుపల్కు విని - కూడడు నాకడురాత్తుడై” (ఆది.)

తిక్కన—(మేదినివృత్తము)

“వినుమిటు లేటికిం జనిన - వృత్త మూది యల్లకొ.”

(స్త్రీపర్వము స్త్రీ. 152.)

పద్మమునకు కావ్యాలంకారచూడామణి, అనంతచ్ఛందస్సు, అప్పకవీయము 11 అక్షరము యతి చెప్పుచున్నవి.

(నభజజాగగణయ క్తిలి-నాకినివిరామక.)

తిక్కన పద్యమునకు బదులు మేదినివృత్తము నుపయోగించినాడు. పై రెండువృత్తములును అష్టిచ్ఛందమునుండి పుట్టినవి. యతిస్థానమొకటిగా లాక్షణికులు పేర్కొనిరి. పద్యమునకు నన్నయ భట్టుపద్యమును లాక్షణికులు, నందులో నప్పకవి చూచియు, తనకు ముందువారి ననుసరించి 11-వ యక్షరము యతి చెప్పెనని యూహింపదగినది.

జా త్యు ప జా తు లు

సీసములు:-నన్నయసీసములు 251 లో

ఆటవెలదులు గలవి—

224

తేటగీతులు గలవి—

27

251

నన్నయకు బూర్వమున గల చాళుక్యగుణవిజయాదిత్యుని శాసనమున, నాతనికి కొంచెమువెనుక సోమలదేవి దీర్ఘాశిశాసనముల సీసముల కాటవెలదియే కలదు. నన్నయయే తొలుత తేటగీతులను సీసముల కతికించెనని చెప్పవచ్చును. ప్రాచీనములగు కవిజనాశ్రయ కావ్యాలంకారమాడామణులలో ఆటవెలదియు, తేటగీతియు కూడ చెప్పబడినవి దీనికి ప్రమాణము. క్రీ. శ. 1182 నిడుబ్రోలుశాసనమున సీసమునకు గీతపద్యము కలదు.

కావున నన్నయ ననుసరించి లాక్షణికులు రెండింటిని (ఆటవెలది, తేటగీతులను) సీసమునకు విధించిరి. సీసము ప్రాచీనకాలమున నాఱుకులుగానే వ్రాసెడివారు. అనగా నేటివలె 8 పాదములు లేవు. ఆటవెలది మాత్రాచ్ఛందస్సులోనిది. దేశికుండి యుత్పన్న మైనది. సీసపద్యపాదమునకు నాటవెలది 2 పాదముల 3 నొండు రెండు లఘువులహెచ్చుతగ్గుగా సమత్వమే కలదు. నన్నయ సంస్కృత ఛందస్సునకు సంబంధించిన గీతి గీతికలను నాటవెలదికి బదులుగ నుపయోగించెను. గీతి, గీతికనుండి గీది గీదియ అను తద్భవము లేర్పడినవి. ఇవి 4 పాదములుగ వ్రాయవలె నని కవిజనాశ్రయకారుడు నిరూపించినాడు.

శ్రీద్రయితాధిపాన

యోదయనలినత్ర

యోదితమై యెత్తు

గీదియ యొప్పు గృతులు.

తొలుత నాటుపాదములే సీసపద్యమున కున్నను, ఎత్తుగీతి నాలుగుపాదములుగా వ్రాయుట నియమిత మగుటచేత, గీతములు సీసములకు సీసములు చేర్చునపుడు పైలక్షణము ననుసరించి, చేర్చి, సీసమున నాలుగు పాదముల కెత్తు పెట్టుటచే నెత్తుగీతి యయ్యె నని యూహింపజనును.

1. సీ స ము ల ప్ర స్తా ర ము

1. సీ. య తి 2. సీ. య తి 3. య తి 4. సీ. య తి
గీ. య తి గీ. ప్రా స గీ. య. ప్రా గీ. ప్రా. య.

5. సీ. ప్రా స 6. సీ. ప్రా స 7. సీ. ప్రా స 8. ప్రా స
గీ. య తి గీ. ప్రా స గీ. య. ప్రా గీ. ప్రా. య
9. సీ. య. ప్రా 10. య. ప్రా 11. సీ. య. ప్రా 12. సీ. య. ప్రా
గీ. య తి గీ. ప్రా స గీ. య. ప్రా గీ. ప్రా. య
13. సీ. ప్రా. య 14. సీ. ప్రా య 15. సీ. ప్రా. య 16. ప్రా. య
గీ. య తి గీ. ప్రా స గీ. య. ప్రా గీ. ప్రా. య
ఇందు 12, 14, 15 సంఖ్యగల సీసభేదములు లేవు. తక్కినవి—

(1) (158) ఆది 1-27 మొ. (2) 3 (ఆది 2-21 మొ),
(3) 2 (ఆది 82 - అర 4-344), (4) (3) సభా 1-46, 187,
(5) 3 (ఆది 1-33 మొ) (6) 33 (ఆది 1-7) (7) (1.) ఆది 8-
115 (8) (4) ఆది 3-3-115 మొదలు (9) 13. (ఆది 1-80 మొ)
(10) 5 ఆది 2-14 (11) 1 (ఆది 1-191) (13) 21 (ఆది 3-50)
(16) 2. అరణ్య 2-26, 94 మొత్తము 251.

ఇట్లే గీతములలో ఛర్వయతిసీసములు - యతిప్రాసనియుములు కలవు.

అరణ్య. (2-156) (4-119) ఇవి వ్రాతప్రతులతో చూడవలెను. (1-49) సభా 2-242.

సీసములు. అరణ్య. (2-280) అరణ్య (3-162) ఇవియును వ్రాతప్రతులతో చూడవలెను.

సమున్నత - ఆది. (3-159) నిరర్థక (ఆది-8-81) నిరాగ సుంప (1-184) (సభా) ఇవియును వ్రాతప్రతులతో చూడవలెను.

నిత్యసమాసవిశ్రాంతులు—

నారాయణ (ఆది 2-22) విశ్వామిత్ర (ఆది 4-35; 7-94)

సాంబు (అర. 1-159) ద్వార (ఆది 6-802) స. 1-175,

వీకాంత (ఆది 8-74) (పాంX) ఆది 4-167.

ఈ సమాసములలో వ్యంజనమునకేగాని స్వరమునకు వడి పాటించలేదు. నారాయణ అనే శబ్దము మాత్రము “పాశుకపాక శాసనికి” (ఆది 1-24) లో స్వరమునకు 2వ చరణములోను, వ్యంజనమునకు మూడవచరణములోను వడి నిలిచేటట్లు ఉపయోక్తమై యున్నది. అయితే కొన్ని ప్రతులలో ఈ పద్యమే కనబడలేదు. అది కనబడ ప్రతులలో దానును అనుటకు మారుగా వానస, బాణస అనే శబ్దము కనబడుతున్నది. ఈ పద్యము నన్నయరచించినది కాదని కొంద రంటూయన్నారు.

నన్నయభారతమందలి ఘంటో విషయములు:—

తెలుగున సంస్కృతవృత్తపరిణామ మెఱుంగుటకు నన్నయ భారతభాగము చాల ముఖ్యమైనది. నన్నయకు మున్నగా కన్నడ మున సంస్కృతవృత్తప్రచార మధికముగ నుండుటయు, సవర్ణయతి నిర్వంధము లేకుండుటచే, కన్నడమున వ్యాప్తియగు సంస్కృత వృత్తములను తెలుగుకవులు తెలుగుభాషకు సమాజముగ యినియముము

నేర్పబడి గ్రహించుటలో వింతలేదు. అయిన నన్నయకు మున్నగా పద్యమయశాసనములయందు గూడ సంస్కృతవృత్తిములు లేవంటుంటే, నన్నయవసుక కొంతకాలమునకే, అనగా క్రీ. శ. 1120 కే సంస్కృతవృత్తిములు ప్రచారములోనికి వచ్చుటయు చూడగా నన్నయ కన్నడమునుండి యీ సంస్కృతవృత్తిసంప్రదాయము గ్రహించియుండవచ్చునని తోచుచున్నది. సంస్కృతమున ప్రసిద్ధములగు (1) పృథ్వీ (2) శిఖరిణి (3) శార్దూలవిక్రీడితము (4) పంచమా రము (5) స్రగ్ధర (6) మాలిని (7) తరళ (8) క్రాంతిపదము ఇవి కన్నడమున, తెలుగున నొకేనామములతో నున్నవి. తెలుగులో—

(1) అంబురుహవృత్తిమునకు	కన్నడమున	నాగరంజిత
(2) ముక్తకోకిలకు	,,	మల్లికార్జున
(3) మానినికి	,,	చనమంజరి
(4) కవిరాజవిరాజితమునకు	,,	హంసగతి

అని వేరునామము లొప్పమన్నది. కన్నడకవిత్వము వసుకనే తెనుగుకవిత్వము వెలసినది గనుక, నీ సంస్కృతవృత్తిములను కన్నడమునుండి గ్రహించువఱుడు, నన్నయ కొన్నింటికి సంస్కృతమున నున్న పూర్వరూపములే వాడియుండవచ్చును, నదియే లక్ష్య గ్రంథమైనప్పుడు తెలుగుభందస్థులలో నిట్లే ప్రయుక్తమయ్యె ననియు నూహింపదగును. సంస్కృతమునందలి యతిస్థానములనుగూడ నన్నయ మార్పుచేయుటయు నీవిషయము స్రవపాదు మన్నని. ప్రాచీనసంస్కృతకవులచే నుపయుక్తముగాక, దాక్షిణ్యులగు కవుల చేత ప్రయుక్తమైన ముక్తకోకిలమాలికావృత్తిములను కన్నడమునుండియే తెలుగువారు గ్రహించిరనట నిర్వివాదాంశము. ఈ సంస్కృతవృత్తిములు కన్నడమున సాహితీవిషయమున నన్నయకు నాదర్శమైన పంపభారతమున నెట్లు ప్రయుక్తమై నదియు గమనించిన నీవిషయ మింకను స్పష్టపడగలదు.

పంపభారతము, సంస్కృత వృత్తిములు,	నన్నయ భాగలము సంస్కృత వృత్తిములు.
శార్దూల విక్రీడిత 17	శార్దూలవిక్రీడిత 18
ముక్తేభము 204	ముక్తేభము 61
ఉత్పలము 140	ఉత్పలము 181
చంపకమాల 409	చంపకము 240
మల్లికార్జున 8	మల్లికోకిల 26
తరళ 8	తరళ 25
స్రగ్ధర	స్రగ్ధర 1
మహాస్రగ్ధర	మహాస్రగ్ధర 2
పృథ్వీ 7	పృథ్వీ 5
మాలిని 7	మాలిని 7
మాలిని 2	మాలిని 1
ద్రుత విలంబిత 1	ద్రుత విలంబిత 1
ఇంకను మారిణిపుత్ర, ఖచర పుత్ర, మారిణి, శిఖరిణి, మందా క్రాంత వృత్తిములు ప్రయుక్తములు.	కవిరాజవిరాజిత, పంప తిలక, స్వాగత, తోటక, పద్మక, వనమయూర, అంబురుహ, రథోద్ధత, మణిభూషణ, లయగ్రాహి దండకము లిందు ప్రయుక్తములు.

జాత్యుపజాతులు - మాత్రాచ్ఛందస్సులు

కందము	కందము	1219
ఉత్సాహ	ఉత్సాహ	4
సిరిచుక్కర	మధురాక్కర	39
	(గోరెయక్కర)	
	(కన్నడమున)	
అక్కర	మధురాక్కర	1
	నడువగాక్కర	
రగళ	నన్నయలో రగళలు లేవు.	
	నన్నయలో ఆటవలదులు 195, సీనులు 251, జేటగీ 177, పయోలు 12 గలవు.	

పై పట్టికను చూచిన నన్నయయే దేశవృత్తిములను హెచ్చుగా వాడినాడు. కాని పంపకవియు, నన్నయయు కందములను, చంపకములను అన్నింటికన్న హెచ్చుగా వాడియుండుట చూచి నన్నయ పంపభారతమునే వృత్తిముల విషయమున నూహించి చెప్పవచ్చును.

యతులు—నన్నయకాలములో 6 విధములు మాత్రమే కలవు.

- (1) స్వర (2) వర్గ (3) సంయుక్త (4) పది (5) ఏడు (6) మువిభక్తియతులు గలవు.

తక్కిన ప్రాది, టింగు, పుత్ర, శిశువ్యాదులు మున్నగునవి నన్నయలో లేవు. తగువాటినికే విధమున, ముఖ్యముగా నన్నయకూడ నిట్టి యతులు వాడెను. మార్పియున్నాడు. నన్నయ యుపయోగించిన యతులు ప్రాచీనముల నన్నయకాలమునాటి శబ్దస్వరూపమున, నుచ్చారణవిధానమున, లి విశేషములను ఎఱింగించును.

(1) సంయుక్తయతులు—నన్నయలో నీకాలమున శేకాక్షరములగు పరిగణింపబడు త్త-జ్జ అనావానిలో త్తకారమునకు కారముతోడనే తప్ప యతి యుండును. జ్జలో-జ్జకారమున తప్ప యతి యుండదు. నేడు పిని యుచ్చారణ ననుసరించి, కర్ణచర్ణముల తోడను, జ్జకు కారతోడను యతి కూర్చిరి.

(2) 'లక్ష్మీ' మొదలగు మూడువర్ణములలో నీ మూడునో చివర పలుకునపుడు స్వరము భాసించునో, నన్నయ యా హెచ్చునకే యతి గూర్చును.

“లక్ష్మీ మహనీయసౌఖ్యముల మేలుగ,
లక్ష్మీయులు దుత్తముండు జనమేజయ”

(3) సంయుక్తములలో క్రిందివర్ణమే ప్రధానముగాన యతి క్రిందివర్ణముతో గూర్చును.

(నీతి.....దేశ) (నర్మణ్య...బోలి)

సహచరులు
చిత్రకారుడు : శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

చిత్రకారుడు : చింతారావు
చిత్రకారుడు : శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

(4) కృత, ధృత మొదలగు ఋకాంశసంయుక్తములగు పదములకు ఇ, ఈ, ఎ, ఏల హల్లుతోడనేగాని, ఋకార మచ్చుగా పరిగణించి, ఇ, ఈ, ఎ, ఏలతో నన్నయ యతి కూర్చును. 'హ'తో కూడినపుడు మాత్రమే ఇ, ఈ, ఎ, ఏలతో యతి కూర్చును.

“కృతకార్య...ల కిల్పిత-స్మృతియుతుడై...దీపుడు.”

అంతియేకాని

“కృష్ణుడింత...లేసిపనులు” అనునీతి నుండవు.

నాహృదయము... నెంతయు (నిక్కమహాక్షి)

(5) రేఫతో కూడిన, అనగా క్రాంతితో కూడిన సంయుక్తములలో హైహ్వనకే ప్రాధాన్యము. ఇందు రకారము సంయుక్తాక్షరమున క్రిందిది.

“గ్రుపవపతి పుగోహినుండు-భ్రాతృ...భా-” ఇచట రేఫో యతి లేదు.

(6) సంయుక్తాక్షరమున మీదివర్గముగ నున్నపుడు తెలుగుభాషావిసంప్రదాయము ననుసరించి క్రిందిహల్లునకే యతి, ధర్మ, కర్మ మున్నగు శబ్దములకు వలపలిగలక యిచ్చిన ప్రాతప్రాతలు సమ, కమ్మ అని యాచరించి నుండును. కావున క్రిందిహల్లు ప్రధానముగా నుచ్చారణలో నుండునుగాన నీయతి పాటించబడినది. అననక వ్రాతలు-కర్ణాటాంశలిపులు వేసినననక ధర్మ, కర్మ అని వ్రాయబడుటచే, రకారమునకు ప్రాధాన్యము గలుగుటచే రకారమునకు యతిని గూర్చిరి. నన్నయలో నీప్రాచీనసంప్రదాయము విఘాతముగా పాటించబడినది. ఈ విషయముకొలకు నన్నయ పదములకు గూఢాంతరములకూడ గల్పించినాడు. మానుగ మున్నగు కష్టపదముల వాడినాడు.

“మహాశక్తిః సత సర్వయాగముడివింపును

ర్వసుప.....వింపును.”

ఇచట ఉడిగించుధానువునకు ఉడివింపు రూపాంతరము గావించినాడు.

ఏకతరయగులలో మ, ర, ఱ, వలలో వానిలో వానికే గాని వేటొంకింటితో యతి లేదు. కావున నన్నయ స, ష, బ, వ యగులు, ర యగులు, మ, వ యగులు నెంతమాత్రము వాడలేదు.

ము విభక్తియగులు—విభక్తి పరమగు ము తప్ప శబ్దగతమగు మతో యతి లేదు. “ధూసతీశ్వరదీన నీకులముక. మహీప్రజ”.

ఇచట ‘ము’ విభక్తిపరము. కులము, కులంబు అని ప్రాచీన రూపములు కావున మా యతి సరిపడినది.

‘ధూసతీశ్వరదీననీమునిముఖ్యు’ అనుచో యతి లేదు. ఇచట ము శబ్దగతము. ‘బు’ గా చూచినది.

ఉపపద్ధ నికృతసమాసయతులు మున్నగువానిలో హల్లునకేగాని అచ్చునకు యతులు లేవు.

ప్ర-తీక్షించుచునుండె నంత-దితి; కామసుఖ...నే-కాంత గృహము.

నన్నయయతు లింకను వ్రాతప్రతులనుబట్టి కొన్నిచోటుల పరిశీలింపదగియున్నది. కాస్త్రీయపదతిని పరిశీలన జరిగిన తిప్పక నన్నయ నియమము తేటపడును.

నన్నయలో పూర్వార్థపిందుప్రాసము - అనగా ‘మూండు’ మొదలగు తెలుగుశబ్దములతో, బ్రహ్మాండ మొదలగు సంస్కృత శబ్దములతో ప్రాసవేయుట లేదు. పూర్వపిందువులైననన్నియు సంస్కృతపదములుగాని, యర్థపిందువులు (అరసున్నలు)గా మాని తెలుగుపదములుగాని యాతడు ప్రాసలు కూర్చును. కావున ఖండా, ఖండప్రాసము నన్నయలో లేదు.

వాండి, నేండు, పోండి, రాండు—ఇవి వాండి, నేండు, పోండి, రాండుగా నేడుమాటినవి. అట్టి ప్రాసలే నన్నయలో నుండును. వాండి-తోడు మొదలగు నిర్బిందుకశబ్దప్రాస యుండదు. ఇది నన్నయ చేసిన యొకశబ్దసంస్కార మని చెప్పవొప్పును. నన్నయ సమకాలికముగనో, కొంచెము వనకనో ఇట్టివి వలయుచుండుటచే నిది ప్రాచీనసంప్రదాయమని చెప్పవొప్పును.

ప్రాసయందును నన్నయ వలపలిగలక సంప్రదాయము పాటించినాడు. గుర్జయమున శకుని కర్ణగుక్మాసమత్—అట్టి గుక్మాసయమున శకునికన్న గుక్మాసమనియే ప్రాచీన లిపిలో నుండును. ఇది సంస్కృతశబ్దములైనను తెలుగువారి యుచారణసంప్రదాయమునుబట్టి, లిపినిబట్టి నన్నయ ప్రయోగించినాడ

అయిన నిచ్చట నొక విశేషము గలదు.

కర్ణండు...ఆ కర్ణ...పూర్ణ...విక్షేర...నీనిని

కన్నుండు... ఆ

కన్నాంత...

పూన్న...

ప్రీన్న...

అని యిట్లన్నియును నట్టి గకారానంతర సంయుక్తముః ప్రయోగించునుగాని, కేవల మచ్చారణము ననుసరించి ఈ‘న్న’కమునకు శబ్దసిద్ధిపైన పన్నాహము, పొన్నత్యముమున్నగు ద్విత్యవకేములతో నన్నయ యతి గూర్చుడు. నన్నయతరువాతి వ్రాతకులు కర్మ, ధర్మ మొదలగు శబ్దములు నిత్యము—తమ్ము మొదలగు తెలుగులో మార్పరాని ద్విత్య మకారశబ్దములతో ప్రాసగూర్చిరి.

“కర్మక్షయంబుగామిని

నిర్మలమోక్షంబు...పసువా

తమ్ముల.....

నిర్మింతు.....(శివతత్త్వసారము. 821)

“నమ్మిన భక్తుడు - బహుయ - లోకమ్ము - ధర్మమ్ము.”

(444 పద్యము)

తిక్కన, కేతన, రంగనాథుడు మొదలగు కవుల ప్రాసమును వాడిరి. దీనిని వైవకపుట, నన్నెచోడ, మల్లికార్జునపండిత, పాల్కుటికిసోమనలు వాడిగావున నిది కర్ణాటభాషాసంప్రదాయమున 'కాంత' ప్రాసమని యాభాషాచ్చందోల్కణము ననుసరించి తెలుపబడినది. (శివతత్వసార, బసవపురాణపీఠికలు). కాని యిది కన్నడమునుండి తెలుగువారు ప్రత్యేకముగ గ్రహింపనక్కరలేదు. తిపిభేదములేని నన్నయకాలమున నిట్టి సంప్రదాయము తెలుగుకన్నడ భాషాసంప్రదాయము ప్రకారము సిద్ధించుచుండగా, నన్నయకు కొంచెము నెనుకనుండి యీప్రాస తెలుగున వెలయుచుండగా, నన్నయయే తనకాలమున వెలసియున్న యీ ప్రాసములో సంస్కృత దేశ్యశబ్ద విచక్షణ గావించి తా నుపయోగించెనని చెప్పట సమంజసమై యున్నది. కాగా నన్నయ కావించిన శబ్దసంస్కారములలో నిది యొకటి యని చెప్పనొప్పును.

వ్యాకరణము

పైవిషయములను పరిశీలించిన నన్నయ భండస్సునందు రచనాసౌందర్యముకొఱకు కావించిన శబ్దసంస్కారము తరుణాతి కవులును, లాక్షణికులును వ్యాకరణపరముగా నన్వయించి, కాసను డనునది నన్నయకు విరుదమునియు, నన్నయ సంస్కృతశబ్దచింతామణియని సంస్కృతవ్యాకరణము రచియించెననియు, నందుల కొఱకు శబ్దశాస్త్రము డయ్యెననియు, భారతమునకు శబ్దశాస్త్రము డని చెప్పకొనుటచే, నన్నయవ్యాకరణరచనకర్తృత్వ నిజమే ననియు, యుక్తులపై యుక్తులను పన్ని, నన్నయచింతామణికర్తృత్వ మాండ్రవ్యాకరణసౌధమునకు మినాదిగా నిలువవారు. శబ్దశాస్త్రవిరుదమునన్నయకు లేదనియు, దానిని తరువాతని కాఠోపించినా రనియు నీక్రింది యుపపత్తులవలన మగ జెప్పనొప్పును.

(1) నన్నయ వ్యాకరణరచనము జేసినవాడైన, అనగా 'అనుము' చేసినవాడైన శబ్దానుశాసనము కావలయును. అతని కరణ (మాండ్రశబ్దానుశాసనము) కావలయును. చూడుడు కర్ణాటానుశాసనము. నన్నయ 'శబ్దశాస్త్రము' మాత్రమే, అనగా శబ్దముల స్వరూపము, నిష్పత్తి మొదలగువానిని గూర్చి శిక్షణ యొసంగునాచార్యుడుమాత్రమే (తన—to instruct). ఈశాసనమునకు, ననగా నాచార్యునికి 'కాసి' అని రూపాంతరముకూడ ప్రాసీనకాలమున వెలయుచుండెను. ఇట్లే 'ఘటాకాసి'. ఘటికాశాసనము విద్యాస్థానముం దుండెడి యాచార్యుడు. కాసనాడు, అనుశాసనము వేటవేటములు గలవి. కావున కాసను డగు నన్నయ అనుశాసనముడగు మాండ్రశబ్దచింతామణికర్త కాడు.

(2) శబ్దశాస్త్రము డనునది నన్నయ యొక విరుదముగా జెప్పకొనలేదు. జపహోమతత్వము, సంహితాభ్యాసము, నానాపురాణవిజ్ఞాననిరతు, నాపస్తంబనూత్రు, నుభయభాషాకౌశ్యతోభికుకా

అని తనకు విశేషణములుగా జెప్పకొనియున్నాడు. కీని మధ్య శబ్దశాస్త్రము డనునది యొక విశేషణమే. శబ్దశాస్త్రము డనునది కేదమే యని యంగీకరించిన, తక్కినవి కూడ కేదముతనా యని శంక గలుగకమానదు. మిత్యమరాధిపాచార్యులు—సూర్యులు—నన్నపాఠ్య ఇవి యన్నియు నట్టి యెవల నిరుదములుగానే యంగీకరింపవలసినదవునుగదా? కావున శబ్దశాస్త్రము డనునది నన్నయచేతగా జెప్పకొనలేదు.

(3) కవులు తమ విరుదములను గ్రంథింతగిచ్చెడివలెను తెల్పుకొను సంప్రదాయము కన్నడమున, తెలుగున చిరకాలము నుండి కలదు. నన్నయకు ముందు వెలసిన కన్నడికవులలో, నన్నయకు ననుక తేనుకున వెలసిన తెలుగుకవులలోను నీసంప్రదాయము నియతముగా పాటించబడుచు వచ్చినది. విరుదములు గద్యములలో తెలుపుకొను విశిష్టసంప్రదాయము కన్నడమున వెలసియున్నది. తెలుగు కవులు వారినుండి గ్రహించినట్లును నీక్రింది విరుదములకు గ్రహింపనగును.

నన్నయకు ముందు వెలసిన కన్నడికర్తృత్వమునుండి—
పంపకవి (క్రి. శ. 911)—ఈపుడు తనకు గల విరుదములలో 'కవితాగుజార్జన' అను విరుదమును తన ఆదిపుస్తకము, విశేషములలో విజయములలో గద్యయందు చెప్పకొనినాడు.

(ఆదిపురాణము) "ఇను జేసేంద్రమునంద్రుని కృత్యములను సేంద్రముఖచంద్రవాక్చంద్రకావ్యరప్రసాదోద్భవ, ముత్యశబ్దానుశాసన, కవితాగుజార్జనప్రణీతిమప్పాదిపురాణదాహిత."

(విక్రమాద్ధున విజయము) "ఇను వివిధముల జనుల విరుదములలో భోజవరప్రసాదోద్భవము, ప్రాన్నగంధము, కవితాగుజార్జన, కవితాగుజార్జనవిరచితముప్ప విక్రమాద్ధున విజయములలో."

పాన్నకవి—(క్రి. శ. 950) ఈతనికి 'జగదాచార్య' అని విరుదము.

(కాంతిపురాణములో) "ఇను జేసేంద్రమునంద్రుని కృత్యములను సేంద్రముఖచంద్రవాక్చంద్రకావ్యరప్రసాదోద్భవ, ముత్యశబ్దానుశాసన, కవితాగుజార్జనప్రణీతిమప్పాదిపురాణదాహిత."

రన్నకవి—(క్రి. శ. 949) ఈతనికి కవిచక్రవర్తి, అని విరుదము.

(గదాయాద్ధున) "ఇను సుమధువరమునందు విరుదములను మల్లదేవ శ్రీపాదకల్పపాదసపదాశ్రయచక్రవర్తి కవిచక్రవర్తి అనియు, శ్రీసాహస భీమవిజయదోహిత."

(ఆదిపురాణమున) "ఇను సకలములంద్రుని కృత్యములను సేంద్రముఖచంద్రవాక్చంద్రకావ్యరప్రసాదోద్భవ, ముత్యశబ్దానుశాసన, కవితాగుజార్జనప్రణీతిమప్పాదిపురాణదాహిత."

నాగవర్మ (క్రి. శ. 990) తన భంధోముఖగద్యములో తనకు గల కవిరాజ కలహంసవిరుదమును చెప్పకొన్నాడు.

పంపమహాకవి విక్రమాద్దనవిజయమును, పంపభారతిమును
మామలాగ్రముగ జదివి పెక్కుపట్టు నాసంప్రదాయముల ననుసరిం
చి నన్నయభట్టారకుడు తన గద్యయందు, శబ్దశాసనము బిరుదమే
యైనచో, దానిని తప్పక పేర్కొనియే యుండును. గద్యులుకూడ
ప్రభుమంత్రిగారును దుండుటచేతనేగదా, బిరుదము 'తెన్ని చెప్ప
కొన్నాడు' గద్య రొగత పెద్దదిగ నున్నను, మనము కవి కాత్మ
స్తుతిగ నుండు గలదియందు, చాటిత్రకముగకూడ వాని సంగీకరిం
టకు భాగమైనది. ప్రభుమంత్రిగారు 'మత్స్యమరాధిపాచార్యుడు'
బిరుదమే యైన 'శబ్దశాసన'విశేషమున గద్యలో నట్టి యున్నచో
సంప్రదాయము ననుసరించి పేర్కొనియే యుండును.

ఇందులో నన్నయోదడు, తిక్కన, శేతన, శ్రీనాథాదిమహా
కవుల బిరుదములు తమ బిరుదములను గద్యలలో చెప్పకొనిరి.
శ్రీనాథుడు తన కవిసార్యశామిబిరుదము గద్యలో చెప్పినకాని సార్థ
కము కాదన నులగ్రహణనే దాని సంతకముం బంపకాలముక్రిందను
సంపాదించియు పొందకు కాశీకుండమున గద్యలో తేర్చినాడు. అల్ల
సానిపెద్దన 'ఆంధ్రకవితాపితామహ'బిరుదముతో మునువరిత్రగద్య
ప్రారంభించినాడు. తెలుగున కొందఱు కవుల బిరుదములతోనే
గద్యసూరింపబడుదురు. వాడైన గద్యలలో నియతముగ తెప్పకొనక
తిప్పగుగదా! అగ్నివదండి (శేతన), రాధామాధన (చింతలపూడి
యోగకవి), ఆంధ్రకాళిదాసు (ఆహారీభవనకవి) మొదలగునా రిట్టి
వాళ్ళ. ఇరువురమున శబ్దమున కూడ నీ ప్రాచీనసంప్రదాయము
నిలిచియున్న దనుటకు, ప్రాచీనసంప్రదాయానుసారముగ వ్రాయ
బడిన సద్యకావ్యములయందు దన్నింటను కన్పట్టుచునే యున్నది.
శ్రీపాద పృథ్వీనాథిశాస్త్రి (కవిసార్యశామి)గారి భారతమున నిట్టి
సంప్రదాయము కలదు. కావున శబ్దశాసనాడనునది బిరుదమే కాదని
సంశయము.

నన్నయ కీబిరుద మున్నట్లు, నన్నయను పేర్కొన్న
తిక్కన శేతనలు గాని, మంచనమారనలు గాని తెలుపలేదు. ఎట్లా
ప్రెగడకూడ చెప్పలేదు. కొరవి గోపరాజు, మికికి సింగన, పోతన
మొదలగునా రెవ్వరును నన్నయ కీబిరుదము కలదని చెప్పలేదు.
కవిత్రయమునారీకే నన్నయ కీబిరుద మున్నదని తెలియనప్పు డీక
తిక్కనవారలగూర్చి తెలుపనక్కఱలేదు. వైవారిలో తిక్కన,
మారన, ఎట్లాప్రెగడ, గోపరాజులు నన్నయనుగూర్చి ప్రశ్నోకముగా
నొకగద్యమును చెప్పినారు. నలుగురైనచు కవులగుదిగూర్చి చెప్ప
నప్పు యొక్కొకవేళ బిరుదమును తెల్పుటకు వీలులేకపోవచ్చును
గాని ప్రశ్నోకపద్యమే చెప్పనప్పు డట్టి సంభాషన కవకాళమే
లేదు. తిక్కన 'ఆంధ్రకవిత్వవిశారదు' డనియు, 'విద్యాదయితుడు'
'మహితాత్ముడు'అనియు నన్నయనుగూర్చి చెప్పినాడు.

మారన 'ఆంధ్రకవిత్వవిశారదు'గా నన్నయను పేర్కొ
న్నాడు. ఎట్లాప్రెగడ నన్నయభట్టును కుంజరముతో బోల్చి,
యాతని మారంగమునమును విశేషముగ ప్రశంసించినాడు. గోప

రాజు "నా భావుకముని సన్నయభట్టు" అని వ్రాసినాడు. వీరం
దటిలో మఖ్యు డెట్లాప్రెగడ గదా! అరణ్యపర్యవేషము నన్నయ
కవిత్వగీతరచన తోపించునట్లు రచించి, ఆగ్వాసాంతగద్యకూడ
నన్నయపేర వ్రాసిన గతమత్సరుడు, విశాలహృదయుడు నగు నెట్లా
ప్రెగడగోప గుచ్చటను నన్నయను శబ్దశాసనమున పేర్కొనకపోవు
టచేకాక, ఆంధ్రకవిత్వాస్పృహకి తిక్కన బ్రహ్మయని పేర్కొ
న్నాడు. దీనినిబట్టి ఎట్లాప్రెగడకాలమునకు క్రీ. శ. 1350
ప్రాంతమునకు నిట్టి సంవాదమే లేదనుట నిస్సంశయము. క్రీ. శ.
1400 ప్రాంతమున విలసిల్లిన కొలని గణపతిదేవకవి శివయోగసారావ
తారికలో స్పష్టముగా 'నాంధ్రకావ్యసభము నీర్పించ నన్నయభట్టు
గారిని ప్రశంసించినాడుగాని శబ్దశాసనము డని ప్రశంసించలేదు.
నన్నయప్రసిద్ధి కవిత్యరచనముచే గాని వ్యాకరణరచనముచేత కాదని
యిది తెలుపుచున్నది.

ఈ శబ్దశాసనపదము జక్కన, శ్రీనాథుడు తొలుత నన్నయ
గూర్చి ప్రస్తావించుటలో వాడినాగు. జక్కన 'శబ్దశాసనవరేణ్యులు
నాగ బ్రహ్మే నీర్పరి' అనియు, 'శబ్దశాసన నన్నపాచార్యవర్యు' అని
శ్రీనాథుడు, నన్నయ పాప స్యయముగా వ్రాసికొనిన విశేషం
మునే యుపయోగించిరి. అంగును శ్రీనాథుడు నన్నయభాషను
(సమాసము, కారకములు) సహితముగా నట్లే యనునదిచెడువాడు.
మఱియు తాను ప్రశ్నోకముగ నన్నయనుగూర్చి వ్రాసిన పద్యములో
నన్నయభట్టోపాధ్యాయు డనిమాత్రమే పేర్కొనినాడు. అనగా
శ్రీనాథుని కాలమున నీది యొక బిరుదముగా కవివ్యవహారములో
లేదు. "తనవాతి కవులుకూడ నన్నయనుగూర్చి చెప్పనవచ్చుడు శబ్ద
శాసనపదమునే యుపయోగించిరి. 'శబ్దశాసనకావ్యసంభట్టనక్రమా
సందితలుగనద్య నన్నపార్యు'నని ఆంధ్రకవి రామయ్య (విష్ణుకాంచీ
మాహాత్మ్యము). కాగా క్రీ. శ. 1500 ప్రాంతమునకు నన్నయ
కీది బిరుదముగా కవులెవ్వరును పేర్కొననైరి. కాబట్టి బిరుదమే
లేనప్పు డాబిరుదము వచ్చుటకు కారణభూతముగ గ్రంథమును
రచించెనని చెప్పట యాకాశహర్యమునంటిది గదా!

క్రీ. శ. 1500 లకు దగవాల శ్రీకృష్ణదేవరాయని కాలమున
గల కవులు నన్నయను పేర్కొన్నారని బిరుదప్రస్తావనము లేనే
లేదు. ఈకాలమువాడే యని చెప్పదగిన కాకమాని గంగాధరుడు
అను కవి తన బాలభారతములో "శబ్దాగ్రరసవిశారదు, శాబ్దిక
పూర్ణాభ్యు, శబ్దశాసనవిగ్రహకు, శబ్దాయమానవిస్మరదబ్ధఘటారభటి
నన్నపార్యు దలంతు" అని పేర్కొనినాడు. ఈత డావలకు గల
కవిస్తుతులలోని విశేషప్రయోగము బిరుదముగా భావించి యిట్లు
స్తుతియించియుండును. లేక డిరుగు అనగా మొనగాడు, సమరుడు
అని యర్థము క్రేసికొనవచ్చును.

ఇది నిశ్చితము గాలేదుగాని, యందున్న శబ్దశాసనపదమును
మాత్రము మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. ఇది నన్నయనుండి
పరంపరాగతముగ వచ్చుచున్న దనియు, నదియే బిరుదవాచకముగ

తగువాత నొక సంప్రదాయ మేర్పడెననియు గ్రహింపనగును. ఇది ముందు చెప్పబోవు విషయమునకు బాల ముఖ్యమైనది.

క్రీ. శ. 1570 ప్రాంతమున రామరాజభూషణుడు వసుచరిత్ర రచించి స్థానములో “మహి ముఖ వాగనుశాసనమును సృజియింపక కుండలీంక్రము ప్రావణ మహామహులై సోముడు భాస్కరుండు నెలయింపక సొంపు వాటిల్లు నీబహుశాంక్రొక్తిమయప్రపంచమును” ప్రశంసించినాడు. వాగనుశాసనము డను పేరు శబ్దశాసనముగా మాటుటకు నిదియే మొదలు. ఇంతకుముందు నన్నయను శబ్దశాసనము డనియే పేర్కొంటి రని చూపితిని. రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము తరువాతి ప్రబంధరచయితల కుపజీవ్యమై ఆదర్శప్రాయ మగుటచే నిదియే ప్రమాణముగ గొని వాగనుశాసనమునది వారు పేర్కొన జొచ్చిరి. అప్పటినుండి, యనగా క్రీ. శ. 1600 ప్రాంతములనుండి వాగనుశాసనమునది వాడుక యయ్యెను. అది యొక బిరుదముగా నన్నయ కారోపితమయ్యెను.

వాస్తవికస్థితి యిట్లు చారిత్రకముగ నిరూపిత మగుచుండ ‘ఆంధ్రశబ్దచింతామణి’ యను సంస్కృతభాషామయాంధ్రవాక్యకరణము వాగనుశాసనముడైన నన్నయభట్టవీరచిత్రమనియు, వాగనుశాసన, శబ్దశాసనపదములు పర్యాయపదములే కావున భారతము రచించిన నన్నయభట్టే దీనిని రచించె ననియు, నాంతరంగబహిరంగప్రమాణములచే నాంధ్రశబ్దచింతామణి, భారతము లేకకర్తృకము లనియు నింకను కొందఱు విద్వాంసులు వాదించుచున్నారు.

ఆంతరంగికప్రమాణము లట్లుండగా, బహిరంగప్రమాణములచేతనే తొలుత నీ వాదము ధృవీకరించుచున్నది. వాఙ్మయప్రపంచముననే క్రీ. శ. 1570 ప్రాంతములకు ముందీ వాగనుశాసనపదమే లేదని విస్పష్టముగ నిరూపితమైనది. నన్నయ వాగనుశాసనము డని పేర్కొనకబడకపోవుటచేతను, నింతవఱకు వ్యాప్తిలో నన్న శబ్దశాసనపద మాంధ్రశబ్దచింతామణిలో లేకపోవుటచేతను, వాగనుశాసనము డని నన్నయ పేర్కొనబడినతరువాతనే ఈగ్రంథము పుట్టినదని నిస్సంశయముగ జెప్పనగును. మరియు శబ్దశాసనవాగనుశాసనపదములు పర్యాయపదములే గనుక భారతమున నట్లు చెప్పకపోయిననూ, నన్నయచింతామణియందు చెప్పకొనె నని యొక యుపపత్తి చెప్పుదురు. కాని యిది పెండును బిరుదములని వారంగీకరించునప్పుడు, బిరుదములకు పర్యాయపదములు ప్రయోగింతురని వారంగీకరించి నచో నింక, వారికి తెలుగుభాషాసంప్రదాయమే తెలియదని చెప్పదగును. బిరుదములు రూఢి యగుటచే, నవి యే భాషాపదములైనను నట్లే యుపయోగింపవలెనని నియమము. తుదకు శుద్ధాంధ్రకావ్యముగు యయాతిచరిత్రమున పెక్కు తత్సమములను సచ్చ తెలుగుగా మార్చియు బిరుదులనుమాత్ర మట్లే వాడినాడు. ‘అంశుమతిగీతాంశుశామున్నగునవి యుదాహృతులు. ఇది తెలుగుభాషాసంప్రదాయము ననుసరించినది. శబ్దశాసనని వాగనుశాసనము డన్నచో, శంభుదాసును

శంకరదా సనియు, శశిభూషణదా సనియు, ఉభయకవిమిత్రుని ద్విభాషాకవిమిత్రు డనియు, కవిసార్వభౌముని కవిరాజరాజేశ్వరు డనియు నన్న నెంత సమంజసమో నదియు నంత సమంజసమే. వేయేల? పితామహుడనగా బ్రహ్మయేగదా! ఆంధ్రకవితాపితామహుడను నల్లసాని పెద్దన్నను ఆంధ్రకవితాబ్రహ్మయని యేల పర్యాయపదముగా పేర్కొనలేదో? కావున నిదియును వాగనుశాసనని పేర తరువాత నారోపితమైన రచనమేకాని శబ్దశాసనమున నన్నయ కేమాత్రము సంబంధము లేదని ప్రపంచమచుచున్నది.

నన్నయకు వెనుక నాల్గువందల యేండ్లవఱకు శబ్దశాసనప్రశంస లేకపోగా, నావెనుకనైన నది బిరుదము కాకపోగా, నావెనుక కాలమున కవిసృష్టిచే నారోపితమైన వాగనుశాసనశబ్దమును, భాగతాంధ్రీకరణకర్తయైన నన్నయకే బిరుదముని తలంచి, అది యాధారముగా నాంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయదే యని యంగీకరించి, అందలి విషయములను, విశ్వక్రేయఃకావ్య మిత్యాది వాక్యములను ప్రమాణీకరించి, సారస్వతవిమర్శనము గావించువారి విచక్షణ యేపాటివో, ప్రాజ్ఞు లాలోచింతురుగాక!

వాగనుశాసనశబ్దప్రయోగముచేగాక, ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ప్రాచీనలక్షణికు లెవ్వరిచేతను స్పృశింపబడకపోవుటయు, బాల సరస్వతి యప్పకవికాలమువఱకును (ఇరువురును సమకాలికులే!) అనగా క్రీ. శ. 1656 వఱకు, ననగా 6 వందల యేండ్లవఱకు నీపేరే వాఙ్మయప్రపంచమున వినరాకపోవుటయు ఇది హుటస్ఫుట్టి యని నిరూపించుచున్నది. అసలు వాగనుశాసనముడే నన్నయ కానప్పుడిక నాంధ్రశబ్దచింతామణి రచన మెట్లు?

పైని వివరించిన విషయములు చారిత్రకక్రమము ననుసరించి నవి. నన్నయకు శబ్దశాసనమునది బిరుదము కాదనియు, నావెనుకనైన శతాబ్దములవెనుక నాతని కారోపింపబడినదే యనియు, బిరుదులకు పర్యాయపదము లుండవనియు, నందుచేత నాంధ్రశబ్దచింతామణి భారతాంధ్రీకరణకర్తయైన నన్నయ రచింపలేదనియు సిద్ధాంతము.

నన్నయ మహాభారతమున రాజరాజును గూర్చి తెలిపిన విషయములు—

1. రాజరాజులగోత్రములు:—

రాజకులగ్రగణ్య. (1-161) మానవ్యసగోత్ర - (5-260)

రాజకులకేళుర (2-283) (5-281)

శ్రీమచ్చకుక్యసంకేశిఖామణి (3-1)

చక్రుకౌన్వయపయోధిసంపూర్ణకళి (4-1)

సత్యాశ్రయకులకేళుర (4-272)

రాజాన్వయతిలక (6-1)

చక్రుకృకులతిలక (6-308)

శీతాంశువంశప్రకాశి (6-308)

రాజకులదీప (7-284)

రాజవంశరత్న (అర 1-40)

రాజకుల త్తము (1-294)

రాజవంశ వాఙ్మయచంద్ర (2-421)

భూపకులతిలక (అర 3-398)

2. తండ్రిపేరు—విసులాదిత్యాగ్రతనూజ (4-272) విసులాది
త్యాత్మజ (1-11)

3. మతము : ఆచారము—

మృడప్రియ (1-161) మనుమార్గ (3-1) మహాదానతర్పితద్విజ
వర (5-1) న్యసనవివర్జిత (5-260) దక్షనుఖాదయాల్బ
సుస్థిరైశ్వర్యపదా (7-1) భమేశ్వరకృతనిత్యప్రసాద
(అర 1-399)

4. శౌర్యము—పరగండభైరవ (ఆ. 3-277) (స. 2-219)
(అ. 1-398).

పరగండభైరవ (ఆ. 2-355)

వైరివీరసవైద్య—(స. 2-219)

వైరి వీరభయంకరశౌర్య (అ. 8-322)

నృపపూజిత పదాంభోజ (7-288)

కులక్రమాగతముగా వచ్చినవి—

సమస్తభువనాశ్రయ. (అ. 4-273) (2-355)

పరాక్రమరాఘవ (స. 1-292)

నిరవద్య (5-261) (1-163)

మ హా భా ర త ము

1847. ఆదిపర్వము—వచనముతో సహా, వై యాకరణము
రామానుజాచార్యులవారిచేతను, పరవస్తు చిన్నయ్య నూరిచేతను
ముద్రితమైనది. వచనరచయిత రామానుజాచార్యులు. 313 పుటలు—
(ఫూల్ నేపు)

1853. సంపూర్ణముగ 18 పర్వములు ముద్రితములైనవి.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

శ్రీసకలభావావాగనుకాసనవిరుదాభిరామ శ్రీమన్నన్నయ
సత్పాతకవిసార్వభౌమప్రముఖసత్కవిప్రణీతంబును నిఖిలపరమ
పురుషార్థసాధకంబును కలికల్మషధ్వంసకంబును పంచమవేదంబును
మొల్లవిద్యజ్ఞనంబులకు నత్యంతం బాదరణీయంబగు శాంధ్రభారత
సహకావ్యంబు చెన్నపురంబునం గాంచీపురము పచ్చయప్పమొద
లగారి విద్యాకాలయందు సంస్కృతాంధ్రభాషాద్వితీయోపాధ్యాయులును
వాణీమండిపంబగు చెన్నపట్టణము హిందూబాలుర
సంస్కృతాంధ్రద్రవిడ పాఠశాలయందు బండితాధ్యక్షులు నగు—
రాలపాటి రంగయ్యగారిచే లేఖకదోషంబులు లేకుండునట్లు
ఛరిష్కరింపబడి, విశంధుడ సోమసుందరప్పిళ్లగారిచే పా. కుమార
య్యగారి కళానిధి ముద్రాక్షరశాలయం దుచ్చుకూర్చింపబడి ప్రక

శాలివాహనశకాబ్దంబుల 1775 యగు పరీధావినామ సంవత్సర
మార్గశిర్ష పూర్ణిమయందు బర్యాప్తం బయ్యె.

విశ్వవిశ్వంభరావినుతమహైశ్వర్య

ధర్మ్య ఙాదార్యసంతోషితార్య

వర్యండు శివకౌమవల్లీవహాటిను

తల్లి సమాశ్లేషతత్పరుండు

నిర్యాజకారుణ్యినిమ్న గాధీశని

మజ్జన్న మజ్జనమండలుండు

నుహనీయతపనీయమణిమయప్రాకార

గోపురాగారసందీపితుండు

హితవిధానండు వృద్ధాచలేశ్వరుండు

మెచ్చి నిచ్చలు దన కోర్కె లిచ్చుచుండ

నెనగ నిరుపమసంపద నెవ్వ డెట్టి

ఘనుడు ముత్తియప్పిళ్లయ న్ధనికవరుడు.

కూరిమి దేవేరి యనం

గా రహి నెల్లెడల బొగడు గాంచిన మీనా

క్షీరమణిమణియందుకొ

నూరిప్రియుడయిన సోమసుందరు గనియొక.

జగదభీనందనీయమతికాలి విశంధుడసోమసుందరుం

డగతనయానురాగలలితాత్మ్యజహీనవిభూషణుం డనం

తగుణసమగ్రభావధరధర్మడు పుణ్యజనప్రియుండు ధీ

రగణయుతుండు శూలి క్రియ రాజిలువా డత డింపుమిఱగక.

విశ్వజనీనంబువివిధమనోరథ

సిద్ధిప్రదంబు నశేషదోష

నిర్వరణము వర్ణనీయము శబ్దాను

కాసనతిక్కినశంభుదాస

రచితంబు నైన భారతమహాకావ్యంబు

సత్కవిప్రకరంబు సమ్మతింప

లేఖకదోషము లేక తద్దయు బరి

ష్కృతమయి యొప్పరికింప జేసె,

ఖిలము లయ్యెడు దేవలికేతనప్ర

పోషవనదీర్ఘ కాదుల నుద్ధరించు

పగిది లోకైకహితకాంక్ష దగిలి యెలమి

మిగుల ముద్రాక్షరాంకితముగ నొనర్చె.

విరాటపర్వాంతమున పద్యము—

“తిక్కినసోమయాజి జగతీనుతస్థుణరాజి సత్కవుళ్ళ

పెక్కువిధంబులం దనదు వేర్వీ నుతింప మనోహర

నెక్కుడువేడ్క దొల్లి రచియించిన భారతమంధ

నెక్కు విరాటపర్వ మిది యొల్లెడ నిచ్చలు

ఉద్యోగపర్వాంతమున పద్యము—

“పాదలం జేయు ముదంబు సత్కృతి కెల్లకా సాధుశబ్దార్థసం
పద తెలపారి యశేషదోషముల మాన్పం జాలి నానారసా
భ్యుదయోల్లాసముపేర్చి గల్గి మహి నీ యద్యోగపక్ష్యంబు దో
షముం గూర్చు గద్యపద్యముల హృద్యంబై కరం బెల్లెఱకా.”

పుటలు

ఆదిసభా...	155
అరణ్య...	158
విరాట...	75
ఉద్యోగ...	74
భీష్మ	56
ద్రోణ...	97
కర్ణ...	60
శల్య...	47
సౌప్తిక...	22
స్త్రీ...	20
కాంతి...	138
అనుకాసనిక...	95
ఆశ్వమేధ...	50
ఆశ్రమవాస మొ.	45
	1092

(12 పుటలు విషయానుక్రమణిక)

మూద్రణము ముగిసినవెనుక నన్న పద్యములు—

“శ్రీకరమఖిలార్థసిద్ధిప్రదము కవి
త్రయరచితంబు సత్కవిసతంబు

పంచమవేదంబు పరమేతిహాసంబు

భగ్యంబు శ్రీమహాభారతంబు

లేఖకదోషవశీరహితంబుగా

రసికు లింపొంద గరాలపాటి

రంగయాహ్వయకవిపుంగవుం హాసరింప

కాలినాహకకౌబ్దసమితియందు

పాగరర్షి ధరాధరచంద్రసంఖ్య

సన బరీధావిహాయనమున ననంత

మణిశరాసనమున నుండ మార్గశీర్ష
నల్లై ముసపూర్ణిమ లోకైక భాసురముగ.

మగు యయా శుద్ధారవై భవవిధాయి విశిండుశసోమసుందరా

మార్పియు విరుదులగబుద్ధి మహామతికాలి యొనర్చి విస్ఫుర

మున్నగునవి యుద్యోగ శాసన గళానిధి నా గర ముల్లసిల్లు ము

ననుసరించినది. శబ్దకాశుండు విశదాక్షురముద్రితమై వెలంగగలకా.”

నారాయణభట్టు (క్రీ. శ. 1053)

నారాయణభట్టు నన్నయసమకాలికుడని, సహాధ్యాయుడని
యీక్రింది భారతపద్యమువలన తెలియుచున్నది :

(ఆని. 1-24)

“పాయక పాకకాసనికి భారతఘోరరంబు నంగు నా

రాయణభట్టు వానస్పరామరవంశవిభూషణుండునా

రాయణభట్టు వాఙ్మయధురంధరుడుకా తన కిష్టుడుకా సహా

ధ్యాయుడు నైనవా డిభిమతంబుగ దోడయు నిర్వసింపగలకా.”

ఈపద్యము వెనుక భారతప్రతులయందు కన్పట్టకున్నను
క్రీ. శ. 1656 సంవత్సరమున నప్పకవి తాను రచించిన అప్పకవీ
యములో నిత్యసమాసవిశ్రాంతిలలో నారాయణశబ్దమున కుదాహర
ణముగా నిచ్చియున్నాడు (3-170). కాబట్టి అప్పకవికి ముందు
భారతప్రతులలో నిది యుండియుండవలెను. కాని నేడు మన కప్ప
కవికాలము కంటే ముందు వ్రాయబడిన భారతప్రతులు లభింపవు.
కాబట్టి యీవిషయమై యిదమితమని చెప్పజాలము, అప్పకవి
నన్నయభట్టారకభారతభాగమునుండి యుదాహరించిన పద్యముల
లోని పాతములు నన్నయనాటి భాషాసంప్రదాయములకు విరుద్ధ
ములుగ నుండుటయే గాక, ఆతని కవిత్వతత్త్వమును మఱుగుపఱచు
నవియై యున్నవి. అప్పకవికన్న ముందున్న టాకుణికులలో ముద్ద
రాజు రామన ‘కవిసంజీవని’లో భారతములోనుండియే మూడువంతు
లకు వైగా ప్రయోగములను గ్రహించియున్నాడు. అం దీపద్య
ముదాహరింపబడి యుండలేదు, నారాయణభట్టును తెలుగుకవు లెవ్వ
రును స్తుతించి యుండలేదు. అప్పకవి యీపద్యమును దాహరించు
టయేకాక, ఆంధ్రశబ్దచింతామణినికూడ నీతని సహాయముచే రచి
యించె నని గ్రంథావతారికలో నిట్లు చెప్పియున్నాడు :

“మును నారాయణధీరుడు

తనకు సహాయుడుగ సంస్కృతము వాగమూ

సనుడు రచియించె దానిం

దెనిగింపగ నీకు దోడు నే నిపు డగుదుకా.”

అప్పకవి యిట్లు వ్రాయుటచేత, వైపద్యము నన్నయ వ్రాసి
యుండునా, లేక అప్పకవియే, ఆంధ్రశబ్దచింతామణికర్తృత్వము
నన్నయకు స్థిరపఱచుటకు నీపద్యమును సృష్టించెనా యని యను
మానము దృఢమగుచున్నది. నే డే యాంధ్రశబ్దచింతామణీప్రతియంద
దును గన్పట్టని నారాయణభట్టసహాయవిషయ మప్పకవి యెట్లు వ్రాయ
గలిగినో దురూహ్యము. ఈపద్యమున యతివిషయముగూడ సంక్షేప
స్పదమే. అప్పకవి యుదాహరించిన నిత్యసమాసయతులకు నన్నయ
భారతమున నుదాహరణములు లేవు. ఇట్టి సమస్య లన్నియును నన్నయ
భట్టరచితభారతభాగమునకేని సప్రమాణమును, శాస్త్రీయమును,
సంప్రదాయసిద్ధియును నగు పరిష్కరణము లేకపోవుటచే బయలు
దేరినవి. అప్పకవీయరచనముతరువాత నాగ్రంథమే ప్రమాణమగుట

ప్రకృత్యా య ద్వక్రం తదపి సమరేఖం నయనయోః
క మే దూరే కించిత్ క్షణమపి న పార్శ్వే రథజవాత్”

అనినాడు. దీనిలో శకుంతలావృత్తాంతమంతయు నిగూఢముగా దాగియున్నది. ప్రారంభమున ఈషణ్యాత్రమైన కథావస్తువు క్రమక్రమముగా విపులమైనది. మృగయావిరోధమున వచ్చిన రాజునకు పుత్రత్వము కలుగుటయే కథావస్తువు. మార్గమధ్యమున దుర్యోధనకౌటమున నిది విచ్చిన్నమై చివరకు సమన్వయమందినది. శ్రమవిరోధియగు వికారము కలుగుటచే వక్రమైన చరిత ధర్మనిష్ఠుడై. ఈకీతిగా ఏకాక్షరభూతిలో రాజోవు వృత్తాంతమంతయు కథాభావనద్వారా దర్శింపబడుటయే మహాకవులలో కన్పించును. ఈరూపంలో వివిధవాచ్యవాచక, వ్యంగ్యవ్యంగ్యజకరచన అంతర్లింగము. మహత్తరము, అతిగభీరము నైన ఈ అనుభూతిని శబ్దము కేవలపద్యనించును. అనగా శబ్దము ఎల్లపుడును ఉపహితమై, అనువహితగ్రస్థానికి త్రోవ జూపును. కావుననే—

“లోకార్థీ యథా దీపశిఖాయాం యత్నవాక్ జనః
తడిపాయతయా తద్వ దధే వాచ్యే తదాశ్రయః.”

అనినాడు ఆనందవర్ధనుడు. దీపముద్వారా వస్తువులను చీకటిలో చూడవలయు. వస్తువులు వెలుగుతుంటేకూడ కన్పించకపోయినా నీవెలుతురు నిష్ప్రయోజనమే. అదేవిధముగా సమగ్రానుభూతిని లోకజేయని శబ్దార్థములవలన ప్రయోజనము లేదు. కావ్యములో దయాపమున, వాక్యరూపమున అనేకభావము లున్నవి. కాని చివరకు సహృదయునకు కలుగు అనుభూతి పీనికన్న విశిష్టము,

విలక్షణముకూడ. కాగా శబ్దార్థముల కతీతమైన మహాకావ్యము, శబ్దార్థముల ద్వారా అభివ్యక్త మగుచున్నది.

అలంకారాదులు వాచ్యార్థమునకు చెందినవి. ఈ వాచ్యార్థము కన్న విలక్షణ మైనదే ధ్వని. అదే నిజమైన కవిత. అనేకాలంకరణ శోభితయైనను ఒక స్త్రీ లావణ్యవతి కాకపోవచ్చును; అలంకార గూఢ్యయైనను శకుంతలవలె లావణ్యామృత చంద్రిక కావచ్చును. ఇట్లే గుణాలంకారాదులు కావ్యసౌందర్యమునకు అభివ్యంజకములు కాలేవు. కాని అంతమాత్రముచే వాచ్యార్థము సుతరాం పనికిరాదనరాదు. వ్యంగ్యార్థము వాచ్యార్థము నాశ్రయించుకొనియే ఉండును. అనగా వ్యంగ్యార్థమున వాచ్యార్థము తిరస్కరింపబడుట లేదు. పైగా వ్యంగ్యమున అంతర్లీనమై, వ్యంగ్యరూపమున అర్థము సమగ్రము, సంపూర్ణము నగుచున్నది. ఏకంవిధమైన ప్రతీయనూ నార్థమే ధ్వని.

కావున ధ్వనియనగా ప్రతీయమానమున అర్థప్రతిస్ఫూర్తి. ఈ స్ఫురణలో జ్ఞానాత్మకమైన అనుభూతి కలదు. అందుచే జ్ఞానమే ధ్వనివిలక్షణమని అభినవగుప్తపాదు లనినారు. ఈ జ్ఞానము పూర్వానుభూతులనేగాక భవిష్యత్కాలీనానుభూతులనుకూడ సమన్వయపరచునది. అనగా నీ జ్ఞానాకారమును ధ్వని త్రైకాలికాబాధ్యమును అనుభూతి లేక అవగతి అగుచున్నది. కావుననే కావ్యప్రతీతి దేశకాలములచే అనియంత్రిత మగుచున్నది. కాగా సహృదయునకు ఉత్తమకావ్యమువలన కలుగు ప్రతీతిని, లేక అనుభూతిని ధ్వనిఅనవలెను. ఇట్లే మహాకవియొక్క దివ్యానుభూతికూడ ధ్వని అనిపించుకొనును. దీనినే శాంతిరసప్రతీతి అనికూడ అందురు.

చె ర లో

శ్రీ అబ్బూరి వరదరాజేశ్వరరావు

లోపల :

నిరుడు విడిసిన నీల గగనం
నేడు కనపడదమ్మా
నిరుడు వినరిన శీతవాయువు
నేడు మనలదు తల్లీ !

నీలి రెక్కల కాలవిహగం
నీడ జిక్కితి తల్లీ
జాలి కన్నుల కారు చీకటి
మ్రోల నిలచితి నమ్మా !

ఖింగుమన్నవి మృత్యుదేవత
కాలియందెలు తల్లీ
చరమ రాత్రించరుల నన్నిని
జలదరించితి నమ్మా !

కలల బ్రతుకున గాలిమేడలు
కరిగిపోయిన వమ్మా
వెలితి కన్నుల వెలుగుకోసము
విడకికొందును తల్లీ !

స్వేచ్ఛ కోరిన పేదరక్తము
వెల్లబారిన దమ్మా
జననమరమున పరాజితుడను
నెల వొసంగుము తల్లీ !

దేవుడుబుద్ధిని ధిక్కరిస్తే
దోష మెవరిది తల్లీ
తీరు లేనిది నేటి లోకం
నేర మెవ్వరి దమ్మా ?

బయట :

ఎవ్వ రక్కడ
పాడేది యింతరాత్రి ?
నిద్రపోతోంది
పాపం, దుఃఖాత్రి !
ఓ, దగాపడ్డ
జనులార ! ఉనికి వెగచి
గాయపడిన
గుండెల్లార ! కళ్లు తెరిచి
బతుకు తెల్లలు
వెదకండి ! చితుల వెనక
నిత్యచైతన్య
రాగ ముందేమొ ? కనక
లాభ మే ముంది
మీ తుది తోభవలస ?
మీకొరకు త
పిస్తున్నది మృత్యులస !
మలుపు తిరగని
బాటల కళవళించు
పలితదీపాలు
మిమ్మల్ని పలుకరించు
చివరి గడియల
కష్టాన్ని జీర్ణదీప్తి
లోన గడపండి,
నీర్లునిద్రానవాప్తి !

(‘వెరకాలం’ మహాకావ్యం నుంచి)

